
ŞULE GÜRBÜZ
KIYAMET EMEKLİSİ
BİRİNCİ CİLT
iletişim
roman

Rüyalar doğru çıkar, üç yol var denince önce kendine bakacaksın ve herhalde üç kat merdiven çıkacak ya da ineceğim diyeceksin, kendi kendinin yorumcusu böyle olunur. Para gelecek denince önce cebini yoklayacaksın, hiç mi yok, demek ki canın çıkarsa şöyle bir elli kuruş gelecek, zaten elli kuruşun varsa çoktan hak ettiğin ama bir türlü eline geçmeyen bir liranın yirmi beş kuruşu eline geçecek. Bir kadın mı gördün, emin ol ki o seni görmedi. Ama seni de gören biri var işte o gelecek, ama sen onu gelenden saymadığın için geldiğini bile anlamayacaksın.

Bekleyeceksin, sabrın da kıt olduğundan senden daha evvel beklemeye başlamış birini hah diye alacaksın, daha eskinin hiç sesi çıkmaz, o yüzden onu mazlum, kendini galip zannedeceksin.

iletişim

ISBN-13: 978-975-05-3324-2

KDV'DEN MUAFTIR

ŞULE GÜRBÜZ

Kıyamet Emeklisi

BİRİNCİ CİLT

ŞULE GÜRBÜZ'ün ilk romanı *Kambur* (1992), *Zamanın Farkında* (2011), *Coşkuyla Ölmek* (2012) ve *Öyle miymiş?* (2016) İletişim Yayınları; *Ne Yaştadır, Ne Başta Akıl Yoktur* (1993) adlı oyunu ve *Ağrıyınca Kar Yağıyor* (1993) adlı şiir kitabı ise Mitos Boyut Yayınları tarafından yayımlandı. Şule Gürbüz halen mekanik saat ustası olarak çalışmaktadır.

İletişim Yayınları 3167 • Çağdaş Türkçe Edebiyat 558
ISBN-13: 978-975-05-3324-2
© 2022 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM
1. Baskı 2022, İstanbul

EDİTÖR Kerem Ünüvar, Emre Bayın
KAPAK Suat Aysu
KAPAK FOTOĞRAFI Şule Gürbüz, Erzurum Ayçukuru Köyü
UYGULAMA Hüsnü Abbas
DÜZELTİ Remzi Abbas

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 44871
Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul
Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CİLT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003
Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387
Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,
Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

ŞULE GÜRBÜZ

Kıyamet Emeklisi

BİRİNCİ CİLT

iletişim

Aziz sabahın erkeninde yokuştan inip eve dönerken daha Makastar Sokağı'na giriyordu ki zaman zaman karşısına çıkan siyah köpek nerden fırladıysa hiç ortada yokken birden mancınıkla atılmış gibi üstüne uğradı. Köpeklere zaten hiç yüzü olmayan Aziz aldırmaz görünmeye çalışsa da beti benzi attı. "Allah'ın cezası nerden türedin, türemeyesice," diye söylenip it cinsinin zaten hep fakir fukara, kılıksız adamlara saldırıp, havlayıp, arkasından uluyup, rezil edip, nerde bir giyimli kuşamlı, zengin var onlara da tavuskuşu gibi kuyruğunun her bir kılını ayrı ayrı kabartarak arz-ı ubudiyet ettiği, pervane gibi döndürdüğü aklına gelince iyice sinirlendi. "Mekruh riyakâr," dedi, "az sonra çöpe, arabanın altına döneceksin, menhus, bir gün bir el başına bile uzanmadı, kuyruk diğer hayvanata değil, bir sana verilmeliymiş ki özün belli olsun, dedikleri doğruymuş ben de sende kâfirden bir kef görüyorum."

Hayvan seyrek de olsa hâlâ arkasından havlıyor, Aziz hâlâ söyleniyordu. Hava, eylül ayında olmalarına rağmen Hutame'den nişan veriyor, ensesinden ince yollar bularak akan teri hafif bir karıncalanmayla hissediyordu. Bu zararsız fiziksel sıkıntıya eli kolu ile müdahale etmeyince her zaman olduğu gibi kendini sıcağa galebe çalmış, büyük bir tahammülün tam için-

de hissetmişti. Sağ tarafta, yaban kalmış duvarın ardındaki incir ağacına ve toprağın cebinden çıkarıp serptiği küçük, renk renk mütevazı çiçeklere, ucu mavi çiçek açmış yabani otlara bakınca az kendine geldi. Tabiatın çiçeklerden ve aralarından geçerek sızan sudan bulduğu nakış kendini bir daha bir daha seyrettirmeye ve giderek olağan kabul edilmeye hazır, duruyordu. Baktı baktı, gözünü sırra aşina kılmak ister gibi nakşı gözlerine çekti. Kendini sürmelenmiş de fark edene, "Yok, bu benim kudretten sürmem," diyecekmiş gibi duydu. İki yandaki ağaçlar kendiliğinden gelmeyen vecdi, tecavüd ile elde etmek ister gibi bir sağa bir sola sallanıyorlar, ipliğin bile iğneye tabi olduğu dünyada az bir rüzgâr esse onu işlerine yaratıyorlardı.

Sağa sola şöyle bir bakıp evin kapısında acele ile zile uzandı. Birkaç saniye bekleyip kapıya vururken tekrar zili çalıp bir yandan elini ceketinin cebine atıp anahtarı çıkardı. Anahtarı kilide sokmasıyla kapı da aynı anda açıldı.

"Hem anahtarın var, hem aculsün, ne oluyor böyle hem o hem bu..." diye söylenen kadın geri çekilip Aziz'in arkasından kapıyı kapattı. Ayakkabılarını yine bir acele ile çıkaran ve terliklerini ayak parmaklarının ucu ile yakalayıp yarım giyen Aziz oturma odasına girince bütün acelesi sönerek önce bir odada döndü, sonra bir hayalet gibi koridordan geçtiğini gördüğü oğlunun arkasından seğirtip odaya onun peşi sıra hızlıca girdi. Elini hemen sağdaki soldaki her şeye uzatıp, karıştırmaya başladı. Kitapların önünde bir müddet durup,

"İnsan sevk-i tabiisi ile kitap okumalı, sen nasıl seçiyorsun, kimden ne duyup peşine düşüyorsun kim bilir? Sana diyorum Adil, bak, yetmiş çeşit delilik varmış, duydun mu, bunlardan birini bile beğenmeyip önüne konanla bir şey olacağım, okuduklarıma iltica edeceğim, onlar da beni kurtarıp besleyecek sanma. Düşman düşmana mevlit okumaz."

Adil babasının bu pür-huruç hamlelerine, gözlerini yarı kapatıp kimi muhatap alarak konuştuğunu bilemediği cezbedar hallerine alışamıyor, bunları ona değil, kendine hamlediyordu. Babası ne dese kendini savunmak zorunda hissedip onu da hakkı ile ve babasını tam manasıyla püskürterek ya da ik-

na ederek yapamadığını elbet fark ediyordu. Hele ki babası bir uzun söyleyip kendisi de çoğu vakit olduğu gibi hafiften kekeleyerek tıkanırsa, tıkanıklık yalnız kaldığında da uzun müddet devam ediyordu. Tıkanmanın ve kekelemenin geleceği anları artık iyi biliyordu ve çok kısa konuşmada bulmuştu çareyi. Sözü az söyleyince de kulağının söylenenden fazlasına açılmaya başladığını fark etmişti. Müzik kulağı gibi bir de duyuş kulağı vardı herhalde. Bazıları galiba bunları duyacak şekilde yetişiyordu, sinirli bir anne ya da takdirsiz bir baba kişinin kulağını açıyordu. Bir kez açılmış kulaktan da başkalarının duymak istemeyip kulak dışarı ettikleri, vehimler, zanlar, akar gibi oluk oluk giriyor, içeri girenlerin kalabalığından bazen kulak girişi tıkanır gibi oluyordu.

"Ne yapayım baba, okumayayım mı, ne kitap, ne üniversite, okumayayım mı?"

"Oku tabii, ne yapacaksın ama iğrene iğrene, utana utana oku, bunlar mihrabın olmasın. Dünyanın gelmişi geçmişi, en iyisi bile ne orta adammış diye oku. Herkesin sonu ne yavanmış diye oku. Okutan okuttuğundan, okunan nerede kimin eline kalacağından ne habersizmiş diye oku."

Aziz beyhude konuştuğunu fark ediyor, konuştukça kendini beğenmeye ama beğeni sonunda seyre geçtiğinde beğendiklerinin kendinde de mevcut olmadığını görerek bir sendelemeye daha varacağını biliyordu. Ama Adil'in bu hiçbir hayale yaslanmayan, tarif isteyen hali, duayı öğrense de nefese nasıl kavuşacağını hiç akla getirmezliği de ona dokunuyordu.

"Daha iyisini nerden bulayım baba, bulduğumu nerden tanıyayım?" diye sordu Adil, sormaktan ziyade sonlar gibi.

Aziz oğlunun ince ve kederli yüzüne şöyle bir baktı. "Nerden?" diyen, "Kimden?" diyen, adres soran, olur da bir adres ve kartvizit alırsa onu da ciddiye alan ve ona yönelen çok kimse görmüştü. İşin tuhafı bu kimseler hep bu hallerini de bir merhale, bir hikâye olarak anlatırlardı, hatta av olarak, "Gittim, dedikleri adamı buldum." Bulmak buydu demek, dedikleri daireye gitmek ve telefon numarasını verdikleri, onun da, "Beni bulsunlar," dedikleri adamı bulmaktı. Buluşmak da rast gelmek

de, aramak da, kalbine dönmek de buydu. Hayatın mucizesi, esrarı, yazgısı, kaderi, çilesi ve teri buydu. Kim neyi arıyorsa onun tuzağına da yem oluyordu.

İçine birden heyula gibi inen karanlıktan simsiyah kesilmişti Aziz. Tek tük denen şeyin bile sade bir muhayyile olduğunu bunu sonradan inkâr etse, hatta tekrar inanmaya başlasa bile gördü. Yavaşça gördüğünden başını çevirdi. Teklik içine iyice azalmış bir son damla gibi pasla damladı. Derine yerleşik bir duygu ya da düşünce yüzeyde değil, sahibine ekli ve çakılı olduğundan başkasına geçirilemiyordu. Bilgi, dünya malı olarak alınıp satılıyor, bundan kâr ediliyor, durmadan el değiştiriyor, yine mal gibi revaçta olup olmadığı dahi zamanına göre değişip duruyordu. Bunu alan da, bu mahsulsüz de, satın aldığını, günün ederini aramaya hayat diye çarşıya çıktığını bile bilmiyor da hazineye doğdum zannediyordu.

Bir gayretle silkelenerek zaten tutuk, az konuşan, konuşurken de acı çeker gibi hali olan Adil'e kendini zorlayarak gülümsedi. İnsan dilinin altında gizlidir, derler diye düşündü. Dili de gizli olan bu çocuk daha nerde gizliydi acaba?

"Ne zaman başlayacaksın, yarın mı?" diye sordu.

Adil başını sanki bir tülü iter gibi öne alarak, "Evet, yarın sabah başlayacağım, kayıt, ders seçme, ders programı falan tamam oldu. Sabah gideceğim," dedi.

Aziz evinde ne değerde olduğunu bilmese de kıymettar bulduğu bu nazeninin kendi başına alacağı yola, çıkacağı merdivene, oturacağı sıraya, onun o kalabalıkta nasıl bir çıngırak sallayacağına ve zihninden önüne düşen fotoğraflara kesik bir acı duyarak baktı. Birkaç zaman sonra gideyim şu üniversitenin önüne de uzaktan Adil'e kalabalığın içinden bir bakayım, nasıl duruyor, kalabalıkta, emsallerinin arasında nasıl duruyor, bir farkı var mı, benim olmasa ayırt edebilir miyim, onu seçip, "Bütün bu sürüden şunu beğendim," diye işaret edebilir miyim, diye düşündü. Fon ve mekân ne kadar önemli diye geçirdi aklından. Bazen insan sokakta bir kedi görür hayran olur, eve getirirdi. Sokağın o sevimli, oyunbaz, üç renkli kedisi evde kaybolur, seçilemez, göze görünmez olurdu. İnsanın gözü duvarın

üstündeki o canlı renkleri ile hareketlerinden bir ruh fışkıran kediyi arar, koltukta miskin uyuyana bakıp şaşar kalırdı. Bazen de evin aşina kedisini bahçeye çıkmış, duvarın üstüne tünemiş ya da bir çalım sokakta yürür görünce, kedinin dışarıda elmas gibi parladığını, helikopterle gezerken görülebileceğini anlayınca ben bu mücevheri nasıl dışarı saldım, şimdi kapıp götürecekler diye telaşa kapılır, yalnız yanından geçenlerin ona bigâne kalışına da gizli bir hayret duyarak yine de bir koşu kedisini kucaklar, yakından, daha yakından bakar ve paha biçemezdi.

Oğlunun odasındaki birkaç kitaba bakıp her vakit dediğini, "Şunlara biraz bakayım, veririm," dedi.

Mutfağın kapısına geldiğinde içeride Tevhide ile Alev'in ayakta alçak sesle konuştuklarını, onu görünce sözü kestiklerini gördü. İkisine de hafifçe bir göz gezdirdi. Karısı hemen ekseri hali ile iyide, kötüde, ortada, kenarda her vakit durduğu yerdeydi. Elinde adeta kendi omurgasından yapılmış bir bastonu, asası varmış da önünden ne geçer, ne akar aksın, başına ne yağar yağsın ona tutunarak eğrilerek de incinerek de iki büklüm de olsa durur, kalkar gidermiş gibi sağ elini hafiften önünde tutardı. Ve bu duruşu sırasında da yüzünde hep olan o sıkıntılı sabır ve metanet en kötü gün ile orta halli günün arasında çok da belli olmaz bir ince çizgi çizerdi. Yüzü ve vücudu tüm iskelet sistemi ile sabit kalmaya ahdetmişti, açık kahverengi gözleri bazen sadece kızı Alev ile ilgili şeylerde küçük bir ışıltı gezdirir, ekser halde sabah uyanır uyanmaz gözüne gözlük gibi taktığı "dayanıyorum" matlığı ile hemen her şeye set çekerdi. Bazı geceler Aziz karısının gece uykusunda da böyle mat gözlü olup olmadığına merakla birden uyandırıp gözüne bakmaya çalışırdı. Ama Tevhide kan uykudan uyanıp gözlerine iğneler batıran ışıktan gözlerini kırpıştırmayı bırakana kadar o açık kahverengi matlık da sanki bir kuşun gözkapağı gibi tabiat galatıyla aşağıdan yukarıya usulca çıkardı.

Manisalıydı Tevhide. Liseyi de orada bitirmişken bir yaz tatilinde geldiği İstanbul'da akrabaların onu fazla büyümüş, irileşmiş, adeta azmış kabak gibi görmeleri ile birden hayatının en utandırıcı günlerine huniden kayar gibi düşmüştü. Her gün biri

gelinlik çağının çoktan gelip dayandığını, böyle bir kızın ortalıkta serbest dolaşmasının yakışık almazlığını söylemekten bıkmıyor, memleketinde iken hiç duymadığı, hiç işaret edilmediği şekilde işaret ediliyordu. Orada arkadaşları ile okul çıkışı çarşıda gezdiği, duvar üstlerine oturduğu, hatta bahçelerde gizliden oyun oynayıp hiç yadırganmadığı yerden bir haftada buraya gelmişti. Beraber geldiği annesi de bu söylenenlerin içinden kızına bakmaya başlamış, o da şaşkın ve utanmış ama tereddüt ve sıkıntıda kalmıştı. Kadıncağız söylenenlere, "Okuyordu da, dokunmadık"tan öte bir şey diyemiyor, topuklu rugan misafir terlikleri giymiş Tevhide'yi o da sanki ilk görmüş gibi inceliyor, "Orada böyle değildi," diyesi geliyordu. İşin tuhafı Manisa'dan ayrılmadan anne babası, iki küçük kardeşi ile çektirdikleri ve yanlarında akrabaya veririz diye getirdikleri resimde Tevhide gerçekten de en az beş yaş genç ve on santim kısa görünüyordu. Kız adeta Manisa-İstanbul otobüsünde büyümüş, mola yerlerinde sulanmış, akrabanın evine varana kadar çiçeklenmiş, oturma odasına girip siyah rugan terliği giyince çiçeği bile hafiften sönmeye dönmüştü. Sabah dipdiri olan çiçeği öğleüstü kendiliğinden düşecek kadar başını eğmişti. Onun başını eğmesi ile Tevhide'nin başını eğmesi aynı geceye rast geldi.

Bir hafta sonra Manisa'daki babasına telefon ile Tevhide için birkaç münasip aday olduğundan bahsedildi. "Bu işi emin ellerde halledelim, hem kızın kendi memleketinde varsa bir-iki kötü huyu bilinirken buralarda cilalı mika gibidir," dediler. Babası denildiğine göre ilkin biraz şaşırdıysa da bahsi geçen sözler, olgunlaşıp irileşmek, sokakta dikkat çeker olmak ... konuşmaya katılacağı konular olmadığından hemen kısa kesip peki, demişti.

Sözü edilen birkaç münasip aday henüz ortada yoktu, sadece yok olacak da değil ya, elbet bulunur, denmek istenmişti. Maksat aramaya çıkmaktı, aramak ise yakın çevrede Allah'ın yazdığını bulmaktı. Önce bir pilot buldular, haziranda İstanbul'a gelen Tevhide böylelikle temmuzda nerdeyse uçacaktı. Pilot Tevhide'yi görmeye yanında annesi ile ve resmî pilot üniformasıyla geldi. Tevhide'nin, kolları sarı sırmalı, başında şapkası ve lacivert takımı ile pilotu görünce kalbi ağzına geldi. Odaya girer-

ken mahcubiyetle beraber boyunu daha uzatmak ister gibi parmaklarının ucunda yükseldi. Şapkası dizinde, zarifçe ayak ayak üstüne atmış pilot ise Tevhide'ye görünür görünmez bakış atmadı, adeta görücüye değil, görünmeye gelmiş gibi duruşunu birkaç kez değiştirerek oturdu. Konuşulanları da dinliyora benzemiyordu, sadece makbul bulunmanın, beğenilmenin yolunun söz söyleyene arada hafiften yönelip şık bir tavırla gülümsemek olduğunu nasıl öğrenmişse öğrenmiş, birkaç dakikada bir tekrarlıyordu. Pilot ile anası gidince masaya usulca bıraktıkları çikolata paketi açıldı, adeta zihinleri açılsın da doğru düşünüp doğru karar versinler diye ikişer üçer yendi.

Dayı, pilotun havada gezer bir adam, ancak havada gezmeyi karada da münasip bulmuş gibi eğreti ve ayağı yere basmaz bir herif olduğunu, onu değil koca, komşu olmaya bile uygun görmediğini söyledi. "Bilmesem de hünerbendi bilirim," dedi. Kadınlar pilotu değil, anasını beğenmemişlerdi, onlara göre Tevhide, bu yavru, pilotun cakası ile daha beş seneye kalmadan malûlen kadınlıktan emekli olurdu zaten. Başka biri hostesleri ve uzun süren yolculukları, yalnız geçecek günleri geceleri hatırlattı. En sonunda da o kadar gece uykusuz beklenen pilotun Tevhide'nin yanına sabahın köründe gene bin afra ile ve her türlü doymuş, ne yatağa ne sofraya yüzü olmadan geldiği bir sabah erkeni resmi çizilince dayı iyice yarı can olup, "Ucuz kurtulduk şerefsizden. Bir daha adını anmayın, anasına cevap bile vermeyin, bir daha da her azanı, halayık arayanı kapımıza getirmeyin. Önce kimdir, ne işi var bana inceden anlatacaksınız," diyerek kadınları hayladı.

Kadınların yaşlıca olanları gerçekten de bir kaza bela savmış, Allah onlara yine kereminden verip son anda yol göstermiş diye hulus-i kalp ile sevinir dua ederken, daha genç olanları pilot ile Tevhide'yi pek istememişler, iş olmadı diye ferahlık ve hafiflik duymuşlardı. Üstelik daha gezecek, arayacak, soracaklardı, hemen tıkanıvermek, bulduğunu yiyip kenara çekilmek istenecek şey değildi. Daha geniş halkadan haber salındı, Üsküdar'da oturana da, Müvezzi Caddesi'ndeki hali vakti yerinde halanın kızına da zenginçe ama kudurmamış, etrafının düşkünlüğün-

den muzdarip, ben bu muhitte temiz bir eş nerden bulayım, diyen varsa diye, üniversitede muhasebede çalışan Fikret'e de, genç hocalara söylesin diye haber salındı.

Pilot gidince Tevhide geceyi uykusuz ve çok sıkıntılı geçirdi. Bir eş olmak henüz hiç düşünde de düşüncesinde de değilken nasılsa birden o yana atılacağı gelmişti. Şimdi birkaç saat süren bu evlilikten sanki dört çocuğu ile ortada kalmış gibi kederli, rugan terliklerini çıkarmış oturuyor, oturuyordu. Gece yatağa bile girmedi, soyunmadı, sade oturdu. Kısmeti tekrar gelsin de onu giyinik, hazır bulsun diye mi, kısmetsizliğini oturdukça ezme isteğinden mi, belli değildi. Ama olur da oturduğu yerin altına bir şey konsa silindirden geçmiş gibi olacağı belliydi. Öyle oturdu.

Pek haber gelmiyordu, gelen ufak tefek de ipe sapa gelir şeyler değildi. Dayı başta olmak üzere üç haftanın içinde paniğe kapıldılar. Hem çarşıya çıkmış, hem adları, kimlerden oldukları sayılıp dökülmüş, hem rağbet bulmamışlardı. Dayının aklı almıyordu, Manisa'dan gelme tertemiz kızımız var da kapıyı çalan yok bu nasıl iş, herkes kendi buluyor, serbestler esirleri olduğu yere iyice mıhlıyor, demek ki diye tıkanıyordu. En çok da Tevhide'nin babası ile konuşmak zor oluyordu, ağustos ortasına dayanmışlardı, artık yavaştan döneceklerdi, kız böyle, "Olmadı, sen git, seneye gene bakarız," diye nasıl yollanırdı, seneye aynı kızı ne diyerek tekrar ortaya çıkaracaklardı. Baş ayrı etek ayrı tutuştu. Tevhide gözlerine ilk gördükleri vakitki gibi gösterişli de gelmiyordu. Kız da ufalmış ve solmuş, çiçeği çoktan düşmüş, sert dallı bir çalıya dönmüştü sanki. Zaman zaman kızı canlandırmak çiçeklendirmek için devrin bozukluğundan, en iyinin rağbetsizliğinden, sokak süpürgesi, kaldırım kargası kızların ortalığı süpürdüğünden, eskilerin erkeğe boş yere uçkur sirkesi ya da bilmemne biti demediğinden, erkeklerin ciddiyetsiz ve cibilliyetsizliğinden bahisle iyinin her dem ferik olduğu, bunlara varacağına üç ömür evde oturmanın evlâ olduğundan cila ile Tevhide'den bir kat daha soyuyorlardı.

Tevhide'nin aklı hâlâ pilottaydı, sert terekli şapkanın dizde düşmeden duruşu zihnine kalem işi bir duvar resmi gibi işlen-

mişti. Evden çıktıklarında arkaları sıra pencereden baktığında gördüğü koyu lacivert yekpare siluet bütün bu etrafı saran parça parçaların arasında tek hakikat gibi, tek gölgelik gibi, hiç kaybedilmez ve karışmaz bir nişan gibi, işte o dedirtmişti. Çarşıya çıktıklarında altı başka üstü başka, altı kalın üstü ince, altı yeşil üstü kırmızı şekiller, renkler, kıyafetler... en iyiyi bilen, görmüş, tanıklık etmiş Tevhide'ye artık pek perişan görünüyordu.

Yine bir hafta başlayıp artık haftanın sonuna ya da en geç başına Manisa'ya bilet alınmasını konuşmaya başlamışlardı. Hafta pazartesiden en dik şekli ve sedası ile başlayıp salıya inadından el verdi, yaprak kıpırdamadı. Sanki haftanın da bir ömrü vardı da o da kendininkini ömürlerden biri sayar, ondaki bir ânı ya da kısa bir vakti yerçekiminden muaf, başka bir zamanda hatta delikte görür, bütün kâinata bakar bakar da, "Bunlar da büyük tabii ama benim haftam olmasa..." der gibiydi. Önem ve büyüklük sürmede değil, olayda olduğu için günler de olay çıkarmaya çalışırlardı. Çıkaramazlarsa tıkarlar, böylece gene bir olaya sebep olurlar, herkes günden, salıdan cumadan adlı adınca bahsetmeye iyi kötü anmaya başlardı. Gün hükmünü sürdüğüne kani olur, hafta büyür, çarşamba söylenmekle bitmeyecek bir çağıltıya kavuşurdu. Hatır, ince şeyleri tutamayan bu kaba elek, hisleri, bir vaktin duyuşunu, ani bir kokuyu ve manzarayı çarçabuk unutan bu koca satır, sade olayları hatırlar ve anlatır, onunla da anılırdı. O siz bakarken başını aniden çeviren ayçiçeği unutulur, mayısın dördü ile dokuzu arası görülen gelincik unutulur, koyunun o son meleyişindeki ardı ardına gelen beş titreme unutulur, bütün bunları ezen bir kaba ayak varsa o hatırda kalırdı.

Perşembe öğlen vakti dayıya bir haber geldi. Zeyrek tarafında bir ahbabın tanıdığı genç bir memur varmış, iki sene evvel Erzurum'dan gelmiş, temiz ahlâklı, emniyet edilir bir genç. Üsküdar Vakıflar 'da çalışıyormuş. Hem ana babası sağ olmadığından çekirdeksiz üzüm sayılırmış, üstelik çocukluğundan bu yana tekke dergâh gezen dini bütün bir adammış...

Dayı bunları duyunca çok acelesi ve ehemmiyeti olduğundan acelesi ve ehemmiyeti yokmuş gibi bir tavır almada özen gös-

terdi. "Önden ben bir görsem, ne olsa kızı yekten çıkarmak aslında doğru değil, muhakkak dediğin gibidir, ama bir göz görsün, kulak duysun ister," diyerek kapıyı ağırdan açtı. Cumartesi günü için Zeyrekli ahbabın Erzurumluyu alıp yakınlardaki bir çay bahçesine gelmesine, kendi aralarında iki satır konuşmaya karar verildi. Akşam evde otobüs bileti bahsi açıldığında dayı az daha bekleyelim, bu kadar aceleye gerek yok, sözü ile bahsi birkaç günlüğüne olsun tıkadı. Cumartesi geç geldi, sabahı ağır ve manasız yürüdü, öğle vakti gitmek bilmez misafir gibi epey gerneşti, hem yordu hem giderken anladığını ve kırıldığını belli etmeden geri durmadı, öğleden sonra zor erişti. Dayı çay bahçesine geldiğinde önden ilk kendinin gelmiş olmasına biraz canı sıkkın, en sakin köşeyi aradı. En sakin köşeleri her zamanki gibi sükûnet sekine ile sırrı sıtrı olma ile ilgisi olmayan ne kadar farfara varsa kapmışlardı. Bir ağaç altı bile ehlinin eline, muhtacın eline düşmüyordu. Sağ sol kenar köşe dolu, orta masalar boştu anca. Bir yanda tavla atanlar, bir yanda çocuklu ve akşamı orda edeceği belli bir aile, arkada gülüp duran gençler, kül tablalarını boşaltıp duran, bir yandan da elindeki bezle şöyle bir yalandan sağı solu silen garson her masanın lafına ve haline de eğilip birkaç tutam alıyor gibiydi. Yüzü, müstehzi duruşu, her masada ufak da olsa değişiyordu. Gençlerin daha çabuk kalkacağını hesap ederek yanlarındaki bir masaya gönülsüzce oturdu. Masaya kolunu koyar koymaz masa öne doğru bir şiddetle dingildedi. Eğilip yerde gördüğü bir gazoz kapağını masanın kısa ayağının altına koymaya çalıştı, fazla gelmişti bu sefer de, bir daha eğilip daha uygununu ararken elini bütün toprakta gezdirip ağaç kabuğu, çam iğnesi, sıyrılmış gazoz etiketi çöplerinden uygun kalınlıkta bir bütün meydana getirirken Zeyrekli ahbabın selamı ile uyandı.

"Kolay gelsin, ne yapıyorsun dur biz bakalım."

Dayı doğrulup selam veriyordu ki simsiyah olmuş eli ile ahbabın uzanmış elini bir zamanda gördü. Ahbap da eli görünce kendi elini doğrudan dayının omuzuna çıkarıp hafiften omzunu okşamaya, sırtına bir-iki tıpış atmaya başladı, bir yandan bunların menfi bir etkisi olup olmadığını da yüzünde saniyen

okumaya çalışıyordu. Yanındaki gence dönüp de, "Öp elini," diyemiyor, genç de müteredditöylece duruyordu. Fazla oyalanmadan dayıya yönelip,

"Bu genç Aziz, az çok bahsettim."

"Aziz, beyefendi de benim pek eski bir ahbabım, kızımızın babası sayılır," diye üstünkörü bir takdimle zor vakti geçiştirdi.

Ahbap ile dayının nerden ne vakit tanıştıkları bile ikisinin de hatırında değildi, ikisi de birbirini tesadüfen görür, başka bir tanıdık ile selam alıp verirlerdi. Ne ve gerçekte kim oldukları ile ilgili bir bildikleri yoktu. Belki de zaten böyle bir şey yoktu, "Sen gerçekte kimsin?" diye sorulanın vereceği cevap, "Yalandan gördüğünüm," olurdu herhalde. Gerçek kimdi, kim kimdi, ne aslında neydi, bunlar soru değildi.

Birbirlerinin hallerine, hayat seviyelerine, birkaç söylediğine bakıp, "İyi adam, abimiz," derler, iyi adam da, "Bizim Seyfi," derdi. Kızının oğlunun evlenmesi kulağa gelir, görünce bir-iki lakırdı edilir, ölünce başka iş yoksa hava çok fena değilse, cami de çok uzak değilse cenazesine gidilir, "İyi tanır bilirdik, iyi adamdı," denirdi. Bir iyi adam daha yolcu edilir, kalan kötülerle de idare edilirdi.

Dayı ahbabını ve Aziz'i karşısına alacak şekilde oturdu. Aziz'in yanında ahbabım dediği adama bu kadar yabancı olmayı, şimdi herhangi bir yakınlığa nişan verecek, bir lakırdı yakası bile açamayacak durumda olmayı çayını önüne çekerken fark etti. Düştüğü durumu, bunun gereği olup olmadığını bir atın kuyruğunu sağdan sola çevirdiği vakit kadar içinden geçirip hale hemen adapte oldu. Ahbabı çayını uzun uzun karıştırıp dayıya bir söz söylemek ister gibi yekiniyor, tebessüm ediyor ama bir şey bulup da diyemiyordu. Aklına kızla ilgili bir şeyler sormak geliyor ama ayıp olur diye onu da diyemiyorken Aziz'e döndü.

Aziz gelen çayı önüne çekip ceketinin iç cebinden mendil gibi bir şeye dertop edip sarılmış şekli şemali olmayan bir-iki şeker çıkardı. İçlerinden birini seçip ani bir hareketle ağzına atıp sağ avurdunun alt köşesine yerleştirdi. Çayı içmeye başladı. Dayı Aziz'i beğendi mi beğenmedi mi anlayamadan duruyordu. Siyah

saçlı, ince yüzlü, pek koyu olmayan bir teni vardı. Burnu hafif çekme, dudakları inceydi. Sıradan bir ceket giymiş, o cekete uygun denilebilecek krem renkte gömleğin de bütün düğmelerini iliklemişti. Zayıf sayılırdı ve genç olmasına rağmen sırtı biraz eğik gibiydi. İnce, yüzünde fena durmayan ama gereksiz olduğunu hissettiren bir bıyığı ve biraz da bulunduğu hal ile ilgisi olmayan sıkıntılı bir ifadesi, belli ki mizacı vardı. Huzursuz birine benziyordu. Pek hürmetkâr bir hali de yoktu. Ara sıra avurdundaki şekerden birikenleri bir çene hareketiyle ve ağzına tekrar götürdüğü çay yudumu ile gargara yapar gibi yuvarlıyordu. Dayı biraz daha elini ovuşturan, bir gayrette, istekli, hoş görünmeye çalışan, sıradan terbiyede, ânın usullerine uyan birini bekliyordu. Böylece işler de daha kolaylaşacak, sıradan olunca sıraya da girmiş olacaklardı. Sıraya girince sıra da nasıl olsa gelirdi, bu şekil sıraya giremiyorlardı, dağınık ve muğlaktılar. Dayı ilk kez ahbabının pek de matah bir şey olmadığını sezdi. Adam hâlâ tebessüm ediyor, şekerle çay kaşığıyla meşgul görünmeye çalışıyordu. Sinirlendiğini hissetti. İç çekerek Aziz'e hitapla, "Nasılsınız oğlum, evkafta çalışıyormuşsunuz," dedi.

Aziz'in o huzursuz ifadesinden aniden sıyrılıp geniş bir bakış ve yönelimle dayıya hitaben, "Sağ olun efendim, sağ olun. O kapıya bağladılar, orda duruyorum, bizim gibilerin tesellisi kısmetimiz buymuş demektir, verdikleri ekmeği yiyorum..." diye canlı ve tepeden bir ifadeyle üstelik mimik ve hareketle konuşması dayıyı çok şaşırttı.

Gözleri canlı ve kendine tuhaf bir emniyet ile parlıyordu.

Dayı Aziz'den ummadığı bir canlılık gördüğüne şaşkın ve memnun ama konuşmasından, kendinden ve etraftan bahsedişi şeklinden de küçük bir huzursuzluk duydu. Aziz'in çok bildik söylememesinden, bildiği bir türküye başlamamasından hafif tedirgindi. İnsan hep zaten bildiklerini duymak isteyerek, bildiği şarkı türkü söylenildiğinde sevinerek, öğrendiğini nasıl öğrendiğine bile hayret ettiriyordu. Sanki hepi topu beş-altı çantası heybesi varmış da duyacağı her yeni şey yeni bir yükmüş gibi sıkılmasına sebep oluyordu. Şimdi bunun ne mene bir şey olduğunu anlamak lazımdı, daha kötüsü anlatmak. Bir yan-

dan da sanki çiçek pazarında gezerken değişik ötüşlü bir kuş görüp dinlemiş, başka bir sesten engin bir tecrübeye kavuşmuş gibi olmuştu. Tekrar Aziz'e döndü. Birinin kendinden hafif bir edilgen tavırla söz etmesine tevazudur diyerek ya da kitaptaki, "Benliğinizde sinsi casuslar gibi ayıp aramayın," ayetine ihata ederek hemen karşı çıkılırdı. Benlik için daha iyiyi ve doğruyu istemek hele bu hususta kendini bilmek insanlar arasında pek hoş karşılanmaz, kusurlar, eksikler, gedikler, aralardaki büyük boşluklar hep yaradılıştan addedilir, yüce Rabbim, Mukıt o, Mütekebbir o, Basir o... diye mahfel sürmesine geçilirdi.

Aziz de şimdi durduk yerde, "O kapıya bağlandım, kısmetimiz buymuş," yollu konuşunca bir değerli şeyi hafiften gizleyerek sözde tevazu edecek halde olmadığına göre daha iyiyi bilip istiyor da isteyişinin olmayışını da hafife alıp bir kademe daha tırmanıyor gibiydi. Bunlara gerek var mıydı, yoktu. Hiçbir şeye gerek yoktu. İnsan kendini süsleyeyim derken ediyordu zaten ne ediyorsa. Muharebe tedbirden ibaret değil miydi? Hile, kelime anlamıyla bile çare demek değil miydi? Bu cenge çıkanlar kime sözde kılıç sallıyordu? Bunlar şehit olursa kendileri o oturanlardan mı olacaklardı? Sonra bu istedikleri gibi konuşma ruhsatını kimden alıyorlardı, Musa'nın dağda rastladığı çobandan mı sayıyorlardı kendilerini? Musa çobana, "Sus, ne biçim konuşuyorsun sen," deyince Allah, "Sen karışma çobanıma, istediğini söyler," ehliyetini verdiği gibi böyle ruhsatlılar mı vardı?

Dayı Aziz'i biraz daha duymak için, "Ne güzel, demek vakit gelmiş ki artık evlenmek, yurt yuva sahibi olmak istiyorsunuz, değil mi?" diye şöyle bir girişti.

Aziz ikinci çayını önüne çekerken diliyle de avurdunda kalan, yerinden kaymış şekeri tekrar aynı yere yerleştirdi ve çayını tekrar tekrar seri bir şekilde yudumladı. Kafasını fazla kaldırmadan bardağın üstünden dayıya bakarak, "Efendim insanın kendinden biraz olsun ümidi varsa evlenir mi?" diye sordu.

Dayı tedirginlikle şaka mı yapıyor diye bir yandan gözleyerek ve latifeden anlamaz bir adam gibi olmayı da istemeyerek, "Olur mu, evlilik tamamlanmaktır, en büyük gerekliliktir," dedi.

Aziz duraksamadan başını sallayarak,

"Elbette, bence de gerekli hem de çok, insan zaten bir bela, herkesi birbirine çatacaksın ki birbirlerinin belası olsunlar da etraf rahat etsin, hem de bela arayan bunu evinde yanında bulsun da bir an eksik kalmasın. Şarttır. Beladan halis olması gereken kaç kişi var şu dünyada, acaba kaç kişi, kim bilir ne kadar az. O yüzden mümkün mertebe de erken evlenmeli. Nasıl her veliyi başka bir veli meşhur ederse her insanı da başka bir ya benzeri ya beteri durdurur. Kim bilir evli bir kadın kaç kadının ırzını koruyor, kaç kişinin rahat uyuyup sokağa çıkmasına sebep oluyor, bilmediği ne sevaplar kazanıyordur, keza evli adam da öyle, kendine ve hanımına değil ama etrafa ne faydalıdır. O evinde hapisken dışarısı salâh buluyordur. Bütün çekişmesini yanındakiyle gece gündüz yaparken ot çöp bile nefes alıyor, gece kuşlar ötmeye başlıyordur, sırf evli evinde, çok şükür diye. Zaten insanın böyle göze görünmez faydaları da yoksa neyi var, mikroplar için diyorlar ya, 'Mikrop, bakteri falan amma kim bilir ne faydalı,' diye, işte benzer hesap."

Dayı, ahbabına dik dik bakacaktı ki ahbabı duraksamaların ve suskunlukların bu tür şeylerde hep aleyhe işlemeye yol verdiğini bilip Aziz'e dönerek, "Hadi oğlum hadi, beyefendi senin yaşıtın değil, büyüğün, büyüğünle konuşur gibi konuş, şaka, latife sonra," dedi.

Aziz birden oturuşu dahil tüm ifadesini değiştirerek dayıya döndü, "Aman ciddileşecek vasfı olmayanın bir de öyle durması acıklı olur, şöyle azcık göze gireyim, dünyadan haberdar görüneyim, dedim, beni ciddiye almadınız inşallah," diye dayının ellerini avuçları arasına aldı.

Dayı tebessümle karşılık verdi ama içi alıp veriyordu. Ne ikna olmuş, ne bunların sebebini anlamıştı. Genel tanımı ve tespiti için uğraşılamayacak şeylere kolayından, "Tutarsız," deyip geçildiği gibi geçmek gerekirdi herhalde. Zaten en yanlış isimleri hep anlamaya çalışanlar koyar, koyana kadar da başlarına gelmeyen kalmazdı. Kendi ile ilgilenildiğini, anlaşılmaya çalışıldığını gören de azdıkça azar, kimseye edemediğini bu safderuna ederdi. Dayı ahbabına dönerek, "Aziz oğlumu nerden tanıdınız, sık görüşür konuşur musunuz?" diye sordu.

Ahbabı bunun üstünkörü bir tanışıklık olduğunu belli etmeyeyim, iyi tanımadığın herifi ne aldın da geldin denmesin tedirginliği ile duraksayarak, belli ki icat etmeye çalışarak ama icada vakti olmadığını son anda fark ederek, "Geçen sene vakıfların kiralık gayrimenkullerinin birkaç ihalesine girmiştim de Aziz oğlumu orada tanıdım. Önce hani para falan yatırılıp bir şeyler imzalanıyor ya müdürlük binasında, orada tanıştık, sağ olsun bana yardımcı olmuştu," diye bir açıklama yaptı. Ama bu kadarlık bir şey kendine dahi çok yetersiz göründüğünden arkadan hemen ilave etti. "Sonra da zaman zaman ziyaretine gittim, çayını içtim..." diye devam etti.

Dayı böyle devlet dairelerinde tanışılan sonra da sıkıldıkça yanına gidip duruma ve bulduğu yüze göre oturan, çay kahve içen, ziyaretini de değerli bir hediye olarak görüp hemen alınganlık etmeye de hazır insanların çokluğunu biliyordu. Bunlar öğlen namazından sonra bir tanıdığın yanına girer ikindi okunana dek oturur ezanla ağırdan kalkar akşama doğru da eve varayım isterlerdi. İçini bir sıkıntı sardı, kendisi çoktan emekli olmasına rağmen hiç değilse kimsenin başına böyle sarılacak biri olmamıştı.

Aziz yine birdenbire dayıya dönerek, "Efendim taşradan geldik, bizim oralarda ağzı kalabalık olmak ilim sahibi olmak gibidir, çok teşbih yapan, çok hikâye anlatan çok bilen sayılır. Susan adama da aklı ermez gözü ile bakılır, susayım ama neden sustuğumu ehil biri anlasın diye bekleyenlerin bağrı yanık olur. Siz beni sözümle değerlendirmeyin, halime de çok bakmayın, beni methedecek bir tanıdığım da yok, kalbinizi yoklayın, yeter. Nasıl olsa uzun uzun konuşuruz, şu halde bu işler zor," dedi.

Ahbap ummadığı bir seyre koyulan bu öğleüstünü nasıl karara bağlayacaklarını, dayının ne tepki vereceğini endişe ile bekler ve hiçbir şey yapamaz olmuştu. Masa üçlü bir sıkıntı ile dalgalanma, kararsızlık ve kırıp dökmeye yakın ama bunu tam istemeyen bir seyirde altına konan dökuntülere rağmen dingildeyip duruyordu. Dayı daha durmanın en çok kendine yakışmayacağını düşünerek bir silkelendi. Ömrü boyunca bir baş çe-

ken, asi tavrı söz ile olsun alan biri olmamıştı ama ucundan kenarından yaklaşan bir hor görüye, bir şeye tutmamaya hep kendince bir tepki vererek uzaklaşmış, bu sayede ismetli, mağrur adam olduğuna en azından kendini inandırmıştı. Şimdi burada hor görü değil ama sanki küçümsenen bir şeyin ne ve neden olduğunu anlamadığı bir merkezinde duruyor, bir türlü tam ve doğru yerinden yakalayıp bunlar neyin nesi, diyemiyor, yakalayacağını düşündüğü anlarda da ip elinden kaçıyordu. Gayri memnunluğun, yadırgamanın ve yadırganmanın, bu başa nasıl geldi, iş buraya, biz bir araya nasıl geldik sıkıntısının kavgasız gürültüsüz, kat'ı alaka edilen vedalarını, görmüş bilmişti. Şimdi de onun önünde durduğunu anlıyor, ayağa kalkıp, "Hadi iyi akşamlar"ın nasıl söyleneceğini, herkesin arkasını dönüşündeki hali ile biliyordu. Olacak buydu, anlamasa da daha fazlasına kalmadan bir hamle ile başını ayaklarının imamı yaparak, "Hadi bakalım, akşam oldu, siz de ancak karşıya geçersiniz, ben de eve varayım," deyiverdi. Onlar da kalktılar, ahbabı mahcup görürken, birden göz göze geldiği Aziz'in yüzünde derin bir üzüntü, yas perdesi sezip tekrar şaşırdı. Aziz telaşsız ve adeta minnetle dayının yerde kirlenmiş eline uzanıp öpmeden başına koydu, adeta eli kendi başında şifalı bir elmiş gibi bastırarak gezdirdi, hürmetle yerine bırakırken, dayının ceketinin cebine yakın bir yerinde gördüğü, eğilirken üstünde kalmış çam iğnesi parçalarını da birer mücevher gibi toplayıp kendi ceketinin yakasına astı, "Bunlar size değil, bana yakışır," dedi. Dayı kekeler gibi, "Estağfurullah, oğlum aman, bırak, boş ver..." derken Aziz yakasına astığı iğneleri eli ile düşmesin diye bastırıyor, ceketin mendil cebine koyup fiyakalandırmayı da deniyordu. Dayı tekrar, "Hayırlı akşamlar," deyip veda ederken Aziz gene ellerini önüne bağlayıp tam teslim bir kapıkulu gibi durdu. Dayı daha fazla bakmadan arkasını dönüp yürümeye başlarken, şeytan tam o an işsiz kalmış olacak ki arkasını döndürüp tekrar baktırdığında Aziz'in hiç kıpırdamadan aynı halde durduğunu gördü. Hızla başını çevirip acele yürümeye başladı. Kafasını, öğlen çay bahçesine gelirken başında duran kafasını özlüyordu.

Eve varıp karısını, dul baldızını, Tevhide ile anasını ve çok

uzaklaştığını zannettiği saadetini tekrar kolaylıkla uzanabildiği mesafede bir arada buldu. Bu ona öyle bir nimet göründü ki, bakışı, elleri her zaman yaptıklarını özenle ve bir fevkaladelik duyarak, uzandığı her şeyi görerek yaptı. Banyoda sabunu eline her zamanki gibi rastgele çarçabuk yasak savarak değil de köpükler içinde raksan bir cilve ile oynayarak aldı, sabunu elinde her çevirişinin farkındaydı, sabun da sanki can ile mukabele ediyordu, elinden bırakası yoktu, bırakırken sabunu da bir güzel yıkayıp yenileyip gönlünü aldı, yatağını temizleyip düzeltti. Havlunun yumuşaklığı küçük bir çocuk gibi ellerinden öptü. Sofraya, koparken üzülmüş, kopup geldikten sonra neşe ile kokusunu salan bir dereotu demeti gibi oturdu. Kendini bir ot kokusunda ve tazeliğinde bir demet otun sıradanlığında ama bahara tekrar açacağını bilmenin eşiğinde durur buldu. Yok oluş kaybolmuş, o büyük yeis zail olmuş, mevsimi geçmişti sadece, giderken bir bebeğe ya da yeni boy atan bir pırasaya selam verip de toprağın mahbesinde kaybolan sonsuz bir tohum gibi kayboldu.

Yemek bitip de sofradan doğrulduğunda karısını dikkatle kendisine bakar, sanki bir sözün hemen arkasında durur gördü. "Hayırdır, bir diyeceğin mi var?" diye çok eğilmeden sorup ve, "Yok, ne olsun," deneceğini varsayarak bir yandan koltuğa oturdu. Baldızı da lafı uzaktan işitip hemen yanlarına yetişti. Dayı biraz şaşırarak ve sesini alçaltarak, "Ne var yahu, bir haber mi, yoksa babası mı aradı, gelecek olan mı var..." diye peş peşe ekledi. Karısı hafiften tebessümle, "Hadi hadi, haberler sende, nerdeydin bugün öğleden sonra, çay bahçesinde falan mı, misafirleri yatıralım da bir ifadeni alalım," diye kız kardeşi ile gülüşerek mutfağa geçtiler. Dayı bu tuhaf öğleden sonranın bilinmesine, hatta şimdi de onun hakkında konuşulacak olmasına müthiş bir tedirginlik duydu. Hiç aklında olmayan şimdi önüne konmuştu. Kafası bir dolup bir boşalarak, ne diyeceğini hesap etmeye çalışıp vazgeçerek kendi içinde sallanmaya başladı.

Tevhide ile anası Nuriye Hanım uzun sürmüş ve artık sonuna geldikleri bu misafirlikten ziyade sıkılmış ve azad olacakları günü sapandan birden fırlayacak bir taşın gergin sabrıyla

beklediklerinden bir günün daha akşama, yatma vaktine devrilmesinden memnun, mahşer gününü bekleyen kabir ahalisine dönmüşlerdi. Konuşulacak bitmiş, her şey bitmiş, bir sıkıntı kalmıştı, o da daha ziyade kendi sırtlarındaydı. Her dertli gibi günden değil, geceden, o sükûnet ve canlıların hareketsiz zamanından hazzeder olmuşlardı. Kabir halkı gibi kim hastalansa, ölse memnuniyette, kim gezip eğlense, hele yeni doğsa, önlerindeki zamana bakıp dertlenmedeydiler. Sabah daha tazeden doğan ama aslında bayat olduğunu bildikleri gün onlara aynı tat ve kokuda aynı soluyuşta geliyordu. Bir Manisa'ya tekrar gidebilseler, kendi evlerine ocaklarına, bir o kapıya kadar tekrar uzanabilseler işte tazelik orada başlayacaktı. Tevhide ile anası geceleri birlikte kaldıkları misafir odasında bir evlerine vasıl olsalar daha da buralara gelmemeye ahdetmişler, kendilerini ısrar ile çağırmayan, bu halde buralarda kalmalarına razı olan babaya da çok kırıklık biriktirmişlerdi. Bir keresinde bir sabah annesi ile Tevhide sokaktaki bakkalın telefonundan Manisa'yı babasını aramışlar, akşam telefon edip acilen kendilerini çağırmasını yalvar yakar istemişlerse de babası ne muratlarını, ne acelelerini, ne sıkıntılarını anlar, önemser görünmüş, "Hadi hadi rahat batmasın, ayıp olur," demişti.

Yatsı okunur okunmaz Nuriye Hanım, "Hadi ben vakti tazeyken hemen kılayım," diyerek Tevhide'yi de mevcutla fazla uzatmadan odalarına çekilince misafir odasının kapısından bir-iki geçip içeriye yerleşildiğinden emin olan karısı ile baldızı hemen dayıyı çevreleyiverdiler. Hanımı, "Gizli saklı ne iş görürsün adamcağızım, bize de söylesene, bu kadar vakittir beraber aranıyor soruyoruz da şimdi böyle kapanacak ne oldu?" diye hızlıca girişti. Baldızı da, "Bugün akşamüstü ekmek alalım diye onları evde bırakıp bir çarşıya yürüdük ablamla, dönüşte seni genç bir adam ve ablamın ahbabın olduğunu söylediği biri ile oturur gördük. Sonra genç senin elini başına götürdü, üstünü başını silkeleyip temizledi, eli bağlı efendice durdu. Vallahi pek beğendik, daha bakacaktık da kalktınız diye biz de fişek gibi koşup senden iki dakika evvel eve geldik." Karısı sabırsızlıkla, "Yeni bir namzet değil mi, vallahi keşke olsa, tam giderayak

ne iyi olur. Şimdi biz de pek etrafsız, iki tane doğru düzgün birini bulup getiremeyen, ortaya çıkaramayan olduk, bilsem vallahi hiç girişmezdim, hiç," dedi. Baldız, "Anlatsana enişte, neyin nesi, nerden buldun, niye eve getirtmedin de sokaklarda buluştunuz?" Dayı neyle vakit kazanacağını düşünüyor dahası, üstüne varılmasına mani olacak bir eski adam vakarına ihtiyaç duyuyordu. Şöyle bir eliyle tamam, yetişir, diyerek etrafı susturabilseydi keşke. O özlemle aniden elini dur işareti yapar gibi kadınlara doğrultup, "Yetişir, vakti gelince, hatta gelirse söylerim," dedi. Karısı böyle trafik polisi gibi durdurulmaya, böyle önemli bir konuda hem de tanıklık ettikleri halde dışarıda tutulmaya içerleyip hızla geri çekilerek mutfağa gitti. Kardeşi de enişteyi küçük bir bakışla süzüp arkadan ablasına yetişti. Dayı, şimdi acaba çözmüş mü oldum, yeni bir düğüm mü attım, derdim bir iken iki mi oldu, düğüm ne sertlikte oldu diye aklından bir seri geçirirken karısıyla baldızının mutfakta kısık sesle hararetle konuştuklarını da duyuyor, sesin kısıklığına rağmen sertliğinden sıçrayan hiddet yanına kadar varıyordu. Koltukta rahatsız olunca yavaşça ayağa kalkıp sehpanın etrafında bir şeyleri devirmemeye çalışarak dikkatli bir ev kedisi gibi yürümeye başladı. Bu eziyetli yürüyüşten de sıkılıp camdan bakarken camın da kendisine baktığını fark etti. İnsanın kendine, hayatına, bu ânın da, kendisi dediği şeyin de gerçekten olup olmadığına tereddütte kaldığı anlardan birine düştü ve hep olduğu gibi bunun bir hayal olduğunu ama birazdan bunun silinip gene kaldığı yerden devam edeceğini bildi, tanıdı. Daha camdakine, "Sen kimsin, içerdekiler senin neyin, şu önemsediğin an aslında ne, bu yaşa kadar gerçekten geldin mi..." derken ve bu yabancılığı ve sadece bir resim olmayı iliklerinde hissederken sanki belli belirsiz bir müdahale ile tekrar içeri sokulduğunu, nerden çıktıysa oraya yerleştirildiğini ve cama gelirkenki duygusuna yaklaştırıldığını hissetti. Hep merak ettiği, acaba girmemekte ısrar edebilir miyim ya da bu an beş saniye daha uzasa ne olur sorusu daha arkasını dönerken zail oldu.

Mutfağın kapısına kadar gidip içeri girmeden bir müddet durdu, içeride ses de kesilmişti. Hafifçe başını uzatıp baksa gö-

rüleceği muhakkaktı, zaten göreceği de ne vardı? Tekrar bağlı bir hayvan gibi kısa mesafe yürüyüşünü bitirip yerine, koltuğa döndü. Kadınlar inatla yanına gelmiyorlardı. Biraz daha durup en emniyetli yere, yatağına gitmeye, bugünü alacağı vereceği ve sarkacak dertlerine rağmen bu akşamlık kapamaya karar verdi. Biri son anda görüp de engel olacakmış gibi usulca sağına soluna bakarak çıt çıkarmadan yatağın yanına vardı. O dümdüz sathı boylu boyunca uzanmış görünce ayakta durmaya ve ayakta olma çabasına hiç yüzü kalmadı, aceleyle bir deryaya dalar gibi girdi.

Sabaha vardığında kendini derde uyanmış gibi duymayışına şaştı. Erkenden, mihnetsizce, didişmeden yatağa savuşmuştu. Karşılaştığı sorguya da eski adamlar gibi sorgu kabul etmez, soru kabul etmez, cevap da kabul etmez, kabalık da etmez müstakil taş bir bina gibi durunca sabah sanki üstüne bir kat, şık bir çatı katı yükselmişti. Kendini akşamdan sabaha dert artırmış da şimdi dökecek yer arayan değil, temiz cila, sıva kokularıyla hür ve geniş buldu. Kendini kendi içinde açılmış yeni yerinde, ayakları gıcırdayarak gezer buldu. Bir bedevi tavra misli ile mukabele etmemek bile velev ki aslı, gerçek vakarı olmasın sade tavır olsun işte bir genişlik ve alan olmuştu. Bu alan ona elbet bu ve benzerlerini koyması, yetiştirmesi için verilmişti. Kendi dar, koyacak, yerleştirecek ve yetiştirecek bir şeyi olmadığı için alanı da olmuyordu, sana bu kadar yeter deniyordu demek. Hayatı sözde ve söz ile istenildiği, beklenildiği gibi yaşayarak ne ufak bir alana razı olduğunu, bu suretle bir kulübede ömrünü geçirdiğini, ruhunun da yine arada verilen bir bardak çeşme suyu ile kapalı küçük bir saksıda ölmeden, kurumadan, boy atmadan öylece durduğunu gözü ile gördü, ruhuna kendi öz benliğinden şahitlik etti. Ölmek ile bu şekil yaşamanın neden bu denli yakın ve kolay olduğunu anladı. Azıcık ile yaşıyor o azıcık kesilince de arada büyük fark olmaksızın ölüyordu. Kalbine derin bir sızı isabet etti. Yaşamaya değil de ölmemeye bir şiddet, ölmenin böyle olmamasına şiddetli bir tutku duydu.

Karısı ile baldızı ise sanki akşam yaptığı ile gece ıslak pamuğa sarılmış da sabahına çimlenmiş fasulye gibi başlarının üs-

tünden filizlenmiş gibiydiler, onları da çoğalmasa da kabarmış, artmış buldu. Kahvaltı sofrasına gece fethettiği topraklara ve toprakta birikmiş, koyulaşmış kana bakan bir kumandan gibi bakarak ve onca kana bu toprağı etmez bularak oturdu. Kahvaltı bitip de sönük son birkaç sözün közüne kalan çayların dibi dökülüp iyice söndürülünce ağırdan yerinden kalktı. Yine bir vakarla dışarılara çıkayım, âleme yeni gözüm değilse de gözlüğümle bakayım diye bir çalak hareketle ayaklandı. Karısının dün geceden farklı filizli kafası ile ona yönelen bir şeyleri olduğunu sezdi, anlamaz göründü, zaten kalbi artık kendisini tuhaf bir şekilde meşgul ediyordu. Kapının yanındaki portmantoya doğru yönelirken karısı alçak sesle, "Ben de senle çıkayım, alıp vereceğim var," dedi. Birkaç dakika sonra karısı ile yan yana arada birbirlerine çarparak sanki içlerinden biri topallıyormuş gibi sendeleyerek yürümeye başladılar. İki-üç dakika ancak geçmişti ki karısı, "Fevzi, akşam için kusura bakma, öyle bir meraklandık, biliyorsun kızla ilgili canımız burnumuzda, ben sizi damatla öyle hem de sana çok hürmet eder görünce işi hallettin diye pek sevindim..." diye başladı. Fevzi insanın kendisinin de başkalarının da, birbirlerine karşı da böyle süratle değiştiklerini daha ömrünün bu evahirinde görüyordu. Ömrüne bir iyi yerleşmek için ayakkabılarının topuğuna fazladan basarak yürüdü. Karısı tekrar, "Ne vakit uygunsa anlat tabii ama biliyorsun artık can boğazda, salsak gidecekler," diye karar perdesini bir çektirdi. Dayı, Aziz ile ilgili ne diyebileceğini düşünüyordu, ona bunca tutarsız gelen ve yanından ayrıldığında bir bela savuşturmuş hali veren adam şimdi kendini de etrafını da başka bir hale sokmuştu. Karısı içini okumuş gibi, "İstersen bir eve gelsinler, bir de hep beraber bakalım," dedi. Dayı Aziz'i evinde hayal etmese de geçen zamanda üstünden çam iğnesi toplaması, el bağlayışı, tuhaf hürmetkârlığı, onun ardından olanlar ile onu şimdi tekrar bir görebilecekmiş gibi hissediyordu. Üstelik az çok renkli bir genci hemen kül rengine değiş tokuş mu ettim diye de kendine şaşmaya başlamıştı. Tam kalbi bu renkteyken karısına, "Peki ahbaba bir söyleyeyim eve buyursunlar, anası babası yokmuş," dedi. Karısı rahatladığını faz-

la belli etmeme gayretiyle sıradanlaştırarak, "Tabii, ne olacak, misafir gibi gelir yarım saat oturur giderler, kızı da fazla ayaklandırmayız onu da bir görür," diye hafifinden, sesinin tonunun da parlamasına mani olarak söyledi. Aralarında işi küçültüp önemsizleştirince üzerlerine bir gevşeklik bir tokluk hali çöktü. Az daha yürüyüp ayrıldılar.

Dayı ahbabın ondan bir de eve buyrun demesini ummadığını, hatta onun da bu işten mahcup olduğunu düşünüyordu. İşin bu tarafını karısıyla söyleşirken pek fazla hatırına getirmemişti. Şimdi arayıp o kalkışını nasıl eve taşıyacaktı, bir tuhaf da kendisi olacaktı şimdi. Aslında böyle düşünürken içinden faydasız ve bilgisiz sadece anahtar taşıdığı için yüzde alan sevimsiz bir emlakçıyı aradan çıkarmayı planladığını Üsküdar Evkafı'na doğru gitmek için vapur iskelesi tarafına yöneldiğinde fark etti. Aklındaki ayağına da inince kendinde bir uyum hissetti ve uyum bir serbestlik olarak içinde dalgalandı. Sonucunu umursamadan vapura bindiğinde üzerinde uçarılığa benzer elbet geçecek ama hatırasının kalmasını istediği bir öğle vakti ışığı parladı. Üsküdar'a indiğinde hayalen hatırladığı Evkaf Müdürlüğü'nün yerini yine de yerleşik bir esnaf arayıp sordu, üçüncüsü ancak bildi. Yokuşu ağır ağır yürüyerek yirmi dakikada çıktı. Binadan içeri kısa bir sorgu sual ile girdi. Kalabalık odalardan birine mahcubane yanaşıp Aziz'i sordu, soyadını bile bilmeyişine hangi Aziz derlerse ne diyeceğine hazır bir cevap arıyordu. Adamlardan biri başını kaldırmaksızın eliyle sağdan üçüncü kapı diye işaret etti. Bu kadar yakınında olduğunu idrak edince dayıya bu sefer bir tutukluk ve huzursuzluk hücum etti. İçi alıp verirken sözü edilen kapıya da hafiften yaklaşıyor ve ne diyeceğini de niye geldiğini de hiç düşünüp tartmadığını nerdeyse yeni seziyordu. Üçüncü kapıya gelince başının yarısını dikkatlice içeri doğru uzattı. Aziz içeride tam kendisine dönük bir masada ellerini kavuşturmuş oturuyordu ve hiç tereddüt etmeden kendisini gördü. Dayı geri çekilmiş kapının dışında ne yapsam diye düşünürken Aziz'i yanı başında buldu. Aziz çok bildik bir insanı karşılar gibi bariz jestlerle dayıya yönelip iki eline birden sarıldı, ardından da tekrar tekrar kucakladı. Dayı bunca tedirgin-

liğin üstüne bu kavrayışlarla birden etinin kemiğinden ayrıldığını hatta içine uyuşukluğa benzer bir duygunun ayaklarından başına doğru yükselerek tırmandığını fark etti. Aziz dayıyı dirseğinden tutarak masasının yanına götürdü, rahatça bir sandalye arayarak oturttu, hızlıca dışarı çıkıp yine süratle elinde bir çay ile döndü. Eski bir tanıdık tavrıyla lafa koyuldular. Aziz dayının akranı bir eski adam tavrı ile ondan gelen söz ve ifadelere aynı makamdan ya da az düşüğünden mukabele ediyor, fazla zengin ve buluşlu olmasa da ahenktar bir müşterek taksim ediyorlarmış gibi birbirlerine, içlerinden gelenin buyur edilmesine müsaade ediyorlardı. Dayı bu hal ile eve dönmeyi istediğinden iş yerinde uzun oturma yakışıksızlığını bahane ederek kalkmaya davrandı. Aziz fazla üstelemeden daha oturmasını söylediyse de ayaklandılar. Dayı kapıdan uğurlanırken bir cesaret, "Eve de beklerim, ne zaman isterseniz," deyip daha imsakını ilave etmeyeyim derken Aziz, "Tabii tabii hem lafımızla oynar gibi olmasın, elden kalan elli gün kalır, müsait iseniz cumartesi yine öğleüstü olur muydu?" cümlesini hemen yanına iliştirdi, önemsiz bir şey gibi kavilleşerek ayrıldılar. Dayı kapıdan çıktıktan ve Aziz'in tekrar yerine oturmuş olduğuna kani olduğu bir zaman geçirdikten sonra bir şey unutmuş gibi tekrar binaya aceleyle girip ilk odaya daldı. Karşısına çıkan adama birazı sahi bakiyesi sahte bir mahcubiyetle, "Efendim, çok çok rica edeceğim bir sual etmeme müsaade edin ama mahrem bir sual," diyerek sağdan üçüncü odada çalışan Aziz isimli genci nasıl tanıdıklarını, nasıl birisi olduğunu tekrar tekrar özür dileyerek sordu. Adam önce tedirgin dinlediği sorunun geldiği yere gülümseyerek dayının omuzuna vurdu. "Hiç merak etmeyin, çok çok iyi bir genç, tam damat," dedi. Şakalaştığı sanılmasın diye biraz ciddileşerek, "Anadolu terbiyesinde, kötü alışkanlığı yok, işten eve, üstü başı temiz," diye ilave etti. Dayı hâlâ tedirgin, "İki yıldır buradaymış, değil mi?" demesini bitirmeden adam, "Öyle galiba ama ben karşı taraftan üç ay önce buraya geldim, 1. Bölge'deydim, Avrupa yakasına bakan taraf," diye ekledi. Dayı daha uzatmadan, adamın da sadece üç aydır orada oluşuna hayıflanarak, "Aman aramızda kalsın efendim," sözünün zaten bek-

lendiğini ve söz ile değil de mimikle mukabele ifadesini kabul ederek ayrıldı.

Akşam eve aynı önemsizliği her cephesi ile taşıyıp cepheleri de çevire çevire adeta burada da bir şey yok, bu kısım da mühim değil diye tarif ede ede solgun bir sesle karısına olan biteni küçük bir haber olarak verdi. Baldız da aynı borudan damlayan su gibi, "Olur, ne olacak gelsin tabii, buyursun," diyerek hemen musluğunu kapattı. Tevhide ile anasına da aynısından cumartesi öğleni bir ahbabın geleceği, olur ya belki bir Tevhide'yi de görebileceği hiç üstünde durulmayarak ve akabinde başka bahse geçerek söylendi. Üstünde hiç durmayarak rahatsız edilmeyen bir kuş ya da kelebek gibi bu suretle talihinin başına konacağına inanılıyor, adı bile anılırsa o adı birinin başka bir kulağı çınlatmak için sarf edeceği korkusuyla çıt çıkarılmıyordu. Cumartesiye kadar evi şöyle bir gözden geçirdiler, ortalıkta toz bırakmadılar, hep imrenilen çok aç olduğu halde sofrada telaş etmeden oturup bekleyen insan halini alma gayretiyle beklemeye durdular. Cumartesi sabahı nerdeyse akşam karanlığında ve yağmurla başladı. Fazla sert olmasa da rüzgâr da vardı. Bunu hemen bir alamet olarak görmeye hiç yanaşmadan, "Eh vakti, rahmet, rahmet, rüzgârı seven ne ağaçlar var, rüzgârın eteğine binip kanat çırpmadan kıtaları geçen ne kuşlar var, ah kozalağım dökülsün de az rahatlayayım diyen ne yaşlı çamlar var, var da var, hayat bu, bir sen bir de ben mi," diyerek söyleyedurdular. Öğleye doğru yağmur iyice arttı, hava da zifiri karanlık oldu, mecburen güpegündüz ışıkları yaktılar. Kendi evlerinde, duvarda aniden yakalanmış keler gibi bir müddet hareket etmeden kalakaldılar. Gündüz yakılan her ışık gibi ziyanın, nurun, zulmetten kurtuluşun rahatlığını değil de belayı yakından görecek olmanın fenerini bir tedirgin yaktılar. Işığa da göz alıştı, alışırsın alışırsın denildiğinden de kolay alıştı. Hatta gündüz ışığı, evde belli eşyaları seçip onları ziyade parlatan ziyası ile gözlerine bir lüks gibi görünmeye başladı.

Saat biri daha henüz geçmişti ki kapı çalındı, kapıyı da bu havada kimseyi beklemiyorlarmış gibi birbirlerine bakarak açtılar. Aziz şemsiyesi, pardösüsü ve elinde bir paket ile geldi. Pa-

ketini rastgele bir yere bırakıp herkesten önce salona girdi. Dayının buyur ettiği koltuğa oturdu. Hanım ve baldız da karşısına geçtiklerinde Aziz sakin ve mutedil bir tavır takındı. Beylik sorulara tedirgin etmeden beylik cevaplar yetiştirdi. Baldızın ikram ettiği kahveyi de ikramı görünce ayağa kalkarak aldı. Salonda sanki bir yabancı duygu ve bilmedikleri bir dünyanın, başka bir evden taşınan farklı alışkanlık, endişe ve düşünceleri yokmuş gibi emniyette ve iyice coşan yağmuru da artık pek güzel bularak oturmadaydılar. Aziz evin büyüğü gibi ufak bir-iki hikâye de anlattı. Baldız bir ara içeri girip Tevhide ve anası ile birlikte salona döndü. Liseyi yeni bitirmiş hanımefendi, fevkalade terbiyeli, Manisa'nın gümrah ve bereketli havasından nasipdar bir kız olan Tevhide kısaca takdim edildi. Anası da yine kendi halinde görünen ama kuvvetli iç dünyası ile zengin, tok gözlü, şimdilerde nesli kesilmiş kadınlardan, gören olur da ibret almak isteyen olursa diye rabbin hâlâ tek tük çarşıda, pazarda, sokakta numune olarak gezdirdiklerinden diye tabir olundu. Aziz anaya pek eğilerek, o ibreti hemen almak ister gibi yakınlık gösterdi. Erzurum'da mahallelerinde böyle ufacık, şaşılacak kadar hızlı yürüyen, arkasından yetişilmesi imkânsız olduğu için insanın hep uzaktan ya da geçerken şöyle bir çala görebildiği bazı kadınlar olduğunu, bunlardan hele bir tanesi ile aynı sokakta yaşamış olduğunu anlattı. Bu kadınların evceğizlerinde yalnız, müthiş bir sessizlikte yaşadıklarını, ne yiyip ne içtiklerini kimsenin bilmediğini, evlerine girsen ne ocakta kaynayan bir şey, ne bir yemek kokusu geldiğini ilave etti. Cüzdan, çanta vs. de taşımayan, sade bastonu ile gezen, bazen uzak mahallelerdeki bir kendi gibi ahbabına gidip birkaç gün kalan, bazen de bir benzerinin ziyaretine geldiği, yol boyu elinde bir mendile sarmış olduğu bir-iki lokumu sıkıca tutarak ikram diye götürdüğü, onu bulamayanların gördükleri çok güzel ve düzgün bir yaprağı ya da yassı pürüzsüz dümdüz bir taşı beraberinde eli boş gitmemek için yanlarında taşıdıklarını anlattı. Bu kadınların bir-ikisinin bir araya geldikleri vakit çok kısık sesle çene çeneye verdiklerini, ser verip sır vermediklerini, başkaları ile de söze hiç yüzlerinin olmadığını anlattı. Ölür gi-

bi yaşar, ne geldikleri ne gittikleri fark edilir ama bir gün, "Asıl olan onlardı," dense hiç şaşılmaması gerektiğini söyledi. Tevhide'nin anası az çok birilerine benzettiği hatta anası, dahası kendisi zannettiği bu yeryüzü amentüsünün bahsine büyük bir yakınlık duydu. Kendini hep sıradan görmüş, öyle gösterilmiş ve bu acı balı zorla da olsa hazmetmiş birinin şimdi birden fevkaladeliği resmedilmiş gibi ömrünün balını, bir parmak balını aniden yemiş gibi oldu. Bu bal hep ağzında hiç erimeden kalsın, hiç değilse tadı kalsın isteyerek gözünü hayalen diktiği, sırtında devetüyü rengi ihramıyla iki büklüm, kuş kadar küçük kadından ve onun soyundan gelen kendisinden ayıramıyordu. Kendini belki ilk kez seyredilmeye değer bulmuş gibiydi, bir belgesel gibi biri de arka fondan bunun aslında ne olduğunu mütemadiyen anlatsın, hep alaca kuşlara bakanlar kül rengi serçeyi de fark etsinler istiyordu.

Aziz oturur konuşurken de kendini izleyen ve dinleyenleri gözden geçirirken de birden dalgınlıkla anlattığına ve anlatışına kapılıp kendinden habersiz hale düşmekten korkuyordu. Başarılı denen konuşmalardan sonra insanı kendinden utandıran yön bu olurdu zaten. Kendinden bir şeyleri kaybederek doğrulurdu insan, her şeyini vermiş olurdu yani. Bu kendini ele hatta yele vermekti, kaybetmekti. Başkaları beğenirdi elbet, başkası an peşinde olandı zaten, sonrası kişiye aitti. Dinleyenlerden ziyade anlatıcı olan kendini gözden kaybetmek istemiyordu bu yüzden, ama uyanıklığı ve uyutmaya çalışıp uyanık kalmaya gayrette olduğu da sezilmesin istiyordu. Konuşurken kendine kapılmak büyük tehlikeydi, dışarıyı tümden gözden kaybetmeye, kendi içine düşmeye sebep oluyordu. Safları ve kibirlileri buluşturan ve karşılaştıklarında bunun burada ne işi var denilen pazar yeri de orasıydı. Kendi içinden geçerken döne döne düşülen pazar, saf ve kibirlinin yani çürük ile fahiş fiyatlının hava karardığında birbirlerine bakakaldıkları akşam pazarıydı. Gözleyecek kadar gözü dışarıda, kendinden haberdar olacak kadar da içeride kalmak en iyisiydi. Etrafı tartarken de çok hızlı ama ihmalkâr olmamak gerekliydi. Konuşurken kendine fazla kapılmamak için karşısındakinin yerine geç-

tiğinde bir oyuncu sahteliğine düşecek olduğunu fark ettiği an düşmeden koltuğa tutunması gerekiyordu. Cezbedeyim derken kendi kendinden cezboluyor, tam da bu sıra izleyici ve dinleyici olduğunu unutarak doğal adam olup sırlı ve efsunlu yani kimselere benzemez olma halini kaybediyordu.

Aziz hemen ardından Nuriye Hanım'a tekrar dönerek bu sefer de bir evde bir sedirde ömrünü geçiren ne zaman ana baba olmuş torun torba sahibi olmuş bilinmez ihtiyarlardan bahsetti. Bakılıyorsunuz işte, evlat hayrı görüyorsunuz denerek sedire bağlanmış, oğlu, kızı ile oturan ihtiyarların cam kenarındaki sedirde geçen ömürlerini resmetti. İhtiyarlara sözde lütuf diye, bir tat katsın diye dişsiz ağızlarına hafiften yumuşak bir kayısı ya da dut pestilini bütün damaklarına adeta kaplama yapar gibi bastırarak pestil kaplaması yapıldığını, normalde bunları yiyemeyen ihtiyarların da ağızlarında yavaş yavaş eriyen, tadını bırakan pestilin damaktan akan suları ile gülümsediklerini anlattı. Bazen ağzında pestille içi geçip uyuyan ihtiyar uyanınca ağzında birikenler ile hazineye kavuşmuş gibi olur ve abdesti bile öyle alır diye ekledi. Tevhide bu tuhaf konuşmaları tedirginlikle dinliyor, anası ise mest olmuş, pestiller bir mağara duvarından kendi ağzına damlıyormuş gibi şekerleniyordu. Dayı, hanımı ve baldız da sohbeti yerinde ve pek alakabahş bulmuş sanki sözü edilen ihtiyarların en yakınına girmişlerdi. Aziz son olarak pestil sıvamaya üşenen hem de ucuza kaçayım diyen hayırsızların dişi yok diye ihtiyarlara kolayından toz şekerle karıştırılmış leblebi tozu verdiklerini, gitmeden rızkını toplamak için bulduğu her şeyi yemeye meraklı, otururken rast geldiği bir kırıntıyı bile ıslattığı parmağı ile bastırıp ağzına atan ihtiyarların bir kısmının genzine, soluk borusuna kaçan leblebi tozları ile sizlere ömür olduklarını, daha iyicelerin, ya da vadesi yetmeyenlerin öksürmekten canlarının yarısını o toza kattıklarını da ilave etti. Hayırsız nadana bir toplu ah edip, böyle evlada da hayf edip duruldu. Sanki hayat önlerinden bütün sıradanlığı ile kayar gibi geçiyordu da o geçerken insan kendinin de geçmesine aldırmıyor, hatta hadi ben de artık geçeyim diyordu. Dert, sanki bir manzarayı ve hayat parçasını, başkasının

resmini geçmiyor, sabit ve daim zannetmekti. İşte böyle bütün perişanlar ve dünyanın bütün perişanlıkları art arda geçerken ömür tahammül edilir bir şeydi de perişan olmayanlar, diri, etli kanlı ve dimdik duranlar, şu evinde ocak tütmez kadın gibi olmayanlar hayatın tadını kaçırıyorlardı. Onlar olmasa ah yavan ekmek bile ne güzeldi, kaynamış taşın suyuna yapılan çorba ne güzeldi, hor görü olmasa o mes lastik ne güzeldi, cizlavitin ayakta bıraktığı karalık ne güzeldi, acı, bir peygamber kıssası gibi ne tatlıydı.

Dayı Aziz'e hitapla, "Oğlum anan baban rahmete kavuşmuş, burada da yalnızsın, elbet bir yuvaya aileye kavuşayım istersin, düşüncen, beklediğin nedir?" diye çok doğrudan sormadığını, meseleyi başka şeylerle karıştırarak incelik yaptığını düşünerek sordu.

Aziz hiç duraksamadan, halini muhafaza ederek, "Efendim ben aramak, rast geldiğini incelemek, hatta beğenip beğenmediğini söylemek taraftarı değilim. Boynumu uzatmak istiyorum sade. İster kesilir, ister bir ferahlık bulur. Ahbabınız bana çok üstü kapalı bir bahsedince ben hiç konuşmasam da görmesem de, 'Peki,' dedim, şimdi de bir pazarlığım yok, nasıl uygun görürseniz, o şeye tabiyim," dedi. Dayı bu koşulsuz teslimiyetten memnun olsa da gerekenleri bilemediği, bu ne olsa tuhaf yanları olan genci tanıyamadığı, kimseye hakkıyla soramadığı için peki o zaman diyemiyordu. İyice sıkılarak kendi bildiğini herkes duysun diye, "Devlet memurusunuz değil mi oğlum?" diye kim bilir kaçıncı kez sordu. Aziz, "Evet efendim ama bilirsiniz devlete de güven olmaz," diyerek kendinde daha açığı maaşında devlet güvencesi aranmasına bir sekte vurarak, "O olmasa öbürü de olur, yiyecek bir şey buluruz efendim, geniş olalım ki yerimiz de genişlesin, Allah da muhakkak verecek dert arıyor ama alan yok. Sonra da bulan yok. Tek derdi fasulyeyi ben alayım da eti kim alacak olana et derdi yetiyor, hatta bunun mükâfatını da istiyor. Lütfen merak buyurmayın," derken içinde şiddetli olduğu hissedilen asabiyete galebe çalmaya çalıştığı sanki dışarıdan da görüldü. Bundan rahatsız olan Aziz bir kıratta devam edemeyişine, müdara etmeyi öğrenemeyişine, baş-

tan sona bir seyirde yine kalamayışına içerleyerek kendine kırıldı. İçindeki kırıklık artık her yerinden sarkmasın diye tarifi bir yol gibi, resmî bir tablo gibi bilinen o yampiri, huzursuz o yarım gülüşe ağzı yerleşti, gözler karşı çıktı, hatta gözlerin ağızla arası bozuldu.

Tevhide hiç konuşmuyor, hatta hafifçe öne eğilmiş, ellerini kavuşturmuş, ayaklarını da birbirine çatmış dalgın duruyordu. Belli ki sonradan nasıl olduğunu pek hatırlayamayacağı, "Ne konuşuldu, ne dediler, nasıldı?" sorularına, "Aman ne bileyim aklım başımda mıydı?" diyeceği, herkesin bazen gittiği ama neresi olduğunu yine de bilemediği o yerdeydi. Anası Nuriye Hanım birden kızın uyuşukluğunu görerek hafif bir uyarı tonuyla,

"Efendiye nasılsınız desene Tevhide, bir sesini duysunlar."

Tevhide elini ayağını yavaşça çözerek, nereye gittiyse oradan zorla kopup gelerek, bazılarına göre insanın alık mı uyanık mı olduğunun tam derecesini verecek noktadaydı, yani bir silkinişle ağdan fırlayacak mı, yoksa ağa girdiğini bile o anda anlayacak mı, oradan baktı. Elini kolunu hafifçe oynatmaya başlayarak adeta ağını anladı, üstüme çok değmesin diye kendini iyice küçülterek başını da kaldırmadan duyulur duyulmaz sesle, "Nasılsınız?" dedi.

Aziz bu telkinle sorulan hatırdan, soluk sesten, başını kaldıramayan kızdan birden aşırı derecede hiddete kapıldı. Gizliden gizliye beğenilmediğini, ya da şarkıdaki gibi, "Bin taze emel var şu kızın handelerinde," olduğunu sezdi. Öfkesi dişi keskin olmayan herkes gibi dilindeydi. Buna sebep hafifçe yine herkesi cephesine alarak gülümsedi, geldiğinden beri aklında olanı anlatmaya başladı:

"Yakutiye civarında dedemlerin evine komşu bir Şazeli tekkesi varmış, tekkede perşembe akşamları yatsıdan sonra meydan uyandırırlarmış. Bu tip tekkelerin ihvanı fazla olmaz tabii, hepsi gelse en çok otuz-kırk kişi. İşte her perşembe zikir, arkadan cumhur okunan ilahilerle şeyh eline bendiri, mazhar defi alıp Halveti dergâhlarındaki Arapça şuğullerin alışıldık olanlarından 'Es subhu Beda Min Tal'atihi, Teaşşaktü bi envari cemalek, li hamsetün'den başlayıp 'elestü bi rabbiküm' falan böy-

le benzer bir sıra ile okurlar, bitmeye yakın da Tevhide gel ilahisini okunurmuş, şu, 'Buyruğun tut rahmanın, tevhide gel tevhide, tazelensin imanın, tevhide gel tevhide' ilahisini. Dedemlerin yan tarafında yani solunda kalan, tekkenin tam arkasına gelen evde de komşu gümüş işleyici Müstakim Bey ile hanımı Tevhide Hanım otururlarmış. Tekkenin bahçe ön tarafta, ev arkaya doğru içerlek olduğundan Müstakim Beylere sesler hep çok yakından gider gelir, Müstakim Bey de neticede tekke adamı olmamasına rağmen içeriyi az çok bildiğinden, sese, kalabalığa alışkın yaşarmış. Müstakim Bey vakitsiz yürüyünce bir üç-beş vakit geçip bir perşembe gecesi herkes dağıldıktan sonra Tevhide Hanım tekkenin kapısına gelip kapıya vurmuş, 'Kimsin?' diyene de, 'Geldim geldim, patlama,' demiş. Senelerdir şeyh efendinin kendisine yanık olduğunu, derdinden haftada bir ahbaplarını toplayıp cümbüşlendiğini, en nihayet nara son hadde vardığında da dayanamayıp, 'Tevhide gel, Tevhide,' diyerek kendisine bağır çağır seslendiğini zannediyormuş. Evli barklı iken çok aklında olmasına rağmen elbet anlamazdan gelmiş amma rahmetliyi yolcu edince, hele iddet de bittiyse kapıyı tutmuş. Siz Tevhide Hanımcığa bu ismi nerden koydunuz, kimin aklına geldi?" diye anasına yönelik, mütebessim sordu. Dayı ve hanım, baldız, hepsi mütebessim ve yumuşamış havanın gevşekliğinde anaya döndüler. Aziz kendini rahmetli Müstakim Bey'e Fatiha göndermiş ferahlığında duyarak, karşısındaki Tevhide'nin de işittiği ama ne kadar anladığı belli olmayan hikâyeden sonra büsbütün kısıldığını gördü. Kendini yokladığındaysa dağınık halinden toplanmış sanki etrafa da çeki düzen vermiş, eşyaları ve insanları bakmaları ve anlamaları gereken noktaya tanzim etmiş olduğunu gördü, yüzü aydınlandı, adeta güzelleşti. Tevhide'nin annesi beklenildiği gibi isimden de, sebebinden de bihaberdi. "Ne bilelim oğlum, babasının nenesinin adı Tevhide imiş, babası koydu, ben de bir şey demedim," diye sözde cevapladı. Gülümseyerek Tevhide'ye baksalar da konunun şakasını kıza yakıştırmanın uygunsuzluğundan kimse söz hamlesine girişmiyordu. Sözsüz bir şaka gibi yukarıda bir yerde asılı kaldı.

Az daha sanki ziyan olmasın, evde durmasın, söylenmeden geçilmesin ... diye bazı herkesin kendine ait gördüğü gereksiz sözler, cümleler de birbirlerine değil de yerde beslenmesi gereken tavuk, horoz, ördek cinsi varmış gibi ıslatıp, ufalanıp yarı fırlatıldı yarı serpildi, eller silkelendi, sıkıntının kapıda ayakta durduğu görülünce Aziz hızlıca doğruldu, önce annenin, sırayla dayının, hanımın, son olarak baldızın ellerini hararetle, öptü, sıktı, selamladı. Tevhide'ye de başıyla selam verip çıktı.

Dayı kadınlarla birden baş başa kalıp sıcağı sıcağına konuşmak yerine, biraz kafasını gezdirmek istediği için bir bahane yağmura rağmen dışarı çıktı. Evdekiler de birbirlerini erken yoklamak istemez gibi konunun bahsini açmaya çekindiler ve her biri kendi cephesine çekildi. Akşam bir araya geldiklerinde bile dayının Tevhide'yi, "Kızım sen az içeri geç bir zahmet, annenle, yengenlerle şöyle iki satır görüşelim," diyerek odaya yollamasının ardından nihayet, "Evet, ne diyorsunuz?" diye yükü ortaya bırakmasına hemen hamle yapılamadı. Dayı kız kardeşine dönerek, "Ne dersin hemşire ilk söz senin, hatta son söz de senin. İntibaın nasıl, maalesef ben de pek tanımıyorum, bir ahbabımın vesilesiyle daha geçen hafta tanıştım, bu ikinci sefer görüşüm, nasıl buldun?" demesine kız kardeş, "Ben bundan iyi ne gördüm ne bildim, nasıl sevinçliyim söyleyemem, tek derdim şimdi bunlar Manisa'da değil, İstanbul'da otururlar değil mi?" diye içindeki tüm birikmişi pat diye söyledi. "Damadımı şimdiden özledim, konuşurken kendi gözüm değecek diye korktum. Hadi babasına telefon edip haber verelim," diye acele etti. Dayı hafifçe şaşırarak karısı ile baldızına döndü. Onlar önce bir birbirlerine bakıp aynı anda konuşacak gibi oldular, karısı kardeşine söz verdi. Baldız çoktan hazırlanmış gibi bir seslenişle şarkı söyleyecek gibi bir poz alarak kendini öne çekti ve, "Vallahi biz de beğendik enişte," dedi. Bu kadar hazırlığa böyle sıradan sözü yakıştırmayarak, "Ablam da ben de bu devrin adamı gibi değil, dedik," diye ilave etti. Karısı araya girerek, "Makul geldi bize, genç havailiğinde değil, koca olacak biri, kendince işi de var," derken Tevhide'nin anası, "Böyle eskiyi bilir, söyler, Allah adamı, evliya gibi, bundan iyi mümkün

değil, yoktur," diye şakıdı. Dayı bunca müspet ifadeye şaşarak, "Sanki biraz kibirli mi, fazla bilecen mi, bizim mi bilmediklerimiz var, ben biraz bundan endişe ettim ilk gördüğümde de," der demez Tevhide'nin anası, "Kibir olur mu, 'Allah verir biz yeriz,' diyor, evliyaullah, endişesiz, senin endişene şaştı abi, sadece ona şaştı, bulunmaz böylesi, bulunmaz," diye abisinin işi ters yüz etmesinden çekinerek müdahale etti. "Merhametli, ihtiyarı biliyor, genci biliyor, rabbini biliyor, daha ne bilsin her şeyi biliyor," diyerek iyice en dik makamdan asma karara taktı. Dayı kardeşine dönüp, "Tevhide bir şey dedi mi, acaba beğendi mi, pek uyuntu oturuyordu, konuştunuz mu?" diye sorunca kız kardeşi, "Kimden koca olur kimden olmaz ne anlayacak, hâşâ Allah'ı bilmez ki Allah adamını bilsin," diyerek Tevhide'nin pek de gönüllü olmadığının ipucunu verdi. Ağabeyi huylanarak, "Olsun, 'Beğenmedim, istemem,' mi dedi yoksa?" deyince, "Ne istemeyecekmiş, akşam babasına müjdeyi vereceğim, ben onun derdindeyim, Tevhide'nin aklıyla koca arayacaksak vay halimize," diye kapağı sıktı. Dayı, "Bir babasını arayalım o zaman, sen konuş önce istersen, ona göre ne yapacaksak yapalım," dedi. Başta Tevhide'nin anası hemen ayaklandılar, dayı telefonu çevirip kardeşine uzattı. Kardeşi kocasına hal hatırı sorar sormaz, "Bir damat çıktı ki karşımıza aramakla bulunmaz," diye başladı, görüp geçirmişliğinden, terbiyesinden, dini bütünlüğünden, gene evliyalığına kadar uzandı. "İstanbul evkafının da başında," dedi. Daha söylemek istediklerinden dili şişkindi de konuşacak elyak adam bulamıyor gibiydi.

Aziz'e haber verilmesine ve yanında yine de bir büyüğü ve dayı ile onlar döndükten bir ay sonra Tevhide'yi istemeye Manisa'ya gelmesine karar verildi. Dayı Aziz ile konuşacaktı ama yine Üsküdar'ın yolunu tutmayayım ağır olayım diye evkafa telefon edip bin zorlukla Aziz'i bağlattı, Aziz hafiften heyecanlı gibiydi. Dayı ilk kez Aziz'den alması gereken bir tepki aldığına rahatlayarak memnun oldu, haberi verdi. Tevhide'nin anasının kendisine evliya dediğini ve dünyada emsal tanımadığını anlatınca Aziz'in sesi telefondan bile genişleyerek taştı. Hanımların hep müspet gördüğünü söyleyip sözü Tevhide'ye getirme-

ye hem çekinerek hem de ne diyeceğini bilemeyerek kızın zaten daha çok genç ve bihaber olduğunu ses etmeden olur verdiğini ekledi. Ne desin, diye de ilave etti. Bir aya yola çıkacağının hazırlığını yapmasını söyleyip etraflıca görüşür konuşuruz diyerek kapattı.

Aziz'in daha memlekette iken İstanbul'a vardığında yanına gitmesini ve kendisine yol yordam göstereceğini söyledikleri bir hemşerisi vardı. İstanbul'a geleceği belli olunca bir tanıdık Nuhu'dan bahsetmiş, pek muhterem, ağır, emin bir adam, hatta fazlaca ağır bir büyük olarak adının önünde divan durmuştu. "İstanbul'da aklı eren hemen herkesin önünde diz çöküp ders göreceği türden bir adam," dedikleri Nuhu için, "Onun yanına gidersin, sana doğruyu eğriyi işaret eder," demişlerdi. Aziz İstanbul'a geldiğinde 23 yaşındaydı. Gelip Üsküdar İcadiye'de oturan Nuhu'yu ziyaret etmiş, akıl almış, bir ayı geçkin de bazı giderek bazı bir yerlerde buluşup sonra uzun uzun yürüyüp dolaşarak sohbetini dinlemişti. Nuhu da evkaf müdürlüğünden yeni emekliydi. Aziz'i eski çalıştığı yere de o götürmüş ve çok çalışkan temiz bir genç, her şeyine kefilim diyerek işe girmesine vesile olmuştu.

O da Aziz gibi Erzurum'dan gelmişti, ama çok zaman önce. İstanbul'a geldiğinde daha 14 yaşındaydı. Ona göre İstanbul'a 18 yaşından sonra gelenin ne dili ne dimağı değişir, ne yerliliği geçer, ne yeni kök salabilirdi. Bu yüzden 14 yaş saksıda duran daha bir metreye varmamış bir ladin, bir servi gibiydi. Ekileceği yerin ağacı olacak, gölgesi de, gövdesi de, rengi, kokusu, mukavemeti de ona göre olacaktı. Kendini saksıda gelmiş sayar, toprak ve yurt burayı bilirdi. Erzurumluluk kısa bir emzirme ya da emekleme süresi gibi, dökülen süt dişi, bağlanan altı kıyasında bir şeydi. Sözü edilmeye değmez, gelip geçici bir zaruretti adeta. Genelinde acelesiz, sakin, pür vakar olmaya gayret eden ve ede ede bunu az çok bir benlik haline getirmiş olan Nuhu bir tek burada acele edip saksısını hemen İstanbul toprağına kavuşturmaya gayret eder, kendi can suyunu da kendi dökerdi. Kırk küsur sene önce bıraktığı Erzurum'u artık bahsedilemez ve zihnin ulaşamadığı bir mesafeden gözlerini kısıp ba-

kar da göremezdi ama yedi yüz sene evvelki bir kişi ya da hatıra henüz varmış gibi terli ve diri işte bahsedilse şimdi masadaydı. Bir tek ismi yadigâr olarak kalmış o dert de zaten ona yetmişti. Memlekette Nuh, dut... gibi tek heceli kelimeleri arkasına bir uygununu getirerek ya da değiştirerek duta tud deyip aslında daha zorlaştıran ahali Nuh ismine de bu ani, adeta fren yapmışçasına bitmeyi yakıştıramayıp Nuhu diyerek çözmüşler, isim o isim kalmıştı. Kaç kez ve kaç sene Nuhu Nuh olmaya kalktıysa da eski Nuh Nuhu olmadan peygamber dahi olamıyordu. İşin garibi çok sonraları tanıdığı herkesin de bir kere Nuhu'yu duyduktan sonra bir daha Nuh ismini ağızlarına almamalarıydı. Saksıda gelirken takılan isim nerdeyse mezar taşına bile o şekil kazınacak, kendini duyduğu kök ve dallar renk ve ahenk nasıl salınırsa salınsın arkadan hışır hışır öten asıldan haber vermeye yeminli bu münasebetsiz ses, resimlerdeki süse rağmen muvakkatliği işaret eden bir köhne eşya, yeni nesille irtibatsız bir aile büyüğü, takımı bozuk bir çay fincanı gibi kenardan köşeden dikkat edene kendini sunacaktı. Bütün bunlara, yenilgiyi kabule rağmen Nuhu yine de ismiyle savaşa devam ediyor, birkaç kişiyi olsun u harfinin dışında bırakmaya çalışıyordu. Ama bir duyan, işte o bir duyanlardan olan bir daha Nuhu demeye doyamıyor, adeta dedikçe susuzluğu artıyordu.

Aziz Manisa'ya gidileceği vakit bir büyüğü olarak da az çok insan içine çıkılır kişi olarak da Nuhu'dan başkasını zaten bilmiyordu. Eteklemeden rica etti. Henüz uzun olmasa da tanışıklıklarında Nuhu'nun hakkının gizliden verilmesini, göstermeden cebine konulmasını sevenlerden olduğunu anlamıştı. Ona yüzüne karşı, "Sen büyüğümsün, kıymetli adamsın," demekten ziyade kafası karışmış ve ihtilaf halinde iken gidip çöz beni, imasında medet aramak ve Nuhu'nun da ruh kapısına dayanılmış adam vakarıyla kapısını ağırdan açması daha gönlüne göreydi. Nuhu'ya aman dilemeden büyüğe vs. değil, lafı dinlenebilecek ağır bir adama ihtiyaç var deyince Nuhu, "Bilet bak, benimki sağ taraf cam kenarı olsun," demişti.

Nuhu gece yolculuk etmeyi sevmediği, anca etrafa baka baka seyahat edebileceği için tüm gün süren uzun bir yoldan son-

ra dayı, Nuhu ve Aziz Manisa'ya vardılar. Dayıyı kız kardeşinin evine yolcu edip kendileri hem dinlenmek hem çeki düzen alıp öğlene eve varmak üzere adresi iyice öğrenip bir çarşı oteline yerleştiler. İki somya bir komodin, bir küçük duvar aynası ve koyu pembe renkte damar damar çatlamış bir küvetin durduğu küçük, neyse ki suyu gönülsüz de olsa akar bir banyonun olduğu odalarına yerleştiler.

Sabahı ve öğleni hep olduğu gibi bitmezcesine konuşup sağı solu az çok dolaştılar. Nuhu konuşmanın ve sözün, sözü söyleyen, söylerken bulan, buluşları ile ne oluyorsa olan kişilere has bir durağanlıktaydı. Her şey sözdü onun için. İşe bakamazdı, onu anlayıp dinlemeye sabrı yoktu ama saatlerce konuşabilirdi. En güzel en önemli şey bile yerinden kalkmasına, sözünü mumlamasına kâfi değildi. Seyir başka benliğin önünde bir el bağlamaktı ne olsa, buna bir türlü ara verip ya da kendinden kurtulup sıra gelmiyordu. Bu yüzden seyrek de olsa gördüğü, tanıklık ettiği, eğildiği bir şey olmuşsa onu da anlatmaya, işaret etmeye doyamıyordu. Tek bir kısa seyahatini bile müthiş suretle önemser, evine döndüğünde günlerle kendine gelemez, pek çoklarının ayda bir yaptığı bir ziyareti ya da durmadan gördüğü bir şehri o öyle bir anlatır, süsler ve öyle şeyler katardı ki, ne şehrin yerlisi, ne valisi, ne kabrinde yatan şehidi şehrini tanıyabilirdi. Sonra da bir daha asla gidemediği o yeri sızı ile anlatır, özlemden içi çekilir, ah eder de ederdi. Şimdi de Manisa'da istemesine rağmen ne oturduğu çay bahçesinden ne elindeki bardağından ne ayakta durarak sözü koyulttuğu sokağın köşesinden ayrılıp da, gittiğimizde bir uğrarız, denen yerlere ayağını atabiliyordu. Her cümlesinin akrabaları, tanıkları, düşmanları vardı, her cümleden sonra onlara da uğruyor, bazen kalıyor, başka bir tanıdığa rast geliyordu. Bu hali kendine tam giyinmesi için elbet bir refik lazımdı, kişi de refikinden azardı zaten. İnsanların çoğunda günlük lakırdıya meyil çoktu da Nuhu'nun ihtiyacına karşılık gelen eşyanın, nesnenin ruhun ve sebeplerin ipini durmazcasına çeken bir merak ve bunları doğru yere yerleştirme gayreti hemen hemen yoktu. Konuşmaya değer ve manalı ya da sadece sevk-i tabiisi ile yöneldiğinde karşılık ge-

len bir ruh refiki pek pek azdı. Onların da büyük kısmı çabuk sıkılıyor hatta çoğu tecrübesinde olduğu gibi baştan bir merak ile aslında hiç olmadıkları bir insan kisvesi ile yanına varıyorlar, ihtiyaç sahibi, hatta araya araya nihayet varmış gibi soluklanıyorlardı amma sonradan Nuhu onlarla konuşup görüştüğüne, onlara onların gözünde verdiği açıklara bin pişman tövbekâr oluyordu. Oluyordu da tövbesi de ateş tuğlasında imdad ederek kırk gün yıkansa yine de tutmuyor, başka ökseye yine tutuluyor, tutulacak ökse yokken tövbesini tuttuğunu zannediyordu. Kendini ve sözünü değerli bulurdu ve bunun çarşıdaki, yaşayanlardaki azlığından o kadar emindi ki bu az rağbeti, bu paha etmezliği, bu şaşalamamayı elli küsur senelik ömründe içine sindirememiş, üstüne ne içtiyse hazmedememişti. Kendine bakıp ömrünü içmiş yine içtiğini kendinin sayamamış, sindirememişti. Sanki kendini hazmetmekte güçlük çekiyordu. Muhtemel benzerlerinde olduğu gibi abur cuburun para ettiği, önünde kuyruğa girildiği yerde yüzüne bakılmaz hantal bir eşya gibi üstelik ederi fazla, kendisi manasız ve kullanışsız, devrine uymaz bir eşya gibi ne işe yaradığı bile bilinmeden, bilinmek de istenmeden öyle bir eski zaman higrometresi, asansör makinesi, ilk ızgara makinelerinin örneklerinden ya da dev bir selamlık dönme dolabı gibi duruyordu. Bu eşyaların önünde duran, bir hayretle bakanlar en habersiz cahiller olur, malın sahibi de hep bunlarla muhatap olurdu. Önünde duraksayan, yüzünde hayret ve hayranlık var sanılan ve bir an acaba muhatabı, arayanı, seveni, anlayacak olanı mı geldi diye heyecanın hızla hareket ettiği, kalbe gelenin baktığına sadece alamet diye baktığı, beğeni ifadesinin alıklık mimiklerinden ve önünde geçirilen vaktin avarelikten olduğu, hatta kendindeki hiç uymaz bir şeye benzetip onun bir şey edip etmeyeceğini öğrenmeye çalıştığı anlaşılır, heyecan çok geçmeden yerini o zaten ölene dek bırakmayacak ikametgâhına, yani kalbe ekli gılzata bırakırdı. Nuhu da eskiden pek sevdiği eskicileri, bitpazarlarını gezmeyi bu yüzden bırakmıştı artık. Oralardaki bazı eşyayı kendine benzetiyor ama eşyayı benzettikten sonra kendini bir şeye benzetemeyip derde düşüyordu. Aslı iyi, cevheri yüksek ama talip-

siz olmak hele gençliğinde onu yaka yaka kendi kendinin içinde yanmış siyah bir iskelet gibi sanki ayrı bir varlığa, gösterilmeyen, yok sayılan ama aslında onun uğruna yaşadığı bir varlığa kendini yaslamasına sebep olmuştu. Zaman, kendi kendinin vaktiyle yanmış iskeletine ufak sürgünler bile verdi, sadece fazla muhkem olmadığından enikonu dayanmaya gelmez, devrilebilirdi. Bunu incecik ayaklı bir eski sigara sehpası ya da marküteri bir mücevherlik gibi maalesef kullanmadan aksesuar olarak taşıması, yanında poz vermesi bazen de kırk yılın başı bir yar-ı gara yani mağara arkadaşına denk gelirse onunla bir sefalanmasına yarıyordu. Yaş aldıkça, ömrünün gölgeliğine vardıkça ne az güneşe denk geldiğini, olgunlaşması için gerekenlerin ne az olduğunu anladı. Anladı demekten murat ömrü boyunca birkaç uçucu an bu bilgi ona fısıldandı, birkaç su birikintisinde olmadık bir zamanda kendini gördü yani anladıdan kasıt bu anları, bu söyleneni, "Ben hiç görmedim, hem duymadım," diyemeyeceğiydi. İnkâr edemez, ispat edemez denilen o yere gitmedim de diyemeden ama yerini de bilmez kaldı.

Aziz ile ilk karşılaşmasında memleketten birinin geleceği bilgisi ile çok sıkılmıştı. Nasılsa, dünyada milyarlardan bahsedilse de bir şeyin aynından milyonlarca vardı. Aynı adama bin farklı isim takılıyordu. Aynı adam yüz ayrı mesleği tutuyor, aynı adam yüz kişinin kocası, aynı kadın bin kişinin karısıydı. O yüzden dertler müşterekti herhalde dünyada. İnsan nerede aman arasa aynı adamı farklı kılıkta görüyordu, nerede derman var deseler aynı adamı farklı aksanla konuşur buluyordu, bu da daha önce gittiği gördüğüydü de sade elbisesini değiştirmişti. Nuhu dünyada başka bir duyuşla yaşayan, başka bir baş tutan hatta kendi başını başka türlü taşıyan insan olmadığına neredeyse vehmetmiş, sonra sonra artık iyiden iyiye fehmetmişti. Başkalık arayan başkalığın para ve değer edeceği zannındaydı, öyle olmadığı anlaşılınca daha otuzuna gelmeden mezardaki dedesinin kemiğinin üstüne kendi etini sarıyor onun üzerinden devam ediyordu. İnsan görünce hortlak görmüş gibi olmak da bundandı belki. İnsan düğmesini, elbisesinin teğelini, saçının boyasını başkalık addediyordu. Senelerdir memleketten

gelen de, gelmiş olan da, burada gördükleri de insanın sadece anasının ayırd edebileceği benzerlikteydiler. Memleketteyken çocukluğunda ineklerin gündüz gezip ya da çobanı ile dolanıp akşam her hayvanın boynuzu ile kendi evinin kapısını dürtüp açmasına ve şaşmadan girmesine şaşardı, koyunlarını ayırd eden çobanlara şaşardı, birini diğerlerinden ayırıp sevenlerine şaşardı, sonra alıştı, şaşmadan vazgeçti. O da, "Tabii bilirler, tabii başkalar," diyenlere katıldı ama işin aslı ne bildi, ne anladı.

Aziz, "Sizin oradan bir genç geliyor, okuması çok değil ama çok yere girdi çıktı," diye ne idüğü belirsiz bir açıklamayla, belli ki aslında ne olduğu bilinmeyerek ama bir ilgilenmesi rica edilerek yanına yollanmıştı. Nuhu bu her yere giren çıkan, her kapının ardında bir şey var zanneden, her yerin illetini kirini pasını üstüne sıvayan, hem vakit kaybeden hem ar aynası paslanan, bir müddet sonra da sadece gezip dolaşan ve kendiyle kalamayan bir canlıya dönenlerden kaçar ve iğrenirdi. Bunlar her yerden yalan yanlış duyduğunu yine yalan yanlış başka kapıların önünde döker saçar, bu suretle malumatlı adam addedilirlerdi, en azından kendileri tarafından. Aziz'in de bu tanımından rahatsız olmuş, gezen pabucun atasözündeki gibi ne getirdiğini bilmekten de içi kabarmıştı. Oysa karşısına çıkan Aziz'in tabına uyarlığıyla derin olmayan ama tatlı bir şaşkınlık geçirmişti.

İnsana nasıl girecek ama aslen yabancı bir beden lazımsa bir de geçmiş lazımdı ve tutarlı bir hikâye. Beğenilecek olmasa da anlatılınca, "Anlat," denince dinleyenin bir şeyleri hatta mümkünse her şeyi uç uca ekleyeceği bir geçmiş, şu şunun yüzünden, bu bundan, o oradan yürüme, öteki berikinden türeme, ya işte böyle, diyeceği bir şeyler lazımdı. İnsan çünkü anlamadan değil ama uydurmadan duramıyordu. İnsan, uyduracak ki varlığına inanılsın, uyduracak ki bir mindere olsun oturtulsun, bilemiyorum, ne nasıl oldu, ben nasıl oldum bilemiyorum, demek olmaz. Kendini sebepleriyle bilecek başkasına da anlatacaksın, başkası da ikna olacak, bazen senin sende atladığını o hemen bulup yerine koyacak. Sebep ip demekmiş kelime manası olarak, yani ipi çeke çeke eline gelecek, sonuna ulaşılacak.

Aziz iki kardeşin küçüğü olarak 1960 kışında Yakutiye'de doğduğunda her canlı gibi önce dünya otlağını otla otla bitmez bir çayırlık sandı. Kendini de İbrahimağa Çayırlığı'na yağlı yoncaları yesin, ser azad koşup oynasın, sağa sola çifteler atsın, suları kana kana içsin, bir iş görmeden bağsız boyunduruksuz gezsin diye getirilmiş bir tay saydı. Ah o baharda upuzun çayırların salınışındaki *haşyet*, ah o her sabah parlayan güneş, ah o tepeden aşağıya çayırlara bakarak geçen leylek sürüleri, kuşların şeyhi hacı leylekler, çayırların o suya toprağa bîhaber gibi duran ama sallanışlarından asıl olana bâhaber olduklarını belli eden ince başları... Baharın gelen çadırcılar, yerden ayrı yükselen tepeden ayrı inen mis gibi diri hava, kar çiçekleri, vargit çiçekleri, sağa sola saklanmış misk sümbülleri ile kısacık bir bahar, sonrasına sadece bir gölge izi gibi kalan bahar. Ve sümbüle, süsene, katırtırnağına, gelinciğe bu kısacık hüküm sürmeye acıdığı kadar kendine acıyamayan insan, ömrüm var o da benim sanan insan. Anlaşılır ki otlak, semirsin diye on beş günlüğüne getirildiği yer, çalışmadığı günler çalışacağı nice günler içinmiş, aldığı hava, kokladığı otlar ve rast geldiği dağ çiçekleri gözlerini yumduğunda o son karanlıktan evvelki basma perde imiş. Ömründe bir yeryüzü toprağını yadırgamadan zevk, hasret ve iştiha ile her kokuyu, burnundan içeri giren soğuğu neşe ile karşıladığı ve durmadan koşma, dağa tepeye, gece inen karanlığa sabahki tan yerine bir esrar-ı lahutiye bakar gibi baktıran, ruh tohumlarının kehkeşanda kendi mutluluklarından habersiz gezindikleri gibi gezdiren o esrar, haberdar olunduğunda bitermiş. Aziz soğuğa, diz boyu kara, baharın eriyen kar sularının şırıl şırıl neredeyse aylarca aktığı yataklara, kısacık yaz aylarına bir zaman baktı, hem derelere girdi ineklerle beraber. Bir ineği derede yıkamak ve onun yıkanmayı isteyişindeki iştihalı burun deliklerine aynı suda şahit olmanın misli yoktu. Kocaman ineği yıkarken bir yanından öbür yanına yetişemez döner ve büyüklüğüne şaşardı. Dünya o vakit otla otla bitmez bir çemenistandı.

O su kenarları, sürünün suya doğru gelişi, sabırsızlıklarının anlaşıldığı ve göze görünür olmaya başladığı an, en nihayet da-

yanamayan kuzu ve oğlakların koşmaya başlaması, oğlakların sıçrarken alkış vurur gibi havada ayaklarının birbirine çarpması, onlarca çift havada çarpışan, alkış tutan, sıçrayan küçük ayaklar. Ve suya kavuşma, birden gövdelerin kaybolduğu irili ufaklı, boynuzlu, sakallı başlarla dolmuş dere. Aziz'e dünya nedir, dendiğinde bu kaldı. Yaşamak istediğinde ve ölmek istediğinde bir yer bu kaldı. O manzara, sesler, ayak sesleri, inen hava, yükselen hava, kapanan hava, çoğalan bulutlar, sis içinden görünen dağlar, çıngıraklar, çıngıraklar, sonsuz itaat, zevk ve geceleri gelen büyüten o müthiş sessizlikteki haşyet. Yıldızın aslında yıldız olmadığı, aslında gökte durmadığı, siyahın simsiyah olmadığı, bir koyunun sadece bir koyun olmadığı, yağmurdan sonra ardıç ve huş ağaçlarından yükselen baş döndürücü koku, gökte buhurdanlar yanıyor, yağ kandilleri salınıyor gibi gece üçten sonra birden ortalığı saran o koku kaldı. Dağda yazları çobanların yardımcısı olarak üst üste geçirdiği toplam sekiz geceden sanki sekiz yaş alması, sekiz yaşında çıkıp sanki kendini on altı yaşında bulup da inmesi kaldı. Sonra her şey çok hızlı değişti. Altı yaşında iken babasının etraf büyüklerinin, "Dağ görsün, yüksek bilsin," tavsiyesi ile on dört yaşına kadar her bahar ve yaz zaman zaman çobanlıkta mevcut bulunmuştu. Buradan içinde bir dağ kaldı. Ve bu bir ilk resimmiş, geçti. Bir tat da hani varmış dedirtti, değdirdi geçti. Tarhananın, peskütanın sıcağı sıcak, kuru nanenin kokusu lütuf sayılacak kadar dünya da çorbanın üzerine ufalandı, bir serpimlik kaldı. Ortaokula başladığında içinde heves yoktu da olmadık şeylere bir kuru merak dururdu sadece. İnsanın kendisi ile ilk irtibatları tuhaftır, çocuğa gence bakılır ve bir şeyler söylenir. Çocuk bir kedinin kendinden bahsedildiğinde yattığı yerden kuyruğunu hafifçe aşağı yukarı vurması ile, "Teşekkür ederim, estağfurullah, daha neler..." demesi gibi başını aşağı yukarı aslını bilmeden ama dinleyerek sallar. Aziz de devrinin terbiyesi gereği konuşmakla değil, başını sallayarak büyüdü. "Hayır"da yukarı, "evet"te iki kere aşağı, bilmediğinde de iki yana. Dili değil, kafası ile konuşması ve bu dilin çok yeterli ve makbul sayılması ona da o vakit olağandı. Evin içinde kardeşi ile bile bağır

çağır konuşamaz, fazla lafı koyultamaz, hele hiç tepişemezlerdi. Babasını görmek zaten başı bile anca sallatırken gündüzleri onun yerini vekâleten alan ve her şeyi, "Babana bir..." diye başlayan anne de vekâletin hakkını verir, zarara uğratmazdı. Dilsizliğin makbullüğünden ama bir ilişki kurmaya duyduğu aşırı zaruretten evin kedisine yönelmişti. Kendini bildiği ilk on senesi herhalde en çok kedi ile konuşur, yatar, oynar, sokaklarda bahçede onu ararken geçmişti. İki katlı, alt katı kerpiç üst katı çatma ahşaptan evin önlü arkalı iki bahçesi, kümesleri ve taze süt içmeye meraklı babası sebebiyle dört inekleri vardı. Annesi her yeri temiz tutmaya gayret eder, bu uğurda didinir, abisi ile kendisine de ha bire, "Şurayı bir süpürün, şu kümesin altını dün de kaldırmadınız, yetiş ineğin arkasından yetiş, dalları diz, odunluğa gir de inceleri az öne diz..." yollu mütemadiyen söylerdi. Temizliğe büyük gayret vardı ama yine de her şey köhne, kurşun rengi, boz ve toz rengiydi. Temizlik dışında bir şey yapılmazdı çünkü süs diye bir şey akla gelmezdi, çiçek, akla gelmezdi, güzelleştirmek zaten akla gelmezdi, toz toprak çalı dal tezek kaldırılmaya bunların arkasından her gün yetişmeye çalışılırdı. Ama daha tozsuz aynı hal hep dururdu, ne bahçenin kapısı boyanır ne bir şey değişirdi. Göz hiçbir şey aramazdı. Hiçbir şeye muhtaç değildi sanki. Başka türlüyü gördüğünde de şaşalamaz, bu nasıl şey demezdi, dönüp gene tozunu süpürmeye devam ederdi. Baharın bazen eflatun rengi çiçek açan yabani birkaç ot bahçedeki kenar köşe bir yerde aniden görününce, bir de şu meşhur her çocuğun bir kez olsun çiçek topluyorum diye topladığı karahindiba çıkıverdiğinde bahçe bir renk cümbüşüne düşmüş gibi olur, Aziz onca tozdan sonra ona rengârenk gelen bu iki renge yeşili de mutlaka ekleyerek her gün karşılarına geçip sayardı. Hele bir de meyve ağaçları çiçeklendi miydi hele o çiçeklerin bir kısmı dökülmeye başlayıp pembe ve beyaz meyve çiçekleri yerleri toprağı da kapladı mıydı, annesi ne kadar bağırsa kulaklarına yapışsa süpürgeyi eline almazdı. Bazen haziran başında dağa giderlerdi, çadırcılarla beraber bir sürü çocuk. Dağların rengi, otların, çiçeklerin rengi, açıktan koyuya kızıldan kahveye, aniden patlayan sapsarıya, mor-

ların envaına, buz mavilerine başı döner, renkler içinde, gözlerinde akar, bir su gibi birbirlerine karışır, değişir, solmadan hep canlanır, Aziz'in kalbinde bir renk ve koku çarpıntısı olur, geçmek bilmezdi. Hele mor renge mor çiçeklere taş kesilir, secdegâhını bulmuş gibi önünde eğilir, yaprakları eliyle açar, rengin açıktan koyuya, kalından inceye yürüyüşünü izler, hayretin tamamını parmak uçlarında bulurdu.

Çıt çıkmayan evlerinde sabah çok erken başlar ama yine sessiz başlardı. Çünkü itikadı gereği babası dilsiz orucu denen uzun susma oruçları tutar, bunlar genelde yedi ilâ on bir gün, çok seyrek de kırk bir gün sürer, bitiminde evin içindeki herkes aniden kafesi açılmış bir kuş gibi önce çıkmaya bile yeltenemez, sadece içeride kanat çırpıştırır sonra da en yakın koltuğa kadar uçar gene kıpırdayamadan bir müddet durur adeta içeri ile dışarının farkını, kafeste iken duyulan yeisin gerçekten de o kadar edip etmediğini tayine çalışır, başta fazla da bir fark göremeyince önceki üzüntülerine üzülür gibi kıpırtısız kalırlardı. Çünkü fark iki adım ötede değildi. Dışarının yine başka bir kapalı odasına ve dünyanın bu iç içe geçmiş yüzlerce sadece az derece ve genişlik farkı bulunan zindanlarına insan da hayvan da kapanıp kalıyor az genişine geçip kanadını açan, birinci sema olan Refia semasına varmış da birazdan İsmail'i göreceğim hem selam vereceğim sanıyordu. Odada kıpırdamadan oturan kadın ve çocuk kuşa bakıp, "Mahpus kaldı garip," diyordu, ipi çarşıya gitmesine kadar uzanan genç bu esnada azcık haytalık da edebiliyorsa kendini dünyayı solurken fark ediyor ve akşamüstü eli cebinde evine yürürken ve içeri girmek istemezken ebedilik havası ile dolmuş şişmiş benliğinin bile kendisine kalacak birkaç hatıracık olacağını aklına getirmiyordu.

Babasının dilsiz oruçlarına annesi tam bir biat ile rabtolur, oruçtaki kocasına mevkii yükselme ihtimali olan bir memur hanımı gibi ihtimam eder, aniden çağırırlarsa tam da bu işe göreymiş desinler diye gömleğini, ceketini, yakasını, kolunu pür intizam tutardı. Bazı insanlar yardımcı olarak yaratılmışlardır, bunlara şefik soyu denir. Aziz'in annesi de kendini tüm vücut ve ruhu ile bir insan değil de sanki bir kol addediyordu ve de

kol olmaya çalışıyordu. Koldan başka bir uzuv olmada hiç gözü ve aklı yoktu. Bağışladığı kolları ile sağladığı bu çok kolluluk onun varlık alanını tıka basa dolduruyordu. Babası ile annesi de pek konuşmazlardı ama zaten hayattaki her şeyi zihninin tülbendi ile süzen kadın gerekenleri yapmak ve bunların önem sırasını belirlemekle maharetini göstermiş oluyordu. Kocasının, onun yaptığı sıralamayı doğru bulduğunu anlayınca da birinci sırayı iyice sırığa asıyordu. Babası her gece üç civarında kalkar, okuyacaklarını okur, namaz kılar, sonra yere oturarak iki saate yakın konuşmadan birtakım defterlerdeki el yazılarını başka defterlere yazar, yazardı. Sonra saat yedi olmadan dükkânını açmaya gider, akşam beşte de muhakkak kapatırdı. Kendisi gibi bazı defterleri yazarak çoğaltan birkaç tanıdığı ile de dükkânına gelip giden ahbapları ile de hep dışarıda görüşür, ne eve kabul eder, ne kendisi kimsenin evine varırdı. Evler tamamı ile mahrem, dışarıya kapalı yerlerdi. En çok pek seyrek bahçe kapısına bir şey demeye veya getirmeye gelen olur, gelen orada karşılanır, ne yapılacaksa orada yapılırdı. Babası da annesine yumuşak davranır, birbirlerini bu zor dünya divanında idare ederek sanki bir zamandan çıkmalarına yardımcı olacak şekilde yaşar ve umarlardı. Babası her gün yapması gerekenleri yapınca, akşamın gecesine varınca annesi evin hay huyunu eteğine fazla dolaştırmadan hünerle katlayınca sayar gibi yaşadıkları günlerinden ödenmiş bir borç düşer, kalanlara sabırla bakacak ve hiç ah etmeden devam edecek hali muhafaza edebilirlerdi. Kendilerini toprak bir testi gibi her gün doldurur boşaltır ama taşıyacağını kâfi miktarda taşımadan hele testiyi kırıp çatlatarak bu mahfazayı bozmaktan son derece korkar, kırılmadan gitmeye tüm gayretlerini verirlerdi. Ne denli söz az olur olsun istikamet ve gaye anlaşılan birdi. Bu birlik nasıl temin edilmişse edilmiş hiç kaydı, anlaşması, mührü olmadan üzerlerine giydirilmişti. Annesi belli ki kendini babasına taşımıştı; ona terk etmişti. Her ne olacaklarsa ya da nereye gideceklerse onun yani babanın benliğinde gideceklerdi. Annesi oraya göç etmiş ve orayı mamur etmeye çalışıyordu. İki kişinin birden ayrı ayrı olmasının güçlüğünü, tele-

fatını bilerek ya da bilmeyerek teke çevirerek biri kendini bırakıp terk ederek öbürünün hazırlığında ve tamlığında kendine de bir kangurunun kesesi gibi kese yapmıştı. Annesi bu uğurda çoğu anne gibi çocuklarına yönelen bir anne değil, çocuklar veren ama bunları kocanın gerisinde tutan ve babaya mani olmalarına mani olan bir anne olmuştu.

Aziz ve abisi Adem bazı başka evlere, bahçelere, sokağa, okulda arkadaşlara karışınca kendi evlerini başka evlerle mukayese etseler de bunda aleyhlerine bir hale kararda durmamışlardı. Evlerinde kavga dövüş yoktu, sofraları zengin değil ama muntazamdı, temizdi. Sadece ses çıkarmak imkânı hemen hiç yoktu. Babası ile annesi de alçak sesle konuşur, kendileriyle de alçak sese konuşulur, bir kaşık yere düşse ya da bir battaniye çok hızlı silkelense bir an o an sanki havada donar dururdu. Havada kırılan bir kristal avizenin yere düşüşünü izlerlerdi. Sesler incelir, çıtırtı halini alır sonra sessizlik tekrar gelir ve kıvamını alınca anca başlarını kaldırıp bakabilirlerdi.

Evin kedisi, fare ile baş etsin, evin temizliğine yarasın diye hemen her evde mecburen bulunan kedilerdendi. Yakın bir komşularının çok iyi avcı olan kedilerinin yavrusuydu. Annenin methini bilenler yavruları da her sene kapışırlardı. Ama çoğunluk hüsran olur, yavrular anneye çekmemiş olurlardı. Soğuk iklim gerçi tabiatta öyle fazla bir şey kıpırdatmazdı ama yine de bahçeli evler, kısa da olsa yaz günleri işçi kedileri işsiz ve evsiz bırakmaz, kedisiz eve pek rastlanmazdı. Aziz'in evde en çok dikkatini çeken canlı evin adsız kedisiydi. Siyah beyaz kedi tüylüce sayılır, çok yumuşak tüyleri ve amber rengi gözleri ile sürekli Aziz'i takip ederdi. Aziz karşı koymalara rağmen kediyi yatağa alır, erkenden yatılan akşamlarda birkaç zaman kediyle oynayarak, bağırtıya sebep olmadan oyalanmaya çalışırdı. Babası yattıktan sonra ışıkları açmak imkânsız olduğundan alt kata ya da daha kötüsü bahçedeki tuvalete gitmek zorunda kaldığında hem bu korkudan hem sendeleyip düşüp bir şeyleri kırıp gürültü etme korkusundan çektiği eziyet çok çetin idi. Bir gece zifiri karanlıkta bahçeye inmek zorunda kaldığında sağda solda tutunacak yer arayıp ayağıyla yeri yoklaya yoklaya yü-

rürken yanında yürüyen kedinin gözlerinin far gibi yandığını, az da olsa etrafı aydınlattığını fark ettiğinde duyduğu sevinçten bağıracak gibi olmuş yine kendini tutmuştu. O geceden sonra her zaman kediyi kucağına alıp başını da görmek istediği tarafa bir fener gibi çevirerek gece gezmelerine, alt kata inmelere, bahçeye çıkmaya başladı. Belki de ilk hayatı böyle başladı. Kediyi kucağında basiret asası gibi tutarak adeta değneksiz değilim intibaını gece âlemine veriyor, duyduğu güvenden, bu yakmayan ama sönmeyen kısık ışıktan nur deryasına düşmüş gibi oluyordu. Merdivenden inerken bazen kedi gözlerini yumuyor ya da bir sebepten kısıyor Aziz de durarak gözlerini açmasını bekliyor, bazen de bahçe tuvaletindeyken kedi de karşısında ışıkları açmış otururken birden dikkatini çeken bir şeyin peşine düşüyor Aziz'i zulmette, kuburun ortasında, "Gel, gel," fısıltılarıyla bırakıp gidiyordu.

Kedi ve kedinin gözleri Aziz'e büyük bir ışık olmuş, onun yoldaşlığı ve lambaları ile gizli bir hayata kavuşmuştu. Sürekli olarak ama içinden kedi ile konuşuyor, kedi de bu sürekli kendisi ile meşgul arkadaştan çok yorgun ve uykulu değilse memnun görünüyordu. Aziz hayatını, abisini, sessizliği, soğuğu ve içinde yer alan her şeyi kediye ama sessizlikle anlatır oldu. Her şeye dokunmayı, her şeyin, taşın, toprağın, salyangoz kabuğunun, ıslak odun parçasının ... bile illa tadına bakmayı isteyen Aziz, kedinin de kulağının içinde, ağzında, karnında ayrı ayrı kokular alınca, terlemişken kedinin incecik zımpara gibi diliyle elini yalamasını seyrettiğinde kendinden geçiyor, bütün çığlıklarını içinden atıyordu. Geceleri herkes iyice uykunun derinine kaçıp saat ona gelince Aziz de yataktan kediyi kucağında fener gibi tutarak aşağıya iniyor, oturmadığı şekilde oturuyor, kendiyle konuşuyor konuşuyor, öbür sedirler ve koltuk hatta o eski sandalye onu dinliyordu. Kedi gündüzleri yatmasına izin verilmeyen kuzinenin hemen yanındaki sedire geçip yatıyor, Aziz hâlâ ılık salona munis bir sıcaklık veren kuzineyi bazen sarılıp kucaklıyordu. Babasının her gün yazdığı kâğıtları, kopya yaptığı defterleri de kedinin yattığı sedire getiriyor, kediye gözlerini açtırıp yazıları heceleyerek okumaya çalışıyordu.

Babası bazen uzun dilsiz oruçlarından sonra konuşmaya ilk başladığı akşamlar kendi sesini tanıyamaz, annesi belli etmese de bu sesi çok incelmiş bulur, babası konuşurken mikrofon kontrolü yapanlar gibi kendini kendi sesini dinlemeye verdiğinden manalı cümleler kuramaz, bundan da sıkıntı ve utanç duyardı. Birkaç güne normal haline döner bu sefer de normal halini, konuşuyor ve cevap alıyor olmayı içine birden dünya kaçmış gibi irkilerek duyar ve tekrar kaçma isteği uyanırdı.

Aziz de pek çokları gibi ebe yardımı ile evde doğmuş, göbek bağı düştükten sonra babası tarafından gömülmüştü. Süt dişi de abisininki gibi cami avlusuna minareye doğru fırlatılarak atılmıştı. Alt katta annenin börekleri ve yemekleri pişirdiği babasının büyük zahmetle aldığı iri bir kuzine, üst katta da tam orta yerde seyrek yakılan bir soba vardı. Soğuk da sessizlik gibi olağandı. Sabahın daha girmesine saatler varken çay demlenmiş olur bütün gün içilecek çay bulunurdu. Akşama doğru babası gelmeye yakın annesi sabahki çayın benzerini demler, bütün gün durmuş sabahki çaya anca böyle veda ederdi. Çok erken kalkıldığı için evlerinde gece pek yaşanmaz, dokuzu fazla geçmeden babası yatar, annesi de gürültü etmemelerini, ışıkları açmamalarını her gün tembihleyip son kez ortalığı toplar o da yatardı. Üst kattaki soğuk odada Aziz ile ağabeyi karşılıklı iki somyada yatarlardı. İki somyanın da üstündeki örtüler çekilir, duvardaki yüklükten rulo yapılıp sığdırılmış ağır yorganlar ve yastıklar her gün çıkarılırdı. Yerdeki sert halının da üstünde bir örtü, yere çıplak basmamak için her yerde bir örtü bulunurdu. Tuvalet bahçede, küçük kurnası olan sarnıçlı banyo alt kattaydı. Abisi Adem kendinden iki sene önce dünyaya gelmiş olmasından mıdır nedendir evin düzeni ile pürüzsüz bir dişli gibi uyumluydu. Dişlinin feneri döner, Adem'in dişlisi döner, tepe yatağı hiç takılmadan döner, yürür, akar, takılmazdı. Adem kardeşine karşı büyüklüğünü uyumda bulur, Aziz'in her tökezlemesinde görmüş geçirmiş hali ile, "Sen de alışırsın, daha benim kadar yaşamadın," derdi. Ama Aziz abisinin iki sene önceki haline iki sene geçtiğinde de benzemez, abisi yine, "Benim kadar yaşamadın ki, benim senden fazlam

var," derdi. İşin tuhafı annesi de bu konuşmalara şahit olursa başını sallayarak, "Abini dinle, doğru diyor, birbirinize yapışın, kardeşler başka türlü olmaz, sen ondansın o senden," derdi. Babası sessiz ve erkenden uyuyan, kendisi kadar çay içen abisi Adem'e gözleriyle bazen seviyor gibi kısa aralıklarla bakar, bazen sofrada tabağındaki bir parça eti belli etmemeye çalışarak en kenara kadar çatalı ile iteler, iteler sonra hızlıca Adem'in tabağına atardı. İkisi de hiç başlarını kaldırmaz, hareketi fark etmemiş gibi yaparlar, Adem eti kalkmaya yakın görmüş gibi yapıp hızla ağzına atardı.

İlkokulu bitirdiğinde bu o zaman ne başlanan ne biten bir şeydi. Okumak çocuğun mecburen başladığı, gittiği yere kadar götürdüğü, en çok da lise bitince tamam deyip yükü bırakmasıydı. Daha o zamana gelmeden babalarının yanında zaten çalışmaya, yapacakları işe çoktan aşina olmaya başlarlardı. Oraya akarlar o olmazsa bir benzerine devam edilirdi. Olunacak bir şey değil, yaşamaya devam edilecek bir sevk ile görünen, yürüyen, akarı olan işlerden biri tutulur, bunun için uzun uzadıya konuşulmazdı bile. Okumak ucunda bir şey umulan bir şey değildi, okuyanların başka bir hali yoktu, okulun hocaları da işte şunlardı. Hepsi normal adamlardı, eksiği ve tamlamaya çalıştığı gündeliğiyle bildik adamlardı, bildik şeyler için bilinmedik yollara da girilmiyordu. O belliydi, beriki belliydi, şu kızın ne olacağı, şu oğlanın az çok ne iş tutacağı belliydi, anası belli babası belliydi. Talihe inanılır ama tapılmazdı. Herkesin sırayla herkesin bildiklerini bileceği düşünülürdü. Herkes aynı şeyleri bildi ve söyledi miydi, tamam olurdu. Ufak tefeğini de yaşarken tamamlardı artık. Yazları Adem ilkin babasının götürdüğü manifaturacıda, sonraki yaz kasapta, geçen yaz da gümüş işleyicide üç ay çalışmış, gümüş işleyiciliği sevmişti. Okul bitene kadar okul çıkışı ve hafta sonları bir de yazları oraya devam edecek sonra da orda çalışmaya başlayacaktı. Adem okuldan çıkıp eve geliyor, yemek yiyor, annesi üstünü değiştirip çoğunlukla ustalarına götürmesi için sabah sağdığı sütten ya da bir haftadır beze asılı kuruyan peynirden verip yolcu ediyordu. Adem bazen işten çıkışta babasına uğruyor ve eve onunla dö-

nüyor, böyle akşamlar evdeki sofradaki hali bir başka oluyordu. Yazları ise tümden koca bir adam gibi oluyor, evde konuşması da değişiyor ama fazla dinleyen, sözüne söz ekleyen olmuyordu. Yeter miktarda olan oraya gidip gelmesi, şimdi de sofrada oturuyor olmasıydı, daha fazla söz, anlatılacak da dinlenecek hüküm de ana babasına lüzumsuz geliyordu. Babası zaten birisi bir şey anlatıp, olur da ilginç, komik bir şeyi nakletmeye kalktığında bizzat kendisine anlatılıyor bile olsa hiç tepki vermeden dinler, orta yerine bile gelmeden ya sofradan ya oturduğu yerden kalkar giderdi. Kalkarken de arkasında yarım bir şey bıraktığının, havada sallanan bir şey kaldığının hiç ayırdında olmaz, tamamen yalnızmış gibi yapardı bunu. Bu hali yadırgayamazlardı da, böyleydi. Annesi de o gittikten sonra bari bize anlat arkası nasıldı, demez, sönmüş köz halindeki ilgisini elleri birer maşaymış gibi külleri kendi üzerine çekerek karartır, söndürür, kapatırdı.

Aziz evin bir ilk öğrenilen, görülen tecrübe edilen yer olduğu fikrini bile yirmili yaşlarına doğru duyduğunda şaşırmıştı. Ona göre ev akrabalık bağı olan kimselerin bir arada barındıkları bir barınaktı. Başını sokuyordu işte, yemek yiyor, uyuyor, biraz ısınıyordu. Bahçedeki ineklerle bazen yazın dağa çıktığında dağdaki çobanlara rastlayıp onlara karıştığında çobanın yufka ekmeğinden yer, kendisi de peynirinden verir, sütü de sağar içer, bazen çobanın elde ettiği hafiften bozulmaya dönmüş tereyağından yer, geceyi iki-üç koyunun arasına girerek geçirir ve kendini evinde hissederdi. Çobanlar da fazla konuşmaz ama Aziz'in hoşuna gidecek şeyleri gösterir, bulup işaret ederlerdi. Bazen gecesinde müthiş yıldız sağanağının olduğu apaydınlık bir tepe, bazen hiç alamet yokken çağıl çağıl akan bir dere, bazı dağ yemişleri, yıldızlara bakarak gece yol bulma ve sabaha gelmek istedikleri yere gelmiş olduklarını görme... Ama görmek sade neydi bu haşmetin karşısında, çiçeklerden çiçeklere, sulardan dağlara, kırlardan düz tarlalara, ekinlere, karlara, sislere bakar olmak sade bir anlatan olmadan, görüntülerin altında ezildiğini, uzunlukları ve yükseklikleri sezemediğini, ölçüyü bilmeden yitirdiğini seziyordu. Kendini bütün bunların ba-

zen de bütün bu boşluğun, genişliğin içinde nereye koyacağını bilemiyor, insanın aslını bir türlü göremiyordu.

Okuldaki arkadaşları da hep rastgele olmuş ya da istenmiş, Allah'tan istenmiş, istenen de isteneni değil, elbet bir olabileceği vermiş gibiydi. Duyuyordu, hayırlı, uğurlu, kademli, kıdemli evlat isteniyor, faydalı, ilim sahibi olacak ya da büyük adam olacak evlat isteniyor, ama işte bunlar geliyordu gele gele, hem de ha bire. İsteniyor, isteniyor ve sıradaki iniyordu yere, o da zaten olan oluyordu başka türlü olan değil, hemen de bir benzerinin yanına kıvrılıveriyordu. Kuzular doğuyordu baharın gözünün önünde, iyice eğilip bakıyordu her şeye. Koyunun gözleri aynıydı doğurmadan sonra ve önce, yalıyordu kuzuyu bir iyice ve doğan da hemen titreyen ayaklarıyla bir ota uzanmaya çalışıyordu sadece. Çobana her şey olağan geliyordu, Aziz'e olağanüstü. Eve dönüşünde bütün bu olağanüstülükleri alçak sesle anlatmaya çalıştığında sesi alçalınca olağanüstülük de kısılıp küçülüyordu. Olanları tekrar büyütmek, onları ilk gördüğü cüsseye tekrar getirmek için ne yapması gerektiğini bir türlü bilemiyordu. Yine de dayanamayıp anlatınca dereyi ve doğan kuzuyu, annesi ocakta karıştırdığı tencerenin kenarına ikide bir tahta kaşığı silkelemek için vuruyor, "Kuzudur tabii koyundan doğacak, dere tabii ki akacak, sen seme misin, bunlara şaşırırsın?" diyor, kaşığı vurmaya, çevirmeye devam ediyor, "Git dersine çalış, arada abinin yanına var da bak ne yapıyor, öğren," deyip, "Pinliğe bak yumurta varsa getir," diye ilave ediyordu. Aziz kendisinden de anlattıklarından da memnuniyet duyulmadığını elbet sezer, daha başka bir şey görünce yine de anlatmak için şansını denerdi. Şans zaten insanın hep kendi kendineyken bir çala gördüğü ve var zannettiği, onun da varım dediği ama ele karışınca gaib olan bir şeydi.

Akşam abisi annesiyle konuşmuş olacak ki, "Yarın okuldan çık da benim dükkâna gel," demişti. Aziz bir şey dememiş ama bütün geceyi sıkıntıda içi alıp vererek geçirmişti. Lisedeki abisi herhalde yine her günkü gibi eve uğramış yemeğini yiyip götüreceklerini toplamış dükkâna varmıştı çoktan. Ondan önce okuldan çıkmış Aziz hâlâ ayak sürüyor, sebebini bilmeden, üs-

tündeki yükün tam neresinde olduğunu bilmeden kendiyle sürükleyip duruyordu. Eve gitmeden sağda solda epeyce dönenip zorla Şeyhler Camii'nin oradaki çıkmaza girip Adem'in çalıştığı dükkâna vardı. Kapıyı çok tedirgin çaldı, içeri ağır ağır girdi. İçeride hemen girişte üzerinde siyah bir telefon olan masada oturan ve elindeki tespih ile meşgul görünen, arada da gözü önündeki kâğıtlara takılan yaşlı bir adam vardı. Onun biraz ilerisinde solundaki masada da yine önündeki telefon rehberini temize çekiyor gibi yapan arada da çayını içen yine yaşlıca bir adam, onun sağındaki masada küçük şeffaf, üzeri desenli kâğıtları kesen, üst üste koyan, cetvelle durmadan bir boyda kesmek için ölçü yapan az daha genç, çok kalın gözlüklü bir adam daha vardı. Uzun bir dikdörtgen olan dükkânın en dibinde de uzun bir masa, masanın iki ucuna bağlanmış birer mengene, muhtelif el aletleri, boyalar, tavandan taa masaya kadar uzun bir kordonla sarkıtılmış lambalar, ucu sipsivri çengel gibi kaleme benzer bir şeyi eline almış gümüş tabakaların üzerine cızır cızır ses çıkararak çizen bir adam daha. Yanında oturup küçük tüp gibi bir şeyden siyah renkli mayii kâğıdın üstünde deneyen bir genç. Aziz'in gözleri abisini aradı, ilkin göremedi. İçeri girdiğinden beri ona bakan seslenen de olmamıştı. Başını çevirip tekrar geridekilere bakmaya çekinirken ağır ağır dipteki uzun masaya yanaşmıştı. İçerideki toz, demir, küf benzeri tuhaf bir koku, boya, nemli ve eski ahşap, ıslak yün ile karışık insan kokusunu içine çekti. Dışarıda başka koku olduğunu bilmek kokunun ağırlığını az da olsa azalttı. Birden dipteki masanın solunda dükkânın en dibinde ayakta duran abisini gördü. Adem kıpırtısız, elleri yanında ne çok gevşek ne diri öylece duruyordu. Aziz abisine ısrarla bakmaya çalışınca Adem gözlerini dükkânın içindeki herhangi bir noktaya dikiyordu. Nihayet ilk gördüğü adam, "Adem, gel kardeşini al da," diye seslenince Adem ok gibi yerinden fırlayıp Aziz'i kolundan tutarak yaşlı adamın karşısına geçti. Adam başını geriye doğru atınca Adem önde duran çay bardağını kapıp kayboldu. Çayı doldurup gelmesi otuz saniye sürdü. Adam pencereden bakmaya çalışarak, "Adın ne senin?" dedi. "Aziz," deyince, "Ha, peki, iyi,"

deyip konuyu kapattı. Adem aynı şekilde dururken bardakların çay tabağına değme sesleri gelince gene fırladı, biten çayları aynı süratle doldurup getirdi. Kâğıt kesen adamın önünden düşen parşömen kâğıdını da yerden alıp, çağıran gencin yanına gitti, sonra da dükkânın dışına çıkıp iki paket sigara ile döndü. Adam sağ başparmağı ile geriyi gösterir gibi yapınca Aziz'i de hızla çekip ilk gördüğü yere gene gizlenir gibi girdi. Aziz abisine bir şey diyecek gibi olunca Adem'in hemen başını çevirmesinden sırası olmadığını anladı. Aziz de Adem gibi öylece ayakta duruyordu ama beş dakikayı geçince huzursuzlanmaya başladı. Gene bir şey sormak isteyince Adem yanından uzaklaşıp ayakta dikilmeye devam etti. Aziz ne yapacağını düşünürken yaşlı adam, "Gel," diye bağırdı. Adem Aziz'e işaretle gitmesini söyledi. Aziz kendisinin çağrıldığından emin olmadığı için kıpırdamadı. Adem hızla yanına gidip kardeşini öne iteledi. Adamın tekrar karşısına geldiğinde, "Sen gelden git'ten anlamıyor musun?" diye sordu adam. Aziz, "Anlarım, bana seslenildiğini zannetmedim," dedi. Adam, "Ha, iyi," dedi. Aziz hâlâ durunca Adem kardeşinin koluna girip onu gene arkaya çekti. Abisine yaklaşıp bir şey söylemeye kalktığında Adem hemen uzaklaşıyordu. Aziz akşama kadar böyle nasıl duracağını düşünmekten çıldıracak gibi olmuştu, bir yolunu bulup dükkândan çıkmak istiyordu ama yaşlı adam da tam kapının girişindeydi ve önünden geçip çıkmaya cesaret edemiyordu. Adem habire eliyle durmasını işaret ediyor, bir yandan çay koyuyor, bardakları sıcak sudan geçiriyor, iri şekerleri bir bezin üstünden vurarak küçültüyor, arkadaki masaya bir lazım var mı diye gidip gelip bakıyordu. Aziz hem ayaklarında uyuşma hem şiddetli bir öfke içinde ayakta duruyordu. Telefon çaldı, kulaklarında işitme cihazı olan yaşlı adam ahizeyi ağır ağır kalbinin üstüne koydu ve çekmeceden bazılarında çok seyrek olarak gördüğü o cilalı boynuzdan çıkardı. Kulağı iyi duymayan bazı kimseler yanlarında üzeri halka halka izli, bazısı işlemeli, bazısı güzel cilalı bir boynuz taşır, konuşacakları zaman geniş ucunu ağızlarına götürür, duymak istedikleri zaman ince ucu kulaklarına sokarlardı. Bazen de duyamayan bir muhatabın kulağına ince uç

sokulur geniş tarafından anlatmaya başlanır, bu suretle duyabilen adamın gülümsemesi görmeye değer olurdu. Ama asıl resim iki boynuzlu duymaz adamın yan yana oturup birbirlerinin kulağına ince tarafı sokup geniş tarafa söyleyip durmaları ve o eşsiz memnuniyetle hem tükürük kaçmış boynuzu silkelemek için hem bunca sözü huniden döküp kulağına anlaşılır halde taşıyan ahbabın güzel yüzüne bakmak için durdukları andı. Boynuzuna paha biçemeyen çoğunluk o boynuzu da deri bir kayışla boynuna asar öyle gezer, gerektiğinde bir gözlük rahatlığında hemen ya ağzına ya kulağına götürüverirdi. Şimdi bu adam da kalbine dayadığı ahizeye doğru öbür eline de boynuzu almış konuşmaya başlamıştı ki Aziz ok gibi yerinden fırlayıp dükkândan çıktı.

Akşam evde sofrada yemek bitmeye yakın annesi Aziz'e dönerek, "Ne yaptın, gittin de ne gördün, söyle hele," der demez Adem kaşığını kenara bırakıp, "Ben söyleyim daha iyi," diye lafa girdi. Dükkâna gelişinden başlayarak ustanın elini hiç öpmeden yallah içeri girişinden devam ile kendisi işlerini yaparken gelip gidip konuşmaya çalışmasını ilave etmeyle elindeki ipi bura bura Aziz'in boynuna geçecek şekli veriyordu. Anası babası sessizce dinliyor, abi bu verilmiş söz hakkını geriye çekilip öne eğilerek, diyeceklerinin çoğunu demediği zannını da masaya bırakarak söyleyip duruyordu. "Kaç yaşına geldi, dünyadan haberi yok, ben senelerdir işleri tutuyorum, hayatı öğreniyorum, bana artık itimat ediliyor, bir yerim yurdum var, işim gücüm belli, okul bitince kâğıt kesmeye başlayacağım, harçlığım var, çarşıda selam alıp veriyorum, bu kediylen oynasın, yazın dağa gitsin," diye bir uzun söyledi. Aziz beynine hücum eden kanlar yüzüne akıyormuş gibi mütemadiyen yüzünü siliyor, ovuşturuyordu. Kendiyle ilgili sözler, izlenim ve hükümler duymak onu o kadar şaşırtmıştı ki bir büyü seyrediyor gibi gözleri bir açılıp bir buğulanarak kendini başka ama içinden bir varlık duyarak onun hakkında söylenenleri işitiyor, hepsine de inanıyordu. "Bu," diye devam etti Adem, "bundan bir şey olacağına benim itimadım yok, Rüstem abim de, 'Bu gittikten sonra, bundan bir şey olmaz, senin gibi değil,' dedi." Ana-

sı başını hafifçe eğmişti, babası dikkatini mi vermiş, dalmış mı belli olmadan ama yüzünde bir gölge ile dinlemeye devam ediyordu. Adem ana babasını karşısına almış hem dinlenir ve etki eder olmanın kendisine sürdüğü neft yağı ile daha canlandı, kendi muhtevasının üzerine çıkarak elinin kolunun da yardımıyla, "Ben de bilirim çadırcılarla gezmeyi, ama kaynar sularla bardak yıkıyor, bir yandan sanat öğreniyorum, elinde kolunda bir iz arar gibi bakıp, ayaklarıma benim de ağrılar giriyor amma napacaksın, hayat buymuş, kabul göreceksin, iyi çocuk, işe yarar dedirteceksin," diye devama durdu. O arada tabakta gözüne takılan son lahana turşusu parçasını da ağzına atarak söze emniyetli ve sözün çok sağlam ve yerli yerinde oluşunu belli eden yani söylerken kıpırdansa, elini kolunu oynatsa bile sözünü düşürmeyen hükmünü bu hareket ile kazandırdı. Hem konuşuyor hem hareket edebiliyor olmak kendisinin de o kadar yeni tecrübe ettiği bir şey olmuştu ki birden suyun üstünde durabildiğini, düşmeden pedal çevirebildiğini ilk kez yaşayan gibi bunu denemeye, yerleştirmeye doyamayacak gibi duydu kendini. Hafifçe ileri gidip sağ eliyle yoğurt kâsesinin dibini kaşıklamaya çalışırken, "Olmaz ki, vallahi olmaz," diyor, sol eliyle elini ters yüz ederek hareket edince, sağ eliyle de kaşığı tıngırdattıkça balıklama dalıyor, gidondan elini bırakıp gidiyor gibi oluyor başı dönüyordu ki babası aniden kalktı. Annesi de pek alışkanlığı olmadığı halde seri kalktı, "Kaldırın sofrayı," diye ikisine de bakmadan söyledi. Adem kendi tabağı ile sofradaki hem çok küçük olmayan hem en temiz gördüğü sürahiyi aldı mutfağa götürdü. Aziz sofrayı tek başına topladı, evin içinde şu anda oyalanacağı bir şey olmasına şükran duyarak masadakileri ağır ağır mutfağa taşıdı, sofra bezini silkeledi. Dolaba girecekleri dikkatle dolaba, yıkanacakları lavabonun altındaki naylon leğene koydu, sobanın üstündeki sıcak sudan alıp leğene boşalttı. Bunları bir ev kadını gibi biliyor ama ilk yapıyor oluşuna kendisi de bir an çekilip baktı. Evde çıt yoktu, alt katta kimse yoktu, yemekten kalanlardan kediye bir şey çıkar mı diye epey bir uğraştı ama çıkmadı. Arkasında çok hafif bir gölge görür gibi oldu, dönüp baktığında Adem'in onu izlediğini gördü, başını

çevirdi, Adem de hızla uzaklaştı. Mutfakta bir yandan işlenirken bir yandan müthiş bir sessizliğin ona eşlik ettiğini mesela sağa dönerken yanındaki havanın da kendi ağırlığı ile itilir gibi kenara çekildiğini, suyu hafifçe açarken suyun gelişini ve gidişini canlı bir varlık gibi duyduğunu fark ediyordu. Yere eğilirken altında kalanlar oluyor sanki bir şeyleri sıkıştırıyor, kapıyı çekerken çıkmasına alıştığı menteşe sesi yerine bir zorlanma, karşı koyma ve itilme hissediyordu. Ne yapsa ne yana dönse boşluk değil, bir mukabele, karşı koyma ya da destek duyuyor gibiydi. Tutarken öbür ucundan da tutuluyor gibiydi, iterken öbür taraftan da itiliyor gibiydi, dönerken bir şeyleri iteliyor, sıkıştırıyor gibiydi. Etrafının bu dopdoluluğu içinde mutfakta sağa sola dönmeye başladı ve sağındaki bir kalabalığı sıkıştırıyor kendine yer açıyor solunda daha bir tenhalık buluyor gibiydi, bir müddet mutfağın içinde şuursuzca sağa sola gidip gelmeye, sessizliğin içinde dönerken havanın ve etrafın sesini yüksek sesle duymaya, gıcırtılar, ahlar, oflar duymaya başladı. Şiddetli bir baş dönmesi ile kendini mutfakta cam kenarında duran ince tahta sedire bıraktı. Dışarıdan gelen çıt, içeriden gelen en küçük ses yoktu. Kedi bile kim bilir nerdeydi? Sessizlikten kulakları uğuldamaya başladı. Bu nedir acaba diye düşünmeye başladığı saniye buzdolabından gelen çalışma sesini, sokaktan uzaktan birtakım sesleri, sobanın içinde aniden devrilen odunun sesini fark etti. Kendine soru sormayı, içi ile konuşmayı, dert yanmaya başlamayı aklından geçirirken sesler de başladı. Sesin kendi içindekiler sebebiyle çıktığını anlar gibi oldu. Sofrada ezilen benliği, kirli bir bez gibi tutulup bir değneğin ucuna asılan ve herkese gösterilen benliği tümden susmuş, adeta karaciğerinden, böbreklerinden utanır olmuş ve kendini gizlemişti. Mutfakta işlenirken, bez silkelerken benlik vücudu terk etmiş gibi susmuştu. O boşlukta, o terk edilmişlikte kendini ilk kez bulan Aziz diğer sessizlikle birleşmiş ve hava ile su ile bir ruh olmuştu. Bu ne kadar sürdüğünü bilemediği, düşününce de bulamadığı hali şimdi oturduğu sedirde anlamaya çalışıyor ama anlayıştan yana yanına yaklaşan olmuyor, buzdolabı silkelenir, azarlar gibi sesini yükseltiyor, sedirin tah-

tası takırdıyor, vanalardan inleme sesleri geliyordu. Birden kedi gelip ayaklarına süründü. Eğilip hemen kucağına aldı, başını kaldırıp gözlerine baktı, tekrar sarılıp kediyi onlarca defa öperken kedinin ıslandığını gördü. Yüzünü elledığinde yüzünün sırılsıklam olduğunu fark etti. Kedi ayağının dibindeyken dolabı açıp kışlık kavurma etinden hep yaptığı gibi gizlice bir parça kesip yedirdi. Sonra biraz da peynir ufaladı önüne. Kavurmanın üstüne kedi peyniri tuzunu ağzından atmak istercesine diliyle tükürür gibi yaparak çok gönülsüzce yedi.

Aziz sedire tekrardan yığılır gibi oturdu. Yerden bir müddet onu sanki şaşırır gibi izleyen kedi de sıçrayıp yanına geldi. Bu alışık olmadığı yer ve saatteki birliğe memnun gibi sırtını bacağına dayayarak biraz yalandı ve belli belirsiz bir mırıltıyla uyuklamaya başlayacaktı ki o da ön iki patisi ile hep yaptığı gibi Aziz'in karnına patilerden birini indirip birini kaldırarak Aziz'in zikir çektiğini zannettiği harekete durdu. Bir yandan ağzı ile belli belirsiz "Miyav Allah" esmasını çekmeye durmuş, patilerinin inip kalkışına da kulak kabartmış da sayıyor gibiydi. Aziz kedinin çok ince mırıltısını sürekli duymaya çalışarak başı hafifçe geride gözünde mutfağın tepesinde yanan 60 mumluk çıplak ışığı ile uzun mu kısa mı bilemediği bir müddet durdu. İçinde az evvelki halin bazı çok küçük hatırlatıcıları hareket ediyor ama çok durmadan kayboluyorlar bu hal de onu uyanık tutuyordu. Hayatında ilk kez kendi ile baş başa kaldı. Etrafa kırgın, umutsuz, bir perde gerisinden kötülüğü seyrederek ve kötülüğün fark edildiğinde, "Bunlar sana değil," diye hemen kıvrılacağı bir yolu ayaklarıyla eşelediğini görerek, hayatı öne sürüp, o istiyor deyip, kural böyle deyip kural icat ederek ve kuralın hep kanlı olmasını dileyerek dikilen adak taşını ve bu adak taşına tapınmayı gördü. Ama anlamış olduğunu sonradan anladı.

Bir hayatı olduğunun çok da farkında değildi. Hayat için ne yapması gerektiğini bilmiyor, hayat zaten onu yaptı zannediyordu. Kendisini onun içinde duracak, beğendiklerinin yanına varacak, mor çiçekleri seçip başkalarına da gösterecek zannediyordu. Mor çiçekleri görmesi ama göstermemesi, dağa çıkması

ama dağı sevdiğini bildirmemesi, herhangi bir sevdiğini ifşa etmemesi, gergin olmadığını bile bildirmemesi gerektiğini anladı. Hayat ile o gece tanıştı ve hiç sevmedi. Ama bunu ona belli etmemesi gerektiğini saniyeler önce öğrenmişti.

Gün ve gece abisinin çalıştığı dükkâna gidişi, gördükleri, kaçışı, sofra, konuşulanlar ve en son mutfak ile tekrar tekrar önüne seriliyor, kıvrılıp anlaşılır olup toplanıyor sonra tekrar dağılıyor, silkeleyip katlamaya kaldırıp tekrar sermeye çalışmaktan terliyordu. On beş yaşındaydı, yaşından da kendinden de habersizdi. Yıl 1975, aylardan mart, günlerden cuma diye tekrarlıyordu. "Yarın cumartesi, nisan geliyor, acaba neden, şimdi mart, daha kış, bu benim kedim, bu mutfak bizim evin mutfağı," diye etrafı, içinde olduğu zamanı kendine telkin ediyordu. "Ben Aziz, 15 yaşındayım," diye başladı, kendiyle ilgili kendine yüksek sesle söyleyeceği ve inandıracağı bir şeyler düşünmeye çalışıyordu. "Ben Aziz, çalışkan değilim, faydalı değilim, kediyi seviyorum sahiden, ölse çok üzülürüm, burada oturuyorum, arkadaşlarım arasında bariz biri değilim, etraftakilere bazen beni nasıl seveceklerini bildiğim şekilde davranıyorum, idare ediyorum, kendi miktarımla mı, başkalarının olduğuna yetişememekten mi idare ediyorum, idare ederken feragat mi üçkâğıtçılık mı ediyorum, onlar mı haklı ben mi bilmeden ediyorum, aslında kendimle ilgili söyleyecek pek bir şey bulamıyorum, bu azlık mı, bilmemekten mi, acaba neyim?"

Gece nasıl bir gece ise mutfakta gün ağarmaya başlarken geçti gitti. Aziz ilk kez tamamıyla uykusuz bir gece geçirmiş oldu. Camdan dışarıyı seyretti, gökyüzüne bakmaya çalıştı, bahçenin bu saatteki halini seyretti, sabah soğuğunun kokusu daha keskindi. Saat beş olmadan babası aşağıya indi, günlük ibadetini, evradını üst katta bitirmişti, her zamanki gibi biraz yazı temize çekti. Yüzünde hiç bakmadığı halde Aziz'e karşı bir memnuniyetsizlik okunuyordu. Aziz içinde bir ezilme ve ufalanma duydu. İşini bitiren babasına annesi gelip dün sağdığı sütten ısıttığını iki dilim ekmek ile verdi. Geniş tasa ekmekten kopardıklarını atan ve bir kaşıkla süte batmış ekmekleri yiyen bazen de tası başına dikip içen babası yine hızla doğruldu. Paltosunu gi-

yip buz gibi havaya çıktı. Mutfakta oluşunu garipsemekle beraber annesi de yüzüne bakıp bir şey sormadı. Aziz bu terk edilmişliği çok küçük ve sığ nefeslerle içine çekti. Ne verdiği ne aldığı havanın hayrını gördü. Yavaşça yerinden kalktı, ona bakan yine yoktu. "Anne," dedi, cevap alamadı. Yukarıya abisi ile yattıkları odaya çıkamıyordu, burada duramıyordu, kuzinenin yanına gidip oturamazdı, keşke hafta içi olsaydı bari okula giderdi. Yine de ev çıkması gereken bir delik gibi daralıyordu. Portmanto gibi kullandıkları, askı çakılmış bir eski tel dolaptan yeşil gocuğunu aldı, kapıdan çıktı. Ayakkabıları elindeydi, bahçede giydi, ayağını bağladı. Nerden aklına geldiyse kümese girip yumurta aradı, iki tane vardı, birini aldı, cebine attı. Elleri cebinde, bir eliyle ılıktan soğuğa hızla geçen yumurtayı yoklayarak yürümeye başladı.

"Eve girmeyi canım hiç istemediğinde yapmak istediklerimi yaparım," diye düşünmüş, "gitmek istediğim yerlere giderim, demişti. Sabahın ayazı da inadına çok sertti. Çarşıya doğru yürüdü, çarşıda tek tük açılmış içeriden hafif ışığın sızdığı birkaç dükkân vardı. Oyuncak, kırtasiye hatta tuhafiyeyi bir arada satan dükkân açılmamıştı, vitrinini seyretti. Pek de seyirlik bir şey yoktu. Çarşı bu saatte öğle sonraları halinden çok başka, durgun, boş ve insanı oyalayacak her şeyden yoksundu. Kendini de aslında pek oyalanabilecek gibi duymuyordu, içine kendi kaçmıştı, kendisi yokken gelen giden oyalıyordu belli ki, şimdi yer yoktu. Kendini büyük adam gibi duydu, bazı duyduğu olmuştu ama bu sahiden ilkti, çünkü tadı yoktu. Gerçeğin ve gerçek yeninin acı bir tadı olduğunu dünden beri sezer olmuştu. Oyalanmaya ihtiyacı olanın yalnız, uyumaya unutmaya ihtiyacı olanın en erken kalkan, sokağa sevdalı olanın çağrılan, her şeye hali olanın bekçi köpeği gibi bağlı sadece bağırmaya ruhsatlı olduğu da bir yandan yürürken bir yandan işte büyümenin bilgileri olarak bu sabah yanına gelip gelip kendilerini gösteriyorlardı. Dün bugünden çok başkaydı. Bu başkalığı gizlice beğenir gibi de oluyor, şu serbestliğini hele beğeniyordu ama ne yapacağını bilemiyordu ve sonrası, sonrası vardı. Bitmek o an gözüne hiç kötü görünmedi. Anası babası abisi ölmüş olsalar

da şimdi böyle sokağa, dağa çıkmış olsa gerçek ya da her ne ise başka bir şeye girebilirdi. Şimdi değil, sade zihnini alıp gezmeye çıkarmıştı, beyin sapı evde kalarak.

İhmal Camii'nin yanından aşağı inip bir çay evine girdi, kendisini tanıyan çaycı onunla pek ilgilenmedi, oturdu, etraf, buhar, kaynayan çaydanlıklardan bazen püsküren sular, üst taraftaki demlikler, birkaç ıslak bez, tepedeki kısık ampul altında sabahın erkeninden yorulmamaya, kendini idareli kullanmaya çalışan çaycıya baktı. Çaycı bir çay bıraktı önüne, Aziz çayın tadının her zamankinden başka olacağına inanarak ağzına götürdü ve bekledi. Daha sıcak, haşlayan bir çay, tadından ziyade elini, ağzını her yerini azarlayan bir çay. Bardak elde durmadı, çay ağızda durmadı, tat damakta durmadı, kızgın ve isteksiz bir çay. Anlar gibi oldu, çayı bırakıp şekeri ağzına attı. Eski gri fayans buhar içindeydi, elini değdirdiği her şey her şey kayıyordu. Üstünde başında buhar kokuları ile tekrar dışarı çıktı. Öğlene kadar bildiği hemen her yere gitti, yürüdü, bir çay daha içti. Yorgunluk ve uykusuzluğa açlık da eklendi. Arada yumurtası aklına geliyor ama çiğ çalak ağzına atmaya razı olamıyordu. Cebinde varla yok arası birkaç kuruş vardı, almaya vermeye yarar değildi, çeyrek ekmek istese belki alabilirdi. Ama etraftan da utanıyordu, yaptığı iş değildi. Daha uzak tanımadığım yerlere gitmeliyim diyerek Şerif Efendi'den yukarı tarafa yürümeye başladı. Başka bir gün olsa bu başka yerde oluş ona heyecan verecekken şimdi tuhaf bir tedirginliği yakasına eklemiş, her soluğunda karşılık veriyordu. Başkada bir başkalık bulamıyordu. Keşif için içinde boş alan yoktu, keşfetse onu koyacağı yer yoktu, duygusuz gezmek ile parasız gezmeyi birbirine benzetti. Ama bu hali bir şeye benzetemedi. İyice yorgunluğu arttı, ayaklarında derman kesilmişti. Saat bire gelmek üzereydi daha. Biraz ileride sağda küçük bir cami gördü. İçeri girip hem az da olsa ısınır hem dinlenirim diyerek kapısına yöneldi. Küçük demir kapıyı itip avluya girdi. Kimse yoktu. Pabuçlukta ayakkabılarını çıkarıp iki raftan oluşan pabuçluğun içeriye en yakın tarafına koydu. Buz gibi yere basarak içeri girdi. Ön taraflarda iki adamın yan yana durmuş tespihat ile meşgul olduklarını gö-

rünce en arka sağ tarafa saklanır gibi geçti. Adamlar arkalarını dönüp onu fark etmediklerinden namaz kılıyor gibi yapmasına gerek kalmamıştı. İçerisi nerdeyse dışarı kadar soğuktu. Geldiğine pişmanlık duyar oldu, üstelik kimse yoksa biraz uyurum diye düşünmüşken ona da pek imkân yok gibiydi. Oturup duruyor, soğuktan ayakları uyuşuyordu. Yine oturuyor olmaya da razı, hiç değilse az dinleniyorum düşüncesi ile kendini avutuyordu. İçi hafiften geçmek üzereydi ki seslerle hemen toparlandı. İki kadın, yanlarında küçük bir çocukla imamı yakalamışlar, konuşuyor, bir istekte bulunuyorlardı. İmam eliyle kestirip atarak, "Olmaz hanımlar, geçen de söyledim, olmaz diyorum, gidin dediğim yere," diye uzaklaşmaya çalışıyor ama kendine söyleneni işitince tekrar dönüp başa alıyordu. Birden, "Aha delikanlı da sizinle gelsin," diye Aziz'i işaret etti. Aziz'e, "Kadınların önüne düş, Sarılık Tekkesi'ne götür, çocuğun sarılığı kesilecek, tenha diye gidemiyorlar," diye ilave edip döndü yürümeye devam etti. Kadınların yaşlıca olanı, "Oğlum, hocaya kaçtır geliyoruz şu çocuğa bir oku diye 'Okumam, Sarılık Tekkesi'ndeki hocanın işi,' diyor, Allah'ın işini paylaşmışlar, bizimle gel bari neresiymiş anlamadık," diye söylendi. Aziz Sarılık Tekkesi'ni ilk duymuş ne olduğunu da anlamamıştı. Üstelik ne kadar olduğu belirsiz bir yürümeye de hiç mecali yoktu. Kadınların daha genç, çocuğun annesi olanı Aziz'i tekrar çağırıp, "Gel oğlum gel, sevaptır, hava kararmadan gidelim bari," diye iyice kendilerine çekti. Aziz ayakkabılarını giyip kadınların önüne düştü, camiye girmeye hazırlanan bir ihtiyara, "Dede Sarılık Tekkesi nerde?" diye sorunca adam evlerine çok da uzak olmayan ama hiç gitmediği bir yeri tarif etti. Genç kadın önden yürüyen Aziz'e, "Yakın mı oğlum, yürüyebilecek miyiz, çocuk da yoruldu, bir de geri dönüşümüz var ona göre, biz Köse Mehmet'e yakın oturuyoruz," diyerek şehrin biraz sapa bir yerini söyledi. Aziz, "Teyze çok da yakın değil, en az kırk beş dakika yürünecek, sonra eve nasıl varırsınız tekrar bilmem, isterseniz yarın sabah gidin," dedi. İhtiyar kadın, "Oğlum, doğru, bugün için çok geçe kaldık amma daha yarın da sokaklara düşemeyiz, çocuk perişan, babası kızıp duruyor, şu imam bir okuya da bizi

salaydı işimiz hallolacaktı. Oradan belki bir at arabası, odun arabası bulur da öyle döneriz, sen bizi götür gene de, bugüne baş koyduk," dedi. Yürümeye başladılar. Aziz o kadar acıkmıştı ki cebindeki yumurtayı belli etmeden ağzına kırası vardı, ama hiç faydası olmaz, su gibi akar, ağzımda durmayanın tokluğundan ne anlarım ki, diye düşünüyordu. Arkasındaki genç kadınla çocuk arasında sürekli bir itişme ve paylama devamdaydı. Ara sıra nenesi, "Hadi yetişir, hadi, değme sararsın sıpaya," diyor, çocuk sesini yükseltiyordu. Derken durdular, sesleri uzaktan geliyordu. Nene Aziz'e seslendi, "Oğlum şu sabinin dermanı çekildi, yürüyemiyor daha, şunu bir kucağına al sevabına," dedi. Aziz zorlukla başını çevirip yedi-sekiz yaşlarındaki toraman oğlana baktı. Oğlan Aziz'in ona baktığını görünce hemen yanına koşup bacaklarına sarıldı ve gür sesiyle, "Deh, hadi deh," diye bağırdı. Nenesi çalakça yetişip oğlanın ensesine bir tokat ekleştirdi, "He eşek sıpası he, herkes senin beygirin, yerde yaşayasıca," deyip kızına da, "İki-üç tane daha doğurup şunun süngüsünü elinden almadın ki, sanki daha çocuk, iki kardeşi olaydı şimdi amcaydı, bak binecek beygir arıyor, soyka," diye kızını da hayladı. Oğlan hâlâ Aziz'in bacaklarında, ayaklarıyla dizlerine basarak yukarı tırmanmak istiyor, kolları ile de beline sarılı yapışmış duruyordu. Anası, "Az al oğlum sen yiğitsin, daha Allah ömür versin neler taşıyacaksın," dedi. Aziz ömrünü düşünmeye çalıştıysa da güç yetiremedi. Beline sarılı oğlanı eğilip kucakladı, oğlan hem tokmak gibi hem gülle gibiydi. Şöyle silkeleye silkeleye en yukarı doğru çekmeye, yükü doğru pozisyonda mümkün mertebe daha az ağır hale getirmeye çalışıyordu. Oğlan sımsıkı boynuna yapıştı bu kez de, Aziz önünü göremiyor, boğulacak gibi oluyordu. Oğlana, "Az dur, doğru tutayım," dedikçe oğlan, "Ben tuttum, düşmem," diyordu. Sekiz-on adımda bir Aziz durup oğlanı yukarı çekmek için hoplatıyor, oğlan ağırlığını aşağıya salmış, kollarını sımsıkı boynuna dolamış, ayakları ile de sırtı beli arasına dolanmaya çalışıyordu. Anası ile nenesi yavaştan geriden geliyor, aralarında lafı koyultmuşa benziyorlardı. Aziz sendeleyince oğlan bağırdı: "Deeeh, yavaş, yavaş." Nenesi arkadan, "Sus soyu kuru-

yasıca," diye bağırdı. Hızlanıp yanlarına gelince, "Git soluğun arkaya ver, abini de sarılık edeceksin, mikrop yuvası," dedi. Oğlan dudaklarını büzüp, "Üffffff," diye Aziz'in yüzüne üfledi, "Korkma abi, mikrop değil, bunlara her gün üflüyorum bir şey olmuyor, bana nazar değdi," dedi. Soluğundaki ekşi koku, çenesi ve burun kenarlarında pul pul kalkmış deri, burnunu çekişi ve içeri alamadıklarının hafifçe akışı yaradılış olarak titiz ve asabiyete meyyal ama hırgürün içinde kalmaya, onunla baş etmeye karşı çekingen Aziz'i müthiş bir öfkeyle tutuşturdu. Oğlanı yere bıraktı, "Teyze, zaten anam babamla aram yok, okulum var, şimdi bir de sarılık olmayayım," dedi. Yaşlı kadın bir gencin karşı cevaba durmasına gayri memnun ama torununun da çok tutulacağı olmadığını bilen olarak isteksizce alttan aldı, "Oğul, anan baban senin gibi evlat bulmuş da bunuyor mu, aslan gibisin maşallah," deyip sırtını sıvazladı, Aziz sırtına dokunulunca nasılsa acıktığını tekrar hatırladı. "Ne kadar var daha tekkeye?" diye sordu yaşlı kadın. Bir yandan kızına gözü ilişti. Sinirlenir gibi oldu. Kızı, şu etrafı hiç anlamayanlardan, cebindeki, dimağındaki, hafızasındakileri etrafa dağıtamayan, belki de bir şeyi olmayanlardandı. Hem oğlu taşınsın, kucakta gitsin istiyor, karşılığında güzel sözün bile sadaka olduğunu unutmuş gibi kös kös duruyordu. Dünya dürtmeden yürüyor zannediyordu, kaç kere söylemişti, etrafındaki arıdan da darıdan çok olan bu gabilere, ki dünya tekerlekliyse bile iteleyeceksin, yuvarlak bile olsa elinle çevireceksin diye, ama bu nasipsizler, ellerini oynatmaktan acizler yüzünden bir yol alınamıyordu. "Ah gayretsizler, ah mahsülsüzler," diye kendi benliğine dert yandı. Tekrar Aziz'e dönüp, "Ha oğlum ha aslanım, sen bu sıpayı en iyisi sırtına al, hem tükenesicenin nefesi yüzüne gelmez, hem rahat taşırsın, çok yorulunca da benim sırtıma bağlarız ne yapalım, Allah'ın yükünden şikâyet olmaz," diye çok karşı gelinmeyecek bir yere sözü taşıdı. Kızı yine sesini çıkarmıyor, oğlan sırta bineceği için sabırsız, "Hadisene nene, siz bir iş göreceksiniz de ben de görecem," diyordu. Nenesi, "Sus zuhuri cücesi, toprak başına, sararıp solsan da sesin az kısılsa, seni bir çiğneteyim de gör," diye söyleniyor, eliyle de çocuğu kor-

kutmaya çalışıyordu. Ama yüz göz olunmuş oğlanın tındığı yoktu, "De hadi konuşmayın," deyip duruyordu. Oğlanı Aziz'in sırtına bindirip tekrar yürümeye başladılar. Aziz yine de az evvelinden daha rahattı, hiç değilse oğlanın zehirli soluğundan kurtulmuştu. Oğlan arada ayakları ile mahmuzlar gibi hareketler yapıyorsa da neyse ki nenesi hemen söylenip haşlıyordu. Yarım saat yürüyünce zor şer denilen yere yaklaştılar, Aziz büyük yorgunluğunu sanki biraz olsun nasılsa atlatmış, açlığı da ümitsizlikten ölmüş gibiydi. Bir odun kömür satan dükkâna yaklaşıp tekrar tekkeyi sorduğunda adam eliyle ilerdeki bayırın tepesini işaret etti, "En sonunda, zaten başka ev yok," diye ekledi. Yaşlı kadın Aziz'e, "Oğlum perişan oldun, az da benim sırtıma bağlayalım sıpayı," deyince Aziz tekkeye kadar taşıdığı çocuğu varacakları yerde yaşlı kadının sırtından indirmenin tüm haklarını yedireceği düşüncesiyle, "Neyse teyze, geldik zaten az kaldı," dedi. Ayağı toprak zeminde durmadan kayarak son gayret ile bayırı tırmanmaya başladı. Uzakta sarı boyalı bir ev görünür olmuştu. Arkasından gelen kadınlar da ahlayıp oflayıp nenenin, "Sıpanın yüzünden başımıza gelene bak, bu veledi bakalım okuma tutacak mı, babasıgilin evleri için, 'Kırk arşın kazılıp toprağı atılmadan burada namaz kılınmaz,' derlerdi, hep duyardık. Demek bostan kuyusuna dönüp suyu çıkmadan..." diye devam ediyordu ki kızı, "Aman ana bayılırsın böyle deşmeye," diye girişti. Anası devam edip kendinden azaltmaya razı gelmediğinden, bilir de söylemez olmayı sırtlandı, "Desem söz, demesem yüreğime köz," deyip sustu. Eve yaklaşınca Aziz oğlanı sırtından indirdi. Oğlan tekkeye gelmenin, okunacak olmanın tedirginliği ile az da olsa içine çekilmiş gibiydi. Nene öne hamledip kapının tepesinde duran zile bağlı ipine asıldı, çekti de çekti. İhtiyarca bir adam evden ağır ağır çıktı. Nene, "Hastayız da vardık, az şeremet olsan olmaz mı efendi," diye adama da söylenirken arkadan da bir kadın göründü. İçeri sırayla girdiler. Ayakkabıları kapıda birbirlerine karışarak dağ oldu. Küçük, tek katlı bir evdi burası. Kadın ile adamın karşısına ipe dizilir gibi dizildiler. Nene çocuğu işaretle, "Cin gibi olduğu için cinler çarptı, onlara yol gösterirdi, öyle uyanık, safi akıl,

Allah imtihanı, hem kendine hem bize, eee olacağı oldu, nazar değdi," diye bir dolu anlatmaya başladı. Oğlan hasta gibi durmaya da, bunca sözden sonra cıvımaya da cesaret edemeyip öylece kalmıştı, adam da kadın da iyice bir bakıp cine tesadüf etmeye çalıştılarsa da çabucak gayretten kesildiler. Yaşlı adam eliyle çocuğun göz pınarlarını aşağıya çekti rengine baktı, "Üç haftalık sarılık, olur, bakımsız," dedi. Annesi, "Bakımsız olur mu amca, bir oturuşta yarım okka bal yiyor, süt bırakmıyor, görmez misin tokmak gibi, desen ki, 'Başkalarının hakkını yiyor da Allah belasını verdi', 'Tamam,' derim, sıkıştırılmış hurç gibi, baksana." Nenesi de araya girip, "Efendi, bunun yediği yüzünden biz bakımsız kaldık, babası olacak besmelesi silik varı yoğu buna yediriyor, biz bulgur çorbası içiyoruz bu haram hayvanın yavrusu dört yumurta ile pastırma yiyor. Ben hastalanır da iştahı gider sanmıştım, o da yok, Allah lillah aşkına bir de şuna iştahı kesilsin diye oku, hak da razı olur," diye yürekten dertlendi. Yaşlı adam çocuğu ayağa kaldırıp karnını, sırtını, bacaklarını bir iyi yoklayıp içini çekerek, "Bu kof, bakımsız amma neden bilir misiniz, yediğinin yarısını şeytan yiyor, kendi o yüzden hep aç, sofraya onunla oturuyor, döşeğe onunla varıyor, yediği yaramıyor. Yemeden evvel besmele çekmez misiniz?" diye söyledi ki nene göğsüne vurup, "Ah, ah nasıl bildin, nasıl, bu da, babası da, babasının soyu da besmelesizdir, aha gördün mü, rabbim bildirdi, kimlere karıştık, evde şeytana çanak çanak bal süt veriyoruz demek, bu sapı silik de yarı yiyor yarı onlara döküyor demek." Kızı da fenalaşmıştı, sakin olmaya çalışarak, "Amca nerden çıkardın kof diye, baksana," deyince adam sinirle, "Baktım da dedim kızım, laftan anlamaz mısın, inanmazsan ne varıp geldin buraya, yürü eczahaneye," dedi. Kıpırdamadan önlerine döndüler. Yaşlı adamın gözü Aziz'e ilişti, "Bu kim?" diye sordu. Yaşlı kadın, "Allah'ın yardımı, camide rast geldik, hiç bilmeyiz kim, hayrına oğlanı buralara kadar sırtında taşıdı," diye Aziz'i methetti. Adam Aziz'e dikkatle bakıp, sırtını yokladı, "Bak bu kof değil," diye dikkatle bakmayı sürdürerek söyledi. Aziz şimdi bulunduğu yerden, işittiklerinden, kof olmamaktan çok memnun, perdelere, somyanın örtüsüne,

sobanın maşasına kedi gibi sürünmek, kendini onlara, onları kendine tanıtmak istiyordu. Yaşlı adam daha durmak istemeyip, "Keselim mi istiyorsunuz, ona geldiniz değil mi?" deyince yaşlı kadın, "Efendi sarılığı kestirmeye geldik amma keserken şunun az iştahını da kessen büyük sevap olur, oburluk büyük günahlardandır, sen daha iyi bilirsin," dedi. Adam bir şey demeden öne düştü, bahçeye çıktılar. Evin gerisinde eski harapça ahşap yine tek katlı bir ev vardı, oraya girdiler. Havanın soğuğu iyice ayaza vermiş, soluk alırken burun delikleri yanmaya başlamıştı. Adam ile kadın hazırlık için içerilere girip çıkıyor, ellerinde bir şeyler ile bazen de boş önlerinden geçip duruyorlardı. Nihayet oğlanı ortaya oturttular, adam Aziz'den de abdest almasını istedi, Aziz abdest alırken çeşmeden biraz su içti, içi daha fena olarak içeri geldi. Oğlanın başına omuzlarını aşıp karnına kadar inen krem rengi bir bez örttüler, Aziz bezi tuttu. Yaşlı adam elindeki ustura ile hem okuyor arada durup beze bir kesik atıyordu. Pür dikkat bu kesmeleri seyrettiler. Sonunda adam bezi kaldırıp oğlanın alnına da elindeki ustura ile okuyarak ince yatay bir kesik attı. Adamın işinin bittiğini gören yaşlı kadın da ellerini kaldırıp, "Afsun afsun kör afsun," diye ilavelerde bulundu. Adama, "İştahını da kestin inşallah," demeye çekiniyordu ama aklı fikri oradaydı. Bahçeden gelen sesle bir hayrete durdular. Adam karısına, "Bağlamadın mı, kalkmış bak," dedi. Kadın, "Bağlıydı," deyip camdan baktı, "Çözülmüş, kim çözdüyse?" diye bahçeye doğru yekindi. Nene adama dönüp, "Efendi, borcumuz paha ile ödenmez, sen söyle gene de ne yapalım," dedi. Adam alçak sesle bir şey söyleyip, "Şu bayırın aşağısında bir lavaşçı var, delikanlı gitsin sekiz-on sıcak lavaş getirsin, evde çökelek peyniri de var, yeriz. Sizin oğlan haytaya benziyor, onu bir de çiğneteyim de rahat edin, bununla baş gelemezsiniz," dedi. Yaşlı kadın memnuniyetten etekleri zil çalarak, "Aman ne iyi olur, o ayının sesiydi değil mi, vallahi inşallah öyledir, diye içimden geçirdiydim," diye yeldir yepelek gencelmiş gibi Aziz'in yanına gelip, "Oğul bugün bize çok hayrın dokundu, bak efendi lavaş istedi, al şu parayı lavaş getir de sarıp yiyelim," diye Aziz'in eline bir miktar para tutuşturdu. Aziz

bayırdan inip çıkacak olmaya rağmen nihayet rezil olmadan yiyeceğe kavuşacak olmanın sevinciyle, "Tabii nene, hemen gelirim," dedi. Nene Aziz'e bakıp, "Vah, kimi bilemez, kimi bulamaz, şöyle evlat bulmuş da anası babası kakışlıyormuş çocuğu görüyor musun efendi?" diye adama söyledi. Adam bir şey demeden desteklediğini nasıl hissettirdiyse hissettirdi.

Aziz bayırdan koşarak indi, lavaşçıyı eliyle koymuş gibi buldu. Koşarken cebindeki yumurtasını düşmesin diye tutuyordu. Fırıncı Aziz'den on lavaş parası alıp üstünü verdi. Aziz lavaşların fırından çıkmasını nasıl edindiğini bilmediği bir evliya sabrıyla bekledi, duvardaki saate baktı, beşe geliyordu. Adam lavaşları gazete kâğıtlarına sarıp, hazırladı. Aziz lavaşları kucaklamaya hazırlanırken fırıncı, "Bi dur," deyip sabah çıkmış tahinli çöreklerden birini Aziz'e uzattı. Aziz tedirgin, "Sağ ol amca," derken fırıncı, "Şöyle tut," diye lavaşları nasıl tutacağını gösterdi. Aziz lavaşların üstünde tahinli çörekle fırından çıkıp, sekiz-on adım anca sabredip lavaşları duvara bıraktı, çöreği ısırmaya başladı. Havanın sertliği yumuşamış, evlerin bacalarından gelen odun kokusu, başını kaldırınca seyrine durduğu Palandöken dağları ile ağız dolusu, kucak dolusu bir hayata kavuşmuş gibiydi. Cebinde kendinin olmasa da artan para, lavaşlar, gün boyu işittiği iltifatlar akşamki ruh bozgununu şimdi gözünde küçültüyor, evde soyulup üryan göründüğü, ayıplandığı değil, haksızlığa uğradığı zehabını ona veriyordu. İçinde tekrar benlik duymaya, "ben" demeye, bir bene kavuşmaya başladı. Delikanlı adımları ile çevik çalak çöreğin son lokmalarını da yiyerek bayırı tırmanıyor, lavaşların sıcağıyla iyice ısınıyordu, soyunup yürüse ne gamdı.

Yere eski bir örtü serip oturdular. Yaşlı kadın çay demlemişti. Peyniri sıcak lavaşlara sarıp sarıp ard arda yediler. Aziz baştan yediği tahinli çörek sayesinde daha tok gözlü oturmuştu sofraya. Yaşlı kadın, "Sen ye oğul, gençsin, o kadar iş gördün," diyerek önüne fazladan da lavaş koyup duruyordu. Bu bilmediği yerdeki bilmediği insanların arasında oturduğu sofra Aziz'in içinde duygularını birbirine çarptıra çarptıra, yine de ahenktar sesler çıkararak öyle bir iç şenliği veriyordu ki, içinde bir gev-

şeme, sert şeylerin yuvarlanması gibi sesler duyuyor, kırılıp dökülen, kaybolan her ne ise umrunda olmuyordu. Yemek biter bitmez hemen doğruldular. Yaşlı adam Aziz'e dönüp, "Oğlanı çiğneteceğiz, sen ayının elinden tutarsın, ben okurum," dedi. Aziz ayıyı, çiğnemeyi, okumayı hiçbir şey anlamadan dinledi, sesini çıkarmadı. Biraz sonra hep birden bahçeye çıktılar. Bahçenin sarı boyalı eve doğru ön tarafından dolanıp sağına geçtiler. Bir ağaca zincirle bağlı fazla büyük olmayan bir boz ayı yerde yatıyordu. Adam gidip zinciri çözmüş, ayıya da, "Hah, hah," diye seslenip zinciri çekiştiriyordu. Ayı isteksizce yerinden doğruldu. Ağır ağır adamın peşinden yürümeye başladı. Tekrar ahşap evin önüne geldiklerinde adamın karısı yere ince uzun bir tahta koymuş bekliyordu. Yaşlı kadınla kızı tahtaya yanaşmak istemeyen oğlanı azarlıyorlardı. Ayı tahtanın yanına kadar getirildi. Nene besmele çekerek oğlanı yüzüstü tahtaya yatırdı. Oğlan ağlıyor ya da ağlar gibi yapıyordu ki, yaşlı adam, "Höst, hayvanı azdıracaksın, sus," diye bağırdı. Dönüp Aziz'e, "Hayvanı iki ayağı üstüne kaldıracağım, sen de elinden tutar gibi tutacaksın, bir aşağı bir yukarı gidip geleceksin," dedi. Aziz ilk defa yakından ayı görüyordu, üstelik o kadar yakınındaydı ki, soluğunun sesi de, arada ağzını esner gibi yapıp başını sertçe sağa sola çevirdiğinde çıkardığı sesler de sanki kulağının içindeydi. Kokusu da tam burnunun dibinde kendi karıştırdığı bir mangal gibi yanıyordu. Ekşi, yaban, bilmediği bir koku. Üstelik şimdi ayının elinden tutacaktı, dünya, kendisi ve karşıki dağlar her şey silindi gözünden. Sert sert vuran kalbini bile sadece duyuyordu. Kadın içeriden def benzeri ama daha büyük bir şey ile geldi, yaşlı adama verdi. Adam kadınlara kenara çekilmelerini söyleyip ayıya iyice yanaştı. Zincirini, "Hah, hah," diye diye kısaltıyor, bir yandan yukarı doğru çekiyordu. Ayı kafasını sağa sola çevirip sinirlendiğini gösterse de, adam devam ediyor, bir yandan zinciri kendi bileğine doluyordu. Ayı başını kaldırıp bir uzun bağırdı, çocuk tekrar ağlar gibi olunca yaşlı adam ayağıyla çocuğu sertçe dürttü. Zincir iyice kısalıp yukarı çekme hamleleri sertleşince nihayet ayı iki ayağı üstüne kalktı. Adam hemen Aziz'e dönüp, "Tut elinden," deyince Aziz avucunu kibar-

ca ayıya uzatıp tuttu. Adam ayıyı çocuğun sırtına doğru çekip bir adımda çıkmasını sağladı. Aziz'e de, "Bırakma elini," diye aceleyle söyledi. Ayı çocuğun sırtında, ön sağ ayağı Aziz'in elinde iken yaşlı adam bendiri eline alıp son derece ahenkli, aşina bir ses ve bildik bir makamla,

Balaban yürüsün
Huyu çıkmazsa canı çıksın
Balaban ezsin suyu çıksın
Huyu çıkmayanın canı çıksın
Çıkmazsa canı çıksın

diye şen bir hava söylemeye başladı. Ayı şarkıyı, bendirin eşliğini duyunca Aziz'in eline sanki o da maşukane yapışmış, oğlanın sırtında, belinde, bacaklarının üst bölümünde adımlanıp duruyor, adam etrafında döne döne bendire vurup, zilleri şakırdatıp, "Huyu çıkmayanın canı çıksın," dedikçe ayı kötü huyun saklandığı yerleri biliyormuş gibi bazı yerlere iki-üç defa basıyor da basıyordu. Adam söylediği havayı beş-altı tekrardan sonra bırakıp bu sefer dua gibi bir şeyler okumaya başladı. Duanın bir yerine gelince elindeki bendirin zillerini şiddetle sallıyor, etraftakiler, "Huuu, huuuu," diyorlar, tekrar duaya devam ediyordu. Adam birden durdu, ayakta gene bir şeyler okudu. Ayının eline doladığı zincirini gevşetmeye başladı. Çocuğun sırtından indirdiler. Ayı gene dört ayağı üzere geldi. Adamın karısı elinde çürümeye dönmüş bir-iki meyveyi ayının önüne koydu. Ayı uzun ibadet etmiş kimse gibi hafiften arkasına çekilip kâinatı kendisi yokken izler gibi yaptı, sonra bir sükûnet ile elmaları yemeye başladı. Zincir artık kadında, ayı eski yerine doğru götürülüyor, sırtında ve kuyruğunun altında yer yer dökülmüş tüyler, sertleşip yapışmış öbekler görülüyordu. Ayı götürülürken arkasından bakan Aziz ayının yere değecek kadar eğilmiş başına ve akşam karanlığı yürümek üzereyken kül rengi tüylerine bilmediği bir duyguyla baktı.

Çocuğu kaldırdılar, yüzü kıpkırmızı, başı önünde, utançtan ve öfkeden kimsenin yüzüne bakamıyordu. Nenesi, "Oooh azcık önüne bak, önüne bak da ayıbını gör, oh olsun sana, ayıdan

Allah razı gelsin, zaten günahı yok, rabbim isterse cennetinde de bir mağaraya koyuverir, ahlatları önüne yığıverir, sen başına ağla," diyor, iç rahatlığı ve hafiflikle şakıyordu. Çocuğun anası suskun ve mahcup görünüyor, söz söylemiyordu. Yaşlı kadın adama biraz daha para verip dualar etti.

Havanın artık iyice karardığı nerdeyse gece inmişe döndüğü unutulmuş değildi ama birden kendi telaşlarına dönmüş olmak, öyle görünmek istemiyorlardı. Kız yine de anasına hadi, der gibi ikide bir bakıyor, lafı tekrar koyultmasından endişe ediyor, arada da Aziz'e bakarak sanki onun da yine bir refik olacağından emin olmaya çalışıyordu. Anası birden Aziz'e dönüp, "Hadi oğlum hayrını tamam et, bizi selamete çıkar, oğlanı taşımasan da olur, en azından bir araba bulana kadar bizimle gel," dedi. Aziz korktuğu ile baş başa şimdi kadınları evlerine kadar yürütüp ters istikametle de kendi evine döneceği düşüncesi ile içi katılaşmış öylece durmuştu. Yaşlı kadın, "Hadi oğlum, düşünmek yapmaktan zordur," deyince Aziz, "Teyze götürürüm o bir şey değil de hiç kendi evime varasım yok," deyiverdi. Yanlarında bahçedeki odunları istifleyen tekkenin sahibi adam onları duyunca, "Sen şu at arabasını al, kadınları evlerine yetiştir, arabayı da geri buraya getir," dedi. Yaşlı kadın da kızı da memnuniyetle adamı, "Hay Allah razı gelsin efendi, her şifa sende mi böyle?" diye nerdeyse etekleyecekken Aziz'in de ömründe birkaç kere at arabasına binmesine rağmen şimdi, bu akşam, bu her şeyin başka yola durduğu gün kendi evine ocağına duyduğu isteksizlikten gayri dünyada yadırgadığı bir şey yok gibiydi. Ertelenecek bir derde bile razı, rızasını da makbul sayarak, "Peki amca," dedi.

Eski bir battaniyeyi arabanın arkasına serip üçünü yan yana oturttular, Aziz öne geçti. Yaşlı adam ile karısı şöyle bir yalandan selametleyip olağan bir hal ile bahçedeki işlerine döndüler. Aziz atları, dizginleri, koşumları pek sade ve sakin elinde tutmaya çalışıyor, yüzüne vuran müthiş ayazı kaba saba bir dostun şakası gibi duyuyordu. Bayırdan inerken o kadar ağır indi ki atlardan biri durdu. Onu ürkütmeden biraz canlandırıp yine ağır ve temkin ile yola vurdu. Bildiği yola gelince az cesaret ve

kalbinde sanki bir gözyaşı şişesi varmış da kırılmış gibi bir duyguyla gözleri kuru ama içinden ağlamaya benzer kanatlanan bir duygu ile bacalardan tüten yakıcı kokuları derin derin içine çeke çeke gitmeye başladı.

Yirmi dakika kadar sonra kadınlar yol tarif etmeye şurdan dön, burdan git demeye başladılar. Aziz uysal atlar ile ağır ağır evi buldu. Durdular. Kadınları indirirken yaşlı kadın Aziz'in eline bir şeyler tutuşturup gene sırtını sıvazladı. Arabayı döndürmeye çalışmadan arka sokağa geçip gerisin geri tekkeye doğru yola koyuldu. Şehri ilk görür, kendini ilk tanır gibiydi. Karanlığa ve aya sanki yeni tanıklık ediyor ve müthiş bir tesir altında kalıyor, her yeni ile hem eziliyor hem yeni doğuyordu. Kadının inerken verdiği paraya baktı, içi ısındı. Kendisi her şeye ve herkese bakarken sanki yollardaki az sayıdaki ahaliden ona pek dikkat eden olmamasına, bütün bunları onların olağan bulmalarına çok şaşıyordu. Hayat ne kadar tek kişilikti. Dumanlar, bacalar, karanlık, ayaz, dağlar içinde nal seslerinin eşlik ettiği bir ayaz gecede kendi resmi ona öyle tanınmaz geliyordu ki bin kere baksa doyamıyor, yemin etseler inanamıyordu.

Tekkeye tekrar geldiğinde saat dokuzu bulmuştu. Evden çıkan yaşlı adam atların yemi suyu ile ilgilenip şöyle bir üstünkörü bağlayıverdi. Aziz dönüp veda edecekken adam, "Nereye, evine mi?" diye sordu. Aziz, "Evet amca," diye cevaplarken adam, "İstersen tekkede yat, al şu odunları da sobayı yak, etrafı süpür yat," dedi. O gün her şeyi kabul eden Aziz sanki kendine söylenenleri bir teklif değil de tek şık gibi görüyor, iradesi sanki kendinde olmadığı için de denebilir ki hiç hata yapmıyordu. Hemen, "Tamam amca, sağ ol," deyiverdi. Adam, "Anan baban arar mı, ne oldu, kaçtın mı, bir kötülük var mı?" diye sorunca Aziz, "Benimle konuşmuyorlar amca, yüzüme de bakmıyorlar, hele dün hiç. Abim de çok konuşuyor, hiç konuşulmazken daha iyiymiş yine de," gibi anlaşılacak tarafı olmayan şeyler söyledi. "Beni aramazlar, zaten şimdi yatmışlardır," diye de ilave etti. Adam bir şey demeden dinlerken ayının bağırtısı geldi. Beraber o tarafa gittiler. Ayı kalkmış, zincirini boynundan çekti-

re çektire yürümeye çalışıyor, başını da kaldırıp ulur gibi bağırıyordu. Aziz, "Amca ne oldu, niye bağırıyor?" deyince, "Yaşlı iyice, hali hiç yok, vade yakın, birkaç gece tekkeye girdiydi, şimdi bu saatlerde yine içeri girmek, sıcakta yatmak istiyor," dedi. Aziz, "Amca nerden buldun bunu, senin miydi hep?" diye sordu. Adam, "Yok be oğlum, bunlar çingenelerin oynattığı eski oyuncu ayılar, iyice ihtiyarlayınca oynamaz oluyorlar. Daha eskiden ihtiyarlayan ayıları çingeneler tekkelere satarlarmış, çiğnesin diye, şimdi tekke de pek yok. Ben bunu ta Adana'dan getiren bir çingenede görüp de aldıydım on sene evvel. O günden beri bende, ama iyice takatten düştü, yakındır," diye anlattı. Aziz konuşmaya hasretteydi ama lafı uzatmaya cesaret edemeyerek, "Nerde yatayım amca?" diye rahat olmasına gayrette olduğu bir ses ile sordu. Adam Aziz'in önüne düştü, arkasını dönüp, "Şu odunları da unutma," diye seslendi. Aziz dönüp bir kucak dolusu odunu eğilip aldı, adamın arkasından tekkeye yürümeye başladı. Tekke öğlen girdiklerinden başka detayları ile Aziz'in dikkatini çekmeye başladı. Ama yine adamın yanında çok uzun bakmak istemedi. Adam gündüz beraber oturup lavaş yedikleri evin salonu sayılacak en geniş odasının yanındaki bir odanın kapısını açtı. İçeride küçük bir teneke çavuş sobası, bir somya, yerde eski ama büyük bir kilim, duvarda çeşitli yazılar, levhalar, formikadan inceli kalınlı rafları, çekmeceleri olan bir mobilya somyanın bir ucunda da duvara asılı küçük bir seccadeye benzer bir şey vardı. Adam Aziz'e, "Burada yat, kafanı seccadeyi göstererek bu yana koy, sobayı da biraz yak içeri kırılsın," deyip, "Ayıyı şu girişe alsam korkar mısın, bir şey yapmaz ihtiyardır," dedi. Aziz bugünü de gecesini de geldiği gibi sürmek ile bu hoşnutluğunu devam ettirmek, bozmamak istiyordu. Yaşlı adamın da yüzü çok ifadesiz olmakla beraber kendi olurlarından ve her şeye peki demesinden memnun olduğunu anlıyor, onu da bozmak istemiyordu. "Olur amca, nasıl dersen," dedi. Adamın yüzünde aşikâr bir memnuniyet belirdi ve Aziz'e dönüp sırtını sıvazladı. Aziz kalbinde derin bir duygulanma ve kendinden memnuniyet ile tanıştı. Bir şey söyleyecek olsa sesini taşıyamayacağını ağzından taşıracağını

anlayarak sustu. Hemen sobaya, odunlara döndü. İçini karıştırdı, külü döktü, inceli kalınlı odunları dizerek yerdeki birkaç parça eski gazeteyi kibritle tutuşturup içeri attı. Acaba çabuk yanacak mı diye beklerken, yanacağını anladı. Somyayı yatmaya hazırlarken adamın bir gürültü ile kapıyı açmış kapıda besbelli ki ayı ile itişir gibi bir halde olduğunu, ayının üstündeki genel isteksizlik ve huysuzluğun her ânına aksettiğini anlar gibi oldu. Adam ayıyı ite kaka içeri sokmaya çalışıyor, ayı direniyordu. Aziz korkar gibi ama bu yeni halin ve korkacağı şeyin yeniliği ile korkunun bile tazeliğini hissederek neşeye benzer bir şey duydu. Bir ayıyla bir evde, Sarılık Tekkesi'nde yatacak olmasını düşünmeye çalışıyor ama düşüncelerine sığdıramıyordu. Adam ayıyı evin girişinde taşlığına bağladı, "Korkma, bağlı, bağırırsa da aldırma, bazı gece bağırıyor," diye ilave etti. Aziz gülümseyerek ayıya baktı ve evdeki kedisini hatırlayarak buruldu. Adam kapıyı açıp son bir kez ayıya baktı, ayı da oturmuş duruyordu, kapıyı çekti çıktı. Kapı çekilirken sanki dışarıdaki buz gibi havadan son anda içeri girmeye çalışanlar bir telaş ile içeri dolmuş, şimdi ayının başında taşlıkta havada duruyorlardı. Ayı da başını kaldırıp kaldırıp yukarı soluyarak onları da ehlileştiriyordu.

Aziz önce kendi ısınmaya başlayan sobanın yanına oturdu. Kafası öyle doluydu ki ya da gönlü ya da başka, kim bilir öyle doluydu ki taşlıktaki ayı ve şimdi bu bayırın tepesindeki tekkede bir soba ve oda bulmuş olan Aziz daha önce acaba dünyanın neresindeydi? Kendini çocukluğunu hatırlayan bir adam gibi duydu, ağzına tuhaf yampiri bir gülümseyiş geldi. Bir odun daha atıp soyundu, buz gibi örtü ile buz gibi yorganın arasında kaldı, bir de buz gibi yastığın. Ayı sanki esner gibi oldu, dışarıda hafiften bir yağmur başladığını zannetti, gece, dünkü uykusuzluğun üstüne bu kadar yabancılıkta, soba çatırdadı, bir alev rengi hafifçe dışarı sızdı, öyle bir sermest uyudu.

Sabaha kadar kalıp gibi yattığı şekliyle uyuduğunu uyanınca fark etti. Bahçeden gelen sesler, testere sesleri ve ayının uzunlu kısalı bağırtısı. Kalkıp hemen giyindi, saat sekizi geçmişti. Doğruca ayının yanına gidip yüzüne baktı, ayı da ona bezgin bir

yüzle kısa kısa baktı, başını çevirdi. Zincirin bağını çözüp ayıyı bahçeye çıkarsa iyi olacak gibi hissetti. Çözüp kapıyı açtı, ayı dışarıdan gelen soğuğa bir müddet kapının tam sövesinde durup ölçer gibi baktı. Kendini bir büyük kepçe kıvamlı çorba gibi pat diye dışarı saldı. Aziz ayıyla zincir elinde yürürken adam ile karısını bahçede odun keserlerken gördü.

Ağır ağır yanlarından bir baş selamıyla geçip ayıyı bildik yerine götürüp bağladı. Şimdi kendini bu sabah saatinde ve gün ışığında pek eğreti ve sahipsiz duymuş, üzerine yine seylabeler halinde tedirginlik hücum etmişti. Akşamki rahatlığına, gece taş gibi uyuyuşuna şaştı. Adam da karısı da bir gecede değişmiş gibiydiler ve kendi ana babası gibi ona dikkat etmeden ikisi bir bir şeyler yapıyor, meşgul oluyorlardı. Bu ikileşmelere, bu yanına yanaştırmaz tencere kapaklara ihtiyaç duyunca ancak bir tahta kaşık arandığını, iş bitince kapanıp, kaşığın hep kenarda yalnız ve kirli durduğunu anladı. İçini, karnının altından başlayan bir öfke kapladı. Yerlere sertçe ayağını sürttü. Her şeyi önce kendi kafası ile tartar ve muhakkak incinirdi. Aklına gelen herhangi bir şey onu incitmeden zaten bırakmazdı. Sonradan ona hep öyle değil, böyle, biz görmedik, fark etmedik, derlerdi ve sulh olurdu ama aslen Aziz hep kırgın ve küs kalırdı. Bir kucak odun vermişlerdi, azcık ısıtmışlar şimdi de arkaları dönük pis bir işle uğraşıyorlardı işte, bir avuç undan lavaş yemiş azcık sırtı sıvazlanmıştı ama işte o da geçmiş, sabah ayaz ve hep olan yine galebe çalmıştı. Gözleri doldu. Kendini şu ayıya eş saydı. Ayının mecalsizliğini, kırgınlığını dün neden anlamadım, diye şaştı. "İhtiyarmış, bahane hazır," diye benliğini ayı ile doldurdu, içine bir ayı kuvveti geldi. Ayının başını kaldırıp kaldırıp bağırması, üzerine bir sır gibi döküldü. Ayının yanına vardı, yanına oturdu, ayı kısa kesik bir bakış attı ve ağır ağır sanki gözlerini yumdu. Ayının burnundaki paslı halkaya, halkanın kenarlarındaki kuru kabuklara, ağzının kenarından akan yapışkan suya baktı. Elini tedirgin uzatıp başını kulaklarına doğru okşadı, ayının gözleri kapalı öyle duruyordu, okşadı, sert, dibinde de sert topaklar olan kafa derisini hafifçe kaşıdı, ayı gözlerini açıp baktı, iki gözü de

kanlıydı. Keşke ayının içine girebilsem de karnında yaşasam diye bu ayrı duruşa hayf etti.

Kendi kendine bütün benliği ile küsmelere alışıktı aslında. Kendini bildi bileli bakar ve küser, tartar ve kırılır, görür ve öfke dolardı. Bunları kafasında evirir çevirir artırır ya kendi kendine ya öyle olmadığı yollu bir açıklama ile çözülürdü. Ama bu çözülmeler yürekten olmaz, bir sonrakine onun daha yükseğe çıkmasına seki olurdu ancak. Çünkü anladığı asla anlatılan olmaz, bakarken gördüklerini ve küsmesine sebep olan şeyleri de dil ile anlatamazdı, bunlar ezilerek, koparak yine anlatılmaz işte ezilmiş olurdu sade.

Yaşlı adam sanki ona seslenmiş gibi hissederek dönüp baktı. Eliyle içeriyi işaret ediyordu. Az evvelki ayıya iltica etme duygusunu oraya bırakarak ve kalkarken geldiğinde yerini hatırlamak ister gibi de bakarak doğruldu. Ağır ağır yürüdü. Küskünken ağır yürürdü, bunu kendinde fark edince kendine içinden gülümsedi, kendi kendini yakalamıştı işte, hem ne kolay ve ne acemice. Adam önden girmişti, Aziz arkasından durgun bir şekilde içeri girdi. Soba yanıyor, çay demlenmiş ve hazırda bir sofra vardı. Adam otur der gibi işaret etti. Aziz de hemen oturdu. Adam ilk defa tebessüme benzer bir ifadeyle, "Nasıl ayıyla yatmak, korktun mu?" diye sorunca Aziz hemen çözüldü, istemediği halde gülümsüyordu. Zaten o kadar kolay çözülürdü ki, biraz yüzüne gülünse, güzel söz işitse yumuşar, eskiyi ancak başına yeni bir şey geldiğinde hatırlar onu tekrar içinde kaynatırdı. "Hemen uyumuşum, sesini bile duymadım, pek de bağırmadı galiba?" dedi. "Amca adın neydi senin, benim Aziz," diye de akşamdan beri sorayım dediğini sordu. Adam, "Hasan," diye cevaplarken o da aklındakini sormanın sırasını getirerek, "Sen okula gidiyor musun, kaçtasın?" deyiverdi. Aziz, "Lise birdeyim Hasan Amca, yarın da pazartesi okula gitmem lazım," diye eklemeye mecbur oldu. Hasan, "Ne yapacaksın, bitireceksin demek liseyi?" diye kapıyı açık tutunca Aziz, "Öyle, ne yapayım, çok da zor değil gerçi," dedi. Biraz duraksayıp ekmeğe çaya uzanırken peynire ve tereyağına itibar etmiyor gibi görünüyor, çay ve ekmekle oyalanıyordu. Hasan Efendi peyniri önüne

doğru uzatıp, "Ye şunlardan da," deyince Aziz bir parça peynire uzanabildi. Kendi kendineyken çok hızlı yiyen Aziz için başkalarıyla yemek dünyanın en büyük eziyetiydi. Başkaları ile beraberken kendi yaptığı sıralamaya göre değerli bulduklarına uzanamaz, fazla hızlı yiyemez, sevmedikleri ile gönlünü avutmaya çalışır, sofradan da üzülerek doğrulurdu. Yaptığı hesapları hiç umursamayan, onun dokunmaya kıyamadıklarını ağızlarına pat diye atanlara, etrafa ve bir parça kaymakta kaç çift göz olduğuna aldırmayanlara hayretle bakar, ama onların da yaptıklarının aslında farkında olmadıklarını, başkası aynı şeyi yaptığında da çok kızmadıklarını görünce gene çözülür ama eller, lokmalar, masaya damlayanlar, açılan ağızlar hep gözünün önünde kalırdı. Rahatsızlıkları biriktirerek yaşıyor, bunlardan gizli bir huzursuzluk serveti biriktiriyordu.

Kahvaltıdan sonra adam, "Bir dabaza okuyacağım gene, çiğneteceğiz sonra da, ama dabazlı buraya gelemiyor biz gideceğiz, hazırlan da gidelim," dedi. Aziz, "Ne dabazı Hasan Amca, uyuz mu olmuş?" deyince, "Yok yok, dabaz olmuş, kaşıntı basmış, onu geçireceğiz, hadi, çabuk ol," diye acele etti. Aziz telaşla, "Ayıyı da mı götüreceğiz?" deyince adam arkası dönük, "Nasıl çiğneteceğiz başka, sen çöz, kapıya çıkın geliyorum," dedi. Aziz gidip ayıyı çözüp, çabuk kalksın diye de azcık tatlı dil döktü, ayı Aziz'e baka baka ayağa kalktı. İkisi ağır ağır yola doğru çıkarlarken Hasan Amca da arkalarından yetişip, "O yana değil," diyerek bayırın arkasına geçeceklerini işaret etti. Aziz ile ayı bir makamdan ağır ağır yürüyorlar Hasan Efendi de arada göz ucuyla onları süzüyordu. Şehre tam girmeden gene dışarıdan dolaşarak Pasinler tarafına gelirlerken çoluk çocuk kim varsa etraflarını sarıyor, ayıyı oynatmalarını istiyor, peşlerine takılıyorlardı. Alışkın ayı hiç aldırmadan yürüyor, Aziz müthiş utanıyor, Hasan Amca eline geçirdiği bir değnek ile yaklaşanın neresine rast gelirse yapıştırıyor, bazen de koşup yetişiyor, değneği kırarcasına indiriyordu. Çocuklar da ellerine geçirdiklerini, taşı sopayı onlara atıyor, özellikle ayıya ve Aziz'e nişan alıyorlardı. Hasan Amca hepsinin yedi ceddine bela okumaya sövmeye hiç rağbetten kesilmeden devam ediyordu. Bir-

kaç taş ayıya, birkaçı da Aziz'e isabet etmiş, sırtına da bir çocuk odunla vurup kaçmıştı. Bu yeni hayat, yeni hayatın bu hiç tecrübe etmediği halleri Aziz'e bildiği bir şeymiş gibi onunla baş etme iştahı vermese de gücü veriyor, kendini de ayıyı da korumaya çalışıyordu. Yerde gözüne kestirdiği ya da onlara atılan taşları o da topluyor, arkasını dönüp atıyordu. Birini bir çocuğun tam kafasına isabet ettirdiğinde müthiş bir memnuniyet duydu, başı kanayan çocuk avaz avaz ağlamaya başlayınca Hasan Amca Aziz'e, "Hah afferim, yapıştır deyyusun itlerine," diye memnun söyledi. Hal öyle bir şeydi ki, Aziz bir yandan arkasını dönüp dönüp taş atıyor ve ayıyı az çok idare ediyor, bir yandan da şu halimize birkaç yıl önce ben de rastlasaydım şimdi öte yandaydım diye düşünüp hangi tarafta durulduğunun önemini kavramaya çalışıyor, olanları doğal buluyordu. Ayı ile gezen taş yiyecek ve alay edilecek, ayı gören de peşine düşecekti demek, buna razı gelmesi, biraz da bununla baş etmesi gerekiyordu sadece. Eğilip taş ararken iri bir taş ayının sırtına isabet etti, ayı bağırmaya, etrafında dönmeye başladı. Duraksadıklarını gören çocuklar onları çembere almaya ve daha yakından taşlamaya çalışıyorlardı. Hasan Amca ayının zincirini Aziz'in elinden hemen alıp sinirli ayıyı çocukların üzerine doğru yürütmeye hatta değneği ile de dürterek bağırtmaya başlayınca huzuru kaçan ayı kalabalığa saldırdı. Çığlık çığlığa kaçanların bir müddet arkalarından da hep beraber kovaladılar. Nihayet kendilerine kalınca on beş dakika daha yürüyüp hır gür içinde de olsa bir evin önünde durdular. Hasan Amca önden içeri girip Aziz'e biraz beklemesini işaret etti. Yaklaşık beş-on dakika sonra içeriden iri kıyım bir adam, yanında iki kadın, arkalarında da gene birkaç kişi ile Hasan Amca göründüler. Hasan Amca Aziz'e gelmesini işaret etti. Aziz ayıyla birlikte bahçeye girdi, evin girişine kadarki yolu ağır ağır yürüdüler. İri kıyım adamın yüzü çenesine kadar inen bıyıkları, tıraşlı başı, dağınık ve gür kaşlar ile dağda kayalarda gördüğü yaban bir çalılığı andırıyordu. Yüzündeki şakalaşacak gibi duran ifadesi iriliği ile tezat oluşturmamış, Aziz'e her kapı kapamayan yüz gibi pek makbul görünmüştü. Adam Hasan Amca'ya dönüp, "Ne o, yeni çırak mı bul-

dun?" diye takıldı. Hasan Amca da karşılık vererek, "Valla aslında olsa tam bana uygun, ayıyla da anlaştı, bize de lazımmış," diye ilave etti. Adam, "Eee ne mani var, istemiyor mu?" deyince, "Öyle değil de anasıgille bozuşmuş da evden çıkmış, yarın bir güne döner, okula da gidiyor, lise bire," diye açıklamada bulundu. Adam Aziz'i inceleyerek, "Sanki bir anlayışı var, bir-iki gün de burda kalsın," dedi.

Bahçede bir ateş tutuşturdular, havanın soğuğu ile didişerek yanmaya başladı. Geçen seferden çiğnenecek olanın yatacağını anladığı tahtanın bir benzerini getirip koydular. Adamlar ayıya bakıyor, hakkında konuşup şakalaşıyor, söyleyip duruyorlardı. Biraz daha uzakta ayıyla bekleyen Aziz konuşulanları tam anlamasa da bu yumuşak ve eğlenceli konuşmayı radyo çalarken uyuyan ve mırlayan bir kedi gibi bilmeden memnun öyle duyuyordu. Hasan Amca'nın işareti ile Aziz ayıyı alıp iyice yanlarına yanaştı. Kafası tıraşlı adamın yüzündeki gülmeye hazır, cebinde şakaları hazır hali Aziz'in içine şifa gibi akıyordu. Adam, "Lise bire gidiyorsun ha, yoksa üniversite bile okuyacak mısın?" diye tebessümle sorunca Aziz gülerek, "Okuyamam herhalde amca, hiç okuyan da görmedim, liseyi anca bitiririm," dedi. Adam, "Bana amca deme, Baba de, tamam mı," diyerek Aziz'e şöyle bir sarıldı. Aziz'in memnuniyet ve mutluluktan içine yine o hıçkırma hissi dolmuştu, konuşunca taşacağını ve ağlar gibi konuşacağını bildiği için bir müddet başını eğdi, tam değilse de azcık hafiflediğine kanaat getirince bu sefer de cevap için beklemiş olmayı tuhaf bulup sustu. Adam yine gülerek, "Bu Baba senin bildiğin babalardan değil, bu Erenler Babası," diye güldü, yine omzunu sarsıp, "Tamam mı?" dedi. Aziz, "Tamam," diye neye dediğini bilmeden dedi. Adam, "Okumak istiyorsan biz seni okuturuz, öğrenmek istersen öğretiriz, görmek istersen gösteririz," deyip şöyle gerinir gibi belini eğip, "Ama önce siz benim şu ağrılarımı, kaşıntılarımı bir iyi edin bakalım, her kuş cinsiyle uçar denmiş, bak ben ayı gibi olduğum için şifacım da ayı, görüyor musun, hadi bakalım," dedi.

Hasan Amca yere konulmuş tahtaya battaniye serdiriyor, havanın soğukluğuna karşı ateşe yaklaştırmaya ama ayıyı da he-

sap ederek belli bir ateş mesafesini de ayar etmeye çalışıyordu. Adamın etrafındakilerde bir dikkat ve titizlik, hürmet göze çarpıyor, adam ise gülüp neşesine devamdan geri durmuyordu. Birbiri ardına sigara yakıyor, getirdikleri çay bardağını öpüp uzatıyorlar, geri geri çekiliyorlar, adamdan geri aldıkları her ne olursa onu da öpüyorlardı. Aziz dikkatle baktığı bu yeni manzaradan, bu başkalıktan onu kendi içine hapsetmesi ve dışarıyı tümden unutturması sebebi ile bir büyü gibi tesir altında kalmış ve hoşlanmıştı. Hasan Amca'ya yine içeriden bir bendir vermişler, o da sağını solunu gerginliğini, sesini yoklamak için ağır ağır vuruyor bu ses ile başlangıcın adımlarını veriyordu. Baba'yı dört-beş kişi ihtimam ederek yere, tahtaya yatırdılar, üstünü başını yine düzeltip kenara geçip bir sıra el bağlar gibi durdular. Hasan Amca bir elinde kocaman siyah taşları olan bir tespih bir elinde bendir Baba'nın etrafında bir boy döndü. Tespihi vücuduna değdirecek kadar yaklaştırıp duyulmaz bir sesle bir şeyler söyledi. Tekrar dönerken Aziz'e gelin der gibi işaret edince Aziz ayıyı çıt çıkarmaya korkarak yürümeye, nezaketle kalkmaya ikna ediyordu ki, bendirin yükselen sesi ile ayı da kalktı, yürümeye başladılar. Baba'nın yanına varınca Hasan Amca'nın ayıya yol göstermesine pek gerek kalmadan ayı adamın sırtına çıktı. Kıpırdamadan bir müddet durdu, sonra bendire vurulmaya başlayınca Aziz ayıyı ağır ağır yürütmeye ve geçen sefer olduğu gibi elinden tutmaya başladı. Ayının eli bu daha ikinci sefer olmasına rağmen pek aşina hep tuttuğu bir elmiş gibi gelmişti. Ne sertliğinin, ne tüylerinin, ne pençesinden sertliği ellerine batan tırnaklarının yadırganacak bir şeyi varmış gibi avucunda küçük bir kuş duyuyordu. Hasan Amca bendire vururken Baba'ya hizmet eder gibi etrafında dönenlerden dördü şarkıya benzer bir şey söylemeye başladılar. Aziz ilk duyduğu bu nağmelere yabancılıkla kulak açıyor ama merakı ve ayının avucundaki eliyle tam göbeğinde olduğu âna ne uzaktan ne yakından bakabiliyordu. Onlara bakanlara da bakamıyor, kendini de göremiyor ama ateş kokusu, bendirin sesi, nağmeler ve karın kürendiği duvar diplerine yığılı temiz kirli karışık karın çevrelediği bahçede kendini görme isteği duyuyordu. Bahçede

ayıya pür dikkat bakan bağlanmış bir çoban köpeği, kupkuru dalları ile ağaçlar, yerde kıraç, sarı, sertlikten taşlaşmış çok sık dokulu, kendinden desenli gibi çok çok eski yıpranmış bir kilim gibi duran yeryüzü örtüsü. Baba yattığı yerden bazen, "Ah," diye bağırıyor, bazen sanki nağme okuyanlara kızar gibi bir sesle başını kaldırmadan bir canlılık veriyor, bazen de sanki kendi kendine bir şeyler mırıldanıyordu.

Ayı adeta kendiliğinden yaptığı kadarını kâfi bulup indi, Baba yattığı yerden kahkaha ile güldü. Hasan Amca bir tur daha tespihi ile dönüp nağme okuyanlara baktı, onlar da bir duaya benzer bir şey okuyup dikkatlice Baba'yı kaldırmaya koştular. Baba kaldırılırken adamları bir şeye tutmaz ya da az evvelki hallerinden memnun olmamış şekilde, "Canınız yok canınız, adınız can ama sizde hiçbirinizde can yok, vallahi yok," dedi.

Hasan Amca Aziz'in yanına varıp, "Baba'ya çiğnenmek öteden beri iyi gelir, hem de çok sever, kimsede ayıdaki canı gönülden ovma âdeti, öyle bir hüsnüniyet yok, der. Ben şu kadınlardan biri dabaz olmuş ona okuyacağım ayıya gerek yok, sen mukayyet ol," dedi. Bendirini bırakıp tespihi boynuna asıp gitti. Aziz ayıyla bahçede biraz dolaşıp ısınmaya çalışıyordu ki Baba, "Gel bu yana," diye bağırdı. Aziz içeri çağrıldığını görünce ayıyı bir ağaca bağlayıp yine de tedirgin etrafa baka baka içeri doğru yollandı. İçeri girdiğinde evin sıcak ve her metrekaresinin eşyalarla, halı ve levhalarla dolu olduğunu gördü. İri bir soba evin sofasında gürül gürül yanıyor, içeride de bilmediği birtakım kokular burnuna, genzine doluyordu. Sakin görünümlü ve tavırlı bir genç Aziz'e içeriyi işaret edip önüne geçti. Birlikte geniş bir odaya girdiler. Baba odanın girişine bakan tam sağ köşede geniş bir divanda yarı bağdaş kurar şekilde oturmuş, elinde başka türlü tuttuğu sigarası, dışarıdan sonra girdiği sıcak odanın etkisiyle kıpkırmızı olmuş yüzü ile yine şen tavır konuşup duruyordu. Önünde duran sigara sehpasında iri bir kül tablası ile kolonya bir de üstünde el örmesi yuvarlak kırmızı bir örtü bulunan bir su bardağı vardı. Baba etrafta oturanlara anlatıyor gibi onlar da dinliyor ve hep tebessüm ediyor gibi görünseler ve hatta anlatılan sona erip Baba'nın son kahkahası

patlayınca sona erdiği iyice belli olduktan sonra onlar da biraz daha geniş gülümseseler de konuşmanın kendi kendine konuşur gibi yapıldığı dinleyenlerin de aslen sağır olup duyar taklidi yapar oldukları aşikârdı. Baba, anlattığı bitip kendi kendine zaman zaman öksürük nöbetlerinin kesintiye uğrattığı ya da ikisinin birbirine karıştığı o büyük gürültüden azcık sakinleşmiş olarak çıkıp da tam tadını alamamış, belki de yalnız kalmışlığı sebebiyle tam alımını alamamışsa anlattığının son bölümünü tekrar ediyor, birincisinden daha hafif ve cansız kahkahalarla sona varıyor, etraf da aynı şekilde aslında çok güleceklermiş de terbiye mani imiş gibi kısılarak tebessüm edip duruyordu.

Aziz'e dönüp etrafındakilere, "Bakın bu çocuğa, nasıl iki günde anasının yanından çıkıp ayıya hem – zebân olmuş, yaa, hanginiz bunu yapabilir, hiç. İstersiniz ki burda söz dinleyin, yalandan azıcık sözde hizmet edin, hizmet dediğim de çay doldurup soba yakmak, ha bir de baş eğip etrafımın aslında kalabalık olduğuyla ilgili beni kandırmak, sonra da zırt diye kendi evinize, yatağınıza karılarınızın beline yapışın. Sizden hiçbir halt olmaz, aha yüzünüze söylüyorum," diye az evvelki neşesi tümüyle kaybolmuş, fevkalade hiddetli, kırgın ve hayal kırıklığı ile dolu söylemeye devam etti. Dinleyenler ellerini bitiştirmiş Baba söyledikçe tasdik için başlarını sallıyorlardı, tebessümleri kaybolmuş ama üzgün de görünmüyorlardı. Baba başını hafiften yukarı kaldırmış sigarasının dumanlarından bile dalga dalga kırıklık yükselerek etrafındakilere de yan dönmüş vaziyette oturuyordu. Tekrar dönerek, "Hepinizin ne olduğunu, ne ettiğini biliyorum ve bu bildiklerimden bir tutam bir şey çıkmaz, yani sizin bütün canlarınızın toplamından bir tutam bir şey çıkmaz. Evet, Allah yaratmış buna hâlâ hayret ederim, biz Allah'a neler diyoruz o ne yaratıyor, şu cevheri, bedeni toprağa düştüğünde kırık küçük bir kibrit gibi bir-iki saniye yanıp sönecek olanlardansınız siz, cevheri yükselip arşa doğru yol alacak olanlardan değil." Tekrar öksürmeye, tıkanarak öksürmeye başladı. İçeriden bir kadın su yetiştirdi, mendil verdiler. Öksürerek, "Tekrar toprağa döneceksiniz, birkaç saniye sonra, başka bir yolculuk yok." İyice celallenmiş vaziyette

sesini yükselterek, "Adam istiyor ki gelsin buraya, bana tuhaf bir adam görmeye gelmiş gibi baksın, vazifesini de yapsın, değil mi, şu kuzu kolu getirmeseydin ben şimdi neydim değil mi Zeynel Efendi?" Adı demek ki Zeynel olan orta yaşlı adam başını eğerek, "Estağfurullah efendim," dedi. Baba tekrar dönerek, "Estağfurullahmış, ya ne, kuzu kolunu koltuğunun altına sıkıştırdın da gelirken efendiye de en güzel şeyimi valla kıydım da götürüyorum, diye ferahlamadın mı?" "Ben size ferahlayarak değil, sıkışarak, delirerek, patlayarak, ölerek gelin demiyor muyum?" diye bağırdı. "Aklınız fikriniz rahatlamada, ulan zaten bütün hıyarların isteği değil mi o? Allah adamı olup asgari konfor azami huzur istiyorsunuz, gözünüz de tok hani." İyice dargın hale düşüp yan döndü, sigaradan zevk alamadığı belliydi, bitirmeden söndürdü. Çay bardağını elleyip bıraktı. Etrafındakiler bir felakete uğramış gibi değil de bir yağmur dinmesi bekler gibi sükûnetle bekliyorlardı. Çoğu başını önüne eğmiş, bazısı da uzağa boş bir noktaya bakıyor, duruyor, duruyorlardı. Baba bu halden sıkılarak, "İnsan işte, kudret helvası verirsin, bıldırcın verirsin sarımsak ister, insan ne ister diyene verilecek cevap bu, sarımsak ister anacım, hadi yürüyün, hadi, illa hu, hadi," diye isteksiz ve kırgın söyledi. Adamların hepsi kalktılar teker teker el öpmeye davrandılar, hiçbirine öptürmedi, Zeynel'in şöyle sırtına vurup geçti, Zeynel memnun bir ifade takındı, geri geri yürüyerek çıktılar. Aziz de tedirgin ayağa kalkmaya davranınca Baba eliyle oturmasını işaret etti. Kadınlardan biri hızlıca gelip ortalığı toplamaya durdu. Az sonra da dabazına okunan kadın ile Hasan Amca odanın eşiğinde göründüler. Baba onları görünce, "Ne oldun kız uyuzun geçti mi, bir daha seni kaşınırken görmeyeceğim, ona göre, ha Hasan Dede, neymiş bizim bacının hali?" diye hafif neşeyle sordu. Az evvelki hali sanki yavaşça zail oluyordu. Hasan Amca hürmetkâr başını eğdi, "Dabaz olmuş Babam, sırt bölgesi tümden kabarmış, siniri var biraz herhalde, geçecek inşallah," dedi. Baba kadına dönerek, "Kız, sinirin kime, bak yok yere cakalanmaktan uyuz olmuşsun, daha azarsa benden de fayda yok diyor Hasan Dede, gördün mü?" diye neşelenerek güldü. Hasan Amca'ya dönerek,

"O zaman bir dahaki sefere benden fayda yok diyorsan bacıyı ayıya kaşıtırız, hep çiğneyecek değil ya zavallı," diye kahkahalarla gülmeye başladı. "Bak ne iyi aklıma geldi, vallahi Allah getirdi, ayı da ömründe bir karı görünce ayılığına şükreder, vallahi bizden razı olur Hasan Dede," diye gülmeye devam etti. Hasan Amca da gülüyor ama ölçüyü aşmamaya söze söz katmamaya, ilavesiz durmaya belli ki özen gösteriyordu. Hasan Amca bir çay daha içip, "Biz eyvallah diyelim Babam," deyince Baba, "Dur yahu, ne aceleniz var?" diye samimiyetle sordu. Hasan Amca biraz durup, "Uzun oturmak iyi değildir Babam, rahatsızlık vermeyelim, ayı var, çocuk var, daha yolumuz var, gelen geçen taşı basıyor bize, valla oğlan iyi davrandı gene, ummazdım," diye hallerini bildirdi. Baba kaşlarını çatarak, "İtoğlu itler, kendilerinden gayrıya taşı basarlar hemen, sokakta yürütmez, evinde rahat vermezler, uğursuzun soyları," diye yüzünü asarak tekrar bir üzüntüye düşmekte olduğunu belli etti. Dikkatli bakınca Aziz Baba'nın bu düşerkenki ve yüzeye çıkarkenki halini sanki görebilecekmiş gibi geldi. Baba Hasan Amca'ya dönüp, "Şu oğlan burda kalsın birkaç gün, ha, olur mu?" diye sordu. Hasan Amca hafifçe duraksayıp Aziz'e döndü, "Ne diyorsun Aziz, biraz Baba'nın yanında durur musun, bak seni misafir etmek istedi," diye sordu. Aziz şaşırarak, "Yarın pazartesi Hasan Amca, okula gitmem gerek, ceketim, gömleğim falan da hep evde, kitabım defterim de. Anamlarla da dün sabahtan bu yana görüşmedim, bekçiye, jandarmaya falan giderler mi diye arada aklıma geliyor, ne yapayım bilmiyorum, yoksa kalırım," dedi. Hasan Amca Baba'ya baktı, ne der diye, Baba da biraz durup, düşünüp, "O zaman sen Hasan Dede ile git gene, hem ona yardım et, bak ayıyla geçimin var, adamcağızı tek başına taşlamasınlar, sonra evine varıp kendini bir anana babana göster ki peşine kimseyi takmasınlar, üstünü başını da al, münasip bir şey deyip akşam olmadan buraya gel, tamam mı?" Hasan Amca'ya dönüp, "Ya Hasan Dede, işte böyle, şeytan fukaradır derler amma iş öyle değil, insan fukara, bak şuncağız çocuktan bile umuyorum, görüyor musun, her yeniyi Hızır zannediyorum, vallahi ben eskilere ağlıyorum, inşallah bana da bir ağlayan bu-

lunur," dedi ve dertli söyledi. Aziz'e dönüp, "Sen bana ağlayacak mısın lan, ha, de bakayım," diye gene kahkahalarla güldü. "Hadi o zaman selametleyelim sizi, bacılar, nerdesiniz yahu?" diyerek kadınlara bağırdı.

Hasan Amca ile Aziz yanlarında ayı ile gene yola düştüler. Aziz Baba'nın kim olduğunu, ne olduğunu merak ediyor ama sormaya cesaret edemiyordu. Ama Baba'nın yerini Sarılık Tekkesi'ne göre daha çok beğenmişti. Hem Baba da çok başka bir adama benziyordu. Çocukluğundan beri nedense her başkalığa kaykılırdı zaten, hemen içi geçer, dişi kamaşırdı. Yolda gelişlerine göre daha az taşlandılar. Peşlerine düşenler vardı daha çok, alay ediyor, tükürüyor ve arkalarından geliyorlardı, neredeyse tekkenin olduğu bayıra varana kadar beş-altı çocuk peşlerinden geldi. Bayırı çıkmaya başlayınca peşlerini zor da olsa bıraktılar ve uzaktan isabet etmeyen taşlar atmaya başladılar. Bahçeye girip ayıyı bağlayınca Aziz ayrılacak olmaktan bir kırıklık duydu. Hasan Amca, ayı, eski bakımsız bahçe, ahşap tekke, bacadan yükselen ince duman, etrafı saran odun kokusu, armut ağacı... şimdi gözüne boynu bükük görünüyordu, hele ayı. Hasan Amca'ya dönüp, "Öpeyim amca, yine gelirim, sen de beni belki yoklarsın," dedi. Hasan Amca Aziz'in saf ve tedirgin yüzüne bakıp, "Oğlum, bir-iki gün dur, gene evine var, anasız babasız değilsin, kendi yerine fazla uzatmadan git. Bana da vaktin oldukça gel, ne zaman istersen, hadi hayırlısı," deyip başını sıvazladı.

Aziz bu hepi topu iki günlük, hatta bir gecelik ayrılık ile sanki kendini dünyanın bir ucuna Yemen'e Mısır'a gitmiş de seneler sonra göreceklerinden tedirgin dönüyormuş gibi hissediyordu. Evinden ayrı bir-iki kere amcasında kalmış ama dünyası babasından çok başka olan amcasının serin duruşu ile mecburi bir misafirlikten öteye gitmemişti bu. Anasının akrabaları hep köydeydiler, ama anası, babası istemediği için evlendikten sonra hiç köyüne gitmemiş, misafir sevmeyen babası da eve mecburen yolu düşen akrabayı bir-iki gün misafir etmekten öteye hiç geçmemişti. Gelenlerle de bir kelime konuşmadığından Aziz'in ömründe gördüğü ve hayalen hatırladığı misafir-

lik biri ikiyi geçmezdi. İlk kez başka yerde kalıyor, hatta başka insanlara karışıyordu. Hep gizliden merak ettiği bir şeye böyle kolaylıkla hem de istenerek kabul edilmekten hem şaşkın hem de içinde hareketlenen ümitlerle korkulu ama dirençliydi de. Evlerini düşünüyor ve şu iki günde gördükleri mi, kendi evleri mi daha normal bilemiyordu. Tedirgin yürüyor, eve yaklaştıkça kalbinde bir sıkışma, kendini ona yönelecek mutsuz, kırgın ve sadece tahammül eden başları görmeye sanki dayanamayacakmış gibi hissediyordu. Şimdi düşününce hep kendini anasının yüzünde aradığını ve bu memnuniyetsiz, hep bir ayıbını yakalamış ama sırrına dayanan kadının verdiği yürek ezikliğiyle çırpına çırpına yaşamıştı. En kötü şeyi beğeniyor, ya da kabul ediyor ama Aziz'i beğenemiyordu. Buluyordu da hep, elimi yıkadım deyip yıkamadığını, çorabını ayağını ısıtmak için sobaya uzatırken yaktığını, tırnağını keserken önüne örtü koymayıp başparmağının tırnağını yerden ertesi gün gene annesi buluyor, önüne koyuyordu. Ses de etmeden buluyordu her şeyi, yüzünü asıyor, ona tahammül ediyordu. Sadece tahammül edilmek Aziz'in kalbini en sıkan, yerlerde yuvarlanmak, kendini paralamak isteği veren şeydi. Bunları yapsa ama biliyordu ki yine beğenmemiş ama mecburen tahammül eden bir yüz görecekti sadece. Evin kapısına vardığında abisi Adem'i evin girişinde gördü. Adem onu görür görmez içeri girip, "Geldi," diye bağırdı. Sonra tekrar dışarı çıkıp Aziz'i seyreder gibi bir tavır aldı. Aziz şimdi buraya kadar gelmişken içeri girmeye cesaret edemiyordu, öylece kalakaldı. Annesini kapının eşiğinde müthiş kızgın bir ifade ile gördü, kadın, "Gel içeri, gel de gününü gör," deyip tekrar içeri girdi. Aziz biraz merak edildiğini tahmin etmişti ama bu öfkeyi hiç düşünmemişti. Üstelik onu küstüren, evden kaçıran onlardı, şimdi gene ve hep o suçluydu demek. Sopa yiyecekti besbelli, daha da kötüsü yüzüne bakılmayacak, ayıplanacak, tahammül hem de çok zor tahammül edilecek, yemeği, yatağı her şey zehir olacaktı. İçinden öfke yarı katı bir maden gibi akıyordu, gözleri yine dopdolu, baktı ve arkasını dönüp yürümeye başladı. Arkasından Adem'in, annesinin seslerini, ne dendiğini anlayamadığı bağırtılarını işitiyordu.

Akşam saat altı olmadan Baba'nın evine varmıştı. Kapının zilini çaldı, bacılardan dabazına okunan adının Hacer olduğunu öğrendiği kadın açtı. İçeride pek ses seda yoktu, yine o değişik koku, sıcak ve sigara kokusu. Aziz ilk geldiğinde oturduğu geniş odada tek başına oturuyordu. Hacer Bacı biraz börek ve çay getirdi, önüne koydu. Aç ama iştahsız Aziz yine de yiyip bitirdi. Oturduğu yerden etrafı incelemeye başladı ama o kadar hıncahınç doluydu ki, ayırt etmekte de eşyaları tanımlamakta da zorlanıyordu. En tuhafına giden duvarlardı, duvarlar komple ince bir halı, birkaç ipeğe benzer üzerinde çeşitli resimler olan seccade benzeri şeyler, hiç görmediği şekilde yazılar, levhalar, eski muhtemelen ölmüş kimselerin fotoğrafları ile dopdoluydu. Koltuklar, sehpalar, bir masa yine bildik şeylerdi ama ibriğe benzer sarı metalden küçüklü büyüklü objeler, şişeler, yayvan yine sarı metalden herhalde pirinç ya da bronzdan kapaklı altında kendi tepsisi olan objeler, irili ufaklı bazısı tek mumlu, bazısı yedi mumlu şamdanlar, sehpalarda irili ufaklı fotoğraflar, yerdeki büyük halının üstünde birkaç tane küçük halı, dört-beş rafı olan kitaplıkta kitaplar, iri, üzerinde Imperial yazan bir ahşap radyo... bakarken başının döndüğü bir yığın. Öksürük sesinden Baba'nın geldiğini anlayarak ayağa kalktı. Baba, Aziz'e tebessüm ile bakıp, "Geldin mi lan, aferin, gelmez, ananın yanına varınca beni unutursun sandıydım," deyip sırtına vurdu. Aziz ses etmedi. Sessizliği fark etmesine rağmen Baba devam etti, "Ya Aziz, söyle bakalım, sıkıştın da mı geldin, Baba'nın yanı daha iyi diye mi geldin, hadi söyle bakalım," deyip zaten sıkıntıdaki Aziz'i alıp ateşe attı. Aziz kıpkırmızı oldu ve kendine yönelik bir kızgınlık duydu, hemen Baba'nın yanını nasıl böyle emniyetli bir yer sanmıştı, bak elin adamı da ana babası gibi bir anda bir dilim böreği, bir bardak çayı, iki takım çamaşır ve yanan sobanın yanında ısınmayı adama zehir ediyordu. Baba da düşmüştü gözünden. Sabahki adam bu değildi sanki. Hasan Amca bunların hepsinden iyiydi, ayının yanı hepsinden iyiydi. Öfkeyle içi kavrularak yerinden kalktı. Yine yarı bağdaş kurmuş Baba şaşırarak yüzüne baktı, "Ne var, ne caka böyle?" deyince Aziz, "Yok amca, cakalar hep sizde, bende ca-

ka maka yok, şakalar sizde, tehditler sizde, ben anamdan zaten kaçmıştım ama hiç iyi yer yok anlaşılan ayının yanından başka, o hepinizden iyi," diyerek ağladığı da görünerek çıktı. Baba hızla yetişip arkasından yakaladı, "Ulan cakalısın işte, daha ne olsun, bak dayılanıyorsun," deyip Aziz'i tekrar içeri soktu. İçeriye seslendi, "Bacılar, yahu çocuğa ikramda bulunsanıza, ne halt ediyorsunuz öyle ikiniz birden mutfakta, çay yok çorba yok," diye bağırdı. Aziz içinden kendine bir acıma duydu, kendinde bir dilencilik buldu. Acaba ömrü hep böyle mi geçecekti, öyle ya, ne olacaktı sanki beş sene on sene yirmi sene sonra, işte böyle ordan tepilip burada ısınacak tekrar soğuğa çıkacak, azcık kanacak sonra gene yanılacak, ihtiyarlayacaktı. Ağlamaya başladı. İçinden ağladığını sanıyordu ama yine de dışarıdan da biraz sanki belli oluyordu. Baba biraz düşünceli, "Oğlum ne oldu sana bu kadar, söyle bakayım, anan ne yaptı, anlat," dedi. Aziz kendini toplamaya çalışırken bacı çay getirdi, bir tabakta helva getirdi, önüne koydu. Aziz'e yan gözle bakarak çıktı. İçini, burnunu, sanki kendine daha iyi bakabilmek ve hakkıyla acıyabilmek için dışarı fırlamış gözlerini de geri çekerek durdu. Sesim daha benim sesim değildir, diye düşündü. Zaten rezil oldum, bir de şu sesimle bir şey söylersem iyice perişan olurum diye aklından geçti. Ne vakit kendi perişanlığını düşünse hemen sesi hıçkırır, ne zaman kendinde bir gurur belirse yine sesi hıçkırırdı. Baba sabrettiğini ama beklediğini belli eden bir soluk aldı. Aziz içinden ne diyeceğini, ne derse Baba'nın birden onu haklı ve yaralı bulacağını düşünüyordu. Onun acısı fiziksel değil, bakış acısıydı, anasının ona bakarken verdiği acıydı, babasının bakmama acısıydı, bunu nasıl anlatacaktı. Ya Baba, bunun için evden kaçılır mı derse ne olacaktı? Baba sabrı su keserek, "Hadi, hadi," diye söylendi. Aziz, "Amca anlatamam, vallahi düşündüm anlatamayacağım," dedi. Baba, "Oğlum bana amca deme Baba de demedim mi sana, sade Baba diyemiyorsan Hilmi Baba de, amca dediğini duymayayım," deyip, "Neyi anlatamıyorsun be oğlum, çok fena bir şey mi nedir bu böyle, meraklandım vallahi, hadi uzun etme, başla, getirtme beni yanına," diye söylendi. Aziz sıkılarak, "Öyle çok fena değil de ba-

na fena geliyor, aslında her zaman da değil, fenayı da unutuyorum, biraz güzel gün görünce fenayı unutuyorum ama tekrar görünce hepsi birden geliyor," diye başladı. "Babam hep dilsiz orucunda bir yazıcı, dükkânı var ama aslında dilsiz yazıcı, anam da ne yapsa ne etse hep babamın yanında, evde konuşma yasak gibi, abim de birden büyüdü ve o da anam gibi beni beğenmemeye başladı, eskiden böyle değildi, çalışmaya başlayınca değişti. Ben kendimi çok garip buluyorum, anasız babasız, yetiştirme yurdunda gibi buluyorum, anamın yüzü beni görünce asılıyor, bende eve uygun bir şey göremiyor," diye devam etti. Baba sesini çıkarmadan dinliyordu. "Yani aslında büyük derdim yok ama ben kendimi ateş içinde görüyorum, şimdi gitsem anam bir-iki döver, babam oruçtadır yine susup yüzünü asar bakar, abim sanki benim kaybettiklerimi toplar, bunlar büyük şeyler mi bilmiyorum ama ben dertliyim," dedi. Baba, "Hay aslanım, derdini seveyim, konuş, nihayet bir dertli buldum, derdin ne olursa olsun, dertlenebiliyorsun ya, olsun, hay aslanım, hay," deyip, "Ulan bacılar, çay bitti çay, su da getirin," diye içeriye doğru bağırdı. Hacer Bacı çaylarla içeri girince, "Yemeği hazırlıyor musunuz, küçük odayı da hazır edin, Aziz orda yatacak, şişeye su koyup yatağa bırak," deyip Aziz'e döndü, "Söyle söyle," deyip yeni bir sigara yaktı. O sıra kapı çalıp sabah gördüğü adamlardan biri genç, biri orta yaşlıya benzeyeni içeri girdiler. Ellerinde bazı paketler, torbalar, yükler vardı, onları bacılara verdiler. Baba'ya doğru yürüyüp el öpme tavrı alıp karşılandılar, Aziz'in sağındaki divana yan yana oturdular. Bacılar biraz sonra onlara da çay getirdi. Baba kalabalıkla birbiri üstüne gelen insanlarla oturmaya alışkın ve gelene göre hiçbir halini tavrını sözünü değiştiren cinsinden olmadığı için gelen sadece gelip oturmuş ve ne hal var ise ortada ona iştirak etmiş ya da tanıklık etmiş oluyordu.

Aziz'e tekrar dönüp memnun bir hal ile, "Başına felaket geldikten sonra üzülmeye dertli olmak denmez zaten, böyle ince ve sürekli bir sızı duymaktır dertli olmak, başkasının aldırmayacağı şeye küsmektir, kaburgası kalın 33 kaburgalı olmamaktır. Canın dert istiyor ona susuyor, ihtiyaç duyuyor ki ananın

suratı sana dokunuyor, yoksa kim bilir kadının asıl derdi ne, olsun, yeter ki sana dert olsun," dedi. Aziz derdinin beğenilmesine de bunun açıklamalarına da şaşkındı. Bir şey sezemiyordu, ama beğenilmekten memnundu. Baba etrafa cephelenerek, "Bakın size demiyor muyum hep, insan Allah'ı bulamaz ama belasını bulur, o yüzden dert arayacaksınız, o da sizi elinizden tutup götürecek diye." Yine sigara yaktı, çayına uzandı. "Aklı eren derdimden almaya gelin diyor, derman vermiyor ama etraf derman arayan hem de dertli bile olmadan derman arayanlarla dolu." Oturanlar başlarını eğerek Baba'ya hak verir şekilde anlaşılmaz bir mırıldandılar. Aziz şimdi az da olsa gözünü açıp baktığında sabahleyin de şimdi de dinleyenlerin bunları başkalarının hikâyeleri gibi dinlediklerini, hiç alınan kızan ya da kızaran olmadığını görüyordu. Fırsattan istifade halen ılık olan helvayı yemeye başladı. Baba tam onu överken helva yediği görülsün istemiyordu, dertli denmişti çünkü ona, "dertli amma maşallah ağzı da tatlı derler" diye istemeyerek de olsa çatalı bıraktı elinden. Tam o anda Baba da ona dönünce Aziz helvadan ayrılığını yeni bir yaren bulmuş gibi unuttu. Baba bir iştiha ile, "Biliyorsunuz Hakkı Baba vardı, şöyle derdi, böyle yapardı, Salâh Baba varmış, ben ona yetişemedim, eve giderken böyle olmuş, sabah kalkarken şöyle olmuş..." diye yarı gülerek yarı hayret ile anlattı, anlattı. Çaylar dere oldu aktı, dumanlar dağları tuttu. Söz bazen kıvamlandı beraber gülündü, bazen Baba gene kendi kendine hiddetlendi, saydı. Oturanlar baş sallayıp çay içti. Aziz anlatılanlardan bilmediği bir hayrete ve heyecana düştü. Hep olmadık şeyler, olağanüstülükler, başka güçleri olanlar bahisti. Hele o son bahsedilen Baba'nın her yeri kırılıp döküldükten sonra akşam evinde odanın kapısını kapatıp ahlayıp oflayarak sabahı edip yanına kimseyi yanaştırmayıp sabahına pür neşe eskisinden sağlam masada oturuşu Aziz'i mest etmişti. Bu Baba da mı acaba böyle bir adam, diye içinden geçiriyor ve heyecanı artıyordu. Hep beraber yemek yediler. Etli pilav yendi, üzüm hoşafı içildi, gene çaya devam edildi. Adamlar gidince başka iki kişi geldi ve Baba'yla alçak sesle konuşmaya durdular. Aziz yine kendini kapı dışında bularak buruldu.

Baba bir ara ona dönüp, "Sahi sen okulu ne yapacaksın, getirdin mi bohçanı?" diye sordu. Aziz hayır anlamında başını salladı. "Niye?" diye pek de cevabı önemsemeden hatta beklemeden, yüzüne de bakmadan soran Baba'ya, "Eve giremedim, kapıdan döndüm," cevabını verdi. Baba, "İlla gideceksen bacılara söyleyelim sana bir ceket gömlek uydursunlar, idare et," deyip odadaki Fatma Bacı'ya söyledi. Kadın Aziz'e şöyle bir bakıp çıktı. Baba, "Hadi sen bu akşamlık git yat, bacı sana bir şeyler ayarlar, hadi," diye aklının başka yerde olduğunu belli ederek onu savdı.

Aziz küçük oda denen yere gitti, çok da küçük değildi. Yeşil yağlı boya ile boyanmış kapısı, yerdeki kırmızı tonlarda desenli halısı, yine çerçevelenmiş asılmış fotoğrafları ile evin bir devamıydı. Yatağı da genişçeydi. Alelacele soyunup kendini karanlıkta yürür de zor adım atar duyarak yatağa attığında başının hem de hızla döndüğünü fark etti. Yattığı yerden baş dönmesi hissetmek ve sadece gözlerini yumarak bitmesini beklemek ile bir zaman geçirdi, baş dönmesi arttı, arttı, midesi bulanmaya, yüksekten düşüyor gibi olmaya başladı. Yatağın kenarlarını iki eliyle tuttu. Bütün vücudu huniden geçiyor ve bu geçme tükenmiyor gibiydi. Kendini iyice bir sıvı halde duydu.

Sabaha doğru birdenbire korku ile uyandı, yattığı yeri zorlukla kendine tekrarlayarak hatırlattı. İçine derin bir gariplik ve ıssızlık çöktü. Yine ağlama isteği ve kendini başka bir el olup teselli etme isteği ile kıpkızıl kesildi. Bir yandan ağır ağır ağlıyor bir yandan sağ eliyle sol yanağını okşuyordu. Hayatın neresine nasıl girdiğini hiç bilemiyordu. Kedisinin yumuşak tüyleri ve fener gözleri aklında iken kalbinde sıkışma hatta tıkanma duyuyor, derin nefes alamıyordu. Yataktan kalkmaya cesaret edemeden öyle bir müddet kaldı. İçeriden bir yerden bir duvar saati altı kere vurdu.

Bacının gece odadaki ahşap sandalyenin üzerine bıraktığı elbiseleri gördü. Bahçeye tuvalete girdi. Borulardaki sular donmasın diye açık bırakılmış, az bir su mütemadiyen akıyordu. Önce elini yüzünü yıkadı, sonra fanilasını da çıkarıp vücudunun elinin erdiği yerlerini ovalamaya başladı. Baştan duydu-

ğu şiddetli üşüme hissi yavaştan kayboldu, suya doyamayarak ayaklarını, sırtını, ensesini tekrar tekrar yıkadı. Az evvelki acınma hali gitmiş, akşam Baba'nın anlattığı olağanüstü adamlara benzeme isteği üzerine gelmişti. Duvar dibine kürenmiş karlara gidip onlardan da avuç avuç alıp vücuduna sürdü. Özellikle karnını ve belini, defalarca dondurdu. Bu kadar donunca üstüne bir heykel heybeti geldi. Kendini taşlaşmış da öylece kalmış gibi hissedince taşlaşsam nasıl dururum acaba deyip bir an düşündü ve bahçenin tam ortasına geçip başını eliyle zor taşıyormuş gibi yaptığı bir pozu aldı, birkaç dakika öylece durdu. Taşlaşmaktan o kadar hoşlanmıştı ki sonra tekrar yürümek ağırına gitti.

Tekrar küçük odaya girdiğinde titriyordu. Yine de eski bir heykel olarak buna da tınmadı. Sabah sabah gelen bu heybetten bir kanat genişliği edinmişti sanki. Gece onca perişanlık duyup böyle bir sabaha uyanmak içini havayla doldurdu. Sandalyeye uzanıp elbiseleri eline aldığında, bunlar bana çok büyük gelecek galiba, diye şöyle bir üstüne tuttuğunda yine de tam emin olamadı. Elbise koyu sarı mı açık kahverengi mi neyse hiç sevmediği bir renkte ceket ile pantolondan ibaretti. Kravatı yoktu, bir tek beyaz gömlek bildik bir şeydi. Heybeti kayboldu, süflilik yakasını düzeltiyormuş gibi yapıp destelemeye, süslüyormuş gibi yapıp eğlenmeye başladı. Gömleği bol ve uzun da olsa giydi, pantolon çok bol ve uzundu, galiba Baba'nın elbiseleriydi bunlar. Hâlbuki Aziz Baba'nın omuzuna ancak geliyordu. Pantolonu kemeriyle bir iyi sıkıp oluşan büzgüleri arkasına eliyle çeke çeke getirdi. Paçalarını da iki kere katladı. Giydiği ceket de üstünden düşüyordu. İçini bir sıkıntı aldı, acaba okula sınıfa böyle gidebilir miydi, çantası kitapları vs. de yoktu, gömleğin bütün düğmelerini ilikleyerek bir efendilik gösterebilir miydi acaba? Odadan çıkıp önceden çalan saate baktı, yediye geliyordu. Neyse ne, deyip çıktı, yürümeye başladı.

Yolda ellerini cebine sokarak yürümeye bir heveslendi, bir yandan da yerdeki ince buz tabakalarına basıp burnunun üstüne kakılmamaya dikkat ediyordu. Okula daha erken olduğu için çarşının içinden geçerek gitmeye karar verdi. Kendisi ile il-

gili bir kararda değildi, ya üzerine derin bir yeis çöküyor ya bilmediği bir heybet geliyordu. Yeisin daha sahici ve daha sık gelen, heybetin ise bu vakte kadar fazla da bilmediği bir şey olduğunu zannediyordu. Kendini düşünmeye çok alışkın değildi, kendini seyrederdi daha çok. Düşünmeye çalışınca bir-iki cümle söyler kendi hakkında, onlar da doğru mu eğri mi emin olamazdı. Düşünmek zordu, hatta galiba insan düşünürken uyduruyordu, bulmuyordu. Seyir ise işte ortada en azından şu an olandı şimdi kendisi gibi. Bir dükkânın camında çok belli etmeden paçasını düzeltiyormuş gibi yapıp kendine baktı. Daha boylu poslu göründü, eller ne olur olsun iki el kanda da olsa cepte olmalı, diye düşündü. Elini cebinden çıkarınca perperişan bir garibana, cepteyken de en kılıksız halde bile böyle alttan almayan, kılıksızlığı başka bir şeyle örtülen birine dönüşüyordu. Çarşı boyunca sağlı sollu hemen bütün camlarda bir elleri iki yanında, bir cebinde pozlarına baktı, baktı, ömrü boyu ellerini cebinden çıkarmamaya yemin etti.

Okula yaklaşınca ellerini çıkardı ve içini yine bir korku sardı, her zamanki gibi insan korkusu. Kokusu bile burnundaydı, yüzlerden yükselen, ses ile söz ile ağırlaşan bir koku. Şöyle hali tavrı, sözü insanda bir koku bırakmayacak kadar narin ve geçip giden bir insan yoktu, her geçenden, duran, bakandan, hesap sorandan insanın içindeki en ince zarı soyan, tehlikeye salan ve geçtikten sonra da yanma hissi ve utanç bırakan bir şey kalıyordu geriye. Her geçen bir şeyini söküp bir söküğünü de gösterip gidiyordu. Her geçen hiçbir şeye inanmadan geçiyordu. Okulda şimdi herkes ama herkes ayrı bir dert idi. Gene nefesi sıkışmaya ve içi uyuşmaya başladı. Kimi görse ona söylenecek yalan, kime rastlasa ona takınılacak tavır ve bütün bu emeklere rağmen ortada kalış vardı. Okulun bahçesine süklüm püklüm girdi. Daha dersin başlamasına yarım saate yakın vardı. Fazla kimseye görünmeden durmaya, hemen sınıfa girmemeye karar verdi. Soğuktan, gelen doğru içeri giriyordu. On beş dakikayı zor geçirip o da girdi. Arkadaşlarından bir-ikisi yanına yanaştılar, Aziz onları zaten en son cuma günü gördüğünü ve onların bir şey bilmediklerini fark edince biraz rahatladı. Biri elbi-

sen ne biçim renk böyle, hem de büyük, deyince, misafirlikten geldiğini, bulduğunu giydiğini söyleyerek fazla üstünde durulmamasını sağlamaya çalıştı. Fazla da durulmadı, Aziz kendisinin çok dikkatini çekecek, açıklamasına pek ikna olmayacağı bir şeye başkalarının böyle kolay rıza ve anlayış göstermelerine şaşırarak o sırada bir yaş alır, başkalarının değil, belki çoğu zaman kendinin kötü olduğunu sezer gibi oldu. Yoksa bu anlayış derecesi, aklı ermeyle mi ilgili diye düşünmeden edemedi, çünkü zaten bir kötülük eklemişti kendine. Üzerine hemen bir rahatlama geldi, hava birkaç derece ısındı. O korktuğu buz başına düşmedi. Matematik dersi vardı iki ders üst üste. Birkaç kişi tahtaya kalktı, ikinci dersin ortalarında hoca, Aziz'i de kaldırdı, Aziz problemi çözemedi, epey vur kırdan sonra yerine oturdu. Hocasının onu hafiften süzdüğünü fark edip yüzü kızardı. Ders bitmeye yakın adam yanından geçerken sen bizim oraya bir uğra dedi. Aziz yine kaynar kazana düştüğünü, bir saatin rahat geçmediğini kendine bile söyleyecek takati bulamadı. Zil çalınca kös kös öğretmenler odasına girdi. Bildiği bütün öğretmenleri bir arada görünce içi müthiş sıkıldı. Hemen sigarasını yakmış çay bekleyen matematik hocası onu görünce eliyle yaklaşmasını işaret etti. Aziz yaklaşınca, "Ne oldu sana?" diye sordu. Aziz, "Bilmiyorum," diye hızla cevap verdi. Adam, "Yüzün bir tuhaf, üstün başın ne oldu, bunlar kimin, defterin kitabın da yok," deyince Aziz kendi perişanlığını başkasının gözünde gördü, içi acıyla doldu. Hocası bu ne güzel elbise böyle, nerden buldun, dese içi sevinçle dolacağı gibi şimdi kendini kendi gözünde çevire çevire izliyor ve gözleri doluyordu. Adam, "Dur oğlum eşşek kadar adamsın ağlama," deyince durumun ağırlığı üstüne büsbütün yığılıyordu. İki tane öğretmeni daha yanlarına geldiler ve Aziz'e bakıp sanki bir şey ölçtüler. Ölçü ağır gelmiş olacak ki biri daha yaklaştı, o da bakmaya başladı. Matematik öğretmeni zaten başka haller de bilen ve çocukları o bildiklerine taşımaya çalışan bir adamdı. Ayı ile el ele tutuşmaktan çizikler ve yaraya dönen sıyrıklarla dolu eline baktı, birer karıştan iki-üç kat katlanmış paçalarına baktı ve, "Sen biraz burada otur bugün," deyip odada cam kenarındaki bir tabureyi göster-

di. Aziz gidip oturdu ama izlendiğini bildiği için camdan bakıyor gibi yapıp arkasını dönerek oturdu. Elbette camdan dışarı değil, kendinden içeri bakıyordu. Şu birikmiş kirli kar da oydu, kirli duman da, geniz yakan hava da oydu, kırık merdiven de, yarım müştemilat da oydu, topal hademenin bacağı da. Her eğrilik ve çirkinlikte, her sakatlık ve alillikte kendini gördü, tanıdı, kırıkça selamlaştı. Onlar da sen kimsin, demediler, hepsi selamı aldı. Arkasındaki konuşmaları çok dikkat etse daha fazla duyabilirdi, şimdi de arada çarpıyor, o da üzerine düşüyordu. Babası diyordu durmadan matematik öğretmeni, babasına selam verdim de sesini çıkarmadı oruçluymuş, diyor ve Aziz'e acıyordu, hasta olacak bu çocuk, olmuş bile diyordu. Bunların okumasından ne olur diyordu başkası, iki sene sonra okul bitecek sorsan lise mezunu, diyordu. Memnun gibiydi zaten bir şey yapılamayacağından. Öbürü bırakın Allah aşkına sizin ananız babanız kim, ananız turp babanız şalgam, kötüyü görünce kendinizi anın, en iyi yol budur, Allah herkese bir yol verir, çocuklukta çekmek iyidir, o da bir yoldur, gene bir şey bulmuş da giymiş, diyordu. Öğretmenler derse dağılınca Aziz de tekrar sınıfına girdi. Bu giriş sabahkinden farklıydı, işin tuhafı öğretmenle çıktığı ve o odada on beş dakika durduğu için şimdi sabahki anlayış kalkmış, ondaki tuhaflık keşfe çalışılıyor ve haliyle ilgili onlarca şey uyduruluyordu. Yerine oturduğunda sıra arkadaşı Sıddık ona ilk görüyormuş gibi baktı. "Ayı oynatıcı olmuşsun ha," dedi, "seni cumartesi görmüşler." Kulağı arkadan önden yandan gelen sözlerle alev almış yanıyor gibiydi, kulaklarında bir tutuşma hissi ile elini kulaklarına götürdü. Gerçekten de ateş gibiydiler. "Yok, olmadım," dedi ama başka bir şey de diyemedi. Önünde oyalanabileceği ne bir kâğıt ne kalem ne defter vardı, eliyle sıranın üst kısmındaki kalem konacak yeri ovalayıp duruyordu. Sıddık gözlerini bir an bile Aziz'den çekmiyordu, sinirlenmeye başladı, zaten sözü hali iyice değişmişti bu sene. O da abisinin şimdiki hali gibi konuşup çok akıllı olduğunu zannediyordu. Aziz'in zaten bütün derdi buydu. Aptalı tanıyordu, çıkarcıyı ve herkesin döküntüsünü de ama onlara diyecek, karşı duracak, onları sakatlayacak sözü, silahı, davra-

nışı yoktu. Aptal aptalca söylüyor, kendinden memnun aklını başına daha da yakıştırıyor ama Aziz onu, o kafasına pek memnun yerleştirdiğini eline alıp ahaliye gösterip onun ne uyduruk, beş para etmez ve güdük bir şey olduğunu söyleyecek sözler, ifadeleri bulamıyordu. Birkaç kez bu bilgilerin kendi kalbine geliş şeklini ve ona söylenenleri dışa vurursa ben de başkalarını bunlarla vurabilirim diye düşünmüş çok sevinmişti. Ve bir gün yine bir arkadaşı olmadık bir şeyini överken duyduğu nefreti ve kalbine bu nefreti vereni konuşturmak istemiş, o halin sözlerini bulmak istemiş ve sadece his, kötü bir koku ve durup dururken kabaran nefret ve tiksinti duyan bir kalp, biraz da kendinde olmayan bir şeyi başkasında görmenin bulantısını fark etmişti. Konuşmak içten olmadığı sürece çok kolaydı. Ve kolay şeyler hakkında kolaydı sadece. Bazen gizlice susan babasına hak verir gibi oluyor, bundan da çok sıkılıyordu. Onlardan olmayıp onlara hak vermek Aziz'in en yersiz yurtsuz olduğu andı. Bir keresinde geçen sene bir cumartesi günü o da dilsiz orucu tutmaya çalışmış, okula gitmediği günü sade dolaşarak ve susarak geçirmeye çalışmış ve tuhaftır, iç konuşması ve dışarıyı anlayışı ve cevap vermediği sesleri duyuşu o kadar artmıştı ki, buna sık sık ve daha uzun sürelerle devam edilse ne olduğunu bilmediği bir şey olacakmış, bizzat kendi iç evinde bilmediği bir kata çıkacakmış gibi gelmişti ona. Ama bunu hayat olarak yaşayan babasına bakıyor ve ne olduğunu bilmediği ama olmuşu görse fark edeceği bir hal göremiyordu, hiçbir şey göremiyordu. Büyümeye çok ihtiyacı vardı, burada, bu halde, bu şehirde, bu insanların arasında çocuk ya da genç olmak felakete uğramaktı. Ve felaketlerini yine de büyüyünce anlamak. Büyüyenlerin iyileri de yeterince çekerek büyümüşlerse bu sefer de çok olgunlaşıyor, her şeyi anlar oluyor ya affediyor, ya bazı haklı buluyor, hoş görüyorlardı. Hatta bunda o kadar ileri gidiyorlardı ki başkaları gibi kendileri de kendilerini kabahatli buluyorlardı. Olgunluk kendiyle barışma değil, başkalarıyla barışmaktı.

Okul çıkışında Sıddık ve birkaç arkadaşı başını çevrelediler. Aziz kendinin değil, merakın çevrelendiğini gördü, kendini ıssız, merakın çevresini kalabalık gördü. Sıddık yakınlık göster-

meye çalışarak, "Anlatsana, ne oldu böyle, ayı işi ne?" deyince, "Yok bir şey," deyip yürümeye başladı. Bu, arkasını dönüp gitmek tabiatıydı, o an geçici bir kurtuluş, bir caka gibi olsa da arkasını döndüğü her şey kuyruğuna bağlanmış gibi onunla gelmeye devam ediyordu. Arkasını dönmeden o ipi kesmesi, gerekiyordu ama kurtulma ifadelerini bilemediği gibi davranışta da çaresizdi.

Baba'nın evine doğru yürümeye başladı, etraftan saklanmak istiyordu. Dalgınlıkla çarşıdan geçerken anasının bazen un ve bakliyat almaya gönderdiği dükkânın sahibini kapıda gördü. Her gördüğü tanıdık kimse bir tehlikeydi. Ona dikkat edeni de etmeyeni de geçerken şaka yollu yediği meyvenin çekirdeğini, kabuğunu atıp bir de söz atanı müthiş ciddiye alıyor, perişan oluyordu. Ara sokaklardan hızlı hızlı Baba'nın evine vardı. Kapıya uzanınca burayı ilk görür gibi yadırgadı. Acaba gelmesi bekleniyor muydu, misafirliği bitmiş miydi? Hacer Bacı kapıyı açıp Aziz'i yüzünde hiçbir hareket olmadan içeri aldı. Saat biri geçiyordu. Aziz eğretiden hep oturduğu odaya girdi, koltuklara, sedirlere baktı, bir sandalyeye oturdu. Hacer Bacı biraz sonra ona şöyle bir bakıp çıktı. Bu kadında kendisi de memnun ya da rahat olmayan ama bu halini azıcık tamire çalışanı anlamazdan gelen bir hal vardı, donuk ve katıydı. Bahçeye çıkmaya ya da yattığı küçük odaya gitmeye davrandığında Fatma Bacı'yla karşılaştı. Bu kadının nispeten daha yumuşak yüzü, kısa boyu ile hızlı hareketleri hep bir tebessüme çağrı gibiydi. Etrafı dinlemeyip sade kendi işini tamam etmeye gayreti Aziz'e az da olsa ferahlık veriyordu. Kadını görünce, "Fatma Bacı Baba nerde, ben ne yapayım burda böyle tek başıma, bir iş söylesen de onu yapsam," dedi. Fatma Bacı Aziz'e mütebessim bakıp, "Efendi daha uyuyor, o geç kalkar üçü bulur, sen otursan olmuyor mu, sıkılıyor musun?" diye sordu. Bir yandan elindeki kabı kacağı fazla gürültü etmeden odadaki vitrine yerleştirmeye çalışıyordu. Aziz, "Sıkılıyorum bacı, sade can sıkıntısı değil de, böyle nasıl kendi evim gibi durayım, uzanıp kısalamıyorum da, en iyisi iş görmek, sen bana iş versen keşke," dedi. Bacı Aziz'e hafiften şaşarak bakıp, "Burası ev sayılmaz zaten, Ba-

ba da seni sevmiş galiba, sıkılma," deyip, "Patates versem soyar mısın?" dedi. Aziz başını sallayınca başka bir şey demeden içeri gitti. Biraz sonra bir kapta on-on beş patates ve bir bıçakla geldi. Serdiği örtünün üstüne bir de tepsi koyup, "Soyduklarını şöyle mecidiye şeklinde yuvarlak yuvarlak kesip buraya koy," deyip içeri geçti. Hacer Bacı ile ikisi evin her işi, temizliği, düzeni, en çok da gelen gidenin yedirilip içirilmesi, pişirip taşırılması ile meşgul ve belli ki çok yorgundular. Bütün patatesleri soyup doğradıktan sonra bacı tebessümle biraz da haşlanmış patates getirip, "Hadi elin değmişken şunları da soyup rendeleyiver," deyip bir o kadar daha patatesi bıraktı önüne. Aziz ateş gibi sıcak patatesleri de bir bir soyup yine bir tepsiye rendeledi. Fatma Bacı arada gelip bakıyor, Aziz'in iş yapıyor olmasından çok bir yoldaş bulmuş gibi seviniyor, çoğu sefer bir şey diyemeyip bir tebessüm ya da mimik bırakıp gidiyordu. Aziz de bütün manayı, burada oluşunu, faydayı, işe yararlığı patateste bulmuş gibi bu deva kaynağını soyuyor, kesiyor, rendeliyor, hiçbir şeyi de baştan savmıyordu. İşine ilave bir şeyler yaparak beğenileceğini ve başka türlü karşılanacağını yaşamış, denemiş, biliyordu. Daha az görülen bir şeyde insanlar fevkaladelik buluyorlardı, bunu çok kez görmüştü. Memnun olunan orta halli ile fevkaladenin arası bir parmaktı. Fevkalade görülmek için hızlıca örtüyü toplayıp bahçede silkeledi, katlayıp getirdi. Soyulmuş kabukları da bahçedeki çöpe attı. Bu fevkaladelikti, çünkü başkasının yapacağından bir fazlaydı. Bir fevkaladelik için daha rendeyi yıkaması gerekiyordu ama fevkaladelik ortalık yerde yapılırsa aleladeliğe dönüşüyordu, gizli, birden ve büyük bir şey yapmamış gibi yapılması, gelenin onu öyle bulması gerekiyordu. Yapanın ne yaptığının farkında değil gibi olması fark edenin gizli bir şeyi keşfetmiş olduğunu düşünüp bu sayede kendini de beğenmesi gerekiyordu. Bu kendinde de bir büyüklük bulmasına ve asıl memnuniyete sebep oluyordu.

Mutfağa bacıların yanına gitmeden bahçede yıkayıp geleyim diye içinden geçirdi, fırladı. Bu tür haller onun hayatta en sevdiği şeylerdi. Bir hazırlanıp insan karşısına çıkmak, onların buna tepkilerini seyretmek ve buna göre söz uydurmak. Gidip

rendeyi buz gibi suda özenerek yıkadı, çevire çevire üstünde kalan bir şey olmuş mu diye bakıp içeri girdi. Biraz sonra Fatma Bacı'nın terliğinin şıpırtısından tahmin ettiği ayak sesini duyunca ellerini kavuşturup oturarak bekledi. Kadıncağız içeri girince bu derli topluluğa, çörün çöpün yapılmış işin yanında hafriyat gibi durmadığına, yapılan işin yanında biriken yapılacak başka iş olmayışına, katlanmış örtüye, suyu damlayan rendeye bakınca, "Ah ciğerparem ah ah Allah'ın aslanı," deyip odadan çıktı, Hacer Bacı'yı alıp geldi. Hacer Bacı belli ki evin daha eskisi ve yorgunuydu, böyle bir halâskâr görünce onun da gülmeyen yüzünde dalga şeklinde bir pembelik belirdi. Aziz'e bakıp, "Aferin oğlum," deyip önündekileri aldı. Hacer Bacı, "Dur sana çay getireyim, karnın aç mı?" deyince Aziz kadınların en büyük derdinin yorgunluk, yardımsızlık olduğunu anlayarak, "Bacı durmadan getirip götürme, ben sizin mutfağa gelip otursam olmaz mı?" diye sordu, bacı memnun, "Gel benim izanlı oğlum, gel," deyip öne düştü.

Aziz evin mutfağına daha ilk giriyordu, kendi evlerinde de en çok mutfağı severdi. Mutfak ne fazla büyük ne de küçüktü. Dört duvarının dipleri hep belli ki birilerinin getirdiği ya da yolladığı erzak çuvalları ve tenekelerle doluydu. Ocakta üç tane iri çaydanlık, masanın üstünde kırılacak şekerler, hafiften açık musluğun etrafında çeşit çeşit bezler, bir iri tel dolap ile kocaman salon eşyası gibi kapaklı bir dolap, bir tezgâh ile bir de küçük, üstü dolu kare masa vardı. Hacer Bacı tezgâhın altından yoğurduğu hamuru çıkarıp iki ayrı top yaptı. Mermere benzeyen tezgâhın üstüne un serperek birini oklava ile açmaya başladı. "Senin rendelediğin patates bu böreğe girecek Aziz, insanın kendi emeğini yemesi gibi yok değil mi?" deyince Aziz, "Yok Hacer Bacı, hazır yemek gibisi yok," diye şakalaşmaya çalıştı. Üstünkörü gülüştüler. Ocakta iri bir tencerede kaynayan salçalı bir su vardı, böreğe de ilave harç yine ocakta eski bir tahta kaşıkla karıştırıp duruluyordu. Aziz mutfağın zengin mi, fakir mi olduğunu pek anlayamasa da pek de zengin olmadığını daha ziyade büyük gayret ile ortaya geldiğini tahmin ediyordu. Mutfağın da duvarlarında çeşitli yazılar, levhalar ve resimler, bir de takvim asılıy-

dı. Camların buzu ocağa yakın yerde tümden çözülmüş, dışarıdaki iki kuru ağaca bakıyordu. Aziz kadınlara bir şeyler sormak istiyor ama çok yanlış bir giriş yapmaya da korkuyordu. Sebzeliği, yerdeki eski kahverengi, krem renkli kilimi, kapıdan sıyrılmış yağlı boyaları incelerken Baba'nın sesi geldi. Hacer Bacı'nın eli hamurlu olduğundan Fatma Bacı, "Geliyorum efendim," diye acele ile seslenip hızlıca ellerini silip mutfaktan çıktı. Baba'nın gür sesi ile Fatma Bacı'nın sesini alçaltarak konuşmaya çalıştığı duyuluyordu. Sesler yaklaştı, Baba da mutfağa girdi. Aziz'i görünce yüzünde gayri memnun bir ifade ile, "Geç içeriye sen," dedi. Aziz içi alıp vererek kalktı, yine ne oluyor acaba derken Baba gayet sert ifadeyle, "Ne bu kıyafet, ne bu hal, sana elbise diye bunu verdiler sen de giydin mi, yoksa okula da bununla mı gittin, hiç mi kendinden haberin yok oğlum senin," deyip bacıya, "Küllüğüm nerde?" diye bağırdı. Sobaya yanaşarak, "Niye adam gibi yanmıyor bu, ev buz gibi, havası da bozuk, aç şu camları, her yeri patates soğan kokutmuşsunuz, insanın gönlü dönüyor, soba cayır cayır yanacak, kapı pencere on beş dakikada bir açılacak demiyor muyum, yahu ilk mi duyuyorsunuz, bütün cihanın ahmakları bende mi?" diye bir sıra bağrındı. Aziz'e tekrar dönüp, "Oğlum çıkarsana şu garabet kıyafeti vallahi asabımı bozdun sabah sabah, kahve nerde, huuu Hacer Bacı, fincanı elleyeyim deme soğan kokuyor o da sonra, alıp başımı gideceğim, dağlara çıkacağım, size de bir faydam olmuyor anlaşılan," deyince bacılar, "Efendim, öyle olur mu, Allah korusun," deyip sağa sola koşuşturdular. Aziz de yattığı odaya gidip kendi pantolonu ile kazağını giymeye çıktı.

Yine de kendi üstünü başını giyip gerçek ölçüsüne kavuşunca Aziz'e bir rahatlık geldi, çok canı sıkılsa birden çıkıp koşabilirdi hiç değilse. Niye üstümü değiştirmeyi akıl etmedim, diye kendine de şaşıyordu. Giyinip tekrar ortaya çıksa mı, biraz bu odada dursa mı ne yapsa bilemiyordu. Kediden köpekten farkı yoktu, kendi kedisi de birine görünmeden saklanarak bir yerlerde uyur, kaldırılıp kovalanınca çıkar, gel denince yanaşır, acıkınca iyice yaklaşırdı, bunları aklından geçirmek de hoşuna gitmedi. Baba'nın sesi yine geldi.

"Oğlum süsleniyor musun, nerdesin daha?"

Aziz hemen çıkıp odaya girdi. Baba suratı asık, sakalı bir gecede sanki beş günlük uzamış, kafasının da tıraşı uzayınca o tıraşlı başın parıltısı kaybolmuş, sırtında uzun bir yelek, içinde mintan benzeri bir gömlek, ayağında şalvara benzeyen bir pantolon ile önceki günlerden çok başka görünüyordu. Baba'nın bu hali Aziz'e kötü bir yerde olduğu düşüncesini zerk etti. Bacılar da perişan ve bıkkındılar bugün. Fatma Bacı sobayı canlandırmaya çalışıyor, kül çekiyor, maşa ile karıştırıyor, bazen ortalığa duman verip Baba'yı bağırtıyor, mutfaktaki Hacer Bacı ise belli ki bir şeyleri yetiştirmek için didinip duruyordu. Böylece oturmak pek fenasına gittiği için Aziz yerinden kalkıp, "Dur Fatma Bacı, ben sana azıcık çıra getireyim," der demez Baba, "Ulan sen bacı mısın, karı mısın, bohçacı, natır mısın, sana adam gibi davranmak yaramıyor mu, ayının refiki," diye bağırdı. Aziz'in sinirden sağ bacağı zangır zangır titremeye başladı, eline maşayı alıp Baba'nın üstüne yürüyecek olduğunu ya da aklından geçirdiğini Fatma Bacı anlamış gibi hemen maşayı aldı ve Aziz'e yalvarır gibi bakarak, "Aman oğlum, gözünü seveyim, sakin ol, geçer, akşamın şerri bunlar," diye fısıldadı, "Baba çok iyidir, sabahları böyle olur, bak birazdan gönlünü alır senin, ne yapsın, insanla uğraşmak kolay mı," diye ağzından neredeyse ses çıkmadan söylüyordu. Aziz bacağı hâlâ seğirerek yürüdü, gocuğunu dolaptan bulup aldı, bahçeye çıktı.

Nereye gideceğini bilmeden yürümeye başladı, insanın hiç mi yeri olmaz, bildiği bunca sokaktan, önünden geçtiği bunca evden hiç mi bir çare bulunmaz, bu darlığa şaşıyordu. Elini cebine atınca üç gün önce kümesten aldığı yumurtayı tanıdı, hızla dönüp Baba'nın evine doğru camlardan birine fırlattı. Eve gitmeyi, kedisini bulmayı, mutfakta oturmayı çok istiyordu ama anası, babası, abisi ile yattıkları oda aklına gelince o yana başını bir türlü çeviremiyordu. Hiç bilmeden ne kadar bıkmışım, nasıl duruyormuşum, demek ki durulacak başka yer bulmak imkânsız olduğundan duruyormuşum diye aklından geçiyordu. "Ya okula gidip hademenin evine gireyim ya da daha iyisi Sarılık Tekkesi'ne Hasan Amca'nın yanına varayım," di-

ye düşündü. Hasan Amca'nın Baba'ya nispet kendi halinde bir adam olduğunu, onu hiç azarlamadığını aklına getiriyor, öğleden sonranın artan ayazında yüzü kulakları donarak yürüyordu. Yine de doğruca bu saatte gitmek istemedi. İyice akşam gideyim daha iyi olur diye düşündü.

Gene çarşıya indi, karnı da açtı. Üstü başı kendi kılığına düşünce rahatlamış, sanki başka bir derdi, kaçacak şeyi kalmamıştı, hatta kendini göstermek istiyordu. Üzerine yine bir azatlık havası geldi. Hayvanların dağda bazı durup dururken yürüyüşlerine bir çalım gelir seyreder, yanında giderken şaşardı, koyun keçi olur, inek boğa olur, uyuz at küheylan olurdu. Bir zaman sonra ya bir su görürlerdi, ya güzel bir otlak, o da bitince her hayvan aslına döner, hatta daha sönerek aldıklarını da verirdi. Şimdi ben de bir otlak ya da su hissettim herhalde diye kendine baktı, bir an durup bakınca yine kendine acıdı.

Bildiği bir fırına girdi, fırıncıya hemen, "Eve bir şey yaptırıp götürmeyeceğim, bana kadar bir şey," dedi. Sıcak fırında oturup işleri izlemeye başladı. Bir-iki çay verdiler, içti, pişen pideyi de hemen oracıkta tezgâhtan bozma masaya ilişip hızlıca yedi. Neyse ki ayıya çiğnettikleri çocuğun nenesinin verdiği para hâlâ cebindeydi, birkaç gün daha pide yiyebilirdi. Biraz konuşup ayrıldı.

Kendini böyle bağsız serbest haliyle sadece bağlanacak kapı ararken bulduğuna içi öfke ile doluyordu. Hiç böyle ummazdı, ne hayalsiz ne cesaretsizdi böyle. Bazen evden kaçan, başka şehirlere giden, neler neler yapan, herkesin hayret ve gıpta ettiği kimselerin hikâyelerini işitirdi. Perişan olanları, açlıktan nerdeyse ölenleri, rezil olanları, hapse düşenleri de işitmişti tabii ama şu anda şu sokaktaki haline bakarak kahramanlığı da büsbütün rezil olmayı da çok büyük hareketler etmeye bağlı gibi görüyordu. İkisi de çok kolay değildi. İşte birinin yanında az çok bir iş görebilir, yazın çobanlık yapabilir, günde bir pide yiyebilirdi. Ama şaştığı şey bağsız duramayışıydı. Evinde iken ne mahalleden pek arkadaş edinmiş ne okulun içine yerleşmişti, her ikisi de önünden geçilen şeyler gibiydi. Etraf durgun, harekete karşı sanki duyarlıydı, biri biraz bir aşırılık yapsa hemen

dikkati çekilirdi. Ev zaten suskunluk sahrası. Böyle yaşayabilir miyim acaba, diye düşünürken Baba'nın az evvelki bağırması celali tekrar başına üşüştü, zordu, çok zor. Evinde anasının kendi babasından, "O öyledir, böyledir," diye bahsedip haline tabi olmaya itaat etmeye çağırdığı gibi burada da başka Baba'nın bağırma âdetine bacılar aslının iyiliğini çırpa çırpa tozunu aldıkları bir bez gibi söylüyorlardı. Onlar öyleyse ben öyle değilim, diye benliğini bulup çıkardı. İçine sevgiye benzer bir duygu geldi, ben dedi, bağıranın da susanın da yanında durmayacağım.

Akşamı sağda solda edip Sarılık Tekkesi'ne doğru yollandı. Yerler bugünkü ayazdan ince ama göründüğünden daha sağlam bir buz tabakası ile kaplıydı. Hava durgun, soğuk, bir ağırlık gibi ve rengi koyulaşarak yukarıdan iniyor, altındakileri ezeceğini kaplayacağını sabitleyeceğini belli ediyordu. Daha küçük ve sık nefesler almaya başladı, derin nefes daha tehlikeliydi, içine alırken donuyordu. Tekkenin bayırını biraz da ısınmak için hızlı hızlı çıktı, sona yaklaştığında koşmaya başladı. Tekkenin önündeki sarı binayı görünce bir rahatlama duydu. Son sürat koşup kapıya yapıştı, zili çaldı. Fazla beklemeden Hasan Amca'nın karısı kapıyı açtı, Aziz kadının elini öpmeye davrandı. Kadın kendi halinde, "Gel oğlum içeri gir, ayaz çoğaldı," deyince Aziz yine bir kalp hıçkırması ile sevince yuvarlandı. Kadın içeri, "Hasan Efendi, bak senin oğlan geldi, Aziz," diye seslendi. Aziz bir yerin tanıdığı, aşinası olmayı öyle büyük bir zevk olarak tattı ki, Hasan Amca'yı görünce gülerek ellerine koşup yapıştı. Hasan Amca, "Gel bakalım oğlum, nasılsın, nerden böyle?" diye sordu, ama sorusu ile hemen baş başa ve cevap vermek zorunda bırakmamak için arayı gene kendi kapayarak, "Gel şurada otur biraz ısın, yine de sobaya birden yanaşma, bak teyzen patatesleri içeri attı," diyerek sobanın kül haznesini gösterip Aziz'in ilgisini çekmeye çalıştı. Aziz ona adıyla seslenenlerin arasında ve bir sobaya bitişik olmaktan vücudunun az evvel kaskatı olan hali kıvam değiştirmiş, yüzünde de giderek eriyen yağ gibi yayılan gülümsemesi ile duruyordu. Gülümserken içinden bir ağlama isteği, kendinin değil, ağlamanın isteği gibi belirip duruyordu.

Hasan Amca'ya dönüp, "Hasan Amca, Baba belki iyi bir adam ama ben ondan pek bir şey anlamadım, çok bağırıyor, ev de biraz tuhaf, bacılar iyi ama ne bileyim, içim alıp veriyor orada rahat edemedim."

Biraz durup Hasan Amca'nın yüzüne bakıp devam etti.

"Kendi evinden rahatı yok diyeceksin biliyorum ama inan kendi evim de benim gibi değil ve rahat değil," deyip durdu.

Hasan Efendi, içini çekip bırakarak, "Oğlum," derken Aziz tekrar, "Aslında rahat aramıyorum Hasan Amca, inan ki aramıyorum ama böyle de değil, bana bir iş verseler akşam da yatabilsem, başka bir şey istemem."

"Oğlum, işte onun için yine de kendi evin daha iyi, bağırırsa da kendi baban bağırsın."

"Benim babam susuyor, dilsiz orucunda hep, ama yüzü hep hesap soruyor gibi ya da bana mı öyle geliyor bilmiyorum, birinin yüzü asılınca ben yine ne yaptığımı düşünmekten çok yoruluyorum, ama anlatırkenki gibi değil amca, bu Baba bağırıyor, kendi babam susuyor, ben konuşmak istiyorum aslında."

Hasan Efendi odaya giren hanımına sanki çıkmasını ister gibi bakıp tekrar Aziz'e dönerek, "Oğlum işte herkes başka bir âlem, istediğini bulamazsın, tam rahat edemezsin, şöyle elin ekmek tutana kadar yine de kendi ana babanın yanı daha iyidir diyorum, gençsin bilmezsin, kimse pek rahat değil, baban da değil, anan da, seni severler merak etme."

Aziz ona doğru bakınca, "Burada istediğin kadar misafir ol, ona bir şey demem ama evinle bağı koparma, yarın bir git ellerini öp, istersen sonra yine buraya gel, tamam mı?"

Aziz bir şey demedi, önüne baktı, önünde de bir şey yoktu. Geldiğindeki ferahlık kaybolmuş, acaba eve gitsem nasıl olur diye yine de düşünmeye başlamıştı ki ayı aklına düştü, Hasan Amca'ya ayının hatırını sormayı istediyse de akşam tekkede beraber yatacaklarını düşünerek sevindi.

Geceyi düşündüğü gibi tekkede geçirdi, gene gidip sobayı yaktı, ama bu geceki soğuk odadaki buzu sanki bir türlü çözemiyor, hava ısınırken küçük çıtırtılar çıkarıyordu. Ayı içeri girdiğinde tüylerinin uçlarında buz kristalleri dolmuş, gözle-

rinin kanı da artmış gibiydi. Hasan Amca ayıyı bağlayıp çekildikten sonra Aziz ayıyı daha yakından izlemek, belki onun tarafından da izlenmek için ayının yanına indi. Merdiven sahanlığında otururla yatar arası duran ayı Aziz'e baktı, uzun bir esnedi. Aziz çekinerek elini ayının başına uzatıp biraz okşadı, ayı teyakkuzda durur gibiydi, başı hareket etti, Aziz hafifçe geri çekilip elini tekrar ayının başına uzatırken ayı sol pençesini birdenbire Aziz'in başına yandan yapıştırdı. Yere düşen Aziz hızla kalkınca ayı şiddetli bir sesle bağırarak üstüne doğru hamletti. Aziz can havliyle kaçıp odaya girdi, bütün vücudu titriyor, başı, ayının vurduğu yer müthiş ağrıyordu. Elini uzattığında sol yanağı ve ensesinden, saçlarının arasından kanların sızdığını fark etti. Dehşetle odada oturuyordu. Dışarı çıkacak tekrar ayının yanından geçip bahçede yüzünü yıkayacak cesareti yoktu. Ayıyı çok başka hayal etmişti. Böyle adam çiğneyen, şifa veren, sokakta gezen eski bir oyuncu ayı bile hiç adam olmuyordu demek, ayıdan umduklarına, onu düşününce içine dolanlara acıyarak, kendine utanarak baktı. Ayı da herkes gibiydi, neyse oydu, olduğundan da memnundu, gözleri de kanlansa, içerde de yatsa, şimdi burnundaki kanlı halka, yüzü gözlerinin önündeyken anlıyordu ki ondan bir şey ummak, işte böyle bir tokat yemekti. Ağrısı azalacağına artıyor, kan da şiddetlenmeden usul usul sızıyordu. Sobanın gerisindeki gazeteleri aldı, başına boğazına sarıp şiddetli bir ağrıyla hemen yattı. Bu ânı kapatmak, bitirmek istiyordu. Gece bin defa kalktı, boynunu hiç çeviremiyordu. Okulu düşününce içi büsbütün sıkılıyordu. Elbisem de yok, halim de dünden bin beter, düştüm derim, okula bir gün gitmem diyerek kendini teselliye çalışıyordu. Sağ eliyle yine sol yanağını okşamaya çalışırken ağrıdan olduğunu düşünerek biraz ağladı. Daha ağlayacakken ne yaş geldi gözünden, ne o ağlamanın önden gelen sarsıntısı.

Hasan Amca'nın ayıyı çıkarmak için içeri girmesi ile sıçradı. Bir müddet seslerini dinledi, çıktılar. Camlar tamamen buz kaplıydı. Yataktan üstünden gazeteler düşerek kalktı. Ensesine sardığı gazete kan ile zamklanmış gibi yapışmıştı sadece. Çekmeye çalıştı, yırtılıp birazı elinde kaldı gerisi gene ensesinde.

Başını yine sol tarafa doğru çeviremiyordu, ağrı da devamdaydı. Gocuğunu giyip bahçeye indiğinde yerlerde dört-beş santimlik sert bir kar örtüsü gördü, az az yağmaya da devam ediyordu. Çok keskin soğuk kar da yağdırmıyor, her şeyi kesiyordu. Rüzgâr dünden fazla, havada karı çevire çevire bin zahmetle yere indiriyordu. Bahçedeki tuvalete girdiğinde kırık dökük aynada kendine bakınca şaşırdı. Yüzünün sol tarafı alabildiğine şişmiş, yanağında tırnak izleri, ensesine yapışık gazete kâğıdı ve parça parça kurumuş kan. En çok yüzünün ifadesine, yüzündeki değişikliğe şaştı, başka, bilmediği biri gibiydi. Yüzü uzamış, bakışı, her şeyi değişmişti. Çok daha büyük görünüyordu. İrkilerek geri çekildi, düşünülemiyordu da böyle durumlarda, görmek bazen düşünce biçimi oluyordu. Gördüğü ile geri geri çekilerek ve yüzü aynaya baktıktan sonra da biraz daha değişerek yürüdü. Musluklar tamamen donmuştu. Bahçe kuru dalları ile yaşlı meyve ağaçlarının zorla ve ahenksizce yağan kara ve sert rüzgâra eşlik ettiği ama bahçenin ortasında durup bakıldığında karın döne döne düşemeden havada bir mücadele verdiği, esnekliği hiç kalmamış yaşlı dalların sertçe gıcırdayarak dansa zorlanmış gönülsüz yaşlı bir adam gibi durduğu yerde öne arkaya gerneştiği, yerlerdeki karın tekrar tekrar havalandığı bir uyumsuzluk ve memnuniyetsizlik sergisi gibiydi. Bu tuhaf manzarayı bir müddet seyretti. Bu birbirinden ve zorlanmaktan memnun olmayan başka başka şeyler de yüzü gibi düşündürmeden kendini ona göstermişti. Ayının da bahçede bağlandığı yerden bağrındığını duydu. Ayıya doğru başını çevirince onun da karın altında bembeyaz olmuş tüyleri ile ağaca bağlı, talihine küs, tabiata kırgın, eşlik edebileceği her şeyden uzak, başını hafifçe yukarı kaldırmış, uzun konuşmayı dertlenmeyi bırakmış, sadece bazen kısaca sövüp geçen yaşlı kimseler gibi bir-iki deyip durduğunu gördü.

Bir çala Hasan Amca'yı görünce o tarafa doğru seğirtti. Hasan Amca bahçenin gerisindeki muhtemelen kendi yaptığı derme çatma ahıra girmiş, eski arabasının iki atına yem ve su veriyor, bir tenekede de ateş yakarak içeriyi ısıtıyordu. İçerideki yaşlı bir katır da hiç kıpırdamadan, gözleri açık mı kapalı mı, hat-

ta ölü mü diri mi olduğu bile belli olmadan ayakta taş gibi duruyordu. Aziz ilk girdiği bu yere hemen büyük yakınlık duydu.

"Hayırlı sabahlar Hasan Amca, ben ne yapayım?"

Hasan Amca Aziz'e dönüp, "Su işi kötü oğlum, evdeki borular da tamamen donmuş, bir damla su yok, hayvanlara kar eritttim de su koydum, biraz böyle yapmak lazım," deyip yüzüne bakınca, "Ne oldu suratına, gel bakayım," dedi

Aziz, Hasan Amca'ya yaklaşıp, "Bir şey değil aslında amca, dün gece ayıyla kediyle oynar gibi yapınca kendini belli etti, benden oldu, seveyim dedim, korktu ya da kızdı, ama bir şey yok, yıkayamadım da kötü görünüyor."

Hasan Amca bakıp, "Vallahi aklıma geldiydi, 'Ayıdır, yine de pek yanaşma,' diyecektim, demedim, beni de kaç kez ısırmaya çalıştı, birkaç kere vurdu, oğlum hayvan işte, gir içeri de teyzen bir şey sürer, ben de geliyorum, okula gitmiyor musun?"

"Bu halimle gitmeyeyim diyorum, zaten beni ayıyla görmüşler, neyse Hasan Amca kızmazsan bugün burada kalmak istiyorum."

Hasan Amca bir şey demeden ateşin başına gidip içine biraz odun ilave etti, Aziz'e içeri gitmesini işaretle, başını atlara döndü.

Aziz huzursuzlukla dolu eve girdi, çay hazırlanıyordu. Hep oturduğu yere gidip oturdu. Biraz sonra Hasan Amca da geldi, Aziz'e yanaşıp şöyle bir baktı. Karısına seslenerek:

"Gel de şu çocuğun yüzüne bak, bir şey sür, nerdesin?"

Hasan Amca'nın karısı meraklı bir ifadeyle gelip Aziz'e baktı, Aziz sorulmadan hemen,

"Dün akşam ayının yüzüne fazla eğildim, hayvan rahatsız oldu galiba, bir tane salladı bana," dedi gülümseyerek. "Çok ağrıyor, neyse ki dişlerimi dökmedi, geçer herhalde birkaç güne değil mi, bir şey olur mu?"

Kadın Aziz'e iyice eğilip baktı, saçlarının arasını da yoklayıp:

"Geçer, Allah gözünü korumuş, kara merhem var ondan sürelim de mikrop kapmışsa dışarı atsın.

Sofraya beraber oturdular, Hasan Efendi'nin karısı dünden yaptığı tandır ekmeklerini ıslatmış, sobada ısıtıyordu. Çay dur-

gun bir renkte, bardaklarda gönülsüz, ışımadan duruyordu, küp peyniri ile tereyağı da vardı. Sofrada yiyecekleri bitip konuşurlar, çay içmeye devam ederlerken kapı çaldı. Hasan Amca karısına baktı, karısı da beklediği yok olacak ki, "Hayırdır?" diye kapıya gitti. Kapıda bir erkek sesi duyan Hasan Efendi de arkasından yollandı. İçeriye Baba'nın yanında iki sefer gördüğü genç sayılabilecek tıknaz bir adam girdi. Aziz'e dikkatle baktı. Hasan Efendi biraz şaşırmış, "Ne gerek var, gelir başka bir vakit, üstüne düşülür mü?" gibi şeyler söylüyor, gelen adam da, "Efendim 'Al da gel,' dedi, şimdi mahcup olmayalım," diye cevap veriyor, oturmaya yanaşmadan ayakta dinelerek bekliyordu.

Hasan Efendi Aziz'e dönerek isteksizce, "Aziz kalk istiyorsan, Baba seni çağırıyormuş," dedi. Adamı işaret ederek, "Onun için gelmiş, 'Benimle gelsin,' diyor," diye devam etti.

Aziz şaşırarak, biraz da çekinerek Hasan Efendi'ye baktı. Hiç ummadığı bir şeydi, ama içinde bir hareket, bir telaş, sanki içerisinde mobilyalar halılar varmış da çekiliyor, itiliyormuş gibi sesler, itişmeler duyuyordu. Telaşla bir şey söylemek için, "Yüzüme merhem sürecektik," dedi. Adam yüzüne baktı ama bir şey sormadı, sakince, "Sürün, beklerim," dedi. Hasan Efendi Aziz'e bakarak bir şey demesini bekliyor gibiydi. Aziz birden her fırsatta Hasan Efendi'nin yanından gidip akabinde de kuyruğunu katlayıp geldiğini hatırlayarak kıpkırmızı oldu, bir cesaret adama dönerek, "Sağ olsun, gelirim bir gün, elini öperim, şimdi hem hastayım," dedi, biraz bekleyip, "Zaten Baba da bana çok bağırmıştı, ben de camınıza yumurta attım, şimdi gene beni bağırmak için çağırıyor olmasın, zaten anam babamla aram kötü," diye ekledi.

Son ilavelere gerek olmadığını daha söylerken de fark etmiş sesini kesememişti, hatta abisinden bile bahsedecekken ancak zorlukla durabilmişti.

Adam Aziz'e yüzündeki sabit ifadesi ile bakıp,

"Bilmem ki, bana, 'Getir,' dedi, şimdi gidip ne diyeyim, bir gel istersen sonra geri gelirsin, merak etti herhalde, bilmem ben."

Hasan Efendi'nin karısı dolaptan çıkardığı, üzeri bir bezle örtülü küçük bir kap ile geldi. Üzerindeki bezi kaldırıp bir

parmak merhemi aldı, Aziz'in yanağına, ensesine koyu kırmızı renkli merhemden sürdü, şöyle bir geri çekilip bakıp yaralı yerlere iyice yedirdi. Bir parmak daha alıp onu da saç diplerine sürdü. "İki gün böyle dur, yıkama, üzerine yatma, iltihabını atar, sonra bir hamama gider, kaynar su dökünürsün. Ben gene bakarım," dedi.

Aziz zaten yaralı bereli ve şiş suratının bu koyu renkli merhemle daha ne hale geldiğini merak ediyor, bir yandan da çok kötü şeylere bakılamayan anları hatıra getirip anlıyordu. Neyine bakacaktı ki artık bunun, bir de hele iltihap akarsa sadece kimseye görünmemeye gayret etmesi gerekecekti. Gelen adam onu bu haliyle hâlâ götürmek istiyor mu, anlamak için yan gözle baktı. Adamın yüzü aynıydı. Kendini gene aklına getirdi, her an halden hale geçiyor, başkaları hep aynı kalmayı beceriyorlardı. Hasan Efendi'ye baktı, o da aynıydı, karısı, aynı.

Adama dönüp, "Acaba Baba bu halimi görse ne der, kızar mı bu suratla niye geldin diye?" derken bu ihtimal içinde kuvvetleniyordu. Adam hiçbir şey düşünmeyenlere özgü genişlikle, "Niye kızsın, yara işte," dedi. Aziz sıkıntı ile konuşmanın susmaktan zor olduğunu görerek kalktı.

"Hasan Amca, geçen Baba'nın yanından pek acele ayrıldım, bir gidip geleyim mi, ne dersin?" diye sordu, aklından usulünce davranmış olmayı, tekrar geldiğinde burayı gücendirmemiş olmayı istiyordu. Hasan Amca, "Git, gel," diyerek fazla uzatmadan eli ile de işaret edip dışarı çıkmaya davrandı.

Aziz ile adam öğleni henüz geçmişti ki Baba'nın evine vardılar. Bu yaklaşmada Aziz bu sefer kalp çarpıntıları, korkular ve tedirginliklerden uzak oluşunu kendini yoklarken fark etti. "Herhalde yüzüm, yaram yüzünden," diye düşündü. Kapının önü cami pabuçluğu gibi üst üste yığılmış, birbirine karılmış bir ayakkabı yığınıyla doluydu. İçeri girdiler. İlk kez gördüğü benzer elbiseler giymiş kadınlar büyük odanın dışında yerlerde, mutfakta, sahanlıkta oturmuş bazen fısıltı ile konuşuyorlardı. Salon dolu, dumandan göz gözü görmez halde arada Baba'nın sesi ve kahkahası patlıyordu. Beraber geldiği adam kendisi öne geçerek Aziz'e de takip ile içeriyi işaret ederek gir-

mesini söyledi. Peş peşe içeri dahil oldular. Baba'nın yanına varıp el öperken Baba da arkasındaki Aziz'e baktı. Aziz ne yapacağını bilemeyerek öyle ayakta duruyordu. Baba eliyle gel işareti yapınca o da korku ile o yana yürümeye başladı, tek tük alçak sesle söz söyleyenlerin dışında bir ses yoktu, sadece geniz yakıcı bir duman ve aşırı bir sıcak ile yanaklarının yanmaya başladığını hissetti. Baba'nın eline doğru tedirgin uzanırken Baba, "Ne oldun böyle, neyin nesi?" diye ilgi ile sorunca Aziz ayının vurduğunu, teyzenin de merhem sürdüğünü anlattı. Anlatacak ve başka şeylerin önüne geçecek hem de sahici bir şeyinin olmasından memnun kendini güvende duyuyordu. "Ağrıyor mu?" denince pek ağrısı olmamasına rağmen ağrının da ardına saklanmak için, "Evet," dedi. Baba samimi bir ilgiyle, "Ulan ne girdin ayının dibine, görüyor musun Kasım Dede," diye yanındaki yaşlıca adama döndü, "Bize gelen de böyle, millet ayı ile şifa bulur, bu da ayının şamarını yiyor, ne diyeyim ben, geç otur hadi, geçmişler olsun," dedi. Aziz oturacak yer göremeyince yerlerde oturan gençlerden bazıları iyice yanaşıp ona da yer açtılar. Ne onunla ilgilenen ne kimdir merak eden vardı, her şeyi merak eden bir ben miyim acaba, herkes ne kadar benzermiş, bu birlikler acaba bundan mı, diye aklından geçiriyordu. Bacılar, herhalde başka bacılar ile beraber içeriye ha bire çay taşıyor, soğuk suları tazeliyorlardı.

Baba Aziz'e dönüp, "Ya Aziz, hep böyle başlar değil mi teraneler, ya Seydi, ya bilmem ne, söyle bakalım diye." Yine bir kahkaha attı. Yahu insan kendi kendine konuştuğu için mi böyle oluyor acaba, günahını da almayayım şimdi adamların, bak galiba öyle. Gerçek muhatap olmayınca ya bilmem ne, ey bilmem kim, "Vallahi buldum, buldurdun bana ya Aziz," deyip gene bir kahkaha attı. "Ya Aziz söyle bakalım ayının kıltında ne arıyordun, söyle bakalım, vallahi ciddi soruyorum, susun, dinleyin bakalım," diye ahaliye de sükûn verdi.

Aziz bütün içi iyice içine çekilmiş halde durdu. Kalabalıkta şarkı türkü söyleyebilenlere de şaşardı zaten. Böyle bir konuşma da ondan farklı değildi. Baba'nın tüm heybeti ile, "Dinliyorum," demesi ile içinde bir saz akort etti.

"Ayı perişan görünüyordu, ayılığının artık kalmadığını düşündüm, o haliyle vurabileceği hiç aklıma gelmedi."

Baba dikkatle dinleyerek, "Hah, söyle, duydunuz mu, ayılığı kalmamış, hah, senin neyin vardı peki, onu da söyle," diye ciddiyetle sordu, bıyıklarına eliyle bastırarak tam cephesi ile Aziz'e yöneldi.

"Ben ona iyi niyetimi gösterecektim, ahbap olacaktık. Duraksayarak, ondan çok umutluydum, o da böyle bir şey bekliyor zannediyordum."

Baba hafifçe öne eğilerek, "Ne oldu peki, bir vurmayla her şey dağıldı mı, şifa kocakarının kara merheminde mi, sen de buranın camına yumurta atıp gittin, ben sana bağırdım diye tabii, ama bak yine bir aradayız. Ama bir şey de değiliz daha. Elem Ta'lem? Bilmez misin, bilirsin, bilirsin. Öyle denmiş değil mi? Ben de senden umuyorum ama bu bağırmama mani değil, sen yalnız bir daha yumurta taş, bilmem ne atarsan yine de iyi olmaz. Ayı, koskoca ayı, seni sevmiştir, merak etme anlar o kadarı, ama onun da bir geçmişi var, hırsı, arkasına bakıp ağladığı var, burnundaki halkayı çıkaramazlığı var, bundan utanması var. Sen ayıyı seviyorsan bir dahaki sefere onun burnundaki halkayı çıkar, bana getir, ben onu bak bunun yanına," diyerek boynundaki teslim taşını gösterdi, "İşte bunun yanına asıp boynumda tutacağım."

Aziz bir saniye bile düşünmeden, "Tamam," dedi. Baba coşku ile, "Yahu işte bana böyle saniyede tamam diyecek adam lazım, aferin, gel bakayım buraya, kalksana oğlum," diyerek yanındakilerden birine işaret etti. Adam kalkınca Aziz onun yerine geçti. Hacer Bacı yüzüne dikkatle bakarak, gizli bir tebessümle çay verdi. Aziz her kabule uğrayışında olduğu gibi hamurunda bir gevşeme, dünyayı tatlı bulma hali ile sarmalandı. Her sertlik yumuşamış, her kötü koku tahammül edilir hatta merhamet edilir olmuş, şu küçücük yer kocaman bir meraya dönmüştü. Şimdi kendi kötü yönlerine bile çifteler atarak şakalaşıyor, iyisi kötüsüne hoşgörü ile bakıyordu. Kıvam önemliydi herhalde ve eriyebilme özelliği. Ya kaynar şeylerin içine atılıyor ve sertçe takur tukur çarparak hiçbir şeyin tadını da içine

alamadan harap olup parçalanıyor ya da dışarı atılıyordu hep. Ama ilk malzeme, içine gireceği mayi hep istenmeyen, içinde erinemeyen oluyordu. Şu hal de belki istenen değildi ama kendisi istendiği, gel, yanaş dendiği için, aferin dendiği için kusurları zail olmuş, artık o da bir güzel olmuştu.

Baba gelen kahvesini içerek tekrar Aziz'e döndü, eliyle de sırtına vurarak:

"Ya Aziz, sen de sonra anlatırsın, 'Benim gözüm de ayının şamarıyla açıldı, ilk mürşidim ayıdır,' diye." Gülerek etrafın sözlerine cevap yetiştiriyordu. "Ne yavan adamlarsınız yahu, vallahi sizi yağa yatırsam bala batırsam yenmezsiniz." Etraftakilere dönüp, "Hepinize soruyorum, ona göre," deyip, "Camları aç bacı, içeri külhana döndü, yahu hiç mi rahatsız olma nedir bilen yok," deyince yanındaki yaşlı adam, "Efendim siz rahatsız olmadan biz nasıl olalım," dedi. Baba öfkelenerek, "Hadi ordan, sanki her halinle takiptesin de rahatsızlıkta önden adım atmıyorsun, edebini seveyim. Şu oturma kalkmadaki, susup baş eğmedeki hali edepten, takipten sayıyorsunuz ya ne kolay yahu böyle ihvan olmak, ye, iç, azcık terle, değil mi, sesini kes otur, oh oldubitti." Yüzü asılarak gene Aziz'e döndü:

"Söyleyin bakalım, yaşayan mı büyüktür ölü mü?"

Bir sigara daha yakıp tıraşlı başını önden arkaya sıvazlayarak ahaliye bakar gibi durup kendi içine baktı.

"Ne diyorsun Ahmet Ağa, mesela Konevi hazretleri mi büyüktür, misal şimdiki bir büyük mü?"

Ahmet Ağa diye seslenilen adam hafiften toplanarak:

"Doğrusunu siz bilirsiniz efendim, büyükler büyüğü tanır."

Baba, "Ha hıyarağası, ha laf söyledin, ne efendisin amma değil mi, ulan uyuzlar, söyleyin diyorum, Aziz sen söyle oğlum, söyle de duysunlar."

Aziz, "Neden bilmiyorum ama yaşayan büyüktür," dedi.

Baba, "Gel gözünü sevdiğim, gel," deyip, "Gitme yavrum seni de aslan pâreler" şarkısını söylemeye başladı. "Ah delik delik sinemdeki yâreler" kısmını söylerken gözlerinden yaş gelmeye başladı. Öksürerek durdu.

"Hayat neden değerli biliyor musunuz, o sadece sizin hayatınız değil de o yüzden. Yoksa sen kimsin ki tek başına senin bir kıymetin olsun. Koca Mısri'nin hayatı bitti mi 70 senede, ha? Hayır, o başka birinde devam ediyor, sen o yüzden ayağını denk alacaksın, arkandakini de düşüneceksin, o yüzden ona da fazla ağlamayacaksın, onun yüzünü de güldüreceksin, senden sonrakini de, yaşadım bitti değil, hem yaşamadın hem bitmedi."

Yüzünü ovaladı, bıyıklarını çekiştirdi. Devam etti.

"Kim bana kanlarını helal edecek, böyle hayvan gibi yaşar ve yaşamış olanı ve nereye gittiğini bildiğimi izlemezsem? Yaşayan yaptığını en koyusundan da olsa yaşarken yapar, hayat o zaman kıymetlidir, ölenin kıymeti artık kendinde değil, yapmış bırakmış olduklarındadır. Yaşamakta olan onun güçlüklerini de mirasını da devralır. Her büyük adam bu sebep başka büyük ya da büyüklerle anılır. Tek yoktur, insan soydur. İnsana hürmet buna sebep gerekli. Ve ölen mutlaka bir halife bırakır ve ölenin de kıymeti onda devam eder. Kim hayatta ve mücadeleye devamda ve eskiyi de arkasına almışsa büyük o'dur, bilmem ne efendi öldü, bilmem ne efendi sağ, büyük sağlıkta, sağ olandadır, enbiya hariç böyledir. Eski yenide tecelli eder, can canlıdadır. 'Biz bir nesli silip yerine yenisini getiririz,' hükmü buna işaret eder."

Aziz, Baba'yı dinlerken zihninde uyuşmaya benzer bir his duyuyor, içinde bir yer değiştirme, gürültü, terk ediş, çoğalma hissediyordu. Baba etrafa fazla yüklendiğini ve yükü de taşıyabilecek olan olmadığını görünce ağır bir kasavete ve öfkeye düşüyor bazen de fazla öfkeleneceği zamanı önceden kestirip hemen başka bir yola sapıp orada bir müddet neşelenemeden oyalanıyor sonra nispeten içine gireceği bir mecraya yerleşiyordu. İzin isteyip tek tük kalkanların ardından önlerine getirilen yemekleri yemeye başladılar. İki gün sonraki toplanmadan bahsederek, tekmiller verilerek büyük çoğunluk evi terk etti. Kalan beş-altı kişi ile Baba daha yakinen sohbet ederken Aziz'i de, "Sen de dur," diyerek yanında tuttu. Akşamüstü hep beraber çay kenarına doğru yürümeye çıktılar, söz koyu, arada Ba-

ba'nın söylediği deyişlerle kararan havada, tırmalayan soğukta Aziz kendini bilmeden bir büyünün içine sürülmüş duyuyordu. Gece saat ona doğru eve vardıklarında evin kokusu ve sıcağı bedenini sımsıkı sardı. Yumuşak bir örtüye sarınmış, perdesini çekmiş, kendi içi içine sanki ilk kez tam oturmuştu. Baba'nın hazırlattığı siyah, bedenine az çok uyar ceketi pantolonu, beyaz gömleği sandalyede uyur buldu. Yatağın üstünde siyah bir kaşkol de boylu boyunca duruyordu.

Gelecek korkusu duymadan, anasını babasını aklına getirmeden, dünyayı bir orman, ıslak toprak, çürümüş yaprak, ısıran dalayan kovalayan ama neşe kaçırmayan bir soğuk, derdi deyişlerle kovalanacak bir hayta duyarak, kendini de hepsi ile baş edebilecek bir ruh duyarak en güzel bir uykuya vardı.

Sabah bahçedeki tuvalette yarasına fazla su değdirmemeye çalışarak yarım yamalak yıkanırken dünyanın geri kalanının bilmediği bir sırrı haiz, zenginliğe tokluğa her şeye bigâne geniş göğsüne baktı. Bu göğse her şey sığardı da daha ne kadar yer artardı kim bilir. Kendini çok, dünyayı az buldu. Yaşayanın büyük olduğu, yaşayanların ölülere malum olmadığının söylendiği akşam tekrar içine kaçarak kalbini çatırdattı. Ölüler, derken hani şu etraf, hani kabirdekilerin duyun, kıpırdayın diye seslendikleri, denilen dün akşamı hatırladı. Sabah olmasına rağmen gözündeki ışık hâlâ loş, hâlâ geceydi. Başı tutuşarak kendine baktı, gözlerini korkusuz, çenesini köşelenmiş gördü.

Siyah elbiseyi sakince giyip kaşkolü de boynuna sardı. Okula doğru elleri cebinde yürürken kim çıksa karşısına tınmayacağını hissetmekten içi kabarıyor, kalbi bilmediği bir şarkı söylüyordu. Ona bakan birkaç kişi olduğunu sezer gibi oldu, hiç aldırmadı. Saçları, yüzü epeyce kirli, yaralı ve merhemi kısmen duruyordu ama o kendini fevkalade ve güzel buluyordu, şu halini kimseye vermez, hiçbir şeyle değiş tokuş etmezdi. Artık eski güzel, gözüne güzel görünmüyordu, bildiği en iyiye burun kıvırdı. Okulun bahçesine de aynı hal ile girdi. Merdivenlerde matematik hocası ile karşılaşınca ona da Baba'nın odaya giren bazılarına başıyla verdiği o kafasını hafifçe yukarı kaldıran selamından verdi. Hocası şaşırarak, "Dur bakalım biraz,

dün gelmemişsin, yüzünde ne var, ne oluyor?" diye kolundan çekeleyerek sordu. Aziz hiç tavrından geri durmadan, "Yüzüme ayı vurdu, dün ondan gelemedim, gayri iyiyim, başka derdim yok," dedi. Hocası duraklamaya meyli olduğu halde durmayı kendine yediremeyerek, "Dur bakayım, dur," deyip kolundan iyice çekti.

Erzurum'a iki sene önce gelmiş, hep okuduğu, duyduğu bazı garipliklere, acılara tesadüf etme isteği ile tutuşmuştu. Ama bu Anadolu şehrinde şöyle ağız tadı ile kendisine bir başka bakış attıracak şeye tesadüf edememiş, hayatın boşunalığına tıkanıp kalmış, çektiği acı bu, ağzındaki tat bu, görmeden yaşamadan, tutmadan kavrulamadan acının en kötüsüne yani yaşayamamanın, hiçbir şeye tanık, hükümlü, tutuklu, azmettirici olamamanın hükmü ile bugüne gelmişti. Hâlbuki Ankara'da iken içini tıka basa bir hayat örgüsü ile doldurmuş, bunlarla nasıl başa çıkacağı ile ilgili kendi kendine destanlar kurmuş, kâh yaralanmış, kâh vurmuş, kâh sürünmüştü ama hiç aklına hiçbir şeyin olmayacağı gelmemişti. Aklına her şey gelmişti de hiçbir şeyin olmayacağı gelmemişti. Geçen sene büyük bir buhrana düşmüştü. Ne ondan bir medet uman vardı, ne eğilebileceği bir yaralı gönül. Ne ona bildiklerini soran vardı ne bilmediğini gösteren. Elinde tebeşir, sırtında ekose ceket suspus öğrencilerin karşısında ders anlatıyor, tesirsiz ders, tesirsiz birkaç öğüt, bazı geçer notlar çoğunlukla kırık notlar arasında en küçük bir yol, bir akarsu, bir sızıntı bile olmadan öyle kaskatı duruyordu. Yirmi dokuz yaşındaydı, bekârdı. Kime, hangi dükkâna, hangi kahveye gitmiş ise eli, zihni, gönlü boş dönmüştü. Bir söz olsun yüzüne çarpmıyordu, bir tokat olsun yemiyordu, aç olan da tok olan da bir çizgide duruyor, hayat bir ipe dizilmiş gibi gün güne yapışık geçiyordu. Bütün bu kitapların, şiirlerin, ideolojilerin, kahramanları, katilleri, yaralıları, muzdaripleri neredeydi? Hayat neredeydi, çıldıracaktı. Sıkıntıdan sırtında zona çıkmış, o ağrılı kaşıntı bile ona iyi gelmişti. Öğretmenler çoğunlukla onu boş bir hayalperest olarak görüyorlardı. Gerçeği bilmeyenlerin en küçümsediği şeyin hayal ve hayal kuranlar oluşunu da aklı almıyordu. Hiçbir söze başlayamıyor, karşısındaki sıkılı-

yor ve onu hafif bulduğunu ima ediyordu. "Ne peki?" dediğinde, "Çalışıyoruz, yiyeceğimiz var, evet şimdi buradan geçeceğimiz yer neresi peki?" dediğinde, "Evlen karı derdine tutuş, çoluk çocuk belasına bulaş, zaten ihtiyarlarsın," diyorlar, bu kadarı bile bilemeyişine de hayret ediyorlardı.

Önceki gün gördüğü Aziz ve az çok ne olduğunu bildiği, birazını da tahmin ettiği babası gece zihnini meşgul etmişti. Bir şey göreceği, bir dert dinleyeceği, bir hayata temas edeceği ve buna müdahil olacağı heyecanını duymuş, içinden türlü şeyler kurmuştu. Şimdi de Aziz'i hem önceki gün gelmediğini bilip şimdi de böyle bir değişik hal ile görünce yine heyecanı depreşmiş bunu sıkı sıkıya tutmayı, dibini anlamayı iştah ile iki senenin özlemi ile istemişti. Aziz'e dönüp, "Okul çıkışı seninle biraz konuşmak, dertleşmek istiyorum, merak etme, senin tarafındayım," dedi.

Aziz Hocasının bu yakınlığına, hele normal haliyle, "Senin tarafındayım," sözüne vereceği tepkiye de uzak kalarak yine bir mimikle karşılık verdi. Sınıfın, diğer öğrencilerin üzerindeki hükümleri o kadar zayıflamış, sezilemez olmuştu ki kendinde hissettiği büyüme ve hürriyet hissinden başı döner gibi oluyor, içine baksa başı dönüyor, kendini derin, karanlık bir kuyu görüyordu. Türkçe hocası onu derse kaldırdığında da bildiği kadarını söyleyip bilmediğini sükûnetle kabul ettiğinde hocasının bile ona şaşarak ve, "Peki, oğlum otur," diyerek karşılık verdiğini duydu. Yeni bir şey yaptığında yeni bir şey de görüyordu. Dersler bitince kimseden kaçmadan ama yanaşamayacakları bir telle çevrili olduğunu hissederek merdivenlerden inerken matematik hocası Nazif Bey ile karşılaştı. Nazif Bey telaşlı bir görünümle hemen Aziz'e yönelip, "Aziz gel buraya, baban burda, müdür ile görüşüyor, seni bekliyorlar, ben de seninle geleceğim," dedi. Aziz babasını duyup hatırlayınca içindeki sanki şişmiş kütle söner gibi oldu, kızardığını ve telaşlandığını fark etti. Bu sabahtan beri kendine yeni bir benlik gibi gelip yerleşmiş benliğine dönerek, "Hadi, nolur, böyle devam edelim," dedi. Adımları da ağırlaşarak Nazif Bey ile beraber müdürün odasına doğru yürümeye başladılar. Hocası arkadan dirseğini tuta-

rak ona bir destek sunmaya çalışıyordu. İçeri girdiklerinde müdür ile babası çay içerek oturuyor ve konuşmuyorlardı. Müdür önündeki birkaç kâğıtla mecbur olmadığı halde meşgul olmaya çalışıyor gibiydi. Onlar içeri girince rahatlayarak içini çekti. Babası hafifçe başını kaldırıp ona baktı, yüzü sert ve ifadesizdi. Müdür babasına dönerek, "Halis Efendi, gençlerde böyle şeyler hep oluyor, büyütmeyin, akılları başlarında değil, serserilik zamanları," diyerek Aziz'e döndü, "Git öp babanın elini özür dile, 'Daha yapmam, ekmek yediğim evime nankörlük etmem,' de, hadi," diye sertçe söyledi. Bir an evvel işi bitirip gitmelerini istiyor gibiydi. Aziz yerinden kıpırdamadı. Aklında da hiçbir şey yoktu. Müdür sinirlenerek, "Sana diyorum, beni babanın yanında bağırtma," diye sesini yükseltti. Babası yüzü kararak müdüre döndü, "Ne babası, ne evladı, çocuk yedi-sekiz yaşına kadar çocuktur, sonra işte böyle hasım olur, kimin gücü kime yeterse, işte böyle," deyip yerinden kalktı, ayakta öylece duran Aziz'in suratına bütün gücü ile vurdu, bir daha vurdu. Aziz zangır zangır titreyen bacakları ile ayakta zor duruyordu. Nazif Bey araya girip babasına, "Ne babalık sizin de yaptığınız," diye söyleyince babası bir küçük tokat da ona attı. Müdür araya girmeye pek niyetlenmeden, "Böyle olmaz, böyle olmaz, ben sizi barıştırayım dedim, böyle olmaz," diye söylenmeye başladı. İşin buraya devrileceğini beklemiyor değildi ama hem Nazif Bey'in de araya girip tokat yemesi, hem oğlanın babasından özür dilemeye yanaşmaması olağan akışı bozmuştu. Nazif Bey, "Size bunun hesabını soramam mı zannediyorsunuz?" diye diklendi. Babası siniri değil de hor görüsü ve bir şeye tutmazlığı varmış gibi ağzını aşağı çekerek, "Sor bakalım it, sen nasıl hocasın, ben de sana bunun bir hesabını sorayım o vakit," diyerek elinin tersini yine salladı. Aziz'e dönüp, "Sen benim gözüme görüneyim deme, milletin diline düşmüşsün, rezil olmuşsun, bir haftada ne ayıcılığın kalmış ne dinsiz imansızlara, tahtacılara karışmadığın." Nefesini tutarak, "Şuna bak, soykası batasıcaya bak, bir günde kendine bulduğu yere bak, yanına vardıklarına bak," derken tekrar saldıracak gibi oldu. Ama o kuvveti kesilmişti, müdüre dönüp, "Ben bunun velisi değilim,

kim alır alsın, anası da değil, siz de adam değilsiniz benim nazarımda," deyip müdüre de çıkıştı.

Babası odadan çıkınca Nazif Bey müdüre dönüp, "Ben velisi olurum, hiç mühim değil," dedi. Yüzünde gözlerinde ışık ışıl hayat yanıyordu. Müdür olanlardan gayri memnun, "Dur bakalım hele, o işler öyle kolay mı, hırsından mı dedi, inadına yapışacak mı," derken Aziz'e bakıp, "Bir de bu var tabii, oğlum sen de hakikaten sopalıksın, o ne biçim duruş öyle, serseriymişsin de haberimiz yokmuş," deyip sustu. İşi olduğu ve çıkmak istediği belliydi. "Çıkın sonra bir görüşelim," deyip onları odadan çıkardı.

Aziz sabahki gibi değildi, önceki günkü gibi de değildi, bir ay evvelki gibi de değildi, hiç bilmediği biri gibiydi. Başına gelenleri idrak edemiyor, velisi değil ne demek, tam kavrayamıyor, yediği dayağı içine hiç sindiremiyor, sık sık nefes alarak sanki babasına duyduğu nefreti daha derine indiriyordu. Bunlar geçecek miydi acaba, geçmek ne demekti acaba, geçen ne olup da geçiyordu? Hiç bilemiyordu. Kemikleri dişleri değil de hiç bilmediği bir yeri kırılmış gibiydi, hayata nasıl devam edeceğini bilemiyordu.

Nazif Bey halini anlayarak, "Dur Aziz dur, sağlam dur, iki tokatla yıkılma, bu kadar değilsin, başlayacaksın, sen onlardan olmayacaksın," diyerek sırtına dokunuyor, gerçekten de inanarak ve istekle konuşuyordu.

Derse gireceğinden biraz acelesi vardı, evinin adresini verdi. "Bende de kalabilirsin, korkma," deyip ayrıldı.

Aziz kendini sağda solda dolaşabilecek kuvvette hissetmiyordu ama babasının arasına karıştığı diyerek hor görü ile bahsettiği kişiler ayıdan dolayı Hasan Amca mı, Baba'nın evi mi, ikisi de mi, düşünüyor, karar veremiyordu. Yine de önceki akşam kendisine başka bir hal zerk eden ve bununla belki şu ânı bile çok perişan olmadan atlatabilmesine sebep olan Baba'nın yanını gidilecek yer olarak görüyordu. Ağır ağır düşüne taşına mümkün mertebe en sakin sokaklardan geçerek eve vardı. İçeri pek kalabalık görünmüyordu, muhtemelen de Baba yeni uyanmıştı. Kapıyı çalarak içeri girdi. Hacer Bacı mütebessim karşı-

ladı, elbisesinin yakıştığını söyledi. Büyük odadan Baba'nın sesi geldi. "Gel buraya, gel."

Aziz Baba'nın yanına girdi, herkesin öyle yaptığını gördüğü için o da elini öpmeye çalıştı, Baba öptürmeden ama öpmüş saydığı bir elini kaldırma hareketi ile hürmetini kabul ederek içeri seslendi. "Bacılar bir kahve de Aziz'e buyurun."

Aziz Baba'yı böyle tadında bulunca az da olsa rahatladı, gelirken çünkü bir de Baba'nın babaları üstündeyse ne yaparım diye düşünüp epey sıkıntı çekmişti. Baba yeni bir sigara yakıp kahvesini de iyice önüne çekip, "Ya Aziz, ne var bu okulda gidip duruyorsun yahu, kendine bir kılavuz mu buldun, bir kız mı buldun, ne arıyorsun ders kitabında söyle bakayım?" dedi. Derken, cevabı bekleyecekken, "Ne oldu, yüzün gözün kaymış, baban mı, o değil mi, odur," dedi.

Aziz Baba'nın durup dururken birden babası ile ilgili işkillenmesine çok şaşırarak, "Nerden bildiniz, nasıl?" diye sordu.

Baba bir kahkaha atarak, "Ulan ben neyim, benim betim benzim neden atar, Allah'tan korkmam, peygamber gerçekte kimdir bilmem, evliya tanımam, ins-ü cin bilmem, ya anamdan ya babamdan evliysem de karımdan kocamdan korkarım, diyeceğiniz yerde, efendi nasıl bildi görüyor musun, diyorsunuz," diye kahkaha ile gülerek, "Yahu sizi biliyorum, daha ne bileyim, senin mübarek yüzünü solduracak, uykunu kaçıracak başka şey var mı, ha? Sizi bilmekten vallahi böyle ins seviyesinde kalıyorum, cine tırmanamıyorum, cin beni beğenmiyor yahu. Sana bir şey söyleyeyim mi, bu devirde mürşitlik de çok kolay, vallahi çok kolay, o yüzden zaten büyükler kayboldu, ne olsan yeterince büyüyemezsin bu tarlada, ihvan da mürşidi büyütür, beni kim büyütecek bu kabak tarlasında?" diye bağırdı. Bütün ihvan bön ama şeyh allame olur mu, olmuyor işte.

Aziz Baba'ya nedense hafiften gülümseyerek bakıp:

"Babam okula gelmiş, evden kaçtım mı, öylesine küsüp çıkmış mıydım aslında bilmiyorum, hâlâ bilmiyorum. O sabahtan beri olanlar bütün ömrümden daha uzun."

Hacer Bacı biraz börek ve çay getirdi, "Sabah yemeden erken-

den çıkıyor efendim," diyerek Baba'ya açıklamada bulundu. Baba başını tamam manasında sallayarak bacıya yol verdi.

Aziz tereddüt etmeden, "Müdürün yanında beni bekliyordu, iki tokat attı bana, yüzüm hâlâ yanıyor," dedi. Baba'ya bakarak babasının kimlere karışmışsın sözünü de söylerse o an için iyi ama sonrasında sanki kötü olacağını hissetti. Canı yine de söylemek istiyor, yani evden çıkmamdan ziyade sizin yanınızda durduğum için sopa yedim, demek istiyordu. Bu suretle onu korumaya alırlar diye düşünüyordu ama bir yandan da onları iyi bir şey gibi görmeyenlerin arasından geldiği, öyle bir babası olduğu için kendisine de bu sefer burada menfi gözle bakılabilirdi. Zorlanarak susuyor, çıkmak için istifra edilmeye hazırlanan cümleyi geri yutup duruyordu. Çayını çok hızlı içti, böreği de iki lokmada ağzına attı. Baba kaşını çatarak, "Başka ne dedi, nerdesin, kimin yanındasın, ne yiyip içiyorsun, demedi mi?" Aziz duraksayarak, "Biliyor galiba, sormadı," dedi. Baba bunu duyunca, "İyi o zaman, gittiğin yerde kal mı dedi yani, gel mi dedi?" Aziz, "Gel demedi, artık velim de olmadığını söyledi," diyerek sustu.

Baba küçümseyerek, "Herife bak, ne kolay bunların her işi, ne kolay, çıktın mı gelemezsin, geldin mi gidemezsin, valla ikrar verenden şiddetlisi evlerde, zaten evin şiddetinden ve korkusundan kimsede başka şeye el verecek, döşek serecek hal kalmamış, insan iğreniyor," deyip sehpanın üzerindeki mendile tükürüp bıraktı.

Tekrar Aziz'e dönüp, "Nasılsın peki böyle velisiz, rahatladın mı, kötü mü oldu, yeni veli mi arayacaksın?" diye sordu. Aziz önüne bakarak, "Rahatlamadım, uzakta dursun bana karışmasın ama kötü de olmayalım isterdim," deyince Baba, "Oooh sen de aynı şeyin hem de daha yarayışlısını istiyorsun ya Aziz, ağzının tadını da biliyorsun bunlar adamı yanlarında it gibi tutar, iki lokma verir sonra da bir şey bırakırlarsa ite bırakır gibi bırakırlar, uzaklaşırsan da bir daha ahıra yanaştırmazlar," deyip güldü. Aziz'i bilemediği bir sıkıntı basıyordu. "Anamı özlerim," dedi, "Bir de kedim var onu da," dedi, yine ağlamaklı ve perişan olmuştu. Baba fazla büyütmeden, "Baban yokken arada gi-

der ananı görürsün, kedini de git aşır getir istiyorsan," deyip, "Tabii burada kalacaksan," diye ekledi.

Aziz onu asıl düşündüren yere yaklaşmalarından endişe ediyordu, burası neresiydi, Baba neyin nesiydi, bacılar kimdi, kim para kazanıyor, yiyeceği içeceği kim getiriyor, neyle ısınıyorlardı? Aziz'e ne karşılığında bakacaklardı, yoksa çalışacak mıydı? Babası bile baksana bakmaktan vazgeçmişti, kapının dışı çok yakındı anlaşılan, ana babasına yaranamamış, öz abisi onu yaramaz bulmuş, leylek gibi yuvanın dışına düşsün diye itelemişti, şimdi nasıl olacaktı? Dünyanın şartları vardı, bunu kesin olarak anlamıştı, evlat olmanın da şartları vardı. Şartları uyduramayan evlat da olamıyor, babası veliliği kesiyordu. İçi tıkanmaya ve zaman zaman olduğu gibi akciğerlerine hıçkırık yerleşmeye başladı.

Derin nefesler alarak hıçkırığı itelemeye bazen de nefesini tutarak kaybolmasını beklemeye başladı. Baba sabırsızlanarak, "Eee sustun, burada kalmak istemiyor musun?" diye sordu, sesine kızgınlığının bir öncesinde hissedilen o gücenik ton yerleşmeye başlamıştı. Hiddete gelmesinden korkan Aziz telaşla, "Ben ne yapacağım, okula gidecek miyim, işe mi koyulacağım?" diye ard arda sorunca Baba, "Sana ne?" dedi. "İster gidersin ister gitmezsin, zaten bunlar senin isteğinle olmayacak, sana ne, merak edecek bunları mı buldun? Hiç kimse kendi isteği ile büyük olmamıştır Aziz can, bunlar yukarıdan aşağı iner. Senin sevmen bile sevilince zuhur eder. Hem illa bir iş mi tutmak istiyorsun, bak peygamberler bile öyle ortada dolaşan adamlar. Gerçi İsa Aleyhisselam'ın marangoz olduğu söyleniyor ama ben daha bir çekmecesini bile görmedim," deyip durdu. "Yahu hale bak, bütün dünya neredeyse iki bin senedir İsa'ya baba arıyor da bulamıyor, görüyor musun, eğiyor büküyor, yaklaşınca 'Bırak, fena değil,' diyor ama bakıyor, yok gene olmuyor?" Aziz istediği soruları da soramıyor bön görünüyordu. Bu halden de çok rahatsızdı. Bir gayretle Baba'ya dönerek, "Ben münasebetsiz sorular sormadan siz anlatsanız ne iyi olur," dedi. Baba biraz yumuşayarak, "Oğlum öyle kendi kendine yıldız haritası çizmeye kalkma, bacılar sana iki lokma yemek verir, yatağın

var, okula da ister git ister gitme, evin işlerinden yaparsın, çarşı pazara gidersin, Hasan Efendi'yi severim çağırır koşar gidersin, ihvandan ihtiyacı olan olur, bir el verirsin, onlar da sana yardım ederler, ne var bu kadar şuncağız aklına doldurup boşaltıp sığdıramadığın? Hem düşünceyi çok takip etme, vehimli düşünce şeytanidir ve şeytanın adımlarını izlemek onların üstüne basmaktır, onu gittiği yere götürmek, onun götürdüğü yere gitmektir. İnsan doğuştan dangalak olduğu için bunu düşünebilme gücü zanneder, sen sanma sakın, düşünceyi gör ve başını çevir, tanı ve başını çevir."

Aziz müthiş sıkılarak oturuyordu. Şuncağız aklı merak içindeydi. Bir cesaret ile, "Burası peki," dedi, "Burası, siz kimsiniz, kızmazsanız çok, nolur bağırmayın hemen kalkayım," diye ekledi.

Baba ağzını eğerek, "Soracağın zaten bu, 'Ben benim,' diyor eski zaman halifeleri, karşısındaki de anlıyor. 'Ben senim,' diyor bir başkası, öbürü hemen ellerine yapışıyor. Ben de şimdi böyle bir şey söylemek istiyorum öteden beri ama ben işte neyim desem, 'Neresinden, kimlerden, dayın kim?' diyorlar. Kime kimlik, varlık açıklanır ki böyle, ne söylenebilir ki?" İçi sıkıntı ile dolmuş gibi umutsuz bir bakışla Aziz'e dönüp, "Benim mesleğim Melamilik mesleği, tamam mı, biraz meraklıyım, başka meraklılar da çevremde az çok var, bacılar da meraka kendilerini hasretmişler, gelen gidenle meraklarımızdan bahsediyoruz, ben onlardan önce başladığım öncekileri de daha bildiğim için bana itimat ediyorlar, en azından görünüşte." Susarak bir sigara daha yaktı. Susarken devam edecek, hem de epey söyleyecek gibiydi ama kendi kendi ile kaldığı birkaç dakikanın içinde fikri değişerek, "Sen içeri geç, ben biraz başıma kalacağım," dedi. Küsmüş gibiydi. Aziz burukluk duyarak, nasıl kalkacak, nasıl veda edecek bilemeden kös kös kalktı. Kalkarken Baba'nın da kırık olduğunu hissederek daha da yandı.

İçeri bacıların yanına geçti. Hacer Bacı yine hamur teknesinin önünde didinip duruyor, Fatma Bacı da bir leğenin önüne bağdaş kurmuş birtakım otları ayıklıyordu. Aziz'i görünce ikisi de gülümsediler, "Gel, Aziz can, gel." Aziz ot ayıklayan Fat-

ma Bacı'nın yanına oturup nasıl ayıkladığına baktı, o da ayıklamaya başladı, "Ne olacak bundan böyle Fatma Bacı, börek içi mi?", "Yok," dedi, "Bundan ayran aşı olacak, nohutlu, naneli, yoğurtlu çorba gibi, bildin mi?" "Bilmedim, anam yapmazdı, babam etle pilav, bir de hoşaf severdi, o yüzden anam başka şey yapmazdı, yoğurt yapardı, bazen kaymağından bana verirdi, şimdi kaymakları da hep Adem yer, abim yani, yazık oldu," diye hayıflandı. "Bir de," dedi Aziz, "Kıyıcı gelirdi bize, erişte kıyardı, annem hazırlar adam da kıyardı, ince kıyardı," diye anlattı. Hacer Bacı gülerek, "Biz de veririz, korkma, yayıkta yağ yaparız, sütün ağzından da içersin, baharın dağa çıkarız, ot toplarız, çiçek toplarız, günler hep güzel olur merak etme," dedi. Aziz'in içi yumuşayarak, "Ama bir yanım hep ağrılı Fatma Bacı, bu geçer mi?" diye sordu. Fatma Bacı başını sallayarak, "Hep öyle Aziz can, hep öyle, biz de arkamızı bıraktık, bir yanımız gülse öbürü ağlar, arkandaki hep kabahatli bulur," dedi. Hacer Bacı da arkasını dönmeden, "Kabahatli olmaya da alışmak lazım, kabahatsiz olmaya çalışmak hem çok zor hem helak edici, bir yeri üzüp bir yeri sevindiriyorsun, bak bizi sevindirdin, bize kâhya oldun, başımıza erkek oldun, değil mi?" dedi. Aziz "evet" anlamında başını salladı.

Ertesi gün sakin akşamın, yalnız geçirdiği gecenin üstüne okula gitti. Kendini serazat, hür hissetmek istiyor ama gözleri ile Nazif Bey'i aradığını fark ediyordu. Kendini seyrediyor ve başka görmek, aldırmadan bahçede dolanan, sınıfa giren, gözlerini yuman, uyuklayan, görmek isterken, işte göremiyordu. Öğretmenler odasının da önünden başını uzatarak baktı, yoktu. Öyle, hiçbir şeyin olmadığı, beklenenin gelmediği, insanın kendi başına gelmiş bir bela gibi durduğu geçmeyen gün başına çuval gibi geçiyordu. Kasvetten kolları uyuşuyor, beyni ağrıyor, kalbi dertten sıkışıyordu. O kadar sıkıştı ki, küçücük kaldı. O küçücüklükten artık ne kadar istese kendini göremiyor, görülmeyen bir şey sızlanıp duruyor gibi bir ses duyuyordu. Kendi sesini duyuyor da göremiyordu, ses de azaldı. Mecalsiz yürüye yürüye hademe evinin yanındaki odunluğun önüne geldi. İçeri girse kendini büsbütün bir kedi köpek gibi duya-

caktı, kapısına yığılır gibi oturdu. Uzun bir aradan sonra sesine kavuşmuş gibi, hasretle katıla katıla ağladı. Sonuna geldiğini zannederken sanki baştan başlıyordu. Ne kadar sürdü ise bir ömür kadar katıldı. Doğrulduğunda ciğerleri ağrıyordu. Eliyle ciğerlerini yokladı, yaşlı bir adam gibi iki büklüm önüne bakarak yürüdü.

Hafta sonu iki gün boyu evde her işi yaparak çalıştı. Bacıların gözünün feri olmuştu. Baba da fazla bağırmıyor, hem yalnızken hem başkaları ile beraberken Aziz'i de yanında tutuyordu. Aziz bu konuşmaları içine çekiyor, bazen eğlenerek bazen başı tutuşarak hayatına yerleşmeye çalışıyordu. Pazar akşamüstü eve kırk-elli kişi adeta hücum etti. Ev sahibi gibi olmaktan, selam almaktan, sırtı okşanmaktan, adıyla hitap edilmekten her zaman olduğu gibi gevşemeye düştü. Evin kedisi gibiydi, ne olduğunu bilmese de sevilince mırlıyor, sıcağı görünce gevşiyordu.

Ev, meydan uyanacağı söylenerek hazırlanıyordu. Akşamdan bacılar ile şamdanları, buhurdanları parlatmışlar, minderleri hazırlamışlar, salonun da odaların da eşyalarının yerlerini değiştirmişler, her yeri açmış, kalabalığı savuşturmuşlardı. Kırmızıya boyalı bir postu salonda arka tarafın ortasına sermiş, şamdanlara mumları koymuş, buhurdanların içlerini doldurmuşlardı. Sobalar gürül gürül yanıyor, iki fırında ikişer tepside börekler pişiyor, adlarını yeni duyduğu tatlılar hazırlanıyordu. Baba ilk kez gördüğü bir kıyafetle birdenbire karşısına çıkınca çok şaşaladı. Salona girip her zamanki yerine oturunca yine ilk kez duyduğu gülbank ile sersemledi. Gelen içerideki odalara geçiyor ve belli bir kıyafet ile çıkıyor, o hal ile salona giriyordu. Saat sekizi vurduğunda posta oturan Baba ile uyuyan meydan uyandırılmaya başladı. Ön saflardakiler, arkalardakiler, sonraki sıradakiler, onların arkasında Aziz, ondan sonra bazı hanımlar ve iki arka sıraya sıralanmış dokuz tane bacı. İlk kez uyanan meydan gören Aziz meydanı da her ânında uyanık bulmadı. Meydan da sanki hayatın ekserisi gibi hep uyumak istiyor, ani bir seziş, bir fazladan duygu, biraz gözyaşı ile hemen uyanıyor ama hal devam etmeyince devam bir sergiye dönüşüyordu. Baba'nın meydanı idare edişi, aniden elini yere vuruşu, ihva-

nın uyumu, bazen tek başına Baba'nın söylediği, bazen cumhur şeklinde söylenen ilahiler, ilahinin bazı yerlerinde adı geçenleri söylerken fazladan sesini yükseltenler, yaşlıca bir adamın, "Mustafa," denirken boğazından dışarı taşan kuş sürüsü ile çıkardığı sese Baba'nın sonradan, "Sen de tam cumhur bülbülü oldun Mürteza," demesi, başka bir adamın testere zikri devam ederken, "Ahhhh," etmesi, başka birinin gazele adeta şehvetle, "Ooooohhhh," deyip Baba'yı duraksatması, en sonda edilen dua ve çekilen güçlü gülbank... hepsi Aziz'i parça parça yakaladı. Her anda ya bir seyir ya bir tebessüm ya bir merdivene tırmanma buldu. Kendini tek diğerlerini bütünden seyrederken kendini seyirde değil, sadece dürbünün merceğinde buldu ve buna ah etti. Görmek seyir ne ki olmanın yanında, benim de bir ah'ım olaydı da çıkarıp çıkarıp bakaydım derken bunu düşünmesine de baktı ve kendini pek bilmediği bir cihanda buldu. Meydandan sonra bir şey olmamış gibi oturup çay içilmesine de şaştı. Bütün o sesler, çağırışlar, yakarışlar eğer ki gelecek olsalar çağıranları bağdaş kurmuş çay içerler ve başka şeyler konuşurlarken beğenmez geri dönerler diye düşündü.

Gece on ikiyi geçe kalabalık dağıldı. İçerideki sıcak, buhurdanlardan çıkan ve herkese bir miktar sinmiş günlük kokusu, ter, dış kapıyı açınca geri sıçratan kristal soğukla karşılaştı, sanki bir canlı gibi tuhaf bir şekil alarak dondu, kapının önünde hayalet oldu, kaldı.

Sabah okula giderken üzerinden soyulmuş bir şeyleri varmış da hem kolay incinir hem de tanınmaz bilinmezmiş gibi duydu kendini. Adım atan, ses çıkaran ayaklarını, ayakkabısını onun ardından gelen ya da yanında sürüklenen başka bir varlık gibi duyuyor, iki yanında sarkan kollarının ağırlıklarını dirseklerinden itibaren hissediyordu. Başı da yerinde zor duruyor gibi, eğreti ve düşecek hissi veriyor, ikide bir eliyle başını, çenesini tutarak düzeltiyordu. Okulun bahçesine geldiğinde cuma günü şiddetle aradığı Nazif Bey'i kolaylıkla, belki de kendisini bekler gördü. Cumanın üstünden sanki yıl geçmiş, sanki yıllar sonra ona başka bir şehirde başka halde rastlamış gibiydi. Her gecikmeden sonra olması beklenenin bıraktığı boşluğa

başka bir şey gelip yerleşiyordu, hiçbir şey gelemezse, bulunamazsa hayal kırıklığı yerleşiyor o da yine her şeyi bozuyordu. Cuma günkü içten yanan, ihtiyaçtan kuruyan hali şimdi o halin acılığını da üstüne almış, hatırasını da sırtlanmış ama başkalaşmış, çünkü üzülmüş olarak yanı başında duruyordu. Nazif Bey tüm bunlardan habersiz Aziz'i görünce, "Nerdesin sen, kaç gündür arıyor, soruyorum?" dedi, Aziz yavaş yavaş kendi aramaları bitince öbürünün aramaya başladığını, ilk bulamayanın başka, sonraki bulamayanın başka olduklarını anlar gibi olmuştu. İlk arayıp bulamayan bulamama neticesinde değişiyor, sonraki arayan ise onun ilk halini arıyordu. Neticede birbirlerini bulsalar da birinci daha kırık ve değişmiş, sonraki aradığı aslında o değilmiş hissi ile baş başa kalıyordu. Aramak, içine bir dert olarak yerleşti. İki-üç haftadır ayağı yanmış it gibi geziyordu, bir yerlerde birilerinin arasındaydı ve şimdi içi acıyarak fark ediyordu ki her akşam ve her sabah başka bir şey oluyordu. Eski sabitliği, evden çıkarken yürüyen, evine, okula giden Aziz yoktu artık. Yine ciğerlerine anlamanın fazla oksijeni girdi ve hıçkırığa sebep oldu.

Nazif Bey kolundan çekerek, "Ne oldu söylesene, bana da gelmedin, sana adres vermiştim, eve gitmiyorsun, nerede kalıyorsun?" diye sabırsızlanarak sordu. Aziz telaşsız, "Tam nerede kaldığımı bilmiyorum, bazen Sarılık Tekkesi'nde, Hasan Amca'da, bazen Baba'nın orda kalıyorum," dedi. Nazif Bey, duyduklarından şaşarak, "Ne işin var oralarda? Baba dediğin ne?" diye tekrar sordu. Aziz, "Baştan orayı buldum, Hasan Amca'yı yani onunla Baba'nın oraya ilk defa ayı ile gidince orada da kalmaya başladım," diye işi iyice anlaşılmayacak şekle soktu. Nazif Bey daha sorsun mu, başka şekilde bilmek istediklerini öğrensin mi ne yapacağını bilmez halde durakladı. Ancak Aziz'in babasının geçen gün bağırdığı şekilde bazı tuhaf yerlere gidip kaldığını az çok anladı ise de dibini, aslını böyle sorarak öğrenemeyeceğini, daha kötüsü Aziz'in de bunları bilmediğini fark etti.

"Öğlenden sonra dersim, işim yok, çıkışta beni burada bekle, bir çay içelim, azcık konuşalım, böyle olmuyor."

Aziz, "Peki," deyip sınıfına yöneldi. Arkadaşları ile arasına her şey girmişti. Artık ona bir şey soran, merak eden, çevresini saran yoktu. Her şey olmuş bitmiş gibi bir yaptığının önünde kendi başına duruyordu. Etrafındaki her fısıltının, konuşup gülüşmenin kendisi ile ilgili olduğunu istemeye istemeye gönül kırıklığı ile içine çekiyor, derin derin bu hali nefes diye alıyordu. Kavga etmesi an meselesiydi. Ama zaten çekingen ve tedirgin yapısı bir-iki, belki bin kavga ile bitmeyecek, hepsini tek tek öldürse yerine yenisinin sabaha kalmadan biteceği inancı içinde olanca muhkemliği ile duruyordu. Bu da acının bina hali gibiydi, o bilmeden belki binyıllar evvel inşa edilmiş ve insanın içine dikilmiş bir bina. Her yeni doğanın etrafını tavaf ettiği, geçmiş acıları kutsayıp övdüğü, taşlarına ellerini sürdüğü hor görü binası.

Öğretmenlerinin tavrı da daha hoyratlaşmış, her an ağızlarından bir şey çıkacakmış da zor duruyorlarmış gibiydi. Aziz bu değişikliği ağır ağır üstüne çöken, sonunda altında ezileceği bir şey mi, yoksa başka türlü bir şeye dönüşecek bir şey gibi mi hissedeceğini bilemiyordu. Sadece artık içindeki günlük değişiklikler, ona ben buyum, böyleyim dedirtmiyor, yarına başka türlü de olabileceği zannını veriyordu. Bu duygu ona bilmediği bir esneklik vermiş, acıyor ama tak diye kırılmıyordu.

Ders diye gördükleri şeylere öteden beri yakınlığı yoktu. Biraz, çok değil, biraz gizlenmiş bir bilgi vardı, mesele onu bulmaktı, şu kitabın neresinden neyin sorulacağı gibi. Kimsenin o kitap umrunda değildi, sorulacak soruyu tahmin etmek, ezberlemek, yanındakine fısıldamak, sıranın üstüne gizlice yazmak, bunların toplamının geçer nota dönüşmesi okulun ve derslerin özetiydi. Matematik formüllerini de, başkentleri de, tarihleri de böyle muskalar halinde hangisinin tutacağı, vaktinde açılacağı merakı ile tutuyorlar, sonuca da bakıp, "Tüh," diyorlardı. Askerlik gibi ortaokul ya da lise de bir şekil bitmesi gereken bir şeydi. Bitince bir şey olacağından değil ama yine de liseyi hele ortayı bile bitirememiş olmak bir alametti. Bitiremeyenler hep, "Ne olacak sanki," deseler de hep bu cümleyi kurmak zorunda kalmamak, polis bile olamayacak denmek gizli bir sakınmaydı.

Bitince işte bitmiş olurdu, "Lise bitti mi? Bitti. İyi çok şükür," denir, iyinin arkasına, taşıdıklarına, gerçekten iyi olup olmadığına bakılmazdı, liseyi bitirdi, iyi, çok şükür.

Aziz dersler bitince bahçeye, daha doğrusu okulun çıkış kapısının karşısındaki duvara geçti, beklemeye başladı. Yarım saat sonra Nazif Bey göründü. Aziz'i görünce belli belirsiz hızlandı, yaklaşıp, "Kalk, hadi," deyip yürümeye devam etti. Narmanlı istikametine doğru yürümeye başladılar. Nazif Bey'de hemen her çaresiz genci gören ve o gencin çaresizliğini bilip anladığını, görüp geçirdiğini belli etmeden ifade etme isteği hem ona söz ile kısa zamanda büyük tesir etmenin, onu yarım günde büyütmenin isteği cebelleşiyordu. Bütün okuduğu, işittiği şeylerdeki gibi bir büyük olmak istiyor, iki senedir ölecek hale geldiği yerde bir duygu ve hareket imkânına kavuşmuşken kendinde şimdi de onları ortaya koyacak şey bulamıyordu. Şimdi aklına Aziz'e söylemek için gelen cümleler bile ne zayıf, ne bildik ne hünersizdi. Böyle konuşsa oğlan bile onu bir şeye tutmazdı belki de. Azcık düşüneyim, hemen lafa durmayayım derken Aziz yüzüne, içinin kurgusuna, alıp verişine bakarak, "Hocam, sıkıldınız mı benimle ilgilenmekten, ben kendimi idare ediyorum merak etmeyin, size de minnettarım eksik olmayın," diyerek yüreğini ağzına getirdi. Her zaman eskiden de olduğu gibi en iyiyi yapayım derken yönetmenden işaret bekleyen oyuncu donukluğuna bürünmüş, akıp giden sahneleri kaçırmıştı, rol de başkasına gitmişti, işte replik bile Aziz'e geçmişti. Bir sahne daha konulamadan kalkmıştı. Kendine bir kızgınlık duydu. O kızgınlıkla Aziz'e dönüp, "Oğlum işte yürüyoruz, ne yapayım, hemen her derdine şifa mı olayım, anlayacağın dilden konuşayım diye, demlenesin diye bekliyorum," deyip, müthiş bir memnuniyetsizlik ile sustu. Basit bir yansıtma yapmış, üniversitedeyken arkadaşları ile güçsüzlüğün ve cehaletin simgesi diye işaretledikleri noktaya sanki kaç diye değil de kon diye işaret verilmiş gibi ilk fırsatta konmuştu. Aziz pek belli etmese de bir hayal kırıklığı içindeydi. Hocasını da zannettiği gibi bulamamıştı. Bütün kuşlar gibi insanlar da adeta gagalıydılar, ya eşeliyor, ya gagalıyor, ya geveli-

yorlardı, içi çekildi. Hocasına, "Sen karekök diyene kadar bana yerin kökünden ve tabakalanmalarından bahsedenler var," dememek için kendini zor tuttu. Şimdi kendini hocasının ağabeyi gibi görüyor, onu yanından uzaklaştırmaya vesile arıyor gibi hissediyordu, içinden gülümsedi. Hocası düştüğü yerden doğrulup heybetlenmeye, omzun üstünden bakmaya ve sözünün silindir gibi geçip üstüne söz edilemeyecek hale gelmesine dilenci gibi muhtaçtı. Bunu verebilecek biri olsa vallahi el açacaktı. Her düşüncesinde kendi gözünden de düşüyor, adeta görmediği basamaklardan tökezleyerek büsbütün yuvarlanmayı zor bela atlatarak iniyor, iniyordu. Nihayet o da kendini Aziz'den ufak buldu ve kendine, bu küçücük Nazif'e, bu heyecan, hayat aradığını, yardım ve yataklık aradığını, bulamayınca değerden düştüğünü düşünüp dertlenen Nazif'e hayretle baktı. "Burada iki senedir çektiğim azmış, çok az, benim gerçek bir şey ile karşılaşıp kendimin de gerçek olmama daha bir on sene en az var," diye kendine derinden hayfetti. Tekrar hüzünle kalıbına inerek girdi.

Aziz bu ikilinin büyüğü olarak, "Hocam daha eve gidemem, ama sonu ne olacak bilmiyorum, yani eve gitmeyince demek istiyorum," diye söze girdi. "Ev artık gözümde değil, bir Baba'nın yanında kalıyorum, evin işlerine de, dışarı işlerine de az çok elim eriyor, bir odam bile var, yalnız kalıyorum," diye halini bildiği kadarı ile aktarmaya çalıştı. Hocası hâlâ kendi derdinde, kendini yerden kaldırsın mı gördüğüne bir ceset muamelesi mi yapsın, hatta tanımazdan mı gelsin, bilemeden öyle bakıyordu. Bir çay evi görünce aynı anda durup içeri girdiler. Hoca kendi ruhunu umduğu gibi bulamama kederinde ümitsiz küçülen bir ses ile, "Okuman lazım, istersen sana biraz kitap vereyim, okudukça geri verirsin, hem sonra konuşuruz hem sen boş kalırsan sıkılmazsın," dedi. Neler neler söylemek, konuşmak, coşmak, coşturmak, başka bir kıtayı işaret etmek, göstermek, en çok istediği şey olan birine bir şeyi hiç arkasına bakmadan terk ettirmek isterken, bir marşı sıvı gibi zerk etmek isterken, ebegümeci pişiren kadının yüzüne, haline bürünmüştü. Demek Nazif dediği, demek Nazif sandığı, dahası Nazif di-

ye bunca kendini beklediği buydu. Aziz memnuniyetle teşekkür etti. İkişer çay içip oradan ayrıldılar.

Akşam Baba'nın yanındaki birkaç misafir ile geç saate kadar oturdu. Artık az kişi varken su ve çay servislerini Aziz yapıyordu. Mutfağa gidip bacıların hazırladığı takımlara çay koyup içeri getiriyor, Baba'ya arkasını dönmeden sunup öbürlerine geçiyordu. Konuşulanlara karşı bazen büyük bir merak, bazen hayret, bazen de neşe duyuyor, hiç sıkılmıyordu. Baba sık sık onu da dahil ediyor, adını anarak şakalaşıyor, sorular soruyordu.

"Böyle bizim gibi enkaz faresi olarak da yaşanmaz ya Aziz, her şeyi eskide arıyoruz vallahi enkaz faresi olmuşuz," diyordu. "En fenası da bir yükseğe çıktın diyelim, yahu bir ızgara köfte kokusu alsan pat diye iniyorsun, ne biçim iş anlamadım," diye öksürerek gülüyor, etraf, "Estağfurullah," derken, "Ulan ne estağfurullahı, yalan mı söyleyeceğim, Umd'u görecek oluyorum, Hacer Bacı'nın közlenmiş patlıcanının kokusu gelince bakıyorum yine yerimdeyim," diyor, etraf yine, "Estağfurullah," derken eliyle bir işaret yapıp geçiyordu.

Evin alt katında pazar günleri sabahın erkeninde yakılan bir külhan vardı. İki bölmeli küçük hamamın bir bölmesi Baba'ya mahsustu, öbüründe sıra ile Aziz ve bacılar, bazen de birkaç günlüğüne ya da daha uzun müddet misafir gelmiş kimseler yıkanıyorlardı. Odunları Aziz taşıyor, kesiyor, bacılar da yakıyorlardı. Özellikle Hacer Bacı ona çok yakın davranıyor, işlerini kolaylayan Aziz'i hoş ve hep bir teselli ile karşılıyordu. Fatma Bacı da yakındı ama sanki illa birinin daha yakın ve sahip olması gerektiğinden Hacer Bacı anası öbürü teyzesi olmuş gibiydi. Bu evin hamamı girerken adeta korktuğu, zaman geçince çok sevdiği, çıkmak istemediği bir yerdi. Krem rengi mermerden küçük kurnası ikili musluğun horoz ibiği gibi başları ve çifte suyun çıkardığı sesin yankısı bilmediği bir sesti. Tahta taburelerin ayaklarındaki yosun, takunyaların altında ve kenarlarındaki yosun, içerinin sıcak arttıkça kaybolan rutubet kokusu, yüksekteki küçücük, şebekeli penceresini olur da açarsanız içeri hücum eden buz gibi hava ve bazen kar taneleri, yan yana duran herkesin ayrı sabunu, üç-dört tane kararmış bakır tas ve

kan taşları ile ıssızlığın en ileri derecesi, çıkınca dünyada kimsenin kalmamış olduğunu göreceği bir mağara gibiydi. Çıkmamak için ayak direr, bir kere daha sabunlanır, suları döker döker, suları dinler, ellerine ayaklarına başka bir canlı görmüş gibi bakar ve her seferinde ağlamaklı, kızarmış ve bin evhamla nihayet başını uzatırdı.

Aklı yine anasındaydı. Okul çıkışı bir koşu yarım saatte eve gidip babası yokken anasını görmeye karar verdi. Bu aradan sonra onu nasıl bulacağını onun da kendisini nasıl karşılayacağını merak ediyordu. Korku ve tedirginlik içindeydi ama anası da onu özlemiş olsun çok istiyordu. Hayalen anasını hep öyle görüyor bu hayal de anası ile arasını iyi tutuyordu. Okul çıkışı hızlı, sabırsız adımlarla eve vardı. Bir müddet hareket gözledi, etraf kıpırtısızdı. Arka bahçeden horozun yine bir dalaşma sesini duydu, bahçe kapısından girip tedirgin, kapıyı çaldı. Babası bu saatte mümkün değil, evde olmazdı, Adem de ihtimal ki işteydi. Ses çıkmadı. Bekledi, bir daha çaldı. Çok ağırdan bir ayak sürüme duyar gibi oldu, kalbi ağzında yine de kapının gerisine çekilerek bekledi. Ayak sesi yaklaşmasına rağmen bir türlü el sürgüye uzanmıyordu. O orada, Aziz dışarıda bir müddet beklediler. Sürgünün her sefer önce bir takılan sonra daha sert çekmeyle hareket eden sesi ile kapı yavaşça açıldı. Kapı aralığından anasının yüzünü gördü. Hiç ummadığı şekilde gözlerine, kaşlarına, burnuna, kulaklarına yaş hücum etti, başı kapının yarı açık haline çarparak anasına sarıldı. Başını, yanaklarını, ellerini öptü. Zorla içeri girmiş oldu. Anası da hafifçe onu tutuyor, itmiyordu, öyle kaldı, tekrar tekrar sarıldı. Geri çekilip yüzüne bakmaya korkusu vardı, bakamıyordu, bu hal hallerin en iyisiydi. Uzun müddet ayakta öyle başı anasının omuzuna dayalı kolları sarılı durdu. Evden çıkalı bir ayı geçmişti, her gün için yaklaşık iki litre ağladı.

"Anne," dedi, "anne, bir seni özlüyorum, şu ne kokusuysa hep senin üstünde var ya, onu özlüyorum," dedi. Annesi kolları ile hafifçe onu sıktı. Aziz sevinç içinde kaldı, başına kiraz ağacının çiçekleri düşmüş gibi çiçekler içinde bembeyaz kaldı. Geri çekilip elleri annesinin ellerinde yüzüne çekinerek baktı.

Annesi daha süzgün gibiydi, daha solgun. Daha da bir kelime etmemişti. Aziz anasının yüzünü öperek, "Anne, bir şey söyle, adımı söyle, oğlum de, fenayım," dedi. Annesi ağzı mühürlenmiş gibi duruyordu. Aziz bir müddet bu ağza baktı, "Anne, senin ağzın böyle değildi, bu babamın ağzı, ne oldu böyle?" diye hafifçe silkeler gibi yaptı. Annesi gözlerini varla yok arası eğer gibi oldu, tekrar Aziz'e baktı. Aziz, "Anne, en sevmediğim şey şu susma âdeti, n'olur bir şey de, sen tutmazdın, yapmazdın, yoksa sen de mi dilsiz orucuna başladın?" Annesi cevap vermeden öyle durdu, dilsiz orucunda başı hatta gözleri ile bile temas etmek yoktu çünkü.

Aziz geri çekilerek annesine evin içinden baktı, eve annesinden baktı. Evde çıt yoktu. Şu kadar zamanki ömrünü geçirdiği evin sahanlığına baktı. Mutfağa giden koridora serili kırmızılı morlu kahverengi bordürlü kilim aynı yerde serili yatıyordu. Onu daha yorgun ve eski gördü. Soba belli ki çok az, sessizce yanıyor, içeri serindi. Mutfaktan belli belirsiz bir tencerenin tıkırtısı, kaynama sesi geliyor, radyo, buzdolabı soğukluğunda, örtünün altına gizlenmiş, tek tuşu basılı kalmış öyle duruyordu. Etrafta toz yok, ev aydınlık, sessizlikten bir hale ile örülü tavandan sessizlik akıyordu.

Aziz, "Anne, ne olur sen öyle olma, babam mı istedi dilsiz tutmanı?" Annesi bakışlarını Aziz'den alıp kenara çekti, kendini hiçle meşgul etti. Aziz konuşulamayınca içine dolan o derin kederi öfke olarak göğsüne yükselir buldu. Bu tek taraflı konuşmaları bazen eskiden babası ile yapar ve söylediklerini babası aklında tutup sonra dilini çözünce ona cevap ya da hak verecek zannederdi, hiçbir şey vermezdi, söyleye söyleye kendini kurutur, daha öfkelendirir, sonunda dibini tuttururdu. Koşarak üst kata, abisiyle yattığı odaya çıktı. Odayı çoğu zaman Baba'nın evinde yatarken gözünün önüne getiriyor, kendi rahatını da uykusunu da kaçırıyordu. Odaya girdiği an Adem'in cam tarafındaki yatağının odanın ortasına çekildiğini, duvar tarafındaki kendi yatağının da odanın dibine itilerek üzerine yüklük gibi türlü şey konarak yataklıktan çıkarılmış olduğunu gördü. Alt kattaki odada duran küçük çekmeceli formika masa da ar-

tık buradaydı. Adem duvarlara da çalıştığı atölyede yapılan desenlerden bazılarını irili ufaklı, bir tanesini de rengârenk boyayarak tablo gibi en ortaya asmıştı. Aziz o ânı sanki o an değil de sonra, çok sonra görmüş hatta görecekmiş gibi gözleri ile hızlıca fotoğraf çekip tehlikeli bir yerden kaçar gibi kaçtı. Sonra ama gözlerini bir çekmece gibi açıp kaldırıp kaldırıp o resme baktı. Tekrar hızla aşağı indi, annesi mutfağa geçmiş o sesini duyduğu kaynayan tencerenin önünde duruyordu. Aziz tencerenin suyla dolu ama boş olduğunu gördü, annesi tencereye bir tutam tuz atıp karıştırdı. Başını kaldırmıyordu, mutfağın camları yarıdan fazla buzlu, irili ufaklı erzak yine duvar diplerine diziliydi. Annesi elinde bir tahta kaşık ile su kaynayan tencereyi karıştırıyor, öyle kabarcıklara bakıyordu. Aziz camları, buzları kırsa bu sessizliğe bir hüküm geçiremeyeceğini anlıyor, içi kaynayan tencereden kırk kat fazla kaynıyordu. Tencereyi alıp kaynar suyu kafasına geçirmeyi, haşlanmayı aklından geçiriyordu. "Anne," dedi, "kendimi haşlasam şu suyla bütün yüzümü, gözlerimi sesin çıkar mı, ha söyle bana n'olur, yapayım mı?" diye anasını kollarından sarsarak sordu. Anası yüzüne belli belirsiz bakıp yine başını eğdi. Aziz tencereye fazla sert olmayan bir tokat atıp suların bir kısmını sağa sola ve ellerine sıçrattı. Annesi hafifçe sıçrayıp yine başını eğip yüzüne bakmadı. Aziz içinde cinnete benzer bir öfkenin kendini ele geçirmeye hem de bir kalabalıkla geldiğini o son saniye gördü ve geri çekildi, "Ben ağzıma geleni herkese ve her şeye söyleyeceğim, size de, her şeye de duydun mu," diye bağırdı, bağırdı, kendi sesinden sözünden de kırgın ve umutsuz, ne söylese kendi kendine söyleyeceğini, sonra unutacağı kısa bir an için anlayarak, evi yakmak, duvarları yıkmak, yerlere tükürmek isteyerek sakince dışarı çıktı. Her iki ayağı da zangır zangır titriyordu.

Baba'nın yanına geldiğinde hemen yanına çıkamadı, odasına girdi. Bundan sonra acaba daha ne kadar yaşamım var, diye düşünmede ve dertlenmedeydi. Bir saati geçkin öyle durdu. Bacılar bir-iki yoklar gibi yapıp çekildiler, Baba'ya bir şey belli ki söylediler. Hacer Bacı sükûnetle gelip, "İçeri gel, açılırsın, Baba da seninle konuşmak istiyor," diye ısrarsız bir telkinle koluna

girdi, içeri geçtiler. Baba şen görünmeye çalışarak, "Baban değil mi, hatta bu sefer anan diyeceğim, geçen böyle dediydin diyeceksin. Görüyorsun Aziz insanın cephaneliği atımlıkları da bitiyor, geçen haftanın fevkaladesi şimdinin aleladesi oluyor," diye bir dizi sıraladı. Aziz'in yüzü pek kıpırtısızdı. Çocuğu olacak adama, "Ne olacak demişler, şeyh efendi düşünmüş düşünmüş, 'Yan oğlan yan kız,' demiş, senin de Azizim yan anan yan baban, ne yapalım. Babana geçen sövdük, demek ananı ihmal etmişiz, şu biraderini de araya kat da bu akşam o da aradan çıksın, başka gün ona da ayrı sofra açmayalım," deyip bacılara seslendi. Her ne dediyse bacılar anladılar. Biraz sonra Fatma Bacı koyu renkte uzun tuhaf şekilli üzerinde "Metaxa" yazılı bir şişe ve iki küçük bardakla içeri geldi. Baba acele ile, "Hadi bacı hadi, elin de iyice ağırladı ha, birini martta birini avrilde adım atıyorsun," deyip elini dizlerine vurdu. "Bırak sen, bırak, çekil," deyip uzun şişeyi eline aldı. Şöyle bir kaldırıp şişenin karanlığından içine mi, ne kadar olduğuna mı nedir, belirsiz bir baktı. Sonra en az Fatma Bacı kadar ağır hareketle kapağını açıp küçük bardaklara amber rengi bir içecek koydu. "Yetiş ya Aziz, yetiş, bak sana bir derman geliyor, gözüne fer, diline kuvvet, dimağına şer geliyor. Yalnız şöyle bardağı her eline alışında küçük parmağının ucunu değdirip o fiskeyi dışarı atacaksın, çünkü denir ki, 'Katresi haramdır', haram kısmını yani dışarı atacaksın kalanı yarardır, bak böyle, tamam mı, hadi," diyerek Aziz'e uzattı. Aziz küçük parmağını bardağa sokup damladan az bir şeyi dışarı silkeledi, ona bakan Baba, "Aferin, işte öyle, her seferinde ama tamam mı," diye tekrarladı. Tekrar Aziz'e dönüp, "Babanın da ananın da soyu kuruyasıca biraderinin de gelmişine geçmişine," deyip bardağını Aziz'inkine hafifçe çarptırıp başına dikti. Aziz gülümseme ile tedirginlik arası bardağı ağzına götürdü. Zehir gibi bir şeyden bir yudum içti. Baba, "Kötü gelecek, belki gerçekten de kötüdür, hatırlamıyorum ilk kötü mü gelmişti, sonra mı iyileşti, kim kötü kim iyi, belli değil artık, bak rengine, şifa bul," deyip sustu. Aziz ağzındaki tadı bir türlü geçiremiyordu. Sanki beyni de hemen yanmaya başlamışken kalanı ağzına dikti. "Tamam," dedi Baba,

"şimdi yavaş, suyunu çıkartma, dörde bir gideceğiz, benim dört seferime bir ile karşılık vereceksin, al ikinciyi, dediğim gibi haram katreyi at, ama yavaş zerrelerle geleceksin, ona göre," deyip kendi bardağını da Aziz'inkini de doldurdu. "Ya Aziz can, ne demişler 'Kaç sevaptan, girme günaha.'"

Aziz ikiciyi yavaş yavaş içinde bilmediği bir ateş tutuşarak içti. O arada Baba üç tane daha içmişti. Başı dönüyor, ayaklarında bile yanma, karıncalanma hissediyordu. Baba, "Acıktıysan da bekleyeceksin, fasıd etmeyeceksin, yemek sonra," diyor, devam ediyordu. "Gerçek alkolikler konyak içer ya Aziz, bunu böyle bil, belki ilerde bu da değişebilir ama en azından şimdiye kadar 1975 senesine kadar böyledir, ileride çünkü gerçek azalacak, gerçek olduğu zannedilen şeylerdeki gerçek miktarı seyrelecek." Arada sigarasını yakıyor, konuşuyor, anlatıyor, anlatıyordu. Yüzü kızarmış ve üzerine keder ağır ağır yürümeye başlamıştı. "Anlat anamı, şu dilin, şu kafanla anlat," diye söyledi. Aziz başındaki ağırlık ve sıcakla, "Anam da babamın dilsiz orucuna tutulmuş, benimle konuşmadı, kelime değil, kaşını bile oynatmadı," diye başlamışken Baba, "İyi be Aziz, bu da bir erken kurtuluştur, değme konuşmasın, ne söyleyecek ki, ha, bak ipin gevşiyor bu yaşta, dağlar senin dereler senin, kullanamayacağın o büyük hürriyet senin, dünyanın en eski adı kürre-i esirdir, esirler küresi yani", öksürük nöbetine tutuldu. "Kaderini de boş ver Azizim insan kaderinden daha güçlüdür."

Aziz o akşamki yemeği her zamankinden iştahlı yedi. Üzerine, o dar ve sıkıntılı benliğinin üzerine sanki kendisi daha genişleyerek bir örtü gibi serilmişti. Şimdi her yeri kapanmış, dünyayı umduğu kadar bulmuş bir insan kalenderliği ile geniş ve hülyalı idi. Onu kendine göre biçmeye çalışmıyordu. Rahat uyudu, rahat kalktı.

Artık okula gidişi bir yasak savma, gitmemekle olacak derde mani olmak için zoraki bir haldi. Ne bir kitabı ne defteri vardı. Yakında imtihanları başlayacakken en ufak hazırlığı yoktu. Canı burnunda da değildi. Canı sanki bilmediği başka bir yerine çekilmiş dinleniyor gibiydi. Sakince derslere giriyor, dinleyebildiği kadar dinliyor, yanına yanaşan, konuşan olmadığı için

sessizce ayrılıyordu. Nazif Bey resmî bir şey olmadan velisi olmuştu, müdüre gidip bir kâğıt imzalamıştı. Ama veli falan soran da yoktu doğrusu. Bazen teneffüslerde sataşanlar, söz söyleyenler, hakaret edenler oluyordu ama Aziz nasıl beceriyorsa bunlara kılını bile kıpırdatmıyordu. Baba epeydir akşamları ona "kaale almama" dersleri veriyordu. Ele geçmemek, gücünü tüketmemek, parçalanmamak için dışarıdan kendisine bir şey, bir söz, bir duygu girmesine mani olmak üzerine derslerdi bunlar. Aziz'in ilgisini çekiyor, daha doğrusu faydasını görüyordu. "Sokakta yürürken," diyordu Baba, "normalde en zıddına giden şeyi bile görsen etkilenmemeye çalışacaksın, hatta ona bir tebessüm edip selam vereceksin, bu sana müthiş bir kuvvet verecek," diyordu. Aziz dışarıdayken babasına benzeyen hiç sevmediği tipte, insana kötü bakan bir adam görüp siniri tepesine çıkacakken hemen adama hafifçe yaklaşıp Baba'nın dediği gibi kim ne cinsten ise ona göre bir selam veriyor, adamı da şaşırtıyor bazen de umulmadık şekilde müspet tepkiler alıyor, kendinden de hiç eksiltmiyordu. Okula gidene kadar hiçbir şeye kızmaz, sövmez ise sanki dersleri de iyi gidiyor, anlıyor, cevap verebiliyordu. Baba hemen her akşam, "Kendinden eksiltmeyeceksin, kendini çarçur etmeyeceksin, abura cubura feda etmeyeceksin, bir söze bir gün gider," diyordu. Aziz sabah evden çıkarken kendini sıkıca kapatıyor, Baba'nın hermetik mühür dediği mühür ile mühürlüyordu. Bu mühür o günkü zayıf ve yaralı yeri neresiyse orayı iyice örtüyor, dışarıya bir âlem diye, onun da içinde olduğu, süpürüldüğü, ezildiği, kokuların saçıldığı, kuruduğu bir âlem diye bakıyor, öğüde uyarak her şeyi ciddiye alarak inceliyor, bir kırık dal parçasını es geçmiyor, kırıldığı yere bir iyi bakıyor, eline alıyor, bir müddet onunla yürüyor, selametli bir yere bırakıyor, devam ediyor, toprakla tozla, sertleşmiş karla, fırlayıp yolun ortasında duran buzla, boz köpekle, ihtiyar adamla bir oluyor, esniyor, gevşiyor, yüzeyi genişliyordu.

Başının üstünden başlayan ve onu bir kovuğa sokmuş, belli bir ısıya alıştırmış gibi gelen bir kozaya girmişti. Bazen sokak ona sade bir uğultu, sisli bir hayal gibi geliyor, kalbi derin-

lere iniyor, çıkıyor, gözlerine yaş hücum ediyor ama neye ağladığını, bu yaşların nerden geldiğini bilmiyordu. Başında sarılı ama dışarıyı görmesine mani olmayan bir tül, dışarı hayal, kendi de bir hayalin içinde, seyirde, müdahale de ediyor ama ettiğinin bir müdahale olduğunun farkında, onun bir işleyiş olduğunu biliyor, eliyle sever gibi dokunuyor, gidiyor, arkasından bakıyordu.

Nazif Bey ile bir öğleüstü onun evine gittiler. Taşhan'dan Tebrizkapı'ya doğru giden sokaklardan birine girip hep aşağı kaykılmak ister gibi kendini yuvarlayan en kısa sokakta yavaşladılar. Sokak kendi tarihine karar veremeyen her yer gibi birkaç eski numune, birkaç hatırlatıcı, bir uyarıcı, birkaç umursamadan kondurulmuştan oluşmuş, tozlu bir sokaktı. Üç katlı pek eski sayılmaz bir binanın en üst katında oturuyordu Nazif Bey. Aziz'i ilk gün istediği şekilde karşılayamayınca, hatta onu nereye nasıl çekeceğini bir türlü beceremeyince uzun bir sessizliğe bürünmüştü. Bir aydır neredeyse sesinin çıktığı yoktu. Veli kâğıdı imzalamış, Aziz'i görüp, "İyisin, değil mi?" diyor, Aziz de, "İyiyim, merak etmeyin," dedikçe içi içini yiyordu. Bu sessizlik zamanında bazı eski okuduğu kitaplardan onu heyecanlandıran, bir başkasına püskürtme yolu ile tesir eden, onun uykularını kaçırmış, adımlarına bir zabit sertliği vermiş, Anadolu'da öğretmenlik yapmak için ve diğerlerine çok da benzememek için gereken bir iksiri içtiğini, hazmettiğini ve artık ondan oluştuğunu zanneden yanını arıyordu. Daha bir ay evvel sanki çok güçlenmiş de kesecek odun, taşıyacak su arıyordu, bulamayınca elindeki bardakla hayata karşı mahcup oluyordu. Ama işte bir aydır bu var da kullanamıyorum sandığı şeyleri fellik fellik arıyor, hiçbir yerde bulamıyordu. Kitaplığını neredeyse aşağı indirmiş cildinden ayırdığı kapağını kestiği kitapların sayfalarını tekrar tekrar karıştırıyor, bazı şiirleri tekrar okuyor ama bunlardan istediği şeyi artık çıkaramıyordu. Kendini dopdolu ama faydasız, doluluğunu akıtamadığı, sağamadığını zannettiği günlerini, daha bir buçuk ay öncesini hasretle arıyordu. Çok sevdiği üç romanı geç vakte kadar oturmuş baştan okumuştu ama şimdi bunlarda kendisine üç sene evvel o ate-

şi veren neymiş öyle belirsiz, anladığı yerler öyle tesirsiz ve yavandı ki, bunlarla Aziz'in bile karşısına çıkamazdı. Her şey o kadar kendi iklimine zamklıydı ki şimdi onları oradan söküp Aziz'e raptetmesine bir imkân yoktu. Birisine tesir etmek isteyenin neden illa kitap, şiir vs. verdiğini anlar gibi oluyordu. Bunlar belki onun yapamadığını yapar da kendimi göstermekten kurtulurum diyeydi herhalde. Yoksa kendine kalan ile tek el çevrilecek gibi değildi. Vehimmiş, her şey vehimmiş derken bütün hayatı ve geleceğini şekillendirişi umdukları da bir vehme dönüşüyor, Nazif'in kendisi bir evham perisi olarak kendi kendini evhamlandırıp korkutuyordu.

Derdinden biri de eski dertsizliğiydi. Çünkü o vakit aslında kendine hayrandı. İnancı tamdı, tek eksiği bunun etrafça ikrarıydı. Bir daha kendini beğenememe korkusu gelip içine yerleşmişti ama ne yerleşme, eşine eşine her sabah onu daha derine inmiş buluyordu. Şimdi içine çöken "insan kendini beğense yeter" inancı betondan bir kazık çakmış, o da etrafında elini süre süre geziyordu. Öyle ya kim kime yar olmuştu, kime yaranmış, kime hakkıyla görünebilmişti ki? Kendini beğenmek, olsun, demek kâfi idi. Onu işte tarumar etmişti. Şimdi kendini beğenmeden geçireceği bir ömrü düşününce kaynar kazanlara düşüyordu. Aklı hep ilk üniversite yıllarında öğrenciliğinde arkadaşları ile yaptıkları sohbetlerde, akşam okunan şiirin çarptığı cin ile sabaha yüz felci geçirmiş gibi gelip uzun uzun konuşmalarında, hayatı değişecek, bu değişiklikte parmakları kolları kalpleri olacak, sadece henüz uzanamadıkları bir şey olarak gördükleri sabahlardaydı. O sabahların coşkusu ya da derin kederi nerden geliyordu, birbirlerinden mi? Şimdi bunu düşününce geçen yaz gittiği Ankara'da buluştuğu iki arkadaşının o iç karartıcı halleri geldi aklına, biri evlenmiş ve buradaki öğretmenlerden biri gibi olmuş, öbürü geçim sıkıntısında en bunaltıcı şeyleri dile getirmekten utanmayan, kolaylıkla isteyen tanınmaz birisi olmuştu, hem de iki senede. Bu yaz ona uğrayan Tunceli'de öğretmenlik yapan bir arkadaşına dert yanınca o da yüzüne hayretle bakmış, "O bir rüyadır, gençle yaşlının arasındaki bir farktır, büyüyünce herkes aynı olur, oyuncağı, emzi-

ği bıraktığın, kaşığı avuçladığın gibi bunları da hatta kendini de bırakırsın, hayat seni ne istiyorsa o yapar, daha çok da hıyar sevdiği için hıyar yapar," demişti. Nazif, "Niye bu kadar heyecanlandık peki, hayal kurduk, paralandık?" deyince arkadaşı, "Ne yapacaktık, onlarla ayakta kaldık, dayandık, aç adamın coşkuya, şiire ihtiyacı herkesten çoktur, itikadımız olsa Kavafis yerine Rahman suresini okur yine coşardık, meşrep mizaç meselesi, alçacık taburelere oturup Fi-zilal okuyan genç gibi. İşte o da genç ve bu denli boş bir yere boş yere gelmediğine ölürcesine inanma derdinde, kendini bir şey değiştirecek, yapacak sanma buna iman etme derdinde. Ama işte ama dünya ama demek, başka değil. Sen bir şeyleri geri bıraktığını zannederken artık uğraşılmadığını bile çok sonra fark ediyorsun. Başkaları ile uğraşılıyor, senle uğraşan bile olmuyor. Nazif, öyle zor ki Nazif, iyi ki akıl pek başta durmuyor inan, bazen nerede olduğumu anlatmaya sözüm yok," deyip biraz da utanmış, "En kötüsü öyle tanınmak tabii, galiba en çok hayat boyu kaçılacak kişiler eski okul arkadaşları. Herkes bir türlü biliniyor, her karşılaşmada sen öyle değil miydin, böyle değil miydin, öyle demez miydin, şöyle yapmaz mıydın..." Durdu. "Sanki bilinç var sanki seçme var, sorsana senin o vakit giydiğin mavi bir ceket vardı nerde diye? İşte o nerdeyse bu sordukların da orda, yeni bir ihtiyaç sahibinin sırtında en iyi ihtimalle."

Nazif yine de bu kötü örneklere kötü örnek, iç karartıcı konuşmalara da gerçeklik payı diye bakmış, bu bakışını ve bakarkenki halini de beğenmişti. Örneği ayıklar, bakışı kenara çeker yine de hakikatin olması gerekenin merkezinde durur um demişti. Durmuştu da. Çünkü malum insan kendi kendine duruşlarını duruştan, sorulmadan söyleyişlerini açıklamadan, çağrılmadan gelişlerini seferden sayar. Sonra da bir uzun yorulur ve bir dolu anlatacağı olur, ama inandıracağı olmaması bundan mıdır?

Şimdi diyordu şimdi şu Aziz'e, bu ana babasından, şehrin itikadından bu yaşta çeken, şimdiden yersiz yurtsuz sağda solda geceleyen çocuğa ben hangi şiiri okusam başka bir hayatı olur? Hangi söz, hangi işaret bavul toplatır, hangi nara yola hazırlar,

kimin gözyaşı kimin dibine dökülür? Hangi gözyaşı sahibinden başka bir yanakta kurudu, sonradan üzülmek değil mi zaten dünya laneti, sonradan anlamak değil mi aptallığın alameti?

Her şey aslında ne küçük ve tesiri bilinmez bir zamana sarkacak, çiçeği bilinmez bir zamanda aniden açacak bir muamma. Ben ne yapmalıyım, üstelik bir şey yapmaya çalışırken kendi benliğimden de kurtulamıyorum, derdim Aziz de değil tam anlamıyla, derdim ben ne yaptım derdi, derdim bu, ah benim pis dertlerim. Ben peki şimdi bu hal ile kendimi ne yapayım? Kendimi pis bir adam olarak Aziz'e göstermeli ve benliğimden böyle saklanmadan ikiyüzlü olmaktan kurtulmalıyım. Kurtulamazsam bari kendi hakkımda hayal kurmaktan kurtulurum, çünkü çok hayal kuruyorum ve hayallerimde hep başroldeyim ne yardımcıyım ne yardımcım var. Kendimi kendime göstermeliyim, ama gördüğüme rıza göstermemeliyim. Gördüğümden ezilmem gerek. Bir insanın daha kendi hayalini batırdığını hiç değilse kendime göstermem gerek, ah Nazif ne yapacaksın? Ben de buradan bir kız ile evlenir ve en rezil adamın damadı, en kötü evin kiracısı ve öğrencilerimden daha solgun çocukların babası olurum ve istediğim gibi mahvolarak rezil bir şekilde ölürüm, birden de değil, suyum çekile çekile bir çekirdeğin çevresini sara sara, öldüğümü göre göre, geçen duyduğum şarkıdaki gazel gibi. "Gerçi kimse görmemiştir can bedenden gittiğin an, işte ben gördüm gözümle kendi canımdır giden."

Bunları düşünürken, böyle düşünürken yükseliyordu artık. Eskiden şiirin, kitapların verdiği heyecanı, yüksek ve havadar yere kavuşma duygusunu şimdi kendini aşağılamada ve rezil olacağı anları, en sona kadar geleceği günleri düşünmede buluyordu. Böyle bir yaşam ve son, şimdi ona yine bir şey yapmanın yolu gibi görünmüştü. İşte madem büyük bir şey yapamayacaktı bari kendi küçüklüğünü açığa çıkarsındı, yok muydu buna da istidadı, vardı, daha şimdi buradaydı. Belki de kitaplardaki büyük şeylere yaklaşmanın asıl yolu da buydu, kendini rezil ederek bir roman karakteri olacaktı, hem de sahiden, eti ve kanı ile kendine sayılı verilmiş her bir günü ile. Bunu ona feda edecekti, kendini daha büyüğe yani kendinde en büyük gördü-

ğü küçüklüğünü sergileyebilme haline feda edecek, bu suretle onlardan, yani herkesten olmayacaktı. Başkasına hatta kalabalıklara bir şeyler yapabileceğini düşünmüştü hep. Ama hayatın uzunluğunda uzun denemese de şöyle bir mezurayı tuttuğunda yine bir ölçü eden bir şey vardı elinde; iki koca yıl. İki yıl kalabalık aramış ama tek bir şeyin kalabalık halini görmüştü. Kalabalık müthiş tenhaydı. Düşünce zihinlerden homojen ve kabule hazır akıyordu. Bir sofra gibi kuruluyordu, kaldırılıyordu. Tesir imkânsızdı. Ve artık sarahaten görüyordu ki insanın kendine dahi tesiri en iyi bildiği ile bile imkânsıza yakındı, bunun sürmesi imkânsıza yakındı. Başkasına tesir ise kendine yapamadığını başkasına bir büyü ile bir aldatma ile yapılabilir göstermek ve nihayetinde onun başarısızlığını, insanın kendi altında ezilişini ona ve etrafa göstermekti. Büyük ahlâksızlıktı aslında.

Kendini beğenme ve faydalı bulma ihtiyacından kurtulması gerekiyordu. Bunu aslında gizliden duyar, kibrin gölgesinde saçlarını tarar, çok özenmezse kendini daha da iyi hissederdi. Faydanın kendine fayda olduğunu anlaması gerekiyordu, erteliyordu. Kendisi bunu kendi kulağına zaman zaman söylüyor, unutuyordu. Eskiden arkadaşları ile hakkında konuştukları maskeler bile ona gülünç bir yokluk geliyordu, maske yine de bir benlik demekti, çoğu insanın maskesi bile yoktu, arkayı çevirsen arkadaki bir boşluktu. Maske takmak bir mevcudu gizlemek değil, mevcudun olmayışını gizlemekti. Zaten olur da bir maskesini çıkaran bunu ancak başka bir maske takmak için yapardı. Çıkaracak maskesi olanların arasında yaşadığına ve bunun gerçekliğine inansa derin bir nefes alırdı. Galiba o yüzden mücadele edilemiyordu, değişecekti ama değiştirilecek şeyin kendisi yoktu, değişecek insan yoktu, öyle bir şey yoktu. Bu aynılığın sebebi düpedüz yokluğun içinde olmaktandı. Zaman zaman hayaletler arasında yaşadığı zannına kapılıyor, eli gözü hep bir boşluğa, hazırlanmış bir boşluğa uzanıyordu.

Aziz ile o gün dersten sonra eve geldiklerinde kendini başkasında görse takdir edeceği bir hiçleştirmeden geri kalmamak, bunu da yapamazsa tümden umudu kesmek üzere hazırlamış-

tı. Kendi evinde şimdi kendini sokak köpeği gibi hissediyordu. Ayakkabılarını evin girişinde çıkarıp içeri girdiler. İçerisi buz gibiydi. Salon denebilecek geniş bir yere geçtiler. Nazif, "Sobayı yakayım, içeri donmuş," dedi. Aziz, "Ben yakayım, çok alışkınım," deyip odunların orada olduğu düşüncesi ile balkona doğru davrandı. "Peki," deyip tutuşturmalık gazete arayan Nazif çok az bir-iki parça ile geldi. Aziz gazete ve odunların kenar köşesinden çıra niyetine kopardığı çabuk yanacak kırpıntılar ile fazla tüttürmeden sobayı yaktı. Nazif su doldurduğu çaydanlığı da hemen getirip üstüne koydu. Salonda bir kanepe, iki koltuk, yerde büyükçe bir kilim, bir masa bir de büyük sayılabilecek kütüphane vardı. Aziz, "Ben nereye oturayım?" diye sorunca Nazif, "Oturma, gel de şu kütüphaneye bak," dedi. Aziz kütüphanenin önüne gelince, "Ben Kütahyalıyım, ordan üniversite okumaya Ankara'ya geldim, kitabı, yani okunacak kitabı o zaman gördüm. Bir-iki arkadaşımı hiç bana benzemez görünce çok rencide olmuştum. Onlar okurlardı, ben de onlardan görüp öyle olmayı isteyip başlamıştım," dedi. Aziz bir şey demeden dinlemeye meylini belli eden bir tebessüm sarf etmeye çalıştı. Nazif elini kitaplarda gezdirip, "Bu beni rencide edenlerden ilkidir. Elimde bir gün *Yeni Dergi*'nin 13. sayısını görünce bir arkadaşım, 'Sanki senin için yazılmış hepsi, sana toplaşmışlar değil mi?' demişti. Elime aldığıma yakışıp yakışmadığımı tartmayı, gizlemeyi o gün öğrendim, ölsem de unutmam. O kendi başka türlü olup da diğerine bir şey reva görmeyenin bakışını unutmam. İnsan aslında ne çabuk da öğreniyor, değil mi Aziz?" Aziz, "evet" anlamında başını salladı. O da kitaplara bakarak sade dinleyici gibi olmanın pozisyonsuzluğundan kurtulmaya, kendine bir canlı hali vermeye çalışıyordu. Nazif, "İşte şunlar," diyerek krem renkli kalın, yan yana dizilmiş *Yeni Dergi*'leri gösterdi. "Bunlar kime yazılır, aslında hâlâ bilmiyorum Aziz, gel ayakta dikilme," diyerek sobanın yanı başındaki koltuğu gösterdi. Aziz oturmadan sobayı bir yokladı, çaydanlığı açıp ne âlemde diye baktı. Demliğe çay konulmuştu, kaynar kaynamaz demleyeyim, diye aklından geçirdi. İçeri giden Nazif bardaklar, şekerlik, biraz ekmek, gofret, bisküvi, peynir ve helva ile geldi.

"Çok isterdim Aziz, iyi bir hatip ya da akarsuyun akışını değiştirebilecek bir bend yapabilecek kuvvette olmayı ve şimdi sana gözlerini parlatacak, eline bir sırık alıp öteye hem de yukarıyı görerek sıçratacak, bir güç, bir düşünce silahı verip önüne yedi mahalleyi katıp kovalayacak bir şeyler sunabilmeyi çok isterdim. Ama bu neyle olursa o bende yok. Ya terk etti, dedikleri gibi ihtiyaçtı sarf edildi bitti, ya henüz bilmediğim başka bir şey. Senden korkuyordum, yani senin ne olacağından, dönüp bakınca kendimden de korktum. Benim beklediğim en mutlu sözde baharım meğer çoktan bitmiş, gelecek zannettiğim geçip gidenmiş, olacak zannettiklerim olanlarmış. Şimdi bir aydır sana ne sunacağımı düşünürken her yeri boş gördüm, kusura bakma. Bir tek bunlar var," diyerek ekmekle helvayı gösterdi. "Şu kütüphane var ama ben onun içinden sana bir dünya ayıklayamıyorum." Aziz hocasını dinledi dinledi, "Böyle oturmak bize neden yetmiyor?" diye sordu. Nazif, "Çünkü bu çok sade." Durdu. "İlerde beni, 'Böyle otururduk, helva ekmek yerdik,' diye anmanı aslında kendime yediremiyorum, bu helvayı böyle yemek istemiyorum," dedi. Biraz daha Aziz'e dönüp, "Kibirliyim değil mi, okuduğum birkaç kitap, bir uyduruk üniversite tahsilim, işe yaramaz öğretmenliğim ama dağlardan yüksek, otlaklardan geniş, meyvelerden sulu bir kibrim var, sen söyle ben ne yapayım?" Aziz neşeyle gülmeye başladı, güldü güldü. "Ne yapalım, onu da bulamayan var," dedi, beraber güldüler.

Çay koydular, önlerindekilerden de yemeye başladılar. Nazif, "Bak Aziz peygamberler de böyle yerlerde sofralarda otur, mercimek yemeği yerlermiş, üstelik onun için de ne dil dökerlermiş ama biz gofretin neyini beğenmiyoruz?" Aziz, "Peygamber değiliz ya, onu beğenmiyoruz, sade vatandaş çok yemek ister diyor bizim Baba," dedi. "Doğru," dedi Nazif, "Peygamber olsam bunun dörtte birini de yemeye razıyım, belki hiç de yemem." "Ben de," dedi Aziz. "Sonra," dedi Nazif, "Sonra da peygamber çehresi oluyor tabii, avurtların çökük, tok gözlü, siz yiyin diyen, hep paylaşan, nasılsa peygamber, değil mi? Peygamberlik en kolay iş Aziz, en kolay, insan olmak o kadar zor ki, daha olan olmuş mu o bile belli değil." "Peygamber ol

da her gün harbe git, çarmıha her gün sabahtan çakıl akşama zaten indirirler, dert değil. Sahibin göklerin sahibi, iş değil, ne var ki. Hatta Nesimi ol da derin yüzülsün ne gam, değil mi, dert bütün dert kim olduğunu, ne olduğunu, sahibini bilmeyen düz insan olmada. Hatta şunu derim emin olmamada. Emin olsan yine gam yok. Yoksa ben şimdi kendi elimle kendi derimi hem de türkü söyleyerek yüzmezsem, sırtıma yüzdüğüm derimi çuval gibi asıp türkü söyleyerek dağ dere gezmezsem namerdim. Nasıl isterdim bunu hem de, ah nasıl."

Nazif Aziz'e kendini bir büyük, bir fikir babası, kendi başının çaresine bakmış şimdi çatacak başlar arayan olmaktan vazgeçmiş biri gibi sununca bir yumuşaklığa da gömülüyordu sanki. Helva ekmekten, ayaklarındaki soğuktan, ikide bir pantolonundan yukarı çıkıp rahatsız eden gömleğinden sanki tat alıyordu. Aziz de bu haline bakıp kabul etme halini uzun aradan sonra rahatlatıcı bulmuştu.

Nazif, "Üniversitedeyken annemin gönderdiği hiçbir kazağı, süveteri, giydiğim hiçbir şeyi, hiçbir şeyin rengini bile kimseye beğendiremedim, biliyor musun Aziz?" Nazif çayı içki içer gibi içiyor, sanki o iç dökmesine yardımcı olacakmış gibi bardağına bakışıyla bile ehemmiyet veriyordu. "Kızlar ne giysek güler, oraların çocukları ne desek, ne okusak hafife alırlardı. En iyisini buradakiler yapıyor aslında, bakma sen, adımını atmıyor, adımı da şaşmıyor. Bak bana, ne olmuşum, hem bir şey değil, hem hiçbir şey." Aziz, "Ankara mı böyle, başka her yer mi?" diye sahici bir merakla sordu. "Kendine benzemeyen ama benzemeye çalıştığın nereye gitsen böyle Aziz. Ankara böyle. Ankara'nın illetini hem de köyden taşradan gelip ararsan böyle, İstanbul bin beterdir, çünkü Ankara da Anadolu nihayette. Biraz bir şey olsan dökersin sıvasını çünkü altı onun da kireç badana, kalem işi, altın varak değil yani, ama kim dökecek, ceremeye para yok. Ancak daha iyi yerden gelen bunu bedavaya yapabilir. Ama Ankara'dakilerin çoğuna derdini yansan kimse ne dediğini, bu yangının neden, nereden çıktığını anlamaz. Bu yangın insanın kendinden çıkar Aziz, kendinden. İnsan kendini yakar. Bazı insan kendini beğenmeyerek, ama bir şeyleri de

beğenerek onlara imrenerek mi doğuyor nedir, bilmiyorum. Şu var ama kendinle bir derdin varsa bu dert seni bir daha iflah etmiyor, hayatını yoluna koymaya çalışan budaladan da bir şey olmuyor. Ben de herhalde bir olmayacağa heves ettim, kurudum kaldım. Daha da canlanmam ben, anca çürürüm. Kendini görmezden gelecekmişsin Aziz, biz görmeye çalıştık, ne var da göreceksek. Kendime de acıyorum biliyor musun, bir şey etmediğimi gizliden bilirdim de hani, bu kadar ortaya dökületeceğini ve ona bakarak, ona hitap ederek konuşacağımı bilmezdim. Belki de acaba diyorum yazık mı oldu bana, sonra da diyorum ki canın cehenneme, yine de üzülüyorum biliyor musun, neden üzülüyorum tam da bilmiyorum." Durdu, elinde çay bardağıyla salondaki küçük dolabı karıştırıp içinden arkasını dönerek bir şey çıkarıp, ondan çayına karıştırdı. Aziz'e belli etmemeye çalışarak tekrar yerine oturdu.

"Seni hiç değilse Aziz, keşke büyük bir şey büyük bir adam, bir heykel yapabilseydim, ne güzel olurdu. 'Onu ben yonta yonta, ona bu şekli bu şehrin merkezinde taştan, belki de çırılçıplak dikilme cüretini ben verdim,' demek ne güzel olurdu. Şehrin hımbılları, 'Heykelin önünde,' diyerek senin önünde buluşurlardı." Aziz'e baktı, Aziz gülüyordu, devam etti: "Kuşlar bazen başına, kollarına konarlardı, kimse kim olduğunu bilmezdi heykel derlerdi anca." Yüzü kızarmaya başladı. Aziz az kalan helvadan biraz daha yemek istiyor ama az kaldığını görüp cesaret edemiyordu. O sırada Nazif elini uzatıp kalan helvayı alıp ağzına attı. Aziz aniden kanatlanan bir kuşun arkasından bakakalır gibi kaldı. Nazif kendine bakıldığını hissettiyse de anlık bir durup bunu helvaya sebep hamledemedi. Üstelik helvanın tadı ve ağız dolusu oluşu sıkıntısının da bir kısmını eritmiş gibiydi. Çayını bir dikişte içip tekrar küçük dolabın önüne gitti, bardağını elinde saklayarak gelip üzerini çay ile doldurdu.

Yanakları parça parça kızarmaya başlamış olan Nazif sanki kendini oturduğu yerden birine benzetiyor da tam çıkaramıyordu. Hâlâ uçan helvaya, tam sevilecekken avlanan hayvana yas tutar gibi olan Aziz şimdi gofrete gönül indiremiyor, herkesle ve her şeyle arasına mesafe koyuyordu. Nazif söz söyle-

mek için kendini tekrar toplamaya çalışıyordu ama anlaşılan helvadan sonra güç kaybetmişti. Çayını hızlıca başına dikip tekrar dolaba gitti, tekrar yarısı dolu bardağına çay ilave etti. Aziz'e dönüp çaydanlığı işaretle koyayım mı anlamında başını sallayınca Aziz konyağa benzer ama tam da sanki öyle olmayan bir koku aldı. "Metaxa mı içiyorsunuz?" diye sordu. Nazif şaşırarak, "Ne, metaks mı, ne o?" diye sorar gibi yaptı. Aziz, "Yedi yıldızlı sivri şişe. Bizim Baba'nın içinden cin çıkıyor dediği şişe," derken Baba'yı özlediğini, kendi yerinin buralara göre ne kadar güzel olduğunu hissedip koklamak ister gibi içini çekti. Biraz sonra beklendiğini falan söyleyip kalkmayı aklından geçirdi. "Şöyle uzun bir şişe, ben de bazen içiyorum," dedi. Nazif, "Ne demeye bu yaşta içiyorsun Aziz, olacak şey mi?" deyince Aziz, "Baba her şey gençken olur, kendine yerleştir, her şeyi gençken sev, o zaman sevebilirsin diyor," dedi. "Hiçbir şeyi sonradan ondan bundan görme diyor, gördüğün vakit artık senin unutmaya çoktan başladığın vakit olsun, şimdi sarhoş ol ki sonra ayılacak zamanın olsun diyor," dedi. Nazif kaşlarını çatarak duruyordu. Elindeki bardak soğumuş, tadı, esrarı kalmamıştı. Babasına anasına yakalansa bu kadar olmazdı. Kendini gene küçük düşmüş duydu. Zaten küçük düşmek, küçülmek istemiyor muydum diye aklından geçirse de insanın kendini küçük düşürmesinde bir büyüklük, başkası eliyle olanda ise geçmez bir illet vardı. Yüzü asıldıkça asıldı. Aziz bu farkı azaltmak için, "Babam duysa beni öldürür," dedi. Nazif az canlanır gibi olunca, Aziz yolu bulduğunu sezer gibi oldu hemen devam ile durmaya mani olmak için, "İlk kez gördüm ben de, nereden bileyim, içerken bazen küçük bir şey bana da veriyor, aslında benimle değil, kendi kendine konuşuyor da tesadüfen orda olduğum için ben duyuyorum," diyerek kendini tekrar hocasının avucuna sığacak kadar ufaltmaya, kenar köşesini yontmaya çalıştı. Nazif Aziz'i dinliyor, bu sefer de bacak kadar çocuğun girdiği yere üflediği bardağa ben daha iki senedir şurdayım, hiç denk gelmedim diye yine yeise düşüyordu. Hafif kızgın, "Kim bu Baba dediğin, Metaxa içene kadar kimle içtiğini biliyor musun?" diye sertçe sordu. Yüzü hafiften aşağı çekilmiş, rengi san-

ki soyulmuş, üstüne koyulmuştu. Çenesi öne gelmiş, bakışlarında bir kötü sahneye aniden düşmüş insanın tiksinti ve nefreti vardı. Aziz zaten dünyada en çok insan yüzünden korkardı, sözünden, dayağından, sövmesinden değil. Bu değişen yüzler, hemen arkasından değişen sözleri de getiriyordu çünkü. Ve bunlar hep acı şeyler oluyordu, hazin değil, acı sadece. Bu değişmede asıl olan neydi, ilk hal mi sonradan sıkınca zorlayınca can yanınca çıkan mı asıldı, bilemiyordu. Her sonrada o halin bir sebebi, onun gerçek kabul edilmemesi ve muhakkak bir özrü olurdu ama Aziz hele şu son günlerinde aslı bir aramak gerekirse sanki onu bu ezilmiş halde aramak gerektiğini hisseder gibi olmuştu. Şimdi an, idara müdara ânıydı, Baba ona hep insanlara fazla karışıp suyunu bulandırmamak için müdara etmesini söylüyordu, "İdare et Aziz can, idare, bu hayvanat ile başka geçim yolu yoktur, 'İdara müdara,' demişler, sen de et. Büyük olduğunu görürse daha kötü, haklı olduğunu anlarsa yandın, iyi olduğunu hissederse mahvoldun, müdara et. Canını sakin et. Kendinle baş başa kalınca tebessüm et, hatta kahkaha ile gül, kahkaha, ağzından gövdenden taşsın, ayaklarına insin," diyordu. Aziz bunları dinliyor, anlasa da anlamasa da çok doğru buluyordu. Nazif'in yüzü çekik, içtiği ile de sanki başka ele geçmişti, bunu artık ayırt edebiliyordu. Aziz'e bütün yakınlığı kaybolmuş, kendine düşmanlığı, kendine ait planları her şeyin önüne geçmişti. Aziz bunun çabuk sönüp ne olsa yumuşayıp tekrar dostça bir şekle girmesine kolay imkân olmadığını biliyordu, bunu bir hayvanın tedirginliği ve teyakkuzu ile biliyordu. Nazif şimdi onu sorgulayacak, içinde oyuk açacak, bu içine çöken karanlığın hesabını ondan soracak ve o karanlıkta elbet çok yanılacaktı. Kendi babası da bazen, hele birkaç sene öncesine kadar böyle ortada hiçbir şey yokken birden, belki azcık daha yavaş ama yine de birden gibi sabit ve karanlık bakmaya başlar, karanlığa düşüp buna bir çadır gibi girip kızarıp çıkacağı yerde en yakınındakine bunu bir ağ gibi atardı. Bir müddet akla gelmez sözler söyler, suçlar, eski yeni ne varsa ortaya döker, etrafı kan revan içinde ve mahvolmuş bırakır, yavaş yavaş kalkan karanlık ile de hiçbir şey olmamışa dönerdi. Etraf peri-

şan, yaralı, kırık kendi rahatlamış, çok belli belirsiz bir pişmanlık içinde, hasarın aslını kendinde saydığı, hatta hâlâ etrafa sebep bu hale düştüğüne itimat ettiğinden kalkışı basit bir gönül almaya indirir, öyle de bırakırdı. Aziz artık o göze inen karanlığın, perdenin uyumaya hazırlanan bir tavuk gözü gibi inmeye başladığını görür görmez topuklamaya başlamıştı, hem de ne zamandır. Bir keresinde hem de aralık sonu tipi altında, o babasının gözüne inen karanlıktan çatı arasına kaçmış, hızını alamayıp çatıya çıkmıştı. Öylece beklemenin zorluğunda bacaya girmiş simsiyah olmuş, hem buz tutmuş, hem siyah bir heykel olmuştu. Çatıdaki bacada bir yandan dumandan göz gözü görmezken, bir yandan kar altında beklediği süre ona hayatında tekrarını yaşamadığı bir hatıra vermişti. Önce bir müddet çatıda durmuş, donacağını anlayınca bacaya girmişti. Bacada da dumandan nefes almakta bin zorluk ve is pastan perişan olmuş, sadece vücudu bacada, kafası dışarıda bir müddet yağan karı, fır dönen tipiyi böyle yüksekten izlemişti. O gece kalbine doğan hali hâlâ hatırlıyor, tipiye rağmen karların ağırlığından kıpırtısız duran ağaçları, dalları, göğün rengini, şehrin bu sergi altında öyle yatışını sanki kendi çiziyormuş, aklından geçenler görüntüye, resme dahil oluyorlarmış gibi hissetmiş, heyecandan kalbi ağzına gelmişti. Kuşları düşünüyorken o saatte birkaç tanesi birden başının üstünde uçuyor, bulut derken üstünde dalgalanıyorlar, birden bastırıp her şeyi eriten bir sağanak hayal edince uzakta bir gök gürültüsü ve şakırdayan bir yağmur duyuyor, coşkuyla aklına türlü şey getiriyor, getirdiği çatıdan gözünün önüne gelip geçiyor, sıra ile geçip gidiyor, yeni bir şey düşünür düşünmez ya yanı başında ya başının üstünde ya biraz ileride onu varlığın içinde resmedilmiş ama hareket halinde görüyordu. Kendini bacanın içinde, arkasından tüten dumanın önünde sonsuza dek tutmak istemiş ama hep olan olmuştu, hep olan o olmayasıca daha duruşa devam ederse bir felakete uğrayacağı korkusu yani birden rüyadan uyandırılmak başına gelmişti kendi tarafından hem de. Ve aslında asıl felaket o uyanmaydı, bunu hissediyor ama fazlaya da cesaret edemiyordu. Kendini uyandırmış ve en çok on dakika kadar dur-

duğunu sandığı çatıda bir buçuk saat kaldığını tekrar eve girince öğrenmişti. Bir gün Baba'yla yürürlerken bundan bahsetmiş, bacada karda durmaya cesaret edemediğini, genelde hiçbir şeye kolay cesaret edemediğini ya da cesaretlerinin hep kısa süreli olduğunu, hiç uzatamadığını sonu görmeye kalamadığını, yarım bıraktığını anlatmıştı. Baba galiba onu en çok o gün sevmiş, "Ah Azizim benim ah," demiş, ona sarılmış ama bir şey anlatmamıştı.

Şimdi Nazif'e karanlık çökmeye başlamıştı, Aziz'i bir iyi haylayacak, her şeyin sözde söylemeyip sakındığı esrarını kabaca söyleyecek, düzelince de, "Boş ver," diyecekti. Aslında boş verilmemiş bir şeyin içinde ona sürtünerek yaşanacaktı artık. İyiyken iyi yalan, kötüyken kötü yalan söyleniyordu. İyi koku kolonyaydı, gerçek sahibi süren değildi, kötü koku yine atılacak ya da birikmiş gene gidecek bir şeydi, koku sahi değildi. Nazif iyice kararınca Aziz yavaşça ayağa kalktı, Nazif kalkmasına da müthiş sinirle bakmıştı ki Aziz alışkın bir koşu ile önce montuna sonra ayakkabılarına davranıp hepsi elinde kapıyı açıp merdivenlerden inmeye başladı. Hürriyeti hissettiği tek ânı yakalamanın mutluluğuyla göz esaretinden, söz zincirinden boşanıp koştu. Nazif'in arkasından avaz avaz sövdüğünü duyuyordu. Sokakta giyindi, yola koyuldu.

Okula sonraki hafta hiç gitmedi. Baba ve bacılarla onlara eşlik eden iki minibüs ve toplamda on dört kişi ile hiç bilmediği birbirine onar yirmişer km uzaklıktaki üç köye gittiler. Birer ikişer gece kaldılar, gece bir keresinde meydan uyandırdılar, sekiz günün sonunda da eve döndüler. Etrafları fazla kalabalık değildi hiçbir yerde ama karşılanış ve karşılayanlar çok samimiydi. Baba onlarla da eve gelenlerle konuştuğu gibi konuşuyor ama pek bağırmıyor ve fazla yukarıdan gelen şeyler söylemiyordu. Daha ziyade hikâyeler anlatıyor, geçmiş adamları tanıtıyor, her birinden bir şey naklediyor, ufak tefek öğütler veriyordu. Böyle olunca sanki herkes daha memnun oluyordu. Baba dertli ve dert arasa da bunlardan bahsedilen vakitler sanki biraz sabredip geçmesi beklenen vakitlerdi. Baba'nın hikâyeleri, başına gelene müthiş bir olağanüstülükle karşılık verebil-

miş kimselerin bahsi coşturuyordu dinleyenleri, başka türlü olmaya değil, olduklarının devamına yarayacak kuvvet veriyordu çünkü. Baba, "Değişeceksiniz," dediği her vakit ahalinin yüzü değişiyordu sade. Burada, köylerde böyle şeyler de söylememiş, herkesin tadı damağında kalmıştı. Gelen giden el öpen, ayak kıltında oturan, söz dinleyen, kahkaha ile gülen derken akşam oluyor, Baba biraz yalnız kalmak istiyor, iki-üç saat kimseyi yanına yanaştırmıyordu. Ahali dönüş yoluna her düştüklerinde arkalarından ağlıyor, sızlıyor, minibüslerin arkasından koşuyor, ancak yorulup tükenip bırakıyorlardı.

Aziz sonraki hafta okula giderken kendini dört sene ara vermiş herkesten altı yaş büyük ve ama aynı sınıfa gidiyor gibi hissetti. Ayakları kurşun gibi ağır, gönlü geçkin, zihni başka hale uçmuş, gideceği yere gireceği deliğe en ufak bir rabıtası kalmamıştı. Nazif Bey'den çekindiği yine bir karşılaşmayı göğüsleme isteksizliği de vardı. İnsandan sanki gırtlağına kadar bıkmıştı. Daha okulun bahçesine girmiş merdivenlere yürüyordu ki Nazif Bey'i gördü, müdara etmek istercesine başıyla hızlı bir selam verip aynı hızla geçiyordu ki kolundan yakalandı. Nazif, "Aziz, evlat, bin kere özür dilerim, bin de üstüne koyarım, içkiye alışık değilim, içimi dökeceğim diye yanında içtim, yardımı olur diye ama içim dökülecek değil, saklanacak içmiş, özür dilerim, unut o halimi, ben senin velin, abinim," diye hararetle, sesi titreyerek sıraladı. "Bak benim yüzümden bir haftadır okula gelmiyorsun, burda da yakamı tuttular velisisin ne oluyor diye, rahatsız olduğunu söyledim, gidip yoklayayım dedim, yoklamayı da gerçekten çok istedim ama onu da beceremedim." Sesi iyice titremeye başlamıştı. Eliyle bir yandan sürekli alnını kaşıyor saç diplerini arada çekiyor gibiydi. Alnında iki parça kırmızılık peyda olmuştu. Aziz ondan dolayı değil, Baba'yla köylere gittikleri için bir haftadır ortada görünmediğini söylemeyi sade bir ihtimal olarak aklından geçirdi, söylemedi. Bunca özrün karşısında başını eğdi, şimdi işte o günden fazla şimdi kırılmıştı çünkü kırılınması gereken şey daha yeni tarif ediliyor, resmi çiziliyor, Aziz de bu resimdeki haline bakıp ağlayacak gibi oluyordu. Nazif onu bir pencere kenarına çekti, gelen geçe-

ne arkalarını dönerek konuşmaya devam ettiler. "Bak Aziz daha çok gençsin, beni sonra anlayacaksın, ben senin şimdine değil, belki yirmi sene sonrana konuşuyorum, bunları kullanma zaten şimdi işine yaramaz, ama sakla, kaldır, bu kadarını yap." Aziz peki anlamında başını salladı.

Derslerin bitiminde müdür muavininin odasında beklendiğini öğrendi. Sınıftan ve sınıf arkadaşlarından sıyrılışı, o değmeme ve temassız geçme çabası göz göze gelmeme gayreti, üstüne atılanları içine katmama hemen yere düşürme becerisi kuvvette olmadığı günlerde çok zor oluyordu. Yapabilse bile yaptığı başka her şeyini götürüyordu. O Baba'nın dediği gücünden eksiltmeme bu değildi. Onu yapabildiği zamanlar hatta anlar neşeli ve sanki çiçekli de oluyordu. Gerçekten eksilmiyor üstüne katıyordu. Bugün bir perişanlıkla arkadaşlarının söyledikleri her şeyi duyarak, bazılarına feci şekilde alınarak, her şeyden açık yaralanarak yürüyordu. Yürürken bunları istese de unutamayacağını, bir gün Nazif gibi kendine içini dökse kendine başkalarından şimdi duyduğu bu berbat hitaplarla hitap edeceğini anlıyordu. Nazif'e merhamet içinde kanatlandı, kendi büyümüş haline söyleyeceği sözleri duymamak istiyordu ama kulağı her zamankinden açıktı. Hatta duyduklarına içinden ilave yapıyor, birisi de şimdi şöyle diyecek diye geçiriyor ve onu da duymuş oluyordu. Muavinin odasına girdiğinde adamın son derece sinirli olduğunu ilk bakışta gördü. Kapıya yakın ayakta duruyordu. Aziz içeri adım atar atmaz adam kapıyı arkasından sertçe kapattı. Kısa boylu, göbeği hafif önde, ceketini çıkarmış bakıyordu. Aziz'e bakıp, "Tüh," diye tükürdü. Aziz hızla kenara sıçradı. Adam bir kere daha ama daha az tükürebilerek aynı şeyi yapmaya çalıştı, Aziz gene kenara çekildi. Üzerine gelip iki eliyle saçlarının favorilerine yapıştı çekmeye başladı. "İtoğlu itin saçı da uzun, şuna bak," deyip Aziz'in gözlerinden yaşlar gelene kadar favorilerine asıldı. Elinde kalan birkaç tutamı tiksinerek yere silkeledi ve hemen arkasında masada duran küçük makine benzeri bir şeyi eline aldı. Aziz'in kafasını yukarı kaldırıp alnının sağ köşesinden içeriye doğru beş-altı santim tıraş etti. "Senin gibi eşekler böyle eşek tıraşı edilir, buna tren yolu

denir, tamam mı it, gören bilir bunun ne olduğunu," deyip yerine oturdu. "Devamsızlıktan kalıyorsun, zaten notun bilmem neyin de berbat, daha gelip gidip de gözüme görünme, yürü," deyip kapıyı gösterdi.

Aziz odadan çıktığında şiddetli bir baş dönmesi içinde hunilerden kayıyor gibiydi. Bir duvara tutunmak istediyse de duvarı yakalayamadı. Yere düştü. Gözleri büsbütün karardı, içi bu emniyetsiz gövdeyi bırakmış bilmediği bir yere gitmiş gibi bomboştu. Ne ruhu ne aklı, kalbi hele yok gibiydi, kendini yerde bir kuru sandık gibi buldu. Bir ses duyar oldu sadece içinden, "Çakın çivileri," diyen ve o derken başını bir yere mi vurdu, biri mi tuttu, tanımadığı biri koluna girmişti. Başına yüzüne su çarpıyor, hafifçe yanaklarını tokatlıyor, anlayamadığı bir şeyler söylüyordu. Birinin geçerken onu ayağıyla hızlı ve sertçe dürttüğünü fark etti. İçinde derin, yukarıdan aşağıya yarılır gibi bir acı duydu, gözlerini açtı. Muavini arkası dönük birkaç adım ileride gördü. Tanımadığı bir öğrenci yanında onunla ilgilenmeye çalışıyordu, çevrelerinde normalde hep olacağı gibi kalabalık çevrelenmemiş bakan geçiyor, birkaç saniye duruyor geçiyordu. Tanımadığı öğrencinin yardımı ile ayağa kalktı, ona tutunarak bahçeye indi. Bahçede durmak, hatta okulun yanında durmak istemediği için sürüklenir gibi öte sokağa geçtiler, bir duvara yaslandı.

Aziz çocuğa bakarak, "Sağ ol," dedi. Çocuk, "Seni tanıyorum, zaten artık başka kimseden bahsedilmiyor, benim de adım Hüseyin, sana hayranım," dedi. Aziz çocuğa hayretle baktı, o kadar hayretteydi, gözleri öyle bir açıldı ki o açıklıktan her şeyi açıldı sanki ve bir anda yerli yerine geldi. Hüseyin ona bakıp, "Saçını tren yolu yapmışlar, favorilerin yolunmuş, bir Kerbela şehidi gibi duruyorsun, keşke senin yerinde olsaydım, sen o yetmiş iki kişiden biri gibisin, ama benim de adım Hüseyin," dedi. Aziz'in kendisine hayran olunduğu an beyni kendine, ruhu kendine, aklı kendine hayran olunduğunu sanarak hemen yerlerine geçmiş, hatta çeki düzen vermişlerdi. Şimdi bu hayranlığı tam sindirmek, anlamak, derinleştirmek istiyorlardı. Aziz çocuğa hafifçe gülümseyerek ama bir Kerbela şehidi tem-

sili olduğunu birden hatırlayıp gülümsemesini ağzından tutup atar gibi elini ağzına sertçe götürüp silkeleyerek baktı. Saçlarının daha fazla daha rezilâne tıraş edilmesine, favorilerinin derisi ile birlikte yolunmuş olmasına bir özlem duydu, hem de yanarak, yarım duydu kendini. Hüseyin, "Babam senin yanında kaldığın Baba'nın ihvanından, beni de iki kere götürmüştü geçen sene. Ama Baba bu sene hele ben diyene kadar daha çocukları getirmeyin demiş. Ama seni hep yanında tutuyormuş, öyle dediler, ben arkadaşım olduğunu söyledim. Biz aslında tam Babanınki'nden değiliz ama bu civar için Baba tekmiş, bu devir için de tek diyenler var," dedi. Aziz'e dönerek, "Bugün seninle gelebilir miyim, Baba'nın celali çokmuş ama seni getirmişim gibi yapsak olmaz mı, bir elini öpüp giderim, söz," dedi. Aziz biraz durakladı, bu kadar hatırsız gibi olmayı bunca sözün üstüne yakıcı buldu, Hüseyin hem onu bugün gerçekten de kurtarmıştı. "Peki," dedi. Hüseyin sevinçle koluna girdi, yürümeye başladılar. Yol boyu Aziz'e hakkında söylenenleri bir bir anlatarak onu mahvetti, ama kötü bir şey söyleyip hemen ardından daha zillet yere düşmeden onu başka bir şey ile bir tutup kaldırışı vardı ki ne dese Aziz perişan olmuyordu. Hüseyin'in sözlerinin iki de kolu vardı sanki de bir sözü yere serecekken öbür eliyle kaldırıp silkeliyor, havalandırıyor, temiz ve kullanılmamış tutuyordu. Aziz dinlediklerinin büyük kısmının uydurma olduğuna, hem de uzaktan yakından alakasız, nerden çıktığı belirsiz olduğuna daha da hayret ediyordu. İşin daha tuhafı bu resmedilen, hikâye edilenlerde Aziz olduğu perişanlıkta hiç değildi. Haramzade, aslını inkâr eden, gizli din taşıyan, ana baba çiğneyen, en uğursuz öğretmenle iş birliği yapan, korkusuz, sarılığı şıp diye kesen, ayı oynatan, babaların dedelerin, elli yaşındaki adamların divanında sabahtan akşama oturan, kabul gören, zâkir başı gibi bir şeydi. Korkulacak bir cin çarpığıydı. Kendi babası çok sevilen bir adam değildi ama az çok hürmet görür, emin bir adam diye bilinirdi. Anası ise iyi bilinen bir iyi idi. Anasını gören olmazdı zaten ama adı iyiye çıkmış, öyle de devam etmiş, kocasına rabtı örnekti. Aziz'de bir tuhaflık olduğu zaten belliydi deniyormuş ama bu tuhaflık

pek tarif edilemiyor, bazı çocuklukları büyütülerek değiştirilerek anlatılıyormuş. Kendi kendini yetiştiriyor, yerini hazırlıyor, deniyormuş.

Aziz bu resimde kendini seçmeye çalışıyor, hiçbir türlü benzetemiyor, acaba hayat hep mi böyle, anlatılanlar hep mi böyle, başkasının sözü ve gözü hakikatin hep mi bu kadar dışında diye düşünüyor, bunca türedinin, bir masal gibi anlatacak bir şey olmasına duyulan ihtiyaçtan mı, tabii bir sürgün gibi, ayrık otu gibi düştüğü yerden mi çıktığına akıl erdiremiyordu. Okul geldi gözünün önüne, sınıf arkadaşları, pek yakın olmasalar da biri bile, "Nedir bu, ne oluyor," dememişti. Üstelik kayar gibi kalabalığa ve belli hüküm neyse oraya kaymış, oranın lisanını kuvvetlendirmiş, kendinden ve zulmünden daha emin olmasına yaramışlardı ancak. Düşündükçe kalbi çatlayacak gibi oluyor, görünenin, el altındakinin bile el birliği ile böyle gizlenmesine, gerçeğe uzak olmak için harcanan bunca çabaya karşı buhran duyuyordu.

Hüseyin ile yürümek ve bunca dinlemek ona ağır bir gribe yakalanmış gibi yataklara düşmek ve günlerce kalkmamak halsizliği vermişti. Ayaklarını sürüyor, böyle yaralı hem de görünmez yaralı ama görülür rezil olmaktansa o şehitlere ve belki tüm ölülere dayanılmaz bir hayranlık, yanlarına varma ve orada, dirileceğini umarak gittiği yerde sonsuz uykuya varmak istiyordu. Gözünde, ağır ağır yürürken trendeymiş ve müthiş yorgunmuş ve geçtiği en kötü kulübenin, barakanın bile yatağına, serili çarşafına, durgun zamanına bir hasret ve uzanma isteği içini kavuruyordu. Çünkü içinden duramayacağını ve sanki hiç uzanamayacağını biliyordu.

Eve vardıklarında Aziz çekinerek öne geçti, kapıyı çaldı. Hüseyin arkasında duruyordu. Hacer Bacı kapıyı açtı. Aziz'e bakarken pek bir şey dikkatini çekmeyince Aziz acaba pek de şehit gibi görünmüyor muyum, diye bir üzüntü duydu. Hacer Bacı'nın gözü Hüseyin'deydi. Aziz bacıya, "Hacer Bacı okulda kötü şeyler oldu, Hüseyin beni getirdi, ayıp ve kusur olmazsa babası Baba'yı tanır bilirmiş bir el öpmek istiyor," dedi. Hacer Bacı o sırada Aziz'in saçına, yoluk favorilerine dikkat ederek, "Ah

benim garip oğlum, ah zavallım," deyip, "Girin," diye ikisini de içeri aldı.

Baba'nın sesi içeriden pek yüksek gelmiyordu ama yanında birilerinin olduğu belliydi. Bacı ikisini önce mutfağa aldı. Fatma Bacı da yanlarına gelip Hacer Bacı ona olanları bildiği kadar söyleyince, "Vah vah oğlum, yolmuş seni hınzır herif, dur da şu yanlarında kan var yıkayalım," deyince Aziz, "Dur Fatma Bacı, hele Baba da bir görsün," dedi ve kadınlar gülümsediler. Aziz utanarak Hüseyin'e baktı, neyse ki onda bir ifade ve anlayış yoktu. Mutfakta birer çay içerlerken Baba'nın sesi geldi. Hacer Bacı içeri koşup bir şeyler anlatırken Baba, "Aziz can, gel bakayım," diye bağırdı. Aziz giderken Hüseyin de ayaklanmıştı ama Fatma Bacı, "Oğlum sen biraz dur da," deyip onu geri oturttu. Aziz içeri girdi. Baba'nın yanında daha evvel görmediği kelli felli üç adam vardı. Baba eliyle yaklaşmasını işaret edince önce eline davrandıysa da Baba durdurup saçına favorilerinin yoluklarına eliyle çevire çevire baktı. Yüzü simsiyah olarak, "Burada olduğun için bunlar," dedi. Yanındakilere dönerek, "Görüyor musunuz, işte bu," diyerek tıkanmış gibi arkasına çekildi. "Daha o okula gitmeyeceksin," dedi. Aziz, zaten kalıyormuşum hem de gelme dendi, diyemedi, "Peki," dedi. Baba bu itaatten razı, parmaklarını ıslatarak yanaklarına yapışmış kandan alıp kendi yüzüne, alnına gözlerine sürdü. "Bu mühür senin kutsindir Azizim, korkma, onlar kansızdır ama bak senden kan fışkırıyor, aferin oğluma," deyip başından öptü. O sırada başındaki tren yoluna da bakıp, "Şuna bak, sözde rezil edecek erzel herifler, eşna, edna herifler," deyip bacılara seslendi. Gelen Fatma Bacı'ya, "Git usturamı, takımlarımı, leğençemi, sıcak suyu hazırla getir," dedi. Aziz fazla beklemek istemeyerek alçak sesle, "Kusura bakmayın, beni okuldan bir arkadaş getirdi, biraz kötülediydim, Hüseyin, babası size gelirmiş, elinizi öpmek istiyor, şimdi burada, çok gelmek istedi," diye tedirgin söyledi. Baba fazla üstünde durmadan, "Nerde, kapıda mı, çağır," deyince Aziz içeri gidip Hüseyin ile döndü. Hüseyin ayakuçlarına basarak pür-hürmet Baba'ya yaklaştı, iki büklüm olmuş, başı görünmüyordu. Baba, "Oğlum bir dur sıfatına bakayım," deyin-

ce Hüseyin hafifçe başını kaldırıp gene Baba'nın ellerine sarıldı. Baba, "Kim baban senin?" diye sordu. Hüseyin, "Yorgancı, Taşlar'da dükkânı, Halil," dedi. Baba, "Ha, Halil Efendi'nin oğlusun, bana diktiği yorganlar da var," dedi. Hüseyin memnun, "Babamla getirmiştik buraya iki sene evvel, kasım ayıydı," dedi. Baba hatırlamayarak, "Hah, tabii bildim," dedi. Baba oğlana, "Sağ ol, evladım, babanla gelirsin bi daha sefere, hadi," derken Hüseyin Aziz'e bakıp, "Bugün okulda dayaktan bayıldı, ben sırtımda taşıdım, bütün okul bana da düşman oldu, daha nasıl gideceğim belli değil," dedi. Aziz şaşarak Hüseyin'e bakarken Baba da Aziz'e, "O kadar bayılacak dayak mı yedin sen," diye celallenerek ayağa kalktı, oturan üç adam da ayağa kalktılar, Hüseyin sözün gittiği yerden endişe ederek, "Dayaktan değil de belki hakaretten bayılmıştır," dedi. Baba Aziz'e, Aziz Hüseyin'e baktı. Kimseden ses çıkmadı. Baba Hüseyin'e, "Hadi oğlum eksik olma," deyip başını okşadı, Hüseyin tekrar el öpüp çıkmaya davrandı.

Biraz sonra Hacer Bacı eğilerek bir leğençe, içinde alet takımı ile iki büklüm geldi. Tekrar içeri geçip bir çaydanlık su ile döndü. Baba memnun olmuş, neşelenmiş gibiydi. "Geç leğenin önüne," deyip Aziz'e işaret etti. Aziz yere oturdu. Hacer Bacı bir elinde sabun bir elinde çaydanlık ayakta duruyordu. Baba bacıya, "Suyu ılıştırdın değil mi, haşlama çocuğu," dedi. Hacer Bacı evet manasına baş salladı. Baba, "Hadi o zaman," dedi. Hacer Bacı Aziz'e, "Oğlum eğ başını leğene doğru, iyice eğ," dedi. Aziz kafasını değecek kadar leğene sokarken bacı su döktü, hiç bekletmeden de sabunlamaya başladı. Biraz duran Baba, "Hadi yeter," deyince az öteye çekilen bacının yerine geçip elindeki ustura ile, "Haydi, ya bismillah, ya bismişah," deyip kafasını arkadan öne doğru tıraş etmeye başladı. İki-üç seferde bir bacıya, "Su dök, şuraya az sabun değdir, kurudu," diyor, devam ediyordu. Misafirler konuşmadan bekliyor, Baba'yı izliyorlardı. Nihayet Baba, "Kaldır kafanı, şöyle bir de tersinden yapayım," deyip usturayı tıraş ettiği tarafın aksine sürtmeye başladı. Kafasını sağa sola çevirip, bacıya, "Su dök iyice, yıka," dedi. Aziz'e bakınca bir kahkaha atıp, "Yahu böyle bıyıksız bilmemnesiz

Keloğlana döndün," deyip gene gülünce etraf da gülmesine alt perdeden eşlik etti. "Git bir kendine aynada bak, geri gel," diye Aziz'e söyledi. Aziz bu dımdızlak kafanın alışılmadık serinliği ile sallanarak koridorun başındaki aynaya gitti. Sabredemeden hemen camın içine kendini koyunca hayretten donakaldı. Her şeyi başka olmuştu, hem de öyle başka ki değişmek değil, başka olmuştu. Kulaklarını ağzına girecek, ağzını alnına komşu, burnunu bütün vücudunun kanaat önderi makamında, alnını bu genişleme ve başka topraklarla birleşme ile çöle bitişmiş gördü. Baba, "Gel hadi, doyduysan bakmaya gel," diye seslendi. Aziz ağır ağır içeri girdi. Baba hâlâ gülerek, "Gel benim keltoş oğlum, bunu duydun mu hiç bak 'Allahümme berden, kendini sakın kelden körden,'" deyip gene kahkaha atmaya başladı. Hacer Bacı kelini okşayıp gülümsedi. Baba ciddileşerek, "Aziz can bu sana şimdilik iyi oldu, onlar sana iz yapmaya kalkınca bak sen iz yapılacak alanı ateşe verdin, gördün mü? O seni korkutmak isterken sen korkulacak alanı ortadan kaldırdın, bu daha iyi. O izini arayacak seni görünce sen ona bütün kafanı göstereceksin, hani nerde diye, iyi oldu. Biraz da böyle gez, alışır seversen devam edersin, bak ben iki günde en çok üç günde bir tıraş ediyorum. Saç bize lazım değil. Zaten senin, hemen çıkar üç aya tamamsın," dedi.

Aziz saçıyla beraber kendini, kimliğini de kaybetmiş gibi suspus olmuş oturuyordu. Çok şaşırdığı zamanlarda hep içine çekilir, içim dediği de dışarı kaçar, tam yalnızlıkta kalır, sesi boşluktan kendine seslense yankılanırdı. Az evvel otururken kendine, "Sen ben misin, ben miyim, ne oluyorum böyle?" demiş, soru sanki tahtalara masalara çarpmış gibi boşlukta sallanmış, aşağı inmemiş tuhaf bir akis bırakmıştı.

Okula gitmeyi bırakınca başının da tıraşlı olmasına hâlâ alışamadığı için bir müddet içeri kapandı. Erken kalkıyor, odunları kesiyor, istifliyor, evdeki sobaları, ocakları yakıyor, bahçeye bir şeyler ekiyor, bacıların bir dediği olursa onları da yapıyor, pazar günleri hamamı da yakıyordu. Bunların dışında bütün gün Baba ile sohbet ediyor, gelenlere çayları ikram ediyordu, iki günde bir dağa uzun yürüyüşler yapıyor, tırmanıyorlar-

dı. Üzerine bir tül serilmiş gibiydi. Sükûnet bulmuş, ama sertleşmiş, çok taşkın sözlere şaşırmamayı, hiddetlenmemeyi, onu içine yerleştirip gerektiğinden fazlasını da birkaç gün sonra atmayı öğreniyordu. Baba zaman zaman en uzak durduğu şeyleri yapmasını isteyerek benliğini kırmaktan bahsediyor, tavuk kesmesini, çok soğukta üstünde sade bir kazakla yürüyüşe çıkmasını, çok sıcak tavaları eliyle tutmasını, tuvaletleri temizlemesini, bacıların elbiselerini, evin perdelerini ütülemesini istiyordu. Aziz bunları bazen bin zorlukla yapıyor bazen yapamıyor ama Baba öncesinde de sonrasında da öfke duymamasını, tepki vermemesini, içinden kendisinin duyabileceği bir çıt bile çıkmamasını istiyordu. Sessiz bir iç istiyordu. "Aziz can, öyle herkesin kızdığına kızan, hoşuna gidene yapışan bir iç âlem, âlem değil, sahradır, ot bitmez. Bir şey istemeyen ve bir şeysiz yaşayanlara yanaşacak, yerleşecek, söyleşecek bir vadi, bir halı, sedir yapacaksın kendini. Görmüyor musun insan nedir, şu garip mahlûk nedir, bundan mı olmak, bunun güldüğüne, hevesine ortak, kızgınlığına maşa mı olmak istiyorsun? İsteme, bak sende böyle olmayacak bir toprak, bunu isteyebilecek, istediğinde buna kavuşabilecek bir memba var," diyordu.

Aziz'in bahar yaklaştığında az da olsa başında yeni saçları bitmiş, bir tüyü kırkılmış hayvan utancından kurtulmuştu. O günden bu yana iki ayda hiç çarşıya inmemiş, Baba'nın, "Git kelini herkese göster, doya doya baksınlar sen de onlara bak," demesine, babasından, okuldan birilerinden çekindiğini, ahaliden çekindiği olmadığını söyleyerek gitmemiş ama Baba ondan Hasan Efendi ve ayı ile bir cumartesi öğleni çarşıda gezecekleri sözü almıştı. Baba yine de saçı tam uzamadan görünmesini, bunu nimet bilip kaçırmamasını istiyordu.

Hasan Efendi cumartesi sabahtan geldi. Aziz, Hasan Efendi'yi de ayıyı da görünce birden ağlamaya başladı, ayıya sarılmaya yeltendi, Hasan Efendi zor durdurdu. Baba, Aziz'in üç gece evvel sağ kulağını delmiş ve iri bir mengüş ile mengüşlemişti. Kaşlarını da epey tıraş edip bir gölgeye benzettiler. Üç hafta boyunca eve gidip gelen terzi Aziz'e üstüne uygun çok şık birtakım elbise dikti, dört kez prova yapıldı. Gömleği de dikmey-

di. Bir de yeni ayakkabı getirildi. Cumartesi sabahı Aziz bacıların ihtimamı, duası ile giyindi, süslendi, Baba ensesine ve kulaklarına, bileklerine kokular sürdü. Bu kadar özenilince Aziz kendinde bir başkalık ve kudret hükmetti. Baba Aziz'e, "İçinin sessizliği senin servetindir, onu kaybetme de neyi kaybedersen kaybet, zaten başka kayıp da yoktur, hadi bakalım," deyip onu uğurladı. Aziz elinde ayının zinciri ile önde Hasan Efendi onun az arkasında yürümeye başladılar. Aziz içindeki sessizliği dinliyor, soluk alıp verişini duyuyor, kendini ölmeye, parça parça edilmeye gidiyor hissediyor ama içinden çıt çıkmamasına gayrette sadece yürüyor, ayak sesleri, ayının hırıltısı ve Hasan Efendi'nin az arkasından gelen adımlarından başka dünyada her şey yok olmuş, her şeyin bittiği, dünyanın boşaldığı güne kendisi de en sonda kalmış da ondan acele etmesini isteyen yokmuş gibi büyük hükmü bekleyerek yürüyordu. Bazen hafifçe elinde şakırdayan zincirler, ayının hapşırır gibi çıkardığı bir sese karışıyor, ayak sesi sanki önden kendini de sürükleyen bir asa imiş gibi kendi ayak sesinin arkasından gidiyordu. Merkeze yaklaştıkça dışarıdan gelen sesler arttı, Aziz onları da ayırt edip tasnif etmeye çalışmadı, hepsi birleşip bir uğultu oldu. Hafif bir öğlen güneşi yüzünü göstermiş, başına bir sıcaklık değer olmuştu, onu da bir şapka gibi başından attı. Tekrar serinliğe kavuştu. Etraftan gelen seslerin artmasından ayı huzursuz olmaya, ağır ve durarak yürümeye başlamıştı. Aziz ayıya mukabele ediyor, zorlamadan o da ağırlaşarak yürüyordu. Didişilmeyen, çekiştirilmeyen ayı yavaş yavaş sakinleşti ve bir yürüme tutturdu. Uğultu artıyor Aziz başını ne sağa ne sola çeviriyor, önünde bulanık, yaklaştıkça çok az netleşen ama yürürken gene sislerin arasına giren toprak bir yol görüyor, ona da bakmıyordu. Birden başının sol yanında şiddetli bir ağrı duydu, kulağının hemen üstünden bir akıntı sezdi, serinlik aşağı doğru incelerek iniyordu. Taşın sesini dışarıdaki tok bir ses gibi duymuş bir şeye de benzetememişti. Sessizliği devam ediyordu, ağrı ânında geçmişti. Arada ayının ve Hasan Efendi'nin sesleri duraklamaları ve ayının bazen iki ayağı üstüne kalkma hareketi onu durduruyor ama devam ediyorlardı. Bir müddet sonra Ha-

san Efendi yanına doğru yaklaşıp onu çarşı içine doğru bir kavisle yürütmeye başladı. Aziz bu kalabalığın içindeki tekliğinden dışarı firar etmemeye gayrette, gözleri içinin uzun yol halılarında, metrelerce uzanan divanlarında onları seyrede seyrede bazen gözü uzun otlaklara, birbiri ardından gelen çok yüksek ama hemen tırmanılıp aşılıp başka bir dağa kavuşulan onlarca dağı geçtiği aydınlık bir yola sabitlenmişti.

Dışarıyı çoktan olmuş bitmiş bir şeyi izler gibi izliyordu, ne olacaksa zaten olmuştu. Ona bir seyrin içine girmek, tam içine girmek düşmüştü. Bu eski resmin içinde şimdi de o vardı, belki yeni bir yara ya da yaralı olarak. Onu hem eskiler hem sonrakiler tanıyacaktı. Aziz ne ise ona razı duruyordu şimdi, eski bir hale şimdi itiraz olmazdı. Hasan Efendi ayıyı ve Aziz'i sakince durdurmuş, çarşının tam orta yerinde, büyük fırının kapısına yakın duruyorlardı. Dükkânlardan çıkan, etrafta dolaşan, çoluk çocuk sükûnetlerine karşılık onları çembere almış ama sade seyrediyorlardı. Adamın biri, "Utanmıyorsun da çarşının ortasına böyle geliyorsun değil mi, yazık o babana anana, tüh sana, haramzade," diye bağırdı. Aziz bu sesi pek hafif ve şiddetsiz algıladı, ona değer gibi bile olmadan sözler yere döküldü. Adamın bağırtısı etrafta da büyük bir taraftar toplamışa benzemiyordu ki arkası birkaç fısıltı ya da anlaşılmaz söz ile geldi. Hasan Efendi fırına doğru girmeye çalışacak oldu, ahali fırının önünü kapatmıştı. Girmek isteyince duraksadılar, ne ileri gidiyor ne hallerine dönebiliyorlardı. Aziz ortada, ayının zinciri elinde etrafı bakmadan izliyor, sessizliği hâlâ içine çekiyordu. Ayı bazen başını silkeliyor, zincirler tıkırdıyordu. Hasan Efendi de fırına giremiyordu, bir sürü şey, insandan öte bir sürü şey mani idi onlara. Dünyada pek az ve gizli bir yerleri vardı hem de bu belliydi. Çarşı mesela onların değildi, rüya onlarındı, rahatlık onların değildi, sıkışıp patlamak onlarındı, o çıkan su onlarındı, rahatça konuşup evi sokağı ayırt etmemek onların değildi, kafa kafaya vermek ve herkesten bahsetmek onların. Öbürleri düşüncenin ve bir hayalin içine hep bir oyunbozan ve sonucunu iyi etmeyecek olan olarak giriyorlardı, onlar da şimdi çarşıya girmişlerdi.

Hasan Efendi, "Ekmek alacağım bir yol verin," dedi. Kimse kıpırdamadı. Yaşlı bir adam Hasan Efendi'ye elindeki fileden bir tane ekmek uzattı, ahaliye de, "Hadi savuşun, hadi, açılın, hadi," diye üst üste söyledi. Varla yok arası bir gevşeme oldu. Hasan Efendi ekmeği alıp adama, "Sağ olasın, Allah razı olsun," deyince gevşeme barizleşti. Gençten biri Hasan Efendi'ye, "Ayıyı oynatmıyor musunuz, bu oğlan sana yardımcı mı artık, Baba'nın tekkeye yerleşmiş diyorlar," diye sordu. Hasan Efendi sakince, "Yok bu yaşlı ayı artık şifacı ayı, ağrı çiğniyor, hüddam geçiriyor, cinlenen için, rahat batan için bir de," dedi. "İhtiyaç varsa duası ile sırtında yürüyünce geçirir, yok da kendin azıyorsan üç ay ağrıdan yataktan kalkamazsın o da bir tür şifadır, etrafın rahat eder," dedi. Kadının biri, "Benim beyimi çiğnettiydin, sırt ağrıları için, hatta fıtığı vardı, o gün bugün hiç derdi yok çok şükür," dedi. "Çocuk, bu Aziz?" diye tekrar sordu genç adam. Hasan Efendi, "Bana da geliyor, ayı da çiğnetiyor, tekkede de kalıyor," dedi. Çember yakınlaştıkça yakınlaşıyor herkes bir şey soruyor, kimi sarılığını, kimi boynunun ağrısını, kimi hangi duaları okuduklarını, Aziz'in birdenbire nasıl içlerine girdiğini... sora sora bitiremiyorlardı. Bilenler, zaten Sarılık Tekkesi'ne gitmiş olanlar onlara uzun uzun anlatıyor, Aziz'in de Hasan Efendi'nin yerine ilerde geçeceğini, orda yetiştiğini söylüyorlardı. Kadınların yaşlıca olanlarından biri, "Bu da lazım, sıkışınca Hızır gibi ararsınız, onlar da Allah adamı, ayı bile ellerinde Lokman hekim," dedi. İlgi arttıkça artıyor, Aziz hiç kıpırdamadan ayakta duruyor, yüzünün kızardığını, ayaklarının karıncalandığını hissediyordu. Hasan Efendi Aziz'e, "Hadi, gidelim, daha yolumuz var," deyince çember açıldı. Aziz ayıyı oturduğu yerden hemen bir hafif zincir çekmesi ile kaldırarak yürümeye başladılar. Çocuklardan bazıları arkadan yavaşça gelip ayının kuyruğundan kıl çekmeye çalışıyor, bazıları da "Yuuuh" diye bağırıyordu. Ancak ortalık genel olarak sakindi.

Hasan Efendi ile biraz daha dolaşıp bir dükkândan da tahin pekmez alıp geri dönüş yoluna koyuldular. Aziz sanki kendini boşluğa bir resim gibi asmıştı, bazen hafif sallanıyor ama duruyordu, havada duruyordu. Ömründe kendini insan değil de

başka bir canlı gibi duyduğu, canlıdan da ziyade varlık diye görünür olup olmadığını, bilinir olup olmadığını bilmeden hayatta ama sade bir izlemede bulduğu pek nadir, nadir nedir, her ne ise şimdi odur bulduğu bir seyirde duyuyordu. Nadirliğin farkına varıyor derinden bir çarpıntı hissediyor, tekrar duruluyordu. Pekmezcinin de önünde ayı ile beklemiş, ahali söz söylemiş, yaklaşmış, o sanki hiç işitmemiş ama gizli dert dinlemiş gibiydi. Fazla sataşılmadan oradan da uzaklaşmış, farklı bir yoldan eve iki saatte varmışlardı. Gelişlerinde bahçede ocak yanıyordu, bacılar ekmek, börek ve katmer pişirmişlerdi; öbür kuyuda da yemek vardı. Hacer Bacı onları görünce kapıya koştu, Aziz'e sarıldı. Sesini duyanlar bir kalabalık ile evden dışarı huruç ettiler.

Aziz ayıyı Hasan Efendi'ye vermeden bahçeye bağladı. Bir uykudan uyanır gibi üzerinde uyuşukluk ve geldiği yere gizli bir gayri memnunluk ile bahçede bir müddet ayağını sürüdü. Defaat ile çağrılınca nihayet içeri girdi. İçeri girdiğinde evi her zamankinden ışıklı pırıl pırıl bütün ampullerin yandığı bir sahne gibi gördü, kendini bu yeni gördüğü sahneden biraz evvel inmiş gibi hissetti. Ona seslenenlere, Baba'ya doğru ilerlerken hem açılmak hem sonsuza dek kapanmak isteği arasında ama kabuğu yarı açılmış bir midye gibi artık içine su girerek duruyordu. Baba Aziz'i, "Gel aslanım gel, gel cenk meydanından gel," diye seslenip kucakladı. Odadakilere, "İşte benim Aziz'im, benliğinin sesini susturabilen aslanım, duymayabilen aslanım, Allah'ın aslanı," diye sırtına vurdu. Aziz uyanmış gibiydi. Hafifçe öpmek için eline doğru uzanınca Baba da onun tıraşlı başını öptü. Yanaklarını sıkarak, "Bak, Ahmet abin ile Muzaffer sizden evvel çarşıya gittiler, sizi beklediler, seni öyle bir anlattılar ki gözlerimden yaş parça parça et gibi döküldü, millet taş kesmiş, başın bir saniye bir şeye, gözün bir saniye birine değmemiş, Ahmet diyor ki kim ne yapsa bir şey yapamayacaktı, öyle duruyordu diyor." Aziz Ahmet abiyi odada aradı, gözleri buluşunca Ahmet yanına gelip sarıldı, "Mengüşe bak Babam," diye gösterdi, Baba neşeyle, "Ya ben deldim taktım, üç gün evvel, sanki böyle doğmuş değil mi," deyip gene başını tıpışladı.

Aziz'in dışarıya nasıl bir tel çektiği ve kimseyi yanına yanaştırmadığı, yeni elbisesi, gömleği ile nasıl bir pare can olduğu, âleme nasıl kat-ı alaka edebildiği ve bunu âleme cismen de ruhen de hissettirebildiği ve bu suretle dokunulmazlık kazandığı söylendi, anlatıldı, anlatıldı.

Yemeğe oturdular, Baba Aziz'i hemen yanı başına oturtup tabağına yemeğini de kendisi koydu. Sofrada on beş kişi, diğer odalarda ve mutfakta da yaklaşık bir on kişi vardı. Yemek dört saate yakın sürdü. Baba türlü şey anlattı, gülüşüldü. Birkaç ihtiyar da çoğunluğun bildiği komik şeyler anlattılar, yine de gülündü. Üstelik ihtiyarların unuttuğu pek çok yeri de dinleyenler tamamladı. Peyderpey akşam ilerlemeye doğru kalabalık seyreldi. Bacılar kendilerine yardım eden başka kadınlara rağmen yorgunluktan ters dönecek haldeydiler. Yine de Baba'nın neşesi, onlara sık sık takılması karşısında tebessüm edip duruyorlardı. Ama yürüyüşleri, ikide bir tökezlemeleri, sırtlarının arkadan görünüşü acınacak haldeydi. Gece ona doğru Baba bacılara, "Hadi gidin yatın hemen, canınız çıktı bugün, hadi Allah rahatlık versin, sana diyorum Hacer Bacı, hadi, daha sağı solu çekiştirme, git kurşun yemiş gibi devril, mitiline kaç, rüya da görme bu gece, hadi, ellerinize sağlık, Fatma Bacı sana da söylüyorum aynısını, hadi, hemen devril, dualarını da sabah okursun, şimdi yat, belin kırıldı," diye söylendi. Bacılar peş peşe odalarına doğru giderken Baba tekrar, "Çayı kapatmayın, içeriz," diye seslendi.

Baba ile Aziz yalnız kaldıklarında Baba, "Aziz, oğlum git şu semaveri buraya getir de çay yanımızda olsun yahu, gide gele yollarda helak olma, hadi, mutfaktaki kaynar suyu boca et, beklemeyiz de çok," deyince Aziz pek kullanılmayan ama ona gösterilmiş bakır semaveri içerki odadan kucaklayıp getirdi. Baba, "Düşürmeyesin, ağırdır, yavaş," deyip ayağa kalktı. "Bizim şimdi bodrumdaki odunlukta bir de ayaklı soba büyüklüğünde semaverimiz var Aziz can sen daha onu görmedin, yarın bir git de bak, şaşarsın, adam boyunda, gümüş hem. Bir iyi temizleyip belki onu da kurarız, ha, ne diyorsun?" diye cevap beklemeden sordu. "Eskiden hem daha çok gençliğimde o, bak

tam şurada dururdu," diyerek bulundukları salonun sağ tarafını gösterdi. Semaver hâlâ ordaymış gibi bakıp, "İçeriyi de soba gibi ısıtırdı, Hacer Bacı da küçük bir taburede onun yanında otururdu," deyip güldü. "Hem bazısı gidip kendi çayını koyardı, bacı sade gözüyle izlerdi, o çay koyana bir mutlak bakışı vardı Hacer Bacı'nın, sanki bakmasa konamayacak gibi, bir acayip günlerdi. Ben sonra bir kızdım bunlara, hepsine diyorum yani, hepsine bir kırgınlığım oldu, hiç kıpırdamadılar, çünkü ve ben en cevval zamanımda böyle bir susuz şevksiz, coşkusuz kaldım. Ne söz söyleyecek, ne onları yakından uzaktan izleyecek göz ferim diyorum Aziz anlıyor musun, gözümde ışık kalmadı. 'Var,' dedim, 'Tabii,' dediler ama hiçbiri ellerini uzatmadı. 'Görürsünüz,' dedim, 'Elhak, eyvallah,' dediler ama hiçbiri gözünü kaldırmadı. 'Yol var yürüyecek hadi,' dedim, elimi ayağımı öpüp, 'Sen var diyorsan vardır,' deyip varlığı kâfi bulup gene oturmaya devam ettiler. 'Sen var olanı, olabilecek olanı anlat ama bizi fazla dürtme, söyle geç,' diyorlar yani, iyi mi? Hele biri, şu nabekâr İdris bana demesin mi, 'Efendim biz öbür dünyada da gene böyle sizin eteğinize, esvabınıza, dameninize tutunup çıkacağız değil mi?' diye. Bir kızdım, 'Eşşoğlueşek, öbür tarafta libas mı var, entari mi var, paça mı var, ben çıplak olacağım, artık o halimle tutabileceğin bir şey var, sen de istiyorsan ona tutunursun,' dedim." Gene biraz öksürüp, su içti. "Kaldırdım semaveri, 'Bunca dem kimin neyine, demlenen, bir dem alan mı var, kurusun semaverler,' dedim.

Ben hadıma döndüm Aziz can, hadıma, anlıyor musun? Eskiden hadım edilenler böyle küçük cam şişelere hurma yağı doldurur sonra da burulmuş husyelerini içine koyarlarmış. Şöyle iki şişe, küçük esans şişesi gibi şişe düşün, tamam mı, husyeler yağın içinde şişkince dururmuş. Bunlar bu iki şişeyi deri bir iple boyunlarına kolye gibi asar ömrü billah öyle gezerlermiş. Yani bir hatıra imiş onlara bu, artık boyunda durur, bir vakit vardı, benimdi diye yağın içinden seyrettirirlermiş. Ben de öyle oldum ki bazen, bu bazen dediğim bir ömürdür ama ömrümden bazen diye bahsedebilirim anlıyor musun, öyle oldum ki kendimi, velayetimi, vekâletimi, hilafetimi, her ama her

şeyimi burup boynuma hurma yağında asacağım geldi, hem de çok geldi, işte o çok da bir ömürdür, benim ömrümdür. Onu asıp incelecek sesimi de içime katlayıp ölene dek kimseye bir şey söylememeyi, bildirmemeyi aslında çok istedim, ama işte onu yapamadım, o kolay değil Aziz can, değil."

Birden çoktan söylemeyi unuttuğu bir şeyi hatırlar gibi olup, "Ha şunu sakın unutma Azizim benim. Hani deyip dururlar ya hep, 'Allah'ın sopası yok,' diye. İşte dünyanın sayılı büyük yalanlarından biridir bu. Allah'ın milyarlarca sopası vardır. Bir feyizli ya da bir veli hatta bir meczup bazen bir kâmil kişi velev ki görsünler, bir başka türlü söz velev ki işitsinler, birisi azcık yukarılardan derlenmiş sözü velev ki çiçek yaprakları gibi toprağa serpelesin, bir söz kanatlansın... işte o anda beşer denen Allah'ın sopası bütün gücü ile bunu söndürmek, kurutmak, işittirmemek için çabalar ve başarır. Allah'ın hiçbir zaman yapmayacağı kabalıkta ve sertlikte iş görürler, sopadırlar çünkü. Hiçbir zaman Allah böyle ilk söze hamletmez, uzun geniş çayırlar bırakırken bunlar asla bırakmazlar. Bunlar işte Allah'ın sopalarıdır, yani beşer, insan olamamış ham kimse Allah'ın sopasıdır. Bunun sopasını yiyen bilir, çünkü sopası da hep elindedir. Kendini cihanın, dinin, hayatın her zerresinin muhafızı ve hizaya getiricisi sayar. Hani sayar dediğime de bakma gerçekten de dünya sopayla idare edilir aslında, Allah'ın sopalarıyla, beşer ile. Bunlar kimi olsa ipe dizerler, kimi dizmediler ki düşünsene. Bu yüzden insan olan ve öyle kalayım isteyen sopayı da yememek için, tabii bu beşer denen Allah'ın sopalarından muhafaza olmak için sözünü uluorta söylememeye, kanadını girdiği yerde koltuğunun altında saklamaya, incilerini takmamaya gözünün parıltısını bile dindirerek bakmaya mecburdur, bırakmazlar çünkü, görür duyar ve bırakmazlar. Allah şakadan anlar bunlar anlamaz, Allah anlaşılmamayı anlar bunlar anlamaz, Allah bilir bunlar bilmezler, Allah yolun sonunu görür bunlar görmezler. O yüzden aslında sen Allah'tan değil de Allah'ın sopasından kork. Ben de korkarım, inan ki korkarım, her bela ondan gelir çünkü ve her şeyi yanlış yere yerleştiren de onlardır. Ama desen ki onlar da olmasa dünyada düzen diye bir şey kal-

maz, dünya en azından bu dünya olmaz. O yüzden milyon beşere beş insan düşer, insanız zannedenin çoğu cilalı beşerdir, sakın kanma zaten yakında sopasını görürsün, neyse daha çok devam ederiz," deyip sustu.

Aziz semaveri mutfağa götürüp bir yıkadı, geri getirdi. Mutfaktaki çaydanlıktan kaynar suyu da getirip semavere boca etti. Baba, "Şu vitrinden porselen demliği çıkar Azizim, damağım kavlıyor teneke tadından. Her seferinde benim kavlıyorsa milletin de kavlıyordur, meheldir diye ses etmiyorum, getir şu beyaz üzerine mavi çiçekli olanı," diye işaret etti. Aziz onu da gidip yıkayıp içine çay koyup getirdi, demledi. Mutfaktakinin altını kapattı. Baba, "Yeter, çok döndün," deyip koltuğu işaret etti.

Aziz boşsa hep oturduğu bordo renkli eski kadife koltuğa oturdu. Semaverin sesini dinledi bir aralık. Baba o ara kalkmıştı, elinde uzun yedi yıldız Metaxa şişesi ile geldi. Tuhaf, kenarlarında yeşil kabartmaları olan incecik camdan bardakları vardı. Ağzı çok geniş, ayağı kısacık, kendi de bir avuç içi kadardı bu bardakların. Aziz şekillerini boyutlarını hiçbir gördüğü şeye benzetemediği bu bardakları çok seviyor, onu avucunun içine aldığında bir iksir, zehir ya da veda içeceği içeceğini hissediyordu. Daha üç kere içmişti. Şimdi tekrar görünce içini bir sevinç sardı. Baba ona bakıp, "Kerata, kadehleri gördün gözün ışıdı, bana daha hiç öyle bakmadın ha," dedi. Aziz hemen anlayıp başını eğdi ama başını eğerken hakikaten de gözü o kadar parlamış olacaktı ki ışık kırılarak eğildi, önüne ince bir hat olarak düştü. Baba kadehleri doldurdu Aziz hemen ayağa kalkıp ona uzatılanı aldı. Baba'dan bir şey alırken verirken elini de aldığı verdiğini de öpmeye hâlâ alışamamış, bir tuhaf deprenip kendince bir hareket yapıyor Baba ya aldırmıyor ya kafasına bir tane ekleştiriyordu.

Yerine oturunca kadehin içindeki amber renkli sıvıya içine gözleri düşerek, gözlerine kadehin içinden baktı. Burnuna yaklaştırınca hissettiği o değişik koku, sarmalayıcı yakıcılık, içine döküldüğünde kademe kademe kavuran ve beyne çıktığında asıl parlayan alev onu mest etmişti. Sık sık Metaxa'yı bir in-

san gibi düşünüyor, özlüyor, hayranlık duyuyordu. Baba, "Yine dörde bir, ona göre hızlı içme, çabuk düşersin, düşmeden, ne yaparsan yap düşmeden yapacaksın," dedi. Aziz sözlerin üstüne kadehi ağzına götürmeye bir müddet cesaret edemeden durdu. Semaverin sesi değişince hemen kalkıp çayı demledi, porselen demliğe de elinde çevirerek bir baktı.

Baba sobayı da başıyla işaret edince oturmadan gidip sobaya da birkaç odun daha attı. Kadehini hiç beklemeden ağzına götürdü bu sefer ve küçük olmasına çalıştığı bir yudum içti. İçerken sanki bir yandan sıvıyı izliyor gibiydi. Baba Aziz'e dönerek, "Bana bak Aziz can doğru söyle, hiç eğip bükme, içki içmeme ne diyorsun, ne hissediyorsun, söyle, hem de düşüne taşına değil, hemen söyle?" diye gözlerini üzerine dikip kitleyerek sordu. "Babanı biliyorum, şahsen değil ama hem senden, hem az çok bilenler anlattılar. Şimdi babanı anlattırma bana, anan da, evin de, her şeyin de belli, çıktığın yer diyorum, eh sen de daha dünkü çocuksun, ne gördün ne bileceksin, zaten kim ne görüp ne bilebiliyor, o da başka ama neyse ne diyorsun söyle bakayım?" diye devam etti. Aziz bu akşamı düşündü, nasıl bitecek, ne olacak derken Baba anlamış gibi, "Bak oğlum sen beni bugün çok mutlu ettin, sen merkezi olan, başka türlü olabilecek bir çocuk, benim oğlumsun anladın mı nefes oğlumsun, seni haşlamak için sormuyorum, konuş istiyorum," dedi. Aziz bütün öğrendikleri ile sıkılmamaya ve korkmamaya çalışarak, "Ben Metaxa'yı seviyorum hem de çok, bana da vermeniz beni böyle bu bardak elimde oturtmanız, burdan yatağa gidişim de yatağın dönmesi de hoşuma gidiyor. Babam tabii duysa biliyorsunuz, ama ben sanki babamın oğlu değilim, görse de çok kızsa onu hayal kırıklığına uğrattığıma hiç üzülmem, benimle ilgili ne hayal kurdu onu da bilmiyorum anam üzülsün istemem ama," dedi. Baba Aziz'e içtenlikle gülümseyip, "Bak Aziz içki günahtır," dedi. Aziz başını eğdi, kadehi elinde sanki daha sıkı tutarak, bir sıkıntı duydu. Baba, "Aferin, bak günah deyince sıkılıyorsun, sıkıl, her kim ki sıkılır ondan ihtimaldir bir şey çıkması, çıkmaz ama ihtimaldir," dedi. Aziz derin derin içini çekerek daha da sıkılmaya çalışır gibi yaptı. Ba-

ba, "Herkes aynı mı dünyada, senin uyduruk okulunda bile hademe ile o şerefsiz müdürün aynı mı? Her ikisinin emir aldığı, tabi oldukları kurallar aynı mı, biri süpürüyor, çöp atıyor, önlük giyiyor, öbürünün odası süpürülüyor çayı önüne geliyor, kravat bile takmıyor, istediği zaman ceketini de çıkarıyor, seni de dövebiliyor, sadece büyük olduğundan değil." Semaveri işaret edince Aziz hemen kalkıp çayları da koydu, Baba'nın önüne uzattı, kendine de aldı ama hemen gene kadehini eline aldı. Eli o büyüklüğü, o ısıyı, o şekli istiyordu. "Görünür dünyadaki insanların bile seviyeleri, maruz kaldıkları ve zorunlulukları aynı değil. Zenginlik, aile, bazen eğitim, bazen de kayırılma sebebi ile bazıları çayları önlerine getirtiyorlar. Çoğunluk da, saate bakarak bak şimdi on biri çeyrek geçiyor, üç gibi fırınlarda çalışmaya, hamur teknelerini karmaya başlayacaklar, bekçi çalışıyor, çöp için beşte sokağa çıkacaklar, iyi halde olanlar sözde senin baban gibiler altı, altı buçukta, ötekiler yedide ... yani hemen herkes dökülecek. Bu herkes aslında olduğu halden, çıktığı saatten de kurtulmaya onu daha yukarı çekmeye çalışıyor. Dokuzda çıkana, geldiği yerde geç kaldın denmeyene imreniyor, istediği yere kendi istediği vakit gidene gıpta ediyor, sen etmez misin?" Aziz kadehini sıkarak, "Ben de," dedi, "geç kaldın, denmek, azarlanmak istemem," dedi. Baba çayını ve kadehi arka arkaya bitirerek, "Ama olmaz," dedi. "Dünyanın hükmü, çöpün dökülmesi, kadının doğurması, toprağın ekilmesidir, seviyeler buna göredir. Çöpü dökene sade eline sağlık, aferin, sen olmasan kokuştuydu buralar, diyeceksin, ona kendini ve yerini sevdireceksin, sonra sana da her şeye de Allah'a da düşman olur, dost edeceksin onu. Sabah kalkıp çalı süpürgesinin hışırtısını yerlerde duyduğunda kendini duyacak o da, herkesten evvel o işleri yaptığı için memnun olacak, o da kendinin üstüne yükselecek böyle. Kimsenin duymadığı kuşun ötüşünü, gece ölmüş hayvanın ölüsünü ilk o görecek, tanıklığı çok olacak, gözü azcık açıksa büyüyecek, aptal kalmayacak. Sen kahvede ondan duyduğuna, onun bir şeye mukabele edişine şaşacaksın, onun bunları sabahın en erkeninde yıllarla öğrendiğini bilmeden şaşacaksın. İnsanları görecek ona selam vereni ver-

meyeni ayırt edecek, evlerin ışıklarını karanlığını seçecek, her mevsimin tozunu ayırt edecek, süpürgesine dayanarak ve gezerek yaşamaya katlanırsa çok şey bilen olacak ama kendi halinin iyisi olacak, ona iyi bir nefer denecek. Vefat edecek, vefat edişine bilmesine rağmen şaşacak, ilk sabah topraktayken kendi süpürgesinin sesini uzaktan hışır hışır duyacak ve etleri henüz çürümemişken gözleri hâlâ yerindeyken ömrüne kana kana ağlayacak, kendi kendini sulayacak.

Yaşarken en alt da olsa dışarı çıkmaya çalışmadığı için kazanacak. İyi nefer olmuş olacak, başkasının rütbesine haset etmeyen nefer ve işini iyi yapan nefer olacak, kazanacak. İyi bir yere gidecek, gittiği yerin de en aşağısında olacak, ama burayı beğendiği gibi orayı da beğenecek. Rahat bir ruh olacak."

Aziz kadehindekini çoktan bitirmiş ama bittiği görülmesin diye eliyle sıkı sıkı tutuyor, parmakları ile kapatıyor, arada da içiyor gibi yapıp ağzına götürüyordu. Baba gülerek, "Ulan yeter yedin kadehi, getir," diye söyledi. Aziz hemen kalkıp kadehini uzatınca Baba, "Bak," dedi, "benim dördüme bir kadeh içiyordun şimdiye dek, artık bunu üçe bir yapıyoruz bir derece aldın, yavaş iç ama oğlum, senin ayar tutmayı bilmen gerek, ona göre," deyip kadehini doldurdu. Aziz başında tutuşmaya başlamış bir çıra ile yerine oturdu. Kadehini sırrı gibi tuttu. Baba yan dönerek sanki bir başka muhatabı varmış gibi odanın kapısına bakarak konuşuyor, sık sık başını geriye atıyor, arada içiyor, sigara yakıyor, su bardağını arıyor, eli ile ensesini ovuşturuyordu. Yüzünde henüz kızarıklık yoktu ama o bildiği halin adımlarını Aziz duyar gibi oluyor, sonra adımlar gene kayboluyordu.

"Öyle zor ki Aziz can, aslında öyle zor ki. Kimle, neyle mücadele ettiğini hiç bilmezsin, bildiğini düşündüğünün ertesi günü bilgin kaybolur, beş sene öncene dönersin. Ve baştan başlarsın. Baş da değişmiştir, senin başın da değişmiştir. Tekrar dağılırsın, çok kaybın olur, elde ettiklerinin veda etmeden gittiğini görürsün. Çok zordur Aziz ama yaşamanın başka yolu yok, bana itimat et. Ediyor musun?" Aziz evet manasına başını salladı. Baba bu zayıf selayı yok sayarak, başını tekrar kapıya çevir-

di, "Bana itimat et," dedi. Aziz, "Edeceğim," diye yükseğe yakın bir sesle söyledi. Baba değişmeden, ona şöyle bir baktı. Aziz boşalan çay bardaklarını da doldurdu. Dışarıdan tek tük tabiat sesi geliyordu. Rüzgâr, dallar, bazen derin sükûnette pek ayırt edilemeyen ince sesler.

"Seviyeni artıracaksın. Seviyen arttıkça bağlı olduğun zincirler azalacak, daha hür olacaksın. En alttaki adamın her şeye selama durması gerekir, herkese önünü iliklemesi, çıktıkça sen bu azalacak, büyürsen eğer, gerçekten büyürsen dairen genişleyecek, her yasaktan sorulmayacaksın, her iple sıkılmayacaksın, her zincir boynunda şakırdamayacak. Daha serbest olacaksın, daha az tehlikeli olacaksın çünkü. Zincire vurulmana gerek olmayacak. İnsan, zulmü, zilleti her şeyin başına bir bela gibi uğraması yüzünden her emir ve yasakla bend edilmiştir, bu bendden her sıyrılışı bir felakettir, bu canlıyı ne kadar düğümlesen azdır aslında, buna kahretmek de azdır, nefes alabilmesi o yüzden sayıyladır. Sen bunlardan sıyrılacaksın, yoklukla aranda bir ince çizgi kalacak sade."

Aziz baş dönmesi ile kendi kendini cezbediyor gibiydi. İçinde bir şey başka bir şeye açılıyor ard arda açılanlarda bir şey göremese de bu açıklıktan şiddetle başı dönüyordu. Saat sabah altıya geldiğinde aynı koltukta dinliyor, kendine yeminler ediyordu. Yediyi geçe yatağına gittiğinde ve öğleden sonra saat dörtte gözünü açtığında bir saniye önce uyumuş gibiydi. Zihni heyecandan kıpırtılarla, titreşimlerle doluydu. Hemen doğrulup oturdu, kendini oturttuğu yerle arasında bir ince çizgi gördü, çizgiye basmadan yavaşça ayağa kalktı.

Sonbahar gelmiş içinde ömründen sonsuz bir temmuz ağustos kalmıştı. Kuru bir sıcak, dağ yamaçları, ziyarete gittikleri değişik köyler, bir keresinde trenle gidip altı gün kaldıkları Kars onu katman katman çiçeklendirmiş, bir yandan hayatına değil, hayatta olmaya da olmamaya da içinde müsavi bir meyil yaratmıştı. Saçları tıraş olalı beş ayı geçmişti. O ilk tıraşlıyken kendini başka ve ayrılmış duymuştu, hemen pek çok tedirginlik gibi işaretlenmiş, ayrılmış, ilk kesilecek, ilk boğdurulacak, ilk kenara çekilecek, ilk atılacaklardan olma tedirgin-

liği ve gizli titreyişi tıraşlı kafasında elini gezdiriyor, onu durduğu yerde ürpertiyordu. Şimdi sanki ilklerden olmaya bir özlem uyanıyordu içinde. Ne güzeldi kim bilir bir katliamda ilk can veren ilk kanı fışkırtan olmak, ölene de öldürene de ilham sunmak. Böyle sıraya girildiğini bilip de öne geçmemek ne yazıktı, halbuki kuyuya ilk yuvarlanıp bir taban olmak ne güzeldi, düşeni karşılamak, önce göğsünde yumuşatmak belli etmeden kenara almak, kim bilir, bu bilmedikleri nasıldı, ama korkmak ne acıydı.

İlk zamanlar bu ayrılmışlığın nişanesini, üstelik neyin ayrılığı olduğunu bilmediği bu parlak, dikenli kafayı nereye sokacağını şaşırmıştı. Şimdi ise saçları uzamaya dönünce aynılaşan kafasına geçen gün aynada baktığında burulmuş ve kendini belli etmekten artık çekinmediğini fark etmişti. Bir öğle saati Baba'ya kafasının tıraşlı halini özlediğini, hatta ihtiyaç duyduğunu söylediğinde Baba bir şey dememiş ama hemen bacılara seslenip takımları getirtmesi ile bunu sanki beklediği hissini vermişti. Aziz'i dikkatle gene tıraş etmiş, "Bak bu ensendeki tüyü kılı da hiç değilse haftada bir kendin al, şöyle bir iyi kazı, yoksa nalbant bıyığı denir bunlara tamam mı, öyle gezme. Geçen saçını uzatıyorsun diye demedim, şimdi ayda kafanı kazıyacağız, enseni de kendin hallet," demiş, tıraşlı kafasına beğenerek bakmış, "İnsan sözünün eri, gereken her yerinin berberi olmalıdır," deyip gülmüştü.

Şimdi korkusu yoktu, en önemlisi kendine duyduğu korku çok azalmıştı. İncitilmekten eskisi gibi korkmuyordu, üstüne bir zarf geçmişti sanki. Bazı kahve fincanlarında bir zarf görürdü, onun da olmuştu, bunu anlıyordu. Gövdesine itimadı arttı. Çarşıya da gidip geliyor, her dükkâna giriyor, alışveriş yapıyor, ona en tuhaf şeyleri sorsalar cevap veriyor, sade kendinden dışarı çıkmamaya gayrette oluyordu. Sataşanı vardı ama çok saldırgan değillerdi. Saldırılar da hiç umrunda değildi. Bir gün matematik hocası Nazif Bey'e rastladı, berberde tıraş oluyordu, camdan Aziz'i gördü, eliyle beklemesini işaret etti. Aziz bekledi. Çıkınca biraz şaşkın Aziz'e bakarak, "Ne oldun sen böyle, iyice tuhaf olmuşsun, kim seni bu hale getiriyor?" diye kal-

bini dürterek sordu. Aziz, "Bir şey olduğum yok, ben de ayda bir tıraş oluyorum sade kazıtarak o kadar, tuhafsa da bana dokunmuyor." Nazif, "Ooo hem böyle gezebiliyorsun, küpen bile var, hem de rahat ve eminsin öyle mi, şu senin Baba'yla bir de biz görüşelim de geldik geleli nereye bassak hep kayan ayağımız bir yere bassın, çoluk çocuk bizden iyi," dedi. Aziz üstünde durmayarak, "Siz nasılsınız?" diye sorunca, "Maşallah sözü kapatıp istediğini de açıyorsun ha, vallahi imrendim, nerde sizin şu yeriniz?" diye tekrar sordu. Aziz bu sözlerin gideceği yerden hafif bir endişe duymaya başlayarak, "Baba'nın evini çoğu kişi bilir, isterseniz gelirsiniz herhalde," dedi. Nazif küçümseme ile, "Geliriz," deyip arkasını döndü.

Baba'ya Nazif Bey'in birdenbire pat diye gelmesi ihtimaline karşı öğlenki karşılaşmayı akşam yemeğinden sonra önemsiz bir şey gibi anlattı. Baba sinirlenerek, "Kendi kendine bir şeyi küçültüp büyütme, daha hüküm verecek yerde değilsin, belki de hiç olmayacaksın. Ne ise, sana nasıl akmışsa musluğu oradan tut, doğru olan onun o halidir. Sonra senin kendi kendine intibaların, isteklerin zanların ile çizdiğin resmin gerçekle alakası yoktur. Herkes hep böyle yaptığı için biz geçmişi de geçmiştekileri de aslında hiç bilmiyoruz. Anlatan bana bunlar dendi amma ben o sıra aslında şu haldeydim, o da onca cakasından sonra muhakkak bu hale düşmüştür zırvalarını, tasvirlerini bırakan yok, hakikatin bir yakasını bırakan yok," diye bağrındı.

Aziz şaşkın, her şeyi tekrar gözünün önüne getirmeye çalışınca Baba tekrar, "Şimdiden sonra yeni icada, yeni çerçeveye başlarsın, bırak. Sade ol, yavan ol, hamal ol, anlamaya değil, anlamazdan gelmeye, anladığını belli etmemeye ağırlığını koy. Anlayıp ne yapacaksın, ha, bir devan mı var, anladığın gördüğün insanoğlundaki hemen her şey maraz, kalp karası ve hastalıktır. Üstelik insan denen şey anlayanı niye arar biliyor musun, suç ortaklığı için, ya da onun da kendinden olup olmadığını anlamak için. En yaramaz adamı, sapığı bir anla bakalım ne yapıyor, anlayan kenara geçemez artık. Anladığını anlayan tasdik ettiğini, tamam dediğini düşünüp seni kendinden sayar arkana da geçiverir. Anlama. Duyuyor musun?"

Aziz ses etmeden ama müthiş sıkılarak durdu, durdu. Bir gün ayağı yerden kesilse ertesi gün mezardaydı, iki gün şakısa üçüncü gün kürek elinde, çıkan toprak üstündeydi. Bir sözü, bir hali hoşa gitse ferdasında sapı gene kırıktı. Kendini bir bütünde, kendi bütününde bir türlü göremiyor, bulamıyor, sorduğu sorulması beklenenin uzağına, attığı kendi ayağının dibine düşüyordu. Hayatın bedelinden beli şimdiden bükülüyordu. Çarşıdakiler bilmiyordu ki o küpe dedikleri mengüş kulağında nasıl başka nice delikle beraber ancak duruyor, bilmiyorlardı ki bir dükkâna girmek ve çıkmak neye pahadır, bir yürüyüşü kaç gecelik ders, bir somuna etrafa bakmadan uzanışı ne pehlivanlıktır. İçinde bir şiddet yürüyor, kalbinde konaklıyor orayı daha da ayaklandırıyor, kan beynine hücum ediyor, ayakları gene çakılı kalıyor, gidip çay dolduruyordu en fazla. Bazen Fatma Bacı haline acıdığı vakit, "Aziz can insan her yerde ezilir, bari kimin ezdiğine bak, kendinden çıkan şu kara suya bak," diyor, beraber ağlıyorlardı. Akşam yemeğinde Baba bir küçük fırsatla gönlünü alıyordu genelde ve bacının dediği gibi açılacak hamur gibi oluyor, kendinden çıkacak böreğe bakakalıyor, yapanı övecek hale geliyordu, sen diyecekti sen olmasan bu yufkalara sarılı, sıkışıktım ben, bak şimdi kat kat ne güzelim. Bunu diyor muydu, dedirtiyorlar mıydı, böreği ilk güzel bulan kimdi, kimindi, belli değildi.

Arkadaşı Hüseyin bazen babası ile geliyor, Aziz'e onu şaşırtan şeyler söyleyip gidiyordu. Bir keresinde sabah vakti gelmiş bir heyecan rüyasını anlatmıştı, bitince ona tabir etmeyi bilip bilmediğini sormuş, Aziz bilmediğini söyleyince yine bin sözün arasına rica minnet sıkıştırarak Baba'ya yorum yaptırmasını söylemiş, yalvara yalvara dili damağı kurumuştu. Aziz sıkılarak akşama Baba'ya durumu anlatınca Baba, "Neymiş hışırın rüyası, ite bak, daha rüya göremiyor ama Yusuf'un yorumcusunu arıyor," demişti. Aziz aklında tutmaya çalıştığı dağınık rüyayı Baba'ya anlatınca Baba hiç uzatmadan, "De ki o Hüsseyn'e, bir haftanın içinde eline bir para geçecek, en çok bir haftaya. Bir güzellik ile karşılaşacak ayrıca, güzellik de ona temaşa edecek, sırtı yere gelmeyecek." Durup, "Söyle de haftaya bugün gelsin bir, konuşalım," dedi.

Aziz ertesi gün önce Hasan Efendi ile hanımını arada yaptığı gibi ziyarete gitti, ayıyı da ziyaret etti. Bir kere de çiğnetilecek adam geldiğinde Hasan Efendi onu çağırtmış Aziz de gene ayının elinden tutarak aşağı yukarı yürütmüştü. Bir saate yakın oturdu, çay içtiler. Ordan Hüseyin'in evine gitti. Baba'nın dediklerini anlatıp haftaya beklendiğini söyleyince Hüseyin ne kadarı gerçek ne kadarı değil, belli olmayan baygınlıklarından birini gene kısaca geçirdi. Israrlara rağmen oturmadı, çarşıya indi. Alışverişi yapıp eve döndü.

Kış bastırmadan hem evin, damın aksayan yerlerini tamire, hem erzakları tamam etmeye, hem dışarıdan gelen beş hanımın yardımıyla yorganlardaki yazın çıkarıp, hallaç yayıyla dövüp havalandırdıkları yünleri yine yorganların içine teyelleyip dikmeye uğraşıyorlardı. Eksikler bitmiyordu. Baba dev semaveri de çıkartıp temizletmiş, ortaya kurdurmuştu. Ama daha çayını içmemişlerdi, "İlk karda," diyordu. Aziz ilk kez sonbaharda okula gitmiyordu. Geçen sene okulu bıraktığında başlanmış bir şeyi bıraktığı için şimdi hissettiklerinden uzaktı. Şimdi kendini okulu özlemekle hiç ilgisi olmayan bir dışarlıkta buluyordu. Bazen çarşıda okul için giydikleri ceket ile gezenleri, az çok tanıdığı öğrencileri görünce nereden çıktıklarını nereye gidip kimden ne duyduklarını bildiği bu kimselere karşı kendini daha iyi görüyor ama bu iyiliği nereye nasıl taşıyacağını ve nasıl anlatacağını bilmiyordu. Anlatmak, bir müddettir derdi olmuştu. Çünkü Baba iki-üç akşamda bir karşısına oturtup, "Anlat bakalım Aziz can, ne oldu, ne gördün, önceden ne gördüydün, sen kimin nesisin, burada ne yapıyorsun, anlat. Kendini tanıyor musun, kendini uyduruyor musun, inşa mı ediyorsun, adamına göre hikâye mi yazıyorsun, keyfin yerindeyken daha iyi biri değilken perişan mısın, keyfin kim, keyfin senin neyin oluyor, efendin mi, seni keyfin hatta keyfinin kâhyası mı şekillendiriyor, salağın biri seni beğenirse sen de kendini hatta onu beğeniyor musun, anlat bakalım, neler oluyor," diyordu. Aziz susarsa Baba kızıyor, "Oğlum şöyle kazağının, gömleğinin içinden kendine bakar gibi bir eğil de bak, ne haldesin, kendi içine bak, gözün karanlığa, karanlıkta görmeye alışsın, bak, şekil de

olsa sade gördüğün bak, ne kıpırdıyor bak, ne olduğunda hangi taraf kıpırdıyor, neresi duruyor bak, kendini izle, it gibi kendi peşine düş, sakın bırakma öldürene sürütürler unutma, sen de kendini öldüreceksin neticede, insanın ölümü elinden olur, bari kendin ölürken kendin de orada ol, naaşını başkası bulmasın, pamuğu başkası tıkmasın, hadi anlat," diyor, Aziz iyice içine çekilmişse, "Aziz canım, oğlum benim, git lambamızı getir," diye Metaxa'yı getirtiyor, bu sefer lamba dediği cinli şişeden çıkan cini de aralarına alıyorlar, onun amber renkli ışığında Baba sabahlara kadar konuşuyordu. Aziz de konuşmak istiyordu. Bazen Baba konuşur, tavana, kapı aralığına bağırırken Aziz müthiş heyecanlanıyor bir dil sahibi olmayı hem gönül manasında, hem lisan olarak derin bir ihtiyaçla arzu ediyordu. Baba'ya bazen, "Benim dilim yok," dediğinde Baba, "Eh dilsizin oğlusun tabii, ama merak etme dil de her şey de onu isteyene er geç varır Azizim benim, merak etme sen, iste," diyordu. Aziz istiyordu ama alabildiğine dilsizdi. Bazen Baba anlat diye ısrar ettiğinde yine, "Dilim yok," diyor, Baba da, "Ah oğlum ah, gerçekten istenecek şeylerin hiçbirini isteyen yok, arabaların fiyatı artıyor, ilmin düşüyor görmüyor musun, orospular revaçta namusun talepsizlikten soyu kurudu," diyor iyice kızarsa, "Kim ne istedi de olmadı, sen irfan istedin de pezevenk mi oldun, sen az ama helal yiyeyim dedin de deyyus mu oldun, sen dünya gözümden seyrelsin dedin de kahpe mi oldun, ne oldun, kim ne istedi biliyorum. Ben oradaydım. Kimse istenecek şeyleri istemedi, hâlâ da istemiyor. Dünyada kullanılmamaktan cevher birikti. Petrol azaldı, altın madenleri azaldı, akça pakça karı azaldı, billur kâseli übena azaldı ama irfan cevheri birikti, isteyen yok. O yüzden Aziz yani bu yüzden, isteyen on beş kişilik ilme irfana kavuşacak, elli beş kişilik bilecek, madde arttı, birikti çünkü. Bilen binlerce kişilik bilecek. Eskiden isteyen çoktu o yüzden irfan onlarca kişi arasına paylaştırılıyordu. Şimdi isteyen az cevher çok olduğundan elde eden çok şey biliyor, yükü de çok ağır, anlaşılması da daha zor, etraf da daha budala," diyor, nefes nefese, "Devrin ileri gelenleri denilenler aptal olduklarını belli etmekten korkmayanlardır Aziz. Daha fenası bunu

görecek kadar ve başkaları görür de utanırım diyemeyecek kadar kör ve herkesten geridirler, bu kadarı bile akıl edemeyene, bundan bile geri duramayana devir öncüleri denir. Bunlar senin bilmek istediğin hiçbir şeyi bilmezler Aziz ama bilmeye tenezzül etmeyeceğin her şeyi çok iyi bilirler. Kendilerini nasıl olsa çoğunluğun ölçemeyeceğini bilir, ölçebilecek olanı umursamazlar. Az'ın sesi çıkmaz ama kalbi atar. Halbuki Azizim hâlbuki bütün dikkatler, tedirginlikler ve özenler hep o bir, birkaç kişi içindir. İnsanın gerçekten korkacağı ve seveceği ama onu daha yukarı taşıyabilecek kimseler zaten hep bu kadardır, yeter ki onların gözünde ol, oradan düşme, onların kalbinde bir yerin olsun. Her devir, öne çıkan aptalı kadar aptal ve onun şeklindedir. Her devir öne geçen aptalı kadardır. Devrin ölüsünü bu eşşek sürüsü çeker.

Sen göğüs genişliği isteyeceksin, kanat genişliği isteyeceksin, alımının artmasını isteyeceksin, aptallar senin hiçbir şeyde gözün yok zannedecek, kendilerini de çok şeye sahip. Bu iyidir aslında Aziz, bu sayede genelde birbirimizin ayağına dolanmayız böylece, sadece olur ya yine de onlardan birileri yine de kendilerine kalmasını istedikleri bir azınlık sana kulak kabartır, seni izlerse işi gücü, hem de o kârlı işlerini bırakıp senin peşine düşerler. Adını anmadan, yerleştirmeden, ezbere alınmadan onu silmeye yok saydırmaya çalışırlar. Sen kendini o saymadan evvel yok sayarak gerçek varlığa ereceksin, sana bir şey yapamayacaklar, yalnızlığa öyle alışacaksın ki tek bırakılmak sana dokunmayacak ve güzel haberi veriyorum, eğer sona iyi gelirsen onları bir daha görmeyecek, iniltilerini duymayacaksın."

Aziz dinliyor, dinliyor, aklı, mefhumu ve kalbi doluyor, bir gelecek hayali kuruyordu kendine. Kendini geleceğinde görmeye, koku alan, tat alan, söz söyleyen ve aldırmayan ama şu bütün gördüklerinden başka bir adam olarak hayal ediyor, bu çok silik hayalde kendini zar zor çok eski bir resimden seçer gibi olabilirse, kendini görebilirse kalbini çarpıntı alıyordu. Sürekli kendi kendine bir kafa sesi ile konuşuyor, kafa sesine onu kızdıran sorular sordurtup onu mağlup ediyor, konuşurken buluşlar yapıyor ve muhakemeler ortaya koyuyordu.

Cumartesi sabahtan Hüseyin geldi. Aziz, bacılar ve yardıma gelmiş iki kişi evde, bahçede işleniyorlar, Baba kalkmış ama odasında oturuyordu. Hüseyin bahçede onlara yardıma girişince pencereden bakan Baba camı açıp içeri gelmelerini söyledi. Aziz de bacılar da içeri girdiler. Baba'nın yüzü dalgın ama asabi değildi. Hüseyin ellerine yapışınca çok telaş etmeden faslı kısa kesip karşısına oturttu. Kahvesi geldikten sonra Hüseyin'e dönerek, "Rüyanı anlatmışsın Hüseyin, yorum istemişsin," deyince Hüseyin, "Efendim, haddime değil, Aziz acaba bana bir şey diyebilir mi dediydim, o da bilemem deyince size..." Baba, "Tamam, biliyorum," deyip eliyle susturdu. Bacıların getirdiği çayları aldılar, Aziz de Hüseyin de merakta ve sabırsız görünüyorlardı. Baba Hüseyin'e dönüp yine, "Bu hafta neler oldu Hüseyin, anlat bakalım," dedi. Hüseyin şaşırarak iki elini bir önünde kenetliyor, bir-iki bacağının yanına, bir bacaklarının altına alıyor kıpırdayıp duruyordu. Sıkılarak, "Efendim pek bir şey olmadı, okula gittim geldim," deyip sustu. Baba, "Yani gün sen okula gelir giderken bitti mi, hiçbir şey olmadan, duymadan, görmeden, okuldan dönerken yatsı mı okunuyordu, anan döşekleri mi seriyordu, velev ki öyle olsun yine de anlat, neler oluyordu?" Hüseyin kızardı, hatırlamaya çalışır gibi durunca Baba, "Hüsseyn, hatırlamaya çalışmakla uydurmaya çalışmak arasında çok ince bir çizgi vardır ve bu çizgi hep uydurma tarafına geçer, çünkü hatırladığın hiçbir şey bir hat halinde devam etmez, nokta ya da bir kırıktır," deyince Hüseyin gene durdu. Baba, "Pazartesi sabah kalktın, aklında ne vardı, okula yürürken neyin hayalindeydin?" Hüseyin susuyordu, Baba şevk vermek için, "Söyle, çekinme," dedi. Hüseyin kıpkırmızı ve alnına parlaklık veren bir nem ile başını kaldırdı, yutkunarak, "Acaba diye düşünüyordum, Baba'nın dediği para nerden gelecek, ne zaman gelecek, öyle düşünüyordum." Baba, "Devam et," dedi. Hüseyin, "Okulda da derste hep onu düşündüm", durdu. Baba, "Eee, ne olabilir diye aklından geçti?" Hüseyin, "Hiç, sıktım kendimi, sıktım, acaba yolda yürürken mi bulacağım, birisi mi verecek ama neden verecek, düşündüm, düşündüm." Baba, "Sonra?" Hüseyin, "Sonra, arada da ..." Sustu, iyice ter içinde

kalmıştı. Eliyle alnını, bazen ensesini ovuşturuyor, elindeki ıslaklığı belli etmeden dizlerine sürmeye çalışıyordu. "Sonra, bir de bir güzellikle karşılaşacağımı söylemiştiniz," dedi, tükenmiş gibi durdu. Baba'nın yüzünden sanki bir karagöz oynamış gibi hareketli şekillerin gölgesi bir an yürüdü geçti. Aziz'e dönüp, "Aziz can içeriden, akide şekerlerinden getir, azcık ağzımız tatlansın, tarçınlıyı getir," dedi. Aziz mutfağın yanındaki kuru kiler diye tabir edilen küçük odacığa girdi. Cam kavanozlarda İstanbul'dan getirilen akide şekerleri vardı. Baba bazen onların ufakça olanlarından birini ağzının sağ avurduna koyar onunla birkaç bardak çay içerdi. Aziz de bu tarçınlı akide ile çay içmeye mestti. Ağzında o varken elinde de çay bardağı avurdundan ısındıkça damlayan tarçınlı şeker ile dünyada kazandığı yüksek bir rütbeyi idrak eder gibi oluyordu. Kavanozun içindeki küçük kürekle bir ufak kâseye tarçınlı akidelerden koyup Baba'nın önündeki masaya bıraktı. Baba içlerinden orta boy bir tane alıp Aziz'e uzattı, kendine de bir tane alıp tabağı hafifçe iteledi. Aziz şekerini kibarca ağzına atmaya gayrette, yerine geçip oturdu. Hüseyin bu boşluğu değerlendirmeye çalışmış ama vakit az gelmiş gibi bir yarımlığın telaşında başını kaldırdı. Baba hemen, "Hadi dağıt, dağıt, şimdi kafanı salla da uydurmaya gelenleri kovala," deyince Hüseyin de hafif hafif başını salladı.

"Pazartesi gecesi çok heyecanlıydım, içim kabarıp duruyordu. Sabah çok geç geldi, ezan okunmak bilmedi, horozlar sanki hep yemlihaya yatmıştı, sabah olmamaya yakın, oldu. Salı, dedim kendi kendime, bugün önemli bir gün, bir şey olacak. Sabah erkenden okula yürüdüm. C sınıfından Azer'i gördüm, yalnız yürüyordu. Baba'nın dediği güzellik benim için oydu, emindim ki bana doğru geliyordu. Ben ona doğru yürüdüm, kimse de yoktu etrafta. İşte dedim Azer, sabahın köründe bana görünmeye ve meyletmeye gelmiş, yürüdüm. O da yürüdü, bana bakar gibi oldu, başını eğdi. Çok heyecan duydum, yaşayamayacak kadar, bu kadar heyecan iyi değilmiş, her şey olsun bitsin ve ben bir daha bu kadar heyecan duymadan yaşayayım istedim. Azer'in arkasından yürümek istedim, gidemedim. Çarşamba, perşembe hızla, ben ne olacak diye seyrederken geç-

ti, yetişmeye, görmeye çalıştım, göremedim, tutamadım. Sanki ikisi bir güne binip de geçti. Cuma günü öğlen önümde bir dilenci gördüm. Benim baktığımı görünce peşime takıldı. Israrla, 'Açım,' dedi. Aldırmadım, kuduz gibi ayaklarıma sarıldı, korktum, 'Açım,' dedi. Cebimde hiç para yoktu. Babam bana hiç para vermez. 'Açım,' diye iki paçama yapışınca ben kurtulmaya çalışıyordum ki fırıncı beni gördü, 'Gel Hüseyin, şunları bir taşı,' dedi. Mecburen oraya gittim ki yeni kamyonet yanaşmış, içeride kırk-elli çuval un. Adam, 'Seni Allah gönderdi, millet cumada, kamyonetin acelesi var, şunları içeri at,' dedi. Ceketimi çıkardım, iki saat çuval taşıyıp içerideki depoya üst üste dizdim. Kan ter içinde kaldım. Ustalar cumadan gelince beni un içinde gördüler, onların üstü başı temizdi. Biri bana, 'Hazır üstün başın batmış gel şu çuvalı şu tekneye, öbürünü pide için buraya boşalt, su ilave et, mayayı getir kat, bekle az mayalansın, daha mayası gelmedi, bir gün de eve temiz gidelim, hele dur, bir ikindiye gidelim,' diye diye akşam altıya kadar, sonra da, 'Akşamı kılıp çıkalım,' diye daha da beklettiler. Ben dört kürek ekmek çıkardım, iki kürek de pide. Birkaç kadın etli ekmek içi getirdiler, onların da içlerini alıp pidelerini yaptım, iki kere de güveç verdim fırına. Bu arada ben lokma yiyemedim, acımdan öldüm. Akşam millet fırına sökün etti, epey ekmek sattık. Fırıncı abi de geldi, 'Hadi Hüseyin iki ekmek de sen al da savuş, babana selam söyle,' dedi. Ben bakınca da cebinden elli kuruşu zor çıkarıp verdi.

Dışarı un içinde çıktım, daha iki adım attım ki öğlen ayağıma atlayan dilenci gene üstüme sardı. Ekmeğin birini elimden kaptı. Para istedi, 'Yok,' dedim, 'Vardır,' dedi, 'Yok,' dedim, 'Var da bir kuruş vermiyorsan Allah hayrını göstermesin,' dedi. Çok kötü oldum, yine de elli kuruşu vermedim. Eve geldim. Babam, 'Nerdesin!' diye hayladı, anam da üstümü batırdım diye kızdı. Babama, 'Ama ekmek getirdim, fırında iş tuttum, bak elli kuruş kazandım,' diye sonunu düşünmeden söyledim, ben söylerken babamı ömrümde ilk defa yüzünde bir güzellikle gördüm, 'Gel,' dedi, gittim. 'Ver,' dedi, verdim. 'Aferin Hüseyin,' dedi, 'elin ekmek tuttu, bak babana ilk kazancını da verdin, madem

akıllandın daha okula gitme, yarın fırında çalışmaya başlıyorsun,' dedi."

Hüseyin sesi titreyerek devam edecekti Baba eliyle susturup gülümseyerek, "Çok sevindim Hüsseyn çok," dedi. Hüseyin başını kaygıyla kaldırdı, Baba, "Çok sevindim, ah oğlum sen de insanların çoğu gibi aslında başına geleceğin rüyasını görüyorsun da yorum eksik. Onu da evvel Allah ben tamamladım, oldubitti. Sana Hüsseyn diyorum amma Hüsseyn değilsin, o bir murad, bir hayal. İnşallah o da olur. Ama olana bakalım Hüseyin, bak para gelecek dedim geldi. Geldi hem de en helalinden ekmekle beraber geldi. Bakma öyle, ya kaç para gelecekti Hüseynim benim, nerden gelecekti, işte sen, işte hayat, işte fırın, işte un, nerdeysen, kimsen, ne kadarsan o gelir. Sana gelen para, gelecek denen bak babanı bile memnun eden para anca elli kuruştur, o da geldi. C sınıfının dilberi de sabah seherinde hem de tek sana göründü, peşinden gidemedin bile, peşinden gidemediğin bir şey sana uzaktır Hüsseyn, ama sana yine de görünürler, görmedim, bilmedim deme bari diye.

Rüyalar doğru çıkar, üç yol var denince önce kendine bakacaksın ve herhalde üç kat merdiven çıkacak ya da ineceğim diyeceksin, kendi kendinin yorumcusu böyle olunur. Para gelecek denince önce cebini yoklayacaksın, hiç mi yok, demek ki canın çıkarsa şöyle bir elli kuruş gelecek, zaten elli kuruşun varsa çoktan hak ettiğin ama bir türlü eline geçmeyen bir liranın yirmi beş kuruşu eline geçecek. Bir kadın mı gördün, emin ol ki o seni görmedi. Ama seni de gören biri var işte o gelecek, ama sen onu gelenden saymadığın için geldiğini bile anlamayacaksın. Bekleyeceksin, sabrın da kıt olduğundan senden daha evvel beklemeye başlamış birini hah diye alacaksın, daha eskinin hiç sesi çıkmaz, o yüzden onu mazlum, kendini galip zannedeceksin.

Bak Hüseyin rüya vahyin 46'da biridir, o da peygamber için. O da olursa. Tut ki oldu, 45'i nerede? Gene hayal, gene kuruntu, gene yokluk. O yüzden en iyisi kendi rüyanı görüp kendine anlatmak ve rüyanın gerçeğine doya doya, kana kana ağlamaktır oğlum. Rüyanı yorumlamak istersen kendine bak, hayatı-

nı görmek istersen kendine bak, ahirette ne olacağım diye merak ediyorsan kendine bak. Ömrünce kimseye bir şey sormaya mecal etmezsin artık. Hatta öbür tarafta günahın sevabın sayılır tartılırken yanlışı bulur gene sen düzeltirsin. Bütün meraklar kendine bakmamaktan. İşte Hüsseyn ne ben Yusuf'um ne sen yakında zindandan çıkacak olan. Ama biliyoruz ki biraz da öyledir. Sana demem o ki çalışıp yorulacaksın ve az bir şey eline geçecek, acından ölmeyeceksin, elinden başkalarının boğazından geçecek bir sürü şey geçecek, sen dokunamayacaksın, kazancına daha kapıdan çıkarken saldıracaklar, beddua alacaksın, bereketin az olacak, muhafaza edebildiğini de gene elinden alacaklar, bir kaşığın bir de çanağın olacak, ama getirdiğin ekmeğin pöçüğü de senin. Güzeli görüp çirkine varacaksın, daha gençlikte için kırılacak, erkekliğin sönecek, yanındaki kadın da canlanamayacak, o da ölü yaşayacak. Ve bütün bunlar aslında sana mahsus değil Hüseyin, yaşayan yaşadığını sanan herkes üç aşağı beş yukarı böyle yaşayacak. Bir ara havalanacak sonra düşecek, umacak, umduğu boş çıkacak, biraz unutacak, hayatın gölgesinde tekrar hatırlar gibi olup kendine edebilirse nefesi miktarınca hayf edecek ve o da bitecek. Ne eksilecek bir şey ne artacak. Ne bekleyen olacak ne toprak kabaracak. Bunun sonu olamamaya varacak, denebilirse sadece yazık olacak. Herkes hemen hemen böyledir Hüseyin, böyledir. Bazıları hariç. İnsan benzer olmaya çalışır ve benzeye benzeye işte buna benzer. Eleyenin işini kolaylar. Üzülme, sana çizilen de bir insan daha doğrusu beşer hayatıdır neticede, beşere de hayat yoktur. Beşer, yani şu durmadan şaşan ve kendine verilmiş şaşma hakkına sevinen mahlûk. İnsan şaşmaz Hüsseyn beşer şaşar, sen insan olmaya bak, hatta olamazsın, o olunmaz ama Yasin ol. Beşer, o hep şaşar ve bunun kendine özgülüğünden memnuniyet duyar. Sen duyma, buna memnuniyet duyma."

Kış erken geldi. Daha ekim ortasında kar başladı. Sabah camlar buzların çizdiği desenlerden bin bir dantela ile örülü, ev sanki hazırlıksız yakalanmış gibi ısınmakta can çekişen bir katılıkta, toprak aniden donmuş, yapraklar dallarda kıvrılarak buza dönmüş halde, karanlık gün günden artarak tepelerine iniyordu. Baba'nın zaman zaman öfke nöbetleri, bacıların yorgunluktan bitap düşmüş ama tahammülü elden bırakmama çabaları, gelen gidenin Baba'yı daha da öfkelendirmesi, ikide bir, "Kimseyi almayacaksınız," diye bağırmaları ve birkaç gün misafirsiz kalmalarının ardından sökün eden onlarca kişi, bitmeyen işler, bulaşıklar, odunlar, isler, dumanlar, tencereler, dövülen, imbikten geçirilen, süzülen, kurulan, asılan, kurutulanlar... Aziz bunların içinde, içine çekilmiş bir deniz canlısı gibi duruyor ve sadece neşeden ve iyi davranıştan güç bulan mizacı katılıp kalıyordu. Başkasında ne kadar ve ne manada bir yer işgal ettiğini bilememek, efendi olarak girdiği yatağından sabah köle olarak uyanmak, tutunamadığı, bir şeyini asamadığı bu pürüzlü sahipsiz yüzey onun da tüm parlaklığını, cilasını alıyordu. Baba çok coşkun ve güzel sohbet ettikleri bir gecenin sabahında yüzüne bile bakmadan azarlıyor, "Ben diyene kadar yanıma yanaşma," diyor, çayını bile getirtmiyordu. O zamanlarda sadece

çarşı pazar, bahçe, odun işleri ile uğraşan Aziz kendi ile yaptığı konuşmalardan ağır yaralı çıkıyordu. Baba'nın ihvanından bazı kimseler ile onlar ayrılırken hatta bazen yaşlıları at arabası ile evlerine götürürken konuşuyor ama kendini teskin edecek bir söz duyamıyordu. Herkes ona Baba'nın verdiği değeri, yanında tutup oğlum deyişini en büyük lütuf sayıyor, Baba'nın her haline ayrı hayranlık besliyorlardı. Aziz hele yaşlılara neden bir devam yok, neden her şeyin arkası kötü geliyor demeye kalktığı an sözleşmiş gibi hepsi büyüğün bir cemal bir celal tarafı olup, bizlerin bunu bilemeyeceğimizden, kim bilir neye olduğundan, hepsinin ayrı güzel olduğundan bahisle aynı kelimeler, aynı cümleler ile rahatı ve huzuru bulmuş da giymiş gibi ellerini göğüslerinde gezdiriyorlardı. Bir kelime daha etse onu nankörlük hatta daha kötü şeylerle itham edecek gibi oluyorlardı. Bu hususta Baba'dan çok daha ileri ve onun tedirginliklerine ve huysuzluklarına bigâneydiler. Bazen Baba Aziz'i kırgın ve mecalsiz gördüğünde, "Yapma be Aziz, sen ile ben birbirimize kırılamayız, hadi bakma kusurlarıma aslan oğlum, şah'ı merdanım, bizde eksik çok, sen aldırma," diyor, çok da içten ve eski hale dönmeyi canı gönülden isteyerek adeta af diliyor, Aziz'in tıraşlı başıyla ellerini kaşıyor, şakalaşıyordu. Mayası gevşek Aziz hemen tepsiye seriliverecek hamur gibi oluyor, başı Baba'nın koltuk altına, kulakları çekilerek, gülüşerek o sıcağa kaybetmekten korkarak kedi yavrusu gibi giriyor, tekrar tek kaldığında etrafını çepçevre saran serinliği, ıssızlığı çok daha derinden duyuyor, içinde bir ağrı uzuyordu.

Sanki kendi ana babası ağabeyi bir evi hiç olmamış gibi rastgele bir yerden yuvarlanmış da bu kapıda durmuş gibi olmak da onu çok düşündürtüyor, kimsenin onu arayıp sormaması, bu kolay ve ani unutuluşu ne kadar düşünse gerçek neresi ise ve neyse oraya yerleştiremiyordu. Kedisi bile her gün en az on kere aklına gelirken kendinin akıllara bu denli uzak oluşu kalbinde ezecek yer bile artık bulamıyordu. Deli gibi bir dayak yeseydi keşke, anası bir haber yollasaydı, Adem çocukluklarında olduğu gibi, "Olsun sen daha o kadar büyümedin, küçüksün," deseydi. Bir gecede nasıl bir yıldırım isabet etmiş, nasıl her şeyi

yakmış, arkadaki kalıntı nasıl hiç eşelenmemiş, bir şey bulmaya neden hiç uğraşılmamıştı? Tek hareket, tek ayrılış nasıl bu kadar ebedi olabiliyordu? Ezelden hiç mi bir şey yoktu? Bu kadar izsiz ve uçucu, hemen baş çevrilecek ve kalanla idare edilecek kadar olmak o kadar ağırına gidiyordu ki, hiç iyileşmeyecek, bir daha hiç iyi düşünmeyecek ve iyi bir şey olmayacaktı sanki. Baba bazen gelenlere, "Kendinize bakın," der demez Aziz önündeki, kendindeki kuru toprağa geleceği namına bakıyor ve toza toprağa bulanarak yine de bir özleyiş ve umutla sona ereceğini acı ile görüyordu. Bu küreye bakmayı artık az çok öğrenmişti, geleceği yaşanmıştı da çekeceği daha ensesinde, akıtacağı damarında, yaraların yeri belli ama kendinden gizli, hatırlayamadığı hatıraları şimdi bilmediği bir yerdeydi. Bunların hepsini tamam etmek için de ona yaşamak düşüyordu, zaten insan yaşarken adeta düşüyordu, tam da öyle düşer gibi yaşayacaktı, düşecek sonunda, sonunda ölecekti.

Evdeki işleri ağırlaşıyor, istemediği işlerde Baba ısrarlı oluyor, Aziz ufalandığını, ana babası gibi kendinin de kendini terk ettiğini duyuyor ve paniğe kapılıyordu. Baba kendini önemsemekten ve kaale almaktan vazgeçmesi için kendini küçültmesi, hor görmesi, önüne top diye düşürmesi ve en sonunda onunla oynaması gerektiğini söylüyordu. Oynayıp ne olacağını merak ediyor, kendi kendinin oyuncağı olup olmayacağı da aklına geliyor, tedirginliklere düşüyordu.

Çok bunaldığında bazen kaçmayı düşünüyor ama kendini güçsüz ve çaresiz duyuyor bir yandan da evdeki güçsüzlüğü dışarı çıktığında tuhaf bir güce dönüşmüş buluyor, bunu fark ediyordu. Dışarıdaki insanların onun içinde olup bitenlerden, yer değiştirmelerden haberleri olmadığı gibi Aziz de onları her şeyden habersiz, sığ bir suda oyalanır görüyor, kendi içine işlemişlere, onların bu uzaklığı ve bigâneliği içinde nasıl yaşayabildiklerine hayret ediyordu. Kolay inanıyor, kolay da sapıyorlardı, kolay acıkıp kolay doyuyorlardı. Kendinin kabında bir havan olup elinde de havanın tokmağı ile kendini bir iyi ezen yoktu. Halleri ne ise onunla idare ediyorlar, onu sabahtan akşama, geceden yine sabaha değişmeden tutuyorlardı. Ona hep

söylenen ise değişmekti. Dün memnun olmadığı işi bugün yaparken dün kadar müteessir olmamak, bir sonraki ya da sonraki gün aldırmamak, daha sonra işi ve kendini ayırmak, dahası memnuniyete yaklaşmaktı. Varlıklardan tek tek ayrılmak ve tek tek birleşmekti ondan istenen. Baba birkaç inek almış bakımlarından Aziz'i sorumlu tutmuş, küçük ahırı temizlemesi, bazı gece de yanlarında yatması hususunda ısrarcı olmuştu. Aziz itiraz ettiğinde öyle bir dirençle karşılaşıyordu ki itirazı fırına giren bir çöreğin itirazı gibi oluyordu, bir müddet sonra kızarmaya ve kurumaya dönüyordu. Kendisi hiç böyle sabit bir ısrarda herhalde olamazdı. Baba'nın onun perişan olduğunu göre göre zerre kıpırdamaması ve bu ateşte mutlaka Aziz'in eriyip neye karışacaksa ya da katılacaksa o olması kader gibiydi. İçi çekiliyor, buruluyor, hiddetleniyor, öfke nöbeti geçiriyor ama sonunda denileni yapıyordu.

Üç ay boyunca Baba'yı evin içinde bile az gördü. Geceleri sohbet seyrek, çoğunlukla da başkaları ile beraberken oldu. Aziz'e bir suskunluk ve halinin yerinin adamı olma hali gelmişti. Bacılar ile beraber canhıraş çalışıyor, erircesine her şeye yetmeye uğraşıyorlardı. Pazar günleri hamam tek zevkiydi. Bir de karda buzda da olsa at arabasına binip alışverişe ya da birilerini bırakmaya çıktığı vakit arabada yalnızken hissettikleri ve altındaki tekerleklerin sesi, yolun sesi, karın sesi, buzun çatlama sesi, arabanın kayması, atların tedirgin ufak adımlar ile yürüyüşleri, yelelerin üstünde biriken kar ve uçlarındaki buz kristalleri, silkelemek için mütemadiyen baş sallayışları Aziz'in soğukta kendini de bir heykel gibi görmesine, heykel haliyle yol alabilmesine şaşırmasına sebep oluyordu. Bazen kendini o kadar hareketsiz buluyordu ki arabada hafifçe kollarını kaldırdığında kollarına, ayaklarını oynattığında ayaklarına bakıyor, onları ayrı bir canlı izler gibi izliyordu.

Sükûnet, perdesi gibi olmuştu ve sanki ona artık ihtiyaç duyuyordu. Ve gün başlarken sabahın erkeninde Aziz onun geceden kalma ucuna birleştiriyor, günleri ayrı ayrı değil, bir beyaz yekpare örtünün üstünde bir arada yaşıyordu. Bir zamanın içindeydi, günlerin haftaların öğlen ya da akşamın değil. Hafif-

ten loş bir tünele girmiş, sabırla oyuyor, kazıyor çok çok az yol alıyor ama yolu göremiyordu. Kendi çıkardığı seslerin içindeydi. Çoğunlukla da çalışma seslerinin. Sabah karla yüzünü yıkıyor, ahıra gidiyordu. İneklerin ona geldiğini görünce baş çevirişleri ve bakışları ile selamlaşıyordu. Baba her şeyin her günden farkını, her şeyin her şeyden farkını göreceksin, göremiyorsan git kendini öldür, diyordu. Her şeyle selamlaş, sana selam verilmiyorsa git kendini öldür, diyordu. Bir çiçek, bir bahar açar da sen bunu o açtıktan sonra hissedersen, git kendini öldür, diyordu.

Bazı günler o derece sessiz ve sade işiyle ve bacılarla yaptığı basit konuşmalarla geçiyordu ki Aziz ne gece yattığını ne sabaha vardığını kesinlikle hissetmiyor, ânın içinde yüzer gibi olduğunu, ömrünün her ânının aynı anda her şeye yöneldiğini hissediyor, bir manzaraya sekiz yaşı olarak, bir sofraya beş yaşı olarak bakıyor bunları da fark ediyordu. Geçmiş ve geleceği de ânın içindeydi. Ancak bu zamanlarda tarifsiz bir yekpare kuvvet içinde oluyor, bir şey yapmadan bir şeye erişmiş, biriktirmiş gibi hissediyordu kendini. Boş günü boş gibi duymuyor, kıpırtısız bir ânın içindeyken burnundan içeri giren soğuğu bazen duyup ışığın giderek kısalmasını fark edip onunla beraber gibi oluyordu. Akşamı beraber getiriyor, geceyi birlikte indiriyorlardı. Bir kere bahçede odun keserken havanın yavaşça kararmakta olduğunu başını kaldırdığında gördüğü kurşuni renkle fark ettiğinde sanki saniyeler içinde elindeki işini bırakıp karanlığı getirmiş, ona, renge eşlik etmişti. O akşam birden Baba'nın durup durup her şeye, "Ben oradaydım," deyişini yaşadı. Gök yukarıdan koyularak inerken o da onunlaydı. Bunu anladığı an başını hızla eğip odun kesmeye devam etti. Görülmekten korkmuştu. Baba bunu sanki fark ediyor, o zamanlarda hiç yanına çağırmıyordu. Aziz bir boşlukta kendi ve kendine gelen, ona taşınanlarla bir kalıyordu.

Bir öğleüstü Nazif Bey çıkageldi. Yüzü bitkin, asabı bozuk görünüyordu. Aziz ahırdan topladıkları ile çıktığında neredeyse karşı karşıya geldiler. Bir müddet birbirlerini süzüp sustular. Aziz, Baba'nın, "Şaşkınlık ve gayri tabiilikte normale ilk geçen

sen olma, bir gelen olmuşsa aptala geldiğini düşünüp kaçar," öğüdünü hatırlayarak suskunluğa devama durdu. O bozmayınca aleladelik sanki savuşup gitmişti. Varsa bir fevkaladelik, varsa konacak yer arayan, varsa bakılmadan görülmeyi isteyen işte o zemin, o yere serili ruh tabanı, o semavatın topraktaki mahbesi, işte burası, benim, omzum, kolum, başımın üstü, gel.

Nazif Bey susmanın sanki belli bir notası varmış ve değerinin sonuna gelinmiş gibi üstüne bir sıradanlık vererek, "Napıyorsun burda, ahır mı temizliyorsun?" diye sordu. Aziz eski bildik hayatından uzaklaşalı beri insanların pek gördüğü bildiği anladığı gibi varlıklar olmadıklarını fark ediyordu. Mesela şimdi Nazif Bey'in şu soruyu soran adama aslında çok benzemediğini de bir şekil biliyordu. Bu soruyu soran adam olmaktan çıktığı vakit başka bir şey olacağını ama onun da çok çabuk değişeceğini sohbetlerde hep görüyordu. Kişinin hoşuna gidecek, onu rahatsız etmeyecek, onu uyandırmayacak bir kaval, bir düdük sesi olmalıydı söz. Bu sözün ne dediği duyulmamalı, anlaşılmamalı, nağmesi kişinin kendi kendine kaldığında hep ıslıkla çaldığı olmalıydı. Aziz sinirliye gergine karşı sükûnetin sade kavgaya mani ama düşmanlığa baki olduğunu da anlamıştı. Sükûnet ertelenmiş bir kavga, ağaca çıkma gibi bir şeydi. Karşısındakini dost etmiyor, düşündürtmüyordu. Canı şimdi ağaca çıkmak istemedi ve Nazif Bey'e cevap vermeden arkasını dönüp yürümeye başladı ki omzundan çekildi. "Bu ne böyle, nankör, sana veli oluşum, koruyup kollayışım, okulda yalnız bırakılışımın karşılığı bu mu, nesin sen?" diye bağırırken sanki ihtiyaç duyduğu titreme ve ses yüksekliğini birkaç frekans geriden getiriyor, hareketine de birkaç saniye sonra ilave ediyordu Nazif Bey. Aziz, elindeki torbaları yere bıraktı, Nazif Bey'in yüzüne baktı. Çok kolay barışabilir, orta iştahta yumruklaşabilir, tek taraflı sıradan bir dayak yiyebilir, küsüp daha yüz yüze gelmeyebilir ve bunu doğal bulabilirlerdi. Her şey son derece insan yapımı, yapay ve gereksizdi, hiçbiri yoktu aslında, hepsi icattı. Birden Baba'nın onu çağıran sesi ile pencereye baktılar. "Gel buraya, yanındaki de gelsin," diye tekrar bağırıp camı kapamadan içeri geçti. Konuşmadan yan yana evin kapısı-

na doğru yürüdüler. Hacer Bacı kapıyı henüz çalmadan açıp Nazif Bey'i karşıladı, terlik çevirdi, ceketini aldı. Ev soğuk, daha ısınmamış, hafiften duman kokulu, ama pişen bir böreğin kokusu da kendini yavaştan hissettiriyordu. Aziz öne geçerek odaya yöneldi. Baba semaverin bir tarafındaki çıkmış somunu ve onun eğik kulpunu göstererek, "Şunu bir sıkamıyor musunuz yahu, her şey dökülse, ev baykuşhaneye dönse yine o hali ile idare edeceksiniz, bu nedir yahu, bu haliniz nedir, ev değil mihnethane, dar'ül vatvat."

Nazif Bey'e bakarak, "Buyrun hoş geldiniz," deyip kahverengi koltuğu gösterdi. Nazif Bey ortamı, Baba'yı, onunla nasıl bir temas edebileceğini, kendini hangi renk ve makamdan göstereceğini düşünüp, kararsızlıkta ikametteydi. Biraz daha dinleyip kendince anlamaya ihtiyacı vardı sanki. Babaya ve Aziz'e uzun zaman yekinip ama müteredditkalıp nihayet gelmeye karar verebilmişti. Gelmeden tarikatlar ile ilgili bir şeyler okumuş, öğrenciliğinden kalma Auguste Comte ve Marcuse'den de kitapları karıştırmış, kendini belli bir muhakemenin sahibi kılmak için son bir haftadır bu kavanozun içinde sallayıp durmuş, dışını kolay sıyrılacak bir kabuk gibi de olsa bunlarla kaplamıştı.

Baba çayları bacılardan istedi. Nazif Bey'e alışılmışın dışında bir gizli nezaket ve onun söyleyeceklerini duymaya ihtiyacı varmış, bunların önemi ve hassasiyeti ile sanki eğiliyor gibiydi. Bu sallanan ince ip saniyeler içinde Nazif Bey'in eline geçmiş ve hayatını kurtaracakmış gibi onun tarafından tutulmuştu. İlgi ve nezaket duyulan Nazif hafiften dikenlerini içeri çekti. Saniyeler içinde rahatladı. Halin biraz dibe yerleşmesini bekleyen Baba:

"Sizi çok kez aklımdan geçirdim amma buraya davet ederek ya da bir arada görünerek malum devlet memurluğunuza bir halel gelmesi beni akim bıraktı. Gerçi olan olmuştur, etrafınızı kurt sarmıştır. Bir isim bırakmak isteyen insan bıraka bıraka nadanın yapıştırdığı bir takma isimle anılıyor, insana adını en uzağındaki koyuyor, ne felaket, insanı sonraya da bu isim taşıyor ne felaket, insan da adına dört ayaklılar gibi alışıyor ne felaket, yiğit denince bakmayan köpek rezil denince kuyruğunu sallayarak koşuyor, ne felaket."

Durdu, sigara ikram etti, kendi de yakarak biraz bekledi. "Lakin o yüzden, 'Hayırlı kabir kaybolandır,' demişler ya, insan da bir an, bir gün artık kaybolmalı. Kayba and içmeli hem de. Ortaya çıkmışların, en bilinen sanatkârların, adı en çok anılan düşünürlerin kaybolanların, yani kendini sunmaya tenezzül etmeyenlerin yanında bir hiç olduklarını bilip buna da and içmeli. Ben içiyorum. Ve bu içtiğim beni sarhoş ediyor. Hiçbir asıl meydanda, görünürde değildir ki, değil mi? Meydan burası değil ki? Burası giz yeri, giz. Burası bildiklerinin nihayette yanlışlanacağı yer değil mi? Yerden dolayı değil tabii ki senden dolayı. İnsan, zavallı hem her şeyi yanlış bilip hem de bu giz yerinde aşikârlık yarışı yapar, yalanın yayılmasına, yerleşip kök salmasına hizmet eder. Ben de yeminimin hakkı ile yemin ederim ki her şey bu kadar değildi, asıl isimler bunlar değildi, asıl büyükler adı kalanlar değildi, hep ama hep bilmediklerimizdi. Her gün onları düşünüyorum ve Allah'a beni de gizlemesi için, gizlenecek olanlardan olmak için yalvarıyorum."

Nazif Bey kendine dönmüş sakin dinliyordu. Çayı çok hızlı içti. Sigarasının filtresi yanmış, parmağına değiyordu, kül tablasına bıraktı, tütmeye başladı. Fatma Bacı eski bir testi ile bahçede soğutulmuş buz gibi su getirdi. Testinin üstündeki buzu vurarak kırdılar. Baba yanmış gibi iki-üç bardağı arka arkaya içti. Nazif Bey konuşmaya dahil olacağı vakit nasıl bir yol, bir usul tutturacağını düşünüyor, bir giriş kapısı göremiyordu. Baba tekrar dönüp, "Neyse bunlar dünya işleri, bizim dünyanın işleri, biz öbür dünyanın işlerine bakalım, Aziz'in okuluna mesela, değil mi, insanı cehennemin dibine götürecek ipin ucu buysa buna ahiret işi denir herhalde. Aziz sizden pek hürmetle ve minnetle bahsetti ki eksik olmayın kollamış, hami olmuşsunuz."

Nazif Bey böyle şükranla karşılanacağını, üstelik fazla da bir şey yapmamışken pek hesap etmemişti. Aziz'in ona geldiği gün içinde hâlâ bir sıkıntıydı. O günü nasıl ve neden böyle manasızca rezil ettiğini çok düşünmüş, her düşüncesinin arkasında kendi siluetini görmüştü. İki çay içip, bisküvi yiyip, Aziz'in koltuğunun altına iki kitap verip, üzülme, merak etme deyip

yolcu edeceği yerde senaryo yokken, dekor yokken, oyunculuk yokken, kurgu yokken hiçbir neden de görünürde yokken bir şeyler çevirmeye çalışmış ve rezil olmuştu. Bu ilk değildi. Kendini çevirmeye çalışıyordu. Kendi olarak bir evin içinde bile duramaması, hiçbir ilişkide kendine tahammül edememesi, başka olmaya çalışması ilk değildi, belki bindi. Bu sefer bu kadar önde olduğu, kendinden hiçbir büyük ve ekstra talep etmeyen bir çocuğun karşısına bile kendi olarak çıkamamak ona fal küresi gibi lanet bir geleceği göstermişti. O geceden beri kendi olmaya çalışsa da olamıyordu. İki geceye yakın oturmuş, uyumamış, neysem o kadar, tamam demişti ama neyse halim dediği hali ortaya çıkmamıştı ama falı çıkmıştı, bundan da korkuyordu artık. Bazen kendini çok düşkün görünce haline bakıp, kendini ve vasıflarını, iyi yönlerini saymaya hatta bir kâğıda yazmaya çalışırdı. Dürüst, namuslu, çalışkan... yazar sonra da yazılanlara bakıp bunlara kendi de inanmaz üstelik hayatında bunların örneğini gerçek bir emeğini de bulamazdı. İçten, samimi, duygulu yazar biraz bakıp bunları da silmek zorunda kalırdı. En sonunda öfke ile sinsi, kıskanç, içten pazarlıklı, başkalarının kötülüğünü isteyen, kendine güç isteyen, yazar ve yazdıklarının güneş gibi bir gerçeklikle parladığı vehmine kapılır, kâğıtları yırtar, sokaklara fırlar, yorganların, yatakların altına girer, bazen ağlar, bazen sarhoş olur, bazen dua eder ama o listenin başkalarının da elinde olabileceği, ya da kendisine bakıp bunların yazılacağı düşüncesi aklından gitmezdi.

Hem ne yaptığı hem nasıl görüldüğü, hele ne olduğu ve neden olduğu onu için için kendi yüzüne bakmaktan bezdirmişti. Başkaları ile beraber birkaç saat bile geçirmek nasıl da dert tortusu bırakan bir şeydi. İntibaya bu denli ram olmak, kendini başka gösterip gösterdiğinin beğenildiğine, hayran olunduğuna şahit olmak sarhoşluk gibi, ot sarmak gibiydi. Tadı dünyada başka şeyde yoktu, uyuşukluğu ve değişimi başka şeyde yoktu. Kendine inanmayan insanın başka bir aynada görünmesi ve bu görüntünün beğenilmesi. İnsan işte kendine inanmayınca mecburen Allah'a inanıyordu. Kendi gözden düştükçe uzaktan yavaş yavaş Hz. Ömer görünüyordu, bazen Ömer de az görünürse

daha ilim sahibi diye Ali'ye yakınlık duyuluyordu. Ama onlara bu açıktan söylenmiyor, hissettirilmiyordu, maazallah.

İnsan kendini, dünyayı ve etrafında yaşayan adamları beğenmesi dahilinde dinsiz olabilirdi. Aslında işte bu Allah'a inanmaktan daha zor olanıydı. Etrafı beğenip kâfi bulmak, sanatçıyla, buluş sahibi ile şarkıcı ile aktör ile matematikçi ile fizikçi ile tatmin bulup yatışmak başlı başında bir ağlama sebebiydi. Ne Yakup ne İsa ne Pavlus ne Ali gerekliydi. Din aslında dünyayı beğenmeyene lazımdı. Ama gel gör ki her işi gibi dünyanın, bu da tersti. Hiçbir şeyi beğenmez görünen cakalı adamlar yavan bir düşünüre bayılıyor, "Tamam Negri kadarı kâfi," diyorlardı.

Nazif'in yazarı, şairi dünya yerine koyduğu ve dünyanın ağırlığını artırdığı vakti geçmişti. Onlar evet bir süs bir dayanak bir seyir olabilirdi ama dünyanın içinden geçene dünya denemezdi. Onlar da diğerleri kadar bağlı, diğerleri kadar talihsiz, diğerlerinden daha becerili ve ilhamlıydılar sadece. Dünya da ilhamdı. İlhamlı olan bu yüzden göz kamaştırıyor dünya sanılabiliyordu. İnsanın iyisi yani küçük ilham yaşayanın iyisi, işte o kadar.

Baba Nazif'in durgunluğunu görüp bunun dışarıdan tesir almamak için kendi üzerine kapanma mı, işittiğine mukabele etmede makamsız kalma mı olduğunu anlayıp rahatlatmak için, "Yahu insan da ayıklayan varmış gibi, pirinç gibi ayıklanıyor, kim yığıyorsa bir tarafa yığıyor. Bir bakıyorsun bizim gibiler..." Aziz'e bakarak, "Kafası tıraşlı kulağı mengüşlü, babası dilsiz gençler, vakitsiz ve şairi ağırlayacak döşeği olmadan şiir okuyup vurulan ve ayağı hep felçli gibi arkadan sürülerek yürüyenler, fakir ama zihninde bir ilham damlası olanlar, evhamlılar, sinirliler, narsisler, ilham damlasını başkasında görüp kendinde olduğunu hatta gördüğünü zannedenler, yalancı şahitler, genel olarak yalancı ve yalana meyilliler, müskirata meyilliler, Allah'ı sevmeyen ama Allah onları sevsin, versin ve seçsin isteyenler, Allah yok diyen ama yine de rahatlamayan pimpirikliler, tembelliğe meyilliler, iyiliğe hayran ama kötülüğe meyilliler, kibirli sevmeyen kibirliler, bütün bunların hiçbiri olamayan yani yapabilse olmak isteyecek kadar müptezel

olan ama tek durmayı da yavanlık sayıp kendine yedirememeyenler, bu sayede yemediği kalmayanlar bir tarafta, hımbıllar bir tarafta. Ama dert şu, ayıklanan taraf hangisi, yemek kimle pişecek, karın hangisiyle doyacak? Hep taşı, kepeği olan mı kötü? Evet. Kötü o. Ama iyi de onun içinde. Ne çıkarsa bu pislik içinden çıktı, ne çıkarsa buradan çıkacak. Ama onların içinde onlara benzemeyen, onların kokusunda olmayan, dünyaya bulanmamış, onlar gibi sırıtmayan bir şey olur bazen, tanıyan onu tanır, işte o olacak. Bu pis güruha bunu söylesen hemen salyasını sarkıtır, salyasıyla yıkanasıca, ona büyükten bahsetsen kalbi sıkışır, kahrolasıca, ona bir yüksekten iyiden bahsetsen bi tarafıyla oynar, kahrolasıca."

Nazif bunca sözü sadece dinlemenin onu alık göstereceğine kani olup önce biraz kıpırdanmaya başladı. Kıpırtısız dinlenilmeye, sadece dinlenilmeye alışkın Baba önce buna dikkat etmez görünse de birden sustu. Hiddet edesi geldiyse de geleni hemen kenara koydu. Bu kenara konan yedek hiddet ve kırgınlıklar birikmiş şımarıklıklar gibi gerçek olmadığı için vaktinde harcanamamış olurlardı. İnsan ne zaman gerçekten hiddetlenecek, bu hiddeti kalbinde kan köpürtecek kadar sahi olabilirse bu yedek cephanelik işte anca o vakit yarardı. Deli kuvveti denen deliliğin köpürdüğü bu yer, bu yerin ardiyesi hep aslında güzel günlerden kalmaydı. Baba kendi kendine gülerek, "Biraz da siz söyleyin," dedi. Nazif elleri bacaklarının altında sıkılarak, "Yok," dedi. Hafifçe oturuşunu dikleştirip, "Ben aslında sizi tanımaya geldim, Aziz...", durdu, epeyce düşündü, daha alçak sesle ve yavaş konuşarak gözlerini Baba'ya dikti. "Aziz bana hep benzer şeylerin olduğu hayatta değişik bir umut verdi. Ama değişik ne demek sonra düşündüm de pek emin olamadım. Acaba değişik ne demek, değişik yoldan aynı yere giden mi, başka yere çıkan mı? Nedir?" Durdu, Baba'nın yüzünde sorusunu beğenen, ciddiye alan bir ifade arıyor gibiydi. Bir kuru çıtırtı değildi istediği, cevap verilsin ve erişemeyeceği de olsa bir ülküden bahsedilsin istiyordu. Devam etmeye çalıştı, "Ben," dedi, "Bazı kitaplar çok güzel başlar ya da bazı filmler, müthiş gider ama o bambaşka hayat yaşayan o farklı hikâye-

de o delişmen, kimseye benzemez kahraman sonra, 'Allah varmış,' der, konuyu da bağlayamazlar, başı ile alakasız seyre uymaz bir sonda Allah'ı da, nasıl var olduğunu da anlatamadıkları için bir sis içinde alık gibi durur, çizilemeyecek bir resmi hiç anlatamadan anlatmış sayarak kendini her şeyi bitirir ya ben böyle olmak istemiyorum. Ben," dedi, "kendimle aramı fena bozdum. Artık insanların arasına katışmam zor. Üstelik bunu yavanlaşarak yaptım, coşarak değil. Aramızdaki aks derler değil mi, aks aleyhime açıldı. En kötü adama komşu oldum. Birkaç aydır kendimi böyle hissediyorum." Aziz'e bakarak, "Şu çocuk bile bir yol buldu, ben, ben çitin üstünde tünemiş kaldım." Tekrar Baba'ya baktığında Baba'yı hafiften sinirlenmiş sigara yakar gördü. Devam ederek, "Ben düşündüğüm şeyleri yapacak, düşündüğü gibi olacak bir adam galiba değilim. Ben galiba düşündüğüm adam da değilim. Düşündüğüm şeyler de benim değil galiba. Matematik öğretmenliği de işim değil aslında, çocuklardan da aslında pek hoşlanmıyorum, Kütahya'ya dönemem, esnaf olamam, istediğim gibi bir kadınla evlenemem, burada Erzurum'da da artık kalmak istemiyorum, Ankara'ya hiç gidemem, orada çok yaralandım, her şeyi orda gördüm, öğrendim. Öğrenmedim de hayal kurmaya orada başladım, önce bilmezdim." Durdu, soğuk su testisini eliyle işaret edince Aziz su doldurup verdi.

Nazif suyu hızlıca içti. Üstüne gene ne olursa olsun diyen o hal gelmişti. Bu hal ona çok kolay geliyor, az bir şey için çok kırıp döküyordu. Sonra harabata bakıp tahribatın büyüklüğünü kendi ile çarpıyordu. Gözleri kanlanır gibi oldu, Baba'ya, "Allah'a gerçekten inanıyor musunuz?" diye sordu.

Baba arkasına yaslanmışken öne doğru eğilerek, "Bizim memlekette insanlar inançlarını eşcinselliği saklar gibi saklarlar, kim nedir az çok tahmin edersin ama tam emin olamazsın," dedi. "Emin olmaya çalışmanın da riski var tabii," diye öksürükle karışık ilave etti.

Nazif bir tahminde bulunduğu intibaını itelemek için hafif yana döndü. "Bu çocuk," dedi yükseğe çıkan bir sesle, "bu çocuk şanslı aslında, oyalanıyor işte, gerçeğe bulaşmadan yaşıyor.

Kafa tıraş, çarşıda ayı, bir duvar gibi etkilenmez duruş öğrenmiş, yıkarlar yalnız o duvarı size söyleyeyim. Öyle kendi iskeletinin üstünde dik duramayan adamlar başkasını duvarla gezdirmezler," diye birdenbire neredeyse bağırarak söyledi. "Şu pahalı konyağınızdan verin de ben de bir içeyim," diye sesi daha da ama sanki kendi isteklerinin dışında ve ahengini tamamen kaybederek yükseldi. Çığlık çığlığa konuşur gibiydi. Üstelik farkında değildi. Hacer Bacı da Fatma Bacı da kapının sövesine kadar gelip içeri tedirgin baktılar. Baba başıyla belli belirsiz bacıları içeri yollarken Aziz'e de, "Oğlum git de Metaxa'yı getir, ikramda bulun, kuru kuruya kurbanın olam ile olmuyor, çabuk," diye söylendi. Aziz, hocasının evdeki gizli içişini gözünün önüne getirince Metaxa'yı getirmeye biraz gönülsüz gitti. Her zaman kapısını bir sırrı aralar gibi heyecanla açtığı büfeye eli korkarak ve isteksizlikten bükülerek vardı. Eli resim derslerindeki model el gibi normalde hiç öyle durmayan bir tuhaf aşağı bükülüşle çalak durmuş, sanki kimse beni çizemesin, çizeninki bile ele benzemesin der gibi duruyordu. Eline baktıkça bunun Metaxa'yı tutamayacağını düşünerek sevinir gibi oldu. Ama elini öbür eliyle iterek zorla içeri uzatıp şişeyi boynundan yakaladı. Şişe bir kaz gibi sanki bileğini tıpasıyla süsecekti. Yere aniden bırakacak gibi oldu. Öbür eliyle dibinden destek vererek tuttu. Şişeyi kaldırdığında yarıdan az kaldığını gördü. Bir sevinç duymaya çalıştı ama çağırdığı gelmedi, eşliksiz kös kös içeri gitti. Aziz Baba'nın ondaki gönülsüzlüğü görmesini istiyordu. Ama seyrek de olsa bazen yaptığı görülme hareketlerine Baba hemen bağırarak, "Sokma gözüme hışır, kuyruk tarafından girme tilki gibi, başın nerde, ne oldun öyle, sanki kaza ördeğe teşbih oldun," diye başlar uzun uzun söylerdi. "Ben anlamıyor muyum," derdi ama bazen Aziz hele sakin ve belirsiz durmuşsa anlaşıldığını ne hisseder, ne teselli edilir, ne takdir edilirdi. Rahatsız etmemek tek mükâfatı olurdu ama bu mükâfat kimdeydi, kaldırılan el kimin, madalya kimin boynunda, belli değildi.

Metaxa'yı ahırdan en sevdiği kuzuyu kesilmeye getirir gibi getirdi. Gökten ilahi bir karar bekler gibi o son birkaç dakikadaydı. Şişeyi bıraktıktan sonra bakmaya dayanamamış gibi he-

men bardak getirmeye giderken Baba arkasından, "Çay bardağı getir, çay bardağı," diye seslenince Aziz hiç değilse bardakları kurtardığını düşünerek topal bir sevince yuvarlandı. O güzel, o küçük ayaklı bardak hâlâ onundu. Çay bardağı için mutfağa girdi, iki bardakla döndü. Baba bakıp, "Üç, üç," dedi. Aziz bir bardak da kendine alıp masaya koydu. Baba çay bardaklarına eşit miktarda yarısına kadar Metaxa koyup herkese almalarını işaret etti. Nazif uzanıp aldığı bardağı hızla başına dikip masaya bırakınca Baba, "Ah," dedi, "Acele eden kendine eder derler, şimdi bekleme zamanı, bir de bekletir ki eloğlu, bir de bekletir ki, yiyeceğini de yemez, vereceğini de vermez, gördü ya, işte bitti. Erken açan çiçek, on yaşında buluğa giren kız, dört yaşında okuma öğrenen oğlan, erken döl alan kadın, erken yol alan salak adam işte bunların ömrü beklemeyle geçer," deyip Aziz'e üçe bir kuralını hatırlatmak ister gibi baktı. Baba da her zamankinden ağır, bardağı içeceği önemsemez duruyor, sigarasıyla, suyla meşgul oluyordu. Nazif sinirlendiğini belli etmeden, "Ben sizi içerken de beklerim, siz acele etmeyin," deyip bardağını uzattı. Baba, "Tabii, tabii," diyerek arkasına yaslandı. Bardağı arada ağzına götürüyor, acelesiz duruyordu. Nazif ne düşündüğünü kendi de tam bilemeden ve karara varamadan arkasına yaslandı. Babaya dönerek, "Haksız mıyım peki, şu çocuk," diyerek Aziz'e dik dik baktı. "Şu çocuk şanslı değil mi, bak Metaxa içiyor, bir sahibi var, bir hayatı var, en azından var zannediyor, benim yok mesela," derken gözlerinde tekrar o tuhaf ışık yandı. Baba Nazif'in yüzüne pek de bakmadan, "İşin sonuna bakalım, yoluna da tabii. Şanslı mı değil mi bilemeyiz, inşallah öyledir." Metaxa'yı dayanamayıp o da başına dikince Aziz hemen kalkıp her ikisinin de bardaklarını doldurdu. "Siz ahır temizler misiniz, ya da odun kırar mısınız veyahut ıspanak pazı ayıklar, hamam yakar mısınız? Herhangi bir iş yapar mısınız aslında, birinin işine yarar mısınız, olmasanız bir şey eksilir ve özlenir misiniz? Okul mesela nasıl şimdi, perişan mı, çocuklar arkanızdan ağladı mı, evinize gelip kapınıza dayandılar mı? Bunların çoğu da çok çıkara dayalı ya da elin vergisi canın sevgisidir, aslen kalpli değildir. Siz, kendinizin olmadığı bir Erzu-

rum ve memleket ve dünya düşündüğünüzde boynunu büken bir şey, eğilen hatta iki büklüm olan, yarım ve hazin kalan bir şey var mı, size muhtaç, anlamanıza, eğilmenize muhtaç bir şey var mı, sayenizde bir yola giren ve bundan sonra öyle devam edebilme imkânı kazanan, sizin aklınızı ve duygunuzu devam ettirecek bir şey var mı? Genelde yoktur. Bunlar kaderin değil, kazanın çocuklarıdır. Yani kadere bağlı değillerdir, her an her şey başlarına gelebilir, onlar için ne kadar endişe edilse hem azdır hem fazladır, çünkü kazaen dünyaya gelmişlerdir, büyük kader ipi ile o büyük yere bağlı değillerdir. Kazaen ölürler, kazaen de yaşarlar. Yaşamaları bir özürdür, kazaen olmuş bir şeydir, anlıyor musunuz? Ama kadere bağlı olan, gidecek yeri olan öyle değil, o bir hükümle, kaderi ile doğmuştur, ona kaza uğramaz. O bir kader çizgisinde acı da olsa zor da olsa yürür, o yaşar ve yapar. Hiçbir şeyi kazaen, tesadüfen değildir. Kazaen doğan bunu bilmez, kaderle doğan kazaen doğanı bilir, tanır. Aziz denen bu çocuk kazaen doğmuş değil. Bir çizgide gidecek, bakalım nereye. Gidebilecek ve yürüyebilecek dayanabilecek hassaları kazanmaya çalışıyor, elbette yetmeyecek, hiçbir şey yetmeyecek ama yine de kazaen olanlardan çok başka olacak, burada bile aynı anda bile kaza ile doğan ile kadere bakarak doğan tamamen başka hayatlar yaşarlar. Tahmin etmek zor değil, kazaen doğan kendinden daha memnun, bağsız boyunduruksuz olduğu için daha şen ve rahat, özgür hareketli ve görünüşte çekicidir. Kaderle doğan bile bazı alıklık anlarında ona imrenir. Ve dünya, düzeni gereği kazaen olana göre kurar tüm düzeneği. Kadere doğanın düzeni zaten buraya göre ve burası için değildir. Talihsiz ve değerli olduğu kabul edilse bile kenarda duruşu kazaen doğanlara ve dünyayı topyekûn arkasına alanlara manasız ve becerisiz gelir. Ona asla ve kat'a imrenmezler. Onu evin bütün işini yapan yorulan hizmetçisi olarak görürler. Hem temizlikten hem yemekten hem servisten hem alışverişten anlar, ama bunları başkaları için yapar, kendi, kendi hayatında bunların çok azı ile yaşar. Ona bunca yaptığına ve utanmaz ev sahiplerine gösterdiği saygıya karşılık verdikleri hep çok gelir. Keşke bunu da almasa derler."

Nazif huzursuz hareketlerle ayakları uyuşmuş gibi ayaklarını sallamaya, ellerini aşağı sarkıtmaya başladı. Acele ile, "Ben," dedi, "ben kazaen mi kader ile mi doğmuş olduğumu nasıl öğrenebilirim? Siz mi söyleyeceksiniz, nasıl öğreneceğim?" diye yine kontrolsüz bir sesle sordu. Çok acelesi varmış, hemen öğrenecek ve öğrendiği ile bir yere başvuracakmış gibiydi.

Baba konuşur ve bir dehri işaret ederken muhatabın ya da bir dinleyenin bundan hemen kendi payını kesmesini dahası bunu ona sormasını, aldığıyla sokağa düşmesini pek tatsız bulur, bu aceleden çıkacak sonucu hep sonradan çok yavanlaşacak bir hal ile daha hızlı kucaklaşacak olmaya hamlederdi. İçi sıkılarak cevap vermedi. Kendi içinde açan katmanlı şakayık hemen, "Hangi çiçeğe benziyor?" sorusu ile burulmuş gibiydi. Gözleri kapalı başını eğerek durdu. Nazif eliyle Metaxa'ya uzanınca Aziz hemen hızlı davranıp şişeyi aldı, bardağına kendisi koyup uzattı. Az miktarda da kendine aldı. Baba'nın gözleri kapalı, başı büsbütün önüne düşmüştü. Şu ânı gören uyuduğunu zannederdi. Nazif kadehi gene başına dikti. Vücudu ileri geri sabırsızlıkla sallanıyor, yüzü de pençe pençe kızarıyordu. Kızarıklık aniden ortaya çıkan ter ile epeyce dağılıyor, sonra yüzün tek bir yerinde beliriyordu. Çay bardağını da sallamaya başladı. Başını iyice tavana dikip yüksek ve ince bir sesle, "Bana kazaen doğmuş diyorsunuz değil mi, başıma gelecek kazayı beklememi, başka da bekleyecek bir şeyim olmadığını söylüyorsunuz değil mi?" Sesi iyice yükseldi, "Vallahi billahi haklısınız, bu doğru. İnsanın yaşayacak kaderi yoksa, bu ise benimki, gelecek kazam varmış demeyi daha uygun buldum. Yemin ederim, memnunum artık. Kaza ise kaza, kaza ile olmuşum demek, kimden özür dilemem gerek ya da kim dileyecek?" Tekrar bağırdı, "Memnunum, o zaman mesul de değilim, kazaya, o kazaya kurban olayım ben," diye bağırdı. Masadaki bir parmak kalmış Metaxa'yı alıp başına diker gibi yaptı ama dikmedi. Baba Aziz'e dönüp, "Oğlum niye misafire şişe dibini gösteriyorsun, şişelerin dibini görmek hem iyi değildir, eşya ve söz vücut bulur. Git aldığın yerin üst rafından açılmamış Metaxa getir, hocana şişeyi ikram et. Muaşeretli ol," diye samimiyetle söyledi. Aziz tek-

rar büfeye gidip elini rafın arkasına uzattığında dizi dizi şişeleri eliyle yokladı. En soldakini aldı. Geride şişeler olduğunu bilmiyordu. Odaya elinde şişeyle girdiğinde şişeyi doğrudan Nazif Bey'e mi uzatacak, giderken götürsün diye mi verecek bilemeyerek gene şaşkın kaldı. Baba'ya bakınca Baba, "Aman Aziz, aman be oğlum hiç mi sevk-i tabiiinden bir ilham, bir jest doğmaz, hiç mi içinden bir cümle aniden fırlayıp kaçmaz, şu şişeyi öpüp bir-iki lokma şarkı söyleyemez misin hiç," deyip kendisi sevdiği, bazen söylediği bir şarkının son, "İçli bir özleyişle bırak beni yanayım, gözlerinde gördüğüm rüyama inanayım," bölümünü söyledi. "Leylak pırıltılarla bahçeler gölgelendi," diye ilave edip sustu.

Nazif uzanıp şişeyi Aziz'in elinden aldı. Baba her ikisine, bu alışverişe baktı, başını çevirdi. Sonra tekrar dönerek, "Konuşmak isterdim sizinle, ama aslen pek faydası yoktur. İnsan, ya vehbi zaten var, ya alıma açık değil, her yol ama her yol kapalı. Azcık alan da geri vermek, kullanamadan vermek bir müddet heyecanlanmak için alır gibi yapıp kucağında gezdiriyor ve döküyor, boşuna bunlar, boşuna. Siz kazaya benzersiniz, acı bir kazaya, kader uğraşmaz, kaza alır götürür. Geçmiş olsun," dedi. Başı hafifçe önüne eğik, bacakları bitişik, omuzları çökmüş hali ile az evvel ölmüş gibi durdu.

Nazif şişeyi alıp bir şey demeden çıktı. Aziz onu geçirir gibi olmaya, bir şey deyip uğurlamaya çalışsa da hiçbirini yapamadı, sadece yanında yöresinde sıçrar gibi bir-iki döndü, bahçe kapısından çıkarken, "Güle güle," dedi. Derken sözün tuhaf tekrarı ve acının içine batırılan iğne gibi kendini dürttü. Nazif de fark etmiş gibi döndü baktı, gülmedi.

Nazif Erzurum'a daha gelip de okulda bir görülmesi ile birlikte daha ağzını açmasına bile gerek kalmadan en baştan makbul olmadığı genel kabul görmüş bir öğretmendi. Şaşılacak şeydi, bir şey anlamaz sanılan insanların bu hızlı intibak ve ânâları. Neresinden ossaat bilmiş gibi çözmüşlerdi, nasıl da hiç tereddütleri yoktu. Nazif'e kendini tarif et deseler herhalde tereddütten ibaretim der, bunu derken bile fazla net bir şey mi söyledim diyerek tereddüt ederdi.

Kütahya'dan Ankara'ya okumaya geldiğinde aslında kendi ile pek alıp veremediği yoktu. Üniversite kazanmış, hem de matematik gibi erkeğe yakışır bir bölüme girmişti. Ne olduysa daha okulun başında oldu. Hiç işe yarar bir şeyi olmadığını, hiçbir şeyi ile pazara çıkamayacağını ya da kendisine bir şey verilmeyeceğini ilk on gün içinde gördü. Hemen kaçıp kendine benzeyenlerin yanına gitti ve asıl acıyı orda duydu. Kendisinin neden makbul olmadığını benzerine bakarak rahatça anladı. O güne kadar görmediği her şeyi pat diye gördü. Görüş o görüş oldu, daha da o bakıştan dışarı çıkamadı. Bu bakış üzerine atılmış bir ağ gibi onu yakaladı. Nasıl görüldüğünü anlayıp kendi kendine o şekil bakmaktan kurtulamadı. Sanki kendi başkası olmuş, gözü başkası olmuştu. Kendi dediği de başkasında, onu beğenmeyenlerdeki hasletlere ya da doğuştan gelen ayrıcalık, itibar ya da ona öyle gelen hallere sonsuz, dayanılmaz bir özlemdi. Özlem olmuştu, başka olmaya özlem. Onu beğenmeyenlere çok hak veriyordu o kadar hak veriyordu ki olur da ona iyi davranan iyi gözle bakan olursa onu dünyanın en yaramaz adamı sayıyordu. Bu halini benliğinde tanıyınca kendisi gibi olanların bir iyi davranışa karşı hemen it gibi saldırdığını görür görmez o itliği de nerenin iti olduğunu da hemen bilir olmuştu, birkaç haftada.

Ömründe ilk defa kaldığı yurt odasında sabahlara kadar üstelik neye ağladığını da tam bilemeden kendine, kendi üstüne ağladı. Dalıp da sabah uyandığında çıkmaya hazırlanırken de ağlamaya devam ediyor, okula geldiğinde susuyordu. Etrafı gözlemekten, milletin rahatlığına bakmaktan, konuşmaları duymaya çalışmaktan şaşı ile sarhoş arası bir şey olmuş, tüm dengesini yitirmişti. Benzerleri ona yanaştıkça kendini daha da kötü hissediyor, duyguları, alışkanlıkları, kendi geçici ve emniyetli binalarını kurmak için ondan da yardım ve yakınlık istediklerinde tüyleri diken diken oluyordu. Çalı çırpı, çamur ile etraflarını örmeye çalışıyor, avunmaya nereden başlayacaklarını bilemiyor, içe kapanıyorlardı. Benzerleri tek tük hep bildiği gibiyken böyle bir yoğunlukta, birbirlerine yakın hatta yapışık kütle halindeyken sanki başkalaşmışlardı. Kaçılmak çok kötü

ise de kaçılmayacak gibi de değillerdi. Kendini bu hali ile kalırsa beğendiği hiçbir şeye yaklaşamayacak, beğendiği hiçbir şey tarafından beğenilemeyecek olarak görüyordu.

Onun almayı aklına getirmediği nerde satıldığını, onu neyle tarif edeceğini bilmediği süet ayakkabının hafifçe eskimiş burnu bile başını döndürüyordu. Sigaranın çıktığı cep onun sigara koyduğu cep değildi, o cebe de hayrandı, saçı kıvrılması gereken yerde kıvrılmıyordu, o da değildi. Gülerken onlar kendi gibi aniden dişleri açılıp teslim olmuş, boynuna tasma takılacak, hayranlıktan boynu vurulacak gibi durmuyorlardı. Gülen değil, güldüren şeref kazanıyordu, gülen de hemen haline dönüyor, bir benzerini cebinden çıkarıyordu. O bir gülse ya da hayran olsa güldüğü ve hayran olduğundan onda yoktu, o yüzden it gibi sürünmeye mecburdu. Ya kendi gibi kokmayandan kaçacak, ölümüne kaçacak, çünkü vurulacağını bilecek ya böyle her gördüğünü gördüğü yerde alıklıktan alıklığa koşacak, yorulacaktı. Bazılarını tanımıştı sonraları. İnsan yetişmesinden bahsediyorlardı hep, kültürden, erdemlerden. Ama Nazif onları da ikinci hamur görüyordu, içlerindeki yazı yazarken birden kalemi zıplatacak samanı görüyor, eliyle de o kabarıkları anlıyordu. O mat cilt rengini tanıyordu. Belki güzeldi de ama o cilaya, üst üste vurulan cilaya hayrandı. Kendi benzerlerinin çoğu kendi elinin pürüzünden pürüzleri seçemiyor, yüzlerdeki cilayı anlamıyor, kendi ayakkabısı ile başka ayakkabıyı yan yana gördüğünde topallamıyordu. Aynı iştah ile ekmeği bölüyor, aynı arzu ile karısına bakıyor, aynı rahatla yatağına varıyordu. Bunlar zehri ve şifayı aynı ölçüde almış batmazlardandı. Nazif maalesef onlardan değildi. Değil gördüğü, artık duyduğu, okuduğu hatta bir vakit olduğunu bildiği bile rahatını kaçırıyordu. Kendine eze eze bakmaktan yüzü sanki gözelerle dolmuştu ve daha kötüsü içinde müthiş bir kıskançlık sabah gözünü açar açmaz odun atılan bir soba gibi yanmaya başlıyordu. Tamam on sekiz yaşından beri her şeyi kıskanıyordu. Bunun başlangıcı tarihi ile, günü ile hatırındaydı. Kendini hiçbir şeyi olmayan ve olamayacak olan görüyordu, başkalarını da ha bire hurcunu dolduran. Ceketleri kıskanmaya başlamıştı ve mavi gömlekle-

ri, daha uzun boyluları bazen de kısa olup kısalığı yakıştıranları. Çay içeni de içmem diyeni de kıskanıyordu, hepsinin ayrı ayrı sebepleri vardı çünkü hepsi de makbuldü, der demez yakıştırıyorlardı ve bundan da onda yoktu. Şu oğlanın önüne düşen perçemi de içini yakmıştı, arka cebinde görünen kitap da, okuyup anlayana da anlamayıp gücü ve benliği eksilmeyene de hayrandı. En çok da kendi ile derdi var gibi görünen ama aslında dert nedir bilmeyene hayrandı, güzel görünmenin, cilası dökülmemenin tek yolu buydu sanki. Düşünce zihne hele kalbe taşınmayacaktı, masada duracaktı. Yine el yordamıyla eğilip bükülecek, çekiştirilerek büyük gösterilecekti. Kalbe inmediği için hakkında söylenenler sahibini yakmayacaktı. Sahibi zaten kim bilir kimdi? Düşünce insana ceketinden bile daha az değecek, ama fiyakalı olacaktı. Nazif'in ise boş dimağına ne okusa ne inse güm diye içeri çöküyordu. Bir-iki şiirini bildiği şaire biri bir şey dese yumruklaşıyor, bir şarkıcıya biri takılsa üstüne saldırıyordu. Böyle onun gibi yabanlık ve taşralılıkla örülü olana ya uzak durmak ya saldırmak yaftası asılıydı. Bazen önünde yazanı kendi okumayı unutsa da karşısına geçen durup bir mezar taşı gibi okuyor, Nazif de işitiyor, bir ölüm tarihini nasılsa her sefer kaçırıyordu.

Metaxa şişesini bir müddet elinde sallayarak yürüdükten sonra ne kadar istemese ve aksi davranmayı kendine yakıştırsa da kendinden bile gizlenerek ceketinin içine sakladı. Saklamış olmaktan duyduğu sıkıntıyı başka bir şeyle ortadan kaldırayım istiyordu. Bir ara şarkı söylemeye çalıştıysa da birkaç saniyede sustu. Kös kös yürümem, şişeyi sallayamadığımı, aşikâr edemediğimi bilmem gerek bu yeter diyor, yeteri duyan kalbi veryansın ediyordu. Kendine bazen ciddi, bazen yatışmak için, "Sana bu yeter, bu kadar, bu kadarsın, bu kadarmışsın," diye telkinde bulunduğu zamanlar kadar kırıldığı olmuyordu aslında. Şişeyi şimdi açıp sokakta başına dikse, kendi başına vurup kırsa, şişenin kırık camları ile göğüs kafesini ortadan ikiye ayırsa, ne yapsa aslında bir şey olmayacaktı. Duymak istediğini duyamayacaktı. Ona gereğince acıyan yine olmayacaktı. Acınmaya duyduğu bu ihtiyaç ve acınacak olmamaya duyduğu derin öz-

lemin neresine düşüyor da onu da böyle düşürüyor, tökezletiyor, adım attırmıyordu, arasa acaba bulabilir miydi? Ve işte saniyeler önce şişeyle kendini yarmak isterken, kendine o dehşetli bakıştan şimdi çarşıda ızgara köfteyi beğenmeye inmişti. Hızla, sapanla atılmış gibi köfteciye girdi. Hemen zaten üç-dört masalı dükkânda rastgele oturdu. Aç karnına içtiği konyak karnını çok acıktırmıştı, köfte gelmeden ekmeğe hırsla girişti. Gelen köfteyi ağzına atar atmaz dünyaya ait bir tat, eski, tanıdık ve sevdiği gözlerini doldurdu. Tabağa, köftelerin yan yana duruşlarına bir müddet baktı. İçine bir ayrılığın müthiş, taşınamaz, mideyi yere yapıştıran ağırlığı çöktü. Şimdi açlığa rağmen köfte yuvarlanacağı yer kalmamış gibi gidecek yer arıyor, tökezliyor, bulamıyordu. Köfteye duyduğu ve köfteyle yaşadığı da kendini bir daha gözünden düşürdü. Şöyle günlerce aç kalacak bir adam, midesini unutan bir adam bile olamadım. Kendime dağlarda, akarsu kenarlarında şöyle bir ağaç altına uzanıp kendimle ilgili dünya ile ilgili bir masal anlatamadım, bir yiğitlik hatıram olmadı, nasıl da döndüm gittim, unuturum dedim, unuttum, hiç gönül indirmedim, istedim ama baktım istememek daha güzel o tarafa meyil verdim ve meyil verdiğim yere yuvarlandım, ben istemedim ama istiyorlardı neyse dedim yaptım, memnun ettim, beni severler, aldığım ayakkabıyı yırtılmasına rağmen yırtık yerlerinden zımbaladım giydim, giyerken eski bir feylesof harmanisi de sanki sırtıma kendiliğinden kondu, görmesem de bildim, aylarca mısır ekmeğiyle yoğurt yedim, Allah'tan bela diledim, baktım ki azcık adama dönmüşüm... diye kendimi kendime hikâye edemedim. Hikâye edilecek bir şeyim olmadı. Ne değilsem o olmak istedim, nasıl değilsem öyle olmak istedim. Tuhafı öyle olanları da gördüm ve vallahi hayatı haram etmeye değmezlerdi, kesinlikle hem de, ama ben onlardan olmak isterdim. Ola ola bir bira içse eve dönerken yolda da beş tane karanfil çiğneyen bir adam oldum.

Köfteciden çıkıp yürümeye başladı. Eve gitmenin hatta evde olmanın tehlikeli saatleriydi bunlar. Kim nereden biliyorsa yalnız olduğunu bütün hüddam sanki başına toplanıyordu. Aziz'e duyduğu öfke tekrar içini kapladı, çocuğa bak, derken

aslında neyine baktığını tamam bilmiyor ama baktığından öfke duyuyordu. Hızla ve ani bir kararla Aziz'in evine doğru yürümeye başladı. Daha önce de bir-iki kez aklından geçmiş, evi de öğrenmişken yapacak kuvvet şimdi tam içindeydi. On beş-yirmi dakika sonra kapılarını çalıyordu. Aziz'in abisi Adem kapıyı açtı. Nazif az çok kendine çeki düzen vermeye çalışarak Adem'e, "Ben Nazif, Aziz'in okuldaki matematik hocasıyım, daha doğrusu öyleydim, babası evde mi, sen kardeşisin herhalde," dedi.

Adem korkmuş gibi duruyordu, o günden bugüne düşünceleri durmadan değişerek, kendini bir orta bir kötü hissederek debeleniyordu. Aziz hep aklında, kimse ile bir şey konuşamadan artık yalnız kaldığı odasında kendi kendini sıkarak oturuyor, huzursuz uyuyordu. Bir şey sadece bir şey nasıl böyle önüne yüzlerce şeyi katıp da yuvarlamış, minicik bir havailik nasıl böyle tanınmaz, anlaşılmaz bir hadise meydana getirmişti, aklı almıyordu. Nazif'e bakarken içi korkuyla doldu.

"Ne oldu, bir şey mi var?"

Nazif nedense gözlerini saklamaya çalıştı.

"Babası evde mi dedim, evde ise çağır, yoksa anası da olur."

Adem yavaşça içeri girdi. Biraz sonra babası yanındaydı. Nazif Aziz'in babasını görünce içi tereddütle doldu. Adamın kötü bir şey işitemeyecek halde olduğu çok belliydi. Bütün korkusu üstünde, yüzünde hele gözlerindeydi. Nazif bahçe duvarına sadece iki adım yaklaşarak, "Sizin oğlan," dedi, "sizin oğlan Baba diye kime seslenip el öpüyor herhalde biliyorsunuzdur. Sizin oğlan gündüz gece konyak diye bir içki var, ondan da içiyor, rahatı yerinde, bacılar çevresinde, belki başka kadınlar da, yediği önünde yemediği ardında, hani merak ediyorsanız etmeyin, demeye geldim. Ben ona velilik yapmak için sizi çiğnemiştim, af dilemeye helallik almaya geldim," diye ekledi.

Aziz'in babası yüzü tüm hatları ile aşağıya asılıp çekmişler gibi sararak durdu. Yüzü koyulaştı, gözleri içeri kaçtı. Nazif'e bakmadan, "Mühim değil," deyip içeri girdi. Adem de babasının ardından içeri girerken dönüp Nazif'e bir düşünceyle değil de bir yangın yerine bakar gibi, seyreder gibi baktı.

Nazif ellerini cebine sokup evine doğru yürümeye başladı. İyiliğin de kötülüğün de bir manası yok, hiçbirini yapmaya değmez, ikisi de tatsız, diyerek iki kolunu bir terazi gibi tartmaya çalışıyor, birinden birine koyacak ağırlık arıyor, yine bulamıyordu. "Hiç kimse," dedi kendi kendine, "hiç kimse bir rütbe almamalı bu dünyada. Ama bu nasıl olacak? Babaymış, şeyhmiş, hadi ordan, postu ayıdan kapan şeyh oluyor, hadi ordan," diye bağırdı.

Aziz meydanın uyandırılacağı günün sabahı erkenden kalkıp şamdanları, buhurdanı parlattı, mumları kesti, salonun eşyalarının çoğunu çıkardı, ardiyeye ve hamamın önüne taşıdı. Salondaki kalan eşyaların da gerekli olanlarını iyice duvar diplerine iteledi. Camları açtı bir yandan. Daha açar açmaz serince bir rüzgâr yaramaz bir çocuk gibi içeri girip sırtında dolaştı. Aziz gülümseyerek arkasını dönüp sanki rüzgârı arar gibi oldu. Bir iş yaparken sessizlikte sadece mesela kırdığı odunun, çektiği eşyanın, parlattığı şamdana sürtünüp duran bezin sesini olanca çıplaklığı ile dinlemek, doğrulduğunda kendi doğruluşunun, ayaklarının sesini dinlemek, ayakkabısına kulak vermek, sesleri içine almak tabisi olmuştu. Yürürken aklındaki adımlarının sesiydi bir de toprağın, çamurun, tozun, buzun sesi. Çok az ses çıkararak yürümeye ve o az sesi duymaya çalışıyordu çoğu zaman. Ses inceldikçe dikkati artıyor, arkada başka seslere de kulak verebiliyor, sanki onlar da ona yönelebiliyorlardı. Çok az bir adım sesi ile sabahın erkeninde kuşun, yaprağın, hatta havanın sesi takip edilebilir oluyordu. Ayağının altında kum ne kadar az gıcırdarsa onun bir alt sesi, başka bir enstrüman gibi kulağına geliyordu. Ne kadar yoka yakın ses çıkarırsa o güne dek bilmediği bir ses duyulur oluyordu. Ellerini havaya doğ-

ru kaldırırken o hiç çıkmayan ses arkasından bir belirsiz ses taşıyor, Aziz o sesi sadece açık havada bazı çok seyrek sabahlar duyabiliyordu. Vahşi bir hayvan ya da orkestranın başkemancısı teyakkuzunda kendini sürekli daha inceyi, daha derindekini duyacak şekilde akort edip duruyor, sürekli geriyordu, çünkü hemen her işittiğinden sonra tekrar bozuluyor, gevşiyordu. Akort sade ve olağan sesleri duymaya ayarlıydı, vücut buna göre, sap, gövde buna yani duymamaya göre ayarlıydı. Ama akort edilebiliyordu.

İşiten bir canlıya dönüşmüştü. Konuşmalarda şimdiye dek işittiği şeylerin çok başkasını işitiyor, ya da hiç işitmediği şeyler ilk kez içine akıyordu. Bu hal sade kulak kesilmesine ve kulağın kuvvetini artırması için gözlerin kapatılmasına sebep oluyordu. O da artık zaman zaman bazı kendi söyler ve söylerken daha iyi duymak, ona kulağını takmak için bazen de dinlerken gözü sözü söndürmesin diye Baba gibi gözlerini kapatır olmuştu. Yaptığı bir işi bile anlatırken işi yaparken erimişse onu anlatırken de gözlerini kapatıyordu. Baba onunla gene konuşuyor, "Hasbelverasesin be Aziz, vallahi öylesin," diyordu. Gözlerini kapatıp da konuşurken, "İnsan da şiir gibi olmalı yüzde doksanı hezeyan yüzde onu belki beşi şaheser, kimsenin akledemediği bir yüzde beşi olmalı insanın, mutlaka olmalı," diye ekliyordu. "Kendi timsalinin heykelini yapacaksın Aziz, kendini o zannedeceksin ta ki o da buna inanana kadar, sonra istersen kırarsın." Aziz gözleri kapalı içinde kendini büyütmeye çalıştığı dimağı ile kendi damağında kendinden bir tat bırakmaya çalışıyordu. Öğrendikleri ve uygulamaya çalıştıkları kendisi ile havanın bile arasına sanki bir mesafe koyuyor, insanlar geçirdiği zaman ise vakti kimin ne kadar bildiğini ve görebildiğini anlamaya çalışmakla geçiyordu.

Uyanacak meydan için gelenler akşam yine evi doldurdu. Baba, "Ruh dolsun," dedikçe ne varsa ondan doluyordu. Aziz gelenleri uzun uzun izliyor, hizmetlerine koşuyor, sözlerini duyuyor, başı sırtı okşanıyor ama ağaçtan dallardan ayrı akan yapışkan bir kedi balı gibi gövdede öylece ayrı durduğunu da fark ediyordu. Bir araya gelir gibi yapan, yaklaşan, uzaklaşan, çem-

bere giren, çıkan bir hareket sürüsü görüyor, kendini de sırası gelince harekete geçtiğini duyan olarak fark ediyordu. Bu kalabalık, sıcak, yan yanalık içilen çaylar, yenen yemekler, birbirlerine sarılanlar, kısaca ayaküstü dert anlatıp dinleyenler ve tekrar karanlığa dağılanlar bazı ona sade hayal gibi geliyor, böyle geldiği vakit, bu solacak resme ve bu çıkıverecek sahnelere bir nazenine bakar gibi bakıyordu. Gülerken birisi, belli etmeden ağzının içine, kendinden habersiz ikiye ayrılmış gibi duran diline, dişlerinin arkasından görebildiği kadar derine bakıyor, kırışan göz kenarlarının ardından söz bitince, söz söz verdiğinin aksine yine bir şeyi tamam edemeyince tekrar mahzunlaşan yüze dediği olmamış, sözü uçmuş kendi onu savuran olarak oturup kalana bakıyordu.

Baba meydan uyandırdığı günler her zamankinden sinirli olur, aksiliklere ağzını açıp gözünü yumardı. Hem ahalinin böyle vazifeli olarak toplaşması, hem böyle rağbetkâr ama geçedâlı bir topluluk asabını bozuyor, her soluyuştan, her salınımdan, damlayan her terden ne dökülse halıya ve yere dökülüyormuş gibi yerlere bakıp duruyor, dünyada olanın dünyada kalışını gözüyle takip edip kırgın, ter içinde başını çevirip soluk soluğa sigarasını yakıyordu. Nice sonra kırgınlığı seyrelince etrafındakilere dönüp onları memnun edecek eğlendirecek bir şeyler anlatıyor, onların eğlencesinden sefalanıyor ve bu kısa çiçeklenme dökülmeye yakın tekrar içine çekiliyordu.

"Aziz'in lise hocası geldi geçende, bir ay oldu galiba, gizli zalim, gizli münafık, gizli edepsiz amma kendi aşikâr bir âdem ejderhası. Ne yazık değil mi, bir de zavallı kediye derler gizli yer ama aşikâr yalanır, diye. İnsan hâlbuki ne kadar gizlenmeli ki sırlar Allah ile arasında kalsın. Gizlene gizlene sıkışa sıkışa kurusun ve belki azalsın. Böyle dökülünce, kabartılınca hâlbuki zillet de bereketli oluyor."

Etrafta halkalananlara baktı. Ortalarda bir yerde kendi halinde oturmuş genç sayılacak bir adama seslendi. "Ziya." Ziya başını kaldırıp kendine çekidüzen vererek, "Buyrun efendim," dedi. Baba, "Ziya oğlum, sen gözün açıkken ne görüyor-

sun? Yani insan hani işe gider, evde yatar, buraya gelir, sokakta gezer ilâ ahir her ne ise bir şey yapar ama bütün bu zamanlarda kendini başka bir şey olarak düşünür, kendinden başka bir şey hayal eder, konuştuğundan başka, göründüğünden, hatta giyindiğinden başka, her şeyini başka hayal eder. Onu diyorum, yani sen mesela gözün açıkken kendini ekseriyetle ne görüyorsun, nasıl görüyorsun?" diye sordu. Ziya çoğunluğun gösterdiği tepkinin aksine pek şaşırmış görünmeyerek biraz durdu, sonra yavaşça, "Ben lokantacıyım biliyorsunuz, lokantaya gelenlerin hep bana böylesini yemedik dediklerini, bana da iltifatlı sözler söylediklerini, çok ahbapça davrandıklarını, herkesin de en yakını olduğumu, çevremi çok kalabalık görüyorum," dedi. Baba duraksamadan, "Sen biraz kibirli, biraz da güçsüz, insanların iltifatına muhtaç, iltifat ile de her yola girecek bir adamsın, senin afetin budur, ne kadar kendince didinsen de bundan kurtulmadan daha kendinle tanışmaya bile geçemezsin, tanıştığını beğeneceğini garanti etmiyorum, bu gelenler, icat edilenler zaten onun korkusu," dedi. "Muhtar," diye üçüncü sıranın sonunda oturan ihtiyarlamaya dönmüş adama seslendi, "Sen kendini gözün açıkken nasıl görüyorsun?" diye sordu. Muhtar kendine sorulmasından fevkalade sıkıntıya düşmüş gibi iki büklüm oldu, "Efendim ben ne göreceğim," der demez Baba, "Höst uzatma, söyle bakayım ne görüyorsun?" diye tekrar ve sertçe sordu. Muhtar sıkıntıdan şıpır şıpır terleyerek, "Efendim," dedi, "malum ben sizin ayağınızın tozuyum, emsal olmam mümkün değil, amma ben de kendimi sizden duyduklarımla artırıp, üstüne biraz da ibadet ilavesi yaparak yerinize geçmiş görüyorum. Af buyurun, ihvanım da sizinkinin en az beş katı, öyle görüyorum. Bunları görürken akşam oluyor, daha da gece rüya müya görmüyorum," dedi. Baba kahkahayla gülerek, "Ulan Muhtar Allah belanı versin, ibadet ilave ediyormuş bir de, pezevenk, sen mi icat ettin ibadeti, insana rahatlık da yaramıyor, kaldırıyorum da yaranamıyorum, çünkü herifin derdi orta yolculları da katıp ihvanı beşe katlamak", tekrar öksüre öksüre gülerek, "Bak o kadar devam edecektim hal bırakmadın, sen de gerçekte tam şeyhsin Muh-

tar, tam." Etraf gevşedi, gülenler konuşanlara karıştı, bacılar tekrar çayları getirdiler. Baba, "Size söylüyorum, size, kendinizi dinleyin, mesela yürürken kim olarak yürüdüğünüze dikkat kesilin. Dükkânlarınıza geldiğinizde kapıda kimi bırakıp hangi benliğinizle içeri giriyorsunuz ve millet size kim olarak hitap ediyor, bunları inceleyin. O kapıda bıraktığınız var ya o ne kadar güçlü ve iştah açıcı ise siz o kadar güçsüzsünüz, başka hayata dönmeniz o kadar zordur, ondan başınızı alamazsınız çünkü onun verdiğini hiçbir şey, hiç kimse veremez çünkü. O sizi yürür yatar, hatta çalışırken ele geçirmeye çalışırken hem de sizin de buna ölürcesine teşne olduğunuz anda ondan yüz çevirin, gitmeyecek ama şaşıracak. Duymazdan gelin, ömrünüzde bir kere de ayartılmayın, kendinizi sözde kendinizle kandırmayın, öz benliğinizi başka türlü kazanamazsınız. Onun sesini zayıflatın, müthiş bir mahrumiyet hissedeceksiniz, başka şeye benzemez bir mahrumiyet, aç bile olsan çünkü o vardı seni yüceltiyordu, pohpohluyordu, duymak istediğin her şeyi söylüyordu, yeterince aç değildin o yüzden, açlığının farkında bile değildin, gittikçe fakirleşiyordun bu yüzden, ama olsun, duyuyordun ya. Önce müthiş bir mahrumiyet, hatta ıssızlık hissedeceksiniz, yapayalnız kalacaksınız, acı duyacaksınız, sakın onu çağırmayın, gelecek yine de yanınıza, yüz vermeyin, aldanıştır o, ıssızlığı içinize çekin işte oradasınız. Ufacık belli belirsiz, maalesef, belli belirsiz. Ama belli mi olacaksın belirsiz mi, hâlâ sende, belir o zaman. Etraf sustu, sen sana kaldın, ne kadarsan ona kaldın, acı duyma, kendine acıma, apoletlerini, kılıcını arama. Şeytan ya da benlik ne derseniz deyin insandan zaten tabiatında olan ve onda güçlü olan şeyi ister."

Sözün bitmesini zor bekleyen bir genç iki büklüm ayağa kalktı. Ayağa kalkışı ile söz almaya çalışıyor, söyle denmesini bekliyordu ama Baba görmezden geliyordu. Genç iki yana hafifçe sallanarak görüş açısına girmeye çalışsa da Baba inatla o tarafa bakmıyordu. İhtiyarlardan bir-ikisi, "Hışşt otur yerine, gördü elbet, ne dineliyorsun," dediler. Ama genç kendini küçültmek ister gibi biraz daha eğildi sadece. Baba birden o yana dönerek, "Söyle bakalım Salih, ne var? Değil mi kitaplarda bile

anca sayfalarca Salih'in devesinden haber var, ölenden, kalandan değil. Söyle bakalım adın Salih olduğuna göre sen de kendi devenden herhalde bahsedeceksin," dedi. Salih, Baba'yı hiç dinlemişe benzemiyordu. Heyecanı kendine, sözü kendine, her şeyin ona yöneldiği bir dünyadan, "Efendim," dedi sabırsızca, "Ben," diye hızla ekledi, "babamın dükkânında çalışıyorum, bazen de arabayı kullanıyorum. Kendimi buyurduğunuz gibi demek nasıl bir şoförsem hep arabada hayal ediyorum. Arabadayken de arabada ama mesela hayalimde hep arabanın iki tekeri üstünde gidiyorum, ama yani sağ ön ve arka üstünde gidiyorum, sol taraf havada gidiyorum, kaldırım görünce hemen sol tarafı tamamen kaldırıp öyle gidiyorum. Geri geri giderken de yüzüme bir örtü atıyorum böyle geniş, siyah bir örtü, öyle hiç görmeden gidiyorum, tam gireceğim yere zınk diye girip duruyorum." Heyecanla, "Sırf hayalim bunlar, dünyada gözüm yok diyorum millete, araba olsun yeter, başka bu söylediğiniz hiçbir şey yok bende, ama arabamız eski, bir Peugeot bakacağız 504, yoksa dünya umrumda değil."

"Ben," dedi Haluk, "hangi şarkıyı dinlesem radyoda kendim söylediğimi hayal ediyorum, ama daha tesirli söylüyorum, sazları da ben çalıyorum, dinleyenleri mahvediyorum. Kimin iyi bir konuşma yaptığını duysam onu ben yapmışım gibi hayal ediyorum, alkışlanıyorum. Ben geçerken yoldan millet iki keçeli sağa sola çekiliyor. Yani kimin güzel ve sanatkârca bir şey yaptığını duysam onun on mislini yaptığımı ve yüz misli beğenildiğimi hayal ediyorum. Aklımda hep bu var. Beni kim azarlasa ya da bir şeye tutmasa az evvel mikrofonda ya da sahnede, saz heyetinde olduğumu bildiğim, beni azarlayan zavallı da bilmediği için aldırmıyorum, yani yıpranmıyorum. Doğrusunu siz bilirsiniz ama bu halde ben aslında sanatkârım herhalde değil mi efendim?" deyip el bağladı. Baba saniyeler içinde müthiş neşeli bir yüz ifadesine büründü, bir müddet öksüre öksüre, göğsünü tuta tuta güldü. Aniden yüzü değişti ve sertçe, "Hadi hepiniz çıkıyorsunuz, eyvallah da demeyin, bana doğru da yeltenmeyin, vallahi belinizi kırarım, hadi, ses çıkarmadan," deyip arkasını döndü.

Aziz ertesi yaza eriştiğinde Baba'nın yanında iki seneyi bitirmişti. Baba'nın kendi ihvanına yaklaşımı ve onlara verdikleri farklı farklıydı. Kimisine vird veriyor, sürekli okuyacakları bir şeyler veriyor kimisine az kimisine çok veriyor, yeni gelenlere ve çocukluktan çıkanlara başka şeyler veriyordu. Aziz'i baştan beri sadece söz ve çalışma ile yürütüyordu. Bazen ona, "Bak Aziz can, sana okuyacak tekrar edilecek bir şeyler veririm kanatlandım sanırsın, bir tekrar veririm başın döner kaybolursun, ibadete koyarım öyle böyle terbiye olursun, ezilirsin suyun çıkar, pek çok şey yapılır ve sen aslında bir şey, gerçek manada bir şey olmazsın anlıyor musun? Tavrın değişir, evet, isteklerin törpülenir, çevre seni beğenir evet, bunlar olur, senin az çok rahat bir ömrün olur, insanların ekserisinin düştükleri yazıklanma kuyusuna düşmezsin, acaba demezsin, yaşlandıkça da balın artar, tevekkülün artar, bunlar olur ama bunlar aslında hiçbir şeydir. Avama göre değil elbet, yine bir şeydir, ama aslen hiçbir şey göremediğin bir aralıkta durmaktır sadece. İçin kendince rahattır, bazen şaşılacak derin nefesler alabilir, başkasına tavrınla hayret hatta haşyet verebilirsin, bu dünyaya, seni görene bir poz ve bakış bırakabilirsin, bu da bir şeydir ama bunlarla olmaz. Bunlar, bu uhrevi sanılan şeyler de aslında aşırı dün-

yevidir, dünyanın başka bir yüzüdür sadece, yine dünyaya aittir. Baharın gördüğümüz çiçekler gibidir, varsın olsun ama yetmez. Güzelliktir sağ olsunlar, onlar olmasa bu dağlar hiç çekilmez. İnsan bakacak bir şey aradığında onları görmek yine de iyidir. Ama işte ama var. Sen, her şey bittiğinde, her şey elendiğinde kalacak olan olmalısın. Bu kolay değil. Bu herkesin işi de değil. Ne kadar istense de olmaz. Bunun zaten bir oluru varsa ve sen çok uğraşırsan bir ihtimaldir. Sen o ihtimal olmaya çalışacaksın. Bu zihnen olacak. İnsan zihindir. Koca bir zihin. İdrakle olacaksın, idrak edeceksin demiyorum, idrak olacaksın, idrake dahil, ona içinden olacaksın. İnsan idrak olabilirse bir şey olmanın kıyısında seyre durabilir. İnsan kaderinden daha güçlüdür."

Aziz, Baba'nın yanına gelene dek boş bir zihne sahipti. Baba sık sık, "İnsan zihindir," dediğinde kendini, özellikle buraya gelmeden önceki zihnini düşünüyor bölük pörçük hatıralardan, görüntülerden başka bir bütünü toparlayacak resmi göremiyordu. Bazı gözünün önündeki günler, eski alışkanlıklar, yattığı oda, evin mutfağı, anasının yoğurt mayaladığı sarı renkli büyük tencere, kedisi, geceleri kediyle geçirdiği vakit ve onunla bahçeye inişleri, babasının uzun suskunlukları, el örmesi eldivenleri, beresi... gibi kimi eşya ve canlılar tek tek önüne geliyor, bazen bazısını çok özlüyor ama bir bütün çıkaramadığı gibi kendisinin de bunların neresinden çıktığını şimdi kestiremiyordu. Bir yere aitken ve bunun hakkında hiç düşünmemişken birden unutulmak ve dışarı çıkarılmak bütün o eski hatırayı, canlıyı ve eşyayı da gözünde değerden düşürüyordu. Sık sık aklına evinden sürüldüğü gibi buradan da sürüleceği geliyor, içinden planlar yapmaya çalışıyordu. 18 yaşına girmek üzereydi. Bunları düşünürken boğulacak gibi olduğu vakit kendini sakinleştirmek için odun kesmeyi, dizmeyi, hayvanlara bakmayı bildiği aklına geliyor, bir yerde yine birinin yanında çalışır belki bir yaşama imkânı bulurum diyordu. Bu düşünce onu az da olsa bir serinliğe çıkarsa da böyle bir topraksız saksıda gezmek, hep bir yere yine birdenbire gidebileceğini düşünmek içinde tuhaf bir acı türüne sebep oluyor, o acıyı da bütün bu dinleyip

öğrenmeye çalıştıkları ile bir yere koymayı deniyor ama koyamayıp elinde gezdiriyordu.

Son aylarda hep bacılara yaklaşıp onların oluşuna meraka ve hayrete düşer olmuştu. İlk başlarda hele ilk sene o kadar eğreti takılmış bir rozet gibi duyuyordu ki kendini ne takıldığı yerden ne diğerlerinden ve başka parçalardan bir meraka ve ilgiye yönelemiyordu. Bir zamandır kendini ya tam anlamaya ve iğnelemeye ya düşecek gibi olduğunu hissettiğinde düştüğü yere bakmaya meyyal görüyordu. Bacılar ona bu vakte kadar evin semaveri, sobası, fırını, süpürgesi, sofra tahtası, oklavası gibi daha doğrusu onların birer canlı devamı gibi görünüyorlardı. Bunun için bacılar da sanki uğraşıyor gibiydiler. Ne zaman Aziz onlara en baştan beri bir yardım, merhamet veya merakla eğilse adeta önlerine çektikleri kalın bir örtü ile bu halleri savuşturup kendilerinin insan olarak görülmelerine bir mani perdesi çekiyor gibiydiler. İnsan olmak, daha doğrusu beşer olmak demek kusur, şikâyet ve olağanı istemek anlamına geliyordu. Bacılar da muhtemelen zaten bu halden kurtulmak için burada önlerine bir puşide gererek ele geçmeye karşı durmuşlardı. Olağanlaşmak olağan bir akıştı, Aziz artık bunu her an görüyordu. Her an insan bir olağana uykuya çekilir gibi çekiliyordu. Burada karşı durmaları gereken buydu en başta. Çünkü olağanlaşma bir çeşit yok olma hatta var olamamaydı. Olağanlaşanın bir olağanüstüne yaklaşması, onu anlaması, tanıyıp takdir etmesi, olabilirse çok küçük de olsa ondan olabilmesi imkânsızdı. İnsan olağanlaşarak insan olma şansını kaybediyordu, Baba'nın dediği gibi durmadan şaşan beşer oluyordu. Beşere her şey olağan her olağan şey beşerin hayat dediğiydi. Olağanüstü ya da biraz dışı beşerin rüyası bile değildi. Oysa bir katman değiştirilebildiğinde azcık bile olsa bambaşka bir manzara, başka bir hayat ve olağanın bilmediği olağandışılar mevcuttu.

Aziz bacılara birer anne teyze gibi acısa, yorgunluklarına karşı, "Çok yoruldunuz, perişan oldunuz," dese de bacılar bu sohbeti tebessümle yumuşak bir bıçakla ses çıkarmadan keser gibi kesiyorlardı. Yardım hoşlarına gidiyordu ama yardımın yükü kaldırıp üstlerinden atmak değil, paylaşmak ve sonrakine yer

açmak faslının hoşa gittiğini anladı. Ne vakit Aziz bir işi onların yerine ele alsa onların bir başkasına yapıştıklarını görüyordu. Yorgunluk ve şikâyetsizlik, hizmette olma ve kendini unutma uğruna buradaydılar zaten. Bir gece Aziz çok dertli ve sıkışmış bir kalple, "Hacer Bacı sen nasıl geldin buraya, ne olur benimkinden daha acı bir şey anlat da dinleyeyim, dinleneyim," diye yalvarmıştı. Bahçedeydiler, Hacer Bacı gülümseyerek, "Ah oğlum ah, benim anlatmam çok eksiktir. Hem sen beni eskiden görmedin, hiçbir halimi görmedin, sana tesir etmem ki," dedi. Aziz, "Öyle deme Hacer Bacı, n'olur, sana ne oldu, muhakkak bir şey oldu, bir şey olmadan böyle olunmuyor artık biliyorum, bizim ihvan gibi heves oluyor, Baba haklı aslında onların çoğunun yaptığı her şeyin yanına bunu da koymak." Hacer Bacı gene gülümsedi Aziz'e, "Oğlum kendi kendine sükûn telkin et, için konuştukça onu haklı bulursun, susarsan her şey susar, biz böyle öğrendik, faydasını gördük," dedi. Aziz sabırsızlıkla, "Tamam da Hacer Bacı seni buna mecbur eden, bu yola sokan ne? Ben evimden kovulmasaydım ne olursa olsun burada olmazdım, bak yalan söylemiyorum, Baba çok başka birisi ama ben de belki ihvan gibi onu görmeye sohbetini dinlemeye gelirdim, ama sonra giderdim, gidecek yerim olsa, yani sen de Fatma Bacı da nasıl bu kapının böyle bağı oldunuz, bana söylesen ne olur?" Hacer Bacı sıkılarak durdu. Anlatacağı olan ama anlatacak kimsesi olmayan duvara oturmuş yaşlı bir kadın gibi, etrafı seyreden başını sevdirmeye hazır kedi gibi durdu. Duruşu tamamdı da etraftan umudu yoktu. Yine de bir sağına bir soluna baktı. Sanki bu bakışla yokluğu tamam etti. Yokluğa imanını hazır etti. "Aziz can çekeceğin olmasa çekmezsin, göreceğini görürsün, bana öyle geliyor. Ben çok diriydim ki demek hâlâ erimeye çalışıyorum, kendin gibi bakma. Haksız yere üzülürsün. Benim yaşadığım bana iyidir, dertlenme, çok da nereden geldiğimi, neden geldiğimi merak etme. Sana anlatmam zor, üstelik bilsen bile bu sebep değil aslında belki de. Uğraşma, hadi. Fatma Bacı'ya da sorup durma, insanı ditme," dedi.

Aziz zorunda kalmasa ihvan gibi sadece gelip gideceğini, ama bunun hiçbir şeye yetmeyeceğini anlamış, imkânı olsa

kendinin de öyle yapacağını düşünmüştü. Baba'nın söylediklerinden heyecana hem de bazen baş döndüren heyecanlara düştüğü, dediklerini kendinde istediği halde dahası Baba ona yapabilecek merkezi olduğunu da söylediği halde neden kendini tüm benliği ile buna hasredemediğini de düşünmeye, nedeni bulmaya çalışıyordu. Tam da bu düşüncelerin içindeyken bir akşam Baba, "Geç karşıma Aziz can," deyip koltuğa oturtmuş, "Oğlum korktuğun ne, neden kendini bu gayrete tam olarak bırakmıyorsun, çok seyrek bazı hallerin üst üste bazı günlerin oluyor ama doğrulup hemen gene kendine, gene benliğine tutunup yapışıyorsun. Bakıyorum gene kendi koluna girmişsin, bakıyorum gene kendi kendini dinlemiş ve beğenmişsin. Nasıl yapacağız Aziz can, ben sana ne vereceğim, sen nasıl alacaksın, söyle bakalım oğlum. İnsanların çoğu gibisin, onlar da Allah'a inanırlar ama başka her şeye de inanırlar, her şeye, sadece Allah demezler. Allah'ı başuçlarına koyarlar ama yanına da başka her şeyi koyarlar her şeyi, Allah ile baş başa daha bir an olsun kalamazlar, eee Allah ne yapar zannediyorsun bu halde, her şey var Allah da var, oh ne güzel. O da var öbürü de, aman tek kalmayalım, tezyinatımız eksilmesin, zengin duralım, her şeyden olsun. Her şeyin olduğu yerde tekil şey durmaz." Aziz çok sıkılmasına rağmen konunun nihayet doğrudan açılmasına memnun, "Efendim aslında istiyorum ama ne oluyorsa bana mani oluyor, bir bakıyorum ki yine kendime çekilmişim. Çok özür dilerim ama kendime çekilince de rahat ediyorum. Siz rahat arama diyorsunuz, rahatlık münafıklıktır, diyorsunuz ben de inanın aramadığımı zannediyorum ama bulunca, rahatla buluşunca bir şekil yine de memnun oluyorum. Rahat mı beni buluyor, nerde buluşuyoruz bilmiyorum. Bana ne oluyor, ben akşam yattığımda verdiğim kararı sabah neden uygulayamıyorum, beni kim vazgeçiriyor, bilemiyorum. İnanın çok da utanıyorum. Sizin anlattığınız şeyler benden uzaklaşıyor, utanıyorum ama sanki ben sekiz-on kişilik bir çete tarafından ele geçirilmiş ve yönetiliyor gibiyim. İçimdeki maalesef en zayıf kişi sizin benden istediğiniz, onun sözü dinlenmiyor. Bazen azcık beş-on dakika onun hükmünde kalıyor bu-

na bile zor tahammül ediyorum. Sonra gene başıbozuk kalıyorum. Dışarıdan görüldüğüm gibi değilim. Nasıl göründüğümü de bilmiyorum ama bazen insanlar bana ben sanki çok sizin dediklerinizi yapabilmiş ve öyle yaşayan biriymişim gibi yaklaşınca ben bunu kabul ediyorum hatta memnun da oluyorum ama içimdeki o en zayıf benden utanıyor, onun sesini duyabiliyorum, onun yüzünün kızardığını hissedebiliyorum. Kendimden memnun değilim ama kendim derken bile neyi kastettiğimi bilmiyorum," diye yarı duraksayarak, yarı kekeleyerek yarı heyecanlanarak konuştu.

Baba sıkıntısı hafiflemiş gibi, "Tamam Aziz can, böyle olur merak etme. Öncelikle kendini izleme ile kendine aşırı derecede yakından bakmayı ayır birbirinden. Sen izleyeceksin, başkasını izler gibi. Yoksa maazallah insan kendine çok yakından bakmaya başlarsa kendini hasmından ayıramaz ve kendine düşman olur. Yani kendi etrafında menfa müfettişi gibi dolaşma. Teferruat putperestliktir Azizim," deyip başlayıp başlamamada üzerinde bir tereddüt sezilen hal ile önce sanki söze bir girip bakıp da çıkacakmış gibi cümle perdesini eliyle iteleyip, "Hakikati unutup eşyaya olduğundan fazla kıymet vermek, onu doğru yere koyamayıp tarifleri doğru yapamamak putperestliktir," deyip sesini alçaltarak, "Eşya ile uğraşana hakkın muhatabiyeti olmaz. Eşya kalkınca ikisinin vahdeti bir varlık meydana getirir. Hidayet çünkü seni sana yönlendirmesidir. İnsanın kendinden başka hidayet yolu yoktur. Kendi haricindeki bir yol, bir sistem bir istikamet kendi iç hakikatin ile birleştirilemez," dedi. İyice yan dönerek, "Bende beni bana yönlendirecek sonsuz bir varlık var. Sen uyanırsan benim zindanım da bitiyor. Seyir başlıyor. Nefes'i rahman geliyor. Makes oluyorum. Kendi eflâkimde buluşup Fatiha oluyoruz. Feth'i küşad oluyoruz. Sen açılıyorsun. Beni de diriltiyorsun. Hasılı nefes Allah'ın nefesinden almaktır. Varlık, nefesi hissetmektir. Allah seni niye yarattı biliyor musun? Kendisi ile nefes alasın diye. Muhatap tuttu kendisine. Evliya nutuklarına da bu yüzden nefes denir. Ancak onun ünsiyetiyle hayat bulur çünkü. Bunu çok özleyeceksin. Beni değil, aslında bunu özleyeceksin,

nefes almayı, beraber nefes almayı. Ben de sensiz nefes alamam çünkü, ben de seninle seyrediyorum."

Aziz o an uyanacağı varsa da uyanmayı adeta kendi ile kalacağı bir âna erteleyerek içinden ama nefes alarak Baba'ya tarifsiz bir muhabbetle baktı. Bakarken kendi bakışını ve şarıl şarıl akan muhabbetini gördü. Hiçbir delile ve tanığa ihtiyaç duymamanın ne olduğunu ve nerde durduğunu bildi. Kendini gerçekten seyretti, nefesini içinden bir tel gibi geçirdi. Baba seyri aralamak ister gibi birden başını geriden öne kaşıyarak o da âna geldi. Durduğu yere bakınır gibi yapıp biraz yerleşerek seyir tepesinden indiğini belli etti. Şimdi, hep bekleyen şimdi'nin önünde durdu. Kırmadan, onu da, önceye ya da sonraya dahil olacağı seyre girmek için çırpınan şimdi'yi yani eliyle tutup önce'nin yanına koydu. Koyarken an o ânın hareketinde tek olmanın lezzetiyle çırpışırken ölmeden ama çok da hareket etmeden bekleyenlerin arasına kısa sürede karıştı. Şimdi önce olmuş ve bekleme uzun bir bekleme yerindeydi, yarı canlı olarak.

Baba Aziz'e dönüp sakin ama ciddi bir ifadeyle, "Bak, senin adın ne?" diye sordu. Aziz duraksayarak, "Aziz," diye cevap verdi. Baba, "İyi, o zaman adın bile kaç harfli, dört, sen de en az dört kişisin. Hurufilik yapmıyorum sana, anla diye kalabalığı işaret ediyorum. Elbette kalabalıksın, elbette onlar güçlü, elbette onlar kazanacak. Ama sen o duyduğun sesi kaybetmemeye bak, onu kuvvetlendirmeye, onun beş dakikasını yarım saate çıkarmaya bak, rahattan biraz rahatsız olmaya bak. Bu kadarı bile seni yaşayanların ötesine, bakılanın görülenin dışına taşır merak etme. İpi sakın bırakma. Senin şu kadarını bile duyan anlayan çok çok az biliyor musun, bunu bil, bunu bile tatmamış milyarlar var, bunu bil. Ama bu tabii ki hiçbir şey. Bunu ileri götüreceksin, kendini cesedini sürükler gibi o ağır bedenini sürükleyecek onu uykudan uyandırıp dirilteceksin, o, o tadı alınca sık sık uyanmak isteyecek, rahat ve uyku ona eskisi kadar tatlı gelmeyecek, içi acıyacak. Sen onunla bir olacaksın, tamam mı?" Aziz gene heyecanlanarak, "Tamam," dedi. Baba, "O vakit biraz daha sana eğiliyoruz, seni diriltmek için eğiliyoruz artık tamam mı?" diye sordu. Aziz yine, "Tamam," dedi.

Birlikte bahçeye çıktılar. Baba'nın gözü yerlerdeydi. Aziz'e dönüp, "Şöyle iki tane irice ama yassı taş arıyorum, sen de bakın," dedi. Aziz bildiği varmış gibi bahçenin ahıra doğru tarafına seğirtti. Bir tane yassı taş bulup Baba'ya gösterdi. Baba, "Fena değil, bir tane daha bul ama az daha iri de olsa olur," dedi. Bir müddet ona buna bakıp yoklayıp iki tanede karar kıldılar. Tekrar içeri girdiklerinde Baba Hacer Bacı'ya ip getirmesi için seslendi. Hacer Bacı biraz sonra elinde kimi dolaşık kimi daha düzgün çeşitli renk ve kalınlıkta ipler, kırnaplar ile geldi. Baba makas da istedi. Aziz'e dönüp, "Aziz can bu taşlar bir şey değil, bir simge neticede, bu taşları senin kulaklarının üstüne bağlayacağız. Sesler içeriden geliyor elbet ama sen bu ağırlığı ve dış kulak tıkanıklığını hissettikçe içteki sesleri daha az kaale alacaksın. Ben sana işaret edeceğim, bacılar da öyle, öyle anlaşacağız. Sen bu zaman zarfında kulaklarında taşın sesini, kayaların sesini, o kayanın ilk sesini duyacak onlarla hemhal olacaksın. Kendini kayaya terk edeceksin. Gece de onları çıkarmayacaksın, sadece sırtüstü yatacaksın," dedi. Açık kahverengi orta kalınlıkta bir ipi alıp ölçtü. Hacer Bacı'ya taşları kulaklar üstünde tutmasını söyledikten sonra ipi Aziz'in başına sarmaya başladı. Ara sıra düğümler atıyor, kulağının altından üstünden ipi geçiriyordu. Nihayet tamam oldu. Baba Aziz'e eliyle tamam işareti verip, bahçeyi, ahırı gösterdi. Aziz dışarı çıktı.

Tamam beş ay Aziz kulaklarında taşlarla yaşadı. Birkaç defa ipler gevşeyip taşlar düştü, hemen geri bağladılar. Bir keresinde sağ kulağı ipin sürtünmesi ile zaten kesilmişti iyice iltihaplı bir yara oldu, gene çözüp birkaç gece üst üste merhem sürdüler ve bir bezin üstünden bağladılar. Geceleri önceleri hiç rahat edemediği sırt üstü yatmaya yavaştan alışmaya başlamıştı ki taşa rağmen kulağının üstüne yatmaya da alıştı. Taşlar ilk bağlandığında ve o hali ile ilk ahıra girdiğinde kulaklarındaki dünya ile arasına giren bu taş perde, iplerin canını yakması ve başının hadsizce ağırlaşmasını tartmaya çalışıyordu ki ahırdaki kulağı kesik ve damgalı inekle göz göze geldi. İnek tarifsiz bir sükûnet ile gözlerini ondan hiç ayırmıyordu. Gayri ihtiyari ineğin yanına gidip ayaklarının dibine oturdu. Gözlerinin önüne Hasan

Efendi'nin burnu halkalı, halkası paslı, burnu yaralı ayısı geldi. Ayının gözleri ile şimdi bu ineğinkiler şaşılacak kadar benzerdi. Yarı loş ahırda iki avucunu birleştirip içinde ayna varmış gibi kendine tuttu ve ayının kanlı gözlerini kendi yüzünde, avucunun içinde gördü. Belki kulakları taşla örtülü olduğundan hiç bilemediği bir sesle uzaktan gelen nesli tükenmiş bir hayvanın nesli tükenmiş acısıyla bağıra bağıra ağladı. Elleri hâlâ aynı şekilde duruyor, inek de belli belirsiz kuyruğunu sallıyor ama kıpırdamıyordu. İki büklüm, yüzü gözü saman içinde sırılsıklam uzun müddet ağladı. Ciğerleri müthiş ağrımaya, yüzü, dudaklarının iki yanı hatta yanakları ağlamaktan ağrımaya kasılmaya başlamıştı.

Aklına hem de Baba'ya getireceğine söz verdiği Hasan Efendi'nin ayısının halkasını çıkarmadığı, getirmediği geldi. Hem artık madem onda bir şey vardı, ayıdaki çıkmalıydı. Koşar gibi bahçeden çıktı. Taşlar sallanırken çok ağrı yaptığından iki elini kulaklarındaki taşlara bastırarak koşar gibi yürüyor bazen de koşuyordu. Hasan Efendi'ye gelmeyeli de birkaç ay olmuştu. Bayırı hızla çıkarken yağmur başladı. Ortalık kararda, eski bir siyah örtü dalgalanarak inmeye başladı. Aziz başını göğe kaldırdı. Yer yer delik deşik, yer yer tüylenmiş, bazı yerleri daha açık renk bazı daha koyu taaa Adem'e inen onu da ıslatmış yağmur örtüsünü, o kullanılmaktan eskimiş ama hâlâ sağlam su dolu örtüyü gördü. Havadaki ince eleği, göğün tuttuğu suyu salışını gördü. Elleri kulaklarında yağmurun ve göğün sesini ilk defa duyamayarak gene ağlamaya başladı, ama hafif ve bir iştirak ağlamasıydı bu. Göğe bakmaya doyamıyor, elleri kulaklarında döne döne bakıyor ve duyamadıkça gözü açılıyordu. İçine tuhaf bir neşe geldi, duyamamak ve ağrı çekmek gözlerine bilmediği bir kuvvet ve derinlik vermişti. Hiç görmediği şeyler bakışına değiyordu. Yağmur arttıkça suların damlaları irileştikçe onların büyüme ve patlama damarını görüyor, bakmaya doyamıyordu. Yerlere de eğilmeyi aklettiğinde toprağın suyu iç çeker gibi çekişini gördü. Uzun ince bir otun suyu bedeninde kaydırarak kendi dibine çekişini ve tekrar başını uzatışını gördü. Tamam deyince en üst ucunu varla yok arası eğip suyu kendinden

belli bir açıyla uzaklaştırışını gördü. Nihayet görebileceklerini görünce gene başını eğip yürümeye başladı. Birkaç dakika sonra Hasan Efendi'nin kapısındaydı. Ayının her zaman yattığı yere göz ucuyla baktı. Yerinde kıpırdamadan yatıyordu. Aziz ayının her zaman çıkardığı sese benzetmeye çalıştığı bir sesle kendini duymadan seslendi, ayı varla yok arası kıpırdadı ama başını kaldırmadı. Sesi duyan Hasan Efendi kapıyı açıp Aziz'i görünce bir şeyler dedi, ama Aziz duymadı. Gidip elini öptü eliyle kulaklarını işaret etti. "Artık biraz, ne kadarsa böyleyim Hasan Amca, bugün bağlandım. Ben bağlanınca ayının halkasını burnundaki yani, çıkarmaya geldim iznin olursa," diye belki bağırarak söyledi. Hasan Efendi gözlerini Aziz'den ayıramayarak bir müddet baktı. Yüzüne Aziz'in anlayamadığı bir bakış, başka bir renk gibi indi. Gözlerini sanki derman edememiş de elleriyle kaldırmış gibi arkasını dönüp içeri girdi. Aziz kulağındaki ağırlıklar sebebiyle sanki artık her şeyi anlamakta daha müşkül içine düşmüş duyuyordu kendini. Ha bire gözlerini açıyor, ha bire kendi gözlerine dadanıyordu. Açık kapının ağzında öylece bilinmez bir müddet durdu. Hasan Efendi elinde eski bir battaniye ile görünüp eliyle gel işareti yaptı. Aziz içeri sobanın yandığı bildik odaya girince kalbindeki her kabule ses veren hıçkırık gene söze geldi. Kendi kendini elini göğsüne bastırarak teskin etmeye çalışıyordu. Hasan Efendi'nin karısı da çay getirdi, bazlama getirdi. Aziz'e çoraplarını çıkarmasını işaret edip sobanın yanındaki tele astı. Süveterini de alıp gene sobaya yakın koydu. Aziz battaniyeye sarılı çıt çıkmaz odada yiyip içerek duruşunu, ağzının oynayıp boğazından bu sessizlikte bir şeylerin geçişini adeta seyrederek durdu. Ömrü genişlemiş zamanı yayılmış ve sünmüş gibi sabahtan beri bir ânı bile hamur gibi çekiştirip düzeltmeden, açıp inceltmeden göremez yaşayamaz olmuştu. Zaman, hazır taşlara basarak ilerlediği bir şey değil, her birini kendi önüne çekip basacağı yere yaklaştırıp düzeltip bir adım sonrasını yine kendi eliyle hazırladığı, sanki hazırda yaşayacağı olmayan bir şey olmuştu. Kendi hali ile basacağı, yürüyeceği bir yer yol yoktu. Yaşayacağı zaman parçalarını kendi eliyle hazırlıyordu. Bir sonraki gene yoktu.

Hasan Efendi'nin karısı yeni bir çay getirdiğinde Aziz ile yüz yüze gelmemeye çalışır gibi olunca Aziz, "Bana mı üzülüyorsun teyze, üzülme kulağım kapandı ama gözüm açıldı, ben memnunum. Sadece ayının halkasını alacağım, bak keski getirdim," diye cebindeki küçük yan keskiyi gösterdi. Kadın bir şey demeden baktı, Aziz'in başına elini koydu, bir müddet tuttu. Başına bir el değince Aziz gene kalp baygınlığına uğrar gibi oldu. "Az daha tut elini, n'olur, bir dakika tut," diye söyledi. Kadın ayakta Aziz başı öne eğik oturur halde az daha durdular. Kadın elini yavaşça çekerken Aziz başını kaldırıp elin uzaklaşışına baktı.

Bahçeye ayının yanına vardığında ayı Aziz'i görünce kıpırdar gibi olup yatmaya devam etti. Ama gizli bir huzursuzluk duymuş gibi gövdesi ve arka ayakları içine çekilmişti. Aziz önceden pençesini yediği için bu sefer ayının arkasına geçip başını hafifçe okşadı. Ayı huzursuz ve bir şey bekliyor gibi durdu. Aziz sol elindeki yan keskiyi sağ eline alıp ayının burnuna doğru yavaşça yaklaştırdı. Başını taşlardan dolayı fazla da eğemiyordu. Keskinin en keskin uç tarafını ayının burnundaki halkanın en dıştaki orta yerine denk getirmeye çalışarak ani hareketten de sakınarak uzandı. Keskinin ucu paslı metali tutmuştu. Hemen keskiyi sıktı. Çıt diye bir sesle güçsüz demir kırıldı. Aziz ayının ses etmemesini fırsat bilip yine keski ile halkayı kestiği ucundan çekerken ayı şahlanır gibi ayağa kalktı. Aziz korkuyla geri sıçradı. Kulaklarındaki taşa rağmen bağırtısının şiddetini de duymuştu. Sağına dokunulduğunu sıçrayarak fark ettiğinde Hasan Efendi'yi gördü. Hasan Efendi ayıya yaklaşıp bağlı zinciri ayının ayaklarına dolamaya başladı. Ayı dört ayağından bağlanmış gibi olunca elindeki gemi de ayının ağzına hızla taktı. Aziz'e çekmesini işaret etti. Aziz tekrar ayıya yanaşıp hayvanın iki yana sallanan başı, açmaya çalıştığı ağzından bir aralık bulur bulmaz keski ile halkaya var gücüyle asıldı. Ayı ayağa kalkmaya, bağırmaya çalışıyordu. Dolanan zincirlerin bir kısmı epeyce gevşemişti. Halkanın da yarısı burnun dışında paslı kesik ucundan koyu renkte kıvamlı birkaç damla kan asılı halde duruyordu. Aziz'in bir daha gayretle yarısı sarkan tarafa geçip halkanın buruna en yakın yerini tutup bir daha çekmesiyle

halka cılız bir ses çıkararak yere düştü. Aziz ayının önüne geçmeye de çekinerek hemen ayağı ile halkaya vurup ileri attı. Arkasından da koşup halkayı yerden alıp bakmaya başladı. Hasan Efendi hayvanın önce zincirlerini ayaklarından alıp gemine de hızla uzanıp çekti. Ayı neye uğradığını bilmediği bu ani çatışmanın ardından arka ayakları üstüne oturmuş, kanlı ama boş burnu ile yeni bir soluk almak ister gibi soluyup duruyor, burnunu öne uzatıp kendini görmeye çalışıyor gibiydi. Aziz halkanın eğrilmiş yerini gene keski ile düzeltip kesik arayı da sıkıştırarak kapattı. Hasan Efendi'nin yanına gidip göstererek alçak tuhaf bir sesle, "Sağ olasın Hasan Amca, hiç ayının kızacağı aklıma gelmemişti vallahi, ben tek başıma yapamazmışım, inan ki ayı sevinecek öyle duracak zannediyordum," dedi. Hasan Efendi cevap vermeden halkaya baktı, eline almadı. Eliyle yaşlı ayının öleceği vakit halkasız gömüleceğine memnun olduğunu işaret etti. Aziz ayının yakınlarda öleceğini bu sefer çok yakından gördü. Ayıya tekrar baktığında ayının da ona veda eder gibi bakışını fark etti. İçinden bir şeyler yuvarlanmaya başladı, yuvarlanıp midesine yakın ağırlaşarak durdu.

Eve vardığında Baba'nın da bacıların da yüzlerinden onu biraz merak ettiklerini, taşları bağlanır bağlanmaz yağmurda çıkmasını herhalde yadırgadıklarını fark etti. Baba'ya bakıp yanına gelmek istediğini işaret edince o da gelmesini işaret etti. Aziz hiç oturmadan hemen cebindeki halkayı çıkarıp Baba'nın önüne koydu. Konuşmaya çekiniyordu ama sesini duymaya çalışarak yüksek sesle konuşmaya da çekinerek galiba çok alçak sesle, "Ayı iyi değildi, yeni yerini artık şimdikine tercih eder gibi duruyordu. Hasan Efendi çıkarayım diye bağladı, yardımcı oldu," diye yavaşça sır söyler gibi söyledi. Baba halkayı, pasını, üstündeki kurumuş kanı seyrederek Aziz'e bir kısa baktı. Kulaklarındaki taşları tutarak tıraşlı başından öptü, sarıldı. "Aferin Aziz can, aferin, hayatımda galiba ilk gerçek umudumsun, hayalim değil. Şunu elimde gördüğüm gibi seni de görüyorum, sen de istiyorsun, seni de istiyorlar, kalbimi ağzıma getiriyorsun. Senin sayende ben de bir şey yapmış olacağım düşünebili-

yor musun?" diye tekrar sarıldı. Aziz kendine söylenenleri güçlükle, eğilerek gökten kapar gibi kapıyordu. Duydukları ile üstüne bir bilinmez kuvvet geldi, hayatını bulmuş gibi oldu. Hayatın üstündeki yabancılığı seyreldi, bir aşinaya bakar gibi hayatına baktı. Memnuniyetten gözleri doldu. O da Baba'ya sarıldı, bir müddet öyle durdular. Baba bacılara seslenip bir şey istedi. Fatma Bacı on dakika kadar sonra elinde kasa gibi duran ağır, metal bir kutuyla geldi. Baba'nın önüne bıraktı. Aziz, bacının getirdiği üstüne kahve serpilmiş yeni sağılmış sütü içiyordu. Baba kutuyu önüne çekmiş, iyice dökmeden karıştırıp duruyor, içindeki daha küçük veya orta boy başka başka kutulara bakıyor, kâğıtlara sarılıp paket yapılmışların ipini çözüyorken, "Tamam bu," diye seslendi. "Fatma Bacı, gel buldum, kaldır, topla şunları," dedikten sonra Aziz'e dönüp, "Gel Azizim, Murtezam benim gel," diye içinden fışkıran şevkle seslendi. Aziz hayatının en sevdiği bölümlerinden birine gömülürcesine girerek, "Geldim," diye fırladı. Hayatı eğer kendisi için bile bir okumalık, seyirlik olsa hep ve belki sadece ona şevkle, "Gel," denilen, emniyet ve güven duyulan ve bir özelliğin atfedildiği üç-beş ânı döne döne okur, döne döne seyrederdi. Bu dönüşler çünkü kalanını yaşama gücü ve sebebiydi. Kulaklarına bağlı koca taşlarla yerinden bir sıçrayışta Baba'ya yanaştı. Baba ona tekrar sarılarak, "Gel ciğerparem, gel Murtezam, bak bu çıkardığın, ayıyı azat edip onu yaratıldığı şekliyle kabre koymana, hem bana verdiğin sözü tutmana sebep bu halka senin yiğitlik ve hakikat halkandır. Senin de ömrün böyle bir fasit dairede döne döne geçecek. Ama onu kurtardığın, halkayı kestiğin şu kesik var ya işte sen de o aradan çıkacaksın. Sonra tekrar dönebilecek, yaşayabilecek başka bir yaradılışa kavuşanlardan olacaksın. Bak şimdi daha buradasın bak kesiğe, buraya kadar yaşayacaksın, ne var üzerinde kan ve pas, onları silmeyeceğiz. Sonra kesik, işte veda vakti, buraya veda edip bu küçük, aralık bile olmayan yerden gerçek hayatına başlayacaksın. Orada halkanın bir hükmü kalmayacak. Halka dünya için geçerli. Ya o kesikten aşağı düşülür ya öteye sıçrarsın, sen sıçrayacaksın. Şimdi bak bu zincir bir efendinindi. Git halkayı sakın yıka-

madan, üstünden ıstırabı silmeden sabitle, ıstıraba, hele kana muhakkak sahip çık, yoksa hiçbir kan sana helal olmaz, sahip çıktıkların seni onun çektiğinden azat eder hem. Silersen aynını yaşarsın, neyi silersen, anladın mı, silen baştan yaşar. Halkayı şu arkadan, sen bilirsin onları, bir cila ile yıkamadan cilala, lak sür, hatta sürme batır çıkar kan düşmesin üstünden, pas düşmesin üstünden. Sonra şu zincir ile onu senin boynuna takacağız, hiç çıkarmayacaksın. Gitmene yakın o vakitler kim yanındaysa ben bununla çeyizleneceğim, beni bununla sarın, çıkarmayın de, tamam mı?" dedi. Aziz zaten duysun diye kulağının dibinde söylenenler bitince tamam, anlamında başını sallayıp halkayı bu sefer daha özenli tutarak ardiyeye gittiğinin remzini veren bir el hareketi ile odadan çıktı. İnce bir tele tutturduğu halkayı vernik tenekesine birkaç kez batırıp çıkardıktan sonra bir yere değmeyecek şekilde duvardaki iri çiviye kurusun diye astı. Ertesi akşam Baba halkayı kalın gümüş zincire geçirip Aziz'in boynuna astı.

Aziz kulaklarında taşların bağlı olduğu beş ayı şaştığı bir teslimiyetle geçirdi. Başındaki sürekli ağırlık, etrafın sessizleşmesi ve içinden atamadığı bir ezilme duygusu başının dikliğini ondan almıştı. Başı hatta sırtı bu dört aydan sonra hep hafif eğik kalmıştı. Bir daha o sırt, kulaklarını içeri gömmek ister hareketle kısılmış ve içe çekik sırt, dümdüz olmadı. Ama kendindeki kusur ve saklanacak şey onu hep yaptığı, eksiği görmek ve gördüğünün üstüne yakalanmış bir av gibi basıp onunla poz vermek, onu işaret etmek, ondan kendi aslan payını aldıktan sonra kalanı en yaramaz canlılara bırakmak gibi hallerden uzağa başka bir eşya gibi bıraktı. Eski halini biraz uzakta kenarda işlemez halde ara sıra gözü takılınca görüyor, ona tuhaf bir nesneye bakar gibi bakıyor, bu gözüyle gördüğü ayrılığı kendinde iyi buluyordu.

Önceleri dışarı çıkıp eve döndüğünde hep ona tuhaf ve komik, biraz da sakil gelen şeyleri anlatıp ahaliyi güldürürken artık eve eli boş, dil sükûnu ile gelmeye başladı. Bu boşluk ona baştan epey fukaralık ve başkalarının da ondan beklediklerine bir cevapsızlık, çoraklık gibi geliyor ve hemen odasına, bahçeye

kaçıyordu. Bir zaman sonra eli ve dili boşluğu kendi hali olarak görmeye başlayınca evdekilerin de aslında ondan bir şey beklemediklerini, kendinin getirdiklerini döküp saçtığını, onların da bir müddet onlarla ilgilenip gene aslında kendilerine çekildiklerini anladı. Belki de aslında onları heyecanlandırmayan şeylere Aziz getirdi, söyledi diye kerhen eğiliyorlardı. Eli hele dili boşluğu daha tabii bulmaya başladı. Ve aradan başkaları çıkınca, kendi ile arasında bir yakınlık peyda olmaya başladı. Nereye eğilse kendini görüyordu. Her gördüğü birbirinden az çok başkaydı. Onları birbirine benzer ve birbirini tanır hale getirmek gerektiğini anlıyordu. Kulağındaki taşların verdiği yekpare duyuş birbirine benzemezlikleri azaltmış, kendinin aşinalarını daha ortaya çekmişti. Çok değişik bir benlik, ayrı baş tutan ve sabahki, akşamki, öğlenki bir sözünü, tepkisini, gülüşünü birkaç saat sonra gördüğünde ona resmolan çirkin insan görme hali azalıyordu. Gelen gidenin de Baba hep seyrine geçmesini az konuşup, kendini göstermeyi önemsemeyip çok sade ve vasıfsız durup etrafı bir iyi seyretmesini, aynı kişinin bir saatin içinde kaç kişi olduğunu mesela sayıp sonra ona anlatmasını istemişti çok kere. Aziz de seyre geçiyordu, aynı adam bir an bir şeye merhamet edip gönül indiriyor, az sonra yüzünün tüm ifadesi yavaşça değişerek başka bir hususta bir zalimce sözün yanına çite yaslanır gibi yaslanıyor, sözün ezişini yüzündeki en ilkel ifade ile seyrediyordu. Bunu ona hissettirirseniz yüz hemen gene değişiyor onu kovalayan başka bir benlik geliyor, o halin öyle bir geçici iştah olduğunu söylüyor, yüzü normale dönüyordu. Biraz sonra aynı insanı yavan bir alıklıkta, biraz sonra kıskanç bir kötülüğün tuttuğu maşanın en ucunda, bir müddet sonra kendi makul yanlarını sayıp döken mekanik bir memnuniyette, bir işaret edip hedef gösteren oldu mu bambaşka bir ifade ile öbürünü alaşağı etmeye az sonra da kendisinin dahi pek de memnuniyet duymayacağı sözleri birbiri ardına ekleştirmeye yarışır oluşunu izleyip duruyordu. Baba zihinlerin yani bu suretlerin resmini çek, bir hali sana o resim hatırlatsın, mimikleri ile konuşması ile onu kendi zihin arşivine kat, diyordu. İnsan diyordu, çektirdiği resimlerdir, oradaki yüz ifa-

deleridir. İnsan bu yüzden suretinden agâhtır. Onun resimlerini üst üste koy ve bir deste gibi sonra aç. Gördüklerinden dehşete düşersin.

Aziz de insanın suretlerini sayıp duruyor, genelde aynı insanda iki-üç saatlik bir oturmada ve farklı konulardan, kişilerden bahis açıldığında üç ya da dört kişi çıkıyordu. Bazen de kişi iki çok baskın kişinin tesirinde aşırı git gel ile oynuyor, işin tuhafı beş benlikli adam iki benlikliyi tutarsız ve ahenksiz buluyordu. Dört-beş benlikliler içlerinin kalabalığından ve benliklerin birbirine yakınlığından, kolayca makamdan makama geçtiklerinden sanki bir tutar arz ediyor, derli toplu görünüyorlardı. İki uç arasında üç kişi daha vardı çünkü. Bir uçtan öbür uca benlik çarpa çarpa geliyor, birden güm diye düşmüyordu. Kalabalık olmalarına rağmen çok sert ve bir uçtan öbür uca seyahat etmedikleri için kısa mesafeleri çok da göze çarpmıyordu. Daha sakince dururken fazla sıçramadan öbürünü eleştiriyor, onda bir şeye şaşıyor gibi yapıp bir ayıbı kolaylıkla açıyor, o daha açıkken onun komşu benliği yetişip onu perde kaldırır gibi bir üstüne taşıyordu. Bu gitgeller öyle olağandı ki çoklukta kendini kaybeden ve tam manasıyla ne yaptığını bilemeyen kişi hayatla tam bir uyum yakalıyor, uyanıklık ve uyarı alma haline hiç geçemediği için hiç sarsılmadan devam gücü, güçten ziyade doğal itilimi buluyordu. Bunu aramasına, elde etmesine zaten hiç gerek yoktu. İnsan zaten neredeyse enerji diye bunu kullanıyordu. Bunu yapmamak için enerjiye ihtiyaç vardı asıl. O da sürekli bir enerji değildi, o ödünç, yetiştirme enerjiydi. Kısa süreliydi. Ama yine de yapılabilir, kullanılabilirse hatırası silinmeyen o oluyordu. Baba da sürekli doğal olarak itildiği yerden kalkmaya çabalamasını, kendi yüzünü sık sık gözünün önüne getirmeye çabalamasını ve o yüzde başkasında görse rahatsız olacağı, beğenmeyeceği çizgileri silmesini söyleyip duruyordu. "Yüzün elinde olmalı Aziz can, insanı yüzü rezil eder, ele verir, kaçar, yüzün hep elinin ayasında olsun, elinin ayası hep cilalı parlak olsun, sende gördüğünden iğrenecek bir gönül olsun hep, hep olsun, o zaman kötü resim hiç vermezsin. Yüzünde başkasının tanıklık ettiği bir dünya şehvetinin görüntüsünden,

kıskandığının, çiğnenene bakma seyrine mest olduğunun, bildiğini söylemediğin, söylediğinin bilmediğin olduğunun resminden, bu delilleri, bu inkâr edemeyeceğin delilleri vermekten kaçacaksın," diyordu.

Aziz yüzleri saymaya ve içinden, "Cafer Efendi, bir, iki, üç, dört etti, Rafet Efendi bir, iki, döne döne iki hem de, Salise Hanım bir, hep bir ve kendi o birine devamda derken can alıcı onun canını alıcı belli noktalarda hızla iki ve üç ediyor, sonra tekrar bire, o çok yerleşik bire dönüyor," diye sayıyordu. Sonra Baba'nın da ısrarıyla kendini saymaya başladı. "Aziz'leri topla bir masaya, hepsini dinle, kim kuvvetli kim zayıf, kim senden en çok yüz bulan ve dolayısıyla yüzeyde, kim çok derinlerde, kimi nerdeyse bir-iki kere gördün hayatında, kim bayılmadığın halde her gün kapında, bul ve say, hepsine de birer isim ver," deyip duruyordu, uzun zamandır. "Bak Aziz," diyordu Baba, "Bunları bana da anlat ki ben de karşıma geçtiğinde ona adıyla hitap edeyim, mesela Perişan'a Aziz demeyeyim, değil mi? Aziz ayının burnundan halkayı alanın, çarşıda müdanasız duranın, babasının evine içini çeke çeke dönmeyenin adı." Aziz'e kendine bir gözlem istasyonu kurmasını oraya da yine kendini dikmesini söylemişti. "Sen yapacağını yaparken, güler söyler, ağlar ve öfkelenirken aynı zamanda kendi resimlerini istasyondaki çekecek, bu biraz uzun sürecek. Ama tümüyle olmasa da kendindekileri bulup sıraya dizeceksin," diyordu. Aziz gözlem istasyonunu akşamları yatarken bir çalar saat gibi kurup başına koyuyordu. Sabah kalktığında bazı kendini bir hülya tülünün içinde buluyor tülü de itmiyordu. Bu tülde bir rüya vardı sanki. Aziz'e hitap eden, onu beğenen, hep her şeyin çok iyi olacağını söyleyen bir zengin karısı gibi tıpışlayan hal vardı. Aziz bu tüle sarılmışsa ondan çok zor ve zaruret için ayrılıyor, yoksa nereye gitse hangi işi tutsa aslında tülün içinde ve o sözlere vaatlere kulak vermiş, cevap vermekten en hoşlanacağı soruların birbiri ardına geldiği bu beraberlikten ayrılamıyordu. Bazen yalnızsa araya pek bir şey katmadan günleri onunla geçirebiliyor, hemen elinden de pek bereketli ve ağır bir iş çıkmadan saatler eriyordu. Bunu Baba'ya anlattığında, "Hah ağa tutulmuşsun, o

benliğinin adı Balıkçı olsun," demişti. Aziz onu sanki bir kadın gibi hissediyordu, ama adı Balıkçı olmuştu işte. Beğenildiği, sırtı okşandığı, işe yararlığı ifade edildiği her an Balıkçı derhal yanına geliyor ve tuhaf şekilde işe yararlığı da sırtı okşanacak bir iş görmeyi ve beğenilmeyi de sanki onun uzağına çekiyor ama hep koluna girerek çok ötelerdeki başka onlarca becerinin de aslında onun olduğunu müjdeliyor, Aziz onu dinler ve kolunda gezdirirken üstüne çöken avarelik ve kendinden memnuniyet içini gevşetiyordu.

Bazen de üzerine bir şevk geliyor sevdiği, itibar ettiği şeylere hizmetkâr olma arzusu duyuyordu. Bir şeyi okumaya, bir işi disiplinle yapmaya başlıyor ama bu çoğu zaman akşama varmadan çözülüyordu. İsteği kalıyor, gayreti uçağa binmiş kadar uzaklaşmış ama birkaç saatlik gayreti bir başkasına anlatılacak hatta anlattığını onunla bir olduğuna inandıracak kadar içine çekmiş oluyordu. Baba buna da, "Emanetçi," demişti. Sık geliyor, bazen de sadece düşüncesinde kalıyordu, düşünürken düşünürken kar gibi eriyordu.

Sık ziyaret eden ya da zaten onunla yaşayanlardan biri daha vardı. O da her yaptığı işe her söylediğine kabartma tozu, karbonat ya da maya katıyor gibi bir şeydi. Azıcık uzun odun kırsın, biraz düzgün dizsin, at arabasını kullanırken yanında oturup adeta Aziz'i izlesin, bacılara ya da başka birine hele Baba'ya güzel bir cevapta mukabelede bulunsun bu bir çörek olup karın doyurmayacak şeyi kocaman ekmek teknesine zor sığar hale getiriyor, Aziz'in sözlerine kahkahalarla gülüyor, acısını kuzey kutbundan başlayarak tüm dünyaya bir ganaj gibi sıvıyor, onu basiretsiz ama iştahlı bir anne gibi her yerde baş döndüreceği zannıyla öne iteleyip duruyordu. Onun itelemeleriyle Aziz pek çok kez lüzumsuz konuştuğunu, sonra ağzının payını aldığını, alkışlarına ve ıslıklarına rağbet ettiği hemen her vakit gerçekte olduğunun da gerisinde kaldığını görüyordu. Baba buna da, "Mayacı," demişti. Aziz Mayacı'yı pek sevmemekle birlikte onunla vakit geçirmeye de doyamıyordu. Mayacı'yı başbaşalarken makbul buluyordu. Baba, "Mayayı tuz öldürür, onu görünce tuzu bas, sıcak kaynar su da hakkından gelir, bir maşrapa da

kaynar su dök, su döküyorum diye ılık suyla besleyip büyütme," demişti. Ama işin tuhafı Aziz sanki bu ona hayran kabaran mayaya hiç kıyamıyordu. Sadece gizliyor, saklıyor, bu saklanan, loşta, ılıkta gizlenen maya da kabardıkça kabarıyordu.

En sık karşılaştığı ise galiba biraz bir şey düşünmeye başlar başlamaz bir sözün arkasına ilişen büyüklüğe benzer bir şeydi. Bu da içindeki hıçkırıkla ses ve vücut bulan tuhaf bir duygulanma benliğiydi. Durup dururken ya da bir hayret ibret belki bir derinlik ânında büyük sözlerle Aziz'in iç dünyasına şiir sesiyle geliyor, saniyeler içinde besteler yapar gibi olup onu kendi kendine karşı duygulandırıyordu. Bunun neticesinde Aziz hemen hıçkırmaya başlıyor, sesi kalınlaşıyor ve kendine ve dünyaya karşı hassaslaşıyordu. Kendine ve dünyaya üzülmeye ve dertlenmeye başlaması hep bu eşlikçi ile oluyordu. Onun yükselttiği ve çıkması için tuttuğu yeryüzü merdivenine tırmanıp normalde görmediği manzaraya, söylemediği cümleye tanıklık edip yükseldiği düşüncesi ile aşağı iniyordu. Başkaları yanında en hayret ve dikkat çeken cümleleri ve tasvirleri bu hatıralardan kalanlar ve onların resimleriydi. Baba buna da, "Kepenekli," demişti. Öksürür hıçkırır gibi oluyorum, deyince, "Anladım kepenekli koyuna dönüyorsun," demiş, epey de eğlenmişti. Aziz bu, "Kepenekli" ismine itiraz etmiş Baba da, "Ulan rezil, şu halinle sahte benliğine isim mi beğenmiyorsun bir de, peki Kemal olsun adı o zaman, madem şiir okuyor ya da şairanelik ediyor, 'Değmez Kemal' mısraındaki gibi değmez amma Kemal olsun," demişti. Ancak Baba'nın bununla çok derinine ilgilenmemesine rağmen Aziz, Kemal'in kendine çok tesir ettiğini hissediyor, onun tesirinin diğerlerinin aksine başkalarına sunduğu, kurduğu bir sofra olduğunu da görüyordu. Hayalen de olsa onunla bir basamak da olsa yukarı çıkıyordu. Bu bir basamak evin basamağına benzemiyordu. Bir basamak çıkan üç milyar kişiye küçümseyerek değil ama adeta yukarılardan, çepeçevre bakıyordu. İki basamak çıkabildiğinde beş milyar kişi geride kalıyordu. Anlıyordu ki insanlar arasındaki fark aslen çok azdır ama bu çok aza bile erişmek, bir gün olsun temas etmek müthiş bir tekilleşme getirir. Kemal diğer benliklerindeki gibi sadece

onu oyalayan, uyutan, hoş tutan, boşa atan değildi, onu yukarı çekiyordu. O bir şey söyleyince Aziz onun söylediği ile başkalaşıyordu. Baba onu da diğer benlikler gibi tuzak kuran sona erişmesine, kendine kavuşmasına mani olarak görüyor, kılığına kıyafetine, sözüne bakmamasını söylüyordu. "Bu senin Kemal gibi, 'Ben bilmem neye soyunmak istiyorum,' diyenlere bizden evvelkiler haklı olarak, 'Giydirin pezevengi,' derlerdi," diyor, Aziz'in ses çıkarmamasına da, "İşte senin belan da ordan gelecek demek ki Aziz can, bu deliği tıkamazsan burdan su alacaksın, aptal oğlum benim," diyor, iyice kızarsa, "Git sivri şişenin cinini çıkart da getir tepemi attırma," diyor Metaxa'yı önüne çekip bir-iki kadeh yuvarlıyor, Aziz'e de vermiyordu. Aradan ne zaman geçerse geçsin, hiç olmadık bir anda, başkaları ile konuşurken, bir yürüyüş sırasında Aziz'deki Kemal'e sövüp sayıyor, demediğini bırakmadığı halde rahatlayamıyordu. "Bir sürü saf, dizgine gelir, senin angutluğuna yaraşır benliğin var, ama bu Kemal," diyor gene ağız dolusu sövüyordu.

Aziz Kemal'i dinler, gün içinde onu yanına yoldaş alırken kendini ondan bir şeyler öğreniyor, doğru yola, ciddiyet ve vakara tırmanıyor gibi görüyordu. Kemal çünkü buraları beğenmiyordu. Yaşayanları hatta ölmüşlerin çoğunu beğenmiyordu. Hafiften, hatta biraz fazlasından Baba'yı andıran yanları da vardı. En büyük fark Baba gibi sert ve hükmedici, küçümseyici değil, Aziz'in bir eksiğini ya da göremediğini, duyamadığını ona işaret eden bir yumuşak dost gibiydi. Ancak düşününce bu benliğin önceden pek bildiği, hatırladığı bir benlik olmayıp Baba'yı tanıdıktan sonra çıktığını anlıyordu. Baba'ya duyduğu dev hayranlık Baba'nın onu hep belli bir mesafede, bazen daha da uzakta tutması, bir türlü kendine yanaştırmaması sebebiyle durmadan hem de bedenen tökezler gibi düşmesine, yalnızlıktan topallamasına sebep oluyordu. Kemal halbuki adeta Baba'nın seyreltilmiş hali ile koluna girmiş, bazen ondan duyduklarını kendisine daha anlayacağı ve yapabileceği şekilde tekrar tekrar anlatan, şerh eden bir dosttu. Baba bir keresinde öfkeyle, "Bana bak Aziz, bir şeyi illa hemen anlamak, hemen de yapmak zorunda değilsin. Bir söz, bir öğüt, bir işaret

bütün bir ömür içindir, hatta belki senin otuz sene sonran için, o vakit kullanacağın bir süstür. Her şeyi takıp takıştırmayı, her duyduğunla hemen süslenmeyi seviyorsun, kibirlisin eşşek sıpası. Bir on beş sene kadar dur, on beş sene bir dakikadan kısadır. Geldiğinde, gerçekten beklemişsen taptazesindir. İnsan bekleyemezken yaşlanır, fıkırdar ve kokuşur. Bekleyen tazelenir, bir buhur kokusu, başında filizi olur. Onu beklerken budalalıklar yapmamışsan, o olmadığını bildiğin halde boş duramadığın için kirlenmemişsen yağ gibi kayarak üstüne cuk oturur. Dünyadaki en güzel koku sabırla bekleyenin kokusudur. Sen niye böyle akşam yattığınla sabah halvete girmiş gibi oluyorsun, o Kemal yüzünden değil mi? Sabaha kadar seni hayale daldırıp çıkarıyor. Ben sabah senden bu geceyi sabırla beklemeden geçirmenin kokusunu alıyorum, erken ve gayrimeşru bir birleşmenin kokusunu alıyorum. Halbuki o hayal de değil Aziz can, hayal o demek değildir, seni gerçek bilgiden uzaklaştırıyor, kendince değiştiriyor, çıkışsız yerlere sokuyor, çıkamayacağın tepeleri gösteriyor, onlar da hayal değil, keşke hayal olsa, keşke hayal olsa, onlar aldatmaca. Hayal aldatmaca değildir, hayal çoğu zaman gerçeğin bir üst katmanıdır. Ah salak oğlum ah, şimdi seni başka bir şey yapmam gerek. Taşlar da tam işe yaramadı, başka şeyde yaradı ama Kemal için taş bir şey değil, o zaten içeride," diye bağıra bağıra söyleniyordu. "Zaten bilgi işte böyle kayboluyor, sana söylediğimi içinde değiştiriyorsun, onu kendine hem de şeytanla birleşip kendine benzetiyorsun, bilgiye benzemeye değil, bilgiyi kendine benzetmeye çalışıyorsun. Tahrif ediyorsun. O Kemal ve geçmiş bütün Kemaller bunu yaptı. Hiçbir şey birinden diğerine olduğu hali ile akmadı. Şimdi sen o kahrolasıca sahte benliğinle beni ve dediklerimi yeni baştan yaratacaksın, beni ve bendekileri böylece yok edeceksin. Ben böyle yapmamıştım. İhanet hariç her şeyi yaptım," diyor, günlerce Aziz'in yüzüne bakmıyordu. Aziz bunları uzun uzun düşünüyor, kulağını her şeye kapamaya, içinde hiçbir ses uyandırmamaya çalışıyor ama bir zaman sonra o sessizliğin de Kemal olduğunu anlıyordu. Üstelik, "Konuşma, kendini dinleme," diyen de Kemal'di.

Babanın yağdırır gibi söyleyip geçtiği şeylerden Aziz sırılsıklam olsa da sanki şifalı bir yağmur altında kalmış değil de sele kapılmış, üstelik bazı şeylerini de kaptırıp kaybetmiş gibi kalması gece yattığında yanında uzanan oluyordu. Selin yağdırdıklarını düşünüyor, başkalaşmayı istese de belki de ilk halinden yeter muzdarip olmadığı için büyük sıçramaya, idrak nakillerine bir ateşle koşamıyordu. Baba bazen, "Sen de haklısın Aziz can ne yandın ki soğuyasın ya da ne vakit arandın ki bulmaya hasretten gözlerin kör olsun, ne vakit Yakup'tun ki? Ne vakit gönlün 'Bu kadar değilse ama ben bu kadarsam,' diye kendine bir gök küçümsemesi ile baktı da yere yapıştın, değil mi? Bana sen gelmedin ki, kapıya kedi gelmiş ben onu aslan yapmaya çalışıyorum, Allah belamı versin, daha da versin, verdiği kadarı da yetmiyor gördüğü gibi, daha ne kadar varsa göndersin, az geliyor, bana şifa olacak kadar büyük bir bela istiyorum, ister yok ederek ister etrafa bakmama artık mani olacak büyüklükte bir bela istiyorum. Rabbim beni hakkıyla, tüm gücünle kahret, her kahr zerresini yudum yudum içmek istiyorum. Ne felaket aslında herkesin başına gelen dert ve belalarla yaşamak değil mi, bana reva görülene bak. Ne kadar az'ım ki karıncanın yuvasına biraz sonra yemeğe koyacağı tuzdan serpen kadın gibi arkasını dönüp gidiyor. Sana bu kadarı kâfi diyor. Lut mu olmak lazım yahu, sırf übenaya mı yer yarılıyor, yani rabbim üç tane übenaya kızdığı kadar bana kızamıyor mu canım, hani dağın yarılıp üstüme gelmesi, hani suyun çekilmesi, vah başıma gelen belanın azlığına. Beni terbiye ya da helak etmeyen belanın Allah belasını versin."

Kulaklarındaki taşlar çözüldükten sonra etrafın sessizliği bir müddet daha devam etti. Zorluğun da, iffetin de, azla idarenin de, suskunluğun da özlendiği, aksi halin tüm aksülamellerinin tiksindirdiği hale geldi. Aziz bu hali, bu serbest ama esirliği özleyen, istediğini yapabilecek ama istediği olmayan, söyleyebilecek ama susmayı güzel bulan hali tarifsizce beğendi. Bir demir atma imkânım olsaydı diye geçirdi aklından, bir halin içinde kalmayı becerebilsem o bu olurdu, diye zamana yemin etti. Ama zaman gün günden seyreldi, kendi hali bir vaktin hatırası olarak kaldı. Zamana ettiği yemin zaman içinde kendiliğinden çözüldü. Bir an sırf bu sebeple gerçek zamanın ya da bizzat zamanın henüz ona değmediğini anladı. "İnsan edebileceği kadar yemin etmeli, kendi kadar and içmeli, sen Allah mısın zamana yemin ediyorsun," diyen Baba'ya acı içinde hak verdi. Bu daha acı geldi Aziz'e. Kendinde bir daha kolay ulaşamayacağı bir hatıra bırakmak, varlığını bilip yokluğunda yaşamak zorunda kalacağını az çok öğrenmişti. Kendi kendinden bazen iyi bazen kötü hatıraları bırakarak, hem de nereye gittiğini bilmeden gidiyordu.

Kasım ayıydı. Kış tam bastırmasa da başlamış, ayaza veriyordu. Hüseyin'in bahçeden içeri kulaklarına kadar çektiği beresi

ve kısa ince ceketi ile geldiğini gördü. "Aziz," diye bağırıp eliyle gelmesini işaret etti. Aziz el işaretiyle çağrılmaya karşı mağrur olmuştu. Böyle bir şey görünce başını çeviriyordu. Baba, "Aferin, it gibi seğirtilmez her yere, ağır dur, koşup ne yapacaksın, ısıracak mısın?" diyor, "Hah sahte de olsa vakarın olsun, belki aslı da zamanla gelir, aslan oğlum, seni kim çağırıyorsa, seni kim aklına getiriyorsa kendi için getiriyordur, bunu bil, bir şey var zannetme, kim bilir hangi dert var, bakmaz seğirtmezsem nelerden halas olacağım, diye düşün iyice kendi içine kaç, kaplumbağadan akıllı mısın, bak kaça kaça 300 sene yaşıyor," diyordu.

Aziz Hüseyin'in işaretlerine, ıslıklarına lakayt kaldı. Hüseyin soluyarak yanına gelince, "Benimle gel diye geldim," deyip soluklandı, "babam Baba'ya kurban kesecekmiş," dedi. Aziz şaşırarak, "Ben ne yapacağım?" diye sorunca Hüseyin, "Kurbanı beraber seçeceğiz, gel işte, gelsen ne olur, hayvan pazarına gideceğiz, ben de ilk defa tek başıma gideceğim," deyip gururlanarak, "Babam 'Sen seç, artık elin gözün iyisini seçer,' dedi," diyerek sesi gururdan kalınlaşmış şekilde devam etti. Aziz, "Peki, Baba'ya bir haber vereyim de gidelim," dedi. Evden içeri beraberce girdiler, Hüseyin, Baba'nın odasına büyükleri taklid eden bir eğilme ve selamlarla girip ele yapıştı, sonra niyaz etti. Baba, "Hayırdır Hüsseyn ne gördün gene rüyanda?" deyip sigarasına sarıldı. Hüseyin, "Efendim, babam size bir kurban kesecekmiş, onu seçmeye pazara beni yolladı," deyip Baba'nın yüzüne ara verip baktı. "Aziz de benle gelir mi demeye geldim. Sonra kurbanı buraya beraber getiririz, münasip derseniz," diye ekledi. Baba ters ters bakıp, "Oğlum baban olacak deve hâlâ kesmek mi diyor, bin yıldır burda şuna tığlamak deyin, kurban kesilmez, tığlanır, demekten helak oldum. Hiçbir şeyiniz değişmiyor bari az diliniz eğilip bükülsün, dışardaki bir başkalık görsün, fark etsin," diye hızlı hızlı söyledi. "Hadi gidin, eğleşmeden gelin," deyip, "Kim tığlayacak peki, onu da sen mi yapacaksın?" diye sorunca Hüseyin, "Yok efendim, babam tığlayacak," deyip Baba'nın gözünün içine baktı. Baba eliyle kafasına vuracakmış gibi bir hareket yapıp çıkmasını işaret etti.

Hüseyin ile Aziz önce şehirde bir çay evine uğrayıp çay içtiler. Hüseyin sigara da yaktı, Aziz'e de verdi. Aziz almayınca ısrar ettiyse de Aziz'in sigarada hiç gönlü yoktu. Baba da birkaç kere sigara vermiş, "İç ulan, içsene," demiş, Aziz yakıp tatsız tuzsuz karşısında durunca, "Bırak, uyuz uyuz sigara içilmez, o kadar mıymıntı durdun ki benim de iştahımı kaçırdın," demişti. Başka bir sefere yine, "Yak bakalım," deyip Aziz'i aynı bulunca, "Oğlum köylü ve taşralı erkek sigara içmeye mecburdur, fakir de mecburdur, hem de böyle yercesine, kimse ona bir şey diyemez. Şu avucun içinde saklanan, derin içe çekilen sigara var ya, işte o o adamın yapamadığı her şeydir. Gidemediği her yer onunla ciğerinin en ucuna gider, olamadığı erkek onunla bari ölsün diye kurutulur, denize değil, okyanusa değil, hamam kurnasına banyo küvetine yüzsün diye atılan erkek yok oluşunun, hiç var olamayışının acısını kendi üstüne basa basa onunla söndürmeye çalışır. Canlanmayacağını o kadar bilir ki, böyle dumanlı bir adım olarak boz bulanık renklerde ceketi pantolonu ile sokakları sürüyüp geçip gideceğini o kadar bilir ki, kendine o yüzden o kadar bakamaz ki, kafasını o kadar kaldıramaz ki ne varsa işte böyle içine, derine, ciğerine çeker. O içecek, mecbur. Bu şehirli, derdi zoru olmayan itoğlu itlerin sigarayı ellerine almamaları lazım, sigara onlar için değil. Bir şeyi olan öbürünü bırakacak. Sokakta bak tek başına yürüyen, hâlâ da bir büyük veya birisi gene de görür diye avucunun içinde sigarasını saklayan o zayıf, kederli yarı ölü adamların o dumanı içlerine çekişlerine bir bak. Onu onun elinden alamazsın. Bunu başkasına da yakıştıramazsın. Acıdır ama acının da bir yakıştığı var. Bu da dünyanın sanatıdır," derdi.

Çay evinde çay içip biraz sonra kurban pazarına gideceklerini herkes biliyormuş gibi vakarla oturdular. Çaycı Aziz'e dönüp birkaç kez bakmıştı. Aziz tepki vermemeye, tıraşlı başına, kulağındaki mengüşe şimdi ilave edilmiş bir de paslı halkanın asılı olduğu gümüş zincire kendi de zincirle bağlı gibi bir rabıta duyuyordu. Bu hali ona sanki bir teyakkuzda olma hali veriyordu. Belli etmeden her an rahatsız ve etrafın kontrolünde ama bunu hissettirmemenin zanaatında incelerek, ustalaşarak du-

ruyordu. Belli etmemenin, o kadar ki kendine bile belli etmemenin ustası olmaya çalışıyordu. "O kadar kaale alma ki, kaale almama gayretin senden bile gizlensin, yorulup da yorulmadım diyen gibi, incinip de fark etmedim diyen gibi, duyup da duymamış gibi olacaksın," diyordu Baba. Aziz çaycıyı fark etmiş ama farkı önce kendine sonra kendinden saklamıştı. Hüseyin, "Sana bakıp duruyor, eee tabii babasının evini bırakıp Baba'ya tabi olan hem de küpeli kim var, bakar tabii," diyor, Aziz cevap vermiyordu. Çayların parasını Aziz uzattı, uzatırken fazladan bir çelebilik ve nezaket gösterdi. Üstüne yeltenmeden selam verip çıktı. Baba sürekli çelebi ve ziyadesi ile kibar olursa insanların ona kolay sataşamayacaklarını, çekiştirecek bir ipi kolay bulamayacaklarını, asla ve kat'a amiyaneleşme lüksünün olmadığını hatırlatıp duruyordu. Aziz de her gittiği yerde yaptığı alışverişlerde, sokakta yürürken... muhakkak hatırlı, ölçülü, alttan alan ama mağrur ve üst bir perdeden duruyor, belki bu yüzden bakılmak ve süzülmekle iktifa ediyordu. Kimseyle çarşı pazarda lafı koyultmuyordu. Baba, "Selam ver ama merhabaya durma," diyordu. Aziz de herkesle selamlaşıyor ama arkasını getirmiyordu. Bu suretle sanki bir intibaya kalıyordu. İpucu vermeden, hatta ipi göstermeden, böylece boynuna astırmadan geçip gidiyordu.

Hayvan pazarına geldiler. Hayvan, yem ve gübre kokusu yerden göğe kadar hevenk hevenk asılıydı. Bazı noktalarda koku sanki katılaşmış gibi sabit ve ağır, bazı yerde kenarda duruyormuş da yanından geçerken püskürüyormuş gibiydi. Çoğunluğu koyun, az miktarda koç, pek azı keçi, sekiz-on inek pazarda kimi hâlâ önündeki yemi yiyerek bazısı geviş getirerek bazısı yerlere oturmuş birbirine dayalı uyuyarak, bazıları ise ayakta kıpırdamadan durarak bekliyorlardı. Hüseyin alıcı olduklarını belli etmek için hemen bir-iki koça gidip boynuzlarından çekiştirir, ölçer gibi yaptı. İri bir koyunu da eliyle gözüyle enikonu tartınca satıcılar yanlarına geldiler. Hüseyin satıcıları görmezden geliyor, hayvandan hayvana geçip duruyordu. Satıcının biri, "Oğlum hadisene bir de ne arıyorsun," deyince şaşırarak dönüp, "Ne arayacağım iyi bir kurban arıyorum," de-

di. Çok hırpani bir satıcı az uzaktan onları duymuş, orta irilikte bir koyunu çeke çeke getiriyordu. Yanlarındakilerden yaşlıca olan satıcı, "Oğlum koç mu koyun mu, kaç paraya kadar verimin var?" diye soruyor, Hüseyin'i süzüyor ama emin olmadan duruyordu. Hüseyin, "Parası mühim değil, istediğimiz gibi kurban var mı, tığlatacağız," dedi. Adam, "Ne yapacaksın?" deyince Hüseyin eliyle boş ver işareti yapıp kafasını kaldırmadan koyundan koyuna sıçramaya devam etti. Bir-iki satıcı daha yanlarına yanaşmıştı. Aziz bir şey demeden duruyor, etrafı seyrediyordu. Hüseyin sonunda iri bir koyuna bakıp, "Kaç kuruş bu?" diye sordu. Sahibi, "175 lira," dedi. Hüseyin hiç düşünmeden, "Etmez, ne bu deve mi?" deyip arkasını döndü. Adam kızarak, "Kırk kilo var o hayvan, ya kaça olacaktı?" diye bağrındı. Aziz'e dönüp, "Oğlum ne arıyorsunuz sen söyle," dedi. Aziz duraksamadan, "Amca biz etin peşinde değiliz adak gibi bir şey için en yaşlı, en gözü toprakta hayvan hangisiyse bize onu göster, bunlara yazık, zaten ölecek olanı göster," dedi. Adam Aziz'in sırtına vurarak, "Afferin, hem adağını yapıyor hem caka yapmıyor, afferin senin adağın da kurbanın da helal, gel," deyip öne düştü. Aziz adamın arkasından yürüyünce Hüseyin de peşlerine takıldı. Pazarın sonlarına doğru çatılı iki çitin arasında uyuyan iki koyuna doğru yürüdüler. Adam eliyle, "Aha bunlar size göre, karttır ama yağlılar, bak hele şu diye tozun toprağın içinde uyuyan koyunu işaret etti, size 80 liraya veririm, bunu alın," dedi. Hüseyin Aziz'in yanına gelmiş dirseğini dürtüyordu. Aziz başını çevirince onu az kendine çekip, "Bende 60 lira var, ne kadar pahalıymış, adamın dediği iri de görünüyor, pazarlığı sen yapsana," dedi. Adam konuştuklarını fark edip Hüseyin'e döndü, "Bu senin kardeşin mi, neyin, bak bunu beğendi," deyince Hüseyin, "Evet abim, daha iyi bilir, ben anlamam," dedi. Satıcı Aziz'e iyice yanaştı, "Hadi oğlum vereyim, hayırlı olsun, Allah kabul etsin," dedi Aziz, "Amca daha ihtiyarı yok mu, bizde 60 lira var," dedi. Adam gözlerini kısarak Aziz'e baktı, yalan söylemediğini anlayınca biraz durup, "Bak aslında bir yaşlı tekem var, hem çok gösterişli, onu vereyim sana," deyip gene öne düştü. Pazarın arkasına döndüler. Kamyonların da arkasında bazı

alınmış götürülen hayvanların, kamyonete, traktöre bağlanmış koyunların arasında küçük ot bitmemiş bir alanda bağlı burnu ile yerde yiyecek arayan yaşlı tekenin yanına geldiler. Satıcı tekeyi çözüp çekerek yanlarına getirdi. "Bu," dedi, "en iyi hayvanımızdı, turşusunu kurduk, bu hale geldi," diyerek biri kırıldığı için tek kalmış boynuzunu gösterdi. "Ama..." diye devam etti, "ama şu haliyle bile en iyi adak belki de budur, hayırlı olsun," deyip hayvanın ipini Aziz'e uzattı. Aziz Hüseyin'e baktı. Hüseyin kararsız duruyor, satıcı hiç boş ve tereddütte bırakmıyordu. "60 liraya böyle çalımlı bir hayvan aldığınıza şükredin, bu da kısmet," dedi. Hüseyin hâlâ kıvranıyordu, Aziz'e bakıp, "Ne diyorsun?" diye sordu. Aziz müteredditi değildi, "Ne diyeyim, madem 60 liramız var, 60 liraya da bu var, geçmişi hatırına bunu alacağız, çekişecek bir şeyimiz yok," dedi. Hüseyin parayı satıcıya uzattı. Satıcı memnun paraya uzanırken, "Bak," dedi Hüseyin'e, "Ne akıllı uslu abin var, büyük adamlardan kırk kat iyi, valla çok beğendim, saçı, küpesi bir tuhaf amma adamakıllı," deyip Aziz'in sırtını sıvazladı.

Pazardan çıktılar. Aziz uysal, ağır yürüyüşlü tekeyi yanında yürütüyor, tedirgin ve düşünceli Hüseyin'e arada bakıyordu. Hüseyin aynı şeyleri söyleyip duruyordu, "Ya bunu nerden buldunuz, yaşlı hayvandan, tekeden kurban mı olur, derlerse ne diyeceğiz?" diyor. Aziz de, "60 liraya bu vardı, diyeceğiz," diyor ama Hüseyin hiç yatışıp rahatlayamıyor, üç dakika sonra, "Ya babam bana sen böyle mi hayvan seçiyorsun, ben de seni adam saydım, derse ne diyeceğiz?" diyor, Aziz, "Kurban, koyun seçilecek şey değil, parası verilip alınacak bir şeymiş, 175 liraya dediklerinden vardı, diyeceğiz," diyor ama Hüseyin, "Ya tamam da babam ister ki ben hiç değilse satıcısının çok iyi olduğunu bilmediği, gözden kaçırdığı hiç değilse 120 liralık genç bir koyun bulayım ve öyle bir pazarlık edeyim, adamın dilini öyle bir bağlayayım ki nasıl olduysa 60 liraya razı edeyim, öyle ister," diyordu. Aziz arada yaşlı tekeyi hafifçe çekerek, "Hüseyin bunu bizim yapabilmemize imkân yok, bunu herkes ister, herkesin istediği her şey hileli, ya da olmayacak şeydir. Adamları gördün, onların bilmediği senin bildiğin olabilir mi, onları kandırmayı aklından

geçirebilir misin, işte bir şey gördük, bize düşen anca bu, bak elimiz de boş değil," diyor ama Hüseyin kıvranıyordu.

Eve geldiklerinde Hüseyin'in tedirginliği iyice artmış, ağlamaklı olmuştu. "Yanlış yaptım, çok yanlış yaptım, böyle olmaz," deyip duruyordu. Bahçeye bu hal ile girdiler, Hacer Bacı kapıya çıktı. Hüseyin'in babası da arkasından çıkınca Hüseyin titremeye başladı. Teke hâlâ Aziz'in elinde ağır ağır yürüyor, ayaklarından çok tatlı tok bir yürüyüş sesi çıkıyordu. Biraz sonra Baba da bahçeye indi. Yanında Hüseyin'in babası olduğu halde yanlarına geldi. Tekeye kısa bir bakış atıp Hüseyin'e döndü, "Aferin oğlum, sağ olasın gence kıymamışsın, iyi etmişsin," deyince Hüseyin telaşla, "Aslında daha ziyade Aziz seçti bu hayvanı efendim, ben size layık olanlara bakıyordum ama Aziz 'Bu iyidir,' dedi, ben de kırmadım," dedi. Baba Aziz'e kısacık baktı. Aziz kıpırdamıyordu. "Aferin oğluma akıldanem benim, çok iyi bakın tek boynuzlu bir teke, sakalı bir vakitki şu köprü camii imamınınkinden haşmetli, sayalım bakalım yaşı kaç," deyip tekenin tek boynuzundaki çentikleri saymaya başladı. "Çoğu da silinmiş, boynuz öyle yıpranmış ki, çentikler düzleşmiş, dişine bakayım," deyip ağzını açtığında da, "Pek de dişi yok, mevcutları sayarsak iki çentiği üç de dişi var, olsun," dedi. Hüseyin'in babası mahcubane, "Efendim çocuğu alışsın öğrensin diye yolladım, çocukluk işte bilememişler, değiştireyim, ben gidip seçeyim," dedi. Baba, "Aaa olur mu, almışlar işte ne var, hakikaten bu yaşıma kadar böyle şey görmedim, bu gene benim Aziz'in işidir. Ne yapalım hoş da hoş nahoş da hoş. Yahu şunu tığlayın da yarısını Aziz'e yarısını Hüseyn'e yedirelim bitene kadar." Gülerek, "Başka şey yemesinler vallahi iyi olur. Bunların yiyeceklerini ayırın kart tekeyi yedirin. Bu başka şey olmaz," deyip kahkahalarla güldü. "Hem de kendileri tığlasınlar, öğrensinler bir şey daha, yazık değil mi el âleme, öğrenmeye başladıysan hitama da erdir bakalım," deyip Hüseyin ile Aziz'e döndü, "Hadi bakalım, ikiniz şu kurban adağında," diyerek bahçenin gerisindeki iri taş tekneyi gösterdi, "tığlamaya geçin, hazırlanın, ben de hazırız dediğinizde duasını yapayım, ihvanı da toplayın," deyip arkasını döndü, eve yürümeye başladı.

Aziz ile Hüseyin bir müddet tıkalı kaldılar. "Hiç kestin mi?" diye sordu Hüseyin. Aziz, "Yok, babam keserken bir defa bana tut demişti de tutamadıydım, kızdıydı, sonra hep abimle yaptılar. Ben yapamam herhalde," dedi. "Sen?" diye Hüseyin'e sordu. Hüseyin içini çekerek, "Ben de, mümkün değil gibi görünüyor, ne yapacağız?" diye ağlamaklı sordu. Aziz kendine çeki düzen vermeye ve öğrendikleri ile bir olmaya çalışarak Hüseyin'in de kendinden aşağıda olduğu sezgisini ilk kez derinden duyarak bir öğretici yerine geçti. "Bak Hüseyin bu işi bize verdiler, biz bunu seçtik. Hayvan yaşlı, artık hayatının tadı tuzu, seçip çekeceği bir otu, gevişi süzdürerek yayacağı bir hayatı kalmamış. Bak, gözleri sönük, postu delik, boynuzun biri yok. En azından bizimle cebelleşecek capcanlı bir şey yok karşımızda. O da sona varmak istiyor belli ki. Sakin olup Allah için deyip babanın kurbanını keseceğiz," dedi. Hüseyin az az rahatlayarak Aziz'e bakıyordu. "Sen kes ama tamam mı ben bıçağı vuramam, hem ihtiyar daha kötü geliyor bana, ihtiyara el kaldırıyor gibiyim, ben tutayım sen kes," dedi. Aziz öğretiden dışarı sızanlarla çoğalarak, "Olmaz, ben tutacağım sen keseceksin, sizin kurbanınız," dedi. "Ben ayaklarını bağlayayım, sen de bıçak falan hazırla," dedi ama sözünden emirler ve istekler yapışkanı tutmamış gibi yere dökülüyordu. Sözleri yerde izler gibi ikisi de başlarını eğdiler. Önlerinden sürünerek bıçağın b'si ve ç'si ısrarla geçip duruyor, bir iri a yuvarlanıyordu. Hüseyin yavaşça, "Bak oğlum ellerim titriyor, ben bıçak mıçak yapamam," dedi. Aziz, "Ben de ayaklarını bağlayamam, acırım ihtiyar hem de," dedi. Önden Hüseyin arkadan teke ile Aziz yavaşça bahçeden çıktılar. Mahalleye girerlerken söz atanlar, tekeye sataşanlar oldu. Aziz, Hasan Efendi'nin ayısı ile sokağa çıkıp taşlandıkları ilk günü hatırladı. Sokak, yani dışarısı Baba'nın vahşetzar dediği bu cehennem, hep insanın en iyi halini, en alçak halini, en insanlıktan soyunmuş sokağa çıkmaya giyinmiş kuşanmış halini isteyen bu yer içini nefretle kabarttı. Yaşlı tekeye bir taş isabet etti. Hayvan sıçradı ve başını eğerek durdu, yürümüyordu. Aziz tek boynuzunu tutup başını okşayarak, "Hadi," diyor, hayvan kıpırdamıyordu. Bir taş da Aziz'in omuzuna geldi.

Epeydir sokakta bu halden uzaktı. Bir yaşlı ve tuhaf görünümlü hayvan onları hemen güçsüzleştirmiş, saldırıya açık kapıya nişan yapıp koymuştu. Şimdi sadece bir isabet ettirilecek remizdiler, başka değil. Canını bir bezginlik kapladı, en güzel şarkılara bir hınç aldı içini, büyük sözlere ve büyümeye dudağı büküldü. Üstünde bu sabah hiçbir kuvvet bulmuyordu. Çarçabuk, "Hadi Hasan Efendi'ye gidelim," deyip tekeyi yanı sıra çekerek Sarılık Tekkesi'ne doğru yürümeye başladılar. Bayırı tekenin inadı ve ağırlığı yüzünden kan ter içinde çok zor çıktılar. Tekkenin koyu, acı sarısı gözüne görününce Aziz'i bir serinlik sardı. Üstüne gökten sarıçiçekler dökülmüş gibi tazelendi, ferahladı. Kapıdan ite kaka girdiler. Aziz, Hasan Efendi'ye seslenmeden evvel ayının yerine korkuyla baktı. Ayıyı yerinde görünce bugünün bir gün oluşunu en baştan sonuna dek hissetti. Çoğu gün, gün olduğunu hissettirmeden geçerdi. Bu, gün olamamaktan mı, günün de gün olmayı hak etmek için bir şeylere mi ihtiyacı vardı bilemiyordu. Çoğu, gününü bilmediği bir dehliz gibiydi, geçmiş, çok az şey, çok az önemsiz hatıra, küçük küçük, olmasa da olur olaylar. Onlar zaten günlerin başına dikili taşlar gibiydi. Bugün hatırlayacağı sağlam ve güzel bir gündü aslında. Gün içinde tekrar yükseldi, ılıdı. Rengi sarı oldu. Tekeye baktı. Onun da yaşlı haliyle ayının yanına bir ahbap gibi gelmesinden sevinç duydu. Hasan Efendi'ye seslendi, yoktu. Hanımı kapıyı açtı. Aziz'i görünce, "Gel Aziz gel, hayırdır, bu teke ne böyle?" diye sorarken üstüne de solgun pembe bir yeleği giymeye çalışıyordu. Hüseyin koşup, "Öpeyim teyze," diye ellerine sarıldı. Kadın hâlâ Aziz'e bakıyordu ki, "Kurban diye aldık Hüseyin ile. Babası verdi parasını, bu ucuzdu, iyi geldi bize. Ama pek beğenilmedi, aslında çok bir şey de demediler ama madem bunu aldınız ikiniz kesecek ikiniz yiyeceksiniz dediler. Biz de tekeyi alıp geldik teyze, ne diyeyim, ne yaparız bilmiyorum, ne kesecek, ne yiyecek ne de verecek ya da kabul ettirecek haldeyiz. İkiyken üç olduk. Sence bu kaç yaşında teyze, daha ne kadar yaşar?" diye sordu. Kadın, "Oğlum bu tabii artık faydasız hayvan, ama yaşar bıraksan ömrünü çeker, çile diye çeker. Ne bileyim belki de beş sene daha yaşar, bizim kocaoğlan

da senelerdir gidecek diye bekliyoruz ama yaşıyor, işe bile gidiyor. Amcan da seni çağırtacaktı, bir çiğnemeye gidecekmişsiniz ama uzak yere, kamyonetle, bir anlatır sana gelince," dedi. Hüseyin yine çare diye kıvranmaya başlamıştı. "Ne yapacağız Aziz, söyle," deyip duruyordu. Aziz gene kadına dönüp soracaktı ki kadın, "Oğlum amcana soralım az bekle," dedi. Mecburen beklemeye başladılar. Bir saat gidip içeride kös kös oturdular. Hasan Efendi'nin karısı evde işleniyor Aziz ile Hüseyin öylece bekliyorlardı. Hasan Efendi geldiğinde durumu hızlıca anlatıp akıl istediler. Hasan Efendi sıkılarak, "Oğlum yanlış düzelmez. Sade zarar biraz azalır ama bazen de çoğalır, bilmiyorum. Gidin siz de bunu hayvan pazarında satın bakalım kaça satacaksınız, parayı da –Hüseyin'i işaretle– babasına verin, bakalım ne kadar edecek," dedi.

Aziz ile Hüseyin yanlarında teke ile tekrar hayvan pazarına geldiler. Hüseyin, "Aldığımız adamı bulalım, biraz zararla yine ona verelim," dedi. Sora baka adamı buldular. Adam başını çeviriyor, tanımazdan geliyordu. Beklemekle etrafında dönmekle olmayınca Aziz, "Amca sabah aldığımız kurban makbule geçmedi, bunu biz zarar edelim razıyız geri al," dedi. Adam sağa sola baktı, çağrılıyormuş gibi hissedip bir yerlere gitti, yarım saat sonra geldi. Ne cevap veriyor ne yüzlerine bakıyordu. Hüseyin adamın etrafında dört dönüyor, "Hadi amca hadi, bizi sabah çok beğenmiştin, akıllı bulmuştun, abimi methediyordun, hadi, gene tanı bizi," diyor, fırıl fırıl dönüyordu. Adam kazaen yüzlerine baksa bile tanıyıp çıkaramıyor gibi bir ifade takınıyordu. Hüseyin'in bedeninden sıkıntıdan fos diye ani, beklenmedik bir ter boşandı, yüzü kıpkırmızı, vücudu sırılsıklam oldu. Ses ve su ile beraber etrafı bilinmedik dehşetli bir koku da sardı. Hüseyin farkında değildi ama yakınlardaki herkes hayvan pazarının kokusuna rağmen bu kokuya mağlup olup irkildi. Aziz mahcubiyetle geri çekildi, Hüseyin ikide bir bir şey demek için yanına geldikçe geri adımlıyor da başını çeviriyordu. Hüseyin sinirlenmişti, "Ne oluyor, halimi görmüyor musun, satıcı herif gibi niye sen de başını çeviriyorsun, ortak mısınız, zaten seni çok beğendiydi, tabii olan benim babamın pa-

rasına oldu, olan bana oldu," deyip bağırıyordu. Aziz hali görüp sıkılsa da Hüseyin'i görüp beğenemiyordu. Ona şimdi başka gözle bakıyor, bir derdin içindeki çırpınışlarını değersiz görüyordu. Şimdi Hacer ya da Fatma Bacı olsaydı, ya da Hasan Efendi, karısı, tığlasın yesinler diyen Baba bunlar Hüseyin'den ne kadar farklıydı. Hüseyin ne kadar şu satıcı adamın, şu yerin, şu uzatılan paranın hizasındaydı, bunu görüyor ve gönlü konacak bir tepe, bir yükseklik arıyordu. Kendi üzerine çıkmaya karar verdi. Satıcıya gitti koluna yavaşça dokunarak, "Amca ben hayvanı sevdim, kesmeyip ölene dek bakmak istiyorum, on liram var onu sana vereyim, ayda da yirmi lira getireyim, şunun parasını geri ver," dedi. Adam sigarasının külünü ortaparmağı ile düşürerek Aziz'e baktı, Aziz hemen cebinden on lira çıkardı, öbür cebinden de bir buçuk lira çıktı. Adama uzattı. "Adım Aziz, adresimi yazayım, senin yerin nerede, her geçtikçe oraya para bırakayım, gözünü seveyim amca," dedi. Adam Aziz'i kolundan tuttu, kamyonetlerin oraya götürdü, bir ıslığına kamyonetten genç bir çocuk indi. Adam çocuğa, "Sıddık, anlaşın, sana elli lira ödeyecek, nereye getirecek, anası babası kim, öğren, bu senin işin," deyip Aziz'e elli lira uzatıp ayrıldı. Aziz ile Sıddık haftada bir çarşı da denilen kasapta para bırakarak ödeme yapmaya anlaştılar.

Aziz, Hüseyin'in yanına gelip elli lirayı uzattı, Hüseyin yarı sevinçli yarı şaşkın, "Ucuza vermişsin, daha fazla ederdi, biz alırken uyanıklık yapmıştık, on lira zarar çok, babama ne diyeceğiz?" diye söylenirken, "Hayvan da hâlâ bizde mi, vallahi ne keser ne yerim ona göre," deyip duruyordu.

Tekrar eve geldiklerinde Aziz yaşlı tekeyi uzun bir iple bahçedeki bir ağaca bağladı. Mutfağa bacıların yanına gidip tekenin onların olduğunu ve bakacağını söyledi. Baba'nın yanına vardığında kalabalık gitmiş, iki kişi oturuyor ama Baba oralı olmadan kendine dönmüş öylece duruyor, içinden, bazen hafifçe dışından bir şeyler sayıp duruyor, gözleri sık sık kapanıyordu. Üzerindeki bol beyaz gömleğin üstüne giydiği bordo yeleğin yakasıyla ikide bir yüzünü silip duruyordu. Aziz yanına varıp oturduğunda şöyle bir göz ucu ile ona baktı tekrar göz-

leri kapandı. Aziz yaptığını, başlarından geçeni anlatmak istiyordu ama anlatacağı zemine kum gibi dökülmüş bir yığın vardı ve göz ona yönelmiş, kulak kabarmış değildi. Her şey bazen olan bazen olmayan olmuş bazen anlatılan bazen sözü edilemeyen bir şey gibi gözüne göründü. Anlatamayınca yaptığı da sanki kaybolmuş sade borcu kalmıştı. Baba kafasını kaldırıp da bakmıyor, "Ne var?" demiyordu. Biraz durup acı içinde kalktı. İçinde yaptığı yapacağı hemen her şeyin çoğu zaman böyle bir taraf isterse dökülecek, yoksa zayi olacak bir mayi olduğunu gördü. Gözünün önüne milyonlarca testi geldi, dökülemeyen, kurumuş, çatlamış. Kendininkini alıp çıktı.

Sabah erkenden çarşıya indi. Açılmış dükkânlara girip çıkmaya ve yapabileceği bir iş olup olmadığını sormaya başladı. Üstünde hep olan tedirginlik ve utanma o gün zayıftı. Borç kuvveti ile sorup duruyordu. Onu tanıyan çoğu dükkân eliyle savarken bir kilimci geçici olarak kilim tamiri için çalışabileceğini söyledi. Çadır kilimlerinin tamiri için iş birikmiş, bahara hazırlayacaklardı. Aziz'e iki çalışan işi gösterecek o da oyalanmadan hemen işe koyulacaktı. Bir köşeye sıkılmadan oturdu. Sıkılmayışı, yerin dar gelmeyişi kendine de o kadar farklı geliyordu ki döne döne kendini seyre doyamıyor, an, türlü tesiri ile vücudunu ovalayıp duruyordu. "Borçluyum," diye düşünüyordu, "Borçlu olduğum için hakikat damarıma öyle bir basıyor ki ince ve başka şeylerden tesir alamıyorum. Şu kilimin sertliği gibi hayatın da kaba ve sert bir yerine oturdum, vallahi burası ince ama keskin yerlerden daha rahatmış," diye düşünüyor, gülümsüyordu. Eline iki tane iri çuvaldız, kahverengi ve koyu kırmızı renkte iplik verdiler. Şimdilik kilimlerin bordürlerini kumaşla çevreleyip dikecekti. Elinde iğnesi ile otururken kendini terzi İdris aleyhisselam gibi gördü. "O da," dedi, "sonradan selamlanmıştır belki de, hemen oturur, diker, çalışır, söylerken değil ya, önce İdris, sonra selam." Baba İdris'i anlatmıştı bir kere, cennetin dördüncü katına bakmaya diye girip, "Giren sonsuza kadar kalır demiştiniz," hükmünü hatırlatıp daha da çıkmadığını, çıkarılamadığını... "İdris boşuna Hermes olma-

dı, her bilgiyi kuşattı ama sanıldığı gibi saçmadı," diye söyleyip dururdu. Şimdi Aziz kendini elinde çuvaldızı, makaraları, başına sağdan değen öğleden sonra ışığı ile bir zamanın ve kişinin tekrarı olarak duydu. Basitliğini kabul etti, hiçbir şey zor değildi aslında. Şimdi şu dükkânda bir peygamber olmak, ne zevkli ve kolaydı. Kolaylık kaybolmasın diye başını kaldırmıyor, gözünü başka yere takılmasın diye kendinden ayırmıyordu. Ânın içinde kendine ve resme takılmıştı, tutunmuştu adeta.

Dükkândakilerle yedi içti. Çalışanların ve dükkân sahibinin üstünde iyi bir intiba hatta şaşkınlık bıraktığını fark ediyordu. Bunu fark edip etmemiş gibi yapması hatta bunların ne ile artıp kabardığını görüp şef gibi idare etmesi, coşturup dindirmenin elinde olması çok tuhafına gidiyordu. En kötüsü fark ettiğini fark ettirmek olduğundan tüyden hafif terazisi ile sözleri, halleri tartıyor, kendi lehine olmayanları tezgâhın üstüne alsınlar diye bırakıyor, başını da kaldırıp bakmıyordu. Yavaş yavaş üstüne bir sahtelik geldi, bitecekti. Başını kaldırdı. İdris gene dördüncü katta, kendisi ışık tozlu dükkânda kesif bir yün kokusu ile baş başa kaldı.

Akşam eve gittiğinde Baba'yı sinirli buldu. "Nerdesin, hiç haber bile vermeden çıkıp gitmişsin, hayta," diye çıkıştı. Aziz kendindeki gücü göğsüne çekti, sesinden de belki belli ederek, "Kilimcide işe başladım, kurban için borcum var, bitene kadar kilim tamir edeceğim," dedi. Baba bilmediği bir bakışla baktı. Müdahale etmekle, söz söylemekle, boğazında biriken sözlerle tıka basa duruyor gibiydi. Bir şey demeden aniden arkasını döndü. Aziz de odasına gitti.

İki buçuk ay kilimciye gitti geldi. Haftada bir kasaba uğrayıp para bıraktı. Kasaba son gidişinde perşembe akşamüstü kasanın önünde kurbancının oğlu ile ayaküstü konuşurken içeriye Nazif Bey girdi. Aziz'i görünce yüzünde memnuniyetsizlik kasları hep birden oynadı. Aziz kendisinden duyulan bu memnuniyetsizlikle hemen bir kırgınlığa ve öfkeye düşüyordu. Nazif Bey'in bu hali ona fazladan ve sebepsiz geliyordu. Ana babası da böyle kendilerine ait bir şeyle onu köşeye sıkıştırır, sonra da her şeyi o yapmış gibi mutsuz, perişan ve nankörlüğe uğra-

mış bir yüzle ve duvar gibi ifadeyle dururlardı. İçi duyduğu öfkeye mağlup dik dik Nazif Bey'e baktı. İçinde onu öfkelendiren herkese diklenebilecek bina hızla yükseliyordu, kendi içinden onu görebiliyordu. Sanki yüzlerce maharetli amele, kalfa, ustabaşı öfkesini bir an evvel en yükseğe inşa etmek için en alttan başlayarak gözle seyredilse bir çırpıda yedinci kata gelindiğini görecek hızla çalışıyorlar, sonra ortadan kayboluyorlardı. Sonra Aziz bu binanın en üst katından kendisini öfkelendirenlerin üzerine atlıyordu. O atlama ânına, o en yukarıdaki baş döndüren yüksekten düşeceği, yaralayıp yaralanacağı yere önceden bakışı kalbinde beyni olmayan sadece duyan bir canlı olarak kendini fark ettiriyor, bunun keskinliğinden ve acısından daha atlamadan yara bere içinde kalıyor, onun acısıyla da kendini aşağıya bırakıyordu. Şimdi Nazif Bey ona bakarken içindeki bina altıncı kata gelmişti, Aziz yavaştan çıkmaya başladı. Nazif Bey ile tekrar göz göze geldiklerinde Nazif Bey ürkmüş gibi ona baktı. "Ne oluyor Aziz," dedi, titrek bir sesle, "Biliyorsun ben kaza hükmünün çocuğuyum, kazamı mı gördün?" diye sordu. Aziz birden çıkmayı bıraktı ve kendini ürktüğü bir yükseklikte manasız buldu. İnemeyeceği bir ağaç çatalında durmuş etrafını gözleyen yavru kedi gibi arkasına bakmaya ve geri geri inmeye korkuyordu. Buralar çünkü atlamak içindi, geri geri adım adım inmek için değildi. Üzerine bir baş dönmesi geldi, düştüğünü hissetti. Gözlerini evde açtı. Gözlerini açtığı an ile düştüğünü duyduğu an arası birkaç yıllık gibiydi. Aradan geçen yılları belli belirsiz merak etti. Yatağını iki eliyle kenarlarından yokladı. İçeriden gelen sesleri seçmeye çalıştı, Hacer Bacı'yı, Baba'yı duydu, birini de Nazif Bey'e benzetti. Gözleri mi kapanmak istedi, kendi mi kapattı, birinin isteği oldu.

O günden sonra Nazif Bey sık sık onlara gelmeye başladı. İlk birkaçı Aziz'i ziyaret için gibiydi, çünkü nasıl olduysa Aziz on gün yataktan kalkamamıştı. Doktor getirme taleplerine Baba, "Gerek yok, kalkamıyor işte, kendi kendine iyileşip güçlensin, bol bol da düşünsün, hem istirahat etsin," demiş, arada yanına uğrayıp şöyle bir bakmıştı. Nazif Bey ise Aziz'i ilk ziyarete geldiğinde odasında iki buçuk saat oturmuş, ona mey-

ve sunmuş, kâh ağlayarak kâh kendine kahrederek anlatıp durmuştu. Aziz bazen dinlemiş, bazen uyumuş ama başındaki söz uğultusu ona sanki iyi gelmişti. Düşkünlük duymak, perişanlık ve güçsüzlük resimleri Aziz'in hoşuna gidiyordu, kendi varlığına yerleşiyor, çoğu zaman olduğu gibi kendini girmek istediği yere dar ya da bol bulmuyordu. Kıyısında duruyor bakıyor, hem anlıyordu. Baba ile konuşurken hayranlığı ve işittiği kimseler gibi, resmedilen, düşüncenin vücudu gibi olma isteği bazen çok yükseliyor ve ruhen büyüyordu ama o büyüklük içinde saklı bir büyüklük, bir giz hazinesi oluyor, Aziz dayanamayıp olmadık yerde çıkarınca derhal sönüyordu. Herkes denilen şu dünya kalabalığı, Nazif Bey'in anlattığı kalabalık ise çok küçük, basit görünen, hemen elde edilecek sanılan, hatta talip olduğumu kimseye göstermeden ben de alayım dediği dünya işaretlerine hemen ateş edip kalabalıkta birbirini vuranlardan oluşuyordu. "Çünkü aynı hedefe niyetli yüzlerce, binlerce olduğu görünmüyor," diyordu Nazif, "herkes büyük şeyleri ister gibi görünüyor ama," diyordu, "niyet ve istikamet o değil. Bu kalabalık," diyordu "ruh süfliliklerinin kalabalığı, basit bir şey istediğin, adi bir dünya meşgalesi ama," diyordu, "utana sıkıla gittiğin umumhanede bile sıra var, umumi tuvalette bile sıra var, avamın olduğu her yerde sıra var, az çok paranı da alıyorlar hem," diyordu. "Şöyle görünmeden gireyim dediğin yerde dedeni görüyorsun, hızlıca bir varıp çıkayım dediğin yerde eline sıra numarası veriyorlar, burada bu müptezellikte beni tanıyan kimse olmaz dediğin yerde önünde amcan duruyor, hep beraber küçümseyip şuralara da rağbet eden var dediğin yerde bütün üniversite arkadaşların birbirini yiyor, dünyayı küçümseyen vaazlardan sonra cemaat dağılınca hocalar ve hafızlar hangi mevlide kim gidecek kavgası yapıyorlar, dünya onlar için ne kadarsa o kadarı paylaşılıyor," diyordu. "O yüzden," diyordu Nazif Bey, "sen Aziz sen gerçekten tenha yere git, tenha neresi biliyor musun, herkesin en çok söylediği yer, mesela alın teri orada emin ol kimse yok, mesela namuslu hayat bak orası ebediyen münhal, hele az aşa razı olunan yer manastırlardan tenha, keşiş bile orada değil, sorsan sebebi vardır inanma.

Sen Aziz," diyordu, "insanların dediğini yap çünkü zaten onlar dediklerini yapacak yerde hiçbir zaman olamazlar. Demiş, diyebilmiş olmak onlara bir şifa gibi geliyor, ben bunu kendimden biliyorum. En basit şey olan diyebilmeyi kendimize muska yapıp asıyoruz. Dua eder gibi doğru şeyleri söyleyip sıralayıp sonra en müptezel yere koşmak insanın resmi halidir, vesikalık fotoğrafı budur. Çok şanslısın Baba seni en tenha yere hazırlıyor," deyip kendi düştüğü kalabalıkları anlatıyor, kimlerle nerelerde toslaştığını sıralamaya doyamıyordu. Düşkünlüklerini anlatırken yüzüne en büyük başarısını hem de başkalarına galebe çalarak yaşamış insanın çehresi yukarıdan aşağı inip tüm sıfatına oturuyor, müptezellikleri şahlandırıyor, o iki ayak üzerindeyken kendini yerlere atıyor, tozun toprağın içinde gözü bir çala onu dinleyene değip rahatsızlık hatta tiksinme görürse yatışır gibi olup doğruluyordu.

Baba, Nazif'i görmezden gelir gibi davranıyor, yanında başkaları varken gelir otururşa normal seyrinde ve sözünde devamda duruyor, ona işaret edecek bir meyil almıyordu. Nazif ikinci kere gelip Aziz'in yatağının başında gene gitgide derinleşen, kısılan ve nefretten boğulacak gibi olan sesle konuşmaya başlamışken, "Senin Baba bana çaydanlık, semaver kadar bir değer biçmedi, bilirim böylelerini, onu anlayacağım endişesi ile böyle davranıyor, salağın teki olsaydım karşısına alıp şudur budur söyler dururdu, ama hem ahlâksız olduğumu, hem ahlâksızlığın ister istemez keskinleştirdiği bıçağımı gördü, fütursuz sallayacağımı biliyor, beni bu yüzden yok sayıyor. Herkes kendinden bir, iki, hadi üç aşağıya ne kadar muhtaç değil mi Aziz? Niye böyleyiz, ahlâksız olduğumuz için mi, idare etme pahası mı bu? Sonra da en çok yakınlarımızdakilerden iğreniyoruz çünkü gerçekten de iğrenilecek olanları yanımızda tutuyoruz onlar bizden iğrenebilecek durumda ya da bakışta değiller diye, ne iğrenç değil mi Aziz?" diyor, diyor duramıyordu. "Bazen," diyordu, "sadece ahlâksız olduğum için mutsuz olduğumu anlıyorum da işime gelmiyor biliyor musun Aziz, ahlâklı insan niye mutsuz olsun ki değil mi, mutsuzluk biraz da pisliktir bunu görüyorum, kendimde kokusunu alıyorum." Aziz bunca sözün

çoğunu doğru ama faydasız ve zehirli buluyor, çok bunalırsa, "Nazif Bey, haklısınız ama Baba diyor ki, 'Kötü şeyleri görmek aslında çok kolaydır, üstelik bunu yapan kendini allame sanır, zor olan iyiyi görmek hatta onu söyleyebilmektir,' diyor. Biz de biraz öyle çalışalım, bunlar tamam da gücümüzden eksiltiyor, kendimizi beğendiriyormuş, Baba, 'Her negatif bakışın ve görüşün kendine hem de gizlice âşık olmana sebep olur, iyiyi görmek ise görebileceğin gerçek bakışı verir, üstelik menfi bakışlar hep sendendir,' diyor, biraz başka tarafa bakalım," dedikçe Nazif gözleri yuvalarında dönerek, "Ne yapalım bizi seven yoksa kendimizi de mi sevmeyelim, sevsin o zaman Baban beni, hadi kolaysa sevsin, serçeyi herkes sever, kolaysa beni sevsin de göreyim Allah adamı neymiş?" Sesini yükselterek, "Hep anlatırlar değil mi, sarhoştu da, ayyaştı da, leş gibi kokardı da, ölünce semavat çöktü de, kabirler bilmem ne oldu da, başka biri 'Buralar onun yüzü suyu hürmetine canlıydı şimdi işte kurur kevire döner,' dedi de. Falan filan eee hadi, sen de benim başımı okşa, temiz çamaşır giydir, cebime gizlice para koy, saat kaçta ne halde gelirsem geleyim yüzün aynı olsun, hoş bir kabulün olsun, hadi, bak normal misafirken yüzüme bakmıyor değil mi? Bunlar ve her şey yalan Aziz. Dediklerinin bazıları doğru olabilir ama onları da zaten başta kendi olmak üzere kimse yapamaz, talkın da elde salkım da. Sözde el dolu, bunlarla dolu, kimseye veremedikten sonra el dolu. Herkes yalan söylemenin bir usturubunu bulmuş Aziz, iyi görünmenin de, ben bulamadım, o yüzden öfkeliyim, üstelik bunların yalan olduğunu da bile bile, göre göre imreniyorum, benim de olsa diyorum. İşte benim hayatımın tiksinilecek yanı. Bunlara imrenmesem de baş çevirsem şahane bir adam olabilecekken şimdi işte şu gördüğün, bak, bana bakıyorsun değil mi, aha şu kıskanç haset adamım. Tuzaklara hem de hepsine gördüğü, bildiği halde tutulanım, ökseye zamka hayranım." Başını eğip gömleğinin içinden kendini kokladı. "Aha bu koku da onun kokusu, aslında benim değil ama ben böyle olunca kokum da bu oluyor, ne yapayım. Sen de kokumu alıyor musun Aziz, o yüzden mi yüzün ekşiyor beni görünce ha, söyle," diyor, sonra da aniden, "Çok yazık bana, çok," de-

yip derin bir üzüntü içinde etrafa bakıp duruyor, odayı, eşyaları süzüyor, birden daha yüksek sesle, "Ama sen ya da her kimse benim zerrem etmezsiniz, çünkü ben kendi zerresini havanda boşu boşuna olduğunu bile bile döven bir adamım, nafileyi her zerrede görüyor ve üstüne bir tokmak vuruyorum, kendimi bu yolla etrafa sıçrata sıçrata bitireceğim. Sizi başkaları bitirecek," diyor, heyecandan ayağa kalkıp odanın içinde dört dönüyordu.

Nazif okulda bir soruşturma neticesi çok kolay bir şekilde açığa alınmıştı. Elinde avucunda zaten pek bir şey yokken onları da evin kirası, şu bu derken çok kısa zamanda tüketmiş, şimdi beş parasız ve kendi tabiri ile itibarsız kalmıştı. Aziz'in rahatsızlığında hep yanlarına gelmesi biraz da başka yeri olmadığındandı. Her akşam birinde kalmaya çalışıyor ama gönülsüz ahali, öğretmen arkadaşları bir kereyi sıra savmak için kerhen kabul etseler de kapının ikinciye açık olmadığını bir yol bulup gösteriyorlardı. Çarşamba günü geldiğinde Nazif, Aziz'e şöyle bir bakıp içeriye geçti. Aziz artık ayağa kalkmış, evin içinde dolaşıyordu. Baba'nın yanına giden Nazif'i görünce o da peşinden seğirtti. Üzerinde nekahet halinin küçük de olsa bir dokunulmazlığını hissediyordu. Sanki hastanın beyaz bir entari ya da kefeninin etrafında çok zayıf limon sineği gibi merhamet sinekleri uçuşuyor, karşılaştıkları bir zerre ilgi ve merhameti şöyle istemeden de olsa azcık sıkıp şifasız, kokusuz bir kolonya gibi bir damla döküp gidiyorlardı. Aziz bu azlığı bazı anlar anlar gibi oluyordu, olup da verilmeyen bir şey yoktu, bu kadardı. Ve olan da bu zerreler de faydasızdı ve veren de onu yine kendine saklamak istiyordu. Yatarken on gün boyunca yanına uğrayanlar az çok tanıdıkları, aşinaları, tüm bunlar yattığı yerden başka bir düzlemden onlara baktığında ayaktakilerin aslında aşağıya bakmaya pek meyli olmadığını, bakma taklidi yaptıklarını, aslen bakmadıklarını gördü. Ölümcül bir hastalığı ve ilerlemiş bir yaşı yoksa merhametin de olmadığını gördü. Hastalık ya da herhangi bir rahatsızlık tanımlanmamış ve pek çoğun başına gelmemiş ise gizli ya da baş veren bir nefret uyandırıyordu. Yatan, yüzünü asan, huysuzlanan, mutsuzluk işar eden linç edile-

meyen ama edilmek istenen bir canlı hükmünde gizli bir koruma ile aralarında duruyor ama aslında dışarıda duruyordu. Aziz de bu aniden bayılıp on gün yatması ve ne olduğunun anlatılamaması ile iyilerin üzerinden geçinen, kötülüğü takliden giyinmiş bir sahtekâr görüldüğünü sarahatle gördü. Dokuz gün kırıldığı hal ile onuncu gün onları haklı bularak barıştı. Baba bir keresinde, "İnsan gençken başkaldırır, çünkü anlamaz, başkasına hak vermez. Hayatta çoğu şey zorbalıkla başarılır," demişti. Dertleşen ahbabına, "Bunların devri geçti, artık yaş aldıkça bağışlamaya başlarsın, hatta karşındakileri haklı, kendini suçlu bulmaya başlarsın, çünkü olgunlaşırsın. Olgunluğun yarısı da bu yüzden çürümek, gençliğin yarısı da çiğ hayvanlık demektir, Allah ikisinin de belasını versin," demişti. Sonra gözü Aziz'e takılınca yine misafirine, "Bak şu benim Aziz'e bu hışır on beş yaşında olmasaydı yaptığını yapabilir miydi, anasını babasını bırakabilir miydi, hayır, imkânsız. Ne kendini ne onları ne sebepleri kavramadan yaptı, hatta hesap bilmezken yaptı yapacağını, bir şeyim yok sandı harcadı, ama bilmediklerini harcadı. İnsan şuurla bir şey yapamaz, yani taksitle senetle mal eşya falan alır ancak şuurla, başka bir şey yapamaz ama desen ki şuuru da zaten sandalye alacak kadardır, ona da amenna. Sonra da anlatacak şu yaştaydım şöyle yaptım böyle yaptım diye, hıyar işte. Diyemezsin ki yaptın da yaparken sen orada değildin, kendin yokken yaptın, hatta yaptılar, sen de hiçbir şey anlamadığından öyle kenarda kendi başında durdun. İnsan yaş alır olgunlaşır ana babasını da, başkalarını da bağışlar, daha alta kayar böylece, genç ise bağışlanamayacak şeyler yapar, üste çıkar, Allah belasını versin ikisinin de."

Nazif, Baba'nın yanına hemen her gün geliyor, yanındakilerle oturuyor, akşam da içerde bir koltukta uyuyordu. Bir akşam Baba'ya, "Ben de sizin yanınızda kalmak istiyorum," deyiverdi. Baba hiç bakmadan, "Epeydir kalıyorsun," deyince, "Misafir olarak kalıyorum, misafir değil, evin adamı olmak istiyorum, bana da bir oda verin," diye hızla, belli ki hazırlanmış cümlesini sıkarak çıkardı. Baba Nazif'e mi baktı, onun boş duran sağ tarafına mı baktı belli belirsizken, "Olur," dedi. Nazif kolaylığa

memnun, "Peki sağ olun, az buçuk bir eşyam var, bugün onları getireyim, nereye koyayım, bugün hazır olur mu?" diye sordu. Baba, "Hazır, hazır, yer de büyük, dolabın falan varsa onları da getir," dedi. Nazif şüpheli bir memnuniyet içindeydi, oradan çıkmadan, "Neresi, hangi oda bu geniş yer?" deyince Baba, "Oda değil, ahırda kalacaksın, oda yok," diye kısaca söyleyip sigarasına uzandı. Nazif şaşkınlıktan bir saniyede öfkeye tırmanıp, "Ahır mı, yazıklar olsun size," diye kalın bir sesle bağırdı. "Tüysüz oğlana şehzade muamelesi yapılıyor, hatta halife, ben onun hocasıyım ahır sekisine yollanıyorum öyle mi!" diye iyice yükseğe tırmanan sesle bağırdı. Söylerken bir yandan da genzinden başka biri hırlıyormuş gibi palet bir akorun sabit vuruşu seziliyordu. Baba hiçbir sıkılma emaresi göstermeden, "Nazif Beyciğim, değerli hocam, ahırın neyini beğenmedin anlamadım, hayvanları sevmez misin, hem sıcak olur, az çok işin meşguliyetin de olur, ne var bunda, anlamadım," deyip durdu, Nazif'e baktı. "Kalacak yer arıyorsun değil mi, daha ne, buldun işte, sevinmeyi eksik etme, az çok deme sevinilecek her şeye sevin, hakkını ver," deyip yürüdü.

Akşam Aziz at arabasına Nazif'in ufak tefek eşyalarını koyup getirdi. Nazif at arabasında Aziz'in yanında oturuyor, sigara içiyor, iç çekiyor, bazı konuşup bazı sövüyordu. Çok az bir eşya, hatta olmasa da olur şeyler getiriyordu Nazif.

Bacılar gündüzden ahırın sekisi denilen hayvanların hemen üstüne onların sıcağından istifade edilsin diye çatılmış asma kat gibi yerine bir somya ile üstüne şilte, bir de yün yorgan koymuşlar, somyanın altında itilmiş iki naylon leğeni de ihtiyaçlarını koysun diye sürmüşlerdi. Somyanın yanında birisinin idareten yaptığı komodine benzer iki ayaklı, küçük kare bir eşya, üstünde de idare lambası vardı. Ahıra girdiklerinde hayvanlar uyuyordu. Aziz girişte sağda duran pilli iri feneri eline alıp yaktı. Işığı yakar yakmaz samanların ince ve küçük olanları dane için havalanmış kuşlar gibi havaya kalkarak uçuşmaya başladılar. İçerisi karanlık, gübre, idrar, inek, inek soluğu, saman, yem karışımı bildik kokunun gece ağzı ile tıka basa doluydu. Aziz kokuyu tam tanımak ister gibi derinden içine çekti. Ge-

nelde rahatsız olmadığı kokuyu bu kez nahoş buldu. Nazif hem kendisinin hem de Aziz'in elindeki çantayı alıp somyaya doğru yürürken, "Hadi sen git," dedi. Aziz tereddütte durarak, "Biraz dursam, belki başka şeyler getirebiliriz," deyince Nazif, "Getirsen ne olacak, ahır cenneti mi, baksana yere, mesele nereye gönderildiğin, burada altın kaşık kullansan ne, anlamıyor musun?" deyip gözleri gene kararararak, "Anlamazsın tabii, sen hemen odanı, yerini buldun, hazır yiyici seni," diye ağzı iyice aşağı çekilerek baktı. Aziz ise bu ağzın çekilme hallerindeki nefrete tiksinti duyarak baktı. "Ben de Hasan Amca'nın yanında ayıyla yattım, ayı beni paraladı bile, bunlar önemli şeyler değil, nerede olduğun değil, kim olduğun mühim, buradan nasıl olsa çıkarsın ama kim çıkacak?" dedi. Nazif ağzını iyice eğerek, "Aman da aman bana akıl mı öğretiyorsun sıpa, yürü git yanımdan, hepinizin hakkından geleceğim, beni her gün anacaksınız, ben de sizi her gün anacağım, birbirimizi hiç unutmayacağız, hatta uyutmayacağız, yürü, hadi," diye eliyle kaba işaretler yaparak Aziz'i omzundan tutup sekiden aşağı itti. Aziz elindeki feneri yere bırakarak gittikçe cılızlaşan, seyrelen tanelere dönüşen bir ışığın arkasından gelemediğini fark ederek ayağının altında çıtır çıtır kırılan saman sesleri ile her adımını duyarak yürüdü. Birden adımlarını saydığını fark etti. Sağına baktığında yerde yatan ve kuyruğunu hafiften hareket ettiren uyanmış ineğin burun deliklerini gördü. Elini başına uzattı ise de değemedi. Son ışık tanesinin serpintisi ile kapıyı buldu açtı, dışarı bahçeye çıktı. İçerideki ekşi, mayalanmış havadan sonra dışarının çok serin ama temiz ve diri havası içindeki huzursuzluğu da diriltti. Tekrar ahıra bakıp bir müddet seyretti. Yıldızlar aşağıyı, bu aşağı âlemi temaşa için gökte yüzüyor, insan da yıldızları seyrettiğini sanıyordu. Aziz birden seyredildiği duygusuna kapıldı. Koyu, rengini bile sezemediği pıtrak gibi yıldızlarla dopdolu, canlı pırıl pırıl göğün altında kendini hiç çıkamayacağı yerlere bakan bir koyun, uçup gitmiş kelebeğin ardından bakakalan bir kedi, uzaklaşmış düşmanın ardından yetişemeyeceği yerlere nafile havlayıp etrafı sese boğan bir köpek gibi hissetti.

Odasına girdiğinde yeşil duvarları, kapının hemen yanındaki

elektrik düğmesinin bir bükmeye ışıl ışıl verdiği sihirli karşılık, somyasının üstüne düzgünce serilmiş yeşil, kahve çizgili battaniyesi, yerde yataktan kalkınca ayağına değen krem, kırmızı ve kahve renklerdeki çizgileri en içte üçgen, yandan bakınca kare, gitgide genişleyen deseni ile kendine her gün baktıran kilimi gördü. Yatağın ortasındaki hafif şişkinliğin Hacer Bacı'nın koyduğu sıcak su şişesi olduğunu tanıdı. Hacer Bacı bir seferinde bitmiş bir Metaxa şişesini yıkamış ve, "Madem bu kadar seviyorsun, al buna sarıl da yat," deyip o şişeyi sıcak su şişesi yapmış, Aziz'in yatağına koyar olmuştu. Aziz Metaxa'yı o amberi esmerliğinden çıkıp suyla dolmuş berrak haliyle tanıyamamış, kapağını açıp derin derin koklamış ama o sivri cin belli ki çoktan kahverengi pelerini ile başka bir şişeye girmişti.

Bütün bu yapılanlar yarı gizli yapılıyordu. Hacer Bacı Metaxa şişesini gizli yıkıyor, onu başka bir şekilde kullanmaya gizli kalkıyor, su şişesi olmasına gizli karar veriyordu. Neden? Belki Baba kızabilirdi. Neden? Bir neden bulunabilirdi. Yeter ki birisi müstakil ve kendine has bir karar alsın, velev ki uygulasın. Sonra kızılacak bir şeyini bulmak kolaydı. Kendi babasının yanında da böyleydi, eski kocasının yanında da, şimdi nicedir burada da böyle. "Buna şimdi kızarlar," demek kızılacak bir yan bulunur demekti. Hatta öyle alışılmıştı ki kim kızacaksa neyine kızacağı onun öncesinde tahmin ediliyor, tahminin çıkması, tahmin ettiği halde yapanın aleyhine yazılıyordu. Hacer Bacı bu aleyhe yazmalara öyle şaşardı ki çocukluğunda dualarda da "aleyhe" kelimesi geçtiğinde bunun yine kendi aleyhine olacak bir şeye işaret ettiğini zannederdi.

Aziz battaniyesini tavandaki uzun kordonlu çıplak lambasının ışığında tekrar tekrar inceledi. Gardırobu yoktu, ama şifonyer denilen çekmeceli bir çamaşır, çorap dolabı vardı. Onun gözlerini açıp yıkanmış çoraplarına ve üst gözdeki çamaşırlarına bir göz değmesi olsun bakmaya hiç doyamazdı. Şimdi bunlar gözüne dünyanın lüksü ve kaybedilmemesi gereken şeyler olarak işleniyordu. Çoraplarına adeta bağlanmıştı, çamaşırındaki beyaz sabun kokusunu ise ayrılamayacağı bir sevdiğin kokusunu tekrar tekrar içine çeker gibi çekip yerine koyuyor,

bir saniye sonra tekrar eline alıyordu. Ta ki fanilada sabun kokusunun azaldığını hissedene dek. Kokuyu bitirdiği korkusuyla çekmeceyi kapadı. Ağırdan soyunup ışığı kapattı, yatağına girdi. Yatak arkasından ona sarılmış, fanilası sırtını okşar gibi ovuyor, yastık yanaklarına parmaklarının tersiyle belli belirsiz dokunuyor, ayakları çarşafın sertliğinde yatağın bütün boyuna fazlası ile yettiğini müjdelemek için sanki ayak parmaklarından çekip aşağıya uzatıyordu. Dünya konforu ve malına leffen ekli bir zarf gibi yassılarak kalkmamacasına yattı.

Sabah geceki yatışının tümüyle dışında çok huzursuz uyandı. Hemen bahçeye çıktı, yüzünü yıkadı. Gözü ahırdaydı ama kendi yatağından doğrulup da ahırda yatmış Nazif'i ve öfkesini karşılamaya tereddütte kalıp tekrar içeri girdi. Baba da erken kalkmış, bardağının içindeki yabani bir adaçayı dalını eliyle itip duruyor arada gayri memnun ağzına götürüyor, öksürüyordu. Aziz'i görünce eliyle işaret edip, "Gel Aziz can gel, oğlum," diye şefkatli bir tonla seslendi. Sesi kulaklarında tartan Aziz hızlıca Baba'nın yanına vardı. Baba başını önce bir okşayıp sonra tıraşlı başı ile kendi ellerini kaşıdı. "Bütün göğsüm tutulmuş, boğazımın da hiç tadı yok, kulaklarımda da sanki perde var, sesime kulak ver ayazda kalmış nefer orospusuna dönmüş," diye şikâyetlenirken Aziz'e bakıp, "Ne oldu, niye tedirginsin?" diye sordu. Aziz bu ani tutulmalarda bir hayvan gibi ancak kurtulmaya çalışırdı, yine öyle yapacaktı ki Baba, "Ne çırpınmaya başladın gene, söylesene oğlum," deyince, "Nazif Bey'den biraz tedirginim," deyiverdi. Hâlâ ayakta duruyorlardı. Baba tepki vermeyerek elinde de bardağı olduğu halde Aziz'e sigarasını çakmağını almasını işaret etti. Aziz sehpadan onlara uzanınca Baba, "Sende dursun, gel," deyip kapıyı başıyla gösterdi. Çıkarken bacılara seslenip, "Şu sırtınıza atıp durduğunuz şallardan birini de bana atın hadi çabuk," diye seslenince Fatma Bacı hızlıca seğirtip o an omuzlarında duran büyük kahverengi kendi ördüğü yün şalı Baba'nın omuzlarına koydu.

Bahçeye çıktıklarında sigarasını yakan arada da adaçayından bir parça içen Baba'nın yanında, üstünde bir gömleği ile Aziz tir tir titriyordu. Baba titrediğini görmezden gelerek, "Sen de ken-

dini görmezden gel Aziz can, yoksa ömrün boyu kendinin arkasında hizmette koşarsın, efendi olmanın ilk şartı bu, görmezden gel," dedi. Aziz titremesini azalttı. Baba, "Ne oluyor bu Nazif denen herife, sana ne oluyor?" diye yekten sordu. Aziz her zamanki temayülünün yani neyin ne kadarını kesip ne kadarını sunacağını önce bir terzi gibi şekillendirip öne koyduğu tavrıyla zıt, "Ahırda yatmaktan çok kırgın, üstelik durmadan benim odamı, yatağımı söz konusu edip haksız yere bana verilenleri saymaya doymuyor, gizli tehditleri var, sizi uyutmayacağım, beni unutmayacaksınız gibi," derken Baba belli belirsiz, "İyi, yola girmiş, yakın o zaman," dedi. Aziz devamla, "Bütün kini öfkesi bana yönelik, daha doğrusu başka kinlerini bile bir araya toplayıp ne yapıp edip bana yöneltiyor, hem çok kızgınım ona, beni küçümseyen bakışına, ağzını eğip duruşuna hem de hakikaten haklı olduğu yanlar var mı diye düşünüp üstelik maalesef galiba bularak daha kızgın ve mutsuz oluyorum," diye alışılagelditğin dışında kendi kendine konuşur gibi söyledi. Baba elini omzuna koyarak, "Azizim oğulcuğum, kimse kimsenin hakkını yiyemez, yani birinin yediği illa hak değildir, zıkkımdır, kendi başını yiyordur, acele etme, sana demiyorum ama vazgeçtim sana da diyorum sen de acele etme. O onun yemi, bu da ölçülü verilmiş öbürünün. Çokluğun hayranı olmak, çokluğu bereket sanmak da bıkılmaz bir illet. Bir gece ahırda duramayan adamın hakkı nedir peki, bu tahammülsüzlüğün yeri neresidir peki, kendini de başkasını da ölçmekten bu kadar aciz bir canlının, yollara inanmayan, zamana hürmetsiz, maceraya sağır bir adamın yanındaki ineklere acımıyor musun, acınacak olan onlar," dedi. Aziz duyduklarını kendi içine yerleştirmeye çabalasa da yatışmış, kendini ve Nazif'i tam da tanımış değildi. Sözler bazen cümleler olarak çok güzeldi de onları hakikate iliştirip karşısına geçemiyordu. Baba Aziz'e gene aldırmayarak, "Neyse Azizim daha çok vaktin var, bunlar için de acelen yok, anlayıp ne yapacaksın, geçeceğin merhale hepi topu bir tane zaten," deyip son adaçayı yudumunu da başına dikti.

Aziz öğlene kadar hamamın musluklarını ovup parlatmakla, camların sertleşip düşmüş macunlarını tazelemekle, ikiye

ayrılmış hamur tahtasını yapıştırmakla oyalandı. Tekrar bahçeye çıkıp ahırın önünde bir müddet oyalanıp içeriyi dinlemeye çalıştıysa da hayvanlara yem vermeyi bahane edip içeri girmeye karar verdi. Yavaşça kapıyı açıp kendinden önce temiz ve soğuk havayı içeri soktu. İçerideki ılık ve kekremiş hava soğuk havaya karşı bir mâni perdesi gibi kapıya gerilmiş duruyor, soğuk havayı kapıda iken bozup onu eritiyor gibiydi. Kapıyı ardına kadar iyice açıp havaya ışıkla birlikte bir kuvvet verdi. Hâlâ içeri girmekte tereddütte iken önce başı, epey sonra ayakları niyetlenerek kapıyı aştı. Hayvanların bazısı yavaş yavaş ayağa kalkıyor, doğrulma sesleri, ayak sesleri ve gövde sesleri ayırt ediliyordu. Hepsinin başı ona dönüktü. Aziz bu kendine yönelmiş inek başlarından kendinde bir önem atfetti. O da onlara tek tek bakıp adeta selamlayarak yürüyordu. Nazif Bey'in sekisine çıkmadan yemleri boşaltmaya, su yalaklarına su ilave etmeye başladı. On beş-yirmi dakika kadar sonra sesimi nasıl olsa duymuştur diyerek seslenmeden yavaşça sekiye yöneldi. Karanlıkça duran sekide Nazif Bey'i yatakta yatar halde gördü. "Nazif Bey, daha uyuyor muydunuz?" diye yavaşça söyleyip bir yandan somyaya doğru yürüyünce Nazif Bey'i kırmızı mor arası koyu bir renkte, iki eli boğazında sırtüstü yatar gördü. Gözleri açıktı ve mağlup galibe nasıl bakarsa öyle bakıyordu. Başına doğru hızla yürüyen uyuşma benzeri bir duygu ile ayakları birbirine dolanarak iki kere de düşerek ahırdan çıktı.

Aziz doğruca mutfağa gidip Hacer Bacı'ya, "Ahırda, ölmüş," diyebildi. Bacılar peş peşe bahçeye çıkarlarken Baba su isteyip duruyordu. Yanındaki çanı da sallıyor, "Size diyorum, iyice kocadınız su su," diye çan çalarak bağırıyordu. Aziz sandalyeden kalkıp su doldurmaya çalıştı, yarı dökerek Baba'nın yanına gidip uzattığında Baba yüzüne bakıp, "Gene ne var gene, adını Vehmî koyacağım ona göre, iyice dingildemeye başladın, su ne böyle döktün mü ne yaptın..." diye söylenirken bacılar alı al moru mor içeri girdiler.

Baba tekrar ahıra girmeyi hepsine yasaklayarak evin kırmızı telefonundan polisi aradı.

"Kolay gelsin efendiler," diye söze girip adresi verdi. Bir saat olmadan polis arabası kapıdaydı. Üç polis içeri girdiler. Baba onları hürmetle ellerini sıkarak karşıladı. Önden çay ikramı teklif etti. Kabul görmeyince onlarla beraber ilk defa ahıra girdi. Nazif'i aynı halde buldular, on beş-yirmi dakikalık incelemeden sonra ahırdan çıktılar. Hep beraber eve girip bu sefer çay içerken Baba Nazif Bey'in matematik hocası olup okuldan alakası kesildiğini, etrafta kalmaya başladığını, burada da epey bir misafirlikten sonra daim kalmayı zarureten isteyince ahırın hazırlandığını gecesinde de bunun olduğunu pek kolaylıkla aktardı. Aziz'in hocası olduğu söylenince Aziz'in kim olduğu ana babası gibi mevzular biraz problem oldu. Aziz'in de evinden tard edilip üç yıldır burada kaldığını karın tokluğuna evin işlerine koştuğunu söyledi. Konuşurken rahat, başkasının da kendinden rahat olmasını arzu eder halini Aziz fark ediyordu. Polislerin, "Neyse ne," deyip gitmelerini, konunun da her şeyin de bir an evvel kapanmasını istiyordu. Bu isteği meselenin polislik ve ucunda ölüm olan bir mesele olmasından değil, uzatılmayacak kadar basit, üzerinde durulmayacak kadar değersiz olmasındandı. Polislerden biri, "İnsan kendini boğamaz, son ana kadar o kuvveti olmaz, bayılır en çok," deyince Baba, "Eh bir yardım eden olmuştur belki," dedi. Polis yüzüne dik bakınca, "Yani çok isteyince insanın görünmezlerden imdadına gelen olur demek istiyorum," dediyse de konuşma şeklinin muhataplarına uymadığı dank edip sustu. "Efendim, mevtanın incelemesini, parmak izini, başka bir şeyin yanına yanaşıp yanaşmadığını elbet incelersiniz, bunlar sizin işiniz biz anlamayız," deyip gitmelerini bekler vaziyette durdu. Kalktıklarında kapıya geçirdi. Birisi morgdan aracın geleceğini, bekleyip bir şeye dokunmamalarını söylerken Baba, "Tabii tabii," deyip kapıyı çekti.

Aziz kafasındaki uyuşma bütün vücuduna yayılmış, beyni yüzlerce şeyle çarpışır ve bütün bunların arasında yine de kendi ile dopdolu olarak ayakta sallanır gibi duruyordu. Baba yüzüne bakıp, "Gel buraya," deyip içeri çekti. Oturduklarında Baba'nın rahatlığı ona da sirayet eder gibi oluyor ama uyuşma ve çarpışma birkaç saniye aralıktan sonra tekrar hücuma geçiyor-

du. Baba çayı ve sigarası ile meşgul görünüp Aziz'e, "Bak Aziz can, bu bir olaydır, olaylar tek başına gelmez. Olayın tek kötü tarafı budur, hareket verir, zelzele gibi başka olayları tetikler, kâinatı fazla kıpırdatmak iyi değildir, bu düzey seni yukarı almaz çünkü yukardakini başına devirir. Şimdi Nazif'in ölmesi aslen güzeldir, iyidir, yaşayamayacaktı, kazasını kendi icat etti buldu, çekti başına taşı. Keşke başka bir kaza bekleseydi, bence biraz beklese ona hazırlanan bir kaza nasıl olsa olacaktı ama yaşamayı beceremeyen ölmeyi de beceremez hakkıyla, işte bekleyemeyip kazayla kendi hakkından geldi. Boğazını sıkarken kendi kendine hava atmaya çalıştığından ve öleceğini düşünmediğinden eminim, çünkü böyle ölünemeyeceği bilinir, öleceğini bilse yapmazdı. İnsanların çoğunun ömrü sağ taraflarının sol taraflarına hava atmaya çalışması ile geçer. Bazısı bileklerini keser hani çok az kimse bileğini hakkıyla ölecek gibi keser, bakiyesi girişimcidir, yani kâr hesabındadır. Nazif de ölme hesabında değildi ama bu uğraşı ile kendini olmadık şekilde kaza ile öldürdü. Çok şükür," deyince Aziz, "Hiç üzülmediniz mi?" diye ağlamakla titremek arası bir sesle sordu. Baba şaşırmış gibi durdu, "İnsan, hele ki beşer bir gölgedir Aziz can, gölgenin kaybolmasına üzülür müsün, sen gölgen sabah kaybolunca üzülüyor musun? İnsan gölgedir, sahi bir şey değildir, o yüzden burada vahşet olarak görüp Allah bunlara nasıl müsaade ediyor dediğin şeyler aslen vahşet değildir, gölgenin silinmesidir, o kadar. İnsan gerçek değildir, şu ağaç sahi mi sanıyorsun sen, dağı çıktın diye var mı sanıyorsun, gerçekten böyle mi sanıyorsun, sanma oğlum değil, hepsi gölge," dedi.

Aziz içinden titrediğini hissediyor, kendine, vücuduna bakarak bu titreyişin sahi mi his mi olduğunu anlamaya çalışırken sahinin gölge, gölgenin sahiden olan, yürüyen ama kaybolacak benliğini sanki arkasından izliyordu. Baba sıkılmış gibi baktı Aziz'e, yüzünden, ağız çevresinden bir gölge hızlıca kayarak geçti. Aziz bunu da bir gölge olarak görüp izlemiş ve kaybetmişti. Gözlerini yumdu. Baba bir şeyler söylediyse de içindeki uyuşma bayılmaya benzer bir duygu ile her şeyi yumuşakça eziyor, ayaklarından kaydırıyordu.

Bir saati geçkindi, Nazif'i alacak bir araç beklerken sessiz bir ambulans geldi. Baba onlarla ahıra gitti. Sedye benzeri bir şey, üstü örtülü, içi kabarık bahçeden iki kişinin taşımasıyla geçerken Aziz bu beyaz buruşuk örtünün altında kabarık duran şeye baktı. Bir ömür her şeye kabarmış ve sönmek zorunda kalmış Nazif'i örtünün altından tanıdı, pencerenin pervazına tutunup bardaktan boşanırcasına ağladı. Ağlama geçer gibi olurken sebep olan duyguyu da faydalı alüvyonları önüne katan sel suları gibi götürüyor, bıraktığı yeri çoraklaştırıyordu. Aziz ağlamadan evvelki hali ile sonrasında kendinde bir kuraklık buldu. Gövdesini ellese yarıklara, sert çatlaklara değecek gibiydi. Çekinerek kollarını iki yana sallandırdı. Baba içeri girdiğinde yanındaki iki polisle konuşuyordu, yine rahat, yine telaştan azad, yine gecenin bitip gündüzün açığa çıkışına sermaye diye bakmaktan uzak, bu birbirine ekli bitişleri ve başlangıçları yekpare bir kumaş gibi bir göz atıp inceliyor ve bir türlü beğenemiyordu.

Baba Aziz'e bir hızlı bakıp, "Üstüne bir şey al, çıkıyoruz, efendiler bir karakola gitmemizi isterler, bekletmeyelim," deyip kendisi de uzun siyah paltosunu giymeden sırtına attı. Biraz tereddüt edip kürklü kalpağını da başına yerleştirdi. İki elini arkasında bitiştirip parmaklarını sayar ve hep yanılıp başa alırmış gibi bir hareketle sonsuz gibi görünen bir devrana durdu. Aziz yeşil gocuğunu üstünkörü giyip önden tek başına yürüyen Baba'ya, arkasındaki parmaklarına, parmaklarındaki biteviye harekete bakarken hareketin hareketsizliğe devrettiğini ve parmakların artık oynamadığını ama aslında hareketin devam ettiğini gözünü ayırmadan izlerken ağır ağır yürüyordu. Akşam geceyi almaya gitmiş ve kalın örtüyü silkeler gibi başlarında yer yer koyulaşarak hareket ediyor, gölgeler, izler, parmaklar öylece sabit bir nakıştan yürürken önünde resmoluyordu. Hayatta olduğunu ve şu ânın gerçek olduğunu duydu, ürperdi. Renge baktı tekrar, duman ve is kokularını çekti burnuna, varlardı. Baba'yı başını almış da gitmiş, artık sadece parmaklarıyla oynayacakmış gibi hissetti bir an ve duyduğu ani yalnızlıktan hıçkırmaya başladı.

Karakolda Baba telaşsız bir ifade vermeye başladı, her şeyi olağan anlatıyordu, yanında duran da olağandı, giden de. Ancak sorulan sorular ile cevapları arasında geniş bir boşluk vardı. Baba sorulan soruyu gabi buluyor, komiser cevabı gereksiz ve kaçamak sayıyordu. Birkaç dakikanın içinde araları iyice açılmaya başladı, Aziz gerginliğin neyi koparacağını, neyi düşüreceğini beklemeye başladı.

Komiser, "Hilmi Bey, sizi az çok tanıyor duyuyoruz, ben sizin meşrebinizde değilim, sözlerinize de bayılacak değilim, sorduğuma cevap verin, net olun, gevezelik etmeyelim, içeride bir mevta var, Allah'tan korkun," deyince Baba kırmızı ve siyah karışımı bir renk ile, "Niye Allah'tan korkacakmışım, ben öyle hencâm bir adam mıyım, sizinle hempaye miyim, hemzeban mıyım, niye sorularınıza siz gibi cevap verecekmişim, ben size azıcık içi dolu, meseleye dönük soru sorun, ölen ölmüş, kemiklerini bir araya getirecek biz değiliz, diyor muyum? Öleceği belli bir adamdı diyorum, bunu sizin gibi ölüye bakarak bile söyleyemeyenlerin arasında çektiğim azmış gibi kulağınızdaki perdeye rağmen söylüyorum, daha ne yapayım. Gözleriniz ne kadar mat, önünüzde kâinatın bütün zuhuratı meydana gelse kılınız kıpırdamaz, İsa'yı çarmıhta görseniz komşudan gelen kurban payını beğenmediğinizde duyduğunuz yeisin yüzde birini duymazsınız, kunkure i âlemden bir işin iç yüzü size anlatılsa bin yıllık karınızın memesini gördüğünüzdeki kadar heyecanlanıp peşine düşmezsiniz, şu Adem aleyhisselam bir lokma elmayı ısırdı da bin yıllardır boğazında duruyor, gidip bir sırtına vurayım da, 'Neyse ne, safan olsun diyeyim,' demezsiniz, ben daha dün dedim, oradaydım, gerçi vurdum sırtına yutkunsun diye de kıpırdamadı, o da alışmış," dedi.

Komiser önüne bakıyor, plastik, üst kısmı kırık bir tükenmez kalem ile oynuyordu. Başını kaldırmadan, "Evdeki genç," diyerek Aziz'e baktı, "mevtanın talebesiymiş liseden, okuldan atmışlar sizin yanınızda kalıyor, anası babası var". Tekrar Aziz'e döndü, "Senin adın Aziz değil mi, Halis Efendi'nin küçük oğlusun, anan baban, abin sağ," diye sıraladı, "Kaç yaşındasın sen şimdi?" diye sordu. Aziz korku ve titreme ile, "On se-

kize girdim," dedi. "Ne zaman girdin, kaç doğumlusun?" deyince, "Geçen ay ocak sonunda girdim, 1960 Ocak'ında doğdum." Komiser, "Neyse ver hüviyetini," dedi. Aziz ayağa kalkıp cebinden çıkardı, uzattı. Komiser şöyle bir bakıp masaya koydu. Tekrar Aziz'e bakıp, "Üç senedir, on beş yaşından beri Hilmi Bey'in yanındasın, öyle değil mi, okulu da hemen hemen o vakit bıraktın," deyip sustu. Baba hiçbir şey söylemeden duruyor ama Aziz nedense onun kendisine kızıp kırıldığını hissediyordu. İçi yanmaya başladı. Nasıl oluyordu da her durumda bir suçluluk ve kabahat gene onun kucağında bir bohça gibi duruyordu. Nasıl ve ne vakit kim koyuyordu da biraz sonra dizlerinde bir ağırlık, içinde bir kırıklık ile bu eğri büğrü kimin olduğunu bilmediği şeyi iki eliyle kavrayıp kucaklamış buluyordu kendini?

Komiser sıkıntıyla yüzlerine bakıp, "Sizi birkaç daha çağırırız, sorulacak şeyler olur, evinizde olun," dedi. Aziz'e dönüp, "Sen burada kalıyorsun," deyince Aziz titremeye başladı. Baba bir şey demeyecekken dönüp, "Neden?" diye sordu. Komiser başını çevirmeden, "Öyle uygun görüldü," deyip tekraren, "Siz de evinizde oturun," diye konuyu kapattı. Çağrılan bir polis gelip Aziz'in, onun nereye gideceğini de hareket etmeyi beceremeyişine de şaşırarak, koluna girdi. Aziz'in gözü Baba'daydı, Baba bir an belki andan kısa bir an Aziz'in yüzüne bakıp dönüp yürümeye başladı.

Aziz yine o başından ayaklarına inen uyuşmaya ilave tarifsiz bir kırıklık ve yalnızlık duygusuyla, yalnızlık bir suymuş da onu boğuyormuş gibi ikide bir başını yukarı çekmeye, nefesler almaya çalışarak boynunu başını hareket ettirip duruyordu. Polis onu karakoldaki odalardan birine soktu. Burada cılız, geçmek üzere bir soba yanıyordu, bir koltuk bir de içindeki samanları ezile ezile toz olup erimiş bir kanepe vardı. Küçük bir masada da koyu yeşil renkte bir telefon ve kalemlik. Polis Aziz'e dönüp, "Otur burada," deyip çıktı. Aziz camın önüne gittiğinde havanın çoktan karardığını, iri yağmur tanelerinin de yavaşça gökten yuvarlanıp sertçe yere düştüğünü, her birinin kendi düşüp aldığı şekle bakar ve yeni bir damlayı aynı

yere isabet ettirmeye çalışır gibi başka bir damla almaya koşarak yukarı çıktığını gördü. Önce seyrek seyrek tek tek sayılan bu damlalar aralarındaki rekabet yüzünden kızışmış gibi yavaşça artmaya artık tek tekler ayırt edilememeye başladı. Yeryüzü birkaç dakikanın içinde tamamen ıslanmış, damlalar artık damla değil, uzamış ve görünmez bir yere bağlanmıştı. Kapı açılıp içeri komiser girince Aziz gene titremeye başladı. Özellikle sağ bacağındaki seğirmenin dışarıdan da görüleceğinden şüphe ile bacağını tuttu. Adam da bacağına bakınca, "Dur dur korkma, geç otur," deyip kendisi de koltuğa geçti. Aziz sert kanepeye, döşemelik kumaşın içinde hızlı oturunca tozuyan kanepeye ilişerek oturdu. Komisere bir polis çay getirdi. Komiser çaya uzanıp şekerlikten birkaç şeker alıp bir şekeri de Aziz'e uzattı, çayını içmeye başladı. Aziz komisere bakınca birden onda da Nazif Bey'in ilk zamanlarındaki Aziz'e işitip akletmediği bir büyük kayayı onun zihnine yuvarlayacakmış, daha doğrusu bu istekteymiş gibi duran etki etme şehvetini gördü. Gördüğüne acaba tam aynısı mı diye öyle bir eğilmişti ki komiser eğilip burnunun dibine girmiş Aziz'i, "Höst, çekil tepemden," diye eliyle de iterek geri yerine oturttu. Aziz sıkılarak yerine oturduysa da gördüğü bir tanıdığı kalabalık arasında hâlâ takip etmeye, kaybetmemeye çalışır gibi komiserin yüzünü izliyordu. Komiser tamamen kendi içine kaçıp sosyal bir varlık oldu, benliği saklandı. Ve kalabalık konuşmaya başladı, "Manyak mısın oğlum sen, ne trene bakar gibi bakıyorsun, yapıştırırım tokadı ona göre, geç öteye eğ başını," deyip kendini yelpazelemeye çalıştı. Aziz kanepenin öbür ucuna doğru azcık ilerledi. Programı şaşan komiser kendini yavanlaşmış ve konuşacak olsa tesir etmeyecek halde gördü, sinirlenerek, "İt," dedi, "ne demeye yüzümün gözümün üstüne eğilip gözünü belerterek bakıyorsun, edepsiz, yanına girdiğin yerden belli tıynetin. Baban az çok kendini bilir efendi adam sen nerden çıktın, anan söylerler sizi küçüklüğünüzde çarşıda pazarda bile önden ayrı yürütürmüş ki çocuklarından tanıyıp da kimin karısı olduğunu millet anlamasın diye, sana diyorum, sen nerden çıktın, abin de efendi çocuk, Adem, gördüm birkaç," diye söylendi.

Aziz korku ile karışık bilmediği bir dalgınlık tarafından kefenlenir gibi sarıldığını hissediyordu. İşin tuhafı böylece sanki vücudunda bir bütünlük, kendi mumyalanışında bir kaldırılıp tekrar kullanılmayacak olma saadeti buluyordu. İyice sımsıkı sarıldığını ve bittiğini hissetti. Özgürlük ihtiyacı duymuyordu, bütün ihtiyaç korkutulmamaktı. Komisere yeni çay gelince şekerlikten parmaklarıyla küçük bir şeker seçip bir kafese atar gibi yakınında oturan Aziz'e fırlattı. Aziz gerçekten her yerini sarılı duyduğundan seri bir baş hareketi ile şekeri yakalayacakken ağzıyla tutamadı, bacaklarına düştü. Başını eğip şekerin durduğu yere ve düşme sırasında toz gibi birkaç iz bırakmış yanındaki gölgeye baktı. Ellerini kollarını kundakta hissettiğinden şekere sadece bakabiliyor, uzanamıyordu. Komiserin onu izlediğini fark etti ve, "Şunu alıp tekrar atar mısınız?" dedi. Komiserin yüzünden bir tedirginlik geçti, geçerken geri döndü ve yüzünün Aziz'e bakan sol tarafına yerleşti, orada kaldı. "Alamıyor musun?" dedi. Aziz, "Kollarım bağlı, çok yakın ama uzanamam, ellerim iki yanıma yapışık," dedi. Komiser bacağın üst, kasığa yakın yerinde duran şeker parçasına bakıp elini uzatmaya yeltenmeden Aziz'in yüzüne tekrar baktı ve yerinden elinde çay bardağı ile kalktı. Çıkarken bardağının kenarındaki bir şeker kırpıntısını Aziz'in yüzüne doğru fırlattı. Aziz yine sadece baş hareketi ile uzanıp yakalamaya çalıştı ama şeker yere düştü. Aziz yerdeki şekerin tam nereye düştüğünü görecek şekilde eğilemiyordu bile, "Yere mi düştü o da, yazık, çok severim, anam eskiden üzerine limon sıkıp bana verirdi, yemeye doyamazdım," dedi.

Aziz geceyi orada o şekilde geçirdi. Odanın birkaç saat içinde buz kesmesine, kanepenin taş sertliğine, üzerine örtecek hiçbir şey olmamasına ve acıkmasına rağmen Hasan Efendi'nin evinde ayıyla geçirdiği ilk geceye benzer şekilde kalıp gibi durarak, uzanmadan oturur halde sabaha kadar uyudu. Sertçe kapı açıldığında gün yarı aydınlık, hava yine taş keskinliğinde bir soğukla sabit duruyordu. İçeri giren polis ona şöyle bir bakıp, "Kalk," dedi. Aziz gayriihtiyari mezarından dirilir gibi, sur borusunu işitmiş bin yıllık bir ölü gibi kendinden, vücudundan,

kemiklerinden sarkan saçaklar ile giyimli kuşamlı gibi dimdik bir şekilde, eklemleri oynamadan kalktı. Polis kalkışındaki bu dikilmeye bakıp bir şey demeden içeri geçti. Orada o şekilde epey bir müddet dikildikten sonra başka bir polis gelip, "Yürü," diye önüne geçti. Aziz aynı bir mumyanın adımları ile ayağını adımlayarak değil, sürüyerek hareket etmeden arkadan itilir gibi çok yavaş bir şekilde polisi takip ediyordu. Kısa süre sonra küçük koridorda polisi gözden kaybetti ama ayaklarını sürümeye devam etti. Başka bir polisle koridorda karşılaşınca durdu, ne tarafa gideceğini sordu. Polis hasta ya da yaralı mısın, diye sorunca Aziz evet, ama nerde nasıl yaralandığımı hatırlamıyorum, diye cevap verdi. Polis söylenene aldırmadan, "Nereye, kime gideceksin?" deyip koluna girdi. Aziz, "Gel," diyen polisi söyledi. Adam gene aldırmadan Aziz'i kolundan tutup ayak sürümesine uyarak eşlik etmeye başladı. Birkaç dakika sonra bir odadan ona gel, diyen polis hiddetle çıkıp, "Nerdesin sen?" diye bağırdı. Neyse ki kolundaki polis, "Dur yahu yürüyemiyor, yarası var, herhalde kafasını da vurmuş, ancak geliyoruz," diye hali olağanlaştırdı. Aziz kolundaki polise başını adeta boynunu gıcırdatararak çevirince hıçkırmaya başladı. Polis bu hıçkırmayı da nefessiz kalmaktan sayıp, "Nefesini tut, yetmişe kadar say," diyerek bir çay bardağına dönüştürdü. Aziz bu her şeyi ev eşyasına, en olağan hale sokan polisin kolundan ayrılmak istemiyor, boynu tutulmuş gibi ona bakarak ayağını sürüyordu. "Gel," diyen polisin odasına girdiklerinde babasını koltukta komiserle karşılıklı oturur gördü. Kendi içine bir kuyuya düşen taş gibi düştü. Öyle hızlı düşmüştü ki başı zonklamaya başladı. Koluna giren polis onu bir sandalyeye oturtmaya çalışıyor, Aziz bir taş sertliğinde hiçbir türlü bükülemiyordu. Komiser tuhaf bir anlayışla ayağa kalkıp, "Dur oğlum, korkma," deyip omuzlarına bastırarak oturtmaya çalışırken polis hâlâ, "Düşmüş herhalde bu, yaralı komiserim," diyor, ayaklarından çekerek sandalyeye doğru bükmeye çalışıyordu. Aziz gözlerini kaldırmadan babasının yere bakan yüzünü ve sarı benzini gördü. Aniden gevşeyerek eklemsiz ve omurgasız bir canlı gibi sandalyeye yığılıverdi. Komiser alçak sesle babasına bir şeyler

söylüyor babası da durduğu yerden duyulmaz bir sesle cevap veriyordu. Belki de sesler normaldi de Aziz taşlıktan sağırlığa, hareketsizlikten, dilsizliğe her maluliyeti ziyaret eden ve bir müddet konaklayan bir şeye dönüşmüştü. Komiserle babası biraz daha yakınlaşmış konuşuyorlardı. İçeriye çay geldi. Ona da bir tane verdiler. Aziz'in kolları güçlükle uzanabildi ama zangır zangır titriyordu, bardağı alamadı. Komiser onunkini alıp masaya koydu, "Dur şimdi titremen geçsin içersin," deyip polisten su istedi. Suyu getiren polise suyu içmesine yardım etmesi işaret edilince bardağı Aziz'in ağzına yaklaştırıp dökmeye çalıştı, birazı dökülüp birazı içeri giren bir denemeden sonra vazgeçip onu da kenara bıraktılar. Konuşma bir müddet daha devam ettikten sonra babası ayağa kalktı, komiserle el sıkışıp odadan çıktı. Aziz üzerinde bir rahatlama ile acıyı aynı anda duydu. Üste geçen duygu saniyeler içinde yer değiştiriyor, içinde yuvarlanıp duruyorlardı. Komiser babasına kapıya kadar eşlik ettikten sonra Aziz'in karşısına geçti, babacan olmaya çalışan bir sesle, "Bak oğlum yaramaz yerde ne hale gelmişsin, yazık değil mi sana? Bu hocanın ölümünü nimet bil, bu senin kurtuluşundur. Orada iyice mahvolacaktın, kim bilir belki sen de kendini öldürecektin. Babanı çağırdık geldi, senden evvel epey konuştuk. Daha oraya gitmeyeceksin. Ama baban, 'İtikadı, her şeyi çok bozuldu ben de düzeltemem,' diyor. Yoncalığın orada Halveti Uşşaki Efendilerin şöyle gizli kapaklı ama derli toplu bir yeri varmış, seni oraya göndermek istiyor, bugün gidip onlarla görüşecek. 'Birkaç seneye kendine ancak gelirse gelir, bu halini kabul etmem,' diyor, bence de haklı. Hem bak babandır, yine senden yüz çevirmiyor, şükret, tövbe et. Bugün burada kalacaksın gene, eşyan meşyan varsa şu Hilmi Baba'nın mezbeleliğinden getirtelim söyle. Bak canını kurtardın, ben de çok sevindim valla açıkçası, bundan iyi yol olmaz, hayırlı baban var ne olsa. Hadi titremeyi falan da bırak, sana yarım ekmek peynir bir şey versinler, çay da iç, oh şükret otur. En iyisi oldu," deyip kendi çayını içmeye devam etti.

Aziz titremesi azalarak ama içinde düşünce namına her şey katılaşarak peynir ekmek yedi, çay içti. Bu yiyip içmelerinde-

ki ağzının dişlerinin iştahlı olmasa da gayretine, yiyip ne olacağını aklına getirdikçe şaşar gibi oluyor ama o sırada tekrar ekmeği ısırıyordu. İçinden plan yapmaya, bir gelecek, yarına hatta bu akşama ait bir gelecek planı yapmaya çalışıyor, çay içiyor ama ne yapabileceğini düşünürken gözleri kapanacak gibi oluyordu. "Hapis değilim ya," diye düşünebildi en çok, "çıkarım biraz sonra herhalde gidebilirim," diye düşünmeye çalıştı ama düşünce sanki akıyor, yapışıyor, zamklanıp duruyordu. Odada oturmak itiraz etmeyeceği bir şeydi, birisi içeri girecek diye tedirgin, aklı ve duyguları harekete geçecek diye de korkudaydı. Ekmek bitti, sağı solu bir iyi eliyle tarayıp kırıntı kalmış mı baktı, sert bir kenar parçasını mücevher bulmuş gibi yakalayıp ağzına attı. Bitmiş çay bardağını en az on kere başına dikti.

Ne kadar müddet sonra olduğunu bilmeden kapı açıldı, içeri bir polis girdi, Aziz'e hızlıca bakıp çıkacakken Aziz, "Ben," diye kekeledi, "Ben gitmek istiyorum, müsaade olur değil mi?" diye sordu. Polis hiç bakmadan dışarı çıktı. Birkaç saat içinde odada uyudu, uyandı, soğuktan ayaklarında bir uyuşma hissetti. Başka bir polisin, yüzü aşina gelen bir polisin girdiğini görünce ona da hemen, "Ben artık gideyim," deyip yine cevap alamadı. Hava daha öğleüstünü yeni geçmişti ki kar taneleri cam önünde birikmeye başladı. Koyulaşan havada bembeyaz karları izledi bir müddet. Birden çıkıp ellemek, koklamak, bir parçasını ağzına atmak isteği duydu. Yerinden müthiş bir güçsüzlükle kalktı. Üzerindeki güçsüzlüğe şaşıyordu. "Ne oldu bana?" deyip ellerini birbirine sürtmeye, yanaklarına dokunmaya çalışsa da hemen bir yorgunluk merhametli bir kadın gibi uzanıp ellerini kendi üzerinden çekiyordu. Karakolun kısa ve dar koridorunda ışık yakılmamıştı. Koridor karanlık, tek tek ağır ağır vuran bir daktilo sesi ve oturan birinin yer değiştiren ayak seslerine benzer bir ses geliyordu. Koridorda ağır ağır yürürken gölgesi önüne düştü. Birden bu uzun ince varlığı görünce dehşetle, "Aziz," diye seslendi, "sen sade gölge misin, sen oysan ben neyim?" diye fısıldadı. "Ben..." diye akletmeye çalışarak, "ben onun diliyim, herhalde öyleyim, onun organlarını taşıyorum, çantasıyım, dolabıyım, gölgemin bavu-

luyum, aslolan o, korkmayayım mı o zaman, yoksa daha çok mu korkayım."

Karakolun dış kapısını açarken kapı şiddetle gıcırdadı. Ağır kapıyı bir çırpıda çekecek mecalden de fersah fersah uzaktaydı. Küçük bir çocuk gibi az az itelemeye çalışıyor, hatta kapının birden kapanıp arada sıkışacağından endişe ediyordu. Sesi duyan polislerden biri odadan çıktı. Bu Aziz'e, "Gel," deyip de gelemediğini görünce bağıran polisti. "Hayrola?" diye yanına geldi, "Nereye?" diye sorunca Aziz gene zangır zangır titremeye başladı. "Bazıları hep ne kadar rahat," diye bir düşünce geldi içine, "ben," diye düşündü "ben eminim ki şu polisin yerinde olsam yine titrerdim, yine emin rahat ve üstte olamazdım. Neden acaba?" diye düşünürken, kimin karşısına çıkacak olsa titremenin bir elektrikli cihaz gibi kendi özelliği olduğunu tanıdı, kim bir şey sorsa düğmesine basılmış bir radyo gibi önce epey cızırdadığını hatırladı, kendini geçmişinde seyredince bu halleri gördü. Acımakla gülmek arasında resminin karşısında durdu. Yüzü, ifadesi daha da kavileşen polis, "Geç içeri, geç," deyip koluyla bacakları ile tüm bir uyum içinde hareket etti. Aziz onun açılan bacaklarından, dışarı çıkan kalçasından, göbeğinin hemen üstündeki aralanmış gömlek düğmelerinden, içeriden görünen fanilasından, vücudunun duruş şeklindeki edepsizlikten hiç haberdar olmadığını şaşarak gördü. Vücudunu, elbisesini düzeltir gibi düzeltmeye, çeki düzen vermeye çalışmayan, karnını, belini, herhangi bir yerini başkasının görmesine uygun hale getirmeyen kimselere duyduğu hayreti hatırladı. Ev kıyafeti gibi ev ağzı da vardı aslında, ister yarı açık angutça aralık, ev ayağı vardı istediği yampirilikte duran, karnı vardı kendi kendineyken serbest birini görünce eski bir gecelik gibi saklanıp kaçan, ayağını açıp ayakta dikilmek vardı bazen bir Ortaçağ asma köprüsü gibi geçilince yani birini görünce aniden kapanan. Demek ki evi ile, sokağın kendi ile başkalarının değiştirmedikleri de vardı. Anasının, "Gizlencelik," dediği, anca ele karşı takılan örtülerini hatırladı, babasının beyaz benzinle silinen yabanlık elbiselerini, ancak başkası gelince oturulan koltukları hatırladı, polise bakarken. Polis kolundan tutup sertçe

içeri soktu. Aziz, "Dur, kar yiyeceğim, kar elleyeceğim, yüzüme süreceğim," diye kendinden ummadığı bir sesle bağırdı. Polis yüzüne bakıp, "Zıkkım ye," derken komiser de odasından dışarı uğradı. "Ne oluyor?" deyince polis, "Kaçarken yakaladım," dedi. Aziz, "Yalan söylüyor kapıya çıkıp kar yiyecektim, elleyip yüzümü ovacaktım," dedi. Komiser Aziz'e acır gibi bakıp, "Çık ye de gel," dedi. Aziz bütün kuvvetiyle kapıyı açıp dışarı çıktı. Dışarının keskin soğuğu birden soluğunu kesti. Alnına, burnuna düşen karlar, başında hissettiği ilk serinlik ve dışarıdaki gri mavi renkte ebrulanan kar tanelerine kalbi sıkışarak, ilk görür gibi baktı. Avucunu açıp kar birikmesini beklemeye başladı ama sabredemeyip hemen yüzüne sürüyor, ağzına götürse yiyemiyordu. Başını eğip ağzını açtı, içeri kar girmeye; yüzü donmaya, burnunun içine de kar dolmaya başladı. Birden burnu donarak tıkandı, nefes alamayınca başını eğmek zorunda kaldı. Kapının hemen sağındaki cılız ağaca gidip dallarda birikmiş karı avuçlayıp sıktı, çıkan şekillere bakıp koparıp ağzına attı, yüzünü ovdu. Üzerine yağanlarla bembeyaz oldu, sükûnetle içeri girdi. Üstündeki bembeyaz karlardan saçlarındaki beyazlardan içine beyaz bir ağırlık, yaşlı bir adamın kabulü indi. Kendini bozuk bir aleti izler, inceler gibi inceledi. Kapının hemen yanındaki sandalyeye oturdu, gözlerini yumdu.

Saat akşam yedi oldu, hem de hiçbir şey olmadan. Bu hem erken hem geç saati öyle orta bir an olarak algıladı ki gündüzki biteviye uykuları onu gece uyutmazsa sabah olmayacak demekti. Sabahı, sabahın olması mı olmaması mı iyi, sabah olursa ne olacak diye biraz düşünmeye çalıştı, gene ağırlığa bu kerahat vaktinin ağırlığına uğradı. Bu sefer uykudan ziyade başında ağrı ile karışık müthiş bir ağırlık vardı. Nöbetçi iki polis kalmış, geri kalan çoktan gitmişti. Polisler bir odada radyo dinliyor, sürekli konuşuyor, sigara içiyorlardı. Çay da eksik olmuyordu. Bir tanesi oturduğu sandalyenin yanından geçerken, "Amma uyudun be oğlum, yeter yahu," demiş, dönüşte bir ekmekten koparılmış yarıma yakın yavan ekmeği ona uzatmıştı. Ekmek hem bayat hem hafif nemli ve hamur kokuluydu. Aziz en ucundan biraz koparıp ağzına attıysa da umduğunu bulama-

dı. Zaten ekmeğin içini sevmez, kabuğu için tahammül eder, ilk fırsatta da elma gibi soyar sade kabuğunu yerdi. Bunun ise kabuğu renkli bir iç gibiydi, biraz soyup bıraktı, ekmeğe kırılmıştı. O andan sonra saatler ilerlemeyi bıraktı, koşan, nereye gittiği, nerde oyalanıp iki, üç saat sonra geldiği bilinmeyen yelkovan dakikaların üzerinde bir nakkaş gibi gidip geliyor, müteredditi duruyor, çok az ilerlese büyük adım atmış gibi dönüp geriye bakıyordu. Koridorda yürüdü, polislerin kapısını dinledi, küçük ışıksız tuvalette yüzünü yıkadı, saatlerce ağır kapıyı, sürgüsünü inceledi, odadaki, binadaki, yerlerdeki her farklı rengi, deseni, kırığı, çatlağı saydı, yer karolarında gözleriyle oyun oynadı, yoruldu, saat sekize on vardı.

Gece saat üçe gelirken sıraya koyup düşünmediği, aklından geçirmediği hayatına ait ne bir resim ne bir söz kaldı. Hepsinin içinde yine de kendini Baba'nın yanında beğendi. Bir umut görüyordu kendini, umut sanki bir bordo çerçeveydi de kendini ancak evdeki bordo koltukta oturur, Baba'yı dinler, dediklerini kendinde, ruhunda, adımlarında yürütmeye çalışırken çerçevelenmiş, başıboşluktan kurtulmuş hissediyordu. Hem bazı parlak anları da vardı kendini kendine hatırlatmakta kullandığı, en başta da boynundaki zincirin ucundaki ayının halkası, onu almaya gittiği gün, otun yağmurda baş eğişi ve Aziz'in kulaklarındaki taşlarla işitilmemişleri duyuşu, ineğin gözleri, çarşıdaki bazı kendini kendinden çok öte gördüğü ve kendine çarpıldığı halleri, sözler, gülüşmeler, akla gelmez cümleler, başka bir insan olunacağıyla ilgili hayaller, önündeki merdiven, tırmandığı yerden aşağı bakışı, çatıdaki bir kuş gibi rahat ve emin oluşu, Metaxa'nın uzun boyu, endamı, Hacer Bacı'nın utanmaktan yapılmış çifte gerdanı, un kokusu, is kokusu, kuru dal kokusu, kiremit kokusu, hamamın kokusu, sabunun kuruyken ve ıslanıp açılırkenki kokusu... gözlerinin önünden burnuna girerek geçiyor, başında baca gibi tütüyor, başı dönerek gözlerini açamadan sandalyede oturuyordu. "Evet," dedi, "her ne ise ne, ben Baba'nın yanında kalacağım, direleceğim, gerekirse ahırda ben yatarım, hiç aldırmam, her şeye gücüm var, zihnimi Baba'nın dediği gibi kendi önüme açacağım, şimdi pek açıl-

mamış bir kutuyum, kendimi kendime açacağım, içinden çıkacağa bakacağım," diye heyecan ve coşkuyla düşünüyor, ilerki hayatına hayranlık duyuyor, her şeyini ayrı özlüyordu. Bu düşüncelerin içinde ve ucunda ölüm yoktu, ölümle sonlanan bir şey yoktu, boynundaki ayrılmış bir bölümü olan halka gibi bir zevkli ve şen sıçrama vardı sade, o da belli ki bir andı, o atlama da belli ki görüp, yaşayıp, hissedip, var olup kendinde tanıklık edeceği en güzel andı. Kendini bir zuhurat olarak semada andan âna atlarken hayal etti, ânın uzunluğunu, düşmeden, korkmadan ve değişerek kayışını hayal etti. Yaşamak içinde kolayladı ve bir zevke döndü, ölecek olmak yaşıyor olmaktan da çok sevdiği, özlediği bir şeye döndü. Kendini karanlık yıldızlarla dolu gökte görüyordu, yıldızların hiçbiri uzak değildi artık ama hâlâ yıldızlardı, istediği zaman birinden diğerine geçebilirdi, yüzer gibi yapması kâfiydi. Küme küme bulutlar müthiş uzaktaydı ama onları görüyor ve seviyordu yine de, kabaran her an değişen, köpüren şekilleri, incelerek uzaklaşmaları an içindeydi. Aziz an içindeydi. İçinde zamansızlık, dışında olmayan bir zaman, eski ve yeni hepsi bir biçimde, kalbi yatışmış o kadar hafiflemiş ki yüzmek ve gezmek bir toz hünerinde, o da bir toz olmuştu. Kalbi hafifleyerek yatışmıştı, kendini semada yüzerken bir anlayış ağırlığında değil, doğal bir gezegen olağanlığında duyuyordu. Açıklamaları olan değil, ihtiyacı olmayan sadece zuhuratı var olanın hafifliğindeydi.

"Baba'nın yanında kalacağım, eriyeceğim," dedi. "Anlayacağım, bana söylenenleri yapacağım, gözetleme kulesine çıkıp kendime dürbünle bakacağım, zevk alacağım, kendi perişanlığımdan, sefaletimden zenginleşeceğim, servetim olacak," diye düşündü. Sayıklar gibi birbiri ardına hayatını cümlelere yediriyor, kelime aralarında soluksuz kalıp tükürüğünü yutamıyor, boğulacak gibi oluyor ama söylemeye devam ediyordu. "Babanın anlattığı kimseler gibi olacağım, her yerim yaralarla dolacak," derken sevinçten gözleri dolup sesi titriyordu. "Her an kendimi hissedeceğim, her ânı hatırlayacağım, nerem sızlasa oraya ineceğim, o sızıyı bulup alnından öpeceğim, dünyanın bütün devalarını yerle bir edeceğim, nerede dert var, sıraya gi-

receğim, derman arayanı gördükçe dağlardan aşıp kaçacağım yine de onu yakın bilip o gece uyuyamayacağım, derman korkusundan ağlayacağım."

Başını iki yana salladığını ve boynunun ağrıdığını hissetti. Gözlerini belli belirsiz açtı, karşıdaki saat beşe geliyordu. "Gece," dedi, "bir gece bile ne büyük, ne yüklü, demek ben çoğu zaman uyurken aslında böyle geceler geçiyormuş," diye şaştı. Gidip musluktan donmak üzere incecik akan sudan içti. Koridorda yürürken kendinin içinde seyrelip azaldı, azalışını seyretti. Yine kendi kendine bildiği kadarki Aziz ile kalıyordu, ürperdi. Pek inanamadan, "Artacağım eksilmeyeceğim, denilenleri yapacağım," dedi ama seyrelmişti, sustu. İçi susunca kendini ikna edecek, oyalayacak benliklerden yenileri geldi yavaştan, içine eğilir gibi yaptı. Giden Kemal'di, gelenler görmeyi istemediği ama görünce de sohbeti koyulttuğu bazı ahbaplar gibiydiler. Onlarla idare etmeye başladı, onları memnun etmeye, kandırmaya çalışıyordu, bu halini de gördü. Onlara bakıp bir sofra kuruyor, açmış gibi yapıp beraberce yiyor ama daha ziyade onları kendi ile doyuruyordu. Başına üşüşen benliklerine, şehvetle isteyenlere öyle durup kendini sunuyor, yatışıp gitmelerini, uyuyup onu hayal içinde bırakmalarını, asıl benliği Kemal'e teslim olmayı bekliyordu. Öbür benlikler de bazen kâfi yüz göremediklerinde onu hırpalamaya ve vehimlendirmeye, küçültmeye çalışıyorlardı. Önceleri bunu kendine açılan, onun görmeyi reddettiği hakikat sanıyordu ama Baba, "Başka benliğe yüz verdiğini bilen boynuzlu benlik kışkırtması bunlar," demişti. Hep, "Benliklerini bir harem idare eder gibi et, kendini muktedir gösterme, kudretin olduğunu bilmesinler, en güzel cariyenin sadece yanağını okşa, elimden gelen bu kadar, ah keşke olsaydı de, kinlenip saldırmasınlar, arada gelsin çabucak gitsinler," derdi.

Sabah altıya doğru içine tedirginlikler, türlü korku ve evhamlar, güçsüzlükler hücum etti. Öyle yoğun bir kuşatma altında kaldı ki, daha önceki yükseklik ve büyüme idealleri bile karşı safa geçmiş, fark etmediği anlar onlar da ateş ediyor, bazen de diğerlerine yol yön gösteriyorlardı. Yedide karakol hafif-

ten hareketlenmeye başladı. Sesler, solgun camlardan gönülsüz giren bir gün ışığı, açılıp duran kapılar ve insan yüzlerindeki her türlü hayali hülyayı kırıp parçalayan sertlik ve anlayışsızlık sabahla beraber güne dünyaya inmiş, gece hayallenenleri kılıçtan geçirmeye, satırla kıymaya ahdetmişler gibi gökten mi yukarıdan mı kendi içinden mi bilinmez bir metal, çelik ve bileme sesleri kâinatın sesi olmuştu. Keskin bıçaklar birbirine sürtülüp duruyor, metal gıcırtısı, en sevmediği ses olan metal gıcırtısı notasız çalıp duruyordu. Sustu, durdu.

Komiser dokuza doğru geldi. Onu sandalyede oturur görünce bir şaşaladı. "Ne yapıyorsun öyle?" deyip cevabını beklemeden odasına girdi. Aziz iki yanında birer zabit hissetti. Sağına soluna baktı ve hayatında bazen hissettiği bir tıkanmayı duydu. Komiserin sesini hafiften olsun duyuyor gibiydi, belki de telefonda konuşuyordu. Konuşma sanki uzun, biraz da celalli gibiydi. Odasından çıkıp biraz öfkeli biraz da sabırsız Aziz'e bakınca Aziz'in yüreği ağzına geldi, kendiyle ilgili bir şeyler sezdi. Karnını içeri çekerek sırtını sandalyeye büsbütün yaslayarak hayattan kaçmaya, değmemeye, yakalanmamaya çalışıyordu. Hayat biraz sonra kapıdan girecek ve iki yanında hissettiği zabitler onu ele vereceklerdi. Tuhaf bir kuşun siren sesine benzer sesini ardı ardına duydu. Huzursuzluğu paniğe dönüşmek üzereydi, gene nefes düzeni bozuldu, sık solumaya, nefessiz kalmaya başladı. Kapılar kapandı, herkes yerine çekildi. Aziz ne düşünmeye çalışsa zihni bir şey tutmuyor, kaydırıyordu, gene gözlerini kapamaya çalıştı, uyku ne aziz bir dost derken uyudu.

Kapının gürültüsüne ve Baba'nın bağırtısına uyandı. Yerinden sıçrayarak kapıya koştu. Baba içeri girmiş, sırtında paltosu değil, Hacer Bacı'nın krem rengi şalı, başının tıraşı birkaç gün beklemişçesine gölgeli, yüzü de yorgun ama müthiş öfkeliydi. Aziz, Baba'ya bu iki günlük ayrılıktan sonra her zamanki aşinalığından uzak yeni bir şey olarak baktı. O aklındaki heybeti, zihnindeki ışıltıyı, mağrur ve müstağni çeneyi çok solgun ve hırpalanmış gördü. Ayağında en eski kahverengi ayakkabıları ve evde giydiği eski bol açık kahverengi pantolonu vardı. Yakasız krem rengi gömleği buruşuk, Hacer Bacı'nın şalının püs-

külleri münasebetsizdi ama işte Baba, besbelli onun için buradaydı. Tedirginlikle Baba'ya doğru yürüyüp kollarını uzattı. Baba onca harlı celalin ardından Aziz'e bakıp aynı celalle, "Aziz can bu nabekârların arasından bana gele gele böyle mi geliyorsun, ne titrek, ne kepenekli, ne cılızsın. Bütün heyecanın, arzun bu kadar mı, yüzün uzamış, ışığın kaçmış. İçinin de kandili mi söndü, hemen mi karardın, hemen mi fitilini çektiler!" diye bağırdı. Aziz geceki bunca özlemin ve tutuşmasının, Baba ile ilgili coşkun kararlarının üstüne neden böyle sıçrayamadığını da Baba'nın buradaki bunca perişanlığına hiç acımadan kendi karşılanışına alınışına da sersemlemiş halde ona doğru eğretiden koşmaya çalıştı. Ama koşarken kendini çoktan kaçmış bir kelebeğe yeltenen şişman bir kedi cisminde gördü. Baba iyice öfkeli, "Bırak bırak iyice berbat bir hal bu, bırak," deyince bulunduğu yere mıhlandı. Gözleri bedeninin en içine kaçmış ve hiç girmediği bir yerden, hiç bakmadığı bir manzaradan bir çare görmeye çalışıyordu. Ama bilmediği yerler büsbütün karanlıktı.

Komiser odasından çıkıp Baba'ya, "Benim odaya gelin," dedi. Baba, "Hayır efendim, siz benim yanıma gelin, çocuk da duysun dediklerinizi," diye yüksek sesle bağırdı. Komiser gayri memnun ama tuhaf bir eminlikle, "Ne duyacak, gizli saklı mı bu, gizli saklı sizsiniz," diye sakin olmaya çalışan bir sesle akordu çekti. Baba tiksintiyle, "İki paçanızın arasında iş görüyorsunuz, haberi var mı?" diye Aziz'i işaret etti. Aziz hem kendisi hem bu inatlı öfke, hem haberi olmayan şeyler derken iyice kendi derinine çekilmişti. Komiser Aziz'e dönüp, "Haberi var tabii, anlattım, babasını da gördü, biliyor," dedi. Baba öfkeyle Aziz'e dönüp, "Eee," dedi. Aziz korkuyla, "Neyi biliyorum?" diye titreyerek sordu. Komiser, "Oğlum dün baban gelmedi mi, o gidince ben sana baban ile konuştuk seni şimdi daha eve istemiyor ama bu adamın da yanında durmana razı değil, seni Uşşakilerin oraya yerleştirmek için konuşacak demedim mi, ha?" dedi. Ara vermemeyi daha uygun bularak, "Sen de bir şey demedin, ben de sana bu iyi bir şey, en münasibi dedim, sen gene bir şey demedin, haberin var mı yok mu?" dedi. Aziz, "Yok," dedi. "Ben bir şey demedim ama anlamadım bu ne demek, Uş-

şaki, babamla da konuşmadık, bir şey bilmiyorum," dedi. Baba, "Çocuğu babasıyla bilmem neyle konuştuk deyip ketenpereye getirmeyin, anlamamış işte, uzatmayın," dedi. "Hem on sekiz yaşına girdi, babasının ittirmesi ile bir yere girecek diye zorunluluğu yok," deyince komiser, "On sekiz yaşına girdiyse çocuk deyip duruyorsunuz amma çocuk da değil, eşşek kadar," dedi. Baba öfke ve küçümsemeyle, "Ne akıl ama çocuk demişim, size çocuk da demem, çocuk bir ifadedir, yakınlık ve yetiştirme sofrasının halidir, yoksa süt dişini döktüğünü biliyorum," dedi. Komiser kısa kesmeye gayrette olduğu her halinden belli olarak Aziz'e döndü, "Bak oğlum," dedi, "seninle son kez büyüğün, soyuna sopuna, ana babana yakın bir abin olarak konuşuyorum. Senin bu adamın yanında işin yok, bir sebepten gençlik, çocukluk, babanla aran açılmış, bunlar da seni aralarına almışlar. Aslında iyi bir şey olsalar, değil aralarına almak, adlarını ağzına alsan kızarlar. Bunlar adam arıyor, toy çocuk arıyor, senin babanın dedenin ananın itikadı bu değil, bunlar sapkın, bunların neye inandığı belli değil, bunlarla neye döneceğin belli değil," derken Baba komiserin üstüne yürüyerek kıpkırmızı bir yüzle, "Sapkının kim olduğunu anlattırma bana," derken tansiyonunun çok yükseldiğini belli eden bir renge boyandı. Aziz korkarak, "Baba, dur tansiyonun çıktı, otur n'olur," deyince Baba hiç görmediği bir mahzunlukla Aziz'e gözlerinin üstünde bir tül arkasından bakıp başını okşadı. Tekrar komisere dönüp, "Aziz can benim canım, onu yetiştiriyorum, merkezi var," deyince komiser gülerek, "Buldun tabii çiçek gibi çocuğu, kim doğurdu onu, temiz anası kim, babası kim, dün çarşıda millete sordum vallahi ben de bilmiyordum herkes dedi ki vallahi bu Halis Efendi'nin Aziz zehir gibi çocuktu, çok anlayışlıydı, hem iyi ahlâklıydı, yumuşak mizaçlı fevkalade çocuktu, bunlar çocuğu o yüzden kaptılar, yoksa zaten almazlardı," deyince Baba gülerek, "Ulan çocuğu çöpten aldım be, sokağa atmışlardı, bir gün ne anası sordu, ne öbürü, babası demiyorum bakın çünkü Babası benim, ben onun Nefes Babası'yım, hatta anasına gitti de kadın yüzüne bakmadı, babası yerinde duran herif de bir kez sadece dövmeye okula geldi. Abisi bile evde cıl-

kını çıkarıp tabağındakini yemeye çalışıyordu, siz neden bahsediyorsunuz? Serserilere bak, ulan atmaya başlamanın da bir zamanı var dur hele, ben bir öleyim, Aziz bir yürüsün, ana babası da gitsin de uydurma faslı öyle başlasın adapsızlar, sırasızlar." Hızını alamıyordu, "Ulan ben bu çocuğu elbet bir ışık gördüm de karşıma oturttum ama en başta vallahi sade acıdım, bildiğim için bütün eskilerin, rezil edilenlerin, çekenlerin, itilenlerin namına şu kadar çocuk bile on beşinde ana babasından çekmeye başladı diye acıdım. Yoksa bulunmaz Hint kumaşı değil," diyerek dediklerini de Aziz'de görmeye çalışarak Aziz'e baktı. Aziz kendi hakkında konuşulduğunda hep olduğu gibi bir tılsımın tesirinde öylece duruyordu. Kendi hakkında velev ki en saçma şey bile olsa duyunca bir uyuşmaya ve heyecana aynı anda uğrar, kendini kâinatın bir sırrı ifşa edilirken kulak misafiri olmuş gibi hissederdi. Baba bu heyecanına bazen, "Eee sen de bir fihrist-i kâinatsın da ondan Aziz can, senin sırrın onun sırrı, sende açığa çıkan onun açığı, ayıbını görünce Âdem'e kız, o da şu an içinde merak etme, hâlâ da düzelmedi, bir övüleceğin olursa kalk ayağa İbrahim'i öv, bu meziyet onun, sen de ondasın, bunlar hep ânın içinde yan yana bir ipe dizili serçelerdir, hepsi bir ipteki serçelerdir," derdi. Aziz şimdi komiserin etraftan duyduğunu söylediği, bugüne dek hiç işitmediği zehir gibi olma halinin yenini koluna sokmaya çalışıyordu, dar da gelse beğenmişti hem de şu zamanda, giyecekti. Demek millet Aziz'e böyle demişti, acaba doğru muydu? Birden kendisine içinden geçenleri okumuş gibi bakan Baba'nın sesi ile sarsıldı, "Ulan kerhanaci, ulan basiret gözünü kıl basmış uyuza bak nasıl da tartıyor da yanına ayırıyorsun yalanları, ulan Aziz bak ne kadar ayırsam ne kadar herkestensin, sendekiler toplamayla bitmez, şimdiye kadar yaşamış her illetliden bir mirasın var, hem de kullanımda, iyi, miras olarak bırakılamaz, iyi, soy olarak devam eder. Soyun sopun da işte bu övülen ananla baban yani korkun, kaygın ve hayatta kalma arzun, Allah cezanı versin," diye küçümsemeli bir öfkeyle söyledi. "Kal, hayatta kal, böyle yer de bulamazsın bir daha çünkü bunu bildiğinizden midir nedir, yaşama yollarını iyi bilirsiniz," deyip o bildik denecek küskünlüğü ile sustu.

Komiser, Baba'yı hiç tesir altında kalmadan bir rüzgârın, tatsız bir sağanağın dinmesini bekler gibi zoraki bir sabırla dinliyor, muhtemelen de dinlemiyordu. İhtimaldir biraz sonra kendi söyleyeceği cümlelerini hazırlamakla, dikmekle, tıraş etmekle meşguldü. Bu yüzden söz, öbürünün bıraktığı yerden, astığı ipten, diktiği direkten devam etmiyor, kendi zihninin hatta belki de zihnin haberinin bile olmadığı söz öbeklerinin yuvarlanmasıyla cüruf tepeleri gibi dikiliyor sonra da bu dikilenlere anıta bakarak konuşur gibi konuşuluyordu. Herkes kendi diktiğine bakarak, ona hitaben konuşurdu zaten. Bu kendine hayranlık anıtlarına başkasının da baktığı, gördüğü, incelediği bir vehimdi sadece.

Komiser belli ki söyleyeceklerini daha doğru ve tesirli bir sıraya koyup rakibini alt etmeye çalışıyordu ama rakibinden haberi olmadan yapıyordu bunu. Buna sebep belki insanın bütün kavgası kendi ile oluyordu, kendi kendine de yeterli gelmiyor, kendi sözü kendini de mest ya da ikna etmiyor başkayı zaten maazallah hiç bilmiyordu. Çoğu zihin başka bir zihin görmeden ölüyordu.

Dayanamayıp, "O kadar çöp olsa buralara gelmezdiniz, millet Aziz'i tanıyormuş, ben tanımıyordum, okuldaki müdürü bile dedi ki, 'Okulda yektaydı, misli yoktu, oğlanı kuyruklu yıldız kaydırır gibi çekip aldılar,' diye anlattı, öyle hiçbir şey boşuna olmaz," deyip yarı memnun çoğunlukla da neleri demeyi hem de nasıl demeyi unuttuğunu düşünerek somurttu. Baba gülerek ama sinirli, "Yahu oğlan sınıfını zor şer geçmiş, kalemliğe kopya yazmış geçmiş, önündekine bakmış, arkasına kulak kabartmış anca lise bire kadar gelmiş, ne yıldızı ne kuyruğu bu olsa olsa kuyruklu yalan olur. Bakın şimdi beni kışkırtıyorsunuz, çocuğu da yine de küçümsemek istemiyorum ama bu çocuğun bir özelliği var ise o da manyetik merkezi olması, yukarı ile bağlantı kurmaya müsait, üstelik bunu isteyebilecek, başarabilecek bir yapısı olmasıdır, onu da ne siz, ne softa babası, ne müdürü, ne çarşı esnafı anlar, bilir, onun dışında öyle bir cilası yoktur, yani yine de kuru tahta demem, hisleri var, duygudan duyguya çok hızlı geçiyor, denileni yapamasa da hissediyor, Aziz can'da bir

umut muhakkak ki var ama bunlar bana ait, benim bileceğim size anlatabileceğim, anlatsam bile sizin değer verip yukarı asacağınız şeyler değil. Zekiymiş, zehirmiş, okulda yektaymış, geçin bunları. Okulda, çarşıda, ana baba yanında bu çocuk bir hiç olarak yaşar. Kendini de bilmeden bir şey de bilip temas etmeden ölür gider, ben buna mani olacağım. Aziz can açılmaya başladı, aldığı bir mesafe de küçümsemem haşa ki vardır, o yüzden onu bana bırakın, burada bin yıl yaşasa hiçbir şey açtırmayacak, o da çatlayamayan bir tohum halen bir ruh embriyosu gibi gidecek hatta gidemeyecek tekrar toprağa düşecek, hani topraktan toprağa derler ya bu işte havalanamayan, yükselemeyen, olamayan ruhların istikametidir, yoksa yeni bir oluşa ve zuhura havalanarak gidilir," dedi. Komiser yine kendi diyeceği sözünün son birkaç boncuğunu ipe dizerken erken sıra gelmiş gibi bir tedirgin oyalandı, "Eee," dedikten sonra, "kitabî söz, çoluğu çocuğu etkilemek için, ne olacak bu çocuktan, babası belki imam yapacaktı kim bilir, belki de esnaf, siz ne yapacaksınız, maksat faydasız insan olsun değil mi?" dedi. Aziz bütün bu hakkındaki konuşmaları fikir ve intibaları dinlerken kendini büsbütün koordinatsız ve şaşkın buldu. Baba'nın onun hakkında söylediği bazı şeyler az çok işittiği şeylerdi ama onun kendisini fazla da bir şeye tutmadığı intibaı ile sırtı daha eğildi, komiserin söylediklerine ise şu an fazla inanamasa da sırtının eğrilmesine en iyi gelecek şey onları tekrar duymak olacaktı.

Komiser basit insanların da basit olmayanların da mayasına aynı şeyi katıp benzer sonuç almaya alışkın, bu yüzden de herkesi aynı sayanlardandı. Çünkü sonuçlarla, olayların gecesi ile uykusu, ıstırabı, süreci ve dönüştürdükleri ile ilgili değildi. O vereceğini veriyor ve aynı şeyi alıyordu. Ama alanlar sonra başka başka oluyorlardı lakin bunu da o bilmiyordu. Her şeyin onun yanında bittiğini son şeklini aldığını zannediyordu. Anlatırken de öyle anlatırdı, "Şöyle dedim, böyle oldu, o da böyle yaptı, sözüme geldi, almam dedi amma almayıp ne yapacak aldı tabii," diye anlatır başka birisi, "Ama sonra şöyle oldu, o adama böyle oldu," dese hemen düzeltir, gene meseleyi ilk kendine geldiği ve kendi yanındayken olan hali ile tekrar anlatırdı.

Baba birden öfkeyle, "Ne o Aziz tercihin mi var, ben senin seçeneğin miyim öyle bir naz ile duruyorsun, kalk düş önüme, söyletme daha beni, sabahın köründe kalkıp geldim, hadi," deyince Aziz zaten ayaktayken kalkar gibi yapıp Baba'ya yöneldi. Komiser telaşla, "Oğlum nereye, deli misin, görmüyor musun iki saattir ne konuşuyoruz hiç aklın yok mu senin?" diye ona doğru seğirtince Aziz hafiften duraksadı. Baba yüzünde başının en tepesine yürüyen kızıllıkla, "Şu herifi ne dinliyorsun, dinlediğin az bir de duraklayıp tartıyor musun, kahrolasıca, ah kahrolasıca," diye bağırdı. Yüzü ile vücudu sert bir reddedişle katılaşmış, keskinleşmişti. Aziz tekrar Baba'ya iki adım attı ki komiser, "Aziz oğlum senin dostun biziz, bir daha dinin, imanın, ahlâkın olmayacak yoksa senin, çabuk dön," deyince Aziz tekrar topalladı ve o an Baba'nın acılı ve ondan kopan yüzünü, yüzün koparkenki uzayan, kanayan, çekilen yerlerini gördü. Sanki kendi yüzünü de onun içinden gördü, dehşet içindeydi ki Baba arkasını dönüp sırtındaki düşmek üzere olan şalla hızla yürümeye başladı. Aziz, "Baba, Baba sen bana bakma ya da Baba bana bak," diye bağırıp koşmaya başladı. Komiser hızla arkasından yetişip kollarından tuttu, "Dur oğlum dur, kurtuldun gitti işte, oh çok şükür, bitti Allah'a şükür, gel," deyip iki koltuğundan düşmek üzere olan Aziz'i tuttu. Aziz epeyce uzaklaşmış ve hâlâ aynı hızla yürüyen Baba'nın arkasından zayıf bir ses ile sesleniyor, ağlıyordu. Tekrar karakola girdiler, Aziz'e bir bardak su verdiler. İlk geldiğinde girdiği samandan kanepe somyalı yeşil telefonlu odaya sokup uzanmasını sağladılar. Aziz uzanamıyor, sakinleşemiyor, korku ve dehşet ile bağıra bağıra ağlıyordu.

Dışarı çıkmaya çalışınca biraz söz ile kontrol etmeye çalıştılar, teskin olmayınca komiser başka türlü bazı telkinler ile oturmasına yardımcı oldu.

Birkaç saat boyunca tek başına durduğu arada girilip bakılan odada çılgın gibi birbiri üstüne yığılı şeyleri düşünmeye, altında kaldıkça sıçramaya, tepinmeye, kalp sıkışıklığından ve hıçkırmadan bir servet biriktirmeye başladı. Oturduğu yerden yere kayıyor, yerde yuvarlanıyor, tekrar ayağa kalkıyor, başını

duvara vuruyor, tekrar ağlıyor azcık susup tekrar suratına birbiri ardına tokatlar atmaya başlıyordu.

Öğleden sonrasına nasıl bir hızla varıldığını, zihninin bir an bile durmadan aktığını ve yorgunluktan, kasavetten ölmeye an kaldığını kendinde her an seyretti. Saat dörde doğru odaya bir polis gelip sağ koluna da girip komiserin odasına götürdü. Odada orta yaşı geçip yaşlanmaya dönmüş, açık gri bol bir ceket giymiş, ayağında da rengi belirsiz yine gri mavi arası bol bir pantolon olan başında takkesi ile bir adam ve onun yanında ayakta duran iki genç gördü. Gençler de oturan takkeli adamın renginde ve boyasında son derece sessiz ve belirsizdiler. Komiser Aziz'i görünce canlı ve diri bir sesle, "Gel bakalım Aziz, bak efendin geldi, çok şükür seni alacak, baban konuşmuş, kabul buyurmuşlar. Hem de kendisi geldi bak, öp Kemaleddin Efendi'nin elini," deyip başıyla da işaret etti. Aziz uyuşmuş kolları ve kapkaranlık zihniyle Kemaleddin Efendi'ye bir gecenin içinde görür gibi baktı. Kemaleddin Efendi'nin yüzü koyu zeminde bir Rönesans resmi gibi fazla ışıkla öne çıkarılmış, yer yer aydınlığı artırılmış ama kendisinden başka ne ve nerede olduğu belli olmaz bir muğlaklıkta eski bir tasvir gibiydi. Duvardaki bir resme yaklaşır gibi ağır ağır yaklaştı. Resmin birden aşağısından bir el hareket etti. Aziz bu harekete şaşarak baktı ve eli izledi. El burnuna doğru uzandı. Elin parmak uçlarını ve kavsini, eklem yerlerini aynı anda gördü. Başparmağın tırnağı yok gibiydi, herhalde düşmüştü, dibi bordo-mor renkte, elin üstü hafif kıllı ama temiz bir görüntüdeydi. Baş dönmesi ile ölür gibi başını eğip eli öptü, yavaşça alnına koydu. Kemaleddin Efendi belli belirsiz omuzuna dokundu, bir şey demedi. Komiser tekrar Aziz'e dönüp, "Aferin oğlum, efendin seni yıkayıp paklayacak, inşallah tez vakitte görmemişe döneceksin, gençsin, delikanlısın, her şey düzelir, hadi Allah'a şükür," deyip hep beraber ayaklandılar. Gençlerden biri efendinin bastonunu hemen uzatıp kolunu da girmesi için uzattıysa da efendi eliyle gerekmez işareti yapıp bastonunu aldı. Öbür genç Aziz'in yanına geçip selam verdi, Aziz selamı aldı. Hep beraber karakoldan çıktılar. Kapıda bekleyen koyu yeşil Renault station bir arabaya yürü-

yüp efendiyi özenle öne oturttular, bastonu tutan genç direksiyona geçti, selamlaştığı genç ile Aziz de arka koltuğa oturdular.

Bir saate yakın bir yolculuktan sonra tozun toprağın içinde durdular. Yol boyunca kimse bir şey konuşmamış, belli belirsiz efendinin bir şeyler fısıldar gibi sesini işitmişti Aziz. Araba durunca yanında oturan genç de direksiyondaki de hemen kapılardan fırlayıp efendinin kapısını açıp koluna girdiler, bastonu da uzattılar. Efendi birkaç adım gittikten sonra genci kolundan silkeleyip yalnız yürümeye başladı. Aziz ne yana yürüdüklerini başını kaldırınca gördü, hemen ilerde altı kerpiç üstü iki kat ahşap büyük bir ev görünüyordu. Bahçeye benzer bir şey yoktu. Evin arkasında da Hasan Efendi'nin Sarılık Tekkesi'ndeki gibi daha küçük ikinci bir bina vardı, o da ahşap, iki katlı ama küçük ve epey haraptı. Efendinin önden büyük binaya doğru yürüdüğünü gördü. Hava kararmış etraf detaylıca sezilemez olmuştu. Aziz adım attıkça her adımından ayrı bir ses duyuyordu, düşüncesi ve zihni alabildiğine durgun ve benliği kendisine küs gibiydi. Çünkü yürürken kendi kendine, "Aziz, Aziz," diye seslenmiş ama bir cevap ya da içinden bir baş çevirme, dönüp bakma fark etmemişti. İçi ile ayrı düştüğünü bu akşamın karanlığındaki firakta duydu. Ötüşünün duyulmadığını, hitapsız olduğunu bilen bir kuş gibi dalda sallanıp sustu.

Kapının methaline geldiklerinde kapının çoktan açılmış, üç kişinin de elleri önlerinde bağlı efendiyi karşıladıklarını gördü. Yanında yürüyen gence baktı, genç ona bakmıyordu. Aziz tedirgin, "Ben de içeri mi gireceğim?" diye sordu. Genç sopayla dürtülmüş gibi şaşırarak önce durdu sonra başını salladı. Aziz de en son kapıda ayakkabılarını çıkararak içeri girdi. İçerisi çok aydınlık değildi, belli bir kokusu da yoktu. Sessiz ve hafiften serindi. Ayakkabısını çıkardığı yerde dururken genç içeri girmesini işaret etti. Girişin hemen sağında eski ahşap bir merdiven üst kata çıkıyordu. Gıcırtılarla herkesin arkasından o da tırmanmaya başladı. Üst kata vardığında büyük bir salon, salonda tavandan uzun kordonlarla aşağı sarkan beş kandil gördü, kimi yeşil kimi kırmızı bir ışık veriyordu. Ana, en ortadaki kandil daha büyük ve gösterişliydi, tavana bağlandığı yer de çıplak

değil, yeşil kırmızı, siyah ve ahşap renginden geometrik desenlerle yuvarlak bir kabartmanın merkezindeydi. Yerde çok büyük hiçbir yeri açıkta bırakmayan, birkaç yerinden ekli ve yamalı bir halı karışık deseni ile solgun yatıyor, köşelerde rahleler, duvarlarda levhalar ve yine tavandan yuvarlak yeşil levhalarda yazılar aşağıya sallanıyordu. Salonun merdivene bakan girişinde iki yanı camlı bir kapı, mihrap gibi duran karşı tarafındaysa minbere benzer bir yer vardı. Oranın da arkası camlı ama kapalıydı. Diğer iki yanda ise cam yerine iri iki ahşap kafes vardı. Aziz solgun, krem renkli, irili ufaklı levhalara bakarken yanındaki genç kolunu dürterek yürümesini işaret etti. Kafesin olduğu sağ tarafa yürüyüp salonu boydan boya geçtiler. Kafesi iteleyerek açan genci takip etti. Burası ufak dar bir koridordu ve sağlı sollu iki odaya çıkıyordu. Sağdaki büyük odanın önünde durdular. Genç açık kapıya vurur gibi yapıp hürmetle eğilerek girdi, Aziz'e de gelmesini işaret etti. Kemaleddin Efendi içeride geniş ama mütevazı bir sedire oturmuş, sırtındaki ceketi çıkarmış yün kalın bir hırka giymişti. Yanında bir sehpa, sağında iki-üç sıralı yerden bir raf, bir kandil, yerde de irili ufaklı birkaç minder vardı. Aziz'e gelmesini işaret etti. Yorgun görünüyordu. Aziz eğilerek yanaştı, tekrar el öpeceğini düşünerek eğildi ama efendi elini uzatır gibi yapıp çekti ve başına yaklaştırıp hızla indirdi. Minderi işaret edince Aziz dizleri üstüne oturdu. Efendi Aziz'e ilk kez bir dikkatle baktı, birkaç dakikalık bakışın üstüne hiç bakmamış gibi başını çevirdi ve ayaktaki genç, "Aşağı götür, bir yıkansın, sen gece kaldır, sabahı da beraber olun, öğlene gelin, hayırlara karşı," deyip eliyle selametledi. Aziz ile adının nihayet Rıza olduğunu öğrendiği genç ayaklandılar ve evden çıkıp arkadaki iki katlı binaya doğru yürüdüler. Rıza kapıyı cebinden çıkardığı iri bir anahtarla açtı. Soğuk karanlık bir sofaya adım attılar. Rıza Aziz'e dönüp, "Burada kalacaksın," deyip eliyle soldaki kapısı kapalı bir odayı gösterdi. Tekrar öne geçip öbür binadakinin yarısı kadar bir salonun olduğu yerden bir kat aşağı indiler. Burada yemek kokusu ve rutubet kokusu bir aradaydı. Rıza hızlıca sağı solu, "burası mutfak, yemeğe buraya inilecek, şurası hamam, ama cağlık

da var, orada abdest alırsın," deyip eliyle, "Burası da kiler, şurası da küçük mutfak," diye gene işaretle hızlıca anlattı. Tekrar önüne düşüp yukarı çıktılar. Kalacağını söylediği odanın karşısındaki bir odanın kapısını açtı, beyaz badanalı, bir somyanın, yerde katlı halde duran birkaç seccadenin olduğu küçük odanın bir yanı yine beyaza boyalı yüklük dolabı gibiydi. Rıza yüklüğün bir kanadını açınca yerleri çinko kaplı, yerde su dolu bir plastik leğenin, içinde bir maşrapanın bir de yarım sabunun durduğu cağlığı gördü. "Gir önce, şimdi hamam yakılmaz, su da ısıtmayalım soğuk ama idare et, ben kapıdayım," deyip odadan çıktı. Aziz cağlığın kapısı önünde birkaç dakika durduktan sonra isteksizce soyundu, bir adamın zor sığacağı gardırop büyüklüğündeki cağlığa girdi. Su buz gibiydi, sabunu eline aldı o da taş gibiydi. Suyu dökemeden sabunu kuru kuru vücuduna sürdü. Sonra bir gayret başından aşağı bir maşrapayı döktü. Sabunu gelişigüzel bir saçında bir vücudunda gezdirdi, bir maşrapa su daha döktü. Suyun soğuğundan sabun köpürmüyordu. Kalan su ile de abdest aldı ve iki maşrapayı yine kafasından aşağı döktü.

Kapıyı araladığında yere bırakılmış solgun, eski bir havlu gördü, uzanıp aldı, bir hız kurulandı. Aynı çamaşırları giymekten memnuniyetsizdi ki Rıza'nın sesini duydu, "Dur, şunları al," deyip ona çamaşır uzatan elini gördü. Sevinerek uzanınca bunların uzun kollu yün fanila ile yine uzun paçalı don olduğunu fark etti. Kokladığında ince bir sabun kokusu alınca çamaşırları üstünde buldu. Çamaşırlarla odaya çıkmıştı ki Rıza'nın kolunda kıyafet de gördü. Rıza hemen uzatıp, "Bunları giy," dedi. Aziz kahverengi bol bir pantolon ile yine kahve bej ekoseli kalın bir gömleği giydi. Rıza üzerine de krem renkte bir uzun yelek verdi, onu da giydi. En son olarak da örme bir takkeyi uzatıp, "Yarından sonra sakalını kesme üç hafta kadar uzasın, sonra bakarız, saçını da normal bir boya uzat. Bir de şu kulağındaki küpeyi hemen çıkar, kolyen de vardı onu da çıkar," dedi. Aziz panikle, "Kolyemi çıkarmam onu ayıdan aldım," deyip sağ kulağındaki mengüşü çıkarıp cebine attı. Rıza, "Bakayım kolyene," deyince Aziz gümüş zincirli ayının metal hal-

kasının durduğu kolyeyi gösterdi. Rıza, "Neyse peki dursun, gümüşmüş, ama ortalıkta çok gösterme içinde dursun," dedi. Aziz alıştığının hilafına bunca kıyafet ve takke ile yelek ve uzun çamaşır ile kendini çok da kötü bulmadı. Güzellik ve kötülük uzağında sarmalanmış da solgun cazibesiz bir pakete konmuş, neyse o olmuş gibiydi. Kendi için bir şey istemek, yakıştırmak, beğenmek sanki artık kaybolmuştu. Kan deveranı, damar, kendiliğinden atan bir kalp gibi yaşadığını ama kendinden çok çok uzakta yaşadığını hissediyordu. Birden gözleri doldu. Hayatın bir ânı bile şimdi şuradan her nereye gidecekse korkunç ıstıraplı uzun bir yolculuk oldu gözünde. İçine deşerek giren bir dert hızlıca yerleşti. Rıza'yı takiben odadan çıktı. Sessiz kısa koridordan geçip biraz büyükçe bir başka odaya girdiler. İçeride dört genç oturmuş bir ezber salınımında dudakları oynayıp duruyordu. Rıza ile yan yana oturdular ve Rıza yavaşça anlatmaya başladı. "Benim başladığım evraddan başlayacaksın, sana ezberleteceğim, tarik evradını. Sabah bilirsin değil mi, yoksa bilmez misin işrak namazı, o altı rekât, sonra istiaze namazı, sonra azcık insan uyuyor ha, sonra kalkınca abdest alacaksın tabii, sonra iki rekât nafile, sonra yine evradı oku, önce yazılı oku, birkaç aya ezberlersin, sonra zaten öğlen gelir, öğleni kıl, evradını oku, Şehidallah ayetini bi-gayri hisab'a kadar oku ama ha, sonra tesbihatı yap, sonra Mülk'ü oku, sonra yapabildiğin kadar tevhid yap, ikindi yaklaştı değil mi, kalk abdest al, üç ihlastan sonra Şehidallah'ı oku, sonra tesbihat, sonra tevhid, sonra Fatiha, sonra sekiz kere tevhid, sonra Amme, İzacae, Fatiha, Evradını oku, akşam hah akşam oldu, bak güneş batmadan zikir evvela, sonra Haşr, sonra Fatiha, salavat, akşam namazı, sonra nafileye başla, iki rekât munis-i kabr, dört rekât evabin, innemayu'minu ayetini fehum in yestekbirun'a kadar oku, sonra dua, sonra Fatiha sonra Haşr'ın devamı minkeüllizenbinsırran ve cehren diye o uzun Hamdi oku, yatsıya doğru git gene abdest al, yatsıdan sonra iki rekât şükr-ü Vudû kıl, sonra on iki rekât nafile, sonra Teheccüd, Haşr oku, tevhid et, ne kadar çok olursa o kadar iyi, vitr-i vacibi kıl, evrad oku, rüyayı saliha vakti azcık uyu, devam-ı vudû et, hep tenhada kal, evradı bir gün

bırakırsan kırk gün geri düşersin, ayrıca bunları evrad mahremini kimseye söyleme, usul-i kebir biliyor musun peki? Hah..."

Sabah aynı odada elinde okuduğu kâğıtlar ile uyandı daha doğrusu uyandırıldı. Saati sordu, "Üçe geliyor," dediler. Abdest alıp yanındaki dört kişi ile saf tuttular.

Bir haftanın sonunda Aziz bir kozaya girmiş de etrafı, örüleni de kendi ördüğünü de bilmez halinden bir an için bile çıkamadı. Kıyafetlerini hiç değiştirmiyor, üstündeki ısı derecesine ait bir bitki gibi duruyordu. Bir şey düşünmeyi, hayal etmeyi aklından geçirmeye deli gibi korkuyor, hemen evradı eline alıp okumaya başlıyordu. Günde üç-dört-beş saat okuyor yine de ezberleyemiyor ama okuyordu. Hafta sonunda bir akşam Rıza koluna girip Kemaleddin Efendi'nin yanına götürdü. Efendi'yi geldikleri akşam ve sonraki öğlen hariç ilk görüyordu. Aziz'e oturmasını işaret edip önceki halinden daha yumuşak bir sesle, "Aferin oğlum, sabır kuşu en hızlı uçan kuştur, demek sen bunalmış da bir yol arıyordun Allah da bunu bize nasip etti, devam et, zaten akıllı fikirli olduğunu hep söylediler, babanı bilirim, senden için de çok iyiydi de ... neyse, eskiyi geçelim, aferin," deyip elini öptürdü. Aziz bir şey demeden gene Rıza ile geldiği odaya dönüp evradı kaldığı yerden okumaya devam etti.

Mayıs ayı geldiğinde Aziz bin tereddütle sırtındaki krem rengi yeleği çıkardı. Bazen evin küçük cılız hamamında yıkanırken ekoseli gömleğini de yıkıyor ama sonra sobanın etrafında çevire çevire sabaha kadar zor şer kurutup geri hemen sırtına takıyordu. Gömlek onun adeta postu olmuştu, kendini o renk bir canlı gibi görüyor, sırtında değilken yani kuruturken kırkılmış bir koyun kadar huzursuz, utangaç ve çaresiz kalıyordu, tekrar giyme ânı tüylerin uzaması gibiydi, kendine misli ile kavuşuyordu.

Küçük binada büyük eve gelen gidenden habersiz yaşıyorlardı, toplam dokuz kişiydiler. Diğerleri ile de pek konuştukları yoktu, çocukların ikisinin sarası vardı, sık sık düşüyor, bayılıyor ya da uykuda tıkanma tehlikesi geçiriyorlardı. Aziz üç kişi ile bir odada yatıyordu, iki saralıyı da onun yanına vermişlerdi. Birisi sık sık kendi kendine konuşuyor, tartışıyordu, üs-

telik tartışırken kızdığı da hep kendisiydi. Kendisi ile tartışırken karşı tarafı tutuyor, kendine demediğini bırakmıyordu. Çoğu zaman öbür saralı araya girip yatıştırıyor, yatıştırırken de hep aynı şeyi söylüyor, "Boş ver sen ona bakma," diyor geçici bir sükûnet ertesi günün bir vaktine kadar sağlanıyordu. Öbür odalarda kalan altı gencin üçü en az saralılar kadar yaralı duruyorlardı. Biri ne olur olsun ağzını açmıyor ama kaşları hep çatık dudakları sımsıkı kapalı duruyor sade geceleri dişlerini o kadar gıcırdatıyordu ki uyuyan varsa uyanmamasına imkân olmuyordu. Dişlerini gıcırdatırken dürtüldüğünde de bir şey değişmiyor, hafifçe başını sallayıp aynı tonda devam ediyor, az zaman sonra da zaten kalkıyordu. Rıza ve diğer iki genç ise bulundukları yeri kendilerine benzetmeye, benzetemediklerine de benzemeye çalışıyorlardı. Ters düşmeden şekil almada, sıçramada, takılmadan yürümede, yadırgayıp şaşırmamada tuhaf bir paye kazanmışlardı. Her şeyi kabule hazırdılar ama kabul ettiklerini önce bir evirip çevirip vücutlarına belki benliklerine uyduruyorlardı. Nasılsa hep de bir uydurma yolu bulunuyordu, olmayıp da kenarda duran yoktu. Belki bu yüzden ne kadar kabulleri çok olursa, tamam deyip ellerini uzattıkları kolay olursa olsun sanki kimseyi tam manada ikna edemiyor, benimsenemiyor gibiydiler. Dura dura yerleşe yerleşe yerlileşeceklerdi ama onlardan her zaman başka şeyler de beklenebilecek gibiydi. Rıza saydam gibiydi, ruhu yok gibiydi, söyledikleri bir makine tekrarı gibiydi. Bir an olsun Aziz'i merak etmemiş, ne yaptığına ne yapamadığına şaşmamış, bu şaşmazlığı başka herhangi bir şeye de göstermemişti. Az bir toz şeker ve zerdeçal boyası ile zerde tatlısı yapılıyordu bazen. O her ne renk olur olsun ister boyasız saydam ister sarı ister turuncu ister şekeri unutulmuş sade nişastalı su aynıydı Rıza için. Etsiz patates yemeğini her gün önüne çekişi ve ekmeği koparışı aynıydı. Bazen büyük evden gelen pide ve helvayı yiyişi, bulgur pilavını yiyişi ile aynıydı. İki arkadaşı da benzerdiler. Herhangi bir derde de güzelliğe de uğramalarına imkân yoktu ama yerleşik olmak onları ne yapıyorsa yapacaktı. Yıllarını sürdükleri yer ile ilgili anlatacak hiçbir şeyleri yoktu, ne yaptıkları ile ilgili bir fikirleri yok-

tu, soru sorulması ya da herhangi bir şeyin merak edilmesi olur ki cevaplanması şaşırmak değil de belli belirsiz duraksamalarına sebep oluyordu ama sonra kaldıkları yerden yani başladıkları yerden yani en sondan yani işaretsiz yerden yani hiçbir izin görülmediği bir yerden duruyorlar ve dahil oluyorlardı, o izsiz yeri onlara işaret eden neydi, rastgele miydi, belli değildi.

Aziz bu yalnızlığı yine de içine çekemiyordu. Sanki derine çekilecek değil de sık sık solunacak bir yalnızlıktı. Kıyas yapmaya da henüz içi el vermiyor, dünyanın tek bastonu olan meşguliyet ile yeri, kendini eşeleye eşeleye bir vakitten öbürüne taşınıyor ama aynı zihin ve ruh odalarında gezindiğini fark ediyordu.

Yazın Rıza birkaç kere çarşıya gelmesini istemiş ama Aziz bundan dehşetle kaçmıştı. Bir vakit bir şekil aldığı, insanların karşısına çıktığı yere şimdi başka bir kılıkta çıkmak da, insan görmek de, duymak da, bu ihtimal de, içini kabartıyor, kimseye görünmeden şurada ömrünün sonuna kadar kalacaksın deseler iç sızısı ile kendini kendi içine çeke çeke duracağından pek de endişe etmiyordu.

Evradı okurken, ibadete durmuşken bazen kendini benliğinden sıyrılmış ve kabından boşalmış duyuyor, namazda yana devrilecek boş bir saz kamışı gibi duruyor ama kendini izlerken benlik gene kabına giriyordu. Bir süredir kendini kendine belli etmeden izlemenin peşindeydi, önceki öğrendiklerini hep ve sürekli aklından geçiriyor, içi sızlıyordu. Bazen de kendini kendine hikâye ediyor, başından geçenleri kendine anlatıyordu ki asıl şaştığı yer hep bu oluyordu, ne anlatırsa anlatsın kendisi olayların merkezinde sanki yoktu. Olan biten ona fazla da değmeden olmuş, bitmiş ama Aziz bu tanıklığa, içinde olduğu tanıklığa hakkıyla değmemişti. Aklına en çok Baba'dan ayrıldığı ve onun arkasını dönüp yürüdüğündeki içinden çıkan yırtılma sesi yerleşip kalmıştı. Birkaç hafta boyunca bazen namazda bazen gece yatakta üç-dört kere de banyoda yıkanırken soluğu kesilmiş, hıçkıra hıçkıra elinde yanı başında hâlâ onun ve canlı sandığı hayat parçasına ağlamıştı. Ağlarken tıkanarak ağlıyor, biraz daha şiddetlense soluksuz kalacağını hissediyordu

ama ağlama da bir sağanak gibi sarsılma da bir zelzele gibi geliyor, yapacağını yapıyor ve gidiyordu. Gittikten sonra onda bazı zihin hatıraları, zihin enkazları bırakıyor, ağlarken baktığı bir eşya, baktığı bir duvar, elinden akan sular, suyun sesi ona artık hep bu hatıralarla geliyordu.

Haziran sonu onu büyük eve hizmette bulunmak üzere aldılar. Rıza ve arkadaşları gözleri hafiften aşağı çekilerek karşıladılar bu kararı. Saralılara alışmıştı, özellikle kendiyle kavgada kendini yenmek için her şeyi yaparsa Abdül ile anlaşmaya başlamıştı. Abdül bütün gün ne yapar yapsın, hemen yaptığının karşısına geçip yaptığı şeyi eleştiriyordu, bir kaşık yoğurt yese kendine, yemese kendine diyecek sözü vardı. "Ben," demişti bir kere, "insan kendini yenemez diye duydum, kendi olursa tabii yenemez, başkası olup kendimi yeneceğim, üstelik başkası beni bilmez diye seviniyorum ama bildiğim benim de elime gelmiyor, bildiğim anladığım olunca gözümün önünde değişiyor," demişti. Aziz onu yani Abdül'ü kendine bir kalp yaması gibi sevmişti. Çok göze batmadan ondan her gün bir tuhaf cümle duyuyor, kendi de onu ayıplamayacağını bildiği Abdül'e bir mahremini, olmadık bir duygusunu söyleyiveriyordu. Abdül, "Seninle insanlaşıyoruz galiba," demişti. Şimdi bu yaraların, akarların ve sızıların yanından yine kendinden eminlerin ve şaşmazların yanına varmayı canı hiç istemiyordu. Abdül ile konuşurken bazen taşın taşa sürtüşü gibi kesik ve yanmaya hazır, ısınmış sözler duyuyor, bir gizli toz havalanıyor, Aziz bunu görüyordu. Ve kırığa, yanığa, eksiğe hayran bir bakış içinde büyüyor, gözlerinin önüne çekiliyordu. Sık sık ağladığı vakitler Baba'nın o sanki hiç ayıplanmamış, bir davranışı yadırganmamış, bir sözü yere düşürülmemiş hali ile dimdik ve mağrur duruşu gözünün önüne geliyor ve tekrar şaşıyordu. Kendisi birisinin azıcık dikkatli bakışı ile sözünü de, duruşundaki dikliği de yere düşürürdü. O gülerken birisi gülmeden yüzüne baksa gülüşü midesine kaçıp saklanırdı, yürürken bacaklarından, tutarken kollarından, uyurken ve hamamda erkek olmaktan utanırdı. Baba'nın ise yüzünde daha kendine emniyetten başka bir izin sürdüğünü görmemişti, başkası gülmese de

o kahkahayla güler, başkaları üzgünse o aldırışsız çayını kahvesini içer, bir neşeli deyiş söyler, hatta iş inada binerse kalkar gömleğini çıkarıp semah ederdi. Sonra da terinden memnun, kendinden memnun, bastığı toprağın tozundan emin geçer yerine, "Hacer Bacı suyum," diye bağırırdı. Sanki hiç azarlanmamış, hiçbir yaptığına burun kıvrılmamış, "Sen gerçekten o musun?" denmemişti. Aziz, Allah'ın her günü kendine, "O çarşıdaki sen misin, Baba'nın sözünü dinleyen misin, anlar gibi yapan mısın, bu yatak senin mi, Hacer Bacı'nın, 'Aziz,' diye seslendiği sen misin, bu yemeği gerçekten seviyor musun..." diye sorar ve cevaplar, ah o cevaplar kısacık, "Bilmem, belki"ler ile bir sarmala daha sarılırdı. Bir dahaki sefere soyunmaya çalışırken dün oluşmuş bu kabuğu da soyması gerekirdi. Hayrandı emniyete, Baba'nın, kafasını sarılıp da koltuğunun altına aldığı an kendini gerçekten de ilk öğrenenlerden görüyordu. Çocuk İsa yanında tahtalarla oynayıp duruyordu, o tahtalar az ilerde bir çarmıha çakılıyordu, Yakup bir yanında hasreti, bir yanında kavuştuğu Yusuf'u ile bir arada duruyordu, dünya hem kuruluyor hem yıkılıyor, an an içinde devriliyor, bir yerden bir buzul parçası eriyip düşerken büyük bir gemi batıyor, hiç sönmeyecek gibi yanan bir ateş birden sönüveriyor, en bilindik herkesin tekrarındaki bir söz aniden unutuluyor, yüzyıllar boyunca hatırlanmıyor, dikmek için yüzlercenin uğraştığı bir taş binlerce tarafından sökülüyor, bir anlık heyecan duyarken birisinin gözünün feri inançsızlıktan sönüyor, biri kapıda beklerken beklediği az ilerde can veriyor, ahiret için yaşayanlar ve bekleyenler varken ahiret bu ahirliğinden habersiz kendini taptaze duyarak her gün yeniden olgunlaşıyor, bir üzüm asması toprağa düştüğü an üzümün tanesi de bir ağza düşüyordu. Başını ânın içinde nereye çevirse geçmiş, gelecek şimdinin içinde koyulup açılan ama hep aynı kalan bir kıvamın içinde dönüp duruyordu. Her şey ama her şey bir ipe dizili serçelerdi, yan yanaydı. Sağındaydı on bin yıl evvel denen, solunda da bin yılın sonrası vardı, hepsi de şimdiydi. Bir ipte serçelerdi.

Büyük binaya hizmete gittiğinde kendini daha dün kopmuş da koptuğu yerden ince, acı bir su veriyor gibi hissetmişti. O su

acaba kimin umrundaydı? Bu hizmet alıştığı ve sevdiği bahçe ve ahır işi değildi, zaten bahçe, ahır hatta hiçbir hayvan da yoktu. Kemaleddin Efendi'nin sessizliğini babasına benzetmekten korkuyordu, ilk gördüğü an hissettiği ve tanıdığı bu hali daha kendine, içinden olsun söyleyememişti. Ama işte bu sessizlik, onu mahveden bu konuşmama burada da hem de bina halinde, hem de makam halinde, hem de yükselen bir hal ile binada tütüyordu, sükût tütüyordu. Kemaleddin Efendi Aziz'i bir akşam geç vakte doğru çağırmış, karşısına oturtmuştu, söylemiyordu ama duruyor, duruyordu. Aziz gene baş dönmeli bir öfkeye tutulmak üzereydi, "Ben de mi saralı olacağım acaba?" derken birden ağzından, "Neden hiç konuşulmuyor efendim, neden?" sorusu çıktı. Neyse ki içindeki şiddetle hiç akrabalığı olmayan bir yumuşaklıkta sormuştu. Kemaleddin Efendi, "Ne konuşalım oğlum, ne biliyoruz ki, uyduralım mı, yalan mı söyleyelim?" demişti. Biraz durur gibi olup, "Tasavvuf bir kuru laftır, bütün bu sözler kuru laftır, amma bunu yapanların işi yaştır," demişti. Aziz gene de, "Hiç dilimiz açılmayacak mı, hiçbir şey öğrenemeyecek miyiz, bunca emek neye peki?" deyince de, "Daha beter olmamaya," demiş, sonra da, "Bir şey başka bir şey için yapılmaz, hesap yapma, karşılık bekleme, verilirse bile alma," diye eklemişti ama Aziz sıkıntı ile, "Biz Allah'ı aramıyor muyuz?" deyince Kemaleddin Efendi de, "Oğlum, arıyorsan bile bulup da n'apacaksın ha bulup da n'apacaksın?" demiş ve çıkmasını işaret etmişti.

Hizmeti mutfakta başlıyordu, turşu yapmaktan helva kavurmaya, çay demlemekten, şerbet için demirhindi dövmeye uzanıyordu. Sonra hasır tamiri, kilim tamirinin elinden geldiğini söylemekle işler önüne yığıldı, uzun müddet bunlarla oyalandı. Gelen giden çok değildi, Kemaleddin Efendi de pek bir şey istemeyen, yemenin içmenin de uzağında, çoğu zaman seccadesini namazdan sonra üzerine çekip uyuyan bir adamdı. Bazen gelen giden bir sözü koyultur ya da demini değiştirirse hemen oradan uzaklaştığını belli eden bir alakasızlığa biner, sanki gerçekten de başını alır giderdi. Odasında, tevhidhane ve meydan arasında tüm vaktini geçiriyor, ara ara kafeslerden gençlerin neyi na-

sıl yaptıklarını izleyip takip ediyordu. Yanına gelenler de sanki kendi gibiydiler, hiçbirinin fazla frapan bir şey duymaya isteği hatta bunu kaldırmaya mecali yoktu, alabildiğine sadeydiler. Aziz de bütün evradın günlük ibadetin içinde bu işlere de yetişip suyu çıkarak birkaç saatlik bir uykuya ancak varabiliyordu. Çok zayıflamıştı, otururken sakalı göğüs kafesine değiyor, uzayan saçları kulaklarının üstünde kıvrılıyordu. Bir boynundaki halka onu sanki bir arayana tanıtacak nişane gibi kalmıştı. Bazen yokluyor, halkayı inceliyor, zinciri boynundayken çekerek varlığı anlamaya çalışıyordu.

Yorgunluğun bazen bir zırh olduğunun çoktandır farkındaydı. Baba'nın yanındayken de yorulmaya koşması, elini hele zihnini meşgul etmeye can atması kendine koruyucu edinmiş emniyeti veriyordu ama şimdi özellikle üç-dört aydır yalnızlığa ve meşguliyete kendisi ile daha derinden ve yakından meşgul olabilmek için, başkalarını yanından uzaklaştırmak için koşturduğunu fark etti. Kendisi yoksa kimsenin ve hiçbir şeyin olmadığı duygusuna düşüyordu. Meşguliyet kavuşmak demekti, başkaları ile ancak yalnızken ilgilenebiliyordu, onları kendi kendineyken zihninde evirip çeviriyor, karşı karşıya gelme haline hazırlıyordu. Yoksa onlarla beraberken onları göremiyor, hatta duyamıyor gibiydi. Ancak hatıralarını, resimleri ve sesleri hiç gözden ve kulaktan ırak etmemeye, düşürüp zayi etmemeye çalışarak köşesine çekildiğinde başkasının ne dediğini de, ne yaptığını da ancak anlayabiliyordu. Kendisi ânın içindeyken vardı ama mana sanki sonradan geliyordu, oluş sonradan geliyordu, takınılan tavra, edilen feragate, küçük düşmeye, yalan söylemeye, başını eğmeye, üzülmeye... göre ne ettiği ne dediği ne yaptığı yalnız kalıp da teraziyi kurunca ortaya çıkıyordu. Oluş tekrar ediyordu, inkâr edilemeyecek bir tekrara dönüyordu. İnsanları bellerinden tutup kefeye koyuyordu, sözleri küreyip kefeye koyuyordu, davranışları, mimikleri avuçlayıp kefeye koyuyordu, kendini ensesinden tutup kefeye koyuyor, öbür kefeye de bir hal koyuyordu ya da bir tam, bir anlatılan adam koyuyordu, övülen bir hal, mahzun birini koyuyordu, gücendirilmiş sonradan arkasından ah vah edilen birini, "Riyanın kefareti ah vah-

tır," sözünü koyuyordu. İnsan genelde aşağıda, eksik, az ve hileli çıkıyordu. Benzemeye çalışıyordu: "Bir peygamber olsa benim yerimde ekmeği nasıl yer, ona uzatılmasını nasıl bekler, işi nerede başlatıp bitirir, ne zaman yorulur, yorulduğunu belli eder mi, adımlarının sesi nasıldır?" diye düşünüyor, benzemeye çalışıyordu. Hatta bir devam ipi varmış da yapışmış, görünmeden tutmuş gibi yapıyordu ve tam da böyle olduğu vakitler bir peygamber hayatı yaşıyor, daha hor görülüyor, daha aç kalıyor, daha az uyuyabiliyor, işleri hiç bitmiyor, söylemediği hiçbir şey anılmıyor, gece ağırlığından kendini tutup ensesinden kefeye koyamıyordu. Tarttığı kimseler sanki insan değil de baharat tartıyormuşçasına ince gramlara, serpintilere dönüşüyordu. Gördüğü büyük adamları bir bir gözünün önüne getiriyordu, hepsi küçülüyordu, büyük böyle bir şey değildi. Dünya büyüğü çok küçüğe yutturulan bir haptı sanki. Büyüğü ve büyüklüğü hayal edemeyen an'ın içinde hiç kalmamış olana, kendi ruhuna kendi bile seslenmemiş olana cılız bir muhataptı sadece, ama büyük o değildi.

Baba'ya, sonra Kemaleddin Efendi'ye bazı gelen giden görmüş, işitmiş olduğu düşünülenlere, yer seviyesinden iyi dediklerine yukardan bakınca hayır, "Bunlar onlar değil," diyordu. Bu yüz o yüz değil, bu söz o söz değil, bu bakış tesir etse de o değil, bu yemek yiyiş o değil, ben hiç bilmediğim görmediğim bir şeyi aslında tanıyorum, aslında biliyorum. Beni aslında o kurtaracak. Hiçbiri o değil, onlardan değil, aranan değil, bu kapılar açılan kapılar değil, buralardan bir giriş yok, bir tul-i emel var kuyruğu gökkuşağından uzun, rengi ondan canlı ama yaklaşınca, altına varınca silinen ya da çok daha uzakta olduğu anlaşılan bir şey var. Belki de güzel bir aldanış var. İçi, Baba'nın yanına gelip gidip, türlü sözü hikâyeyi işitip sanki bir aldanışı koynuna alıp ayrılırken sarılıp, "Biz de böyle mutluyuz, vallahi biz böyle mutluyuz," diyen Veysi Amca'yı andı. Baba Veysi Amca'ya, "Ya Veysi Dede ne yapacaksın kendi âşık olamayan âşık olana âşık olarak bu kervana katılacak, ne yapacaksın. Biz Allah'a âşık olamıyoruz ki, ateşin öyle tutuşanı bizde yok ki ama Hz. Pir gibi tutulabilmiş olana, yanabilmiş olana mest oluyoruz

biz de, yani daha serin bir ateşin ikinci halkasında dönüyoruz, yine de pervane oluyoruz işte. Kavuşamıyoruz ama işte kavuşanın ateşi bile bizi ısıtıyor, görüyorsun, hikâyesi, sözü, varsa yalanı bile bizi ısıtıyor, aslına nasıl dayanalım değil mi? Haklısın Veysi Dede hep haklısın biz de böyle mutluyuz. Bizi şirkte sananlar, tutulmuşu yok sayanlardır, âşığı hiç edip beğenileceklerini zannedenlerdir, kimse sen bile ben bile feda olanı unutmazken Allah unutur mu? Biz de ilk cevhere ulaşıp yanmayı isterdik, derdimiz de o ama bunlar iç içe daireler, ilk çembere kadar ulaşıp yanana, gerçek âşığa ne mutlu, sonra onun etrafında dönene de ne mutlu, sonra onun etrafında dönene de ne mutlu, hepsi bir cevhere dönmüyor mu, gücü nispetince, bu şirk midir Veysi Dedem, bak biz de böyle mutluyuz, gözümüz ne olsa gördü, aslı değilse de kurusunu gördü, yanarken değilse de sönmüşünü gördü ve onu tekrar uyandırdı, değil mi, biz de böyle mutluyuz," der kendi sözünün peşine düşerdi.

Bazen kendi ile ve içine düşenle baş edemediğinde pek çokları gibi meseleyi ve meselenin öznesini sıradanlaştırmak, küçültmek hatta yok etmek istiyordu. Hiç sevmediği bir makul benliğini Mayacı'yı yani en akıllı diye yanına çağırıyor ve herkesin bildiklerini ona söyletince ortak akla kavuşur gibi oluyordu. Ortak akıl, milyarlarcanın bir çimdik koparıp ağzına attığı, herkesin tadını bildiği ve kimseyi zehirlemeyen bu gıdasız gıda, şifasız kireç, dünyanın kremi sürülüp o anlık da olsa yumuşanıyordu. Makul benlik kabul görmüş bir tefsiri över de dini zedelemez ama o dinin peygamberini bile çatlatırken, en son çıkan otomobile en iyisi bu derken, elini en bildik bir yemeğe uzatırken uzanan başka milyarlarca uzuv ile bir ibadet ve vecd halinde oluyor, belki aklı değil de bu hali beğeniyordu. Aziz de şimdi makul benliği Mayacı ile aslında her ikisinin de sıkıldığı bir sohbete durmuş gibi herkesin bildikleri üzerinden birbirlerine akıl veriyor, iştahsız iştahsız kemiriyorlardı. Aziz aklını dinlendirdiğini, ruhunun tozunu aldığını biliyor, bilişini görmezden geliyordu. Her ortak akıl sekiz milyar yüz on dokuzuncu kez tekrarlanırken onu tekrarlayan bir ilk bilgiyi ortaya koyar gibi koyuyor ve tuhaftır o sırada sıkıntıdan ölmüyor, ortak

akıl da dünyanın her gün cilalanan bu eski mikası gene bir öne bir arkaya gidiyordu. Mayacı'ya, "Ben sade bir insanım, sadece bildiğim ve üzerinde düşündüğüm senden çok fazla," dese sanki onu daha sevecektim, çünkü içimdeki kurtlar düşecekti. Baba'nın, "Bütün bu oyun bitip de meydana çıktığımızda..." dediği bu oyunun kime oynandığından emin değilim ki. Bir an sahi ve tesirli bir söz zihnimi süpürüyor, bir an oyunun taşı tam da ayak bileğimin kemiğine çarpıyor ama bunu ona söyleyemiyordum. Doğrusu muhakkak vardı da ne kadardı, hangileriydi ve nasıldı, belli değil ki? Bütün bu insanların gerçeği bildiğine, hakikati yormamak için sustuğuna bir türlü inanamıyorum. Bunlar diyordu Mayacı'yı dikkatle süzerek, "Bunlar hakikati bilseler, değil yormak, başka şey bile yaparlar. Bilmediğini bile kolayca hikâye edenler bildiklerinde mi susuyorlar, elleri öpülürken utanmayanlar, ben oyum diyenler yalnızca Fatıma'yı Zehra'yı anarken mi edep ediyorlar?" Mayacı başını sallıyor, Aziz içinde en sevdiğini ısırmanın taze acı hatırası ile bunu düşünsem bile söylemek neden, şimdi, şimdiden sonra bunun üstüne koyacağım en gözü yaşlı ve yakarışlı şey bile nasıl duracak ki, biliyorum aşk böyle bir şey değil.

Kendiyle kalmaya ve olacağa da bulacağına da razı olmaya meylediyordu, kalbi kendine meylediyordu, aşk kendine ve yaşayacağı hayata çarpıyordu, inanç arayıp bulacağı, ikide bir kaybedeceği civasıydı, alacağı zevk kendi ile misillenecekti. Kimse kimsenin ağzındaki tadı bilmeden ha bire peynirden bahsediyordu, peynirin dedikodusunu ediyordu. Devam görünmez bir ipti, dizili değil, öğrenmeye, duymaya, heyecanlanmaya, inanmaya ama aynı zamanda inanmamaya meyli vardı, kendi ile başına üşüşen benlikleri ile ona vaat eden Kemal ile belki bir bela bulacak bu da onun hayatı olacaktı. Bu hayatı sevebileceğini hissediyordu, herhangi bir hayatı sevebileceğini hissediyor ama yalnız kalmak en çok da Allah ile yalnız kalmak istiyordu, seccade bile istemiyordu, alnı bile fazla geliyordu bazen, ettiği dua bile fazla. Evradları okurken Kemal bir köşede onu ayıplamadan izliyor, sanki geçmesini, büyümesini bekleyen, düşmelerine aldırmayan bir anne gibi yüzüne bakıyordu.

Onunla yüz yüze gelmeye utanıyordu böyle zamanlarda, ona zaman kaybettirdiğine, onu oyaladığına, söyleyecek, göstereceklerini ertelemeye mecbur ettiğine utanıyordu. Okuyamayacağı bir kitabı elinde üstelik bunu herkes bilir de sabrederken gezdirenlere benziyordu, kendi de biliyor ama hâlâ böyle geziyordu. Kendi olmak böyle bir şeydi işte. Kendi olmak kendini tanıması için bütün imkânları geri çevirmek, duyduklarını işitmemek, kendinin olduğu yere herkesten geç ve hâlâ şaşkın gelmekti.

Hizmeti hızlı görüyor, kendine kaçıyordu. Kendine kaçışını ibadete kaçıyora benzetmeye, o sandırmaya çalışıyordu. İşleri tamam eder etmez ya seccadeye kaçıyor ve saatlerce kalkmıyor, ya evradına uzanıp okur halde bir üç saat duruyordu. Bu zaman zarfında düşünüyor, kendi kuyusuna sarkıyor, kovanın içine kendini koyup kendi derinine salıyor, bakıyor, elliyor ve bunlara doyamıyordu. Kemaleddin Efendi pek bariz bir şey demese de sanki ondan memnun gibiydi. Nadiren, "Nasılsın, huzur buluyor, yatışıyor musun, gayretine maşallah," diyor, Aziz de bu uzayıp çatallanmayacak suale uygun cevapla kendini yine kenara atıyordu.

Rıza ve iki yakın arkadaşının ilişkileri bir yakınlaşıp bir genişleyen, ortak bir hedefe kendilerini nakledecekmiş gibi yapıp hedef iyice belirginleştikten sonra hemen etraftan sıyrıldıkları ve hepsi benzer şeyi farklı umut derecelerinde deneyip aynı yere dönünce gene yakınlaştıkları bir seyirdeydi. Yakınlıkları, hedefi daha iyi tanıma ve yaklaşma yollarını öğrenme zamanlarına rastlıyordu. Şu sıralarda Rıza hafif geride durmakla beraber diğer ikisi Aziz'in bu çekilme ve tefekküründeki perdeyi aralayıp asla ulaşma gayretindeydiler. Rıza daha mesafeli ve uzaktan inceliyor, diğerleri aşikâre seyrediyorlardı. Aziz olur ki derdi derinleşmek olsa Allah ile arasına ellerine ne geçerse koyacaklarını, derdi Kemaleddin Efendi'nin yerine geçmek olsa pazara çıkarılacak iplik aradıklarını, derdi sade kendini mevcudundan uzağa taşımak olsa uzağı daha uzağa çekmek ama ona çok yakında göstermek için bir optik oyunu yapacaklarını sarahatle görüyordu. Hedef hemen hep başkalaşa-

nı, uzaklaşanı kendi üç-beş adım gerilerine ve ne yaptığı bilinir bir hale koymaktı. Aziz bakışlarından, izleyip tartmalarından ve bazen ona ulaşan suallerinden kendini kurtarmak için mecnunca durmaya başladı. Ama kendi inanmayanın, ömründe inanılacak iş yapmayanın, inanılır söz söylemeyenin başkasına inanması, kanması da çok zor hatta olmaz mertebedeydi. İnsanları kandırmak bu yüzden zordu. Onların kanacak, kandığını koyacak yeri yoktu. Düz, güzel görünümlü hurma kütüğü denilenler bunlardı. Bir saf kanardı ama o da kanmak istediğine, burada saf da yoktu kanılmak istenen de. Kimse kanmadı derken birkaç ay Aziz kendine kandı. Zaten mayası vardı ve bu kadar bekletince ve kurunca baka baka nihayet kendini ona benzetti, kandı. Mecnun olmaya kandı, ihtiyacı ve isteği de kollarına birer kanat olmuştu. Böylece Rıza ve arkadaşlarına kendi ileyken görünmekten kaçındığı şeyin aslına girer gibi oldu. Yanma duygusundan ve bunun, sıcaklığın yani yaklaştığı haliyle az çok birkaç teması olmuş ama korkup geri çekilmişti. Baba'nın olmazsa başka şey de olmaz dediği yanma halini, mecnunlara emniyet edemediğinden uzak seyirde izlemişti. Birkaç çok büyük hariç yanan ve yandım diyenler bir şeyi evet kaybetmiş ama daha güzeli ve büyüğü ile de sarılmış gibi görünmüyorlardı. Yavanlık, sınanması ayıp sayılan bir terennüm halinde devam ediyordu. Baba aklı ile fazla meşgul olduğunu, dünya terazisi ile tartıp doğruyu bulmasının imkânı olmadığını söylüyordu ama Aziz yanıp gene bir şeye benzemeyenlere, yandım deyip sözü kıvamlanmayanlara bakıp geri adımlıyordu. Bir Yunus yoktu içlerinde, gerçekten ne demek istediğini merak ettiren, yoktu. Akıl belki gitmişti ama gelen de gideni aratıyordu. Sadece anlatılanlar Baba'nın anlatmaya doyamadığı, eserlerinden okuduğu o büyük yangından büyük söz ve eserle çıkanlar, onlar başkaydı, "Bilsem onlar gibi olacağım yanardağa bile atlarım," diyordu, ama Baba'ya bunu söylediğinde Baba gene kızıyor, "Ulan bilsem diye söze başlanır mı, kariyer mi bu?" diye Aziz'i bir uzun haşlıyordu. "Ya yandım diyenler gibi mevcut aklımı da kaybeder hem de patlayacak cevherim olmadığından böyle mahalle delisine dönersem, mecnunluğu da ayağa düşür-

müş olmaz mıyım, bakın bunları görmesem mesela bilsem demezdim, ama görünce diyorum, bu yangın yangına benzemiyor," der, "Baba gene onların gerçeğini bilmiyorsun, temaşa ile konuşma," diyor, başka zamanlarda çok kolay baştan attığı insanları böyle durumlarda kenara koyuyordu. Aziz ne olsa kendi başını imam kabul ediyor ve ona uyuyordu, sadece çok dinlediği, sık tesir altında kaldığı, zaman zaman da delice heyecanlandığı için sabit bir imamlığı yoktu başının, başı, ibresi kıble arayan kıblenüma gibi sallanıp duruyordu.

Bir çarşamba günü saralılardan Remzi, Kemaleddin Efendi'nin hazırlanmasını, kapıda beklemesini söylediğini yetiştirdi. Aziz gene seccadesinde oturuyordu. Birden huzuru zıpkın gibi kaçtı. "Neden, ne olacak, yoksa bir yere mi gidiliyor?" diye telaşla sordu. On dört aydır evdeydi, hiç dışarı çıkmamıştı. Bu hale yapışmış ve memnun mu değil mi bilmeden zihnine zamklı yaşıyordu. Remzi, "Bilmiyorum, şimdi meydandan geçerken arkamdan söyledi, 'Git söyle,' dedi," diye cevap verip yavaşlığını atıp mutfağa doğru topallayarak yürümeye devam etti. Yemeklerin çoğunu Remzi yapar, her gün bir yerini keser, bir şeyleri ayağına düşürür, başını çarpardı.

Aziz yavaşça doğruldu. Remzi arkasını dönüp Aziz'e biraz çabuk olmasını elleriyle işaret etti. Aziz müthiş bir sıkıntıda dertop olmuş gibiydi. Gövdesini dikleştirmeye çalışsa da sanki olmuyordu. Birden "Acaba farkında değilim de uzun zamandır böyle iki büklüm müyüm?" diye aklından başka bir panikle geçirirken azcık doğrulabildi. Yine de iki büklümdü. Üstüne baktı, ekoseli kahverengi gömleği ile yeleği vardı. Tüylerini seyreden bir horoz gibi önüne eğilerek baktı. Boynunun altını gagalayıp kabartır gibi o da eliyle yakasını düzeltti. Ayağında mesleri vardı. Gitti ayakkabılıktan kara lastiklerini alıp giydi. Kendine bakmaya, olmuş, tamam, hazır demeye dili varmıyordu ama başka türlü olmaya ve değişmeye de eli varmıyordu. Başında takkesi ile kapıya tedirgin indi. Dışarıda bir nisan günü havailiğini ve kendinden memnuniyetini fazla belli etmeden duruyordu. Kendini beğendiği bu duruşundan belliydi. Daha güzel olursa ya da tesirli birisi hemen can acısıyla,

"Ben nisanları hiç sevmem," diyebilirdi. Demesinden eksileceğinden değil ama sanatın dedirtmemek olmasından silkinerek süslerini, kokularını, baharını kısıyordu. Aziz'i görünce latifliğini az saklamak ister gibi ince bir rüzgâr estirdi. Ama Aziz anladı. Birden havanın kokusu, ışığı ve aniden burnunun ucundan geçen rüzgâr gözlerini doldurdu, içinden ah etti. Hayat önünden kayıverdi ve bir daha bakarken ah'ı bu kez çok derinden etti. Burnuna bir badem kokusu geldi. Başını kaldırdığında ileride bir yenidünya ağacı gördü, koku meyvesi olmamış ama meyveye duracağını haber veren ağaçtan müjde diye gelmişti. Bodur, tıknaz, şekilsiz yapraklı ağaca tekrar tekrar baktı. Yıl 1979, yaş on dokuz, belli belirsiz kollarına baktı, sırtındaki ağrıya, ateş gibi sıcak ayaklarına, serin, varla yok arası yapraklarının ucunu sallayan yenidünya ağacına baktı, topraktaki renk kum beji, pantolonu ile hemen aynıydı. Ağacı tekrar izlediğinde onu kendine el sallayan bir küçük kardeş gibi gördü, hemen kaldırıp el salladı. Küçüklüğü, çocukluğu, gençliği yaprakların ucunda ve neşesinde görüp bir gitmiş ya da gelmiş de bulamamış olana el salladı.

Güzel görünce dertlenenler vardı. Hatta Baba bir keresinde, "Eskiden bazı mahallelerden doğru düzgün, derli toplu giyinmiş adamlar geçecek olursa sırf bu sebepten ahaliden bazısı onlara saldırırlardı, bu pisin temize, çirkinin güzele, kötünün iyiye ebedi ve ezeli düşmanlığıdır, sanma ki geçecek. Sokakta saldırması geçse de saldırabileceği başka her yerden saldırmaya devam edecek," demişti. Aziz de güzel görünce tesir ve hayal sağanağında kalır, güzelin yanında olmaya, durmaya yetemediğini görür perişan olurdu. Ama onu indirmek veya güzel olmadığına başka çirkinleri inandırmak tabı değildi, başı eğilir, sesi kısılırdı.

Kemaleddin Efendi'nin bastonunu ve ağır adımlayışını duydu, hafifçe geri çekildi. Rıza yine koluna girmeye çalışıyor, efendi istemem diyordu. Aziz hafiften selam verip eline davrandı. Kemaleddin Efendi elini öptürdükten sonra sırtına vurup yavaş sesle, "Maşallah oğluma," dedi. Rıza Aziz'i daldaki bir kuşu izler gibi izliyor, çok kısa aralıklarla bakıp duruyordu. Aziz

nereye gidileceğinin merakındaydı, yeşil arabanın onlara doğru geldiğini görünce uzak bir yere gideceğiz herhalde diye içinden geçirdi. Arabanın önüne efendiyi özenle oturttular, Rıza arabayı kullanıyordu, Aziz arkada tekti. Efendi Rıza'ya sakin sesiyle, "Dediğim yerde dur, ben sana söylerim," dedi ve sustu. Rıza şehre yaklaşıyordu. Aziz şehre bunca aradan sonra tekrar yaklaşmakla yoğun bir çarpıntıya uğradı. Kalbi ile baş edemeyecek gibiydi. Hangi duyguyla bu çalkantılar sıraya giriyor, hangisi ile eziliyor, hangisi ile korkuyor, kendini saklama arzusunu kim veriyordu hiçbir şekilde içinden çıkamıyor, hercümercin içinde sallanıp duruyordu. Şehir, bu şehrin hiçbir şeyi ile farkında olmadığı çocukluk zamanlarındaki hali, belki şehrin değil, kendi hali gözüne resimler düşürüyor, içinde, sokaklarında hiçbir şey düşünmeden hiçbir taşı, duvarı, sözü ona değmezken onunlaydım da sonra akşam eve vardım dediği zamanlar aklına geliyordu. Şehir de her canlı ve cansız gibi sırlıydı, ya da merak edildiği müddetçe öyleydi, sır aramayana ya da sır saklamayana pek çok şey tek kat olarak bir masa örtüsü gibi açılıyor, tuhaftır bu tek kat, insanın kısmı azamına ifşa gibi geliyordu.

Arabanın penceresinden ürpererek bakıyor her gördüğü ilk gördüğü bile olsa gizli bir hatırayı açıklayacak gibi duruyordu. Şehrin iyice içine, çarşıya doğru gelince Aziz korkmaya başlamıştı ki efendi, "Şöyle kolay bir yere dur, bekle," dedi. Rıza arabayı caddenin üzerine park etti. Hızlıca aşağı inip efendinin inmesine yardımcı olurken Aziz kendisinden de bu tip yardımların umulduğunu bilmesine rağmen hep gerideki duruşunu bozamıyordu. Efendi, Aziz'e dönüp, "Gel yanıma," dedi. Aziz efendinin sağına geçti. Efendi elinde bastonu ile birkaç adım atmıştı ki etraftan koşar adım birkaç kişi gelip efendinin ellerine yapıştılar. Onları gören birkaç kişi daha aynı vaziyeti aldı. Daha on adımda on kişi olmuşlar, kafile halinde yürüyorlardı. Efendi yine konuşmuyor, eline yapışıp hal hatır soranlara bildik cevapları kısaca serpiştiriyordu. Aziz yanında eğretiden dururken efendi birden onu daha yakına çekip koluna girdi, şimdi tam çarşı içindeydiler. Dükkân önlerinde, kahvelerde oturanlar toparlandı, kimisi ayağa kalktı kimi ele yapışıp kafileye ka-

tıldı. Çarşıda alışveriş yapanlar da ya fısıldaşıyor ya gelip yanaşıyor ya az geri çekilip duruyorlardı. Kemaleddin Efendi bilindik hali ile ağır yürüyorken kahvehanelerden birinin sahibi yol kesip el öptü, bir yandan hızla çay getirip efendiyi oturttu. Fazla bir şey demeden oturan efendi çayını içerken ahali ve kafile de halka olmuş durup bakıyor efendi de bu hali tabii sayıp başını bile kaldırmıyordu. Bir de su getirdiler. Daha ziyade efendiye ve nasıl davrandığına bakan Aziz başını kaldırmaya bir tanıdıkla göz göze gelmeye korkuyordu. Ayı ve Hasan Efendi ile çarşıda kaale almama mücadelesi yaptığı ve yenilmemeye durduğu gün gözünün önündeydi. Şimdi yine onun elli adım ötesinde karşı durduğu şeyin elbisesinde bu yakınlıkta gene müthiş bir uzaklıkta kendini bir görür gibi olup kaybediyordu. Baba'yı hatırlıyordu yine, "Kendinin kendin olduğuna inandığın an yandın, inanma o sen değilsin," sözü başının, ensesinin etrafında dönüyordu. Kemaleddin Efendi'nin, "Gel Aziz, otur yanıma," deyişi ile kendine inanmayan bir gölge gibi süzüldü, nasılsa hemen yanındaki sandalyeye oturdu. Hâlâ daha başını kaldırıp da bir şeye bakmış değildi. Efendi, "Aziz," dedi, "iyi ve gayretli çocuk," dedi. Etraftan kısık sesle, "Maşallah," sesleri geldi.

Kasaba uğradılar. Aziz hemen her hafta kilimcide çalışırken para ödemeye gittiği, önceden bazı babası ile uğradığı kasaba girecekken titremeye başladı. Neden titrediğini bilemiyordu, korkuyor muydu, üçüncü farklı insan kılığında geldiği ve bunun karşılığını kaldırmaya mecali olmadığı için utanıyor muydu, hiçbir kılığından da emin değildi üstelik. Kasap Aziz'e dikkatle bakıp gülümseyerek efendiye döndü, "Maşallah ne güzel olmuş, sakal saç yakışmış, kılığı da güzel, elinize sağlık," dedi. Kemaleddin Efendi, Aziz'e döner gibi yapıp ilk görür gibi baktı, "İyi çocuk, iyi, evladım, yolda, maşallah," dedi. Kasap ve etraf da maşallahı tekrarladılar. Aziz kendine geliyor gibiydi, ayakları serinledi, gömleğinin yakasını bıraktı, bir nefes aldı, başka bir nefes içeri girdi. Kasabın kalfası, "Çok zayıflamış yalnız efendim, böyle değildi, çöpe dönmüş," dedi. Kemaleddin Efendi tekrar Aziz'e dönüp hafif tebessüm etti, "Çöp değil, çöp değil," dedi. Aziz o en büyük bilinmez toplumsal korkusundan

başını uzatmış etrafa bakmaya başlamıştı. İnsanları gördü hem de tek tek. Onları kendi kendine iken gibi komple yabana atılacak varlıklar olarak görmedi. Hemen her birinden az çok güzel ya da orta bir şey sızıyordu. Kasabın çırağı birden gelip Aziz'e, "Afferin sana, çok sevindik," deyip sarıldı. Kemaleddin Efendi bir tavuk ile bir horoz da istemiş gelmesini bekliyorlardı. Dükkâna girip çıkıp selam verenin, hatır soranın haddi hesabı yoktu. Kemaleddin Efendi aynı hali ile duruyor, iki kelime ile cevap veriyordu ama aldığını az bulan yoktu. Birden Kemaleddin Efendi tabı dışında sorulmadan kendi kendine, "Sade oturmak bile bir yol aldırır, oturduğun hiç kalkmadığın yer yavaş yavaş ezilir, değişir," dedi. Sonra, "Bak mermer taşlara, merdivenlere, basıla basıla nasıl eğilmiş, erimiş, bunu çekiçle balyozla bile yapamazsın, sade kırarsın, şekil veremezsin ama inatla yaparsın," dedi.

Kasaptan Aziz bir kolunun altında horoz, öbür koltuğunda tavukla çıktı. Kemaleddin Efendi tavuğun, horozun kıpırdanışlarına ötüşlerine hiç aldırmadan gene ağır yürüyordu. Kumaş dükkânında da durdular, efendi içeri girdi. Gene ahali çay yetiştirdi, koştu. Efendi birkaç kumaş seçti, Aziz'i de eliyle işaret ederek gösterdi. Aziz hayvanlar koltuğunun altında kapının girişinde bekliyor, horoz ötüyor arada da öbür kolundaki tavuğu gagalamaya çalışıyordu. Dükkân sahibi, "Biz diker göndeririz," diye aralarındaki işi bitirdi, çıktılar. Efendi peynircilere, yağcılara, zahirecilere de girerek istediklerini alçak sesle söyledi. Kimi yarın, kimi akşama, kimi öbür güne yollarız diyerek bağladılar. Efendi yorulmuş gibi çarşının ortasında durdu. Birisi elinde ahşap bir sandalye ile koştu, efendiyi oturttu. Aziz de kolunda hayvanlar ile yanı başında ayakta duruyordu. Çevreleri kalabalık, seyir zengin, söz az, ama çevrili oldukları başka şeyler var gibiydi. Aziz kulağının dibinde ötüp duran horoz, kıpırdanıp duran tavuk ile etrafa arada başını kaldırıp bakabiliyor ve karşı gözlerde kendi aleyhine bir şey göremedikçe bakışları munisleşiyordu. Birden kalabalığın içinde anası ile babasını gördü. Ona bakıyorlardı. Aziz önceden düşünse çok tedirgin olup şaşkınlaşacağı sahnenin içinden onlara sükûnet-

le baktı, anasının da babasının da yüzlerinde bir sertlik yoktu ama bir uzun mesafe vardı. Aziz anasının çıktığı karnına baktı, bir vakit durduğu o yere, sonra oraya geldiği babasının beline baktı, bir vakit durduğu yere, sonra arkalarındaki zahire dükkânı önünde buğday tanelerine baktı. Bir vakit durduğu, olduğu yere, sonra toprağa baktı, eski yerine, sonra havaya, içinden akan su sesine baktı, sonra indiği yere ilk kimdeyse ve kimden indiyse başını kaldırıp ona baktı görmeden, içine birkaç güçlü kalas çakıldı birden. Ne güzeldi, "Ya daha önce," demek ve bir darının içinden geçmek, toprağı nerde olsa, saçları, kundağı olarak görüp tanımak ve onu ilk bebek battaniyesini seneler sonra görmüş gibi kucaklamak, havanın katlarına başı dönmeden çıkmak ve en küçük bir rabıtayı dünya zünnarı saymayıp sade temaşa etmek.

Ana babasına tekrar baktığında kendini müstakil, gökten ağmışçasına serazat, hür ve bağsız buldu. Kendini bir ana babadan gayri oluşuna, mahzun buluşuna tebessüm eder buldu. Onlara uzaktan hafifçe bir baş selamı verince ikisi de arkadan itilmiş gibi öne kaykıldılar ve kalabalığa karıştılar.

Eylül ayına kadar Aziz kendi mecnunluğunda asılı kaldı. Bazı riyazatlardan, virdlerden sonra ağır bir baş dönmesiyle cezbesi galip gelmiş gibi oluyor, o cezbenin içinde sersemlemiş ve kendinden dışarı çıkmışken bile "Acaba bir oyunda mıyım yoksa bu gerçek mi, bu Baba'nın dediği gibi mekaniği olan bir şey mi, kurulduğum için mi dönüyorum, salladığım için mi sallanıyorum, aslında ayağım kaydığı için mi yol aldım sanıyorum," diye düşünüyor, cezbe hafifliyor ama kaybolmuyordu. Gün akşamı sabahı olmayan bir şeydi, uzamıyor kısalmıyordu. Dün ve iki gün sonranın bir farkı yoktu. Ve bu aynılığın içinde aynı kaldıkça ancak, değişebiliyordu. Çünkü değişmek suda sırtüstü durur gibi bir aynılıkta kalmakla kıyı değiştiriyordu. Bir gün öncekine ancak öyle bağlanıp uzayabiliyordu, devam ancak böyle mümkündü. Günleri tek tek dilimleyip ayırınca her gün ayrı bir baş tutuyor, dünü, dünkü hedefini, istikametini, vasıl olduğu bir duyguyu unutuyor ve baştan alıyordu. Sanki unutup baştan alıyordu, buna sebep günlerin bereketi ve yolu

olmuyordu. İki gün önceki sabahı koynunda taşıyan dört gün sonraya onu biraz büyütmüş, iki ay sonraya yetiştirmiş, kopmadan incelmeden unutmadan gelmiş oluyordu. Güne değil, zamana inanmaya tekrar ahdetti.

Çarşıdan sonra tekrar dışarı çıkmadı, Kemaleddin Efendi'nin hizmetinde işleniyor, kalan zamanında cezbesine, kendine, hamağına, haline koşuyordu. Uykuyu iki saate indirdi. Bir sabah erkeninde efendi onu oturur görünce, "Gel sana safa nazar edeyim, üç yıllık yolu yükleyeyim," dedi ve uzun müddet göz göze baktılar. Efendi doğrulurken Aziz bir bulantı ve baş dönmesi ile birkaç saat daha yerinden kalkamadı.

Eylül sonuna doğru efendi bir akşam vakti Aziz'i yanına çağırdı. Aziz giderken adımlarında bir başkalık sezdi, ayaklarına baktığında onları kendi adımlamıyormuş da adımlayan bir şeye kendini binmiş gibi duydu. Bindiği şey Kemaleddin Efendi'nin tam karşısında durdu. Efendi oturmasını işaret edip hemen, "Aziz, oğlum cezben var, bunu boşa harcama, bu her zaman gelmez, kendinle kalman, uzletgâha çekilmen, kûşene ekilmen lazım ki bitesin, sana burhan izni veriyorum, şöyle dağlık, ücra bir köye gidip hele kışı orada geçireceksin. Seni erzağınla beraber ekim başında yola çıkaracağım, bir hafta sonra yani. Sonra kar basmadan gitmen iyi olur, mart sonu gibi seni aldıracağım, altı ay bir kal bakalım," deyip sözü bitirdi. Aziz şaşkın ve cezbeden dışarı kırılmış yumurtadan kabuğuna ve kendi akışına bakar gibi baktı. Akmaya mani olmaya çalışıyor ama tam akmasa da dışarıda yavaşça süzülerek duruyordu. Kendini bu hal ile tekrar oturduğu yerde buldu.

Bir hafta boyunca ufak tefek erzak düzdüler, keçe battaniye, keçe başlık ve keçe terlik koydular. Kahverengi gömleğine benzeyen gri bir gömlek ile çarşıdaki kumaşçının göz kararı diktiği kahverengi pantolon ve ceketi de koydular. Aziz birkaç kitabı, evradları, ekose gömleği ve bej hırkası ile arabanın önüne oturdu. Arabanın bagajında çuvallarla bulgur, nohut, fasulye, pirinç, teneke ile peynir, tereyağı, zeytin, çay, şeker ve biraz kavurma vardı. Eşyalarını üstünü başını koyduğu bordo renkli suni deriden bir bavulu da arabanın arka koltuğundaydı. Sabah

dokuz olmadan el öperek dua ile ayrıldı. Ayrılışı o kadar ani olmuştu ki boğazı yeni kesilmiş de genzine kan sızıyormuş gibi on saniyede bir yutkunuyor, başını geriye atıyor ama iyileşmeye mi ölmeye mi çalışıyor, bilemiyordu.

İspir istikametine geçtiler, Aziz tabelalarda bazen yazan yazıları okuyor, nüfusu rakımı öğrenip de bir şey yapacakmış gibi aklında tutmaya çalışıyordu. Dört saatlik kıvrıla büküle taşlı bozuk dağ yollarından geçtikten sonra Pazaryolu tarafındaki iyice içerlek, hiç yolu olmayan köy tarafına arabayı vurdular. Gölyanı, Pamukludağ, Hacılar derken Ayçukuru diye bir köyde durdular. Arabayı kullanan adam hemen hemen çok az konuşmuş, Aziz birkaç bir şey sormaya çalıştığında da hep bilmediğini söylemişti. Köyde çok az hane var üstelik çoğu da boş gibiydi. Hafifçe tırmanışa doğru sağ tarafta kalan küçük minareli beyaza boyalı bir camisi, dumanı tüten birkaç kerpiç ev de çevresindeydi. Köyün ortasında pek de cılız olmayan bir dere, yukarı doğru sağda bir ağıl, genelde sağ tarafa yapılmış ufak evlerle, birkaç ev daha vardı. Arabayı kullanan adam arabayı sokamadığı, ağaçların ve engebenin mani olduğu yerde pes ederek durdu. Bir şey demeden bagajı açıp erzak çuvallarını indiriyor, Aziz de mecburen ona yardım ediyordu. Biraz sonra yanlarına camiden çıkmış imam geldi. Hallerini bilir gibiydi, selamlaştılar. Dumanı tüten evlerin biraz ilerisinde bir yeri eliyle üstünkörü işaret etti. Ellerinde yüklerle tırmanmaya başladılar. Tepede o iki dumanlı evin epey yukarısında tek katlı eski bir köy evi vardı. Arkalarını dönüp baktıklarında aşağıda kalan imam burası der gibi bir işaret yaptı. Aşağıya, arabadan eşyaları taşımak için üç sefer daha yapıp soluk soluğa durduklarında gelen imamın elinde anahtar ile kapıyı açtığını gördüler. Araba kullanan adam bir an evvel ayrılma telaşını artık gizlemeye gerek görmeyerek hiç uzatmadan, "Hayırlı günler," deyip ayrıldığında Aziz dağ başında yuvadan atılmış bir leylek gibi birden tek ayağının üstünde kalakaldı. İmam anahtarı uzatıp Aziz'i içeri çağırdı, "Bak," dedi, "bunlar kandiller, mumlar çeşit çeşit," diyerek çoğu yarıya kadar yakılmış eğri büğrü, inceli kalınlı beyaz mumları ve iki tane gaz lambasını işaret etti. İçerisi şim-

diden karanlıktı, Aziz evin loş ışığında yüzeyi perdahsız, eğri büğrü, beyaz boyalı duvarları gördü. İmam, "Ben sonra uğarım, istersen yatsıdan sonra görüşelim," deyip hızlıca uzaklaştı.

Aziz kapıyı arkasından kapatıp evin içinde kalmaktan korkuyordu. Bütün vücudu bir titreme geçirdi. Hızla kapıya çıktı. Yavaşça akşamüstünün gölgeleri geliyordu parça parça, parçalar sonra bitişecekti. Karşıda uzakta görünen dağlara baktı, boş kıraç aşağılara baktı. Köyde geçkin bir sarı ile taş rengi hâkimdi. Şimdilik tek tük yeşil bazı ağaçlar da kışa yüzlerini dönmeye başlamışlardı. Ev hemen toprağın üstünde çok iğretiden yapılmışa benziyordu. Dışarı çıkıp evin etrafında hızlıca bir döndü. Bakacağı hiçbir şey yoktu. Kapıyı kapamadan tekrar içeri girdi. Korka korka adımlamaya başladı. Hemen sağda küçük denecek bir oda vardı, çok küçük penceresi dışarı bakıyordu ama pencere epey yüksekte olduğundan otururken dışarıyı görmeye imkân yoktu. Ayakta hatta ayakuçlarına yükselerek baş hizasından az çok dışarı görünebiliyordu. Odada pencerenin karşısında iki-üç kişinin oturabileceği sert ahşaptan, üstüne eski minderler konmuş bir sedir ile yerde odayı kaplayan eski bir halıdan başka bir şey yoktu. Odanın pencereye göre sol tarafında ise üstü kapkara bir ocak vardı. Evin bu açık ocakla ısındığını anladı. Odadan çıktığında karşısında daha geniş bir oda daha buldu. Bu odada hiç pencere olmadığından etraf iyice karanlıktı. Gözleri seçmeye zorla alışarak geri çekile çekile odaya bakmaya çalıştı. Yerde hasır, odanın solunda solgun sarı renkte bir koltuk, koltuğun üzerinde de katlanmış duran seccadeye benzer bir şey vardı. Odanın zaten kapısında dururken hızla kendini geri çekti. İki odanın arasından evin küçük ensiz, on adımda bitecek koridoru çelimsizce duruyordu. Çekinerek ve koridorun iki kanadı üstüne kapanacakmış tedirginliği ile on adımı adımlayıp simsiyah bir ocağın ve yerden fazla yüksekliği olmayan taştan bir tezgâhın olduğu karanlık mutfağı gördü. Hemen yanında eski ve dökülen bir kapı vardı. Kapıyı yavaşça çekmeye çalıştı, kapı yapışmış gibi yerinden çıkmıyordu, zorlayıp kuvvetle asılınca kapı yarıya kadar açıldı ve ciyaklayan birtakım seslerle simsiyah birkaç iri fare ayaklarının arasından hız-

la koşup geçti. Aziz korku ve tiksinti ile sapsarı dış kapıya koştuğunda farelerden birinin de kapının ağzında fütursuzca durduğunu gördü. Bir müddet bakıştılar. Aziz tansiyonunun düşüp bayılacak gibi olduğunu fark ediyor ama burada bayılmaya cesaret edemeyip yine de ayakta sallanıp duruyordu. Gözü bir yandan kararan havaya dalıyor başını yere eğince fare ile kaldığı yerden devama duruyordu. Fare kıpırdar gibi olunca Aziz dışarı gideceği düşüncesi ile kapıyı uzaktan kolu ile biraz daha açmıştı ki fare ağır ağır içeri girdi. Tuvalet olduğunu düşündüğü çıktığı yere doğru aheste adımlıyor, arada da etrafa meraklı nazarlar sarkıtıyordu. Aziz birden faredeki ehilliğe, emniyete sığınıp kalacak kadar süfliye müntesibi oldu. O kadar ki onu arkasından seyredişinde bir hatıra, bir tozlu renk kaldı. İçeri odaya doğru tekrar yürüyüp camın dar pervazındaki mumlara uzandı, bir yandan kibrit arandı. Kibrit bulamayışına yine panik içindeyken pervazın en dibinde eski iri bir mutfak çakmağı gördü. Eline alıp bir üç derken mumlardan birini yaktı, mumun fitili ile camını çıkardığı gaz lambasının da birini yaktı, camı tekrar üstüne geçirdi. Sedire oturmaya bile çekiniyordu. Yanan mumun alevi ile oda daha da ürpertici olmuş, duvarlar her dilden resmedip konuşmaya, her şeyi kendi bildikleri, tanık oldukları şekilden anlatmaya başlamışlardı. Kandilin arkası başka bilmediği bir dinden tasvir çıkartıyor, mumun arkası ve üstü onu titrek bir duaya teşvik ediyordu. Aziz'de kendi bildiğine yönelecek kuvvet çok seyrelmiş, her resme inanacak, dünya ne deseler, hangi hikâyeyi masalı devşirseler çıkmamacasına hikâyenin içinde kalacak ve dahil olduğu hikâyenin adamı olacak çaresizliğe mıhlanmıştı. Sonunda aslan da parçalasa kurt da yutsa bir hikâye olmaya ve hızlıca sonlanmaya, kendinin de pek çok şey gibi anlatılagelenlerden biri olduğuna inanmaya ve bu inançtan da kurtulup hiç olmaya derin, içini söken derinlikte ihtiyacı vardı. Ağlamaya çalıştı ama o kadar teyakkuzda ve tedirgindi ki bir damla gözyaşına hasret gözpınarlarını elleyip elleyip eli kuru ve boş yanına düşüyordu.

Valizini açmaya çalıştı, iki, üç kitabı geldi eline, siyah tespihi, hasır seccadesi, birkaç parça kıyafeti yan yana dizdi. Tanı-

dıklarıyla karşılaşmak bir nebze daha iyiydi. Erzakları da kapının hemen yanında duruyordu, onlara el sürmedi. Mutfağa girmeyi, hele tuvaletin önünden geçmeyi gözü yemiyordu. Kolundaki saate baktı, daha beşe geliyordu. Anahtarı alıp dışarı çıktı, ayağı sert toprağa değdi. Havada hiçbir koku yoktu. Toz bile, hava bile, bulut bile kokmuyordu. Aşağıdaki dumanı cılızca tüten evlere doğru yürüdü. İki birbirine yakın ev görmek, kendisinden daha uzakta olsa bile azcık emniyet verdi. Aşağı doğru yürüyüp evlerin yanına geldi, birinin etrafında dolaştı, kapısına kadar yaklaştı ama ses soluk diye bir şey yoktu. Kapısını, eliyle kapıya vurarak çaldı. Epey bekledi, tek ses işitmedi. Öbür eve doğru gitti, onun da etrafında dolaştı ve içerisinde sanki kendi mumu gibi cılız bir ışık gördü. Hemen kapısını çaldı, çaldı, kapı yavaşça açıldı. İki büklüm, kuş kadar kalmış yaşlı bir kadın gözlerindeki feri ziyan etmek istemez gibi başını kaldıramadan eğik haliyle kapıyı açtı. Aziz hemen, "Teyze ben de şuraya geldim, burhan iznindeyim, efendi yolladı, keşke senin yanına yollasaymış, ne güzel beraber otururduk," diye hızlıca biteviye söyledi. Kadın geriye doğru yaylanarak Aziz'e baktı, şaşılacak kadar yumuşak bir sesle ve belli ki kulakları iyi duyarak, "Oğlum oraya bazı gelir kalırlar, şimdi sen mi geldin, üç-dört senedir boştu," dedi. Aziz birini hem de böyle yumuşak sesli bir nineyi bulduğuna memnun, "Nine eve alışmam hemen zor bu akşam sende kalayım mı, koridorda her yerde yatarım, hiçbir şey istemem," diye yalvararak hızlıca söylerken daha yaşlı kadın başını iki yana sallıyor, "Oğlum olur mu hiç, bu eve erkek alır mıyım, kırk senedir dulum, çocuğum da olmadı, hiç eve erkek almam ne olur olsun, hiç olur mu?" diye tekrar tekrar söyledi. Aziz ümitsizlik içinde, "Ben sana evlat olayım nine her işini yaparım, yeter ki beraber kalalım, benim ev çok fena, fareler var, penceresiz, soğuk, mutfak bir kara ocak," derken nihayet ağlamaya başladı. Ağlamayı becerebilmesine şaşırarak bir yandan ağlıyor bir yandan gözlerini silip silip elindeki yaşa bakıyordu. Ağlayabilince ferahlayacağını da anlayarak daha şiddetli ağlamaya başladı. Kadın kıpırdamadan duruyorken, "Ağla oğlum ağla, zaten seni buraya bol bol ağlayasın diye göndermişler, in-

san yalnızken güzel ağlar, ben kendimi bildim bileli ağlıyorum. Bazen öğleden sonra başlıyorum akşam okunurken bırakıyorum, iyi oluyor, sen evinde, ben evimde ağlayalım. Herkes gülerse ne olur, birileri de ağlayacak o da bak sen ile ben," deyince Aziz bu kabule birden sustu. "Şu evde kim oturuyor nine?" diyerek öbür evi gösterdi. Kadın bakıp, "Orada da benim eski ehlim oturuyor, birbirimizi hiç görmeyiz, o da pek çıkmaz, camdan bazen görsem başımı çeviririm, bana imam bazen erzak yollatır, çok seyrek, bir-iki de köyden bazen elindekinden veren olursa olur, çoğu zaman olmaz. Senin erzakın vardır şimdi, ondan bana da getir, kapıdan ver, güzel oğlum," dedi. Aziz, "Peki," deyip kapı kapanırken ayrıldı. Öbür eve tekrar yaklaştıysa da ninenin anlatışından bu evde oturan eski kocasından da pek hayır olmayacak gibiydi, yine de pencerenin önünden geçti, baktı ama tek kıpırtıya rast gelemedi. Camiyi uzaktan görünce o tarafa yürüdü. Ufak, kendi evinin minare çıkılmışı gibi görünen, dış duvarı açık yeşile boyalı camiye beş dakikada yaklaştı. Eğri büğrü taşlardan diz hizasında bir sözde duvarla çevriliydi. Bahçesinde yabani ot bile yoktu. Açık sarı bir yeryüzü rengi, sert çehresiyle eşilmez, kazılmaz bir beton gibi duruyordu. Kapısı ahşap rengi, birbirine çatılı kafes şeklindeydi. Kapının sağ üst köşesinde caminin adı, yaptıranı ve on yedi yıl öncenin tarihi yazılıydı. Dışarıdan görülen pencere boyutları ve şekilleri birbirinden farklı farklıydı. Kapının az ilerisinde birbirine bitiştirilmiş iki de sandalye vardı. Kapıyı açıp içeri girdiğinde yerde ufak tefek birbirine bitişik olmayan halı parçaları, farklı desenlerden ve renklerden birbirine eklenmiş kilimler gördü. Mihrap gösterişsiz, tavanda birkaç kandil, kenarlarda gaz lambaları vardı. İçerisinin karanlığını tekrar fark eden Aziz eve gitmeye davrandı. Arkasından on beş dakika sonra ezan okundu. Tepeye doğru hızla tırmandı, evine geldi, kapıyı hızla açtı. İçeride yanık bıraktığı mum epeyce erimiş, her yanından sarkanlarıyla görkemli bir geçmiş inşa etmiş gibi kısalmış boyuna vakarla fitilini eğmiş de bakıyordu. Gaz lambası da yanıyor, duvarda hikâyeden hikâyeye atlıyordu. Tuhaf bir teslimiyetle içeri girdi, sedire oturdu. Kalbi hızlı hızlı çarpmaya başla-

dı. Düşünceleri, kendine ait olduğunu zannettiği geçmişi, yakınları ve bir vakitki yakınlıkları uzun denemeyecek bir yol ile işte gaib olmuştu, ölmeden sanki tam yalnız kalmıştı. Kendini gerçek manada mezarda hissetti, kekremiş bir koku, belki farelerden gelen bayat, hayvansı ve ekşi pis bir kokuya bağlı gibiydi. Evin duvarları, oturduğu sedir, ayağının altındaki eski halı hep bu kokudan, bu maddeden mamul gibiydiler. Düşünceleri acılaştıkça kalp çarpışı aşırı derecelere varıyor, her an duracak gibi oluyordu. İşin tuhafı ölmeye de korkuyordu, mezarda olmasına rağmen. Ömrü denen safhada önce kendi evinde temiz bir yatağı olmuştu, ağır da bir yün yorganı, evde pislik nedir bilmezlerdi, kedisi bile mütemadiyen yalanır yanına ıslak tüyleri ile varırdı. Baba'nın yanındaki odasını düşündü, battaniyesini, koltuğunu bordo renkli, Kemaleddin Efendi'nin orada da bir yer yatağı vardı, iki de sert battaniyesi. Şimdi bu sert düşüş bu toprağa veriliş burada, geçen ömrünü düşünmesi ve dirilişi beklemesi için miydi, topraktan çıkacağı günü ve geleceği mi, bilemedi. Gene gözyaşsız sadece sesle ağladı, tıkandı, sustu. Saatine baktı bir yandan kurdu, yediye on vardı. Derin derin içini çekmeye, öğrendiği bazı şeyleri yine de hatırlamaya çalışıyordu. Yaklaşık yüz kere derin nefes aldı. Karnı acıkmıştı çoktan ama hemen yiyebileceği hazır bir şey yoktu. Kavurma tenekesini belki açabilirdi ama onu da şimdi farelerden nasıl muhafaza edecekti, vazgeçti. Tekrar dışarı çıktı, karanlıkta köyde dolaştı, birkaç köpek havlayıp üstüne yürüyünce mecbur bir değnek aldı ama köpek korkutmayı bir türlü beceremiyordu, sanki daha sinirlendiriyordu. Köpekler değneği görünce saldıramıyorlar ama deliye dönüyorlardı. Işığı az da olsa sızan bir evin kapısını çaldı. Kapıyı babası yaşlarda bir adam azcık açıp baktı. Aziz yukarki eve burhana geldiğini, bir tanışma olsun diye kapı çaldığını söyledi. Adam bir şey demeden içeri geçti, fısıldaşmaları duyuyordu. Tekrar geldiğinde, "Evde şimdi, hanım var, kız var, sonra ben seni görürüm, açsan şunu ye," diyerek belli ki şimdi ıslatılmış birkaç parça sert yufka ekmeği uzattı. Aziz yine, "Peki," deyip ekmeği aldı. Sokaklarda yürürken hamur, un ve su kokulu yufkalardan parçaları ağzına attı. Bir köpek daha değ-

neğin yanında ama baston gibi durmasından cesaretle üstüne yürümüştü ki bir parça yufka da ona attı. Hızlıca yuttuğunu görünce kalanı da bir deri bir kemik duran hayvana verdi. Yufkalardan sonra hayvan pek tekince olmasa da yanında yürüyordu. Aziz azcık çekinerek başını okşamaya çalıştı, köpek cesaretsizdi hem de alışık değildi. Yine de başını eline varla yok arası değdirip kaçıyor ama hemen geri geliyordu. Eve kadar Aziz'i takip etti. Aziz hayvanla tanışıklığı pek yeni ve emniyetsiz olduğu halde onun yanında durmasından memnundu. Eve girerken kapıyı açık bıraktı, hemen el yordamıyla çakmağa ve mumlara uzanıp telaş içinde bir mum ve idare lambasını da yaktı. Köpek kapıda duruyor içeri girmiyordu. Aziz köpeğe, "Gel, gir içeri, bu gece burada kal," dese de hayvan hiç yeltenmiyordu bile. Hava serindi ama çok soğuk değil. Bir aya asıl soğuklar başlardı. Marta kadar koca kışta burada duracağı içine tekrar heyula gibi çöktü. Ne yapacağını hiçbir şekilde bilemiyordu. İçerinin karanlığı tamam olmuştu. Valizini kapıya çekti, aralık kapıya koydu, önce üstüne oturdu, sonra içindeki bir-iki bir şeyi de çıkarıp eline aldı, bomboş valizi ikiye ayırıp içine sığamadan dertop kıvrıldı, elindekileri üzerine örttü. Köpek bir müddet sonra yakınına gelip yattı. Arada başını kaldırıp Aziz'e bakıyordu. Daha saat belli ki erkendi, belki dokuz en fazla. Gök bazen çocukluğunda dağda rast geldiği göğe uzaktan olsun benzeyecek gibiydi, koyu, derinleşen bir gri siyah, içinde çukurları ve dalgaları serilen bir gri siyah, patlayan yıldız sağanağı. Dikkatli ve gözünü ayırmadan bakınca akan, kayan, yer değiştiren ışıltısı artan ya da geriye kaçan irileşen küçülen yıldızlar, birbiri ardına kıvılcımlanan ve uzaklaşan yıldızlar. Epeyce üşüyerek uyandı. Göğün rengi daha gece rengiydi, inşallah hiç değilse üç-dört olmuştur diye içinden geçirerek zorla saatini görmeye çalıştı ama ne çare göremiyordu. Köpek geldi aklına, seslendi, anlaşılan gitmişti. Müthiş korkuya kapıldı. Tedirgin, evin içine küçük adımlarla girdi, pervazdan mum aldı, eli titreyerek yaktı. Hemen saate baktı ki daha yarıma geliyordu, akrep yelkovan içine kor gibi birbiri ardına düştü. Odada sanki hareket eden, kıpırdayan, yer değiştiren bir şeyler vardı. Küçük çıtırtılar, bir

şeyin sıyrılış sesi, çok ince bir sürüklenme sesi kulağına geliyordu. Bazen çocukluğunda, çıt çıkarmanın yasak olduğu evlerinde eşya sanki bunalmış gibi o sessizliğin içinde ses verirdi. Lamba durup dururken çıtırdar, bunu tekrarlar, ahşap koltuk ya da masa bunalmış gibi kof bir ses açığa vurur, camlar sebepsiz titrer, kapılar ise hep daha cesaretle arkasında birinin bir şeyin aranacağı sesi ve hareketi yapar üstüne de bazen pat diye kendilerini çekerlerdi. Kimse de onlara bir şey diyemezdi. Dünyadaki olan olmayan her şeye olduğu gibi bunların da açıklamaları sebepleri yapılır, koltuk ve lamba gene ses verirlerdi.

Aziz yanan mumu alıp gene aralık kapının arasına koyduğu valizine vardı, mumu yanına dikti. Görebildiği yere kadar bakışını uzatmaya çalıştı, ufak gölgeler, koyu renk tonları ve erken vakte göre azalmış yıldızlar gördü. Bütün bir haftanın ve bugünün tedirginliğinin, korkularının üstüne sevgili benliği Kemal geldi, mumun başına oturdu, Aziz'in de başını tuttu. Sanki beğenmiş gibi bakıyordu. Her eziyete, her altta kalmaya, dili tutulmaya, kaybettiği vakitlere övgü düzmeye ve onların asıl galibiyetler olduğunu anlatacak nutkuna sanki hazırlanıyor, yutkunuyor gibiydi. Ayçukuru Köyü'ne arabanın arkasında ya da önünde Aziz'in içinde ya da kucağında kalbinde ya da zihninde o da gelmişti işte. Aziz belli belirsiz gülümsedi, kim bilir kaç kişi geldim daha, arabaya iyi sığdık, derken yalnız olmadığını anlayıp rahatlar gibi oldu. Tekrar valizin içine sığmaya çalışıp üstüne ne varsa çekti ve sırtüstü göğü izlemeye başladı. Üzerine belli belirsiz bir ruh yiğitliği geliyordu sanki uzaktan. Baba'nın anlatıp durduğu hikâyedeki gibi çelimsiz, kavruk ama en iyisi diye övülen bir kervan koruyucunun bütün kervan soyulduktan, kadınların hatta erkeklerin ırzına gelmeyen kalmadıktan sonra kervan sahibinin haramilere yalvarıp, "Tamam bize olan oldu da Allah rızası için şu sözde bizi koruyacak adama da bir münasip şey yapın," demesi üstüne otuz dokuz haraminin peş peşe münasip denileni yapmalarının üstüne kavruk kervan koruyucunun kırkıncıda birden adamı üstünden atıp öbür otuz dokuzu ile beraber kılıçtan geçirişini anlatışı aklına geldi. Baba, "İşte adı maharetlidir, hem de nasıl maharetli diye kırkıncıda

galeyana gelene denir bu dünyada Aziz can, 'Otuz dokuz kere başına, ırzına gelen neydi diye kimse demez," diye güle söyleye anlatır sonra da "Ben seni canlandıracak otuz dokuz halâskârı nerden bulayım, sende de o can var ama ben önce bu otuz dokuzu nerden bulayım?" der, iyice öksüre öksüre gülerdi.

Şimdi Aziz kendini otuz dokuz haraminin yapmadığını bırakmadığı ama kırkıncıyı görünce fena yapacak kervancı gibi duydu. "Benim gücüm eski otuz dokuza yetişmez herhalde, anca sadece kırkıncı, o geçe kalan," derken gülmeye başladı. Gülerken hafif bir ses işitip başını yana çevirince köpeğin geldiğini gördü. İçini sevinç sardı. Köpek tam yanaşmadan az ötede özenle oturdu, onun oturuşundaki özen, kuyruğunu öne alışındaki incelik benliğini sardı.

Tekrar tekrar uyuyup tekrar tekrar uyanarak saati beş etti. Alacakaranlıkta kalktı, valizi içeri aldı. Köpeğe bakıp, "Sana çok güzel bir isim bulacağım, çok güzel," dedi. Evde su olup olmadığını anlamak için elinde mumla mutfağa girdi. Kara ocağın tam karşıda iri bir oyuk gibi durduğu mutfağa alıcı gözle bakınca sağ tarafta küçük bir kurnası ile koyu renkli bir borunun ucunda iri bir musluk gördü. Çevirince önce tıslayarak sonra homurdanarak sallanır gibi oldu. Açık halde sağa sola bakarken incecik bir suyun geldiğini fark edince, sevinçle musluğa koştu elini yıkadı, suyu kokladı. Pas ve demir kokuluydu ama biraz akınca geçer diye düşündü, akmaya bıraktı. Bir kova, bir teneke, bir tencere olsun hiçbir şey yoktu. Önce evi temizlemem gerek ama nasıl diye düşünüp duruyordu. Kendi erzakında üç-beş kalıp sabunu vardı sadece. Tekrar dışarı çıktı. Evin etrafında bir kuyu falan aradı, yoktu. Köpek yanı başında camiye doğru gitti. İmamı beklemeye başladı, yarım saate imam göründü. Koşup yanına acele acele hiçbir şeyinin olmadığını arap sabunu, kova, süpürge, kap kacağa ihtiyacı olduğunu anlatıyordu ki imam eliyle yavaş olmasını işaret edip minareyi gösterdi. Sonra, "Seni gönderenlerin kabahati, burası otel değil, efendinin bir vakit bu iş için yaptırdığı ev, bazı üç-beş yılda senin gibi birileri geliyor, gidiyor, bakımı yok. Bu köy toplam on beş hane, çoğu boş, hepsi on iki nüfus. Çoğu ihtiyar, fu-

kara, ne yiyip içtikleri belli değil. Ancak sana diyeceğim," eliyle ileride solda bir yeri işaret ederek "oradaki derenin kili iyidir, git oradan kil topla. Hem saçını hem çamaşırını onunla yıka," deyip tekrar minareyi gösterdi. Aziz'e de, "Hadi," dedi. Aziz namaz vaktini fark edince ilk defa kılacakmış ya da başka dindenmiş de belli etmeden kendi dininden de çok çıkmadan durumu idare etmeye çalışıyormuş gibi duydu kendini. Kekeleyerek, "Abdest almam lazım su yok, ne yapacağım bakayım," deyip yavaşça içeri giren imamın arkasında dışarıda kaldı. Birden kendini yavaştan açılan göğün altında serbest, salma dolaşan bir hayvan duygusunda buldu. Başını kaldıra kaldıra havayı koklamak, yiyecek kokusu aramak ve salma gezmek istiyordu. Ayakları hep yerde olmak istiyordu. İmamın dediği dereye doğru gitti. Gerçekten de sığ ama altı taşlık, temiz bir dere gördü. Sevinçle etrafına bakıp kimsenin olmadığına emin olunca üstünü başını çıkarıp çocukluğundaki gibi dereye girdi. Sevinçten haykıracak gibi olmuştu, suyu ve dibinden aldığı taşı öpmeye başladı. Başını kenardan kil alıp hızlıca üç-beş kere yıkadı. Islak saçları ipek gibi düştü. Sakalını da kille yıkadı, kendini, her yerini yıkarken suyu öperken hırıltılı sesler çıkarıyor, dereye bakmaktan gözleri kamaşıyordu. Yarım saati geçkin suda durduktan sonra birisi gelir de görür korkusuyla istemeyerek sudan çıkarken, çamaşırlarını gördü, uzanıp onları da kille derede yıkadı. Hızlıca çıkıp gömleğini pantolonunu, hırkasını giydi. Yarın da bunları yıkamaya getireyim başka şey giyip geleyim diye içinden geçirdi.

Eve varınca içeride sabaha rağmen mum yakmak ihtiyacını gördü, eski küçüklerden birini yaktı. Mutfaktaki çeşmeye gidip suya baktı, gene kokladı, daha kokusuz ama hâlâ bayat ve kekremiş bir su buldu. İçilmese de bari temizliğe yarar diye düşündü. Gene dışarı çıkıp bütün köyü dolaştı, her kapıyı çaldı. Karşılığında biraz bayat yufka ekmeği, birkaç mum ve paslı iki teneke, bir de kuru çalı çırpıdan yapılmış süpürge buldu. Bir kadın arkasından seslenip içinde birkaç eski yırtık bez olan boş bir peynir tenekesi daha verdi. Eve bunlarla geldiğinde erzakındaki sabunlardan birini dörde bölüp tenekenin içine attı üs-

tünü suyla doldurdu. Öbür tenekeye de gene sade su doldurdu. Çalı süpürgesine doladığı eski bezi sabunlu tenekeye daldırıp çıkarıp evi su içinde bırakarak sildi. Bezi arada öbür tenekede yıkıyor, az ve derinden de olsa bir sabun kokusu alınca az çok evcilleşiyordu. Eşyaları kapının önüne çıkarıp gün ışığında baktı. Minderlerin ve içindeki samanların epeyce kemirilmiş olduğunu, sarı koltuğun da kumaşının delik deşik olduğunu gördü, halı da perişandı. Hepsini söküp minderlerin içini de atıp kumaşların yüzü elinde tenekesiyle dereye gitti. Minder yüzlerini orada derede kille yıkadı, epeyce kili de tenekeye doldurup eve getirdi. Halıyı da bu kille yıkadı. Yorgunluktan ayakları titremeye başlamıştı ki eski çakısıyla kendi erzakından peynir tenekesini açtı, yufka ile biraz yedi. Daha ilk lokmayı atıyordu ağzına ki akşamki köpeği ile göz göze geldi. Onu da az çok doyurup nihayet sallanan kuyruğuna baktı. Köpeğin sarı boz bir rengi, koyu siyaha varan gözleri ve epey uzun kirpikleri vardı. Öğlen okunurken yufkası elinde uzun uzun pek de tesirli okunmayan ezanı dinledi.

Bir hafta boyunca sabah beşte kalkıp bütün gün çalışıp evi az çok derleyip toplamaya çalıştı. Yanına gelen giden hiç olmamıştı. Ona süpürge ve bez veren kadın köyde en anlayışlı kişi gibi duruyor, Aziz ne istese ona benzesin benzemesin bir şey uydurmaya çalışıyordu. Aziz kazma, kürek istediğinde de ne yapacağını sorup varsa hemen veriyordu. Aziz'e, "Az işlerin bitsin gel bahçeye sana yufka ekmeği yapıp pişirmeyi öğreteyim," demiş, Aziz de sevinerek, "Peki," demişti.

Her sabah derede yıkanıyor, bir şeyleri de yıkamaya doyamıyordu. Erzaklarının tamamını evin önünde kazdığı derin bir çukura gömmüş, peynir, yağ ve kavurmanın bozulmasına mani olmaya, hem haşere ve fareden korumaya çalışmıştı. Kadından öğrendiği gibi açtığı tenekenin üstüne de çok ağır bir taş koymuştu. Tuvalete de dört günün sonunda tam öğle vakti dışarıda epey gürültüler yaptıktan sonra elinde mumla girmeye cesaret edebilmiş, sabunlu su, çalı süpürgesi, kil ile elden geldiğince temizlemiş, büyük ağır bir taş ile de kuburu kapatmıştı. Nasıl gireceği değil, kimin çıkacağı umrunda olduğundan

bunu derdin büyüğü saymamıştı. Dışarıda, köyde nerede duldada ıssız bir duvar dibi, bir taşlık görürse hacetgâhı orasıydı. Bu serbestlik, cebinde yumuşak iri yapraklar, kaygan pürüzsüz taşlar, geçen gün hızlıca işediği bir duvarın yanından tekrar geçip iz araması ve bir şey fark ederse selamlaması hoşuna gider olmuştu.

Hâlâ kapıda valizin üstünde yatıyor, ama giderek serinleyen havaya karşı artık üstünde iki battaniye oluyordu. Köyde birkaç kez karşılaştığı imam, "Camide görmedim seni," der demez Aziz de, "Öyle mi?" diyor arkasından da kurulmuş gibi, "Kasabaya giden olursa beni de götürsün, alacaklarım var," diye ekliyor, imam da, "Tabii," deyince selamlaşıp ayrılıyorlardı.

Ekimin on birinde yine bir sabaha karşı kapının yarı açık eşiğinde üşüyerek uyumaya çalışıyordu ki gök gürlemeye, başını kaldırıp seyrettiği bir hafta öncenin yıldızlı seması şimşeklerle çizilip çizilip yırtılmaya başladı. Önce bir toprak kokusu sanılan ama daha yağmur yere düşmeden her yeri saran toprak kokulu yağmur kokusu geldi. Aziz, peki bu kokudaki toprak nerede, derken şimşekler birbiri ardına ara vermeden gözünü almaya başladı. Birkaç dakika sonra o, seslerin en güzellerinden önce yavaş bir yağmur sesi, sonra sıkı bir sağanağa dönüşerek indi. Aziz kapının eşiğinde ıslanmaya başlamıştı. İster istemez toplandı. Kapıyı kapamadan içeri girdi. Elinde sönmek ister gibi titreyen bir mum ile eve mi, kışa mı, başka şeye mi bilinmez bir giriş yaptı. Dönüp dönüp arkasına bakıyor, kapı hep açık kalsın, çıkış hep olsun, içeri ile dışarı bir olsun istiyordu. O geceyi küçük odada sedirde oturarak, sabaha karşı ise alışıldığın tersine uykuya kaçarak geçirdi. Düşer gibi uyumuştu, tam uyumamaya tutunacakken ayağı kaymış uyumuştu. Sabah uyandığında saat sekizdi. Kapı kapanmış, mum sönmüş, içerisi belli belirsiz sesler ve bariz bir sessizlikle üzerine kapaklanmıştı. Dışarıda kopkoyu renkte bir hava küçük pencereden içeri giremiyor, içerinin kurşuni rengine pencerenin çerçevesinin içinde aynı renkte bir yama gibi duruyordu. Gönülsüzce doğruldu, yine kapıya gidip açtı, yağmur azalmış ama hâlâ zayıf bir ısrarı sürdürüyor, hava sekiz-on derece birden düşmüş, rüzgâr da

bütün bunları getirenin kendisi olduğunu belli etmek ister gibi hem sesle hem görüntü ile sürekli hareket halinde, yerdekine ayrı, daldakine ayrı yetişiyordu. Kapıyı kapadı.

O hafta yağmurun olmadığı ama soğuğa yüz çeviren bir günde köyden yanına varıp bir fayda umabildiği tek kişi olan Havva Teyze'den unu suyla karıştırıp, kıvam tutturmayı bir parça tuz katıp yufka ekmeği yapmayı öğrendi. Havva Teyze eski hamurundan bir parçayı maya olarak katmış, sıcakta bekletmişti. O parçadan biraz da Aziz'e verip bunu kaybetme, hep eskiden biraz ayır, demişti. Zor olan kıvamı tutturmak, eliyle inceltip şekil vermek değil, onu eliyle yakmayacak şekilde yanan ocağın duvarlarına atıp yapıştırmak, vaktinde de çekip almaktı. Havva Teyze'nin üstü yuvarlak ekmek boyutunda ahşap bir aleti vardı, azcık parmaklarını ıslatıp onunla yapıştırıyordu.

Köyden özellikle derenin öbür tarafından bulabildiği kuru çalı çırpıyı toplayıp ilk kez o gece odanın ocağını yaktı. Bütün is pas, tüten alevler içerideydi. Dumandan perişan oluyor sağı solu açıyor, ama isi de dumanı da kovalayamıyordu, bacası yoktu. En nihayet tütme faslı bitince ya da tekrar odun atana kadar ara verince çok kısa bir zaman nefes aldırıyor, hem bir ışık hem ısı veriyordu ancak çok çabuk geçmeye dönüyor, odun, çalı atar atmaz gene tütmeye başlıyordu. Ekmeği tam o iyi halin bitimine yakın yapıştırması gerekiyordu yakmamak ve pişirebilmek için. Hazırladığı hamuru hızla elinde evirip inceltiyor birkaç taneyi birden yapıştırmaya çalışıyordu, ne kadar çok yaparsa o kadar iyiydi. İlk gece üç-dört tane ekmek pişirebildi, kalan hamuru da gene üstüne çok ağır bir taş koyarak odada bıraktı. Ekmeği güzel olmamıştı, mayası gelmemiş, sert, fazlasıyla kalın, yer yer yanmış, yer yer çiğ denecek, yenmez bir ekmek, yine de yenir yerlerini yedi, kalanı köpeğe ayırdı.

İlk bir ay havanın da güzel olması, evin işinin ve dertlerinin ruh halini ve kendini unutturacak kadar yormasıyla beklemediği kadar çabuk geçti. Kasımın geldiğini öğrenince şaşırıp öylece durdu. İçinde gizli bir memnuniyet mezara benzetip içlendiği bu yerde acaba bir mezar zamanı, yani çok da farkında

olunmayan bir zaman mı geçiyordu? Bu düşünceye niyetlenip bağlandı, onu havada tutup beni bırakma, dedi.

Kasım'ın ilk haftasından sonra hava ani bir düşüşle düştü, gün gecenin yorulduğu âna denk bir ayrıntı kadar kaldı. Renk ya solgun ya koyudan bir daha koyuyu arayan cezbede ve ısrardaydı. Aziz geldiğinden beri bir kere camiye gitmemiş, evde de namaz kılmamıştı. Daha kırk gün önce günde dört saat evrad okuyan, virdlerini tekrarlayan, seccadeden kalkmayan, gece doksan dokuz rekât âşıklar namazı kılan Aziz burhana, yani cezbesi görüldüğü için bunun sonunu alması, görmesi, kendi ve ibadetiyle kalması için geldiği bu yerde sürüsünden ayrı otlayan ve şimdilik halini eskisinden iyi sayan bir keçi gibiydi. Halini sık sık düşünüyor, "Hele bir düzenimi kurayım da, bir içim rahatlasın da, biraz sağımdan solumdan emin olayım da..." diyor ertesi güne boynunda bir ip, karşısında bir çoban bulmayınca önce tereddütle hürriyetini anlamak ister gibi iki çeyrek adım atıyor sonra anladığı nispette bir sıçrayışta nereye sıçrayacaksa oraya gidiyordu. Bu sıçrayışta tuhaftır yaradılışını buluyor gibiydi. Ama bulduğu, Baba'nın bahsettiği gibi büyük bir şey değil, kendini bir keçi, köpeğinin arkadaşı, Havva Teyze'nin horozu gibi buluyordu. Baba ona hep, "Kendi yaradılışının yabancısı olmaktan, kendine yabancı olmaktan, kendinin hasmı, kendinin en uzağındaki, uzaktakine de en özlem duyan olmaktan kurtulacaksın," diyordu. Aziz bu sözlerden büyülenirken bir de üstüne, "Bencil ol, tanrı Ben'dir," diyordu. Söz, sözler duyduğu, duymak istediği, kendi kendine bulup kurduğu, uydurduğu bütün sözler gerçekte dünyada var mıydı ya da bunlar sahiden dünyanın umrunda mıydı, hele öyle davranıldığında bir cevap alınıyor muydu, bilemiyor, bazen umuyor çoğu umamıyordu ama sözden, söylenmiş olmasından, akıldan, zihinden geçmiş olmasından büyük heyecan ve belki tek hayat tesellisini buluyordu. Yoksa bu dünya dilsizi, bu babasının ikizi, iki kelimenin üstüne basarak her neyi ise onu yükseltemeyip aşağıdan minarelere tırmananlar ile bu dünya emindi ki dönemezdi.

Mutfakta ocağın iç tarafında bir toprak testi ile birkaç toprak kap, bir de yine toprak bardak bulmuştu. Mutfağın ocağı da

odanın ocağı gibi bacasız simsiyah tütmesinden, isinden başka hayrı olmayan bir kara delikti. Ona bir baca açmayı çok istedi ise de elinde avucunda alet namına bir şey yoktu. Kocası arıcılık yapan Havva Teyze'ye kasabaya giden olur mu, beni götürür mü diye defaatle yalvarmış, kadıncağız her zamanki gibi olmayan imkânları ile bir yol aramaya çalışmıştı. Nihayet bir sabah Havva Teyze seyyar arıcının yarın gelip kocasının yazın ve baharda baktığı otuz kovanı daha sıcak başka bir şehre götüreceklerini, Pazaryolu ilçesinde başka birilerine kovanları devredeceklerini, Aziz'i de Pazaryolu'na götürebileceklerini söyledi. Aziz sevinçle tamam deyip, ertesi günü bekledi. Kahverengi takım elbisesini giyip sabah altı olmadan Havva Teyze'nin evinin yakınlarında bir taşa oturup beklemeye başladı. Saat onu geçe eski bir kamyonet geldi, Aziz hemen ayaklandı. Havva Teyze'nin arıcı kocası Celal Amca'ya kovanları yüklemesinde yardım etti, epey gayretli göründü. Beraber bindikleri kamyonette Aziz'i üstü kapalı kamyonetin arkasına, kovanların arasına oturttular. Çok uzak zannettiği yol çabuk bitti, bir saatte geldiler. Aziz gene hemen atlayıp kovanları yere indirdi, burnuna ince, mest edici bir bal kokusu gelince bunun dünyadaki en güzel koku olduğuna hükmetti. Celal Amca Aziz'e, "Oğlum," deyip kamyonetin durduğu caddeyi boylu boyunca gösterip, "Bunun iki arkası bir de önü var, git ne bakacaksan bak, al da gene buraya gel. Geç kalma bir saate gel," deyip seyyar arıcı ile bir dükkâna yöneldi. Aziz yol boyunca alacaklarını saymış, bir şey unutmayayım diye içinden tekrarlamıştı. Önce bu caddeyi gezeyim diyerek hızlıca ama sağlı sollu bakarak yürümeye başladı ki bir nalbur gördü, hemen içeri daldı. Soba borusu sordu, kaç tane dediler, kaç dirsek dediler, evi ocağı anlatmaya çalıştı. Mala dediler, sıva dediler, olur dedi, çimento dediler, kireç dediler, tamam dedi, kazma, kürek dediler, tabii dedi, bir de arap sabunu sordu, var dediler. Aziz memnun hepsine tamam dedi. Dükkân sahibi elindeki kâğıda yazdı yazdı, hesap yaptı, sonra kâğıdı Aziz'e gösterip, "Bak," dedi, ortaya çıkan rakamın üstünü silip ona az bir iskonto yapıp, "Aha bu," dedi, Aziz gene tamam dedi. Boruları çocuklar ve gençler indirmeye, dirsekle-

ri eski çuvaldan bozma bezlere sarmaya çalışıyorlardı. Yirmi-yirmi beş dakika geçti, işler tamam oldu ki Aziz birden panikle, "Ama amca benim param yok, ben burhandayım Ayçukuru'nda, şeyhim Kemaleddin Efendi'dir, her şeyi o alır verir, biz paraya dokunamayız," dedi. Adam, "Hangi Kemaleddin Efendi, merkezdeki mi, Horasanlı mı?" deyince Aziz, "Evet Horasanlı, tekke merkezde, ben oradan geliyorum, beni Ayçukuru'na yolladı, ev bomboş," diye saymaya başladı. Adam sıkılmış ama, "Sen oku bakayım bir Usul-ü Hamdin," deyince Aziz tekkede ezberlediği hamdi hızlıca okudu, okurken birkaç yerde daha gelmeden unuttuğu kelimelerin hatta cümlelerin yerine başkalarının da yaptığını görüp işittiği, "Vahdehu la şerike leh," deyip bir başka yerde de aynı olmasın diye, "Fa'lemennehu," deyip sırladı. Adam sırtına dokunup, "Afferim hiç kusursuz okudun, maşallah, Allah ilmini, feyzini artırsın, ne yapalım, biz de bir el vereceğiz yoksa bu işler bitecek, gençler heves peşinde," deyip kendi sözünden zevklenerek ve tarafına geçtiği yeri daha güçlü ve tercihe şayan kılmak için etrafındaki gençlere, "Bakın daha bu yaşta halvette, gezmede değil, Halvetî böyle olunur, bakın," deyip kendi sözünden gururlandı. "Ben," dedi, "Kemaleddin Efendi'yi birkaç gördüm, elini öptüm çok şükür Allah nasip etti, bir daha giderim o zaman yakında, kendi hizmetimi de, yaptığımı söylerim, senin adın ne oğlum?" diye sordu.

Aziz kırk beş dakikayı geçkindir dükkândaydı, çıktığında eli kolu hatta sırtı borularla doluydu. Yükünü kamyonetin yanına götürüp kalanını da almak için geri nalbura koştu, onları da alıp dükkân sahibinin de elini öpüp ayrıldı.

Celal Amca aldıklarına şaşarak, "Kaç para verdin bunlara?" diye Aziz'de para olduğu düşüncesini kendine yeni yerleştiriyordu ki Aziz, "Bende para hiç yok amca, şeyh alıyor alınacak varsa," dedi, ama sözü kendine çok da yetmedi. Celal Amca, "Şimdi şeyhin mi aldı?" dedi. Aziz, "Öyle sayılır tabii ki bana öğrettiği hamdi okudum, şeyhim olduğunu da söyledim, o aldı tabii," dedi. Celal Amca bir sigara yakarak, "Doğru, öyle olmuş," dedi. Sonra, "Sen pek camide yoksun ama," deyince Aziz önceden düşündüğünü hızlıca sarf etmek ister gibi, "Kendim-

le kalmam, yalnız olmam gerekiyor, cemaat eğlencedir biraz da diyorlar, evden çıkmaya bahane, birilerini görmeye bahane, görünmeye bahane, gerçek ibadet hele burhan uzletgâhta yapılır Celal Amca," deyip bu sözlerin kendinin değil de büyüklerin aktarması olduğunu bildirip karşı çıkılmasına da set çekmek için, "Böyle öğretiyorlar, hele adam içine karışacak, örnek görünecek hale gelin de, toplu namazlara o vakit karışırsınız diyorlar," dedi. Celal Amca alnını kırıştırarak bir müddet durdu, "Her iş her yerde değişik," dedi.

Aziz Ayçukuru'na dönüşte bütün malzemesini evin kapısına yığdığında, kapıyı açıp boruları içeri sokuşunda kalabalık bir işçi gurubunun içinde gibi hissetti kendini. Onlarla konuşuyor, işin önemini azaltıyor, bitmiş halini gözünün önüne getiriyor ve her an meşgul oluyordu böylece. Derde ya da derin tasaya düşmediği anlar hep bir işle çevrelendiği anlardı. Çatıya çıktı, bacaya baktı, duvarların kalınlığına baktı, anlayabildiği her şeyi inceledi. Ve evin küçük odasındaki ocağa baca yapmakla başladı. Tepesini kırdı, uç uca eklediği boruları evin bacasından aşağı ocağa kadar iteledi, ağzını rüzgâra göre ayarladı. Çimentoyu kardı, kırıkları düzeltti, tepeye ocak için de bir kısa baca yaptı, hava kararmıştı, damdan indi. Kuruması için o geceyi bir şey yakmadan geçirdi. Arap sabunu ile bütün evi sildi, kostik kokusunu derin derin içine çekti, durup durup alet edevatına bakıyordu. Akşam dokuz gibi sedire serilip ilk kez evde bir şeye tınmadan, evdeki her şeyi üstüne örterek yattı. Köpeğin havlamasıyla uyandı, gidip kapıyı açtı, hayvan doğruca yanından süzülüp içeri girdi, Aziz uyumaya devam etti.

Sonraki iki gün de işlerle, bacalar ocaklar arasında geçti. Mutfağın bacası da odanınki de içeriye gene bir miktar is pas vermekle beraber, çeker hale gelen ocak olmuşlar, ev hem ısınmış hem mutfaktaki ocakta yemek pişecek hali az çok sağlamıştı. Toprak kapta geceden ıslattığı nohutları içine biraz da kavurma koyarak pişirdi, ekmek de pişirdi, ilk sıcak yemeğini kendinden memnuniyet örtüsü üstünde yedi.

Kasım ayı geldiğinde şiddetli kar başladı. On-on beş gündür hayatla temasında, yemekle yatakla arasında, ruhu ve bedeni ile

zihninin kıvrımlarında kırıcı ve hırpalayıcı olmayan hatta kendinin farkında bile olunmayan bir ilişki vardı. Sabahtan köyde gezmeye, odun toplamaya, derede elini yüzünü yıkamaya gittiğinde de, yemek yaparken yerken de, evin eksikleriyle işlenirken de kendine uzaktan da yakından da bakmıyor, halin içinde kayar gibi yaşıyordu. Huzurluydu sanki. Bazı gece, "Ne olacak ki," diyordu kendi kendine, "işte hayatımı kurdum, bu da benim hayatım, evim, kapım var, sarı köpek hep yanımda, elimden iş geliyor, ben de böyle yaşarım, bahar nasıl olsa gelir, yaz da," diyor, "bütün gördüğüm insanlar nasıl sanki, bak hepsi bir evin içine girmiş, söylediğine anladığı kadar cevap veriyor, nesi varsa onu yiyor ve yaşıyor, bu da ömürlerden bir ömür oluyor. Vakit geçiyor, herkes ihtiyarlamış. Belki ben de arıcı olurum, hatta kışın arılarımı Mersin'e ben götürürüm, oradan bilmediğim başka yerlere de götürürüm, Celal Amca, 'Arı ile karı gezdirmezsen kaçar,' diyor, 'Ben gezdiririm, aslında kendim gezerim, küçücük arının arkasına saklanırım, güzel değil mi sanki bunlar?'" diyordu.

Nasıl olduysa hep olduğu gibi oldu, suyun kaynadığı, havanın karardığı gibi oldu. Olur ki en çok bir hafta on gün kendini, kendi beşiğini sallar da uyutur gibi yaşarken birden bir sabah başka bir güne, zihne, başka bir kalple başka duygulara uyanıyordu. En çok on gün sükûnetin ertesi kaçınılmaz bir ateşe düşmekti. Üstelik sükûnetteyken bu pek aklına gelmiyor belki sükûnet bu şekil onun oluyordu. Kendi ile tatlı konuşmanın bir ömrü vardı, bir hafta, kendini küçümsememenin bir vakti vardı, bazı on gün, yatınca uyumanın belli geceleri vardı, senede kırk gün, sokakta yürürken havayı nemi soğuğu içine her biri bir tatlı imiş gibi çekişi vardı, yaz sıcağını yaz helvası gibi mesela senede olsun mu elli gün. Ama işte bunlar asıl kaynayanın üstünde köpük gibiydiler, asıl malzeme alttakiydi, kalan değil, olan oydu. Olana kendini girmiş, olanı olmuş buldu. Hep olduğu gibi olana dahil buldu, bir gün bir şey yapmış değil, yapılmışa hem de o habersizken yapılmışa uymuş buldu.

Daha sabahtan bir ateş, huzursuzluk ateşi içinde yanmaya, sebepsiz şeylerden körüklenmeye başladı. Yattığı sedirden, ye-

mek pişirdiği kaba bir memnuniyetsizlik ipi gerildi. Yani aradan geçmeye çalıştığı vakit bakmazsa yere kapaklanacak, bakarsa canı yanacaktı. Ateş içine hızlıca girdi ve tutuşturmaya başladı. Tepeden inen evham tülden bir ağ içine aldı. O andan itibaren bakış bulanıklaştı, perdelendi ve hareketi edebilirim zannederken daraldı ve ağırlaştı, hep olan oldu. Evham kendisine yönelikti. Bundan bazen kendisinin de her şey olduğu sonucunu çıkarıyor sonra bu önemden utanıp vazgeçiyordu. Baba'nın insanı ve hayatı her şey sayışı, öyle anlatışı sık sık aklına geliyor, Kemaleddin Efendi'den duyduğu insanın cüz'iliği ve önemsizliği, püf dense uçacaklığı ile Baba'nın insanı merkeze koyuşundaki, "O her şeydir," deyişindeki her'i kavrayamıyordu. Aziz de insanı, tanıyıp gördüklerini, hele kendini gücü de aklı da yetmez, hem de ahlâksız buluyordu. Bu nasıl hazret olur ki diyordu hep, en iyisinin bile her an tökezlediği, en iyiyken bile yeni sağılmış bir süt gibi olduğu ve bozulması için sadece azcık güneşe ya da birkaç saate ihtiyaç duyulan şey nasıl her şey oluyor, nasıl hazret oluyordu? İçine bir söz düşen insan bozuluyordu, kırılıyordu, kinleniyordu, bir şey işiten hemen kendinden dışarı çıkıyor, bir bozuk yuva görünce oraya hücum eden karınca gibi bozgunculuğa koşuyordu, azcık övülse gerneşiyor, azcık geri düşse güceniyordu. Belki süt bile daha dayanıklıydı.

İnsan işte şimdi evden çıksa kapısını çalacağı kimseydi. İyisi iyi niyetli ve yardımsever Havva Teyze'ydi, ortası kocası Celal Amca, sonra da sırayla imam, tavukçu Tahsin Amca... diye gidiyordu. Bunlarla bir dünya daha, bunlarla yeni bir hayat daha, bunlarla yeni bir mesela gezegen, tövbekâr halleri ile sonsuz bir hayat... nasıl olacak aklı almıyordu. Hacer Bacı'yı düşünüyordu sık sık, onu sonsuz bir hayatta düşünüyordu, yorgun yüzü, önünde beyaz un lekeleri ile. Tamam, bir daha bu kadar yorulmayacaktı, oklavasını artık herhalde orada elinden bırakırdı, haşlanmış patates soymaktan yana yana kalınlaşmış parmak uçlarını seyrederdi ama ne yapacaktı, orada da başkasının soyduğu patatesi mi yiyecekti, efendi olup başka yorgunluğun sebebi mi olacaktı?

Fatma Bacı'yı da düşünüyordu hep, bir vakit şimdi tahayyül edilemeyecek kadar güzeldi denmişti onun için, Aziz şaşırmış, bunun en ufak bir izini bile görememişti. Şimdi Fatma Bacı, gerçekten bir zaman öyle güzelken hüküm sürdüyse, en azından bir vakit ona başka bir şeye bakar gibi bakanlar olduysa şimdiki her şeyin ve herkesin gerisine düştüğü hayatını acaba neyle taşıyordu? Bir keresinde Fatma Bacı eskiden insanlar iyi ve nazikti, böyle höt zöt değillerdi, diye dert yanınca Baba gene tıkanarak gülmüş, "O iş öyle değil Fatma Bacı, eskiden sen genç ve güzeldin, kendinden bir şey umulurdun. Gördüğün nezaket ve hoşgörü bunun içindi. Kırkını geçtin gerçeği, adaleti gördün. Neden ihtiyarlıkta agâh olunuyor zannediyorsun çok şeye, gözün açıldığından değil, aklın da artmıyor, bilakis. Hayat gerçeğine aracısız yaklaştırıldığından gözün görüyor artık, çünkü gözüne sokuyorlar. Kibar adam zannettiklerin zamparalardı, anlayışlı zannettiklerin pusuda umanlardı, kaba zannettiklerin de aslında namuslulardı. Şimdi orta yaşta bir şey yok, iyice yaşlanınca gene bir anlayış görebilirsin bazılarından, onlar da senden değil ama Allah'tan umanlar olacak. Ya Fatma Bacı ihtiyarlık zor değil, hakikat yüküdür, onlar sahi değildi Fatma Bacı, sen sahiyi yerinden kaldıramazsın," demişti.

Ama işte sanki insanın üç günlük rahatına ve hayatın su gibi havaya kaldırışına, bu suretle yorulup ayağı takılmadan yüzer gibi bir vakti itelemesine dayanamayan bir şey vardı. Muhakkak vardı. Dördüncü, olmazsa beşinci, en çok yedinci gün işte o oradaydı. İnsanın kendi kendisini zehirlediği ve bunun sakiliğini yaptığı, bir önceki günkü gibi uyuyamadığı, dün beğenerek yediği yemeğe bugün hüsran ile baktıran ve yedirmeyen, dünkü ellerini beğendirmeyen, kalan ömrünü gözünde de derununda da kaybettiren bir şey vardı. Arka arkaya gelen iyiye tahammülsüz ve bu bozgunlarla kesintiye uğrayan, kıvrıla büküle, ine çıka yol alamayan bozuk bir makinenin ikide bir kopardığı iple dikilmiş gibi kesik kesik ve eğri büğrü bir görüntü verdiren bir şey vardı. Üç gün önceki gülüşünü ona unutturan, heveslerini bir daha arayıp bulamayacağı yerlere tıkan bir şey vardı. Bir başkasına duyduğu iyi niyete de konabiliyordu bu,

kendi ile olan iyi bir mesaiye de, birini çok sevdiğinde bir müddet sonra ona bir leke sürüp kenara çekilen de oydu, yatağına bir memnuniyetle çekilse ve varla yok arası gülümsese üzerine limonu sıkan, yorganı battaniyeyi kaldırıp bizzat vücuduna da limonu sıkan ve yaşadığı kıvrıldığı yeri de, bizzat vücudunu ve tadını da ekşilten oydu.

Şimdi işte yaptığı işlerin, eve verdiği az çok çeki düzenin ve uyuyabilmenin üstüne bu sabah gelmiş belki gece koynunda yatmıştı çünkü sabah sanki onunla uyanmış, hatta gece de onun telkinlerini dinlemiş gibiydi. Çaresizce ellerini başının arasına aldı. Başını eğer eğmez çok kolaylıkla ağladı. Aslında ağlayacak halde değilken, öncesini hiç hissetmemişken nasıl böyle aniden burnu akar gibi ağlıyordu, anlamadı. Kemal karşısında ağlamasını beğeniyor, bu ağlamanın serpinti gibi geçeceğinden endişeli olduğunu da hissettiriyordu. Aziz Kemal beğensin bari biraz ağlamamı şiddetlendireyim deyince ağlama tak diye durdu. Aziz de durdu, düşünmesi, hissetmesi durdu, bir an, ne kadarsa o kadar durdu. Sonra tekrar elektrik gelince çalışmaya başlayan bir makine gibi sarsılıp hırıldayarak, ölmüş de dirilmiş rahatı bozulmuş vaziyette bazen serin bazen sıcak topraktan başını uzatıp ister istemez devama durdu. O an bütün bunların elinde olmadığını gördü, görülen hızla, tarifsiz bir hızla kaçıp saklandı.

Aziz kendini kendine karşı öfkeyle, hayal kırıklığıyla dolu buluyordu. Baba'nın arkasından hızlıca koşsa şimdi burada olmayacaktı, bordo koltuğunda oturup büyüyor olacaktı. Metaxa içiyor olacaktı, bu içini cayır cayır yaktı. Küçümsemişti Baba onu, bu düşünceyle yanmış kömüre, şekli katı gibi duran ama aslı toz olana döndü. Bu nasıl değişecek dönüşecekti, onda böyle kalmak kendini yapamamış bilmekle kendini nasıl duyacaktı, hep küçük mü, müthiş bir ağrıya ağrı bir suymuş gibi başıyla beraber gömüldü. "Beni andıkça ağzını eğip küçümsüyordur, bacılara 'Adını anmayın eşeğin,' diyordur, bacılar da beni yavaştan unutuyordur," diye aklından geçiriyor, içinin sıkıntısından bütün suyu çekiliyordu. Kendini hor görmekten yerinde duramaz oldu, odanın içinde dört dönüyor, eliyle kolunu sı-

kıyor, kolunu bırakıp boğazını sıkıyordu. Kemal karşısında hiç kavgaya karışmıyor, bakışları karşılaşınca galip gelmesini ister ve onaylar gibi iki gözünü bir anlığına yumuyor ama kılını kıpırdatmıyor, bu hırpalanmaların hep lehine olacağını, düşünce ve kendi derinine bakıp dalma ile yüzme kuvveti vereceğini savunuyordu. "Kendini döven başkasının dayağını yemez, kendini küçümseyen bunu başkasından da duyduğu zaman şaşırıp en azından şaşkınlığını belli etmez, bildiği bir şeyin bilinmesinden üzüntü duyar sadece ama sonra düşünür ki daha bilmeyen milyonlar var. İyileşir, iyileşirsin Aziz merak etme, yeter ki hastalan, yeter ki yaralan, yeter ki doktora gitme, ancak o zaman iyileşirsin, dilinde şifa bulan kediye bak, aynını yap, dilsiz ol, dilsiz acı çek ki, dilinle rezil olma sonra, o kadar hırpalan ki iyileştiğinde sevinmeye de mecalin olmasın, bunlar iyidir Aziz, sen iyiyi bilir misin, bilsen ister misin?" diyor, Aziz'in dinlemesine göre daha söylüyor ya da biraz duruyordu.

Kar şimdiden dizinden bir karış aşağıdaydı. Aziz sabah önce kapıyı iyice kürüyor, sonra dama çıkıp bacaların üstünü etrafını temizliyor, sonra da bata çıka epeyce yürüyor, kendi kendi ile içinden konuşuyor, kendine bilmediklerini öğretiyor, Kemal'i bazen de diğer benliklerini dinliyor, tesiri baskın olanın tesirinde gün geçiriyor, bazı tam aylak bazı yarı neşeli, bazı ağır hasta, bazı öfkeden kendini ısıracak kollarını koparacak halde geceye varıp ertesi gün oturup pirinç ayıklıyordu.

Hava ağırlaşınca ve soğuk, derinin üstünden aşağı katmanlara inecek kadar derinleşince eski kocası ile yakın ama ayrı evlerde başlarını çevirmeden oturan ihtiyar dul teyzeye kapıdan uğrayıp biraz erzak götüreyim, diye düşündü. Gerçi bunu, on gündür aklından geçiriyordu. Hemen her sabah niyetleniyor, erzakın ne kadar kaldığını şöyle bir gözüyle tartıyor, biraz pirinç verse biraz da yağ vermesi gerektiğini, sade kuru nohut veya mercimeğe, "Eee arkası nerde," der gibi bakılacağını düşünüyor, biraz kavurma götürse kendisinin bol bulamaç hep ondan yediğini zannedip her gördüğünde kendi hakkını yemiş gibi bakıp o ilk aldığı seferki memnuniyetin düşmanlığa devrileceğini tahmin ediyor, üstelik daha kasım ayında götürmeye

başlasa hemen on beş-yirmi günde bir olsun yoklaması ve elinde bir şeyle gitmesi gerekirmiş diye düşünüp taaa marta kadar bununla baş edemeyeceğini hesap ediyor, hâsılı bu halden de rahatsız olsa da bir türlü kıpırdayamıyordu. Yemek yerken de sık sık aklına geliyor, zaten yiyeceğim ne kadar az, nasıl dağıtayım dese de rahatlayamıyordu. En iyisi bir sabah şöyle bir uğrayıp kapıdan haline bakayım, belki bir işi vardır onu yaparım, deyip yine de isteksizce kapısını çaldı. Uzun uzun bekledi, nihayet küçücük aralıktan yaşlı kadının başı göründü. Aziz kimse hakkında çok da iyi düşünceleri olmamasına ama menfi düşündüğünden de çok kolay vazgeçecek yapıda olmasına rağmen hep geçimli olmaya ve kendini de orta yolda göstermeye çalışırdı. İnsanların dikkatini çekmek en korktuğu şeydi. Her insandan ayrı ayrı dedektiflermiş gibi çekiniyor, en suya sabuna dokunmaz kimsenin bile suyuna gitmeye çalışıyordu. Bu yüzden takındığı bir ifadesi, konuşma şekli, hatta kelimeleri ve davranış kalıpları vardı. Bunları ceketini giyer, ayakkabısını çeker gibi başkalarının karşısına giyinip çıkar, az evvel kendi boğazını sıkan Aziz'i, duvarları, gölgeleri izleyip ağlayan Aziz'i, yemeğini yaptıktan sonra ocağın en dibine itip saklayan Aziz'i o da saklardı. Bu insan korkusu ve kendini ele verme duygusu ne vakit geldi bana diye düşünse ve hatırlayabilse anasının karnının mağara duvarlarını hatırlar ve eliyle, "Çıkacağın yerde âdemoğlu görünce ekini belli etme, kaç," diye yazardı. Kendini belli etmek, en haklı ve ince olduğun konuda bile çekişme demekti. Kendini belli etmekten hiç çekinmeyenler ya kimseyi anlamayan, umrunda da olmayanlar ile kavgaya karışma heveslileri gibi geliyordu. Daha fenası her şeyin, muhatabın aklı, davranış biçimi, becerisi ne ise, ne kadarsa o kabule hazır oluşuydu sadece, başkaya aman yoktu, bilerek ökseye tutulmaya aman yoktu, ökse tanımaya aman yoktu, biliyorum ama vazgeçiyorum demeye aman yoktu, umursamamaya aman yoktu, istememeye de aman yoktu, beğenmemeye aman yoktu, hiç yoktu... bütün bu yoklukların içinde bunları talep edene bir anlamaz, en masuma en tehlikeli bir şey görmüş gibi bakan ve suçlayarak yalnızlaştıran bir bön bakış vardı.

Aziz, kadın kapıyı açınca hemen eline davranıp, "Seni yoklayamadım teyze kusura bakma, ev çok haraptı, çok işi vardı, hâlâ var, bir damdayım bir kapıda, üstelik burhandayım biliyorsun," diye söylemeye başlamıştı ki, kadın Aziz'e onun en korktuğu bakışla, dünyanın ve kuralların gerçek sahibi bakışıyla bakıp eliyle geç der gibi bir işaret yaptı. Aziz kıpkırmızı kesildi ve hemen öfke kuyusuna düştü. Ne geldim kapılara da sonraki günlerimi de her uğrayamadığım günü de temlik altına kendi elimle aldırdım, ne bunca açıklama ile karşımdakini birdenbire müdür tayin ettim diye dertten başı tutuştu. Kimi bir anlığına nezaketen o koltuğa oturtsan oturttuğun bir saniyede ceza kesiyor, bir dakikada ferman imzalıyor, beş dakikada yeni kararname çıkartıyordu. Sağ olasın beni layık gördüğün yere deyip bir bakıp oturmadan gene karşısına eşit olarak geçen yoktu. Hatta bir kere bir anlığına edinilmiş mevkii müktesep hak sayıyor, daha da kıpırdamıyor, hatta terfi bekliyorlardı. Sade tekfir kimseye yetmiyor, hükmeden, ip geçiren, hapse tıkan, küreğe koşan olmak istiyor, olabilseler dahi memnun olmuyorlardı. Zulüm en tatminsiz zevkiydi insanın, hem alışan elini çekemiyor hem ettikçe susuzluğu artıyordu. Aziz kaç defa bu bakış sahiplerine, "Lütfen böyle bakacağına beni öldürür müsün, çok makbule geçecek," dediyse de hor gören ve kestiği cezayı beğenmeyen bakışı kıramamıştı. Dünyada eline bir ateşli silah, bir kılıç geçirse ilk saldıracağı şey bu bakış olacaktı, bakışlara ateş etmek, onları doğramak istiyordu.

Ayçukuru köyündeki bir acuzecik bile nasıl böyle dünya ilmiyle donanmıştı, nasıl hayatta kalması için bilmesi gerekenleri giyinmiş de bu dünyaya gelmişti anlamıyordu. Niye kendinde eksik olanlar en bir şeye tutmadığı insanlarda tamdı da onun bildikleri, keşfettikleri başkalarının en ufağından olsun ilgisini çekmiyordu? Bu insanlar da suya ayağı değer değmez yüzmeye başlayan bir buzağı gibi, solucanı nerde bulup yiyeceğini öğrenip de yeryüzüne inmiş ve hemen çamurlu yerleri eşelemeye başlamış ördek gibi, kendini yerle yeksan edip kulaklarını da geriye yapıştırıp kelebeğin üstüne atlayan kedi gibi bir mevcutla yere inmiş şimdi de bildiklerinden şaşmaz olmuşlardı. Ama

Baba'nın söyleyip durduğu ilahideki, "Gökte uçarken yere indirdiler, nur iken adım Niyazi koydular," değildi, burda nur da niyazi de yoktu. Ördek gibi ne bildiğini söyleyemez ama ağzındaki solucanı her zaman gösterebilirlerdi.

Saniye Teyze eliyle işret ettiği Aziz'e o dünya devrilse değişmeyecek bakışı ile bakmaya devam ederek ve hiçbir şey onun bakışından ve bakış sebebinden önemli değilmiş, dünyanın harcını ve kilit taşını bu bakış ayakta tutuyormuş gibi bakmakta ısrar ederek, "Aç değildin ya," dedi. Yutkunup devam etti, "İnsan aç değilse başka bir şey de değil, ya ne, aç değilsin erzakın var, iş yapmışsın ne var," dedi. Aziz tekrar sıkıştığı cenderenin arasından kurtulmaya çalışarak aç insana hiçbir şey söylenemeyeceğini, açın da tokun halini anlamakla ömrünü geçirdiğini ve bu ömrün her karşılaşmada insanı akrep gibi sokmakla vazifeli olduğunu hatırladı ve hatırlama vaktine kendindeki bu gecikmeye hayf etti. Söz toka söylenir, dert toka anlatılır, şikâyet toka edilir... yoksa karın gürültüsü altında bir sözün hükmü, işitilirliği, işitilse ısırılıp tükürülmeme ihtimali yoktu. "Doğru diyorsun Saniye Teyze," dedi. Daha derken Saniye Teyze verilmiş hakkını bir firavun büyüsü ile değneğe çevirmiş gibi Aziz'in sırtına, "Doğruyu biliyorsun da niye eğriyi söylüyorsun, yalancı hafız," diye sesi incelerek, yükselmeye çalışıp yükselemeden havada cızırdattı. "Ver hafıza yesin, ver hocaya yutsun," diye devam etti. Aziz kapıda öylece duruyordu, gitmek istiyor ama nasıl ne diyerek ayrılacağını da bilemiyordu. Kadın, "Ben ne yiyorum biliyor musun, ot kurusu ile kar suyu, bir lokma ekmek bulsam biri getirse bitmesin diye iki lokmasını ard arda yemiyorum," diye sesini gene havayı eğri bürü çizerek sanki öbür dünyaya bir şekilsiz mektup gönderdi. "Kimsenin umurunda değil, kimsenin, dağdaki hayvanlar benden iyi," derken gözleri buğulandı. Aziz müthiş bir sıkıntı ve üzüntü ile, "Tamam da Saniye Teyze, böyle kırk yılda bir gelenin arada getirdiği ile gene de ne olur," diyordu ki kadın, "Sen getir hele, bak neler oluyor, zenginler fakirlere bakacak, sağlar hastalara bakacak, dertsizler dertlilere bakacak, dinleyecek, her gün biri iyileşir, ne olurmuş, ne olacak daha," diye söyledi. Aziz iki adım

geriye atarak, "Peki, bir şeyler getireyim," deyip arkasını döndü. Eve girince erzakı önüne dizip biraz bulgur, biraz fasulye, biraz pirinç, biraz mercimek ayırdı, her birini eski bez parçalarına sardı. Bir parça da tenekeden yağ çıkarıp onu da sardı, çay ve şeker de koydu. Hemen geri paketlerle evden çıktı. Elindekilerin ağırlığı bir buçuk kiloyu geçmemesine rağmen taşımakta güçlük çekiyor, ikide bir durup dinleniyor, paketlere bakıyor, derin nefes alıp üç-beş adım sonra gene tıkanıyordu. Kapıya ulaştığında soluk soluğa ve tarifsiz bir hüzün içindeydi, kapıyı çaldı. Kadın bu sefer hemen açtı. Aziz'in uzattıklarını bir kuşu tutar gibi şefkatle tuttu, ağzı oynadıysa da ne dediği anlaşılmadan geri kapıyı kapattı. Aziz insanlarla geçim yolunun tamamen tıkalı olduğuna, birtakım riya ve çıkar yollarına, korku belasına çarpmadan bu yollara da girilemeyeceğine inanarak her adımında da inancını pekiştirerek dereye kadar yürüyordu ama içi öyle bulanıktı ki hızını alamayıp bata çıka Köşeyolu Köyü'ne kadar yürüdü. Yolda, "Bu kadının ne yapsam bana bakışını değiştiririm, ne gayretle bu ceset doğrulur ve gülümser, ne kadar yerse yatışır, ne kadar pirince ve yağa, ne kadar una ve suya ihtiyaç var," diye düşünüyor, kendi ile ve dünya ile dünyada varlığı bilinip göze görünmeyenler ile bir vakit olup gözden yitenler ile konuşup duruyordu. Çok üşüyüp ayakları hem yorgunluk hem soğuktan ağrıyarak üç saate eve zor döndü. Ayakkabısını ve çoraplarını çıkarıp varla yok arasında canlılık gösteren odadaki ocağın yanına koydu. Mutfak ocağını da odadakini de çalı çırpı ve odunlarla yarım saatte az çok canlandırdı. İçi hâlâ alıp verirken önceki günün mayası ile yufka ekmeği mayaladı, kabarmaya bıraktı. Çay demledi. Ocağın önüne boylu boyunca uzanıp bir saate yakın yattı. Uyanınca saate baktı dörde geliyordu. Hamur kabarmış, üstü hafiften kabarcıklarla hareketlenmişti. Eline alıp aynı büyüklükte olmasına çalıştığı lokmaları çekiştirmeye inceltmeye başladı, kâfi gördüklerini ocağın bir sağ bir sol duvarına yapıştırıp bir dakikaya çekiyordu, böylece on iki tane yufka ekmeği yaptı. Hiç beklemeden ayağına çorap giymeden lastiklerini geçirip ekmekleri alıp Saniye Teyze'ye götürdü. Kapıyı alelacele üst üste çaldı, kadın

ayağını sürüyerek ağır ağır geliyordu, kim olduğunu sorup açtı. Aziz beze sardığı ekmekleri uzatıp, "Al Saniye Teyze, şimdi yaptım, afiyet olsun," deyip cevabı fazla beklemeden uzaklaştı. Tekrar eve geldiğinde dört yufka ekmeği de kendine yapıp peynir ve çayla yedi. Tekrar uyudu. Gece ona doğru uyanıp ateş ve buhran içinde giyinip köyün buz gibi kar altında sokaklarına daldı. Bir buçuk saate yakın amaçsız gezip gene eve geldi, aynı şekilde her bulduğunu üstüne sererek yattı. Sabah beşte kalktı.

On gün boyunca Saniye Teyze'nin evine gün aşırı sabah ya da akşam ekmek yapıp götürdü, bazı aralarına peynir koyup, yağ sürüp götürdü. Kadın kapıyı içeride uçuverecek kuş varmış gibi azcık açıyor elini uzatıp alıyordu. Aziz'in gözü kadının yüzündeydi. Hiçbir değişiklik yoktu, daha doğrusu, siniri ve çatık kaşları pek kalmamıştı, o kadar. Aziz'e pek bakmıyor, ağzı varla yok arası oynuyordu. Sanki bir şey demiyor da demeyişini telafi için şöyle bir-iki kelime demiş gibi oynatıyordu. Aziz Hacer Bacı'dan öğrendiği mercimek çorbasından yapıp iki-üç günde bir de onu götürmeye başladı. Bir tası kendine ayırıyor, kalanını kadına götürüyordu. Kapı yavaşça açılıyor ve eller uzanıyordu. Aziz artık yüze değil, ellere bakıyordu. Yüzde olmayan orada vardı. Sıcak çorbayı ilk uzattığı gün sıcaklığı bilmeyen elleri önce yanar gibi olmuş sonra toprak testiyi geçirdiği bütün yaşların, çağların kuvveti ve ihtirası ile gencecik eller ile tutmuştu. Parmakların ve elin üstündeki çizgiler azalmış, incecik yırtılıverecek gibi görünen derisi parlamıştı.

Aziz kışı kendine bir kavuk, bir destar gibi görüyordu. Havanın sertliği ve kıpırdatmazlığı ona teselli idi. Sakatmış da yürüyemiyormuş, dilsiz de konuşamıyormuş gibi bedeninde taşıdığı, başkasının merhamet ettiği bir alilliği o gizli bir lütuf gibi taşıyor ama merhamet eden gördü mü hemen merhamet görmeyi hak edenin çehre ve bedenine hatta sözlerine dökülüveriyordu. En güzeli, insanların görmeyi ve her yok gibi varlığından en emin oldukları bir var'a şahitlik etmek isteyen insanoğluna şahide olmaktı. Bir "hah" diyeceklerinden olmaktı. Kıvamı cıvık olmayan, ağlayıp sızlamayan, derdin ve başkalığın aşırı sertleştirdiği ve kendi üstüne yazılanı başkasına ihale etmeye

çalışmayan kabullenilmiş, yumuşak acının tahammüllü ve olgun bir nişanesi olmak daha doğrusu öyle görünmekti. İnsan çünkü hep olmayana hayrandı, kendi çok kolay saydığı ama bir türlü yapamadığını başkasında yapılmış görüp onun olağan bir güzellik olduğuna, istediği zaman kendisinin de olacağına inanmaya hayrandı. Buna herkes gibi Aziz de hayrandı.

Bunun taklitleri yani aslen memnun, görünürde muzdarip olanlar gerçek dertlinin de hor görülüp ham sayılmasına sebep oluyordu. Dertli görünmek ya da aslında derdi olsa bile onunla dertlenmeyen için bir baston, koltuk değneğiydi anca. Anlaşılmıştı ki derdi olmak da hiçti, o derdi sırtlanmadıktan ve onun istediği hali kuşanmadıktan sonra. Dert de çünkü insanın başından aşağı sarkan elbisesiydi de insan, "Ben çıplağım," dedikten sonra o esvap bir daha görünmüyordu. Halini dert olarak görmeyen hatta onda yiyip içecek, safalanacak bazı sorumluluklardan, bentlerden kurtulacak gevşek ip yerleri bulup boyunlarına zahiren geçirmiş bağlı görünümlü serbestler, serbest görünümlü bağlıların merhamet ve memnuniyetini celbediyor, hem ikram hem taltif görüyorlardı. Aziz de şimdi yalnızlığın, genç yaşında böyle dağ başında tek durmasının başkalarının merhametini az çok çektiğini, bu sebep ona pek saldırmadıklarını görüyor, köyde de başka köylerde de ince bir teselli ile karşılanıyordu. Bu ikramı görür görmez mahcup olmuş gibi başını eğiyor, verileni yiyor, halini kabul ile hem başkasını fazla rahatsız etmeyerek memnuniyet duyuruyor hem, "Bak olgun, tahammüllü bir sabır eri, Allah dostu," dedirtiyor, bunu hissettiriyor, kanaatkârlığıyla ve duyulmak istenen sözleri tekrarla görülmek isteneni göstermiş oluyordu. Başka köylere yürüyüp vardığında burhandaki yalnız delikanlı, tanımıyla mahzun yüzünü birleştiriyor, ahaliden rast geldikleri onun, "Olsun yalnızlık bana şifa, hamden ve şükren razıyım," dediği vakit rahatlıyorlar, "Olsun yediğim bana yeter, keşke daha az olsa," deyince başlarını hafifçe öne eğiyorlardı. Zihinlerine, "Bak sahici Allah dostu böyle şikâyetsiz, tahammüllü ve mütebessim olur, genç olup yaşlı gibi durur," intibaı nakşoluyor, olur da bir başka sefer gerçekten yola çıkmış, o olmaya niyetli ama yolunda

her gün bir çelme ve eziyet ile pare pare, kendisi ile de masiva ile de muharebe etmekten dikenli çalıya dönmüş birini görürler ise, "Ah sen kim yolun kim, bırak da gir dükkâna zahire sat, kendinden habersiz deccal, hak dostu sanki hiç görmedik, yarı yaşında kimleri gördük, ne yol alanlar gördük," deyip sahiciyi taşla kürekle kovalıyorlardı.

Aziz bu serazatlıktan, boyunduruksuz gezmekten fevkalade memnundu, nasıl bu kadar memnundu belli değildi ama öyleydi. Bir oda, bir ocak, bir lokma ve zihni ona kâfiydi. Yeter ki didilmesin, bir tabiat örtüsü, bir taş duvar, bir yaşlı teke gibi yaşayabilsin. Hiçbir şekil görmüyordu kendinde ve buna bazen dehşetle bakıyordu. Şimdi Baba'nın yanında olsa o şekildeydi, Kemaleddin Efendi'nin orada olsa hâlâ seccadedeydi, evinde olsa anasının görmeyi istediği köşedeydi, kendi kendineyken ise işte boşlukta hiçbir yerdeydi. Sanki zihni bir salıncak ya da esnek bir daldı da onun üstünde kendiyle benlikleri ile konuşa görüşe, etrafı temaşa ede ede sallanarak bir vakti geçiriyor ama dalda değil de yerde görülüp didinen insan muamelesi görüyordu.

Saniye Hanım'a götüreceği ekmeği yapmak, mayayı sıcakta tutmak, elbisesini yıkamak ona kâfiydi. Gece karanlıkta da hâlâ adımını atamadığı ve kapısını kilitli tuttuğu abdesthanenin yerine görülmez bir mimari ile inşa ettiği köyün bazı köşelerine, ağaç altlarına girmek, karla, yağmurla, taşla, toprakla, yaprakla, gizli bir tesisi yaşamak ona hayatının bir katmanı geliyordu. Öyle ki gece ziyaret ettiği duvar dibini sabah belli belirsiz izi ile görünce o da belli belirsiz selam veriyor, kullanıp ters çevirip koyduğu taşa hiç yanaşmadan atlayıp geçiyor, dibini birkaç ziyaretinden sonra ağacın halini seyredip aynı ağacı fazla uylamamaya çalışıyor, avuç avuç karlarla dondurduğu ve temizlediği kendini koşarak eve dönerken sanki yukardan izliyordu.

En şaştığı şey doğal insandı. Bir evin önünde iki yaşlı adamın dünya çok olağan bir yermiş, kendilerinin de orada olmaları, o işlerle meşgul olmaları çok olağanmış gibi, söyledikleri tam söylenecek şeymiş, anladıkları zaten anlatılanmış gibi söze durmaları, ihtarları, gülüşmeleri, şaşkınlıkları... en çok tuhafı-

na giden şeylerdi. Bu ne idi böyle, nasıl olurdu? Bu intibak nasıl olmuştu? Ellerinden bir şey kaymayanların elleri ne tür ellerdi? Aziz ağaçları ve taşları bile tedirgin ve müteyakkız görüyordu, yerin örtüsü bile tedirgin ve kaygandı, kedi bile kulağı ve kuyruğu ile tetikteydi, suların akışı bir gitme rahatlığıydı, nasıl olsa işte akıyor gidiyor, handiyse bitiyorum, varacağım yerin yolundayım, artık kimi neyi sularsam hükmünde iken insan, işte şu insan bütün bunların sahibi olduğu zannı ve muhkemliği ile dağa baksa dağa söylüyor, birbiri üstüne yığılı taş duvarların yanından onu ilk oraya koyan olarak geçiyor, hiçbir şeyin yapışmadığı kadar dünyaya zamklanıyordu. Dünya bu zamktan kurtulmak için her sabah, her akşam rüzgârlarla silkiniyor, yağmurlarla yıkanıyor, karla ovunuyor, titriyor, ilk hali ile yalnız, mağrur, sessiz olacağı zamanı bekliyordu.

Aziz Saniye Hanım'a yiyecek götürüp getirdikçe kendinde de bir gevşeme duymaya başladı. Bir vazifenin memuru olmak onu bir görülmez bende bağladı, artık tamamen başıboş değildi. Kendinden beklediği ondan da beklenen vardı. Bu küçük bağ bile sanki ona gökten bir ilmek indirmiş ve isteyenin istediği yere sürüyeceği boşluktan kurtarmıştı. Şeyhe bağlıyken hissetmediği bağı Saniye Hanım'a götürmek zorunda olduğu yiyeceklerle duyuyor, sevilen bir ev hayvanı gibi kuyruğunu sallaya sallaya geziyordu. Kadın Aziz'i kapıyı çalışından hemen tanıyor, bazen eli daha kapıya uzanmadan kapı açılıyordu. Aziz yaptığı pirinç çorbasını uzatırken kadın Aziz'e ve birden, "Burhan zordur, bilirim, gördüm birkaç, ama sen," dedi, durup Aziz'in yüzüne yumuşakça bakarak, "Sen iyi bir çocuk olduğundan günlerin de iyi geçiyor," dedi. "Bak yüzün değişmedi, onların yüzü hep değişirdi, sertleşirdi, kararırdı. Sen gönüllü olduğun için gönlün kırılmadı, onlar iddia peşinde olduklarından Allah da iddiayı sevmediğinden, iddianın hırsını yüzlerine tersinden yapıştırırdı. Geldiklerinden hep daha kötü gittiler, iddia ile inatla geldiler, Allah'a yol öğretmeye geldiler, beni gör demeye geldiler, kör olup gittiler, daha düzelmezler. Sen iddialı değilsin, yapıyorsun, iyi bir çocuksun, senden razıyım," dedi. Aziz gözlerinde şaşılacak sıcaklıkta yaşlar yağarak kadı-

nın ellerinin birini bırakıp öbürünü öptü, kadın başını belli belirsiz okşadı.

O günden sonra bütün işi gücü daha sabahtan Saniye Hanım'a götüreceği yemeği düşünüp hazırlamak oldu. Bir kaşık kavurmayı bir tencere suyla kaynatıp bir avuç da pirinç atıp et suyuna çorba yapıyor, iki avuç bulgurdan bulgur çorbası yapıyor, erzakı idare etme gayretiyle mucit oluyordu. Kendi yediği yemeği iyice azaltmış her şeyin suyuyla, dibiyle idare eder olmuştu. Soğuğun çok artmasıyla büyük bir tesir altında kalmıyordu, sadece karın bazı çok yağıp pencereyi de örttüğü günler ve geceler içerisi karanlık olduğunda ve dışarı çıkamayacağını anladığında gelen o tıkanmışlık duygusu ile boğulacak gibi oluyor, kendini tutamayıp duvarlara vuruyor, ağlıyor, yerlerde yuvarlanıyor, aklına gelen türlü şeyle delirecek gibi oluyor, bazı kereler de delirdiğini zannedecek kadar kenara geliyordu. Birkaç saat sonra eline küreği alıp kapının önünü boyuna varan bir koridora benzeterek açtığında ve o bembeyaz koridorunda dünyanın gene tek başınalığını donarak duyduğunda tekrar ağlamaya, kendini sağa sola çarpmaya başlıyor ama bu daha kısa ve daha hafif geçiyordu. Bir ayın sonunda aralık ayının bitimine yakın krizlerine de alıştı. Anladı ki kendini öldürse ve seyre devam edebilse öldürmeye de alışacaktı. Alışkanlık onda hafif bir seyrelme ile karışık bir tanışıklık şeklinde izleniyordu. Krizin geldiğini görüyor, sağa sola kaçmaya çalışıyor, boğulma duygusu son hadde vardığında ağlamaya ve uzun hıçkırıklara tutuluyordu. Ama bunu süresi, yükselip alçalma noktaları ile tanıyınca duyduğu acı değil ama korku azalmıştı. Şimdi delirmekten fazla korkmuyor, bir müddet nerede nasıl asılı kalacağını ve asılı kaldığı yerde yaşayacağını görmenin acısı ile kasılıyordu. Yaşantının tamamının bu kasılmanın arasına sıkışmış olduğu zannındaydı. Acı aniden iniveren tarifsiz bir hüzün ve müthiş bir perişanlık hissi ile bastırıyor ve önüne neyi katarsa o günün heyelanı o oluyordu. Bunlarla birkaç ayın içinde kendinde öyle çok şeyler kaybettiğini, o derece azaldığını hissediyordu ki kendini avucuna koymaya kalksa hiç düşürmeden, akıtmadan hızlı hızlı yürüyebileceğini hatta koşabileceğini hissediyordu.

Benlikleri böyle ağır zamanlarda suspustu. Maraz bir göz perdesi gibi ağır ağır sis pus içinde aralanmaya ve kanlı gözler tekrar etrafa bakmaya başladığında etrafında da belli belirsiz ayak sesleri, beden hareketlenişi gibi şeylerin farkına varıyordu. Çok geçmeden sohbet başlıyordu, en başta Kemal acının güzelliğini övüyor, geçirdiği krizi bir seyahatmiş de o da yanındaki yol arkadaşıymış gibi ona baştan nakledip resmediyor, onlardan hatıra biriktiriyor, Aziz'i tüm insanlar adına acı duyan, dahası duyabilecek olan olarak tanımlayıp şiirler okuyordu. Bilmediği, kimseden işitmediği, sanki duruma göre şimdi uydurulmuş şiirlerdi bunlar, bazıları gerçekten güzeldi, hatta bazılarını Aziz tekrarlaya tekrarlaya ezberlemişti.

Açık hava ve dışarıda dolaşma ona her zaman dosttu. Başını alıp çıktığında dağlara, komşu köylere yürüdüğünde, elindeki değnekle sağı solu dürttüğünde, yorulup sağda solda oturduğunda, su bulup içtiğinde hep iyiydi. İyiden murad kendi ile arasında ya çok şeyin olması ya o çok şeyin epeyce uzakta olmasıydı. Kriz arada hiçbir şey kalmayacak kadar sıkışıldığında ve etrafta bunu daha da sıkıştıracak havadan başkasının olmayışındaydı. Bu yakınlık, kasılma derecesinde acıya, çatlama derecesinde ağlamaya sebepti. Aziz bu halleri farklı derecelerde hep yaşamıştı ama bu yoğunluğu ve sıyrılma güçlüğünü, kendini bir cesetten tekrar canlanma haline aktarışını, âdeta sıvıdan tekrar katı hale geçişini iki aydır burada yaşıyordu. Bazen yemek yerken güzel bulduğu ama daha önce tattığı bir lezzeti gene güzel bulmasının derdi olduğunu düşünüyordu. Böyle duymayı bırakabilse acıyı da aynı acılıkta tekrara düşüldüğünde duymayabileceğini ve tadılmış acının, bir ya da birkaç kere delirmeye köpürmüş kalbin artık bundan telezzüz etmeyeceğini, sıkılıp vazgeçeceğini umuyordu. Bütün dert iyiden de kötüden de tamama erilememesiydi. Birkaç hatta üç-beş-on sefer neden kâfi değildi, ruh neden tanışıklığı artık usandırıcı bulmuyordu da taze görmüş gibi, ilk kez arkasından gelinip korkutulmuş bir çocuk gibi sıçraya sıçraya süren ve sürecek olan bir ömrü kendine râm ediyordu. İyiye alışmak konfora, kötüye alışmak da konforsuzluğa alışmak olarak biçimlense de bi-

çim duyguyu içermiyordu. Her yediği içtiğinde her farklı gün bir lezzet bulmak, bulacağı tanıdık korku ve acıları da ona yeni ve henüz ısırılmamış bir yiyecek gibi duyuruyordu. Üstelik ısırılacak olan kendisiydi, yenecek olan da.

Büyük buhranlardan sonra o bir güne yakını yine onun izinde, hatırası daha kötüsü hatırlattıkları ve yorgunluğu ile geçiyordu. Evin içinde iki büklüm, yüzünü eliyle tutarak, belinde ve omuzlarında müthiş bir ağrı duyarak günü istenmeyen, içeri zorla girmiş bir hayvan leşi gibi tekrar canlanmasından da korkarak yavaş yavaş kapının dışına süpürmeye çalışıyor, titreyen elleri ile ocağı yakıp ekmek yapmaya, yaptığı ekmeği yüzüne sererek içine serili soğuktan korunmaya, ucundan da ısırarak onu sanki ehlileştirmeye çalışıyordu. Bazen dışarıdan devrilen bir dalın, uzaklarda yuvarlanan bir taşın sesi gece kuşlarının ve yüksekten uçan yırtıcı kuşların sesi geliyor, sesi içinden tekrar ede ede onu da evcilleştirdiğini, tanıdığını hissetmeye çalışıyordu. Sabah kapıdaki karla elini yüzünü, saçlarını sakalını, ensesini ovuyor biraz kar yiyor, küreyebildiği kadar da uzağa küremeye çalışıyordu.

Saniye Teyze'nin evi bu şartlarda gitmesi zor bir yer gibi oluyor, küreye küreye açtığı yol, yürüye yürüye bastığı yer gece çok kar yağmazsa ertesi güne de idare ediyordu. Kadına üçdört günde bir ekmek, çorba ve pilav götürüyor, kadın kapıyı aralayıp da tünel gibi beyazlığın ucunda Aziz'i görünce yüzü göğsünden dökülen birkaç sesle iki-üç parça gibi ayrı ayrı hareket ediyordu. Bir bez torbayı Aziz'in eline tutuşturarak, "Bunlar güzel ot, yazın topladım, çorbası olur, yaparsın, bana az getir, sen iç," dedi. Aziz teşekkür edip torbayı aldı. Eve gelince şekli belirsiz, kırpık, sarıya dönük yeşil renkli otları avucuna alıp kokladı, hafif ekşi bir ot kokusu geldi. Akşama kadının tarif ettiği şekilde bir su haşlayıp haşladığı suyu döküp yeni bir suya, süzüp sıktığı otları bir avuç bulgurla karıştırıp çorba yaptı, yağ koydu. Otlardan kaynadıktan sonra çıkan acı sarı suyun matlığı gözünü daha çok yaktı, bakışını çevirdi. Üzerine evde kapalı kaldıkça ve üst üste sekiz-on buhrandan sonra bir başkalık binmişti. Kendi ile beraber bir başkayı da taşı-

yordu. Yüzünü görebilse bir aynada emindi ki o, benim diyeceği Aziz değildi. Bu merakla karın dona çektiği bir gün dereye yürüdü. Açık hava, keskin, soluk tıkayan soğuk gene de içine bir dirilik bırakıyor, ayakta tutuyor gibiydi. Dereye yaklaşırken bir heyecan duydu. Üzerinde kalın denecek bir buz tabakası vardı. Buzun üzeri ince katmanlarla ve rüzgârın yönünde sağa doğru bir sütlaç yüzeyi gibi kırışıklarla dolu ama yine tuhaf bir netlikteydi. Aziz dereye eğilince neye uğradığını şaşırdı. Buzun solgun donuk maviliğinde boynuna kadar uzamış sakalların arasında ince karanlık bilmediği kemiklerle çevrili çok eski ama tanımadığı, görse iki yüz yıl önce ölmüş diyebileceği eski acıların şimdiye anlatılamayacak yüzünü gördü. Elini saçında sakalında gezdirip burnuna da dokununca kendisi olduğuna emin oldu ama inandı mı bilemedi. Emin olmakla inanmayı ilk kez ayrı köşelerde gördü. İnanma tarafına doğru adım atarak safını belirledi. Emin olmanın üzerinde bir dünyevi ışık, o da safını tutarak belirdi, Aziz'in yanı daha gölgede kaldı. Bu gölge ile yeniden dereye baktığında yüzünde bir kabulü sakallarının her birinin ucuna asılı gördü, dokunmadan yavaşça geri çekildi.

Ocak sonuna kadar günler bu ayarda, sadece bazı günler tarifsiz yavaşlıkta geçti. Bir günü bir haftayı bitirir gibi bitiriyor, günü ayrı günler gibi dörde beşe ayırabiliyordu. Zihninde bir durgunluk baş gösteriyordu. Benlikler sanki onu geleceği olmayan bir adam olarak görmüş de yalnız bırakmışlar gibiydi. Kemal bile ona şiir okur ve söylerken en kısalarını gönülsüzce bir tekerleme gibi tekrarlıyor, ele geçirse ne yapacağını bilemediği bu canı kendinden uzak tutmaya çalışıyor gibiydi. Çünkü Aziz'in burada bu halde duydukları ile yapacağı bir şey yoktu. Kemal de kendini yormuyor, onu bir meczubu idare eder gibi ediyordu. Zihnindeki durgunluk bundandı, iç konuşmalar, tartışmalar, heyecanlar, coşup isyan etmeler, başka türlüyü arayıp bulup ona yönelmeler bitmiş gibiydi. Kabul, çok kalın bir örtüydü de altına girmiş kıpırdatmıyordu. Eski heyecanlı benlik, yerinde duramayan, dışarıyı özleyen, birilerine ihtiyaç duyan benlik yaşlı bir kadın gibi köşesine çekilmiş en serbest za-

manında bile gözü anca battaniyeye, yatağa, evin gölgeli bir köşesine gidiyordu.

Bazı günler nasıl ise daha kolay akıyor, bir çırpıda akşam oluyordu. Akşam saat altı ile on bir arası en zor geçen ve buhrana en yakın zamanlardı. Günün tüm sıkışıklığı burada birikiyor, zehirli bir gaz gibi patlamaya hazır bekliyordu. Aziz bazen bunu görür gibi olursa akşam altıda evin kapısını açıyor, soğuğa rağmen buhran gelirse oradan çıksın, zehir sıkışmasın, sıkışıp boğazıma yapışmasın diye beş saat kapıyı açık bırakıyordu. Günün adından da ayın adından da haberi yoktu.

Saniye Teyze ona keskin yerinden kırılmış yamyassı bir taş verip tırnaklarını bununla kesmesini söylemişti. Bir de topuk taşı gibi yine yassı ve pütürlü bir taşla da kestiği tırnağını alelusul düzeltebiliyor, sağa sola takılmasına mani oluyordu. Elbiselerini yine yıkıyor, eline geçirdiği her şeyi yıkıyor, kendini karlara atıp bunda bir can buluyordu. Soğuk, hele su hayat bulduğu tek kaynaktı. Karı toprak kaplara en temiz hali ile doldurup içeride erimelerini seyretmek, ondan çay yapmak, çorba yapmak, ocakta ısıttığı su ve kalan sabunu ile başını yıkamak, suyun sesi, başın varla yok arası köpürmesi, çayın sesi, çorbanın sesi, dışarıda birdenbire bir yerden düşen kar kümesinin sesi, arada cılız kuş sesleri, saçaklardan sarkan upuzun, şekilden şekle girmiş buzlar, onları kırıp yere düşürmekle çıkan ses bütün duydukları oluyor, her birini, birkaç saniyelik sesi bile en başından bitimine takip edebiliyordu. Kendini gün içinde bile bazı değişikliklerde buluyor, kendinden bahsedecek olsa bazısına ben, bazısına sen, bazısına da o diyebileceğini hissediyordu. Hele geçmişini tamamen ben zamirinden ayırıp o olarak işaretliyor, Baba'nın yanındaki bazı hallerine o, Hasan Efendi'nin yanındaki hallerine kendine bakarak sen diyor, anasının yanına o olarak varıyor, şimdiki hali de değişip duruyordu. Baba'nın, "Ben ile gene idare edilir de beni bana ile iş zorlaşıyor, insan ne mal olduğunu bilir, mesele bildirmemekte," dediği aklına geliyor, gene Baba'nın, "Bu işler Aziz can sır değildir, sıkıntıdır inan ki. Yani bu dediğime de tam inanma ama sır, sırsız olduğumuzu kimsenin bilmemesidir, buna kendimiz

de dahiliz. Sırsızlık ifşa edilmesin, anlayana peki denilmesin, sır budur, sırra böyle dönüşülür dünyada. Çünkü bizim sırlanacak katmanlarımız yok maalesef, hayallerimiz var. Ufak tefek şeyler çoğu insanın hayatında vardır ama bunlar da yekûn tutmaz, bir şeyi de değiştirmez sadece başka katmanın varlığını sana gösterir, o kadar. Bu işler, dünyanın bu halini beğenmemek, kâfi görmemektir, dünyadaki kendini beğenmemektir, dünyaya sana inanmıyorum, bu kadara ve kendimin bu kadarına tamam demiyorum, demektir. Ama kâfi görmeyen daha iyiyi bulacak diye de bir şey yok, beğenmemek de inan ki Aziz can bir şeydir, ama ne kadar da küçük bir şeydir de acaba küçük ne kadar bir şeydir, küçük ne tutar Aziz can, biz çok küçüğe tutunduk da o da bir hayal olabilir, her şey mümkün, çünkü her şey şu hal ile namümkün. Galip, 'Bu hediye be tahsis bulanındır,' demiş ya onu arıyoruz. İnsanın aptalı inananın bazısını inançlı zanneder, hâlbuki iman bu kadar inanmamak, bunda teselli bulmamaktır, teselli bir daha böyle bir şeyle karşı karşıya, iç içe gelmemenin gayretidir sadece. İnsanın aptalı inanmayan ve inanan olarak ikiye ayrılır, ikisi de dünyanın en kirli leşi gibi sade yiyip içtiğine, arkada bıraktığına inanır aslında, birbirinin de aynıdır, ikisi de Allah'ın belasıdır. İkisinin de daha göreceği gün yoktur, sen araya bak, sıkışanlara bak, çaresizlere bak, bedbahtlara bak, kalbi sıkışanlara bak, katmanların arasını göremese de sezenlere bak, ummayanlara bak, kendini beğenmeyenlere bak, ezilip suyu çıkanlara bak, incirin tozlu yaprağının arasındaki kokuya bak, üzümün üstündeki buğuya, kendinin en perişan haline, bakî kaybettiğin güne bak, gözlerinin ışıktan kesildiği ve başını kaldıramadığın günün öğlenine bak, inananlar aslında o kadar azdır ki onların adımlarını, seslerini duyamazsın, onlar inandıklarını bile bağırarak söyleyemezler, incir yaprağına konuşurlar, limonun kabuğuna sıvanırlar, bir rayiha alırlar," diye söyler söyler, sonra da birdenbire, "Biliyor musun, 110 yıl Sokrates'in vücudu dünya yüzünde uçmuş, sen de bezl-i vücud et, edilmişse de sen de yalanı yeniden icad et, bak zikirlere, meydanlara, söz de vura vura tombaklanır, bakıra altını yedirir, tekrardan korkma, sözü vura vura kalbini söz

ile tombakla, bakırcı tombakçıyı çekiççi zanneder, aptal akıllıyı boşa yorulan zanneder, sen hep tekrar et, tekrar. Sözdür bütün mesele, söz, söz, söz ve tekrar," der, bunu tekrardan da geri durmazdı.

Şimdi Aziz bir yöntem ya da akılla değil ama tam da arada hatırladığı bu sözlerde olduğu gibi bir tekrara düşmüştü. Sözleri, cümleleri tekrarlıyor, onları vura vura içine yediriyordu. Bazı gün sadece belli bir kelimeyi tekrarla günü geçiriyor, gece yatarken de tekrara devamda iken sözün bütün vücudunu sarıp örttüğünü hissediyordu. Çok net ve kelimenin yetmediği günler cümleler, hatırladığı paragraflar içinde uzun monologlar halinde okunuyor, onları başkası söylüyormuş gibi dinliyor, ilaveler yapıyor, başka duyup hatırladıklarıyla birleştirip genişletiyor, sözlerden bir dağ yükseltiyordu.

Söz çünkü efsunlu bir mayi gibiydi. İçinden çıkıp içine giriyordu. Değiştiriyordu, diriltiyordu, hasta ediyordu, ayağa dikiyor, ağlatıyordu, sözü duyanla duymayan anlıyordu ki aynı değildi. Sözün cüssesini görenle görmeyenin korkusu aynı değildi. Sözü başına geçirenin kafasının sıcağıyla açık gezeninki aynı değildi. Söze bir büyüye kapılır gibi kapılıyor, arkasına akar gibi düşüyordu. Ekmek yaparken bir söz tekrarlıyor, yerken başka söz söylüyordu, her adımda bir söz söylüyor, yatarken başka bir söz söylüyordu. Sözler üzerine parça parça bir tılsımlı gömlek dikiyordu, bunu sezmekle çığlık atacak gibi oluyor ama atmayıp söylemeye devam ediyordu. Sözü üstüne diktiği bir ay hiç buhrana uğramadı, ama zaten kendinde değil gibiydi. Buhran bir aralık bulup da içeri giremiyordu. Kendini kapatmış belki de gerçekten tombaklamıştı. Yemeyi daha da azalttı. Şubat sonunda vücudunun kemikleri yatarken batıyor, eline kemikler değip duruyordu. Günler yavaştan uzamaya, kar etkisini azaltmaya başlamıştı ki birdenbire üstündeki zırh birisi kilidini açmış gibi gürültüyle çözüldü, yere düştü. Aziz bir sabah kendisini şaşkın, alil, alabildiğine güçsüz, emniyetten uzak titrer buldu. Zayıflığına dokunup korktu. Hemen hızlıca ekmekler yapmaya ard arda yemeye başladı, ne var ki sekiz-on tane yediği aralarına bir şeyler koyduğu halde doymu-

yor, içi çekildikçe çekiliyordu. En sonunda doymaktan ziyade tıkanmaya benzer bir duygu ama hâlâ son derece aç, durdu. Saniye Teyze'ye her zamankinden az bir şey alıp götürdü. Dışarıda mavimsi bir ışık bir tünelden çıkmış gibi gözlerini keserek aldı. Işıktan gözlerine ağrı saplandı, bir müddet ağrı asılı kaldı, yavaşça yukarı çıkıp uzaklaştı. İçine dünyayı tekrar görmenin hüznü ağırlıkla devriliyor, devrildiği yeri işe yaramaz bulup bir yerleşim yerine, bir kalabalığın zevkine döndürmeye çalışıyordu. Hep arkasına bakma ihtiyacı ile uzun müddet dışarıda kaldı, yürümek ve başını alıp uzaklaşmak pek yapabileceği bir şey gibi değildi de ileri geri debelenir gibi ayakları dolaşarak gidip geliyor, müthiş de yoruluyordu. Eve dar düştü. Yatağa sırt üstü yattığında hayatı koynuna girmiş ve onu bin şikâyetle küçümser buldu. Gelmiş, geçmiş ve geleceğin tüm vasatını silkeleyerek, tozunu alarak, ovarak yanına taşıyor, en büyük aklı itip kendininkini koyuyor, en büyük hayalin üstüne üfleyip kaçışına bakıyor ve elinde tutup "gerçek" dediği en kullanışlı yalanın kandilini yakıp canının istediğini aydınlatıyordu. Canı hep olmayanlardaydı.

Buhranlar üst üste geldi. Neyse ki hava az da olsa açmış, gündüz uzun yürüyebiliyordu. Gece enikonu yediği buhran dayaklarından sonra elindeki değneğe yaslana yaslana yürüyor, derenin çözülmeye dönmüş buzunda yüzünü yıkıyordu. Benlikleri çevresinde içindeki halsizlikten onu azdıracak ya da kendini kandıracak bir şey bulamıyor, yavru kedi gibi hem ürkek hem izlemede yanında sekip duruyorlardı. Onlar da adeta aç kalmış gibiydiler. Bir tek Kemal bazen bir dağ yolu boyunca etraftan o an aldığı ilhamı bin yıllık bir örtü gibi silkeliyor, önüne seriyor yaraya, kana, uykusuz geceye, yorgun bedene, kendini ayıplayan gönüle, aç mideye, dermansız kollara, genç didinmesine övgüler diziyor, Aziz'i bir tasvir kılığına sokuyordu. Ama Aziz bu kanlı perişan tasvire onun aziz ilan edilmeden evvelki hali ile bakıp bu resmedilmiş şiiri göğsü yükselerek okuyamıyordu. İçinden gizli bir ses aziz ilan edildin ve resmin tasvir diye asıldıysa ve kendine bakıp sen de inandıysan sonunda insanların istediği gibi oldun, artık Allah'ın istediği olmana imkân yok di-

yordu. Bunu Kemal mi diyordu, en derinde kendi olarak yaşayan asli bir benliği var mıydı, yoksa kendisi böyle toplama bir canlı mıydı, neye imrenip neyi örnek alıyordu, çatlayacak gibi olsa da bulamıyordu. Kemal sık sık onun asılı tasvirini ona göstererek kendini beğenmesini sağlamaya çalışıyor, Aziz'in resmî bir tasvir olduysam bir yere asılmayı hak eden, ben neyimi nerede nasıl kaybettim de buna layık görüldüm, diye içi içini yiyor, Kemal şiddetle dünyada da hak ettiğini bulanların örnekleri ile kafasını şişiriyor, anlamadığı isimleri sayıp duruyordu. Aziz müthiş bir sıkıntı ile Kemal'e, "Ne yaptım da aziz oldum, beş aydır bir kere abdest bile almadım, dua etmedim, namazım niyazım yok, herkes beni burhanda yol alıyorum zannediyor, ben aşçı oldum, fırıncı tandırcı oldum, bir ihtiyar kadının garsonu oldum, onu bile kandırıyorum beni kim bilir ne zannediyor, kendimi kandırıyorum, kandıramadığım zaman da bir şey değişmiyor, bu nasıl azizlik, benim sade adım Aziz," diyor ama Kemal, "Adın boşa Aziz değil, isim cisimdir, isim vücud bulur, vücudlanacağı ruh arar, seni buldu giydi, sen de tasvirini yaptın, aferin. İnsansın, kendinden daha ne umuyorsun, ihtiyar kadını yemedin doyurdun, bildiğin bütün azizler bundan fazlası asla değildir. Namaz kılmadınsa da kılmadın, düşündün acı çektin. Kıldığın vakitler bundan yoksundun, derecen değişti. İnsana acı lazım ibadet ile anlaşılan ve alınan yolu Hint fakiri de alıyor, elli sene sütunda inmeden duruyor, otuz sene yemek yemiyor, ağaca kendini bağlayıp duruyor, mumyaya dönüyor, peki ne oluyor? Hiç. İnsanın sadece o kadar 'iğne battı canımı yaktı tombul kuş' tekerlemesindeki canlı olmadığını gösteriyor, o kadar. Onu zaten bilmiyor muyuz, derdimiz zaten o değil mi?" diyor, Aziz'i rahatlatmaya çalışıyordu. Aziz rahatlamıyor, dinlemiyor değildi. Öyle ki bir müddet sonra kendi de bir tasvir olduğunu tam manasıyla kabul etmese de olabilir diye görmeye müheyya bir hal alıp ama buna inanmış görünmeyerek Kemal'e daha da beğenilmek için itirazında ısrar ediyordu. "Bir yol aldığım yok, bir gördüğüm yok," diyor Kemal, "Ne demişler, 'git de Sidre'ye kadar git, sonrasını başkasına bırak,' demişler. Sen de az denileni dinle, her şeyin tazesi sende var zan-

netme, senin en tazen bile on bin yıllıktır," diyor, Aziz gevşemiş ve baştaki samimi tereddütlerinin katır cilvesine döndüğünü artık anlamışsa son, "Ben şeytanın oyuncağı oldum," yollu bir-iki cansız cümle ile kalbî bir şey söyleyemediğini ve sahtelik kıvamını bile yitirdiğini fark edince Kemal de son olarak, "Şeytan herkesten tabiatında zaten olan şeyi ister. Neyin varsa onu alır, sen gösterirsin, şeytan, insan üstünde keşif sahibi değildir, insan göstermeye meraklıdır," diyor, söz hatıraya nakloluyor, zihinde kaldığı kadarı saklanıp kalanı zayi olarak dökülüyordu.

Kar ve kış bir ürkütücülük ve çaresizlik olarak görülmekten az da olsa kurtulunca kendi güzelliğini keşfe ve seyredilmeye durdu. Şubat boyu yağsa da korkutmadı, yolları kapamadı. Yol derken evden eve yürüme yolu, dereye inme yolu, öbür köye bata çıka da olsa gidebilme yolu, yoksa her yer örtülü, örtü mağrur, altındaki memnun, toprak doygun, ağaç kupkuru ama diriydi. Ses onun sesi, renk onundu, hüküm onun, rıza onundu. Aziz bunu bilip kardan da, güçlü bir insandan hatta rastgele bir insandan çekinir gibi çekiniyor, onun da suyuna gitmeye, geçinmeye, yüzüne şikâyette bulunmamaya çalışıyordu. Sanki iyi geçinmezse kar onu birden dondurup heykel yapacak, bir yerde alıkoyacak, eve aylarca kapatacaktı. Şimdi karın etkisini biraz düşürüp makul olmaya başladığını görünce onunla artık ihtiyarlamış da maskaralık ediyormuş gibi görünmemek için yine kara ve heybetine övgüler yağdırıyor, yürüyebildiği halde döne döne yağan kara bakarak, "Acaba bakalım yürüyebilecek miyim, müsaaden olacak mı?" diyor, kar da bu yolla Aziz'i dost tutuyordu.

Gece ocağı yakmış önceki günün ekmeklerini ıslatıp tazelemeye çalışırken kapı çaldı. Saat dokuzu geçkindi. Geldiğinden beri beş aydır kapısı ilk kez çalınıyordu. Bu sese öyle yabancıydı ki kapı olduğunu bir türlü anlayamıyor, kıyamet koptu zannediyor, bu durumda da yapacak şey bulamıyor, ocağa, ateşe, ekmeklere bakıp duruyordu. Kıyametin sanki kapıyı çalıp çalıp gitmesini bekliyordu. Şiddetle yumruklanan kapıdan sonra bir bağırtı ile adının seslenildiğini duyunca korkusu daha da arttı. Doğrulmaya çalışıp arka üstü devriliyorken, doğrulmaya değil,

yatmaya çalıştığını, sesin de uzaklaşmasını umduğunu fark etti. Yavaşça adımlayarak kapıya gidip, "Kim o?" diye titreyerek sordu. Kalınca bir erkek sesi, "Benim ben, açsana kapıyı, Mustafa, imam," diye gür sesle bağırdı. Aziz kapıyı açınca karın içinde köyün ilk geldiğinde tanışıp daha da yüz yüze nasılsa gelmediği imamını gördü. Adamın yüzü sert, Aziz'e karşı memnuniyetsizlik doluydu. Aziz hemen her yüzden önce kendine karşı olan duyguları ayıklayarak çeker ve bir memnuniyetsizlik gördüğü an hastalanmış gibi olurdu. O memnuniyetsizliği düşmanlık olarak görür ve büyük bir nefret duymaya başlayarak karşısındakini geçerdi. Ufacık bir yumuşaklık hele gülümsemede de aksine onun sebep ya da doğallığını ayıklayamaz, dünyadaki en büyük dostunu, Hızır'ı bulduğunu düşünür, emniyete ve sevince payan olamaz, sevinç kümeler, hevenkler halinde üstüne devrilirdi. Şimdi imamın yüzündeki tüm gerginliği ve sertliği üstüne alınmış bu sebeple kaskatı kesilmiş bekliyordu ki imam, "Şehirden telgraf gelmiş," deyip elindeki kâğıdı gösterdi, "Bak 19 Şubat tarihli yıldırım telgraf. Hemen Erzurum'a dönmeni istiyorlar, acilmiş, yola çık. Çarşıdaki zahireci Osman diye biri göndermiş, gelince bana hemen uğrasın, diyor bak," diye yazıyı burnuna uzattı. "Sabah kar küreme arabası gelecek saat altıda ona binip Pazaryolu'na gideceksin. Oradan da artık ne bulursan binip şehre gidersin. Araba caminin önünde olur," derken, "Camiyi hatırlarsın, değil mi?" deyip arkasını döndü, gitti.

Aziz içeri tekrar ocağın başına gittiğinde her değişiklikte olduğu gibi içine tırmalayarak tırmanan korkunun eşliğinde müthiş bir huzursuzluk ve karmakarışık olmuş bir kalp ile seğirir gibi durdu. Telgraf acaba nereden geliyor diye sağını solunu incelediğinde Erzurum merkez postanesinden olduğunu gördü. Acaba Kemaleddin Efendi mi çağırıyordu, imam onu şikâyet mi etmişti, iç dünyasını, gizlerini sayıp döken mi olmuştu, yoksa vakti mi dolmuştu, öyle ya Kemaleddin Efendi mart ayına kadar diye bir şey demişti gelirken, o zaman şimdi gene nereye dönüyordu? İçi alıp vererek ve kabahatlerini, başkaları tarafından keşfedilip suçlanacağı kabahatlerini bir bir aklına getirmeye başladı, beyni uyuşuyor, kendi kendini savuna-

mıyor, ama her suçlandığına içinden bir bahane bulmaya çalışıyor, tutuşup duruyordu. Sabaha kadar uykusuz kaldı, tam uyuyacak gibi olduğunda saatin beşe geldiğini görüp kalktı. "Acaba tüm eşyamı yanıma alayım mı, tekrar döner miyim, yoksa gidiş bu gidiş mi?" diye düşünüp Ayçukuru'ndan böyle ayrılmaya içi ezilmeye, kalbi ince ince kesilmeye başladı. Mutfaktaki kalan erzakı Saniye Teyze'ye götürmek üzere topladı. Fazla da bir şeyin kalmadığını gördü, sadece kadının verdiği kurutulmuş otların olduğu bez torbayı valizine koydu. Yeşil gocuğunu giydi, mumları söndürdü. Çıtırdayarak yanan mum ince bir dumanı raksan bir edayla sallayarak dibindeki son ziya ile göz kırpar gibi söndü. Aziz karanlıkta dumanın şeklini hâlâ görüyor, karanlığın loşlukla mücadele ettiği hafifçe ılık odada şimdi sabahın beşinde ayakta, toplanmış, yanı başında valiz ile sükûnetin sanat halini aldığı odasında geçirdiği buhranları bile içi yanarak hatırlıyordu. Bahar gelecekti hâlbuki dağa yürüyecekti, mor çiçekleri görecek, çoban bulacak, arıcılık öğrenecekti, sonra derede yıkanacak, bir dahaki kışa eyyam görmüş bir hayatı olan insan olarak girecekti. Şimdi yine ortada, yine iki dudak arasında hatta dişlerin arasındaydı, çiğnendiğini bir rüyada gerçekten hisseder gibi ayakta karanlıkta hissederek sıçradı.

Elinde erzakla Saniye Teyze'nin kapısını çaldı, fazla da üstelemeyip olmazsa kapıya bırakırım diyordu ki kapı açıldı. Kadın korkulu ve tedirgin Aziz'in yüzüne, elindeki valize bakınca yüzü yere düştü. Aziz o düşen yüzü, kendisi için yere düşen yüzü yerde bir cevher gibi izleyip oraya doğru akar gibi oldu, kalbinin su gibi aktığını duydu. Kadına, "Telgraf gelmiş Saniye Teyze, hemen gel demişler, neden bilmiyorum, ödüm de patlıyor, dua et, bunlar senin," deyip kalan erzakı yerden alıp kadına uzattı. Kadın sadece bakarak duruyor, bir şey demiyordu. Aziz fenalaşarak kadının eline uzandı, "Allah'a emanet ol Saniye Teyze, hep aklımda kalacaksın," deyip elini öptü. Kadın öyle şaşkın ve perişan görünüyordu ki hiçbir şey diyemeden eliyle Aziz'in sırtını güçsüz bir şekilde okşar gibi yapıp duruyordu. Aziz kadının eli sırtında öyle iki büklüm dururken yavaşça doğrulup valizini aldı, yürüdü. Arkasını dönüp el salladığında

Saniye Teyze'yi aynı şekilde mumyalanmış gibi sarı ve alabildiğine eskimiş gördü.

Kar küreme makinesi yediyi geçe geldi. İmam ile tekrar karşılaşmamak için sağda solda yürüyüp durmuş, arabayı görünce de ellerini sallaya sallaya kendini göstermiş, bir şeyden haberi yok görünen makinecinin yanına binmişti. Pazaryolu'na neredeyse üç saatte vardılar. Şoför ikide bir duruyor, sigara yakıyor, yoldan kardan ilk görmüş gibi şikâyet ediyor, ufak büyük her aksaklıkta motoru durduruyordu. Neden çağrıldığı ile ilgili evhamları artan, aklına her dakika başka bir şey gelen Aziz dudaklarının içini yemekten kanatmış, dişlerini sıkmaktan ağrıtmış, ayaklarını kasmaktan uyuşturmuştu. Şoföre öfke duyup pek bir şey diyememekten de gene başına ağrılar giriyordu. Pazaryolu'nda o bildiği caddeye gelince kendini valiziyle beraber dışarı dar attı. Bir müddet caddede yürüyüp bir yol bulamayınca daha önce alışveriş yaptığı nalbura girdi. Adam aynı adamdı ama Aziz'e tanıyacakmış da çıkaramıyormuş gibi bakıyordu. Aziz her zamanki tavrı ile munis ve geçimli yanaşıp, "Amca ben hani senden şeyhim vasıtasıyla bir şeyler almıştım, burhandaydım," derken adam bakışını daha dikip, "Yahu ne kadar zayıflamış, ihtiyarlamışsın, sen daha ne kadarcık delikanlıydın kaç ay evvel," deyip, "Yaa demek böyle oluyor, çekmeden bir şey yok, bedava yok, aferin," deyip sırtına vurdu. Aziz ihtiyarlamışlığından az biraz rahatsız olsa da çok üstünde durmadı, adamı burhanına inandırdığına memnun, "Beni çağırmışlar merkezden telgraf geldi, neden bilmiyorum, vasıta lazım ne bulup neyle gidebilirim, hem de acil?" diye sordu. Adam biraz durup, "Bakalım bugün gidecek araba hiç var mı, sabah olsa olmaz mı?" deyince Aziz, "Yok, hemen gitmem lazım, telgraf yıldırım," diye cevapladı. Adam dükkânın dışına çıkıp başka dükkânlara sordu, biraz düşündü, en sonunda merkeze gidecek otobüslerin olduğu garaja Aziz'i nakledecek bir vasıta buldu. Aziz yirmi dakika sonra garajda yolcu bekleyen buz gibi bir otobüsün içindeydi. Otobüste boş yerler olmasına rağmen parasının olmadığı, hayrına götürüleceği söylendiği için koridora minicik bir tabureyi bagajdan çıkarıp koymuşlar, Aziz de koltukta oturanla-

rın bel hizasına başı gelecek şekilde tam da orta yerde tabureye oturmaya mecbur kalmıştı. Şu boş yerlerden birine geçeyim diyemiyordu. Muavin her koridoru geçişinde Aziz taburesinden kalkıp yol veriyor, tabureyi de eliyle havaya kaldırıyor, muavin geçerken, "Dur bir geçeceğim," bile demeden doğrudan, yavaşlamadan yürümeye başlıyordu. Nihayet otobüs bir saat sonra kalktığında her frende, her vites değişiminde ileri geri sallanıp sağa sola tutunarak, bir kere de arka üstü devrilerek pek sıkıntılı, üç buçuk saati geçen bir yolculuk yaptı.

Garaja vardığında çağrılma korkusuna ek olarak çarşıda tanıdıklara görülme korkusu da içine bir put gibi dikilmiş, bir-iki itelese de yıkılacak gibi durmuyordu. Tanıdığı tanımadığı herkesten müthiş bir irkilme duyuyor, hele bildikleri ve onu bilenlerden duyduğu irkilmeyi düşündükçe titriyordu. Başını önüne eğerek karın içine bata çıka yirmi dakika kadar çarşıya doğru yürüdü. Geçtiği yerleri başını kaldırmadan görüyor, dünyanın, yaşanan şehrin, sokakların içinde geçildiği ânın duyuşuna ekli olduğunu, yoksa acı veren bir yabancılık ve hatta yabanlıkta ısırıcılığını hissediyordu. Orada, o sokakta hayatı bitince orası soluyor, kararıyor, hatırası dahi silinir gibi oluyordu. Şimdi hiçbiri ama hiçbirine ait bir lokmayı hatta zerreyi kendinde bulamıyor, hâlâ Ayçukuru'ndaki derede kendini izliyordu. Derenin karın altındaki suyunun rengi, taşların griden maviye, siyahtan açık kahverengine taneleri gözünün önüne geliyor, sesleri kulaklarında tıkırdıyordu. Birden Baba'nın yanındayken kulaklarına bağlanan taşlar ve o taşların arkasından işitmeye çalıştığı boğuk sesli dünya geldi gözünün önüne ve kulaklarına bir sıvı gibi aktı. Kulaklarındaki iplerin kesişini tekrar duydu ve arka üstü yattığı geceleri, Baba'nın yanında kendini gördü, elinde sımsıkı tuttuğu Metaxa kadehi ve sabahlara kadar dinlediği deyişlerle içinin uyuşması gözlerinin önüne gelince kalbine oturan ağırlıktan soluğu kesilmeye ve hıçkırmaya başladı. Duyduğu özlemden az az soluk alabiliyor, soluk o daha alacakken havada ince ince kesiliyordu.

Zahireci Osman'ın dükkânına yaklaşırken yine aynı meydanda ayı ve Hasan Efendi ile beraber yaptığı dışsal kaale almama

imtihanını tekrar, ama bu sefer bir izleyici olarak izledi. Yavaşladı, aynı yere, o noktaya baktı ve bir vakit ne güzel olduğunu seneler sonra eline geçen fotoğrafta görüp şaşan bir kadın gibi derin, bütün her şeyini ezip un ufak eden bir taş sesiyle gördü, duydu. Bir daha öyle görünmeye, bir daha taşı kendi ezmeye mecal edebilecek mi, bu artık ona yakışacak mı, yüreklendiren olacak mı, bilemeden ve hiç umamadan ağlamaya başladı.

Dükkâna doğru daha fazla bakamadığından yürümeye, ikide bir yüzünü elinin yeni ile silmeye devam ediyordu. Dükkânın önünde durdu. Azcık toparlanıp gireyim derken birden zahireci Osman dışarı yanına çıkıverdi. Aziz'e zor tanıyarak bakıyordu ki Aziz tekrar gözlerini silerken yanına varıp, "Başın sağ olsun oğlum, ne yapalım, hepimiz çok üzüldük, ağlama, kader," diye sıralamaya başladı. Aziz zahirecinin yüzüne bakarken yan taraftan peynirci, tenekeci, tuhafiyeci... birer birer dükkânlarından çıkıp başına toplanmaya başladılar. Zahireci Osman, "Neyse iyi geldin yetiştin gene daha fazla bekletemeyecektik zaten, tövbe estağfurullah Allah cümlemizi korusun vefat böyle olmasa bu kadar bekleyemezdi, değil mi?" deyip etrafa baktı. "Öyle tabii, üç gün cenaze beklediği nerde görülmüş, en çok ertesi gün, hadi taş çatlasın bir günün öğlenine daha sarkar daha da durmaz," derken Aziz başındaki uyuşma ile düşecek gibi oluyor ve kime ne olduğunu soramıyordu. Gelen geçen de birikti, her kafadan benzer cümleler, temenniler ile Aziz'in omuzuna sırtına şöyle bir dokunup geçiyorlar, Aziz herkesi dinliyor ve bir şey soramıyordu. O soramazken ona, "Nasıl geldin, kimden duydun, telgrafı nasıl aldın, Kemaleddin Efendi köye cezbeli görüp burhan çıkarmaya yollamış, hangi köydeydin, burhan bitti mi?" diye sorup duruyorlar, kendi aralarında konuşuyorlar, arada bambaşka konularda da konuşanlar hatta tartışanlar oluyordu. Aziz ne cevap veriyor ne bir şey soruyordu. Ona soranlar cevap vermemesini doğal karşılıyorlar, onun yerine, "Ne desin, nasıl konuşsun kolay mı ya," diyor, bir dakika sonra bütün bunlara tanıklık etmiş başka birisi yine, "Ne zaman geldin, nerden geldin?" diye sanki soru sırasını öncekilerden devralıyor ve cevap alamamayı yadırgamayarak sırasını bir yeniye

devrediyordu. En nihayet Aziz artık bayılır gibi olup sendeleyince onu dükkânda bir sandalyeye oturttular, su verip, kolonya döktüler. Zahireci Osman etrafa, "Hayrına genci Kemaleddin Efendi'nin oraya götürebilecek birisi var mı, oraya gitse daha iyi olur burada başka yer yurt da kalmadı, ne yapsın," deyince biraz aranıp konuşup birinin üstünde karar kılındı. Bir saat sonra Aziz akşam karanlığında son üç saattir ağzından harf çıkmamış halde bir kamyonetin ön koltuğunda üç kişi ile beraber Kemaleddin Efendi'ye doğru gidiyordu. Yolda yanındakiler de pek konuşmadılar. Aziz ne içi ne dışı ile sade motor ve asfalt, fren, debriyaj, arada balata, vites kolu ve tümseklerden atlama sesi ile kurulu bir dünyadan bu tuhaf et ve deri ile ses çıkarmayan bir dokuya sarılı vücudunun da sessizliğe katıldığı bir rüyadan irili ufaklı, açıklı koyulu beneklerle dolu camın arkasından yola mı başka her neyeyse ona mı bakarak mı ağarak mı her ne ise bilinmedik bir hal ile duruyor ama gidiyordu. Saat o sıra kaç ise o saatte geldiler. Araba gürültüyle durdu, gürültüyle kapıları sırayla vuruldu.

Rıza'yı, saralıları bir çala Abdül'ü görür gibi oldu. Odaları koridoru sofayı tanır gibi ama bilmez gibi oldu. Kokuyu bilir de burnundan iter gibi oldu. Yerin ayağına değişindeki sertliği ve aynı zamandaki esnemeyi tanır da eski yaşayıp bitirdiği bir güne geri yürür gibi oldu, kendini o günde gördü, adımına baktı, o gündü. Kendi yenide ve bilmediğinde, ayağı bir eskide hızlıca ekseninde dört ya da beş tur döner gibi oldu. Durduğunda eski ayağını eski adımı bırakmış, yeniye titrer buldu. Titreyen, dokunsan dökülüverecek, kâğıttan yapılmış gibi duran, eğreti oyuncakların, uydurukça tutturulmuş birbiri ile rabıtası olmayan şeylerin yan yana konulduğu, dizildiği, insanların da aralarında oyuncak gibi kesinlikle bilinçsiz ama seri hareketler ettiği, kartondan kendisi dahil herkesin sığabildiği bu adım attıkça dingildeyen büyük bir kutunun içinde görüyordu her şeyi. Kutunun devrilmesi, içindekilerin devrilmesi an meselesiydi, yürürken devrilmemelerine şaşıyordu. Aslı yıkılmak olan bir şeydi bu kesinlikle. Her an aslını anar gibi titriyor, bozulacak gibi oluyor, sarsılıyor ama devam ediyordu. Her şey ama her şey na-

sıl durduğuna şaşılacak bir iğretilikle ama kimse durumu bilmez gibi hareket ediyordu. Ev, odalar, insanlar, adımlar, aynalar, kapılar, dolaplar, sobalar, levhalar tek boyutlu, bir çocuğun düzdüğü ev kadar oyuncaktı. Aziz çıldıracak gibiydi, birden koridorda yürürken yanından geçtiği camdan dışarıya baktığında ağaçların da toprağa öyle iğretiden tutturulmuş, devrilecek gibi durduklarını, toprağın kalemle çizilmiş gibi olduğunu, göğün ve ona asılmış tek tük belirmeye başlamış yıldızların ve yarım şekilde duran ayın da aynı eğretilik, oyuncaklık ve ipin çekilmesini bekler halde olduklarını gördü. Cama yapışıp dışarıyı daha iyi görmeye, karanlığı gözüyle ezmeye çalışırken her sallanan, gökte asılı duran, dalda duran şeyde, her ama her şeyde müthiş bir esneklik gördü, bu devrilecek gibi olan her şey müthiş esnekti. Yanındakilerden ikisi kollarından tutup ona bir şeyler söyleyerek geri çekiyorlardı ama Aziz cama yapışmış ellerini de dayamış bakıyor, baktığı kendini aşikâr ediyordu. Yerdeki birkaç taşı gördü sanki birisi elinde gezdirmiş gezdirmiş de süs diye orayı seçip koymuş bunu da sekiz yüz sene önce yapmıştı. Bir büyüğün hatırası olarak görülüp bu gitgide küçülen süse dokunulmuyordu. Bir kişi de arkasından çekerken bir arbedeye düşmüş gibi oldu, camdan ayrılmak zorunda kaldı ama gözü hâlâ dışarıdaydı. Aziz'i geri çekebilen üç kişi yanında yürürken Aziz birden onlara eğilip bakmayı akıl etti ki bu kıpırdayan, adımlayan canlıların içinde hareket halinde bir mekanizma, bedenlerinin içinde bir telaş, bir ileri bir geri pompalar gibi birtakım hareketler ve yine duruverecekmiş gibi ama hızlıca çalışan bir bütün gördü. Sağındaki adama kaputu açılmış bir arabanın motoruna bakar gibi eğilmiş bakıyor, araba motoruna bakarken bazen birilerinin, "Piston, buji, bak yağı, bilmem nesi," diye pek alışıldık söylediği ama sürprizin insanın ona güvenip kendini taşıtması olan kısmına hiç değinmediği alet parçalarını tanımlayıp anlattığı hal gibi gördü. Evet, bu da öyleydi de ruh neredeydi, can neresindeydi, iyilik bu aletlerin neresindeydi, sadece koyu kırmızı sıvılarla örtülü aletler görüyordu adları akciğer karaciğer mide vs. olan, bunların bahçedeki station Renault'dan farkı neydi? Aziz o ka-

dar eğilmişti ki gene kollarından ve omzundan çekmeye başladılar. Kemaleddin Efendi'nin yanına vardığında efendi de doğruldu, kollarını açıp Aziz'i kucakladı. Aziz her kucaklandığında ağladığı gibi ağlamaya ama çok başka türlü ağlamaya başladı. Kemaleddin Efendi sarıldı, başını okşadı, Aziz ağlamaya doyamadan öyle sadece ses ve su çıkaran bir canlı gibi durdu. Efendi sonunda, "Gel oğlum gel, otur bakalım," deyip Aziz'i yanına oturttu. Elini karşılıklı minderlerde yerde otururken Aziz'in omuzuna koyup, "Dert de gam da insana yakışır, sadece insana, sen de bunlarla çeyizlendin, kendine yakışacak olanları verdiler, çok şükür sen de giyindin. Üzülme, baban da anan da senden çok memnundular. Gittiğin burhan köyüne, Ayçukuru'na yani bir gidenimize geçen ay seni sordurduk, rastgele bir yaşlı dul kadının kapısını çalmış bizim Rasim, 'Burhana gelen genci tanıyor, biliyor musun teyze?' demiş, kadın da, 'O benim şimdiye kadar gördüğüm tek burhan çıkaran, tek Allah'a inanan, Aziz'i diyorsunuz değil mi, lokma yemez yedirir, evden çıkmaz hep ibadette, doksanıma geldim gördüğüm tek Allah kulu,' demiş. Rasim de çok memnun olmuş, teyzenin elini öpmüş, hemen dönmüş. Bize anlattı, babana da söyledik, çok memnun oldu," dedi. Aziz, Saniye Teyze'yi, onun fasulye ve pirinç aracılığı ile hem de ağzıyla istedikten sonra müddet içinde yumuşayan, inanmaya, güvenmeye hatta emin olmaya eğilen bakışlarını ve kendisini yanlış tanıyan ve tanıtanlara dünyada bir ilave daha eden varlığını düşündü. Utanarak efendiye, "Fazla, hatta çok fazla söylemiş, azcık yardım ettiydim o kadar," dedi ama daha derken yaptığı düzeltmenin bile yine kendi lehine bir başka yalan olduğunu fark ederek devam edemedi. "Dilim varıp da neden, 'Yahu ne ibadeti, ne itaati, it gibi gezdim, biraz perişan oldum amma o kadar olur, kadıncağıza da az çok erzak verdim beni sevsin diye,' neden diyemiyorum," diye düşünürken, "Elbette ele geçmemek için," diye Kemal cevap verdi. "Azizim üstelik geçeceğin el de kimin olur olsun pek de el değil, seni esir edip kendi senden bin beter hali ile hükümran olacak, sen zaaf ve hile içinde ve kendi aleyhine, benliğin aleyhine ettiğin tanıklık ile suçlu olacaksın. İnsan insanı hep yanlış tanır lehine ya

da aleyhine, muhakkak yanlış tanır, üstelik çoğu zaman tanıtanın da suçu değildir bu. Sendeki mevcut nasıl bir tanımaya izin veriyorsa o şekil tanırsın, çok da üstelemezsin. Bir insan hakkında yedi milyar kişi tanıklık etse yedi milyar yalan duyarsın, bakalım bunların sonu ne olacak, ben de merak ediyorum. İnsan ne yaptığını bilse neden yaptığını bilmiyor, yaptığının başka yerde veya insanda aldığı yolu, haliyle ne büyüklükte, ne hasarda bir şey yaptığını da bilmiyor, basit şeyler düşünerek büyük şeyler yapıyor. Biz en iyisi ahiret işlerini dünyada halletmeye, kendi kendimize teraziler kurup sahte tartılar yapmaya boş verelim Azizim, boş. Bu da kibirdir belki. Hatta kibir insanın bilmediği her şeydeki cevabıdır. Bilmiyor musun, fikrin bile mi yok, kibirdendir de yüzde doksan doğrudur. Kendini bil demişler doğrudur ama bil de bağıra bağıra söyleme, insan her bildiğini söylese ne olur değil mi, kendin bil, zaten hakkıyla bilirsen ağzını da açmazsın anlıyor musun?" diye söyledi söyledi.

Kemaleddin Efendi, "Oğlum sana adamakıllı anlattılar mı?" diye birdenbire sordu. Aziz, "Hayır," diye korkuyla cevap verdi, "Hatta hiç anlatmadılar, sadece kötü bir şeyin olduğunu biliyorum," deyince Kemaleddin Efendi, "Yok," dedi, "kötü değil, neden kötü olsun," deyip, "baban dilsiz orucundaymış üç haftadır," diye başladı. "Bu sene de kış iyice sert geçti, kardan buzdan başımızı alamadık. Babanı en son senin burhanını, gelen haberi anlatmak üzere geçen ay gördüydüm. Neyse baban dilsizdeyken kış kıyamet sabah değil, gece yazıya kalkıyorken sobayı da az az yakmaya başlamış. Abin anlattı Adem. Sobayı yakıp tam önüne oturup yazıyormuş. Anlaşılan sobanın ağzını iyi kapamamış, önünden şöyle misal bir çıra yere babanın kâğıtlarına düşmüş, tutuşturmuş. Baban galiba söndürmek için bir şeyler getirmiş, üstünü örtmüş falan ama olmamış. Dilsizde olduğu için de ağzını açıp bir şey dememiş, yangın var, ateş azıyor, dememiş. Kendi kendine uğraşırken annen de ayaklanmış, o da tabii babana tabi, o susuyor diye o da ona biat etmiş, beraber ateşi söndürmeye çalışmışlar, epeyce uğraşırlarken galiba bütün ev tutuşmuş. Abin Adem de uyanmış bir feryat kendini dışarı atmış, ananla baban gıklarını çıkarmamış, bağırıp imdat

isteyip orucu bozmamışlar, ölürken bile ateş bastırmaya çalışıyorlarmış, Allah gani gani rahmet eylesin. Çıkan gazdan yürümüşlerdir. Yanmak sonra. O yüzden hani bu bizim dünya ateşi yıkanmış ateş olsa da iyi yakar yine de ama diyorlar ki önce zehirlendiği için yandığını anlamaz, Allah cellecelalü böylesi kulunu börtü böceğin yemi yapmaz. Yani itfaiye falan geldiğinde zaten ev kül olmuş. Şimdi aklıma geldi eskiler evi barkı yanıp ortada kalana 'kül öksüzü' derlerdi. Sen bak tam isminle müsemma kül öksüzü oldun. Abin sağ, ananla baban göçtü kervan. Dağların başını sen bekle artık, ne yapalım. O hal içre dilsiz orucuna halel getirmemesi bana tesir etti. Ananın inadı da tesir etti. Başın sağ olsun, kimin aklına gelir, işte böyle. Naaşları öyle bir zor toplanmış ki, araya belki ev eşyası, kilim, sobanın külü bile karışmış olabilir ama ne buldularsa ananla baban diye toplamışlar, ikisi bir arada. Allah rahmet etsin, edecek tabii, etmeyip ne yapacak. Yarın öğlene kaldırıyoruz, dertlenme ama düşün. Çünkü şu saatten sonra olacak her zulüm sana karşı, senin için olacak, giden kendi yerine gitti, sen daha yer arıyorsun, o yüzden düşün, anla, bağ kur ama çok da tasalanma. Tasanın fazlası alıklık verir, tasasızlık zaten alıklıktır. İkisinin ortasında fazlaya yakın bir yerde dur, ama dur," diye anlattı, anlattı. Aziz taş kesilmiş, kendini bir kül yığınını seyreder halde görüyordu. Gerçek manada taş kesilmeyi benliğinde de vücudunda da tadıyordu. Beyni uyuşmuş, kalbi ezilip ayakla basılmış gibiydi. Bir keresinde kabuğunu bir yerde bırakmış, kendini musluğun ağzına sarmış rutubetle suyla bir hal olmak isteyen salyangozu bir bezle zorla çekip o kaygan vücudu bezin altından ayağıyla ezişi ve çöpe atışı aklına geldi. Kalbini çöpte onun yanında öyle ıslak kaygan parçalanmış ve umduğu bir yudum suyu bulamamış, çeşmelerin içinde susuzluktan ölür gördü. Kalbini kendinden dışarı ayrı bir yerde ama yaşamaz gördü. Kemaleddin Efendi söyleyip duruyordu. "Aziz oğlum acıya acı bakma. Düşünsene ateşin içinde bir ana baba sükût içindeler, ağız açmıyorlar. Düşünsene dünyada bunu kim yapabilir, kaç kişi? Can tatlıdır, ama bak canın tadından başka bir tat muhakkak bulmuşlar ki o tada koşmamış öbürüne koşmuşlar.

Vallahi ben bu göçmeden öyle telezzüz ettim ki, gözü açık kapalı hep hayalimde. Sen oğlum korkma, hiçbir şeyden korkma. Gördün ya baban anan korkmadı ne var yani ucunda ölüm var, başka ne olacak, ölüm ne ki, dünya ne ki, ne var ki, öyle güzel ki yer değiştirmek hem de böyle, ne güzel, korkma," deyip anlatıyor, hiç bilmediği gibi konuşuyordu.

"Şimdi git," dedi Kemaleddin Efendi, "git güzelce bir şükür namazı kıl, anam babam dünyaya yapışmadan, dünyadan kazınmak zorunda kalmadan yola koyuldular, darısı başıma, diye dua et. Bir şey daha bitti diye şükret, en büyük rahatlık korkulanın başa gelmesidir, üstünden kılıç kalkar, korktuğun başa gelmesinden güzeli yoktur, korku artık zail olur. Bak kendine, halden hale geçtin, anadan babadan geçtin, ateşten dumandan geçtin, ne güzel. Ne güzeldir, ne güzeldir, ne güzeldir, ne güzel. Şimdi kendi geçeceğin yoldasın, ordan da geç tekrar buluşalım," diye söylüyordu.

Geceyi orada yirmi bir yıllık ömründen daha uzun bir zamanda geçirdi. Düşünce çoğalınca zaman uzuyordu. Yirmi bir senelik ömründe sade düşünerek geçirdiği tek geceydi. Daha doğrusu yeni gelen büyük, eskiyi kovalıyor, onun yerine geçiyor, içindeki acı hiyerarşisi yer değiştiriyor, sanki ayağının altına daha büyüğü, kalını geçince büyümüş, boyu da uzamış gibi oluyordu. Bazı eski acılarına baktı, öyle ufak ve olmasa da olur bir lüzumsuz eşya gibiydiler. Bir de şimdi durduğu dev kubbeye baktı, kalbi ağarmak ile kararmak arasında gidip geliyor, açıktan koyuya geziyordu. Kalbi geziyor kendi bu gezen kalbi seyrediyordu. Acı içine basınç veriyor, sebepleri, uç uca eklenenleri, eklenecek gibi duranları düşünüyor, kendini mananın içine, manayı kendi içine yerleştirmeye çalışıyor, çoğu ağlıyor ve birkaç saat geçmiş oluyordu. Sabah namazında aylarca hiç ara vermemiş gibi kaldığı yerden bir virgül şeklinde seccadesine oturdu. Namazın kısalığı onu şaşırttı, kalkamadı, kırk beş elli dakika devam etti. Gözü orada kalarak doğruldu. Mutfakta çay içti, peksimeti çaya batırıp iki parça yedi. Eski ile tekrar bir araya gelmeyi bir acı olarak duydu. Tanıdığı sandalye, aşina çaydanlıklar ve mutfak, bildik ama bilinmedikler birik-

tirmiş yüzlere, hep daha kötüye, daha geriye ve yükselemeyecek kadar çukura kaymış gibi görünen insanlara tekrar bir gönülsüz selam verdi. Kimi üstünkörü, kimi geleneğe uygun taziye ve teselli vermeye çalışıyorlardı ama Aziz verilecek olanın onlarda olmadığını da görüyordu. Teselli verecek canlılık, düşünce, hayatiyet hiçbir şeyde yoktu. Sanki bir kabir yeni kazılan kabre yattığı yerden bakıyor ve geri yerine uzanıyor gibiydi. Yüzlerin hiçbiri canlı değildi. Can sanki bir umuttu, çocukluk geçince tırmanılacak, kazanılacak bir şeydi ve anlaşılan kazanılamıyor, insan mezarlık şahidesi gibi ölü olarak, ölü doğmasa da öyle gibi, yaşayamadan ayakta duruyordu. Yoksa, ölüme sade nefes kesilmesi demeyi bıraksalar dünyada büyük hem çok büyük çoğunluk aslen ölüydü.

Öğleye kadar her zor ve sıkışık zamanın itile kakıla geçtiği gibi geçti. Zaman dert olduğunu biliyor da içeri girmiş bir yarasa gibi sağa sola çarpıp gene de dışarı çıkmıyordu. Geçmedi, geçmedi ama titrer de biter gibi oldu. Saat on bire doğru çıktılar. Arabada Kemaleddin Efendi önde, Rıza, Abdül ve Aziz arkada, sessiz yola düştüler. Merkeze yakın arabayı bir dükkânın önüne park edip çarşının içinden Pervizoğlu Camii'ne doğru yürümeye başladılar. Yol boyu Aziz dükkânların kepenklerinin yavaş yavaş kapandığını, ahaliden epey bir kimsenin peşlerine düştüğünü gördü. Camiye geldiklerinde de büyük bir kalabalık görüp şaştı. Kalabalık derdini unutturur gibi oldu. Kemal hemen koluna girip, "Bu kalabalık anana babana değil, sana Aziz, sana," deyince Aziz acısı paylaşılan, acısı herkese sirayet etmiş bir varlıklı büyük adam duygusuna kapıldı. Acısı çok paylaşılana acıdan az bir şey kalırdı, öyle ya, buna sebep zenginler, bildik kimseler öyle acıyla pek de kırışıp üryani eriğine dönmezlerdi, hemen yüzlerinin suyu geri gelir, etraf tarafından getirilirdi. Hem çekmiş, hem geri güzelleşmiş, acının güzelleştirdiği diye tabir edilmeye de hak kazanmış olurlardı. Aziz de benliği Kemal'i birden hiç tereddüt etmeden dinlemiş, Kemal de bunu fark edip devama durmuştu. "Azizim büyük adam olmaya başladın, şunca dükkân saatlerin rızkını sana feda etti bak, her cins görüyorum etrafta bak," diyor ama Aziz ayıp olmasın diye başı-

nı kaldırıp etrafı inceleyecek kadar olamıyordu. Avluda sert bir rüzgâr yüzlerini kesmeye başladı. Kemaleddin Efendi bir sandalyeye oturmuş, babasının pek itibar ettiği birkaç yaşlı adamla konuşuyor, caminin avlusu artık adam almıyordu. Naaşlar bir tabutta sessizlik içinde musallada duruyor, Aziz içinde kilimle, örtüyle, kâğıtla karışık duran ana babasını düşündükçe gene fenalaşıyordu. İmam namazdan sonra duada babasını helallik alırken övdü, anasını örnek bir nisa diye tesmiye etti. Ama az durup birden sözü Aziz'e getirdi, "Bu hayırlı ana babanın büyük imtihana tabi, nerelerden geçip nerelere çıkan Aziz oğlu," diye başlayıp methe durdu. Ömrü için dualar ederken, büyük kalabalık, "Amin," derken Aziz göğsünün gururdan, kendine acımadan, kendini önemsemeden, ciddiye alınmaktan, kendine inanmaktan... çatlayacağını hissetti. Yok, imkânı yok göğüs kafesi taşmıştı, akıyordu, fazlası her yere akıyordu, kendinden dereler oluşmuş akıyor, akıyordu. Başı dönerek akanlara bakıyordu. Vakardan ağlamayı kesti, taş gibi durdu.

Kabristana gidileceği vakit Kemaleddin Efendi ve başka pek çok itibarlı büyük önde üç sıra halinde Aziz yanlarında, kollarında, arkada yüzlerce kişi ile yürümeye başladıklarında cenaze arabasına yüklenmiş ana babasına arkadan bakarken gene kendini görüyor, ağlasa kendine ağlıyor, sussa bu vakarı gene kendi benliğine doysun diye ikram ediyordu.

Otobüslere, arabalara, kamyonetlere binip Asrî Mezarlığa doğru yola çıkıldı. Aziz yolda yalnız başına kaldığı an soluk kesilmesi ve müthiş bir acıyı aynı anda duyuyor, hayatına ve kendine duyduğu yeisten boğulmak ve ölmek üzere olduğunu hissetmiyor, yaşıyordu. Gözyaşı artık yeni ve dışarıdan gelen bir şey değildi, bir şey bile değildi, yüzün akarı, çağlayanı, doğal dokusu, sakalları bu suda beslenmiş güherçile yosunlarıydı. Kalbinin mütemadiyen sıkışmasından iki büklüm oluyor, nefes alabilmek için başını kaldırıp havaya ulaşmak ister gibi küçücük dar soluklar alabilirse alıyordu. Ama bir zaman içinde özellikle onu izleyen benlikleri yaşadığı, içine gömüldüğü, tıkandığı gerçek mi değil mi belli olmayan ama çevresindeki her canlı cansız figürün de eşlik ettiği hayatı ona silikleştirecek, baş-

ka bir yana çekecek sözlere ve hale onu çekiyorlardı. Özellikle Kemal onu acıyla katılaşmış değil, acıdan sanatlaşmış görmek istiyor ve gördüğü portreyi övmeye başlıyor, onu dinleyen Aziz de bir süre sonra bu resmi önemsemeye başlıyordu. Kemal ona insanların onu nasıl gördüğünü, nasıl değer bulduklarını ve biçtiklerini anlatıyor, Aziz kendini bu ölçüden görmeye başlıyordu. Kemal yaşanan her şeyi küçümsüyor, yaşananların insana diktiği kaftanı ve insanın onu giymiş halini önemsiyordu sadece.

Kabristana geldiğinde birden ürperdi. İçinde zaten olmuş ile olacağı farz edilen arasında hayal ile gerçeğin perdesi hafif bir rüzgârla sallanıp duruyor, bir o tarafı bir bu tarafı görüp duruyordu. Bazen perde katılaşıyor ve loş gerçek, küflü hakikat sabitlikte donuyordu. Aziz o vakit her hayalin bittiği yerde taş kesiliyor ama sabitlik bir müddet sonra erimeye, damlamaya döndüğünde ve sabitlere başka şeyler karışmaya başlayınca bir esneme duyuyordu. Kemal hemen o zaman yanına geçip, "Neyin gerçek olduğunu bilmiyorsun, kimse bilmiyor. İlla acı ve küf sahici olacak diye bir şey yok, her şey bitince de başlayacak olan vardır, sadece o âna sabret, geçecek," diyordu.

Etraftaki durgunluk, taşlardaki eskime, eskiyip de bekleme, öğleden sonranın karanlığı da arkasına almış ışığı, boylu boyunca yatanlar, kül olmuş ana babasının ardından bir kül öksüzü olarak yürümesi, rüzgârın gelip gidip ensesinde aynı yeri oyar gibi deşmesi hepsi toplaşıp birikti. Baş dönmesi ile durdu. Durduğu yerde bir burgu gibi oyularak yerin altına doğru hızla döne döne indiğini hissetti. Öyle hızlı dönüyor, başından birisi vidaymış gibi öyle hızlı çeviriyordu ki tüm vücudu toprakta, başı yüzeyde kaldı. Kendine gelir gibi olduğunda yerde oturmuş, ensesi kolları ovuluyordu. Tekrar doğruldu, en güçsüz haliyle yürümeye devam etti. Ana babası bir tabuttan konulacakları mezarın başında dururlarken Aziz onları son gördüğü günü, selam verince hızla uzaklaşmalarını hatırladı, yandı. Nihayet tabut açılıp küçük sayılabilecek etrafı dikilmiş çuval haline getirilmiş bir kefen göründü. Kefenin ucunu Aziz'e uzattılar, aldı. Tüyden hafif, dibine az miktarda insan birikmiş

bu hafifliği elinde tutarken ayağı kaydı, sendeledi, yanındakine tutundu. Kefen çuvalını sağlamca tutayım derken bez ayaklarına değip dışarıya bir miktar tozudu. Aziz kefenden tozuyanı içine çekti, çekti, yavaşça mezara bıraktı, çıt çıkmadı. Üzerine toprak atmaya küreği tutamadı, avucuyla iki avuç alıp attı. Geri çekilip baktı.

On beş gün tekkede kaldı. Abisi Adem'in yangından sonra hastanede olduğunu, fiziksel bir şeyi olmadığını ama bir türlü çıkamadığını söylediler. Kemaleddin Efendi gidip kardeşini görmesini, hasta ve akraba ziyaretini önemsediğini de açıklayarak telkin etti. Ertesi gün saralılardan Abdül ile söylenen hastaneye gittiler. Epey sorup soruşturup Sinir Hastalıkları bölümünde buldular. Adem dört kişilik bir odada yatıyor, uyuyordu. Aziz abisini önce yatar seyretti, yanına vardığında Adem'i çok sarı benizli, hafiften şişmanlamış ama aradan on beş sene geçmiş gibi gördü. Gerçi altı senedir ayrıydılar ve bu altı sene Aziz'in ömrüm diye hayatını parçalasa önüne çekeceği dilimdi. "Abi," dedi, önce hafif, sonra azcık daha duyulur, koluna da dokundu. Adem gözünü hızla açtı, Aziz'i görünce tekrar kapamak ister ya da düşünüp bir kararda durmak ister gibi zihnen sendeledi. Mecburen gözlerini aralar gibi açtı. Aziz, "Geçmiş olsun, nasılsın?" diyen sesine inanmadan, sorusuna da itibar edemeden sıkılarak sordu. Adem yattığı yerden nasıl'ın keşfine çalışır gibi düşünüp arıyor da bulamıyordu ki daha uzatamadan, "Bilmem," deyip, "buradayım," diye ekledi. Aziz abisini sanki kırık görmekten memnun, onu tanır gibi, sever gibi olmuştu. Dert veya hüzün insana ne kadar yaraşıyordu. Hemen yatağın yanına oturup elini tuttu, "Abi," dedi, "ne kadar güzelleşmişsin." Adem'in yüzü sanki görmeyeli iki ayrı coğrafyaya ayrılmıştı. Üst kısım diyebileceği alnı, kaşı gözü daha bildik iken burnundan aşağısı, ağzı, özellikle ağız kenarları sanki gayriihtiyari hareket ediyor, kendini gizleyemiyor, sık sık titriyor gibi hareketlerle dalgalanıyordu. Gözleri bir şekil bakmaya çalışsa da ağız bölgesi hiç görmediği şekilde başka bir varlık olmuş, ayrı, başka bir benliğin, duyuş biçiminin çoğu zaman yalanın, darda kalınca gerçeğin eze eze bir sağa bir sola bir aşağı

bir yukarı yamulttuğu tuhaf şekiller alan bir canlı olmuştu. Konuşurken gözleri ve kaşları ile, hafiften kırıştırdığı alnı ile bir şeyler söylese de bu ağız ve ağız kenarları mütemadiyen istemsiz aşağı yukarı başka şey söylemek ister gibi hareket ediyordu. Aziz birden ağzın asıl bu söylenenlerden memnun olmadığı için oynayıp durabileceğini düşündü, olacaktan değil, olandan şikâyet daha yakınında zınk diye durup kendi içine zevkten ve manadan pat diye düştü. Adem, gözleri eliyle oynadığı yorganın kenarlarında, dikiş yerlerinde başını arada kaldırıp Aziz'e bakarak, zaman zaman çene ve ağız sarsıntısı şiddetlenip arada durarak, yayvan burun kanatları geniş burnun konforu için çok sık nefes alarak, "Ben senden sonra çok didindim," dedi. Az durup burnunu daha da çok hava çeksin diye kısa bir an teşvik edip, "Geri gelmene çok uğraştım, anama babama çok yalvardım amma," deyip Aziz'e baktı ağzı sağa doğru şiddetli sallanarak, "Senden için çok memnun o halinden dediler hep, aradığını buldu dediler. Şaşırdım. Bizimkiler de şaşırdı. Yapmayın dedim, oğlunuz ne olsa benim de kardeşim dedim ama o Baba'nın yanındaki sen bizi sanki beğenmeyecek gibiydin," diye devam ediyordu. Aziz birden, "Abi bırak bunları ben seni göreyim diye geldim, sen nasılsın?" deyince Adem yine bir ağız dalgası ile, "Ne o, hiç konuşmayacak mıyız, sen istediğini söyleyip biz istemediğimiz şekilde hep susacak mıyız?" diye gözleri de dalgaya uyarak bir yabancının bakamayacağı yakın düşmanlıkla taa içine kadar baktı. Aziz gördüğünden hem tedirgin hem korkulu hem karışarak yatağın oturduğu yerinden iyice kenarına kaydı, bir soğukluk oraya da vurdu. Adem'in elini hemen bırakmak istemiyordu ama eli gevşemişti. Bundan da sıkılıp tekrar kuvvetli tutmaya çalıştı ki Adem, "İyi eğitmişler seni," deyip güldü. "Bak, mayanda var demek ki Bektaşiler, Melamiler, Tahtacılar memnun, Halvetiler, Kemaleddin Efendiler daha da memnun, sende bir hüner besbelli var. Ama ben duydum ki hüner büyücüde, sihirbazda, göz bağcısında olurmuş, düz insanda değil, yani başkalarını kandırmak hüner demekmiş, öyle duydum sade," dedi. "Ben seni biliyorum," diye sesini yükseltti, "sen benim on beş sene karşımdaki yatakta yattın,

seni bebekliğinde kucakladım, beşiğini salladım, altını temizledim, yemeğimden verdim, seni biliyorum. Bana hiçbir hünerin görünmedi de başka yerlerde ne açıldı merak ediyorum. Benden ne gizledin de millete gösterdin," derken ağzı aşağı yukarı titremeye başladı.

Aziz kendini bildi bileli içine ekili olan başkalarının anlamlandıramayıp hor ve değersiz görüleceği, hatta koparılıp atacağı ama pek değer bilirmiş gibi sakladığı başka yerde görülüp duyulunca, bir şekil açılınca düşmanlıkla karşılaşma ve en yabancıdan daha yabancı sayılma halini yaprak yaprak önüne açılır gördü. Hayatın bu kalın dilimini ağırlıkla öne eğilmiş kendi ağırlığı ile kendini ezer gördü. İçine fışkırtılmış bir öfke birden patladı, "Sen," dedi, "ya da diğerleri, yani bütün nadanlar, dünyanın bütün çiçek toplayıcıları, ağaç budayıcılar, biçiciler, siz bütün kıyıcılar, kendi mayaladığından başkasına nân demeyen, onu aziz bulmayanlar yüzünden gizlilik dünyanın kutsiyeti, koruması, mahfuzudur. Sen onu sağ bırakır mısın ha, önünden bir ceylan ürkmeden, vurulmadan geçebilir mi? Nazenin olan saklanmaya kaçmaya mecburdur," diye sesi titreyerek söyledi. Adem yataktan doğrulmuşken Aziz ile hâlâ gevşekçe de olsa el ele olduklarını görerek hayrete düştü. İkisi de eli çözmeye müteredditdit, bunu ilk yapan olmaya cesaretsiz duruyorlardı. Adem de daha doğrularak, "Ceylanım, yavru ceylanım benim," diye başlıyordu ki Aziz hiddetle, "Böyle alayla, kinayeyle olmaz, insan tanıdığını bir şeye de tutmaz. Kimse ailesinin yanında, onların arasında peygamber değildir, denmiş. Aile altını sildi, emzirdi, yedirdi diye kendi yanından çıkanın başka bir canlıya dönüşebileceğini kabul etmez, onlara göre büyük adam hep başkalarıdır. Senin karşı somyanda yatarken de ben başka bir canlı idim, sen uyurken başka şey düşünüp başka şey yapıyordum, hayalim fikrim başkaydı. Beni yadırgama diye sana senin cümlelerin hatta kelimelerinle cevap verdim hep. Başka türlü çünkü beni yolup atardın, başkayı bütün aynılara işaret edenlerin yaptığını yapardın," diye hızlıca söylerken Adem de hırslanmış, "Yani yalan söylüyor, yalandan idare ediyordun, bunu söylüyorsun," diye bağırırken eli daha aşağı kayarak birbirle-

rinin sadece parmak uçlarını tuttukları bir seviyeye indi. Buna rağmen ikisi de elini tümden çekmiyordu. Aziz yüzü yanarak, "Beni anamın babamın önüne nasıl attığını, her şeye sebep olduğunu illa bağırarak söylemem mi gerekiyor," diyecekti ki, en büyük taşı alıp tıkamayı çok sanatsız ve vahşice gördü. En şaştığı ve bir daha şaşmayacağı Adem'in şu anda tam da o sofradaki hali ve cümlelerine yakını o sözlerin akrabaları ile devamda olmasıydı. Sanki hiçbir şey ile ne o kelimeler ne duruş ne söyleyiş bunun nedenleri ile hiç arasının açılmadığı, olanlar üzerine hiç düşünüp dertlenmeyip bunca şeyin üstüne aynı perdeden devamda bir beis bulmayışıydı. İnsanın aynılığı ve sabitliği başka her şeydekinden fazlaydı. Emindi ki eve gitse şimdi hiçbir şey aynı değildi, ne koltuğun tutuşu, ne yatağın sarışı, ne sokakta hep oturduğu duvar emindi ki aynı değildi, vazgeçmişti çoğu şeyden ve muhakkak gevşemişti. Çoğu şey solmuş, azalmış, eskimişti. Ama bu insan sabitliğinde, kelimeleri, düşüncem dediği şeylerde milim oynamıyor, bunların uğruna yer yarılsa, taş taş üstüne kalmasa cümle gene bunun öncesi ile aynı kuruluyordu. İnsan kendini aynı ile anlatıyor aynı ile savunuyor, en gelişmiş makineden daha muhkem yapıyordu bunu. Eli duyguyla değil, düşünceyle yana düştü. Adem hızla elini çekti.

Aziz içine düşen sıkıntıya, derde ve nasıl devam edeceğine kararsızlıkta bir müddet öyle kaldı. Söze devam edecek gibi değildi. Söz çünkü bu değildi. Söz sen dağda da kalsan, bir hastayla yolda da, bir sevinçte hızda da, uçurumun kenarına da o kendi dişlisiyle her günkü performansının o günkü haliyle mukabele eden bir makineydi. Şartlarla güçten düşüyor, ama şartlarla da kanatlanmıyordu. Hızlıca doğruldu. Adem yatakta kendi dertleri ile dertlenmişken ona eğilinmemiş ifadesini boynuna kadar çekmiş oturuyordu. Aziz, "Tekrar geçmiş olsun, daha da ne diyeyim bilmiyorum, başın sağ olsun," deyip köşede hareketsiz duran Abdül ile odadan çıktı. Hastanedeki bildik koku, gelenler, koridorlarda yürüyenler, merdivenlerden sırtta kucakta çıkanlar... hepsi önünden geçti, dışarı vasıl oldular.

Perşembe akşamı Kemaleddin Efendi'ye gelen birkaç kişinin yanına çıkması söylendi. Aziz toplanıp içeri girdi. Dört kişi

efendinin yanına varmış oturuyorlardı. Aziz niyazını yaptıktan sonra işaret edilen yere oturdu. Kemaleddin Efendi alçak sesle, "Bak oğlum Sırrı Efendi ne diyor, senin için güzel bir şey düşünmüşler, başı bozulduydu, okulu bitiremedi, ona bir lise diploması aldıralım da elinde olsun, belki memur falan olur böyle kalmasın diyor," dedi. Aziz şaşırarak durdu, sonra, "Lise biri ikinci dönemden itibaren okuyamadım, dışardan imtihana girip verecek halde değilim," deyince Sırrı Efendi alçak sesiyle, "Oğlum tabii ki öyle, mesele o değil, sen haziranın sonunda talebe ikmal imtihanlarına girerken dışarıdan bitirme imtihanı açılacak ona gireceksin, kâğıdına adını yaz, onlar onu doldururlar," dedi. "Ayın 18'inde, unutma merkez lisede, ceketli gel, sakalı kes de gel, almazlar," deyip Kemaleddin Efendi'ye dönünce efendi de, "Tamam girer, eksik olmayın, liseyi bitirsin tabii," deyip Aziz'e çıkabileceğini işaret etti.

Haziranın 18'inde Aziz sabahın beşinde sakalını kesti. Boynunu aşan sakalları önce makasla epey kısaltıp biçti. Sonra efendi kestiğin sakalını bir beze sarıp duasıyla şuraya sırlayıp göm, dediği için kuru kuruya ustura ile yüzüne girişti. Az çok hasarla üç sene aradan sonra cascavlak kaldı. Yüzüne fazla bakamadı, sakalın sakladığı her şey ortada, genç mi yaşlanmaya mı dönmüş bilinmez kederli bir yüze, kemiklerine bakmaya çok dayanamadı. Beze sardığı sakalını denilen yere gömdü. Bulduğu bir ceketi giyip önünü iliklediği. Arayıp tarayıp yarım bir kurşunkalem bulup cebine attı. Fazla duramayıp merkeze kadar bir buçuk saatte yürüyerek lisenin önüne geldi. Daha dokuza yarım saatten fazla vardı. Okulun dışında insanlar, talebeler, sabahın çiğ ışığında ikişerli üçerli toplaşarak, yürüyerek, konuşarak, duvarlara oturarak bir vakit geçiriyorlar, çok önemli bir ana yaklaşacak olmaya işaret eden haller ile ya saatlerine bakıyor, ya derin iç çekiyor, ya saatlerdir orada olmalarına rağmen acele ile okulun avlusuna seğirtiyor ve kendi adımlarını izleyip, kendi hızlarını idrak ederek kendi tatlarına banıyor gibiydiler. Çoğunluk ciddi, az kısım eğlencede, okulun gri binası, kirli beyaza boyalı parmaklık ve kapısı ise bütün bunlardan bıkkın başka yana bakar duruyordu. Yavaştan Aziz de av-

luya girdi. Kalabalığa her karışmasında duyduğu ayrı, gizli bir varlık olduğu duygusu ile başını, görmediği bir kaplumbağa gibi kendine sokarak, etraftan kulağına çarpan her sözden ürpererek, içi alıp vererek, cebinden, gömleğinden başka Azizler çıkararak yürüyor, bu ânın da gerçekten hayatta olup olmadığını, bunun da bir manası olup olmadığını merak edecekken merak uçuyor tepesinde az bir güneş ile merdivenleri çıkıyordu. Pek çok kişiye sora sora dışarıdan gireceklerin sınıfını anca buldu, bir yere oturdu. Ondan başka biri hayli yaş almış, öbür ikisi orta yaşta üç kişi daha vardı. Aziz önündeki sarı teksir kâğıdına adını yazdı. Bütün derslerin bölümü ayrıydı, tek tek hepsine adını yazdı. Soruları biraz okudu, birkaçına az çok aşina olsa da çoğuna yeni görüp duyarak baktı. Bir erkek öğretmen sınıfı adımlayıp duruyor, arada kâğıtlarına eğilip bakıyor, Aziz'i hep soru okur, başını ovar, kâğıda büsbütün eğilmiş buluyordu. Vakit geçmiyor, öğretmen yürüyüp bakmaktan bıkmıyor, diğer talebeler hışır hışır yazıp çizip, silip bir tuhaf gürültünün durmamasına hizmet ediyorlardı.

Büyük sıkıntı ile iki buçuk saatin sonuna geldi. Aslında bomboş kâğıtlarını verip yarım saatte de çıkabilirdi ama öğretmenlerin onu cismen de adı yazılı kâğıdı ile de tanıyıp eğer geçecek olursa, "Şu bomboş kâğıtlı," diye arkasından önünden konuşacaklarını düşünüp hiç değilse diğerleriyle beraber kâğıt vereyim de beni ayrı bir akılda tutmasınlar, hepsini toplayıp götürürler diyor, bekliyor da bekliyordu.

Okuldan çıktığında her büyük dertte olduğu gibi asıl derdi paylaşır, kurtulmaya ya da tedaviye çalışırken çekti. Hapse girmek değildi zor olan mahkemeydi, insanlarla ne yaptığını neden yaptığını konuşmak anlatmak zorunda kalıp onların da buna yorumunu ve sözde buldukları sebebi dinlemekti. Hastalanmak da değildi mesele doktora görünmek, ona hasta, onun anlayacağı bir hasta kılığında çıkmak, doktor anlayabilsin diye çatlamak ve doktoru bütün bunlar neticesinde zaten bilineni söylemesine teşvik edip onu beğenir takdir eder gibi yapmaktı zor olan evde yatmak, kanamak ya da ölmek değil. Efendinin geçen akşam dediği hep aklındaydı, "Ne vardı ki ucunda, an-

ca ölüm." Yaşamaktı bütün mesele, neyse ki ucunda ölüm vardı yine de.

On beş güne kalmadan liseyi dışardan bitirme imtihanını başarıyla verdiği haberini getirdiler. Her dersi hakkı ile geçmiş, lise mezunu olmuştu. Şimdi iki vesikalık fotoğrafla okula gitmesi, diplomasını da imza karşılığı alması gerekiyordu. Sıkılarak gidip önce bir fotoğrafçıya uğradı, üç gün sonra da okula. Diplomayı mühürlü, damgalı, üzerinde az evvel çektirdiği resimle ona verdiler, aldı. Üstüne birkaç kez teşekkür etti. Rulo yapıp eline aldı, memnun muyum diye aranırken memnuniyetin çoktan koluna girmiş, yanında mütebessim yürüdüğünü gördü. Kime benziyor diye baktı, aynı kendisiydi, aynı.

Büyük tedirginlik ve karmakarışık duygulara eşlik eden dehşeti ile yanan evlerine doğru yürümeye başladı. Gerçek mi değil mi tam emin olmasa da başka duyguları huzura geldiklerinde kovalayan bu nedenle gerçek olduklarını düşündüğü duyguları ile başbaşa kaldı. Büyük geldi mi küçük, sahici geldi mi çapraz ve eğreti duygu kaçıyordu. Uyuz düşünce kendi kendine iken kaşına kaşına oyalasa da bir kaşağı yer yemez iyileşiyordu. Evlerine yaklaşınca içi bomboş kaldı. Bu boşluktan evin sahiden yandığını, kendinin sahiden işte böyle kaldığını, herhangi bir söze kimsenin girişememesinden benliklerin suskunluğundan bunun iğreti değil, sahi ve teselli kabul etmez bir şey olduğunu anladı. Ev bahçenin içinde simsiyah ama tuhaf bir ruh ile duruyordu. Tamamen yanmasına rağmen ayakta gibiydi. Bahçeye girdi, horozun sesini duydu.

Arka tarafta kümes hâlâ öyle duruyordu, şaştı. Tavuklar dışarıda çöpleniyor, iki horoz da kendi âlemlerine göre normal ve can sıkıcı bir seyri devam ettiriyorlardı. Binanın dışı simsiyah, dalga dalga izlerle dolu, çatısı yok, kapı pencereler tümden yanmış eski bir ibrethane gibi öylece duruyordu. Aziz kapıdan içeri girmeye çalıştıysa da kül ve yanmış simsiyah kesmiş sertleşmiş, her yeri tıkamış ne olduğu belirsiz şeylerden adım atmaya pek imkân yoktu. Elinde yere düşürmemeye çalıştığı lise diploması ile oradan oraya yürüyor, bakıyor, ilk on beş senesinin geçtiği evi, içlerinden çıktığı anne babayı, yatağının olduğu

üst katı tuhaftır gördüklerinde değil, hep zihninde buluyordu. Burası şimdi yaşadığını hatırladığı uzak ve tesiri hem şiddetli ve bayıltıcı hem uzak ve mesafeli başka bir medeniyetin kalıntısı gibiydi. Bahçe duvarına içeriden oturdu. Doğru düşünüp doğru yerinde üzülüp ağlamaya çalıştı ancak düşünce uzak, ağlama sebepsiz ve sürekli, üzülme sancı şeklindeydi. Uzun müddet vücudundan dışarı çıkarılmış arızalı bozuk bir organ gibi kendi kendine kanayarak, titreşerek, seğirerek duvarda şuuru sürekli çağırsa da ondan müthiş uzaklıkta oturdu. Diplomasına takıldı gözü. Nihayet benliği Kemal yavaşça gelip etrafa göz attı, Aziz'e göz attı. Tesirli bir söz arıyordu anlaşılan ama durdu durdu, "Yaaa," dedi. O da sustu, kendinden, ortaya bu cılız çıkışından gayri memnun, geri çekildi.

Bir hafta sonra bu sefer askere gitmesine ve böylece dertli şeyleri bir bir kenara koymasına, hem burhandan hem bu vefatların ardından askerliğin iyi bir zamana gelmiş olduğundan bahisle vaktin uygunluğuna tamam denildi. Aziz'e, "Bir hafta on güne kadar şubeye git, zaten geciktiğinden seni içeri girer girmez daha salmazlar," denilince bir haftaya olacak bir turşu gibi kavanoza girip beklemeye başladı. Hiçbir şeye ses edemedi. Ne yapacağı o kadar belirsiz ve kendini o kadar ayaklarından da başından da uzakta hissediyordu ki ayağıyla uzaklaşamadığına kafayla da mesafe alamadı. Diyeceği şey olmayınca ikrarlı bir sükût hali başından aşağı dökülüyor, anca dökülene varla yok arası bakabiliyordu, artık ne görürse hayatın akarından kalan o oluyordu.

Kısa zamanı bir lastiği çeker de ya kopar ya canını yakar ya da manasız bir şey olarak elinden düşürüp kaçırır şekilde geçirdi, çekti, düşürdü, canını yaktı, gün geldi. Kendini öyle manasız, daha evvelki hayatlarından öyle kopuk ve onları başkasınınmış gibi bile temaşa edemeden çok derin bir boşlukta sallıyor, günleri, iç içe geçmiş birbirinin aynı fincanlar bardaklar gibi içlerinden çıkarıp bir aynıyı önüne koyuyor, aynı kalan ve aynı gidene bakıyor ve sürekli başı dönüyordu. Ruhen ufak tefek bir hazırlık yapmak istedi ama zaten ruhunu ufak tefek buldu, hazırlayamadı. Elinde kendini ufaladı, ele gelmiyordu. Gi-

deceği pazartesi günü bir bütünden ayrılarak kupkuru bir temmuz sıcağından sertçe ve susuz düşerek önüne geldi. Üstünkörü el öptü, üstünkörü uğurlandı. Sabah elinde ağırca bir çanta ile şubeye yürürken etraftaki binlerce yıllık sarı boz rengi gördü. En eski ve bozulmamış şey olan rengi gördü, durup biraz baktı. Birden uzun aradan sonra heyecanlandı. Dünyanın, sokakların üstünden binaları gözüyle silerek, arabaları kaldırarak sade yükseltilere, havaya ve sarı renge bakarak yürümeye başladı. Adım attıkça her adım önündeki binayı siliyordu. İçine pat diye bir zevk kendi manası ile düştü. Her şeyin aynını gördüğü, bildiği temas edebildiği düşüncesi bir yandan bir yelpaze veriyor bir yandan yanına gelip çantasını taşımasına yardım eden Kemal yumuşak sesiyle, "Öyle ya Allah değişmedi, toprak ve su da aynı, renk aynı, amaç aynı. Tarihi bilinmez on binlerce yıllık bir toprağa basıyorsun, insan da aynı, sadece bilemiyorsun kimin devamısın, soyusun. Günü bırak farz et ki bir Horasan erisin, yâd et ki belki başka bir şeysin, öyle ya daha nesin, ya da eski bir diken şimdi şu yanımızdan geçen, bil ki bugünün malı değilsin," diyor, Aziz elinden uçmasın diye ihtimam ettiği kuş tüyünden hafif çantası ile tozun toprağın, sarı bej rengin, alçalıp yükselen yeryüzü örtüsünün içinden geçiyordu.

Binaya girdiği an insanın eliyle ayağıyla nasıl girdiğine şaştığı bir yere sanki çatıdan atıldığını zannederek baktı. Her tuzağa, her ökseye bile göre tutulan insanın özeti olarak kendini gördü, anlamasa da tanışıklığa aşikâre baktı. Muayene oldu, bir iyi soyundu. Hızlıca ilerleyen işlemler sonrasında elinde Tokat Piyade Acemi Birliği'ne katılacağına dair bir yazı ve otobüs bileti parası ile kendini dışarıda buldu. Gayriihtiyari garaja gitti. İçinden cılız mı cılız bir ses, "Gitme, boş ver, dağa çık, mevsim yaz, daha da inme, çoban ol," dese de garaja yürüyor, yürürken dağ gözünde tütüyordu. Her zorlu durumda olduğu gibi benlikleri sükûtta, alacağı tavra göre çok sonra konuşacak tıynetteydiler. Aziz onlara karşı müthiş bir öfke duydu. "İyi bir şey yapacağım zaman katıp karıştırmaya hazırsınız, hayatı yalanlamada ustasınız ama yalan dediğiniz meydanda iken aranıp da yalandan olsun bulunamayansınız. Daha sizi dinleyen, kulağını açan ne

olsun. Allah belanı versin Kemal, öbürlerinin de ama özellikle senin. Bitti. Ben de bittim, ama sen de biteceksin. Daha ben neysem o kadarım siz yoksunuz," diye içinden dışından bağıra bağıra yürümeye başladı. Garaja gelince birkaç aşina yüz yanına yanaşıp sarıldı, askerliği için dua etti. Aziz hepsi ile samimi mi değil mi kendini tanıyamadan kucaklaştı, ellerini öptü, hatta gözleri yaşardı. Başkaları yanına varınca zaten ya kendinden birileri uzaklaşıyor ya yenileri gelip dışardan gelenleri iyi bir ev sahibi gibi karışlıyorlardı. Gelenler, görmüşken uğurlayalım bari diyenler, hâlâ taziyeye devam edenler yanlarında bir yabancı varsa hemen Aziz'i methediyorlar, sırtını sıvazlıyorlardı. Aziz daha cümle sonlanmadan methedilenin nasıl bir şey olduğunu tahayyül etmişse ona benzemeye çalışıyor, bazen de o kadar muvaffak oluyordu ki metheden kendi methindeki hakikate vuruluyordu.

İki-üç saat beklediği garajda nihayet otobüs gelip de binerken epey kalabalık bir ahali ile vedalaştı. Otobüsün iki basamağını çıkarken, dönüp ahaliye selam verirken kendini usta bir oyuncu gibi hissetti. Sadece alacakaranlık otobüs koridorunda yerini aramaya başladığında kulise ve geri kendi eğreti benliğine yürüdüğünü, yalnız kalacağını anlayıp içi tutuştu. Tekrar, tekrar sahneye çıkmak, inmemek istiyor, ahalinin alkıştan elleri yarılsın ellerine de merhemi ben süreyim, beyaz sargı bezlerine sarayım onlar da o tok bez sesi ile yine alkışlar yağdırsınlar istiyordu.

Orta sıralarda bir yerin sağdaki cam kenarına oturdu. Daha oturur oturmaz lök diye külçe gibi bir keder de kucağına oturdu, boynuna da ellerini doladı. Otobüs tamamen değilse de dolu sayılırdı. Ahalinin eşyalarının büyük çoğunluğu koridorlarda, içerisi biri yanıp biri sönen sigara dumanından göz gözü görmez halde, yanında oturan ihtiyar adam neyse ki suskun, cam buğu ve leke içinde, dünya buğu ve leke içinde, bunlar hakiki mi, temizlenebilir mi, berrak yerler de var mı düşünerek ve içine girmiş bir el kalbinin, iç organlarının üstündeki zarı ince şeritler halinde çeke çeke soyarken ve her soyulmuş yer önce müthiş acılı bir ürperti sonra serinlikli bir ağrı verirken gözleri-

ni kapatıp karmakarışık bir rüyaya durdu. İki saate yakın uyuyup uyandığında Erzincan'a yaklaşıyorlardı.

Garaja girip bir kısım yolcuyu bir eyyam ile orada indirdiler, yeni binenler de oldu. Kapılar, bagajlar tangır tungur ileri geri açılıp kapanınca içeri taze hava girince azcık gözü açılır gibi oldu, doğruldu. Dışarı çıkmak istediyse de bu kalabalık ve koridorun tıkalılığından cesaret edemedi. Yarım saate tekrar yoldaydılar. Akşam saat sekiz buçukta Tokat'a gelmişti. Garajda sorduğu birinden gideceği yeri öğrendi. Çok değil, yarım saatlik bir yürüme mesafesiydi. Artık bir son nefes ile dışarıda yürüyeceğini anlayınca içi ağrı ve telaşla doldu, askere gittiğini anladı. Dağlara bakmaya çalıştıysa da burası epeyce düzlüktü. İçinden çırpınmaya, feryada başladı. Kemal avaz avaz, "Sana dağlara kaç dedim, çoban ol dedim, ha çoban ha peygamber, zaten direkt peygamber olunmaz önce çobanlık..." diye göğüs kafesini yumrukluyor diğerleri de ne demeye sorgusuz sualsiz fırladın da geldin diye vızır vızır şikâyetleniyorlardı. Aziz müthiş telaşta bir yandan da benlik seslerini duymanın, onların da seslerini yükseltmelerinin kendi korku ve boşluk halinden fırladığını fark ediyordu. Askerlikle ilgili velev ki anlayışsızlıktan olsun bir tedirginlik yoksa benlik sesi de yoktu, baş gösterir göstermez koro da solist de hazır kıta başlıyordu. Birden, "Ben sana daha kulağıma görünme demedim mi, garaja giderken nerdeydin, bir uyuz kaale alınmaz vızıltın geldi, o kadar. Şimdi on beş dakikalık yolum var, nereye gideyim, beni arar da bulur belki hapse bile tıkarlar, kesin sesinizi," deyip hızla birliğe doğru yürümeye başladı. Uzaktan alacakaranlıkta gireceği yeri görünce içi tekrar cız etti ve Ayçukuru'na duyduğu aşk içine bir saplantı olarak yaslandı. "Ah," dedi, "ah, durabileceğim tek yerden oldum, tek çivimi kendim söktüm, evimi yurdumu kaybettim, ah, ah," derken gözü evden çıkınca yürüdüğü yerlerde, derenin kenarlarında, değneğinde, eli kurutulmuş çorbalık otlarında, burnunda tandır ekmeğinin kokusu, odun ve is kokusu ile gözleri sanki bir anda bozularak puslandı. Birliğin kapısında nöbet bekleyen askerlere kâğıdını gösterdi. Nöbet kulübesini işaret ettiler, o tarafa yürüdü.

Saat dokuza geliyordu, içeri alındı. İşlemler yapılırken, koluna ard arda aşılar yapılır başı tıraşa tutulurken kuzu gibi durdu. Çantasını bir iyi kurcalayıp bir dolaba kilitlediler. Elinde şöyle denemeden üstten üstünkörü baktığı kıyafetler, bot vs. ile geceyi geçireceği elli-altmış kişilik koğuşa girdi. İçerinin sıcağı ve havasızlığında boş bir yer aradı. Talihine en dipte ona iyi görünen bir yerde duvara nerdeyse bitişik bir yatak buldu, dolaba da kıyafetlerini koydu. Etraftan bakanlara, belki bir şey diyenlere aldırmadan dışsal kaale almama öğütlerini tekrarlayarak hızlıca yatağa girdi, hemen gözlerini yumdu. Bir saat sonra bir gürültüyle uyandı, kontrol yapılıyordu. Onu da ilk kez saydılar, ayakta bir saate yakın durdu, hemen yatağa dönüp derin derin uyudu.

İlk on günün sonunda kesilmiş, derisi yüzülmüş, parçalara ayrılmış, vitrine konmuş, çekeceğini çekince artık kendinden pişecek pirzolayı heyecanla bekleyen, onun kekik kokusunu içine çekip buharına yüzünü sürecek hale bürünmüştü. Müthiş bir sevince düştü, kendisini yiyecek ağza kendini methe hazırdı, "Ye ama şöyle pişir, iyice on saat fırına at, yanıma mantar da koy," diyecek haldeydi. Şimdi artık sadece ziyan olmak istemiyordu. Kendini saklamanın ziyan olacağı anlamına geldiğini çünkü buraya sunmaya, esirgememeye geldiğini hissediyordu.

Eğitim denen şeyin boşluğunun içinden çömelerek, atlayarak, sıçrayarak, biraz terleyip, biraz şişerek, sağına soluna ha bire dönerek geçiyordu. Bu sıra rahatsız olacak, şikâyet edecek şeyler bir kenara yığılıyor, eğitimden geçen binlerce yılın ejderhası çektiklerine bakıp kendine acıyacak ve beğenecek bir yan bu yolla nasıl olsa buluyordu. Hiçbir şeyden geçtiği elbette yoktu, maksat her zaman olduğu gibi bunu belli etmemekti, en başta kendine. Öyle ki değil, piyade eğitimi dünyanın da bir hakkı ile görebilse büyütülüp duran şu üç kuruşluk ezilme, yalnız, beş kuruşsuz, itibarsız kalma, hastalanma, sevilip beğenilmeme, ya da az bir şeye döndüm deyip aşağı yuvarlanma süreçleri, yani eğitimleri ve sözde ezası cefasından farklı değildi. İş ciddiye alma, altında kalma meselesiydi. Bir tebessüm iki cihan arası yol aldırıyordu, bir ciddiye alma yani önemsenme ve

sahi sanma aşağı yuvarlıyordu. İşte orası da dünyaydı zaten, vah dünyada olanın haline. "İşte, dünyanın da bir süngüsü var, ne ki, ne oluyor asfalta bir hayvan ölüsü çamurla bir olup yapışınca, ya da bir insan olmadık bir hastalığa tutulunca, aç kalınca ne oluyor, gerçekten insan bunlara üzülmese ne oluyor, kolu kesilse mesela, dişleri dökülse aslında ne oluyor, aslında ama en aslında, hiçbir şey. Büyütülecek bir şey yok, dünya ne yapsa küçük kalacak, burası küçük, başkayı bilmem, varsa bunun bir hatta iki büyüğü onunla karşılaşmak isterim."

İtaate alışkın, karanlık bir yere girince karanlıkta yaşamak zoruna gitmeyen Aziz askerliğe yumuşak bir uyum sağladı. Her eziyet kendini unutturduğundan iyi geliyor, perişanlığın içinde kendini bir bez gibi sıkmak, ufak bir ekmek yiyip rahatsız bir yerde uyumak onu diriltiyordu. On beş günün sonunda onbaşının dikkatini çekip yüzbaşıya emir eri oldu. Yüzbaşı sinirli, talepkâr ve beğenmeme özeninde olmasına rağmen Aziz bir kapının kulpu olmaya, bu yolla üzerinde izlerin kalmasına, durmadan açılıp çarpılmaya mestti, gıkını çıkarmadı. Kâh çay demleyip güzel servisler yapıyor, kahvelerden köpükler taşırıyor, omuz masajı yapıyor, elbise fırçalıyor, beyaz benzinle leke çıkarıyor, kapısında ayakta üç-dört saat kıpırdamadan duruyor ve yüzbaşı artık onu görünce nerdeyse yanağını okşuyordu ki bu bir kez karşılaşıp hizmet ettiği albayın da dikkatini çekti ve ertesi gün ona emir eri oldu. Kapısının sövesi olduğu yüzbaşının adını akşamına unuttu. Kahveler yeniye köpürmeye, incir yaprakları ile ovup ışıldattığı bardaklardaki çaylar başkasına gülümsemeye başladı. Albay daha yumuşak bir adam olup Aziz'i azcık tanımaya da sanki istekli gibiydi. Bu istek Aziz'i hemen memnun etti. Albayın yüzünden ilgisini ve dikkatini çekecek ibreyi takip ediyor, o hangi sıvı ise onu bulup boşaltıyor, isteneni, bekleneni verince beklenenin geldiğini görenin sevinci ve kendini haklı bulma gururunu görmezden gelmeye sanatını harcıyordu. Albayı Aziz'i çarşı pazar işlerine, her tür dışarı işlerine de göndermeye başladı. Tıraş bile yapıyor, bacılardan öğrendiği helvadan gizli içki servislerine, hamam yakmadan odun kesmeye işten işe koşuyor, ağzından memnuniyetten başka şey

dökülmüyordu. Albayı bazen Aziz'e bakarken neredeyse şehvete benzer bir göz dönmesi yaşıyor ama çarçabuk toparlanıyor, "Şöyle bir karı bulamadık," diyordu.

Ne bir gün çarşı iznine çıktı, ne başını kaldırıp dışarıya dışarı diye baktı. Öyle ki çarşıya iş görmeye gittiği vakit bile işleri hızlıca halledip içeri koşuyordu. Albay Aziz'i kendi yaptığı başına gelmesin diye daha üstlerden, gelen gidenden saklıyor hatta bazen açıkça, "Öyle fazla kendin gibi olma, koy çayı hızlıca kaba saba çık, herkes gibi ol gözünü seveyim," diyordu. Aziz başka yerlere gönderilenlerin aksine buraya çakılmış, ekilmiş bir asma ağacı gibi olmuştu.

Kemaleddin Efendi'nin yanında geçirdiği on dört aya benzer bir yirmi ay geçiriyordu. Aklına durmadan her yaşadığının sonrakinde tekrarlanabileceği ve bir yaşama, olanı karşılama hali olup bir kere olanın alt form gibi olduğu ve üstüne gelenin onun şekliyle geleceği geliyor, kendi şeklini buradan görmeye çalışıyordu. İlk şekli neye göre aldığı kafasını kurcalıyordu. İlkti önemli olan, değiştirmek imkânsıza yakındı.

Birkaç kere albayı ile geç vakit birkaç kadeh bir şey içmiş, ama aklında ve gözündeki Metaxa, bordo kadife koltuk ve kulağındaki Baba ona tarifsiz bir hüzün vermiş, ağzı kilitlenmişti. Albay, "Bak her ince adam gibi sen de içince suskunlaşıyorsun er Aziz, bayağı adam tersidir, biliyor musun?" demişti. Aziz albayın "biliyor musun"larına hiç "biliyorum," demeyerek albayı memnun ederdi. Baba çünkü öyle öğretmişti. Sevilmek isteyen bilmiyorum der, sevilmeye hakkı olduğunu düşünen ve bunu tahsil edebileceğini düşünen dangalak, "Tabii biliyorum," deyip hatta eksiğini imsakını da ilave eder. "Duruma göre ver Aziz can, duruma, şerbetçi ol. Allah bile adamına göre veriyor. Veren zavallı kendinden memnun olunsun istiyor, sen de öyle yap, halifeliğin şanındandır," der, güler, öksürür, anlatırdı.

Bir seneye yakın geçtiğini temmuz sıcağını tam geçen sene otogarda beklerken hissettiği şekilde hissedince anladı. Yerden, toprak, asfalt, diken... bir buhur olup yükselmiş ve Aziz onu çok beğenip içine çekip ayırmıştı. İşte şimdi gene o koku birden ısınıp pişip içine düşünce hayatta olduğu ile ilgili bir

devir hissine kapıldı. Devraldığı ve devrettiği, gördüğü, unuttuğu ve hatırladığı, başa, en başa döndüğü, sonu ona hatırlatacak kadar başa döndüğü, ânın bir hamur gibi iki yana eskiye ve sonraya saniyede yayıldığı, ortaya hep bir şeylerin konduğu ve yendiği, çarçabuk bittiği âna şaşarak baktı. Demin, ânın hikâye olduğunu yani geçmiş, çoktan bitmiş bir hatırlatma olduğunu ânın bu hatırladığı âna denk düştüğünü an içinde gördü, an içinde kaybetti.

Gidenler, daha çabuk gidenler, daha geç gidenler, yeni gelenler arasında Aziz sabit aynı yerinde aynı halle duruyor, durdukça memnun oluyordu. Aynı yerde duranda kalacak ayak izini kendinde merak ediyordu. Boynunda bir zincir de olsa rahatsız olmayacaktı, kendini baştan başka yere zaten bağlamıştı. Görünene duyulan inanca ve itimada şaşıyordu, inanmak, ne kolaydı. Baba'nın durup durup, "İnsanların bazısı inanır, bazısı inanmaz ama bazısı da inanamaz, ben bu inanamazların velisiyim," dediğini sık sık hatırlıyordu.

Ayların içinden iplik gibi geçti ama diktiğini göremedi. Ömrünün en uzun tüneline girmişti ve ne zevkti ki ışık ve çıkış aramıyordu. Yorgunluk, ayakta durma, kulak kesilme, bir işi alıp yetiştirme, dört dönme... gece yattığında hiçbiri yoktu. Müthiş bir sessizliğin içinde eğretilikten uzak sakin bir benliğin soluğunu duymaya çalışıyor, bazı gece bir bebek soluğu duyar gibi oluyordu. Kendi ile ilgili düşünmemeye çalışıyor, kendini büyüyen, okula, askere giden komşunun oğlu gibi uzaktan izliyordu. Komşunun oğlu olsa neleri hoşuma gider, neleri beğenebilirdim diye kendini kapıya çıkıp seyrediyor ama bütün eğretilikleri görüp tanıdığı için hepsinden iğreniyor, kendinde başka da bir şey bulamıyor, bir şeye tutmadığı, her hilesinin aşikâr olduğu bir yabancı gibi kendinden kırıklıkla yüz çeviriyordu. Kendini gerçekten beğenmek ne zordu, hatta imkânsız. Bu kendini beğenenlerin daha hiç kendileri ile uzaktan olsun bir temasları herhalde olmamıştı. Bazen eski bir hatırasındaki kendini gözünün önüne getirince beğenebiliyor daha doğrusu acıyabiliyordu. Şimdi, hatıraya devrilmemiş, acısı çıkmamış, saflığı kontrol edilmemiş bir an beğeniye de öyle uzaktı ki.

Albayın her gün suladığı, canlandırdığı memnuniyeti bazen şüpheli bir bakışına rast geliyor, bir gün daha sabahtan Aziz'e inanmamaya başlamış oluyordu. Aziz bunu görüyor, belki dağılır diye bekliyordu ama gelmişse kırıp dökmeden, geldiğini belli etmeden asla gitmiyordu. Albayın bazı inatçı itimatsızlıklarını saf bir bakışla eğebildiğini, bunu da gözüyle izleyebildiğini bildiği halde bu iki insanın birbirine inancını bilek güreşi yapar gibi yorularak tamamlaması aslen zordu.

Albay bazı sabahlar Aziz'i çalışkanlığından da iyi niyetlerinden de kirli kuşkulara bulanmış vaziyette karşılıyor ve tüm hışmıyla ondan bir maske sökmeye gayret ediyordu. Böyle zamanlarda Aziz onu da şüphesini de anlamayarak ve çok hafiften incinmiş durarak eğmeye çalışıyor ama albayın babaları tutarsa tamamen sessizliğe bürünüyordu. Bu zevksiz, sıradan ve acılı bir beklemeydi. Albayın kendi kendine yatışıp haksızlık ettiği duygusuna önce kapılıp sonra inanıp sonra da ifşası ve bunları Aziz'in yine anlamaması gerekiyordu. Anlıyordu ki insanın kendi üstüne tırmanması, böylelikle kendinden yukarıyı görüp bakabilmesi, o meşhur temaşası ve neye olur olsun inanması başkalarının anlayamayacağı, ifade edilemeyecek hallerden geçmesine bağlıydı. O da kendine doğru adımlamaktı. Adımları kendine çevirmek. Kırıla kırıla, inanılmayacak şeyler toplanıp birikiyor, bunlar arttıkça bir yekûn tutuyor, büyüyor, bilinmedik, sadece kişiye has bir şekil alıyor, o da onun kendince müstakil kendi inşa ettiği inanma şekli oluyordu. İnsan inancını kendi inşa ettiyse bunun başkasınınkine benzemesine imkân yoktu, her biri muhakkak tekti.

Albay ile olan bu bekleşmesi aslında albayın kırılarak, üzülerek bir kabule razı olmasına bağlıydı. O an ona zayıf gelen sonra nasılsa büyüyecekti, küçük kabul büyük lütfa dönüşecekti. Anlayış da, af da, unutma da feragat demekti. "Tamam, neyse ne," diyen, bir şeyin de her şeyin de kendi gözü ve aklına uymasına şart koşmayan adımlayabiliyor, yara alarak büyüyebiliyor, devam edebiliyordu. Kestirip atan ise hayatına da son veriyordu. Bıçak, mermi bunlar cakaydı, süstü, uğraşmıyorum, hayır demek, ben demek, bitirmek demekti. Sorunun cevabından

vazgeçilen yer baştan kuru ve sert bir toprak olsa da yeşerecek ve her şeyin biteceği yer de orasıydı. Kabule yanaşmayan, cevherini tümden solduruyordu, yürüse gezse de kendi de derinden kendinde hiçbir canlılık hissetmiyordu ama mezarlık şahidesinin ölüye şahitlik etmesi gibi yaşar görünenin ölü olduğuna şahitlik edecek pek yoktu, bu sebep var sayılıyordu. Yaşayan azdı, hem de çok az.

Asker arkadaşları ile de aynı durumdaydı, herkesin şüphesi üzerinde, kimsenin doğal insan kabul etmediği, muhtelif sahtekârlıkları yakıştırıp sürekli itham ettikleri bir atış tahtasıydı. Yatıp uyuması, cevapsızlığı, çalışması, itaati... hepsi nefret uyandırıyordu. Çok çok seyrek yeni gelenlerden ilk yumuşaklık için birkaç gün meyleden ve müteşekkir kalanlar da haftayı devirince öbür safta yer alıyorlardı. Başlarda ya da bazı güçsüz anda aralarına karışır gibi olduğunda da aynı yabancılık ve sahtelik oranında olduğunu görüyor, dün oturduğu sofradan bugün yabancı olarak kalkıyor, kendiyle ilgili az çok bir bilgi vermiş hatta azcık gülümseyip yumuşasınlar diye bir şeyler anlatmış olarak onlara verdiklerini sonra nasıl toplayacağını şaşırıyordu. Muhtelif tatsızlıkla ve insanla arası epeyce açılarak geçen bu zamanda başka her yerde bunun devamı, aynı katın yükselmesi olmasın diye ne yapabileceğini düşünüyor, belanın her zaman emsaller arasında çıktığını tekrar tekrar görüyordu. Öğrenciler, askerler, sokak arkadaşları, aynı dairenin memurları, hatta kardeşler bir paket kibrit gibi aynı olmak, aynı ateşi alıp aynı süre yanmak istiyorlardı. Araya karışmış hiçbir şeyin orada ayırt edilme imkânı, daha değerli ya da sadece kenara konma ihtimali mümkün değil yoktu. Ne yapıp edip benzer sınıfa, benzer yaşa, benzer hiçbir şeye uzaktan bile bakmaması gerektiğini, zaten bakılacak tarafı da olmadığını anlıyordu. Benzerlerin yürüteç olduğunu, akar olduğunu, birbiri ile sürtüne sürtüşe yıpranarak sona varacağını, başkayı ayıklamayı görev bildiğini aşikâre görüyordu. Bunlar da dünyanın askerleri, karıncaları gibiydiler, birbirini bilir ve tanır ve sevmez ama dışarı atmazlardı. Diğerlerini bilmez, tanımaz, aklından geçiremez, nefret eder ve dışarı püskürtürlerdi. Çıkarlarına karşı ola-

ğanüstü hassas ve bilgili, bilgisini her an artıran bu insan türü içine kendini manen yoracak ve hırpalayacak zerre katıştırmadan aynı bir karınca sürüsü gibi dünya düzeni için çalışıyor, çoğalıyor, aynılığı sağlamaya, her türden devama uğraşıyor, aklına hiçbir şey gelmeyerek aklını taptaze ama olağanüstü lezzetsizlikte kâinattaki her canlı organizmayı çıldırtacak kıvamda tutuyor, kendisi hariç her şeyi çatlatıyordu. Dağlar, taşlar, yerküre, gök, inek, antilop, masa, sandalyenin derisi, cam, porselen vazo... çatlıyor, bu cins dıştan ve içten bir şey kabul etmeden yaşıyor, vakti tamamlanınca uzaklaşıyor, yeri üç tane ile beraber akşamına doluyordu.

Albay aslında Aziz'i beğenmeye, takdire hazırdı. Dert, diğerleri ile uyumlu olmayan bir şeyi beğenmekti sadece. Aziz'i beğendiği, gerçek ve olması gereken dediği an başka pek çok şey elinden de değerinden de düşüyordu. İnsanın iyiye ve yükseğe bazen görüp bildiği halde tercih yapmaması ve yavaşça başını çevirmesi, sözünü de pek etmemesi gördüğü ile iştigal etme tedirginliğindendi. Aziz'e tamam dediği takdirde başta kendine ve diğerlerine ne diyecekti? Bu, neden hep küçümsemeye, basit ve kolay görmeye ezberlenen, cevabının da yapılacağında bin yıl evvel ezberlendiği gibi değildi? İnsanı düşünerek, tartarak yaşamaya iten bir yanı vardı. Hazır cümleler pek de iş görmüyordu. Hayata hazırlanmış, neyin ne olduğu bilinmiş haller de işlemiyordu. İnsan beceriksiz, yanılacakmış gibi tedirgin, bir şeyi yapmaya atılmak için müteredditi kalıyordu. Aziz'e diğer askerlerine davrandığı gibi davrandığında aynı tepkiyi alamıyordu, şiddet göstermişti birkaç kez ve Aziz yumuşaklıkla yüzüne acır gibi bakmıştı, uzun beklemelere dayanıklı ve tepkisizdi, yanından hayvan ölüsünün yanından geçer gibi geçtiğinde bu Aziz denilen ölü kendisiymiş gibi ona uzaktan sakince bakıyor, anlıyor gibi bakıyor ve nefretini çekiyordu. Tepesine çıkardığı, içki verdiği, sırtını okşadığı zamanlarda da tepesine çıkardığı değil de eğlenmesine, az rahatlamasına müsaade edilen kendisiymiş gibi hissediyor, bu it ona böyle hissettiriyordu. Buna hiç dayanamıyordu. Kurulu düzen denilen bu düzen her nereye kurulduysa, dünyaya büyük bir örtü gibi bu dü-

zen serili, üzerine de insanın gönlüne ve işine yarar şekilde dizilip durmuş mu, yoksa yine kendi gönlüne bir gazino sahnesi inşa etmiş hem de L şeklinde, assolist olarak da daima kendini çıkarmaya ant içtiği böyle bir kalp sahnesi mi var, her ne ise bu dünya düzeni bu düzene uymuyordu. Düzeni beğenmemek, başkalarının neyi nasıl düzdüğünü bilen için yani hemen herkes için az çok bir kendinden memnuniyet ve rahatlık sağlıyordu zaten ki bu da düzene dahildi. Yiyeceği lokma becerisine ait, yan yana dizeceği çocuklar devamına ait, sağı solu ile girişeceği cenkli muhabbet yine komşuluğa, aynı devrin adamı olmaya aitti. Dante ile akran olsa onunla cenk ederdi, havariyundan olsa İsa'yı çakıp evine gider, sonra iki bin yıl paskalya yumurtası yer de doyamazdı. Kim gelmiş geçmişse o oydu, kim ne yapmışsa onun sadığıydı, kim ne yalan söylemişse onun tasdikçisi, şahidi, şühedasıydı, gerçeğin gizlenmesinin neferiydi, istemeden bile olsa. Dünya düzeni bir çakılı kazık, kazık da kendisiydi ama dünyanın kazığı mı dünyaya atılan kazık mı, oyuncak kim, belli idi, belli değildi.

Emir erliğine emir erliği uykusuna yatmış gibi devamdaydı. Ara sıra uyanacak gibi oluyor hemen geri sağına dönüp devamı sağlamaya çalışıyordu. Etrafta bir sürü şey oldu, olaylar, üzücü şeyler, komik şeyler... bazen gece bunları düşünüyor, hiçbiri olmasaydı ne değişirdi dediğinde gördüğü aynılık herhangi bir şeyin de olmadığını ona haber veriyordu. Bu suretle olaysızlıktan haberdar bir olayları gören olarak yatıyor, uyanmamış olarak kalkıyordu. Ne var ki aralık sonuna doğru uyanmaları artmaya başladı. Uykusunu çoktan almış insanın sıkıntısı ve hareketliliği, değil uyumaya, yatakta kalmaya zorlanırsa duyacağı cinnet içinde adımlanmaya başladı. Askerliğin bitmesine üç ayı geçkin vardı. Kendine sükûnet telkin ederken çıldıracak gibi oluyordu. En çok da nasılsa bunu dilediği an içinden müthiş hızlı bir sıkıntı ve ağrı koşmaya başlıyor buna dayanamayan Aziz de koşmaya başlıyor, duramıyordu. İki-üç günün içinde dikkat çekmeye başladı. Özeni, yumuşaklığı seyreldi, tahammülü hiçe indi, yarım saat bekleyemiyordu. Albaya dik dik bakmaya, vücuduna zarar verme, saçma sapan sözlerine dik-

lenme arzusuna galebe çalmaya çalışsa da bu arzusunu galiba belli ediyordu ki albay, "Ulan itoğlu it, ne cakalanıyorsun, nihayet aslına rücu ettin mi, ha," deyip iki tokat atıyor, Aziz içinde saatler sürecek krizlere yuvarlanarak düşüyordu. Derhal arkadaşları ile arası düzeldi. Onlarla saçma sapan, delice, aklına ne gelirse konuşmaya başladı, sevildiğini, insanlıktan çıkınca insan yerine konduğunu bizatihi gördü. Bunu derinden hissedince de artırdı. Onların diyemeyeceğini demeye, yapamayacağını yapmaya, yemeyeceğini yemeye başladı. İki gün hapiste, üç gün nezarette, beş gün nöbette... arkadaşları hasretle dönmesini beklemedeydi. Başka bir âleme nazar ve ziyaret yapınca sıkıntısı biraz dağıldı ya da savruldu. Bir yandan etraf denilen ile kalabalık ve çoğunluk ile aklı başında, sade kendini bilen insanın iyi bir ilişkisi olmasının hatta iyi için her şeyini verenin iyi diye bilinmesinin imkânsızlığını görüyordu. İyi buydu, makbul de bu. Sevilecek insan, önünden de ardından da iyi konuşulacak insan, ortalamanın olmaya cesaret edemeyeceği bir çiğlikte ya da kaybına tahammül edemeyecekleri şeyleri yapmaktan çekinmeyecek birisi olmaya, "O benim işte," demekti. Etrafla çok ilgili ve bu kim olsun denince parmak kaldırmış, aslen çocuksu, zaten bilineni çevire çevire olmayacak yerlerde söyleyebilen, öyle davranabilen biri olmalıydı. Kendilerinden biri, en önemli söz buydu, bizden biri, bizim gibi biri. Başkası, başkası zaten yoktu, olmamalıydı, velev ki ortaya çıkmıştı sahtekârın biri olmalıydı. Başka olamazdı, âlem ve insan buydu çünkü. Her âlem buydu, insan da buydu. Benim boyum iki santim galiba daha uzun diyene ve yukarıdan gördüğünü söyleyene atış hazırdı.

Normalde akla gelmeyen dünyanın üç günlüğü hemen burada akla gelirdi, üç günlük dünya derlerdi, normalde kibirden çatlayan, insanın bir şey etmezliğini hemen dile getirirdi. Başka bir varlık yapısının alacağı yol nefret edileceklerin başıydı. Sürüden nefret eden çobanlar idi bu âlemin insanları. Sürü ile yaşar, başka şey görmez onunla geçimini sağlardı, kendi de az koyun değildi ama. Aynılığa âşıktı, aynılığın tonlarına azcık tahammülü vardı, anlayışı da bunaydı. Kırmızının yanındaki ki-

remitte zihni ve dili açılıyor, bambaşka bir şekle ve desene rast gelirse onu bozuk sayıp atıyordu.

En nefret edilen, ölesiye nefret edilen de kendi eski hali gibi olandı, çalışkan, tahammüllü, anlayışlı, gayretli ama bunu niye yaptığını ne uğurda yaptığını anlamadıkları ya da öte dünya hayali ile bir daha böyle bir yer görmemek için gayrette olan... çöp buydu, elmas da öbürü. İnsan oluşlarına yabancıydılar, ruh durumlarına insanın alabileceği sonsuz şekillere.

Aziz albayına da üstü kapalı ama albayın kolay işitebileceği kapalılıkta birkaç kinayeli söz söyledi, iyi bir dayak yedi, birkaç gün sağıra yakın yattı. Ama hâlâ rahatlayamamıştı. Kalkar kalkmaz gene neft yağı sürülmüş gibi koşuyor, yerlerde yuvarlanıyor, durdan sustan anlamıyor, arkadaşlarını gülmekten kırıyor, karıncaları toplayıp sayıp yiyemezsin derlerken ağzına atıyor, kendi cılkını çıkarıyor, bir yandan da cılkım nasılmış diye eğilip eğilip kendine bakıyor, müptezelliğe doyamıyor, hepsi basit ve uyduruk geldiği için daha aşırısını arıyor, az çok da buluyordu.

Emir erliğinden atıldı, mutfağın tuvaletlerin temizliğine verildi. Aldırdığı yoktu. Pis yerlere girdiğine hatta memnun, işleri alabildiğine uyduruk yaparak azıyor, tepiniyor, hayran ve dost kazanıyor, "İşte insan," dedirtiyordu. Bir gece arkadaşlarından biri o konuşur atıp tutarken öyle coşmuştu ki koşup yatağına kulağını ısırmıştı. Aziz hiç aldırmadan devam etmiş, arkadaşı gözlerinin en içine kadar ömrü boyu anlatacağı bu gerçek ve insanın en saf hali diye tanımlayacağı arkadaşının gözlerine kendi bal rengi gözlerini akıtarak, adeta damlatarak bakmıştı. O anlatacak, dinleyen safderun da kim bilir ne sanacak, bize rast gelmiyor, yaşlandığında da her şey hep eskiden varmış, diyecekti. Birdenbire kendini yine de bir daha rast gelinmeyecek bir şey olarak hissetti, buna tam inandı. Ama inanınca daha da yandı.

Aziz dünyanın, kendinin, etrafın, her şeyin sahteliği ve uygun dişli bulunca dönmesi karşısında sık sık baş dönmelerine uğruyor, bir yandan abuk sabuk konuşup yapamayacağı, uzağında bile olmadığı şeyleri haykırırken kendisine duyulan hay-

ranlığı ve sevgiyi yudumluyor, hafiften sarhoş oluyor ama melankoliye ve yalnızlığa da düşüyor, gerçek neredeyse ona doğru iki adım atayım derken bu sefer gerçek çoktan kötü yola düşmüş bir eski yaren gibi içinde bir tur da o atıp iyice sersemletiyor, Allah'a sığınayım dediğinde Allah'ı artık aradığı ve bulmaya alıştığı yerlerde bulamıyor, kendi de nasılsa oralara gidemiyordu. Bu son sefillik tümden kalakalış en şıklaştığı yerdi, ölmeye ve çıldırmaya bir kala, dünya insanının en çekici hali, bir şarkı sözü, bir şiirin en can alıcı dizesi, bir filmin içinden çakan ışık gibi göz alıcı ama o da yazanın hilesini, söyleyenin dinleyenin ebesini ağlatmak için and içtiği bir acıklı yeryüzü karesiydi sadece. Delirdiğini zannettiği oluyordu bazen ama onun da bir başı olmalıydı, öyle sonradan görme deli bile olunmuyordu. Her şey iğreti, taklit ve inanılması güç bir vezindeydi. Yoktu düpedüz. Ben diye yırtınsa çırpınsa en tuhaf şeyi yapsa da yoktu. Saniyede kaybolan ve onunla yol alınamayan her şey gibi bu da yoktu.

Askerliğinin son on beş gününde hafiften bir sükûnete yanaştı, sallanıyordu ama bir kayık gibi kenardaydı. Boğuşuyormuş gibi yapması artık yalandı. Şimdi deliliğine, coşkunluğuna alışmış arkadaşları yanına sevilen bir ev köpeği gibi daha sabahtan uğradıklarında ve gözleri gözlerinde yapacağı ile heyecanlanacak hareketi almaya, zıplamaya hazır beklerlerken içindeki durgunluk, yüzündeki çekiliş onu zor durumda bırakıyordu. Kenara çekilse sanki arkasından acıklı, hayal kırıklığı ile dolu sesler duyacaktı, duyuyordu da. "Ne var, hasta mısın, bir şey mi oldu, biz görmeden gene dayak mı yedin?.." diyorlar, samimiyetle üzülüyor, kalksın gene ömrünü, vücudunu, benliğini önlerinde sürüsün, maymun etsin, her yalanı söylesin ki inanılacak hale gelsin istiyorlardı. Aziz buna da nefret duymaya başlamıştı. O beklediklerini bariz bekleyişleri, bulamazlarsa kırılışları, hatta kızışları, alıştıkları ritmin çok yukarıda olması sebebi ile iyi performans bile gösterse yetmeyişi ve yavan kalışı, kendi seyirci hallerinin onlara hep yetişi ama bir şey beklediklerininkinin hiç yetmemesi, gayrette ya da delirmede olanınkinin hep az olması kanını içinden çekiyordu. Bu vasatlar ordusu

dünyaya onu kendilerince şahane bulup seyre, sonra da dönüp yataklarına yatmaya gelmişlerdi. Kendilerinde yaprak kıpırdamaz, kim neyi yapacak ise bunlar için yapacaktı. Elleri de bellerinde, biz neyiz de dünyanın çalgısı çağanozu, seyri seyranı, sözü şiiri raksı önümüzde yapılıyor üstelik biz bunların hiçbirinden de anlamıyoruz ama beğenmezsek fena yapıyoruz demiyorlardı. Zavallı hediyeli insan da bunların beğenisine aç, çepiğine mest, ıslığına kahır, sıkılmasına gücenik, isteklerine gayrette... bir ömrü rezil ediyordu. İçi çekilen kanını tekrar kendine çekerken bu sefer fazla kandan patlayacak gibi oluyor, yüzü, beyni alev alev yanarak başı dönüp çöküp oturuyordu.

Şu son bir hafta on günü daha fazla perişanlık ayaklarıma dolanmadan bitireyim diye kendi benliklerinin arasında dört dönüyor, her birine ayrı ayrı yalvar yakar ediyordu. Benlikler ayakta, her birinin her biri kılı ayaklanmış, kendilerini ciddiye, öne, hayata kavuşturacak bir şeyi inşa, ihya ya da icat eder kılığa sokmuşlar, her benlik diğeri ile yarışa girmişti. Kemal ortalığın kalabalığından avama karışmak istemez gibi daha kenarda, sözden ziyade mimikleri ile beliriyordu. Aziz bütün benliklerinin küçümsediği, haksız ve yetersiz bulduğu bir ev sahibi olarak hiçbir şeye güç ve irade yetiştiremiyordu. Son haftayı asker arkadaşlarının eskilerinin, yenilerinin kendisini dışarıda nasıl anlatacaklarını düşünerek, her anlatılanı kendi kendine icat edip utanır ve ciltler dolusu savunma hazırlarken geçirdi. İyice karışmıştı. Albay haftanın ortasında son haline bakmak ister gibi çağırıp karşısına dikti. Aziz'e, on sekiz aya yakın zaman kendisi hiç tanışıklık etmemiş mesafede, "Senin bir rahatsızlığın var herhalde, söyleseydin, doktora gönderirdik, askerliği de böyle yapmazdın, belki hiç yapmazdın," dedi. Aziz bu psikoloji, akıl sağlığı... gibi şeylerden şiddetli bir nefret duyuyordu. En aptal adamın sağlıktan, akıl ve ruhtan bahsetmesi o kadar ağırına gidiyordu ki ruh keşke şöyle sert, kesici, delici bir şey olsaydı da ruhu olmadığı için ruhtan bahsedebilen ve o yüzden hiç rahatsızlık bilmeyen bütünlüklü kimselere bir şiddetle savurup başlarını uçurabilseydi. Elbet hastaydı, insandı, elbet ruh bütünlüğü yoktu onlarca beni vardı, elbet deliydi az çok aklı var-

dı. Albayın kendini tam duyuşuna, onun onlarca kez dilimlenişini görmüş, şu anda da gören ama bu kendinden habersiz tam surat duruşuna şaşarak baktı. Bakarken bakarken bütün hayatının şu anda baktığı yüze bakarak geçeceğini, aynı sözü işitip kabarıp cevap veremeyeceğini ânın içinde milyonlarca seri tekrar ile birkaç saniyenin içinde gördü. Kendi içinden kayarak geçti. Tekrar ayağa dikildi. Öyle sert baktı ki albay öfkeyle birden kalkıp, "İte bak ite, it diye sahibini ısırana denir, köpeğe kurban ol sen. Burada şu kapıda aylarca köpek ol, şimdi it kesil başıma, senin var ya askerliğini bitirtmem, ölsen bitiremezsin, üç gün üç hafta kaldı diye bir şey bitti zannetme, öbür köpekleri başına topladın diye bir şey oldum zannetme, yine hizmetini riyadan da olsa yaptın diye canına okumuyorum, kim olsa çiğnerdi seni ve bak yüzüne söylüyorum seni çiğnemeyen kalmayacak, yürü çık git fikrim değişmeden," diye birazı ciddi ve kendine inanma tonunda, kısmı azamı yedek düşünce tedariğinde epey sahtelikle ve şaşalayarak söylendi. Aziz her şeye rağmen denilenin yapılmasındaki kolaylığı bilerek cakasını da her şeyini de kolunun altına sıkıştırıp çıktı.

Terhis gününü müthiş bir melankoliden başını kaldıramayarak ve içinden şiddetli ağlayarak geçirdi, nihayet dışarı çıktı. Arkadaşları ile de gayet yavan ve yine inanmayan çehrelerle yüzüne baka baka açılacak, aşikâr olacak bir şey varmış ısrarına katlanarak uğurlandı. Arkasından, "Aziz kim?" deseler büyük bir boşluk bırakarak ve boşluğu zorlukla birkaç hamlede sırtına yerleştirerek iki büklüm, arkasına bakmadan, bakamadan ama önündeki uzanan dağların da önünde eğilemeden kendinden habersiz, kendinden pişman ve şaşkın sendeler gibi yürüyerek uzaklaştı.

Erzurum'a tekrar geldiğinde epey tereddüdün ardından biriktirdiği üç-beş kuruş ile kötü bir otelde kalmaya başladı. Otelin kahverengi battaniyesinin verdiği ağır sıkıntıdan kendini vuracak noktaya gelmesi saniyeler sürüyordu. Battaniyeye, sert kıllı dokusuna değer değmez önünde bir kabir iştihası ve kabir boğazı açılıyor, bir dereye uçar gibi oraya uçma isteğinden başı dönerek bayılır gibi oluyordu. İki günün sonunda akşam dayanamayarak Kemaleddin Efendi'nin yanına gitti. El öpüp askerliğin bittiğini haber verdi. Tekkenin rengine, kokusuna yine diyeceği yoktu da içerideki insan suretleri ve orada olma hayali tamamen her hücresi, her şeyi ile tıkalı olmazsa yaşamayı imkânsız kılıyordu. Askerlikte yaşadığı bir şeye belli bir süre tahammül ve devam edebildiği tecrübesi kendine karşı kendinde bir korku oluşturmuştu. Şimdi artık şöyle yapar böyle idare ederim diyemiyordu. Ayçukuru'ndaki kendi başına buyruk hali bin kat iyiydi ama orada da girip de zor çıktığı deliklerden onu bir çekebilen olmayınca tıkanıp kalması işten bile değildi ve müthiş hırpalayıcıydı. Yine de bir Ayçukuru özlemi duyuyordu ama aklı fikri Babada'ydı. Kemaleddin Efendi askerliği bir satırdan fazla bahsetmeye değer görmediğinden, "İşte savuşacaklardan biri savuştu, çok şükür, göreceklerinden birini daha gör-

dün ki, görmeyeydin daha iyiydi, geçti çok şükür," deyip başka da bir şey sormadan kaldığı yerden devamı işaretle odalardan birini başıyla işaret etti. Aziz bir şeyleri bahane olarak sundu, en yakın zamanda geleceğini vaat edip izin istedi. İki günü daha otelde battaniyeyi ince ince keserek ve kıvranarak geçirdi. Ertesi sabah bir cesaret ve üç saatlik bir yürüme ile Baba'nın evine vardı. Kalp çarpıntısından ölmesine saniyeler kala tuhaf bir şekilde hayata dönüyordu, ölemiyordu bir türlü. Evin etrafında dört döndü. Kapıda bacada pencerede tek hareket yoktu. Etrafta başka ev de olmadığından bir sükûnette tek duran bu tek katlı yeşil eve döne döne bakıyor, yavaşça yaklaşıyor, kokluyor, düşünmeden ve kendi kendine konuşmadan bitap adımlanıp duruyordu. Kapıya iyice yanaşıp demiri tutarken boğulur gibi oldu. Kapı en sevdiği bir el gibi onun elini kavramıştı ve sıcacıktı sanki. Elini çekemiyordu. Defalarca tuttuğu demirdeki bilmediği, hiç aklına getirmediği manaya şimdi darmadağın bakıyordu. Bahçenin demirleşmiş sahra rengi toprağı uzun zamandır hiç ellenmemiş gibi duruyor, donduğunun tasdikini istiyordu. Aziz toprağa bakıp yavaşça, "Donmuşsun," dedi. Toprak varla yok arası esner ve üstünden birkaç yüz zerre yükseltir gibi oldu, tekrar dondu. Ses duymaya, ahırı izlemeye çalıştı ama o da başka bir halin katılığına bürünmüş, durduğu halde bitmişti. Kapıyı iteleyip içeri girdiğinde içine şiddetli bir korku saplandı ve saplandığı yeri deşmeye, hızla evin kapısına koşup hızla vurmaya başladı, vurdu, vurdu, sessizlik başından aşağı incecik serpilir gibi oldu. Camlara, mutfağın camına, ahıra, çatıya, bacaya kadar çıktı. İçeri görebildiği hali ile tamamen değilse de çok büyük oranda boşaltılmış birkaç parça hantal eşya kalmıştı. Kapıyı kırmaya, omuzlamaya davrandı, kıramadı. Camlardan birini kırıp, içeri girdi. İçeride fazla toz yoktu. Ne zaman terk edildiğini anlamaya çalışıyordu ama bir iz, işaret sezemiyordu. Köşeye, Baba'nın kıble olarak oturduğu köşeye baktı, kendi bordo koltuğunun durduğu yere baktı. Koltuk yerindeydi. İri pirinç semaver de duruyordu, duvarlarda çivilerden yüzlerce delik, sobanın olduğu yerden aşağı kadar akan pas rengi, karanlık siyah duvarlı mutfak, alt kilere inen yerde-

ki tahta kapak, borular, bir bardakaltlığı, iki-üç parça eski kirli bez, odasında yeri değişmiş ve kırılmış yayları çıkık yatağı, duvarın arkasında üçlü askı, yerlerde ayağa takılıp duran ufak tefek, kilim, örtü parçaları, boş bir Metaxa şişesi boylu boyunca uzanmış yerde, az evvel ölmüş gibi kan içinde, cam kırıkları, tel dolabın yırtılmış tel örgülü kapağı, birkaç ezilmiş ilaç kutusu... Bakarken gözleri sıvılaşmış, yerlere akıyor gibiydi. Baktığı yerde gözlerini de görüyor, kendini de eskinin içinde görüyor, dökün tülerde arıyor, bir bitmişe inanamayarak, içindeki ufak umudu sağ tutmaya, ölmüş bir bitkiyi dik tutmaya çalışır gibi çalışıyordu.

Yine olan oldu. Yavaşça inen bir duygu seyrelmesi ve düşünce azması. Daha sürse ne olacağını, bu kapıdan sonrasını merak ettiği ruh merhalesi "bu kadar," deyip onu görebildiği, incinebildiği, ezilebildiği noktayı kâfi görerek kapı dışında bıraktı. Duygu ne denli şiddetli olsa bir supabı ve emniyeti kendiliğinden çekiliyordu, üzüntü ne kuvvette olsa kalp soyulmaya, dilimlenmeye başlıyor ve müddet sonra seyreliyordu, ağlamada da önceki sağanak diniyordu. Aziz ne olursa olsun burada şu anda bunun durmamasına ve nihayet etmemesine ihtiyaç duyuyordu. İnsan sınırı bu muydu? Üzülebilme sınırı, ağlama sınırı, durma sınırı, anlama sınırı, hissetme sınırı... Ne korkunç bir şeydi bu böyle! Hiçbir şeye hak ettiği kadar üzülemeyecek, ağlayamayacak, zaten anlayamayacak, hissedilenin istediği, aslında talep ettiği kadar hissedilemeyecek yaşamın kenarından ölümün ortasına inilecekti. Muhakkak başka bir yol olmalıydı, muhakkak ki, ölümün ortası vardı çünkü. O varsa yaşamın da ortasını, derinini, sahisini, ağlamanın kuyusunu, hissetmenin başkası engellemeden ilerleyebildiği yolunu, düşünmenin araya girenlerce perdelenmediği bir odasını bulacaktı. Yoksa burada bir dakika durmanın manası senelerce otlamaktı, beş dakika durmak onca otlayıp sonra da kesilmekti, koyunun teessüfüydü.

Doğruldu, doğrulabildiğine şaşarak doğruldu. Yürüyebildiğine hayretle yürüdü, hem de muntazaman. Kalbini yokladı, yerindeydi, sağlama da benziyordu, kendine tükürdü, ayağına

isabet etti, şimdi silinir, bunun da izi bile kalmaz diye içinden geçirdi. Kendini ayakta kalmaya mecbur, süresi dolmamış, yağlanmış bir makine duyarak yürüyor ve, "Senin makine isen de makineni bozacağım, böyle çalıştırmayacağım, kendini maşallah tıkır tıkır işliyorum, hiçbir şeyden, şarttan zarar görmüyorum diye beğenemeyeceksin, yoksa ben anladım ki yokum ve olamayacağım," diye söylüyordu.

Hasan Efendi'nin evine doğru yürümeye başladı. Üstünde bir şiddet ve kendine karşı hor görünün dağı yükselirken Kemal'in de yakınlarında olduğunu sezer gibi oldu ki aklından geçerken yanında bitti. "Ah," dedi Kemal, "Azizim, işte zavallı insan daha doğrusu zavallı beşer, vazifesini yapıp mitiline düşer, ah zavallı beşer, kalbini daha kendi eliyle uçurtma yapıp da uçurtmamış, bir bak da gel dememiş, havalanan kalbi gece dinlememiş beşer bir de Allah'ı arar ama o ara uykusu gelir, neyse yarına kaldı der," diye başladı.

Bir saatlik yürümeden sonra Hasan Efendi'nin sarı boyalı Sarılık Tekkesi'ni bayırın aşağısından görünce içine kederli bir aşinalık yürüdü. Hızlandı, bacayı ince bir dumanla görüp sevindi. Koşar adım bahçe duvarını aştı, hemen ayının köşesine varıp onu yerinde uyur görünce bir sevinç kanatlandı. Kapıyı acele etmeden çaldı. Hasan Efendi'nin hanımı, "Kim o?" deyip Aziz'i duyunca hemen açtı. Aziz samimiyetle ve özlemle kadının ellerine yapıştı, öptü, kucaklaştılar. İçeri girip bildiği odaya oturunca iç katılığı hafiften gevşemeye döner oldu. İçeride sobanın, silinmiş kilimin, akşam yenmiş yemeğin kokusu asılı, soğukla ılımanın mücadelesi seziliyor, cansız yanan soba harsız, iştahsız, pek mücadele edecek gibi durmuyor, birkaç odun atılsa bile sönmeye ve gitmeye yakın kendi halinde vakit geçiriyordu. Çay içti, biraz askerliğinden bahsetti. Ama konuşurken fark etti ki bahsettiği askerlik kendininki değil de etrafta askerlik diye anlatılan, öteden beri duyduklarından derleme gibi bir şeydi. Böyle anlatınca safi anlatan olunuyor dinleyen de duymak istediğini alan olup hiç yorulup üzülmeden ortaya karışık manasız ve ifadesi güç şeyler dökülmeden yüz kere dinlenmiş bir masalın sıkılmadan dinlenen yüz birincisi dökülü-

yordu. Sonunu zaten neredeyse birlikte tamamlıyorlar, temenniler beraber bir ağızdan ediliyor, tabii tabii'ler, sanki bir ağızdan çıkıyor, anlatanla dinleyen cetvelle çizilmiş gibi duran söz çizgisinin üstünde muntazaman buluşuyorlardı. Aziz başkalarının askerliği mi, bir askerlik ideali mi her ne ise bunu döküp saçmadan anlatınca ikisi de rahatladı, bitti. Biraz sonra Hasan Efendi de geldi. Aziz onu gördüğüne memnun o yana dönünce Hasan Efendi'yi epey durgun ve kendisine karşı muhabbeti eksilmiş gördü. Derhal kırılarak köşe benliğine çekildi. Elini öpüp karşısında oturdu. "Ayıyı sağ gördüğüme pek sevindim, aklıma kötü şeyler gelip duruyordu," dedi. Hasan Efendi sadelikle, "Daha değil," demekle yetindi. Hanım biraz dışarı çıkınca Aziz çekinerek, "Hasan Amca, Baba'ya gittim ama ev boş, cam kırıp içeri dolaştım, çok perişanım inan başka gideceğim de gitmek isteyeceğim yer de yok, Baba nereye gitti n'olur söyler misin?" diye yanıp yakılarak sordu, sorarken kendi sorusundan tesir altında kalarak titremeye başladı. Hasan Efendi Aziz'e fazla dikkat etmeden bakarak ve belli ki kırgınlığının gerisinden çok da konuşmak istemediğini belli ederek, "Bilmiyorum," dedi. "Vallahi bilmiyorum, billahi bilmiyorum, evi hafiften topladıklarını bir keresinde gördüm ve ne oluyor Babam, diye sordum ama cevap vermedi. Ben de böyle başını alıp gideceklerini hiç tahmin etmediğimden uylamadım. Bir on beş gün sonra geçerken uğradığımda ev boştu, kimse de bilmiyor. Birkaç kişiye sordum, ihvana da sordum, Baba yalnız gitmiş, bacıları eşyaları denkleri vs. ile Mersin'e yollamış, kendi tek başına kalmış, diye duydum," deyip sustu. Aziz kalbi mengenede, içi bin çeşit şeyle dolup boşalarak, "Nasıl olur, o ev, bacılar, Baba buralı değil mi?" deyince Hasan Efendi, "Aslında değil, başka yerden geldiydi, ama yirmi beş seneye yakın buradaydı," diye sakince cevapladı. "Peki," diye kekeledi Aziz, "Ben ne yapacağım, aklım fikrim, her şeyim onda, ben..." derken Hasan Efendi keserek, "Dur oğlum, dur öyle değil," deyip kırgınlığının ortasından başını kaldırarak Aziz'e kendisini gösteren bir bakışla baktı. Aziz çırçıplak karakol önünde Baba'nın arkasından gidemediği güne pat diye düştü. Üstünü müthiş bir utanç ve suçluluk

duygusu, pişmanlık kalın bir zift tabakası gibi kapkara kapladı. Hasan Efendi de kaplanışını ve ağırlaşmasını görür gibi, "Canın isteyince öyle, olmayınca böyle," diye belli belirsiz bir sesle aslında söylememe kararı verdiği bir şeyleri serpeler gibi önüne düşürerek, "Her yere gir, her yerden çık, her yerin kokusuna, boyasına boyan sonra çarşı hamamlarında yıkan, işine yarayanı yaradığı vakit al, gayrıyı görünce yol kenarına bırak..." diye devamla söylemedeydi ki hafifçe durarak, "Baba anlattıydı Yahuda mıdır nedir batasıca o da sonradan aldığı parayı hahamların yüzüne fırlatmış," deyip bin dokuz yüz küsur senenin içine eğilip de bir suya bakar, bakar da görür gibi durdu. Su, sanki göstereceği resmi vermiş gibi tekrar kıpırdıyor, siliyor, olmuşu olmamışa çeviriyordu. Aziz bu çizilenin, bu boyanan, bu alan, bu kokusuz kokanın kendisi olduğuna inanmakta güçlük çekerek, "Öyle görünüyor ama öyle değil, ama nasıl olduğunu da bilmiyorum," diyecek gibi oluyor, tıkanıyor, ufalanıyordu. Hasan Efendi'nin ona böyle bakmasından müthiş muzdarip, "Hasan Amca yapma etme ne yapaydım, hiçbir şeyin idaresi bende değil, kendim de dahilim buna, belki bir gün kendimi sürme ehliyetim olur da istediğim yola girerim ama şimdi öyle değil, nolur inan, Baba benim için..." derken ağlamaya başladı. Güçsüz olduğunu da, tavır alamadığını da, her etkiye açık olduğunu da görüyor ama nedenlerini bilemiyordu. Tavır almasına yetecek sert ve mukavim bir şeye sahip değildi, direnecek şey için kökü yoktu, ahlâkı da galiba epey zayıftı, sadık değildi, çıkarcı ve kolayı arayan biriydi... ama bu hal ile nasıl yaşayacaktı, kendini başkalarına ben böyle böyle biriyim diye mi gösterecekti, hiç kimse ondan daha memnun olmamıştı, geçici kandırdıkları hariç. Onları da kandırmak değildi isteği, kalıcı bir iyi olamayacağı için geçici iyi olmuştu, bu çok kötü müydü? Kendini de beğenmiyordu başkalarını da, neyi beğenecekti? Yine dönüp beğeneceği, çok da utanmayacağı, her an bir şeyini saklamayacağı birisi olmaya mecburdu yoksa işte böyle millet karşısına dikilip hep de iç yüzünü görmekten bahsederek onu lime lime ediyorlardı. Üstelik bu daha iç yüzü falan kesinlikle değildi, üstün anca bir altıydı, daha altta neler vardı neler iyisi ile kötüsü

ile. Kendine derdinden hıçkırmaya başladı, bir yandan, "Hasan Amca ne kolay sen şöyle sen böyle diyorsunuz, inan öyle olsam ağlamam, buna inansam ağlamam, ama öyle değil de diyemiyorum, bunlar hep var ama başka şeyler de var, inan bana, Baba'ya koşamayan tarafım kadar koşan tarafım da vardı, bu ne oldu, kayıp mı? Her yere giren ama dışarıda kalan başımı belaya sokan taraflarım da var, bunlar ne, ben hangisiyim, zorda kalmayınca daha iyi biriyim inan bana," diye ağlarken Hasan Efendi'nin de tüm bildiği gördüğü insanlar gibi kendi fikrine bir kazığın üstüne oturmuş gibi oturduğunu, ikide bir kazığı hem yere hem kendine daha iyi yerleştirmek ister gibi vücudu ile hafifçe hareket edip söz söylemeyerek sözünün kaviliğini diktiğini anlıyordu. Hasan Efendi'nin de şu an tüm derdi kendi istediklerini söylemekti, yeni bir şey duymak yalan da olsa kulak kabartmak değil. Hatta içinden defaat ile ettiği ezberi bozulmasın diye dediğini dikkatini dağıtacak her şeyden ayırarak diyor, gözünü bile başkaya iliştirmiyordu.

Aziz küçüleceğini ve kabul görmeyeceğini bildiği halde ve içinden, "Söyleme, gerek yok," diyenlere rağmen Hasan Efendi'yi büsbütün kaybetmemek için, "Hasan Amca ben en çok senin yanında rahattım, bırak senin yanında kalayım, hizmet ederim, ayı ile ilgilenirim, sarılık keserim, her işi görürüm," diye söylerken daha Hasan Efendi'nin kaşları yukarı kalkmıştı. Bu duyduklarıyla genişleyerek, "Yoook, ağaç kapıda dura dura abanoz olur, çoban kapıda dura dura babanız olur, demişler. Kapıda adam tutulmaz, ben de seni tutmam. Zaten sen de biraz durur gidersin, o kadar," demiş ama kapısında durulmasının arzusuna da memnun olmuş, "Bana kapının kılı olayım, eşiğini öpeyim, hizmetine durayım dedi amma tutmadım, istemem dedim," cümlesini güzelce katlayıp gerektikçe çıkarıp çıkarıp okumak üzere cebine koymuştu.

Aziz bu kat'i olmazın üstüne dramatik bir şekilde ayağa kalktı. "Peki, Hasan Amca, sağ ol yine de her şey için, az emeğin geçmedi," derken Hasan Efendi görüşmedikleri zaman zarfında o boşluğu nasıl şeylerle doldurmuşsa bu emeği de kabul etmeyip gene kaşlarını kaldırarak, "Yoook," dedi, "yoook benim

sana bir şeyim olmadı," deyip geçmişi de bir daha ortaya saçılıp serbestçe gezemeyecek yere kilitledi. İnkâr edilen, rafa kaldırılan her mazi kafese tıkılmış hayvan gibi oluyor, daha onu gezer, otlar, temas ederken gören olmuyordu. Öldüğünde de mazisi ile ölen ve gerçekten unutulmaya dönen bir canlı türü oluyordu.

Aziz Sarılık Tekkesi'nden çıkarken hem bu son görüşün vedaı için bir son bakışa ihtiyaç duyuyor, hem de incinmiş ve tard edilmiş hali ile hâlâ sağa sola bakmayı kendine de, velev ki ona bakıyor olanlara da buradaki kendinin son görüntüsü olarak sunmak istemiyordu. Başını eğmeden sade eğilmeye alışkın sırtını eğerek yürümeye durdu. Ayının oradan geçerken başını çevirmeden sağ taraftaki yattığı yere gözlerinin ucu ile baktığında harap bahçenin bu köşesinde insan gibi oturmuş, kıpkırmızı gözleri, yer yer parça parça dökülmüş tüylerindeki matlığın artık toprak rengine döndüğü hali ile göz göze geldi. İçinde ani müthiş bir acı ile bıçaklanmış gibi bir an durdu, bu resmin de sayfası çevrilmek üzere kıvrılır gibi bir hal ile birden gözünden yarısı silindi, ayıyı arkasından görür gibi oldu. Bahçeyi aştı, bayırı indi, aşinalık artık yabancılığa dönüşerek, her tanıdık toz genzini yakıp öksürterek, tekkeye ilk geldiğinde lavaşları aldığı fırının önünden geçti. İçeri girip o gün ona ikram edilen tahinli çörekten bir tane aldı. Adam ona tanır bir gözle baktığı halde bir şey demedi. Ucundan koparıp yerken tadı, damağa bir müddet asılı kalan tahinin kıvamlı ve pürüzlü şekeri gözlerine hücum etti. Elindeki çöreğe, kopardığı parçaya bakarken ağzındaki tat içine halka halka tahin sarıyor, bu bağ seyrelip yeni bir lokma ile artıyor, kendi de bir kopup bir yapışıyor gibi oluyordu. Çörek bittiğinde tat bir müddet devam etti, artık Sarılık Tekkesi görünmez olmuşken dönüp arkasını artık göremez olduğuna biten bir tat ile birlikte iki yokluğun arasından baktı.

Şaşkın ve yarı alil çarşıda geziyordu. Çıkmaya bu kadar çekindiği çarşıda böyle gezebilmesini her şeyini kaybettiğine yordu. Sakınacağı, çekineceği, korkacağı yitmiş, sakınılacak, çekinilecek, korkulacak olan olarak kalmıştı. Üstüne bir serserilik yürüyor, kendini kırıp dökmeye, ezmeye çok yakın duyu-

yordu. Gördüğü, gözüne rastgele ilişen, önünden geçen herkese bir hiddet ve gönül kırıklığı duyuyor, alışveriş yapana da, pazarlık edene de, satana da, umarak bekleyene de, acele ile yürüyene de her şeyi olan insan gözü ile bakıyor ve memnuniyetlerinin daim olup olmayacağını, nerde sekip tökezleyeceklerini ama kısmının da o kurulu düzen denen düzenek ile pek uyumlu kırk sene aynı minvalde döneceğini düşünüp içindeki şiddetin hararetini artırıyordu. Çarşı gözünde cehennemin en ortasıydı şu anda, kıvrılan, kaynaşan, ilişen, ayrılan, akan, ısınan, kahrolması gereken, bir çıkarını arama, can yakma, memnun ayrılma, arayacak bulmayı isteyecek kadar kendinde olma yeriydi. Yaratılmışlardan bu büsbütün ayrılma duygusu ile yırtılır gibi olmaya başladı. Şu anda bütün çarşıyı bir silahla tarayabilir ve sonrasındaki sükûneti ve duman kokusunu içine çekerek bir köşede oturabilirdi. Hafiften topallamaya hatta tökezlemeye başladığını fark etti. Bütün bildikleri, öğrendikleri, alıştırmasını yüzlerce kez yaptığı şeyler ince bir ufuk çizgisine dönmüş, başkasının hayali gibi olmuştu. En adi insanın istediğini istiyordu şimdi, en bayağının, en aç olanın, en beğenilmeyecek olanın, çünkü kendini de adi, bayağı ve aç duyuyordu. Arada bir içinden incecik bir tel ya da ip gibi bir şeye asılı yüksek gönlü görünce de onu hemen koparıp atıyordu. "Sen," diyordu kendine, "Sen, şuradaki herkesten daha adi biriyken gözün bir de göğün kanadında. Göğe yükselsen aşağıda bakacağın yer ya pideci ya bir banka kasası, görünmez olsan gireceğin yer kim bilir kimin bacak arası, rahat bırak bari göğü de seninle meşgul olmasınlar, hayvanlardan biri ol, aslına kavuş, riyadan sıkıl artık, kendinden rezillikten başka ve bunu mümkün mertebe az kişinin bilmesinden başka bir şey umma. Başarın anca budur, insanlık beşeriyet başarısı budur, iyiyi öv, kendin kötü ol, çalışanı öv ve onu bul, böylelikle senin çok çalışmana gerek kalmaz, namusluyu fellik fellik ara ki sen rahat et, insan ol, biraz insan ol."

Başı dönerek bir duvara, düşmeden ucu ucuna yaslandı, başını eğdi. Soluk alıp verirken soluğunun sesini dinliyor ve bir hayvanın homurtusu zannediyordu. İçi acıyarak ve kendine

karşı ekşiyerek durdu, durdu. Gizliden umdu ki bir el o başını kaldırmazken başını okşasın, omuzuna dokunsun. Başını kaldırmıyor ve bekliyordu. Bir el beklediкçe başı ve omzu üşüyor, el de gelmiyor, üstelik başını eğmekten boynu ağrıyordu. Bir merhametli söze muhtaçken birden, "Kalk da çalış dileneceğine, genç olacaksın eşşoğlueşşek, milletin canı çıkıyor, sen duvar diplerinde siftinerek dur, hazırdan ye değil mi?" diye bağıran bir sesi tam kulağının dibinde duydu. Hemen başını kaldırıp bakınca yaşlı bir adamın hiddetli yüzünü gördü. Öfkeyle, "Dilenmiyorum, başım döndü de durdum az dineleyim dedim," diye o da bütün hiddetiyle bağırınca adam hafif geri çekildi. İnanmamış gibi biraz geriden bakıp yürümeye devam ediyordu ki Aziz canı burnunda arkasından yetişip, "Ne o, söylediğin ne peki, eşşoğlueşşek ne peki, öyle sandın söyledin şimdi ne peki, söyleyip geçecek misin, özür dile benden," diye bağırmaya başladı. İçindeki tüm enerji havalanmış kanat vermişti, ihtiyarı canını çıkarmadan bırakmayacaktı. Adam çekinerek alçak sesle, "Terbiyeli konuş, baban yaşındayım," diyor yürümeye çalışıyordu ama Aziz kolundan tutmuş, "Yok öyle baban yaşı nenen yaşı, babam bana bunu layıkıyla, tam istediği şekilde diyemedi diye eksik kalarak içinde ukdesiyle öldü. Seni vekil mi bıraktı, babamın canını yine de yaktım seni hayda hayda yakarım," diye daha da celallenerek bağırıyordu ki etraf başlarına toplanmaya başladı. Aziz kalabalığı alışverişten, çarşı meşgalesinden alıkoyabildiğine memnun, "Bırakmam, bana dilenci dedin, küfrettin, özür dileyeceksin," diyor, adam kolunu çekeleyip itmeye çalışıyordu. Kalabalık, "Koskoca adamı bırak, baban yaşında," dese de Aziz, "Babam öldü, bu da ölebilir," diyor, sözünden tesir altında kalıyordu. İçi, benlikleri ayaklanmış, seyre geçmişlerdi ki tanıdık bir yüz Aziz'i kolundan tutup, "Gel oğlum, gel Aziz," deyip kalabalığa ve ihtiyara da, "Çekilin, acılı genç, dertli genç, hem derviş, size kalmadı, hadi ihtiyar sen de yoluna," deyip ortalığı yatıştırmaya çalıştı. Aziz dikkatli bakınca adamı, zahireci Osman'ı tanıdı. Osman, "Gel oğlum gel," deyip koluna girdi. Birlikte konuşmadan yürümeye başladılar. Aziz bulabileceği merhametin aradığı elin en fazla

bu olabileceğine artık inanmış halle yürüyordu. Çok acıkmış da kuru bir ekmek bulmuş öfkeyle kemiriyor ama açlık hiddeti de seyreliyor, ekmeğe yavaştan ısınıyor gibiydi. Osman'a da gözünün ucu ile baktığında onu dünyada bulunabileceklerden biri olarak gördü. Her şeyi ile tanıdık her şeyi ile bildik her şeyi ile ona kendi emeğini, kazanacağı, yapacağı her şey için ona elinin ürettiğini hatırlatacak, hayalleri buna göre kurdurtacak biriydi. Ucunda da bir ekmek asılıydı yine. Kendini yavanlıkta yemlenir, yavanlıkta yüzer, azcık bir suda yarı ıslak yarı kuru debelenir gördü, gülümsedi. Barış araya girdi. Dünya araya buğdayı, tarhanayı, elmayı, ayvayı sokarak azcık ile yatışmayı telkin ediyor, her zamanki gibi kazanıyordu. Daha doğrusu o ona, bu buna merhamet edip arayı buluyordu, karşılıklı acımadan başka sulh yolu yoktu. Serin, bir elin nicedir uzanmadığı başına acıdı, karşısında duran kupkuru dallı ağaca acıdı, karnı içe çökük kuyruk sallayan köpeğe, eski pantolonu, sararmış bıyıkları, eksik dişleriyle Osman'a acıdı, ezilmiş tahin olmuş sapsarı susamın gençliğine acıdı, yerlerdeki savrulup duran yapraklara, sütçünün arabaya koşulu kahverengi atının sabit bakışına ve arada ayaklarının birini kaldırıp ötekini indirmesiyle dünyada zaman geçirmeye çalışan tok toynak sesine acıdı, belki çok daha iyisi varken dünyanın üstünü örterek koyulaşan gri göğe, sabırdan çatlamak üzere duran karşı dağlara acıdı. Sanki bir kuyruğu varmış da onu katlamış gibi duydu kendini. Katlanan kuyruk, saklanan kuyruk, eğilen sırt, öne düşen baş en çirkin hali gibiyken insanın ve hayvanın anlayışının arttığı ve kendini hayalinden, kendi sandığı hayalinden sıyırıp kendine bakabildiği âna denk düşen bu gerçek resmine bir yandan yürürken bir yandan baktı.

Osman'ın dükkânına geldiklerinde Osman sakince dükkân kapısını kilidi iki çevirip açtı. Kendi olağan hallerinde, hepsi Aziz'e olağanüstüydü. Dükkândaki lavaboda ellerini yıkaması, havluya uzanışı, içerde başka zamanlardan birikmiş eşyalar, köşedeki plastik terlik, su dolu tenekeler, çuvallar dolusu zahireler, her şeyin belli belirsiz kokusu, yerdeki ince toz, duvardaki kalın toz, her şey olağanüstüydü. Osman küçük tüpünü

yakarak çaydanlığa su boca etti. Demliği de dökerek şöyle bir çalkaladı, içine yeni çay koyup suyun kaynamasını beklemeye başladılar. Küçük birer tabureye oturmuşlardı. "Çay içelim de," dedi Osman, "sana yemek de söyleyeceğim," deyip, "zaten seni arıyor bir görüp bulsam diyordum, iyi oldu, çok iyi oldu," dedi. Konuşmaya başlamak için sanki çayın önlerinde olması şarttı, onu bekliyorlar, gecikmiş de önden söze giremedikleri bir büyüğü bekler gibi yoluna bakıp duruyorlardı. Nihayet çay tam demini almadan da olsa bardaklara yerleşince Osman şekeri sağ avurduna saklar gibi koydu, Aziz'e bakınca Aziz de aynını yaptı, hazırdılar. Osman bardağı avucunun içinde küçük bir kuşu sadece başı dışarıda kalacak şekilde tutar gibi tutuyorken Aziz'e, "Evet Aziz, ben de senin büyüğünüm, abin, amcan sayılırım, değil mi?" diye cevabını bekleyerek sordu. Aziz bekletmeden, "Elbette Osman Amca, elbette," deyip ilk anlaşmayı mühürledi. Osman memnun, "Öyle," deyip yeni çay koydu. "Bak Aziz," diye devam etti, "sen burhandan, o gittiğin köyden yani geldiğinde, neydi adı?" Aziz, "Ayçukuru," diye özlemle ve adını anmaktan titreyerek söyleyince, "Neyse sen oradayken telgrafı sana ben çektim biliyorsun, oradan zaten doğru benim dükkâna geldin, babanları sana haber verdim, sonra sana anlattım, biliyorsun bunları," diye aralarındaki hukuku ve yakınlığı özetleyen tuhaf bir giriş yaptı. "Evet Osman Amca," diye Aziz bir kesik attı. Osman, "Düşündüm epey," deyip düşünmeyi kendine çok yakıştırarak bir müddet durdu, yanına başka söz koyup seyreltmedi, devamla, "çok düşündüm, hatta tarttım," diyerek ağırlaştırınca Aziz hafifçe ona doğru eğilir gibi oldu. Osman bu hareketten memnun, "Kardeşinle görüşüyor musun?" diye sordu. Aziz, "Hastanede gördüm en son, daha yok," deyip durarak, "Artık pek kardeşliğe döneceğe benzemiyoruz Osman Amca, nasıl olduysa birden kardeşlik incecik bir şeymiş, koptu, bir gecede koptu. Şimdi bana yanlış anlama senden yabancı, elden daha el, herkesle konuşabilirim, onunla, hayır, ne desem sen benim karşımdaki somyada yatarken böyle değildin, bunları bilmezdin, altını silerken böyle değildin diyor, vallahi Hazreti Adem ile konuşulur dertleşilir de benim-

ki ile mümkünatı yok, inanamıyorum ben de," diye anlatıyordu ki Osman daha uzamasından endişelenerek, "Neyse," deyip gene sözü kendi önüne çekti. "Ev bark da yok galiba değil mi?" diye sorunca Aziz, "Yandı ya Osman Amca, başka da bir şey yok," diye cevapladı ama aklının hâlâ Adem'de olduğu belliydi. Osman, "Kemaleddin Efendi'de devam edecek misin, gidip el öpmüşsün, efendi de seni çok seviyor ama sanki ben daha seni oraya gitmeyecek gibi zannediyorum, çok mecbur kalırsan, belki," dedi. Aziz pek duraksamadan, "Yok Osman Amca, gitmek istemiyorum, ne yapacağım hem, kötü olmadan böyle çıktığıma da memnunum, daha gitmem," deyip Baba'dan hiç bahsetmemeyi becermesi gerektiğini kendine tekrar telkin ederek, "Sarılık Tekkesi'ne gittim, Hasan Amca'yı ziyaret ettim," diye söyledi. Acaba orada kalmaya çalıştığımı söylesem mi, diye düşünürken elbette söylememenin makbullüğünü sezdi, "Biliyorsundur belki Hasan Amca iyi adamdı, bana yerini açtıydı, o yüzden bir göreyim dedim," diyerek yaptığını evcilleştirdi. Osman düşündüğünün dışına çıkılmadığını görerek daha rahat bir esnemeyle Aziz'i elinde tutuyor gibi çevirip baktı, "Lise diploman var, çok şükür, askerliği de bitirdin, ne güzel, aslan gibisin," dedi. Aziz aslanlığın sonunun hep bir sırtlana yem olmak olduğunu artık anlamıştı, hem de defalarca, "Aman Osman Amca aslan kim ben kim, nerde, aslan deme de ne dersen de, sen daha aslan derken tepemde akbaba uçuyor, gözünü seveyim," deyince Osman gülerek, "Oğlum senin her tarafın aslan olsa yine arayacağın bir leştir, insanın aslanlığından ne olacak, laf, laf," deyip, "Kaç yaşındasın şimdi?" diye sordu. Aziz, "60 doğumluyum, 23'e girmek üzereyim, deyip 83'teyiz değil mi?" diye şaşırarak sordu. Osman, "1983 Ocak," diye vakti sıkıştırdı. Aziz zamanın bu hızlı geçişine hayretle bakarak, "1975'ti, mart ayıydı evden ayrıldığım. Sekiz sene olmuş, ne tuhaf," dedi ve zınk diye durdu. Osman da belirsiz durarak, "Orada," diyerek Baba'yı adı anmadan sormuş oldu. "Orada ne kadar durdun ki sen?" Aziz hafifçe içini çekerek, "Üç buçuk sene," deyip bunu kendindeki ile ölçünce kısa buldu. Osman üstünde durmaz görünerek, "Neyse, ben diyeceğime geleyim artık, bak Aziz kimin

kimsen yok, üstelik burada da muhtelif şekillerde biliniyorsun, yani kötü değil elbet, yanlış anlama, zaten sonradan çok düzelttin, vallahi diyorum, Kemaleddin Efendi'nin yanındaki halin onun da seni hâlâ methetmesi, burhanın, hepsi sana sonradan yaradı, Allah yolunu açtı, temizledi, çok şükür. Ama bence sen artık burada durmamalısın. Hep tartılıp geçmişle ana babası ile kardeşi ile neyse beni söyletme girip çıktığın yerler ile bir karışık şüpheli nazarın altındasın. Herkesin değil, seni duyuyorum çok haklı ve iyi bulan metheden daha fazla ama bu senin burada ömür boyu önüne gelecek, her kızan, her işine gelmeyen, her kızını vermek istemeyen bunu açıp deşecek, bilmeyene de öğretecek, zaten artık burda kolay kolay unutulmazsın. Bence, bak bence diyorum amcan olarak, sen artık burda durma. Bağın da yok, hürsün. Düşündüm, düşündüm dediydim ya işte tamam ettim. Senin İstanbul'a gitmen lazım, uzağa. Orada bizim Nuhu var, tam senlik bir abin o da. Seni anlar, tımar eder, iş bulmana yer yurt bulmana yardımcı olur. Lise diploman var, askerliğin de tamam, yaşın daha büyümeden artık toplan git bence. Burda gördüğün sana ömür boyu yeter, ananın babanın mezarını ziyarete arada gelirsin, o da yeter. Seni bilmeyenlerin senin de bilmediklerinin arasına git, onları da öğrenene kadar onlar da seni tabii zaten ömür biter."

Aziz o gün Osman'ın dükkâna getirttiği yemeği yedi, beraber camiye gittiler, tekrar çay demlediler. Osman dükkân telefonundan akşama doğru İstanbul'u Nuhu'yu aradı, Aziz'i methederek anlattı ve haftaya geleceğinin haberini verip göz kulak olmasını rica minnet tekrarladı. Aziz Osman'ın konuşmasından bu bahsin daha önce de yapıldığını, Nuhu'ya pek çok şeyin anlatıldığını sezdi. Şaşkınlıkla beraber bir yuvarlanacak olma rahatlığını aynı anda duydu. Kendisi hakkında karar alındığı zaman, kendi kendine kavgasını çok sonra yapacağını yaptığını yaptı yine, "Peki," dedi. Osman memnun, "Aferin Aziz, dik başlı, kafasız, izansız genç değilsin, senin adam olacağından eminim. Yarın öbür gün gel azcık ufak tefeğe yardımcı ol, ben de seni yola hazırlayayım," deyip o günlük faslı bitirdi. Aziz çamura, balçığa dönmüş kara bata çıka hiç istemeden ote-

le döndü. Odasında yarı uyur yarı uyanık, kendi hakkında düşünür, düşünceyi ve yakaladığını göz açıp kapayıncaya kadar kaybederken, üzülür, üzüntüyü de gene basit bir şey ile değiştirip kaybederken, hatıralar batıp yerleri çabucak solarken, kendini savunur ve kim bilir kimi kendi olarak hayal ederken sabah olur gibi oldu.

İki gün ara ile Osman'ın yanına gitti, erzak taşıdı, etrafı sildi süpürdü, bir demir kepengi kaynattırdı getirdi, at arabası ile epey uzaktan erzak getirdi, dizdi. Osman'ın verdiği para ile çarşamba günü cumartesi sabahına bilet aldı. Valizlerini hazırladı, toplam eşyası iki valizdi. Valizlerin kemerlerini iyice sıktı. Vedalaşmak için cuma günü kalmıştı bir tek ama kimsenin yanına varıp halini anlatmaya ve veda etmeye yanaşamadı. Cuma boylu boyunca avare geçti. Midesinde bir ağrı ve yanma, kalbinde inceden kalına yürüyüp duran, saldıran bir ıstırap, içinde serbest gezinen mayhoş bir tat ile gezinip durdu. Cuma selâsı okunurken içindeki ağrının saldırıları sıklaştı ve nefesi kesilmeye başladı. Caminin tam karşısındaki duvara karnını tutup yaslanarak durdu, çok ince sulu bir kar yağıyor, selâ derdi, kederi çekip kendi önemini yaşayanlara hakkıyla verememenin derdi ile tesirini biraz artırıyor ama onu da alan olmadığını görüyor, makamdan inilse, zirgule çatlasa, minare titrese olmuyor, olmuyordu. Sesi şehrin, insanların üzerine mezarlıklardan, yerin altından, toprağın habbesinden kaldırıp kaldırıp serpiyor, yağdırıyor, akıtıyordu. Selâyı dinler ve yürüyüp geçenlere, namaz hazırlığı ile acelesiz aheste hareket edenlere bakarken tam cami duvarına bitişik yürür bir horoz gözüne çarptı. Öğle vakti kıpkırmızı ibikli, beyaz paçalı, turuncu, sarı, siyah kanatlı çilli bir horoz başı yukarıda yem aranmadan ibiğini sallayarak kuyruğu dik Vanî Efendi Camii'nin önünde ağır ağır cakayla yürüyordu. Selâ verilirken de oralardaydı, şimdi ezan okunurken de. Ahalinin önden girenleri bir çala ona bakıyor, geç kalanlar bir hız içeri koşuşuyordu. Horoz duvarın yanından ağır ağır artık gidecekmiş gibi yürüdü ama biraz sonra geri döndü, aynı yerde birkaç sefer daha yaptı. Aziz elini karnından çekmiş içinden camiye, namaza zor güç yetişmiş gibi yaparak yetişip yetişme-

me muharebesi yapıyordu. Geç kalmaların genelde bu iç kavgalarından olduğunu bilerek geç kalanların gönüllerinin büyük kısmının dışarıda olduğunu, bir dahaki seferi kazanamayacağını, bu gelişin çok ağır gelen bir geliş olduğunu da az çok biliyordu. Muhabereyi bıraktı, rahatladı. Baba'nın, "Şeytan, içindeki itham eden, durmadan suçlayan benliktir. Bu İncil'de de yazar ama kimse tefsir etmez. Çünkü kendini durmadan suçlayan insan çok güç kaybeder, bu da kaybetmeyenlerin işine gelir. En büyüğe aldırmayanlar başkaları en küçükle perişan ve suçlu olsun isterler, bunu incelik kılıfından, dervişlik kabından sunar, içirirler. Her küçükle uğraşan artık tavuk gibi eşelenen bir varlık olur, kendini önemsemesi de artar, bir müddet sonra şeytan da onu umursamayıp zaten kendinden başını kaldıramayacağına ikna olduktan sonra alil ve malulen emekli olmuş görüp bırakır. Bunun üstüne kendi de, etrafı da, bütün ahali de bu tavuğa evliya demeye başlarlar. İşte evliyalığın aslı budur. Vehimler ve onları tek tek toplayacağım diyen bir tavuk başı ile evliya tacı birbirine eştir," diye anlattığı hatrına geldi. Bahçedeki tavuklara farklı farklı isimlerle, "Bilmem ne efendi, nasılsınız?" deyişi, tavukların da gene başlarını kaldıramayışı gözünün önüne geldi. Ağzı gülmekle ağlamak arası çarpıldı.

Kıpkırmızı ibikli, beyaz paçalı, turuncu, sarı, siyah kanatlı çilli horoz başı yukarıda ibiğini sallayarak kuyruğu dimdik caminin önünde ağır ve kendi safasını sürerek yürüyordu. Horoz duvarın yanından ağır ağır yürürken durdu, zaten alçak olan duvara bir sıçrayışta kavuştu, duvarda ayaklarına en uygun yeri hızlıca seçip perdeleriyle de emniyetini tescil ettikten sonra tüm dünyayı renklerinin cümbüşüne, ibiğinin kırmızısına ve pütürüne, kanatlarının siyahının altındaki gizli zümrüdî yeşile boyanmış gördü. Dünya çepçevre bir horoz rengi, horoz tüyü, horoz ibiği ve horoz sesiydi. Kâinat bir horoza halk edilmiş, bir horoz kâinata eder biçilmişti de o kesildiği an işte kıyamet inecekti. Horoz bu gizli sesi ibiğinde de hotozunda da titreyişlerle duydu. Daha gelirken zaten bu kanaat kanat kanat yanında çırpışıyordu. Ama şimdi bir idrak olmuştu, kime dese inandıramazdı ama idrak o olmuştu. O idrak ile sesine bir sermüez-

zin coşkusu, bir âmâ hafız celali, bir ramazan-ı şerifin ilk iftarı için minareye çıkmış taze heveskâr gunnesi ile dolmuştu. Sesi vücudu, vücudu sesi taşıyan renkli bir balondu. Yavaşça vakarını ezmeden ayaklarının altında bir mercan gibi duyarak en sese yükselmiş sesi ile birinci perdeden başlayarak:

"Selânızı da duydum, ezanınızı da, kitabı da gördüm, hem işittim de, hocalardan da gördüğüm oldu, elinden yemlendiğim de, evliyadır denilenlerden işittiklerim de oldu, belki gördüm de. Ne nedir bilirim ama inanmam, söylenen ve gezinenler uydurmadır, bunu da bilmem ama inanırım." Başını en geriye atarak üç perde birden kaldırıp yükselerek ötmeye başladı. "Ama doğrusu şu ki yahu bir de ben varım, bir de bana bakın, asıl ben varım. Bir de ben varım."

BİRİNCİ CİLDİN SONU